

Moralaj leteroj al Lucilius
Seneko
Esperanta Traduko de Daniel Araque

INDEKSO

Enkonduko		6
	Volumo 1	
Letero 1	Pri ŝparado de tempo	9
Letero 2	Pri diskursiveco en legado	10
Letero 3	Pri vera kaj falsa amikeco	11
Letero 4	Pri la teruroj de morto	12
Letero 5	Sur la meznombro de la filozofo	14
Letero 6	Pri kundivido de scio	16
Letero 7	Sur homamasoj	17
Letero 8	Pri la izoleco de la filozofo	19
Letero 9	Pri filozofio kaj amikeco	21
Letero 10	Vivante al si mem	24
Letero 11	Sur la ruĝiĝo de modesteco	25
Letero 12	Pri maljunaĝo	27
Letero 13	Pri senbazaj timoj	29
Letero 14	Pri la kialoj por retiriĝi el la mondo	32
Letero 15	Sur cerbo kaj cerbo	35
Letero 16	Pri filozofio, la gvidilo de la vivo	37
Letero 17	Pri filozofio kaj riĉeco	39
Letero 18	Pri festoj kaj fastado	41
Letero 19	Pri mondeco kaj emeritiĝo	43
Letero 20	Pri praktikado de tio, kion vi predikas	45
Letero 21	Pri la renomo, kiun miaj skribaĵoj alportos al vi	47
Letero 22	Pri la vaneco de duonvojaj mezuroj	49
Letero 23	Pri la vera ĝojo, kiu venas de filozofio	51
Letero 24	Malestimante la morton	53
Letero 25	Pri reformado	57
Letero 26	Pri maljuneco kaj morto	58
Letero 27	Pri la bono, kiu restas	60
Letero 28	Pri vojaĝoj kiel kuraco por malkontento	62
Letero 29	Pri la kritika stato de Marcellinus	64
Letero 30	Sur konkerado de la konkerinto	66
Letero 31	Pri sirenaj kantoj	69
Letero 32	Pri progreso	71
Letero 33	Pri la vaneco de lernado de maksimumoj	72
Letero 34	Sur promesplena lernanto	74
Letero 35	Pri la amikeco de parencaj mensoj	75
Letero 36	Pri la valoro de emeritiĝo	76
Letero 37	Pri fideleco al virto	78
Letero 38	Pri trankvila konversacio	79
Letero 39	Pri noblaj aspiroj	80
Letero 40	Pri la taŭga stilo por filozofa diskurso	81
Letero 41	Sur la dio en ni	83
Letero 42	Pri valoroj	85

Letero 43	Pri la relativeco de famo	87
Letero 44	Pri filozofio kaj genealogioj	88
Letero 45	Pri sofisma argumentado	89
Letero 46	Pri nova libro de Lucilius	91
Letero 47	Sur mastro kaj sklavo	92
Letero 48	Pri kverelado kiel malinda de la filozofo	95
Letero 49	Pri la mallongeco de la vivo	97
Letero 50	Pri nia blindeco kaj ĝia kuraco	99
Letero 51	Pri Baiae kaj moralo	101
Letero 52	Pri elekto de niaj instruistoj	103
Letero 53	Pri la kulpoj de la spirito	105
Letero 54	Pri astmo kaj morto	107
Letero 55	Sur la vilao de Vatia	108
Letero 56	Pri trankvilo kaj studado	110
Letero 57	Pri la provoj de vojaĝo	112
Letero 58	Sur esti	113
Letero 59	Pri plezuro kaj ĝojo	118
Letero 60	Pri malutilaj preĝoj	121
Letero 61	Renkontante la morton gaje	122
Letero 62	En bona kompanio	123
Letero 63	Pri funebro pro perditaj amikoj	124
Letero 64	Pri la tasko de la filozofo	126
Letero 65	Pri la unua kaŭzo	128

Volumo 2

Letero 66	Pri diversaj aspektoj de virto	131
Letero 67	Pri malsaneco kaj eltenado de sufero	138
Letero 68	Pri saĝo kaj emeritiĝo	140
Letero 69	Pri ripozo kaj malkvieto	142
Letero 70	Je la ĝusta tempo por gliti la kablono	143
Letero 71	Pri la supera bono	147
Letero 72	Pri komerco kiel la malamiko de filozofio	152
Letero 73	Pri filozofoj kaj reĝoj	154
Letero 74	Pri virto kiel rifuĝejo de sekularaj distraĵoj	156
Letero 75	Pri la malsanoj de la animo	161
Letero 76	Pri lernado de saĝo en maljuneco	164
Letero 77	Pri prenado de la propra vivo	169
Letero 78	Pri la resaniga potenco de la menso	172
Letero 79	Pri la rekompencoj de scienca malkovro	176
Letero 80	Pri sekularaj trompoj	179
Letero 81	Pri profitoj	181
Letero 82	Pri la natura timo de morto	186
Letero 83	Pri ebrico	190
Letero 84	Pri kolektado de ideoj	194
Letero 85	Pri iuj vanaj silogismoj	196
Letero 86	Sur la vilao de Scipio	202
Letero 87	Iuj argumentoj en favoro de la simpla vivo	205

Letero 88	Pri liberalaj kaj profesiaj studoj	211
Letero 89	Pri la partoj de filozofio	217
Letero 90	Pri la rolo ludita de la filozofio en la progreso de la homo	221
Letero 91	Pri la leciono tiri el la forbruligo de Liono	229
Letero 92	Pri la feliĉa vivo	233

Volumo 3

Letero 93	Pri la kvalito, kiel kontraste kun la longeco, de vivo	238
Letero 94	Pri la valoro de konsiloj	240
Letero 95	Pri la utileco de bazaj principoj	250
Letero 96	Alfrontante malfacilaĵojn	260
Letero 97	Pri la degenero de la aĝo	261
Letero 98	Pri la nekonstanco de la sorto	263
Letero 99	Pri konsolo al la funebruloj	266
Letero 100	Pri la verkadoj de Fabiano	270
Letero 101	Pri la vaneco de antaŭplanado	272
Letero 102	Pri la sugestoj de nia senmorteco	275
Letero 103	Pri la danĝeroj de asocio kun niaj kunhomoj	279
Letero 104	Pri prizorgo de sano kaj trankvilo	280
Letero 105	Alfrontante la mondon kun konfido	285
Letero 106	Pri la korpeco de virto	286
Letero 107	Pri obeo al la universala volo	288
Letero 108	Pri la aliroj al filozofio	290
Letero 109	Pri la kunuleco de saĝuloj	296
Letero 110	Pri veraj kaj malveraj riĉaĵoj	299
Letero 111	Pri la vanteco de mensa gimnastiko	302
Letero 112	Pri reformado de malmoliĝintaj pekuloj	303
Letero 113	Pri la vigleco de la animo kaj ĝiaj atributoj	304
Letero 114	Pri stilo kiel spegulo de karaktero	308
Letero 115	Pri la supraĵaj benoj	312
Letero 116	Pri memregado	315
Letero 117	Pri reala etiko kiel supera ol silogistikaj subtilecoj	317
Letero 118	Pri la vanteco de lokserĉado	322
Letero 119	Pri naturo kiel nia plej bona provizanto	325
Letero 120	Pli pri virto	328
Letero 121	Pri instinkto ĉe bestoj	332
Letero 122	Sur mallumo kiel vualo por malvirteco	336
Letero 123	Pri la konflikto inter plezuro kaj virto	339
Letero 124	Pri la vera bono kiel atingita de la racio	342

Enkonduko

Inter la personoj de la frua Romia Imperio ekzistas malmultaj kiuj ofertas al la legantoj de hodiaŭ tian dramecan intereson kiel faras *Lucius Annaeus Seneca*, la verkinto de la Epistoloj kiuj estas tradukitaj en ĉi tiu volumo. Naskita en provinco, edukita en Romo, elstara ĉe la drinkejo, eminenta ekzilo, fidinda ŝtatministro kaj kondamnita viktimo de kaprica imperiestro, Seneko estas tiel ligita kun la epoko, en kiu li vivis, ke ni legante liajn verkojn. De vera reprezentanto de la plej ekscita periodo de romia historio.

Seneko naskiĝis en la jaro 4 a.K., tempo de granda ŝanco, ĉe Corduba, en Hispanio, filo de la talenta retorikisto, Annaeus Seneca. Ni kolektas, ke la familio translokiĝis al Romo dum la knabeco de Lucius, ke li estis edukita por la drinkejo, kaj ke li baldaŭ estis altirita de la stoika filozofio, la severa flegistino de herooj dum la unua jarcento de la Empiro. Ke liaj sociaj ligoj estis distingitaj, ni konkludas el la eminenteco kaj rafinado de lia frato Gallio, - la Gallio de la Nova Testamento, - el la fakto ke li mem estis rimarkita kaj preskaŭ kondamnita al morto fare de la imperiestro Kaligulo baldaŭ post kiam li komencis paroli publike, kaj precipe ĉar lia onklino, kiun li vizitis en Egiptujo, estis la edzino de la guberniestro de tiu lando.

Ĝis la jaro 41 li prosperis. Li faras mencion de siaj infanoj, de sia patrino kiu, kiel la patrino de Goethe, ŝajnas esti trempinta lin per idealismo kaj certa kvanto da mistikismo, kaj de multaj aprezitaj amikoj. Sed dum tiu jaro, kiel rezulto de tribunalintrigo, li estis forigita al la insulo Korsiko. La akuzo kontraŭ li estis tro granda intimeco kun Iulia Livilla, malfeliĉa fratino de la forpasinta imperiestro, kaj la ĉefmalamikado de Messalina, kies edzo, Klaŭdio, revokis la principon el ekzilo. Ni povas rabati ajnan krimon flanke de Seneko ĉar eĉ la klaĉŝargita Suetonio diras: "La akuzo estis malklara kaj la akuzito ricevis nenium ŝancon defendi sin."

La ok jaroj da ekzilo estis produktivaj de multe da literatura laboro. La tragedioj, kiuj havis tian influon al pli posta dramo, estas la frukto de tiu ĉi periodo, krom certaj eseoj pri filozofiaj temoj, kaj sufiĉe maltrankviliga letero al Polibio, riĉa liberulo ĉe la kortego de Klaŭdio. En 49, tamen, Fortuno, kiun Seneca kiel stoiko tiel ofte mokas, venis al lia savo. Agrippina havis lin revokita kaj nomumis tutoron al sia juna filo, poste por iĝi la imperiestro Nerono. Tenante la kutimajn oficojn de ŝtato, kaj kreskante en eminenteco, Seneko administris la aferojn de la princo, en partnereco kun Burrus, la pretorio. Kune ili konservis la potenc-ekvilibron inter trono kaj Senato ĝis la morto de Burrus en la jaro 62.

La lastaj du jaroj da la vivo de Seneca estis pasigitaj en vojaĝado ĉirkaŭ suda Italio, verkante eseojn pri naturhistorio kaj trankviligante lian ŝargitan animon per korespondado kun lia amiko Lucilius. En la jaro 65 venis lia memmortigo, antaŭvidante perfortagon flanke de la Imperiestro; en tiu ĉi heroeco li estis noble apogita de sia juna edzino Paulina. La plej bona raporto pri tiuj malhelaj tagoj estas donita en Tacitus.

Tiuj ĉi leteroj estas ĉiuj adresitaj al Lucilius. El internaj pruvoj ni kolektas, ke la naskiĝlando de tiu Lucilius estis Kampanio, kaj lia naskiĝurbo Pompejo aŭ Napolo. Li estis romia kavaliro, akirinte tiun pozicion, kiel Seneko rakontas al ni, per pura industrio. Elstara en la ŝtatservo, li plenigis multajn gravajn postenojn kaj estis, en la tempo kiam la *Leteroj* estis skribitaj, prokuratoro en Sicilio. Li ŝajnas esti havinta epikurajn tendencojn, kiel tiom da viroj el ĉi tiu parto de Italio; la aŭtoro kverelas kaj provas gajni lin al stoikismo, en la plej bonkora

maniero. Lucilius skribis librojn, estis interesita pri filozofio kaj geografio, konis intime multajn personojn en altaj lokoj, kaj laŭ kelkaj estas la verkinto de la pluekzistanta poemo *Aetna*.

Kiam komenciĝis ilia amikeco, ni ne povas diri. La *Naturales Quaestiones* kaj la *Leteroj* estas la laboro de la finjaroj de Seneko. Ambaŭ estas adresitaj al Lucilius. La eseo *De Providentia*, kiu ankaŭ estis dediĉita al li, estas de dubinda dato, kaj povas esti fiksita en ajna momento inter la komenco de la ekzilo en Korsiko kaj la periodo kiam la *Leteroj* estis skribitaj.

Malgraŭ la multaj problemoj, kiuj alfrontas nin, oni povas sekure diri, ke la jaroj 63-65 konsistigas la periodon de la *Leteroj*. Ni trovas eblajn aludojn al la Kampania sismo de 63, referencon al la incendio ĉe Liono, kiu okazis aŭ en 64 aŭ en 65, kaj diversajn sugestojn ke la filozofo vojaĝis ĉirkaŭ Italio por forgesi politikon.

La formo de ĉi tiu verko, kiel diras Bacon, estas kolekto de eseoj prefere ol de leteroj. La ricevanto estas ofte menciita laŭnome; sed lia identeco estas malĉefa al la ĉefa celo. La lingvo komence de la sepdek-kvina letero, ekzemple, povus igi oni supozi, ke ili estas forpuŝitaj en proksima sinsekvo: "Vi plendas, ke vi ricevas de mi leterojn, kiuj estas sufiĉe senzorge skribitaj;" sed la sprita apudmeto de efikaj vortoj, la ekvilibro en stilo kaj penso, kaj la daŭra strebado post punkto, indikas ke la lingvo de la diatribo influis la neformalecon de la epistolo.

La strukturo de ĉiu letero estas interesa. Konkreta fakto, kiel la mencio de malsano, vojaĝo surmara aŭ tero, okazaĵo kiel la aventuro en la Napola tunelo, piknikfesto, aŭ kunigo de amikoj kiuj diskutas demandojn de Platono, aŭ Aristotelo, aŭ Epikuro, – jen la elementoj, kiuj servas por pravigi la sekvajn pripensojn. Post tia enkonduko, la verkisto prenas sian temon; li traktas abstraktajn temojn, kiel la malestimo de la morto, la forta koreco de la saĝulo aŭ la kvalito de la Supera Bono. Sed ni devas doni plenan krediton al la propra originaleco de la filozofo. En ĉi tiuj leteroj, estas neeble ignori la antaŭeniĝon de iom rigida kaj Ciceroniana vidpunkto en la allogan kaj diskuteblan landon de tio, kion oni povas juste nomi modernajn ideojn. La stilo de la Epistoloj estas aŭdaca, kaj ankaŭ la penso.

Konsideritaj amase, la leteroj formas fruktodonan kaj helpeman manlibron, de la plej vasta amplekso kaj intereso. La valoro de inteligenta legado kaj la studoj kiuj faras kulturon estas prezentita al Lucilius kun ofteco, precipe en n-roj II. kaj LXXXVIII. Seneko konsentas kun la difino de pli altaj studoj kiel "tiuj kiuj havas neniun referencon al nura utilo." La digno de la profesio de la oratoro (XL. kaj CXIV.) estas atentigita de juna memfarita komercisto kiu ŝajnas inklina al platformmontrado. La moderna noto estas frapita kiam la aŭtoro protestas kontraŭ la porkaj kaj malnoblaj efikoj de sklaveco aŭ gladiatoraj bataloj (XLVII. kaj LXX.); predikas kontraŭ la degenero de ebrieco (LXXXIII.); portretas la ĉarmojn de simpla vivado kaj amon al naturo (LVII., LXVII., LXXIX., LXXXVI., LXXXVII., XC., XCIV.); rekomendas emeritiĝon (XVIII., LI., LVI., LXXX., CXXII.); aŭ manifestas Baconian intereson pri sciencaj inventoj (LVII., LXXIX.). Plej okulfrapa estas la pledo (XCIV.) por la egaleco de la seksoj kaj por geedza fideleco en la edzo, interpretenda ne malpli strikte ol honoro flanke de la edzino. Ankaŭ la furoro por atletiko estas analizata kaj riproĉita (XV.).

La Epistoloj enhavas ankaŭ, kompreneble, la kutimajn literaturajn tipojn, kiujn ĉiu romia epistolografo sentus devige enkonduki. Estas la *consolatio*; estas la temo de amikeco; estas brokantaŭaj prelegoj pri filozofio prenitaj de Platono kaj Aristotelo kaj Teofrasto, kaj pluraj karakterize romiaj laŭdoj de certaj maljunuloj (inkluzive de la verkinto mem) kiuj luktas kun fizikaj malfortaĵoj. Sed la stoika doktrino estas pli bone interpretata, el la romia vidpunkto, de

neniu alia latina verkisto. La faktoj de la vivo de Seneko pruvas la sincerecon de liaj eldiroj, kaj malakrigas la randon de multaj el la rikanoj kiujn ni trovas en Dio Cassius, koncerne la fabelajn sumojn kiujn li havis ĉe interezo kaj la multekostaj tabloj aĉetitaj por la palaco de milionulo.

Fine, en neniuj pagana aŭtoro, krom eble Virgilio, estas la beleco de sankteco (XLI.) tiel sincere prezentita el romia vidpunkto. Kvankam lia ligo kun la frua eklezio estis kontraŭpruvita, Seneko montras la modernan, la kristanan, spiriton. Tri el la supre menciitaj idealoj, la malamo al bataloj en la areno, la humana traktado de sklavoj kaj la sankteco de geedziĝo.

Mi esperas ke vi ĝuu ĉi tiun verkon tiel kiel mi ĝuis traduki ĝin.

Daniel Araque Acosta, Venezuelo, Januaro 2023.

I Pri Ŝparado de Tempo

Salutojn de Seneko al lia amiko Lucilius.

1. Daŭre agu tiel, mia kara Lucilio - liberigu vin pro vi mem; kolektu kaj ŝparu vian tempon, kiu ĝis lastatempe estis devigita de vi, aŭ fuŝita, aŭ simple forglitis el viaj manoj. Kredigu al vi la veron de miaj vortoj, - ke iuj momentoj estas disŝiritaj de ni, ke iuj estas milde forigitaj, kaj ke aliaj glitas preter nia atingo. La plej malhonora speco de perdo, tamen, estas tio pro senzorgemo. Krome, se vi zorge atentus la problemon, vi trovos, ke la plej granda parto de nia vivo pasas dum ni malbone faras, bonan parton dum ni faras nenion, kaj la tutan tempon dum ni faras tion, kio ne estas. la kialo. **2.** Kiun homon vi povas montri al mi, kiu valoras sian tempon, kiu kalkulas la valoron de ĉiu tago, kiu komprenas, ke li mortas ĉiutage? Ĉar ni eraras, kiam ni antaŭĝojas la morton; la plej granda parto de morto jam pasis. Kiaj ajn jaroj kuŝas malantaŭ ni estas en la manoj de la morto.

Tial, Lucilio, faru tiel, kiel vi skribas al mi, ke vi faras: tenu ĉiun horon en via teno. Prenu la hodiaŭan taskon, kaj vi ne bezonos tiom dependi de la morgaŭa. Dum ni prokrastas, vivo rapidas. **3.** Nenio, Lucilio, estas nia, krom la tempo. La naturo konfidis al ni la posedon de ĉi tiu ununura afero, tiel pasema kaj glitiga, ke ĉiu, kiu volas, povas elpeli nin el la posedo. Kiaj malsaĝuloj estas ĉi tiuj mortontoj! Ili permesas la plej malmultekostajn kaj plej senutilajn aĵojn, kiuj povas esti facile anstataŭeblaj, esti ŝargitaj en la kalkulado, post kiam ili akiris ilin; sed ili neniam rigardas sin kiel ŝuldantajn, kiam ili ricevis iom el tiu altvalora varo, - tempo! Kaj tamen la tempo estas la unu prunto, kiun eĉ dankema ricevanto ne povas repagi.

4. Vi eble deziras scii, kiel mi, kiu predikas al vi tiel libere, praktikas. Mi konfesas sincere: mia elspezkonto ekvilibriĝas, kiel vi atendus de tiu, kiu estas libera, sed singarda. Mi ne povas fanfaroni, ke mi malŝparas nenion, sed mi povas almenaŭ diri al vi, kion mi malŝparas, kaj la kaŭzon kaj manieron de la perdo; Mi povas doni al vi la kialojn, kial mi estas malriĉulo. Mia situacio, tamen, estas la sama kiel tiu de multaj kiuj estas reduktitaj al sveltaj rimedoj pro neniu propra kulpo: ĉiu ilin pardonas, sed neniu venas al ili savi.

5. Kia estas do la stato de la aferoj? Jen estas: mi ne rigardas homon kiel malriĉan, se la malmulto, kiu restas, sufiĉas por li. Mi tamen konsilas al vi konservi tion, kio vere estas via; kaj vi ne povas komenci tro frue. Ĉar, kiel kredis niaj prapatroj, estas tro malfrue por ŝpari, kiam oni atingas la skoron de la barelo. De tio, kio restas ĉe la fundo, la kvanto estas eta, kaj la kvalito estas malnobla. Adiaŭ.

II. Pri Diskursiveco en Legado

1. Juĝante laŭ tio, kion vi skribas al mi, kaj laŭ tio, kion mi aŭdas, mi faras bonan opinion pri via estonteco. Vi ne kuras tien kaj tien kaj distras vin ŝanĝante vian loĝejon; ĉar tia malkvieto estas signo de malordigita spirito. La primara indiko, laŭ mia penso, de bonordigita menso estas la kapablo de viro resti en unu loko kaj restadi en sia propra kompanio. 2. Atentu, tamen, por ke ĉi tiu legado de multaj aŭtoroj kaj libroj ĉiaspecaj emus igi vin diskursa kaj malfirma. Vi devas restadi inter limigita nombro da majstroj-pensuloj, kaj digesti iliajn verkojn, se vi volas derivi ideojn kiuj akiros firman tenon en via menso. Ĉie signifas nenie. Kiam homo pasigas sian tutan tempon en eksterlandaj vojaĝoj, li finas havante multajn konatojn, sed neniujn amikojn. Kaj la sama afero devas esti vera pri homoj, kiuj serĉas intiman konaton kun neniu ununura aŭtoro, sed vizitas ilin ĉiujn en haste kaj haste. 3. Manĝaĵo ne utilas kaj ne estas asimilita en la korpon, se ĝi forlasas la stomakon tuj kiam ĝi estas manĝata; nenio malhelpas kuracon tiom multe kiom ofta ŝanĝo de medicino; neniu vundo resaniĝos, kiam oni provas unu salvon post alia; planto, kiu estas ofte movita, neniam povas fortiĝi. Estas nenio tiel efika, ke ĝi povas esti helpema dum ĝi estas ŝanĝata. Kaj en legado de multaj libroj estas distro.

Tial, ĉar vi ne povas legi ĉiujn librojn, kiujn vi povas posedi, sufiĉas posedi nur tiom da libroj, kiom vi povas legi. 4. "Sed," vi respondas, "mi volas trempi unue en unu libron kaj poste en alian." Mi diras al vi, ke estas signo de troagrabra apetito ludi kun multaj pladoj; ĉar kiam ili estas multnombraj kaj diversaj, ili ŝveliĝas sed ne nutras. Do vi devus ĉiam legi normajn aŭtorojn; kaj kiam vi avidas ŝanĝon, reiru al tiuj, kiujn vi antaŭe legis. Ĉiutage akiru ion, kio fortikigos vin kontraŭ malriĉeco, kontraŭ morto, ja ankaŭ kontraŭ aliaj malfeliĉoj; kaj post kiam vi trapasis multajn pensojn, elektu unu por esti ĝisfunde digestita tiun tagon. 5. Tio estas mia propra kutimo; el la multaj aferoj, kiujn mi legis, la penso por hodiaŭ estas tiu, kiun mi malkovris en Epikuro; ĉar mi kutimas transiri eĉ en la tendaron de la malamiko, – ne kiel dizertinto, sed kiel skolto. 6. Li diras: "Kontenta malriĉeco estas honorinda bieno." Efektive, se ĝi estas kontenta, ĝi tute ne estas malriĉeco. Ne estas la viro, kiu havas tro malmulte, sed la viro, kiu pli avidas, estas malriĉa. Kiom gravas, kiom multe kuŝis viro en sia monŝranko aŭ en sia magazeno, kiom grandaj estas liaj ŝafoj kaj kiom grasaj liaj dividendoj, se li avidas la posedaĵon de sia proksimulo kaj kalkulas, ne siajn pasintajn gajnojn, sed siajn esperojn pri venontaj gajnoj? Ĉu vi demandas, kio estas la taŭga limo por riĉeco? Estas, unue, havi tion, kio estas necesa, kaj, due, havi tion, kio sufiĉas. Adiaŭ.

III. Pri Vera kaj Falsa Amikeco

1. Vi sendis al mi leteron per la mano de via "amiko", kiel vi nomas lin. Kaj en via tuj sekva frazo vi avertas min, ke mi ne diskutu kun li ĉiujn aferojn, kiuj vin koncernas, dirante, ke eĉ vi mem ne kutimas fari tion; alivorte, vi en la sama letero asertis kaj neis, ke li estas via amiko. 2. Nun se vi uzis ĉi tiun nian vorton en la populara senco, kaj nomis lin "amiko" en la sama maniero, kiel ni parolas pri ĉiuj kandidatoj por elekto kiel "honorindaj sinjoroj", kaj dum ni salutas ĉiujn virojn, kiujn ni hazarde renkontas, se iliaj nomoj forglitas nin por la momento, kun la saluto "mia kara sinjoro," – tiel estu. Sed se vi konsideras iun homon amiko, al kiu vi ne fidas kiel vi fidas al vi mem, vi ege eraras kaj vi ne sufiĉe komprenas, kion signifas vera amikeco. Efektive, mi volus, ke vi diskutu ĉion kun amiko; sed antaŭ ĉio diskutu la homon mem. Kiam amikeco estas aranĝita, vi devas fidi; antaŭ ol amikeco formiĝas, vi devas juĝi. Tiuj personoj ja metis la lastan unue kaj konfuzas siajn devojn, kiuj, malobservante la regulojn de Teofrasto, juĝu homon post kiam ili faris lin ilia amiko, anstataŭ fari lin ilia amiko post kiam ili juĝis lin. Pripensu longe, ĉu vi akceptos difinitan personon al via amikeco; sed kiam vi decidis akcepti lin, bonvenigu lin per via tuta koro kaj animo. Parolu kun li same kuraĝe kiel kun vi mem. 3. Pri vi mem, kvankam vi devus vivi tiel, ke vi konfidu al vi mem per nenio, kion vi ne povus konfidi eĉ al via malamiko, tamen, ĉar okazas iuj aferoj, kiujn la konvencio kaŝas, vi devus kunhavigi kun amiko almenaŭ ĉiujn. viaj zorgoj kaj pripensoj. Rigardu lin kiel lojala, kaj vi faros lin lojala. Iuj, ekzemple, timante esti trompataj, instruis homojn trompi; per siaj suspektoj ili donis al sia amiko la rajton fari malbonon. Kial mi bezonas reteni iujn vortojn en la ĉeesto de mia amiko? Kial mi ne konsideru min sola, kiam mi estas en lia kompanio?

4. Estas klaso de homoj, kiuj komunikas, al iu ajn, kiun ili renkontas, aferojn, kiujn oni devas malkaŝi nur al amikoj, kaj malŝarĝas al la hazarda aŭskultanto ĉion, kio ĝenas ilin. Aliaj, denove, timas konfidi al siaj plej proksimaj intimuloj; kaj se estus eble, ili ne fidus eĉ al si mem, enterigante siajn sekretojn profunde en siaj koroj. Sed ni faru nek. Estas same misa fidi al ĉiuj kaj fidi al neniu. Tamen la unua kulpo estas, mi devus diri, ju pli naiva, la dua des pli sekura. 5. Tiel vi devus riproĉi tiujn du specojn de homoj, - kaj tiujn, kiuj ĉiam malhavas de ripozo, kaj tiujn, kiuj ĉiam estas en ripozo. Ĉar amo al tumulto ne estas industrio, - ĝi estas nur la maltrankvilo de ĉasita menso. Kaj vera ripozo ne konsistas en kondamni ĉian movon kiel nuran ĝenadon; tia ripozo estas malstreĉo kaj inercio. 6. Tial vi notu la jenan diron, prenitan el mia legado en Pomponius: "Kelkaj homoj ŝrumpas en malhelajn angulojn, ĝis tia grado, ke ili vidas malhele tage." Ne, homoj devus kunigi ĉi tiujn tendencojn, kaj tiu, kiu ripozas, devas agi kaj tiu, kiu agas, devas ripozi. Diskuti la problemon kun Naturo; ŝi diros al vi, ke ŝi kreis kaj tage kaj nokte. Adiaŭ

IV. Pri la Teruroj de Morto

1. Daŭru kiel vi komencis, kaj rapidu ĉian eblan, por ke vi havu pli longe ĝuadon de plibonigita menso, kiu estas en paco kun si mem. Sendube vi ricevos ĝuon dum la tempo, kiam vi plibonigas vian menson kaj pacigas ĝin kun si mem; sed tute malsama estas la plezuro, kiu venas de kontemplado, kiam onies menso estas tiel purigita de ĉiu makulo, ke ĝi brilas. 2. Vi memoras, kompreneble, kian ĝojon vi sentis, kiam vi flankenmetis la vestojn de la knabaĝo kaj surmetis la togon de la viro, kaj estis eskortitaj al la forumo; tamen, vi povas serĉi ankoraŭ pli grandan ĝojon, kiam vi flankenmetis la menson de knabeco kaj kiam la saĝo enskribis vin inter la homoj. Ĉar ne knabeco restas ĉe ni, sed io pli malbona, – knabeco. Kaj ĉi tiu kondiĉo estas des pli grava ĉar ni posedas la aŭtoritaton de maljuneco, kune kun la malsaĝecoj de knabeco, jes, eĉ la malsaĝecoj de infanaĝo. Knaboj timas bagatelojn, infanoj timas ombrojn, ni timas ambaŭ.

3. Ĉio, kion vi devas fari, estas antaŭeniri; vi tiel komprenos, ke iuj aferoj estas malpli timindaj, ĝuste ĉar ili inspiras nin per granda timo. Neniu malbono estas granda, kiu estas la lasta malbono de ĉiuj. La morto alvenas; estus afero timinda, se ĝi povus resti ĉe vi. Sed morto devas aŭ tute ne veni, aŭ alie devas veni kaj forpasi.

4. "Estas tamen malfacile," vi diras, "porti la menson al punkto, kie ĝi povas malestimi la vivon." Sed ĉu vi ne vidas, kiaj bagatelaj kialoj pelas homojn malestimi la vivon? Oni pendigas sin antaŭ la perdo de sia mastrino; alia ĵetas sin de la tegmento, por ke li ne plu estu devigita porti la mokojn de malbonhumora mastro; tria, por esti savita de aresto post forkuri, movas glavon en siajn vitalaĵojn. Ĉu vi ne supozas, ke virto estos tiel efika kiel troa timo? Neniu homo povas havi pacan vivon, kiu tro pripensas ĝin plilongigi, aŭ kredas, ke vivi tra multaj konsulejoj estas granda beno. 5. Ĉiutage provu ĉi tiun penson, por ke vi povu kontente foriri de la vivo; ĉar multaj homoj kroĉas kaj alkroĉiĝas al vivo, same kiel tiuj, kiuj estas portataj laŭ rapidanta rivereto, kroĉas kaj kroĉas al rokoj kaj akraj rokoj.

Plej multaj homoj malfluas kaj fluas en mizero inter la timo de morto kaj la malfacilaĵoj de la vivo; ili ne volas vivi, kaj tamen ili ne scias kiel morti. 6. Tial, faru la vivon entute agrabla al vi mem forpelante ĉian zorgon pri ĝi. Neniu bonaĵo feliĉigas ĝian posedanton, krom se lia menso estas akordigita kun la ebleco de perdo; nenio tamen perdiĝas kun malpli da malkomforto ol tio, kion perdiĝinte, oni ne povas maltrafi. Tial kuraĝigu kaj fortigu vian spiriton kontraŭ la malbonŝancoj, kiuj afliktas eĉ la plej potencajn. 7. Ekzemple, la sorto de Pompejo estis aranĝita fare de knabo kaj eŭnuko, tiun de Crassus de kruela kaj insolenta parto. Gaius Caesar ordonis al Lepidus nudi sian kolon por la hakilo de la tribuno Dexter; kaj li mem proponis sian propran gorĝon al Ĉerea. Neniu viro iam estis tiel longe progresinta fare de Fortuno ke ŝi ne minacis lin tiel multe kiel ŝi antaŭe indulgis lin. Ne fidu ŝian ŝajnan trankvilon; post momento la maro estas movita al siaj profundoj. La sama tago, kiam la ŝipoj faris kuraĝan spektaklon en la ludoj, ili estas englutitaj. 8. Pripensu, ke ŝoserabisto aŭ malamiko povas tranĉi vian gorĝon; kaj, kvankam li ne estas via mastro, ĉiu sklavojn havas super vi la potencon de vivo kaj morto. Tial mi diras al vi: Li estas sinjoro de via vivo, kiu mokas sian propran. Pensu pri tiuj, kiuj pereis pro intrigoj en siaj propraj hejmoj, mortigitaj aŭ malkaŝe aŭ ruze; vi tiam komprenos, ke same multaj estis mortigitaj de koleraj sklavoj kiel de koleraj reĝoj. Kio gravas do, kiom potenca estas tiu, kiun vi timas, kiam ĉiu posedas la potencon, kiu inspiras vian timon? 9. "Sed," vi diros, "se vi hazarde falos en la manojn de la malamiko, la venkinto ordonos, ke vi estu forkondukata," – jes, kien vi jam estas kondukata. Kial vi memvole trompas vin kaj postulas, ke oni diru nun la

unuan fojon, kia sorto estas, pri kiu vi delonge laboras? Kredu mian vorton: ekde la tago de vi naskiĝis, vi estas kondukata tien. Ni devas pripensi ĉi tiun penson, kaj pensojn de simila naturo, se ni deziras esti trankvilaj dum ni atendas tiun lastan horon, kies timo maltrankviligas ĉiujn antaŭajn horojn.

10. Sed mi devas fini mian leteron. Mi konigu kun vi la diron, kiu plaĉis al mi hodiaŭ. Ĝi ankaŭ estas elektita de la Ĝardeno de alia viro: "Malriĉeco alportita en konformecon kun la leĝo de naturo, estas granda riĉaĵo." Ĉu vi scias, kiajn limojn ordonas al ni tiu natura leĝo? Nur por eviti malsaton, soifon kaj malvarmon. Por forpeli malsaton kaj soifon, ne necesas, ke vi kortumu ĉe la pordoj de la monujo-fieruloj, aŭ submetiĝu al la severa sulkiĝo, aŭ al la bonkoreco, kiu humiligas; nek estas necese, ke vi trasertu la marojn, aŭ iru kampanjon; la bezonoj de la naturo estas facile provizitaj kaj pretaj. **11.** Estas la superflujaj aferoj, por kiuj la homoj ŝvitas, – la superflujaj aferoj, kiuj portas niajn togojn fadene, kiuj devigas nin maljuniĝi en tendaro, kiuj ĵetas nin sur fremdajn bordojn. Tio, kio sufiĉas, estas preta al niaj manoj. Kiu faris justan kompakton kun malriĉeco, tiu estas riĉa. Adiaŭ.

V. Pri la meznombro de la filozofio

1. Mi laŭdas vin kaj ĝojas pro tio, ke vi persistas en viaj studoj, kaj ke, flankenmetante ĉion alian, vi faras ĉiutage via klopodo fariĝi pli bona homo. Mi ne nur admonas vin teni ĝin; Mi efektive petas vin fari tion. Mi avertas vin, tamen, ke vi ne agu laŭ la modo de tiuj, kiuj deziras esti okulfrapaj prefere ol pliboniĝi, farante aferojn, kiuj vekos komenton pri via vesto aŭ ĝenerala vivmaniero. 2. Forpuŝrimedan vestaĵon, neprizorgitan hararon, malspritan barbon, malferman malestimon de arĝentaj pladoj, kanapon sur la nuda tero, kaj ajnajn aliajn perversajn formojn de memmontrado, estas evitindaj. La nura nomo de filozofio, kiom ajn kviete traktata, estas objekto de sufiĉa malestimo; kaj kio okazus, se ni komencus apartigi nin de la kutimoj de niaj kunhomoj? Interne, ni devus esti malsamaj en ĉiuj aspektoj, sed nia ekstero devus konformiĝi al socio. 3. Ne portu tro fajnan, nek tamen tro frostan togon. Oni bezonas neniu arĝentan pladon, enkrustitan kaj reliefon en solida oro; sed ni ne kredu, ke la manko de arĝento kaj oro estas pruvo de la simpla vivo. Ni provu konservi pli altan vivnivelon ol tiu de la amaso, sed ne kontraŭan normon; alie, ni fortimigos kaj forpuŝos la personojn mem, kiujn ni provas plibonigi. Ni ankaŭ faras, ke ili ne volas imiti nin en io ajn, ĉar ili timas, ke ili ne estu devigitaj imiti nin en ĉio.

4. La unua afero, kiun la filozofio entreprenas doni, estas kunsento kun ĉiuj homoj; alivorte, simpation kaj sociecon. Ni disiĝas kun nia promeso se ni estas malsimilaj al aliaj viroj. Ni devas zorgi, ke la rimedoj, per kiuj ni volas tiri admiron, ne estu absurdaj kaj abomenaj. Nia devizo, kiel vi scias, estas "Vivu laŭ la Naturo"; sed tute kontraŭe al la naturo turmenti la korpon, malami senlaboran elegantecon, intence malpuriĝi, manĝi manĝaĵojn ne nur simplajn, sed naŭzajn kaj malpermesajn. 5. Same kiel estas signo de lukso serĉi bongustaĵojn, tiel estas frenezo eviti tion, kio estas kutima kaj aĉeteblas sen granda prezo. Filozofio postulas simplan vivon, sed ne pentofaradon; kaj ni povas perfekte esti simplaj kaj bonordaj samtempe. Ĉi tiu estas la meznombro de kiu mi aprobas; nia vivo devus observi feliĉan mediumon inter la manieroj de saĝulo kaj la manieroj de la mondo ĝenerale; ĉiuj homoj devus admiri ĝin, sed ili ankaŭ devus kompreni ĝin.

6. "Nu do, ĉu ni agu kiel aliaj homoj? Ĉu ne estos distingo inter ni mem kaj la mondo?" Jes, tre bonega; la homoj trovu, ke ni estas malsimilaj al la komuna grego, se ili atente rigardas. Se ili vizitas nin hejme, ili devus admiri nin, prefere ol niaj hejmaj rendezuoj. Li estas granda homo, kiu uzas argilan pladojn kvazaŭ arĝentajn; sed same granda estas tiu, kiu uzas arĝenton kvazaŭ argilaĵo. Estas signo de malstabila menso ne povi elteni riĉaĵojn.

7. Sed mi volas dividi kun vi ankaŭ la hodiaŭan profiton. Mi trovas en la skribaĵoj de nia Hekato, ke la limigo de deziroj helpas ankaŭ kuraci timojn: "Ĉesu esperi," li diras, "kaj vi ĉesos timi". "Sed kiel," vi respondos, "ĉu aferoj tiel malsamaj povas iri unu apud la alia?" Tiamaniere, mia kara Lucilio: kvankam ili ja ŝajnas malkongruaj, tamen ili estas vere kunigitaj. Same kiel la sama ĉeno fiksas la kaptiton kaj la soldaton, kiu lin gardas, tiel espero kaj timo, kiel ili estas malsimilaj, tenas paŝon kune; timo sekvas esperon. 8. Mi ne miras, ke ili procedas tiamaniere; ĉiu egale apartenas al menso kiu estas en suspenso, menso kiu estas ĉagrenita pro antaŭrigardado al la estonteco. Sed la ĉefa kaŭzo de ambaŭ tiuj malsanoj estas, ke ni ne adaptiĝas al la nuntempo, sed sendas niajn pensojn longe antaŭen. Kaj tiel la antaŭvido, la plej nobla beno de la homa raso, perversiĝas. 9. La bestoj evitas la danĝerojn, kiujn ili vidas, kaj kiam ili eskapis, ili estas liberaj de zorgo; sed ni homoj turmentas nin pri tio, kio venos, same kiel pri tio, kio estas pasinta. Multaj el niaj benoj alportas malbonon al ni; ĉar la memoro

rememoras la turmentojn de timo, dum antaŭvido ilin antaŭvidas. La donaco sola povas igi neniun mizerulon. Adiaŭ.

VI. Pri Kunhavigo de Scioj

1. Mi sentas, mia kara Lucilio, ke mi estas ne nur reformita, sed transformita. Mi tamen ankoraŭ ne certigas min, aŭ indulgas la esperon, ke ne restas en mi elementoj, kiujn oni devas ŝanĝi. Kompreneble estas multaj, kiuj devus esti pli kompaktaj, aŭ pli maldikaj, aŭ pli eminentaj. Kaj efektive ĉi tiu sama fakto estas pruvo, ke mia spirito estas ŝanĝita en ion pli bonan, - ke ĝi povas vidi siajn proprajn kulpojn, pri kiuj ĝi antaŭe ne sciis. En certaj kazoj malsanuloj estas gratulitaj ĉar ili mem perceptis, ke ili estas malsanaj.

2. Mi do volas transdoni al vi ĉi tiun subitan ŝanĝon en mi mem; Mi devus tiam komenci pli certan fidon al nia amikeco, - la vera amikeco, kiun espero kaj timo kaj memintereso ne povas disigi, la amikeco en kiu kaj pro kiu homoj renkontas morton. 3. Mi povas montri al vi multajn al kiuj mankis, ne amiko, sed amikeco; tio tamen ne povas okazi, kiam animoj estas kuntiritaj de identaj inklinoj en aliancon de honorindaj deziroj. Kaj kial ĝi ne povas okazi? Ĉar en tiaj okazoj homoj scias, ke ili havas ĉion komunan, precipe siajn problemojn.

Vi ne povas koncepti, kian klaran progreson mi rimarkas, ke ĉiu tago alportas al mi. 4. Kaj kiam vi diras: "Donu al mi ankaŭ parton en ĉi tiuj donacoj, kiujn vi trovis tiel utilajn", mi respondas, ke mi deziras amasigi sur vin ĉiujn ĉi tiujn privilegiojn, kaj ke mi ĝojas lerni, por ke mi povu instrui. Nenio iam plaĉos al mi, kiom ajn bonega aŭ utila, se mi devas konservi la scion pri ĝi al mi mem. Kaj se oni donus al mi saĝon sub la esprima kondiĉo, ke ĝi devas esti kaŝita kaj ne eldirita, mi ĝin rifuzus. Neniu bonaĵo estas agrabla posedi, sen amikoj por dividi ĝin.

5. Mi do sendos al vi la efektivajn librojn; kaj por ke vi ne perdu tempon serĉante tie kaj tie profitajn temojn, mi markos iujn pasaĵojn, por ke vi tuj turnu vin al tiuj, kiujn mi aprobas kaj admiras. Kompreneble, tamen, la viva voĉo kaj la intimeco de komuna vivo helpas vin pli ol la skribita vorto. Vi devas iri al la sceno de ago, unue, ĉar la homoj metas pli da fido al siaj okuloj ol al siaj oreloj, kaj due, ĉar la vojo estas longa, se oni sekvas preskribojn, sed mallonga kaj helpema, se oni sekvas ŝablonojn. 6. Cleanthes ne povus esti la esprima bildo de Zenono, se li nur aŭdis siajn prelegojn; li partoprenis sian vivon, vidis en siajn kaŝitajn celojn kaj observis lin por vidi ĉu li vivas laŭ siaj propraj reguloj. Platono, Aristotelo kaj la tuta amaso da saĝuloj, kiuj estis destinitaj iri ĉiun sian malsaman vojon, pli profitis el la karaktero ol el la vortoj de Sokrato. Ĝi ne estis la klasĉambro de Epikuro, sed kunvivado sub la sama tegmento, kiu faris grandajn virojn de Metrodorus, Hermarchus, kaj Polyenus. Tial mi alvokas vin, ne nur por ke vi havu profiton, sed por ke vi donu profiton; ĉar ni povas multe helpi unu la alian.

7. Dume mi ŝuldas al vi mian eta ĉiutagan kontribuon; Oni diros al vi, kio plaĉis al mi hodiaŭ en la skribaĵoj de Hekato; estas ĉi tiuj vortoj: "Kian progreson, vi demandas, mi faris? Mi komencis esti amiko al mi mem." Tio ja estis granda profito; tia homo neniam povas esti sola. Vi povas esti certa, ke tia viro estas amiko de la tuta homaro. Adiaŭ.

VII. Pri homamasoj

1. Ĉu vi demandas min, kion vi devus konsideri kiel speciale evitinda? mi diras, homamasoj; ĉar ĝis nun vi ne povas konfidi vin al ili kun sekureco. Mi ĉiuokaze konfesos mian propran malforton; ĉar neniam mi revenigas hejmen la saman karakteron, kiun mi kunportis eksterlanden. Io el tio, kion mi devigis esti trankvila en mi, estas perturbita; iuj el la malamikoj, kiujn mi venkis, revenas denove. Same kiel la malsanulo, kiu estis malforta delonge, estas en tia stato, ke oni ne povas lin elporti el la domo sen suferi recidivon, tiel ni mem estas tuŝitaj, kiam niaj animoj resaniĝas de longedaŭra malsano. 2. Kunlabori kun la homamaso estas malutila; ne ekzistas homo, kiu ne allogas al ni iun malvirton, aŭ ne frapas ĝin sur ni, aŭ ne per tio malpurigas nin senkonscie. Certe, ju pli granda estas la homamaso, kun kiu ni miksiĝas, des pli granda estas la danĝero.

Sed nenio estas tiel damaĝa al bona karaktero kiel la kutimo dormi ĉe la ludoj; ĉar tiam estas tiu malvirto subtile ŝtelas sur unu tra la avenuo de plezuro. 3. Kion vi pensas, ke mi celas? Mi volas diri, ke mi revenas hejmen pli avida, pli ambicia, pli volupta, kaj eĉ pli kruela kaj malhoma, – ĉar mi estis inter homoj. Hazarde mi ĉeestis tagmezan ekspozicion, atendente iom da amuzo, spriteco kaj malstreĉiĝo, – ekspozicio ĉe kiu la okuloj de viroj havas ripozon de la buĉado de siaj kunviroj. Sed estis tute inverse. La antaŭaj bataloj estis la esenco de kompatato; sed nun ĉiuj bagateloj estas flankenmetitaj kaj ĝi estas pura murdo. La viroj havas neniun defensivan kirason. Ili estas elmontritaj al batoj en ĉiuj punktoj, kaj neniu iam frapas vane. 4. Multaj homoj preferas ĉi tiun programon al la kutimaj paroj kaj al la atakoj "laŭ peto". Kompreneble ili faras; ekzistas neniu kasko aŭ ŝildo por deviigi la armilon. Kio estas la bezono de defenda kiraso, aŭ de lerteco? Ĉio ĉi signifas prokrasti morton. Matene oni jxetas homojn al leonoj kaj ursoj; tagmeze, ili jxetas ilin al la spektantoj. La spektantoj postulas, ke la mortiginto alfrontu la homon, kiu mortigos lin siavice; kaj ili ĉiam rezervas la lastan konkerinton por alia buĉado. La rezulto de ĉiu batalo estas morto, kaj la rimedoj estas fajro kaj glavono. Ĉi tia afero okazas dum la areno estas malplena. 5. Vi povas respondi: "Sed li estis ŝoserabisto; li mortigis viron!" Kaj kio pri ĝi? Konsentite, ke, kiel murdinto, li meritis ĉi tiun punon, kian krimon vi faris, kompatindulo, ke vi meritu sidi kaj vidi ĉi tiun spektaklon? Matene ili kriis "Mortigu lin! Vipu lin! Bruligi lin! Kial li renkontas la glavon tiel malkuraĝe? Kial li frapas tiel malforte? Kial li ne mortas ĉasaĵon? Vipu lin por renkonti siajn vundojn! Lasu ili ricevas baton post bato, kun brustoj nudaj kaj elmontritaj al la bato!" Kaj kiam la ludoj ĉesas por la paŭzo, ili anoncas: "Iom da gorĝotranĉo intertempe, por ke ankoraŭ okazu io!"

Venu nun; ĉu vi ne komprenas eĉ ĉi tiun veron, ke malbona ekzemplo reagis sur la agento? Dankon al la senmortaj dioj, ke vi instruas kruelecon al homo, kiu ne povas lerni esti kruela. 6. La juna karaktero, kiu ne povas teni juste al justeco, devas esti savita el la homamaso; estas tro facile flankenigi la plimulton. Eĉ Sokrato, Katono kaj Laelius povus esti skuitaj en sia morala forto fare de homamaso kiu estis malsimila al ili; tiel vere estas, ke neniu el ni, kiom ajn li kultivas siajn kapablojn, povas elteni la ŝokon de kulpoj, kiuj alproksimiĝas kvazaŭ kun tiom granda sekvantaro. 7. Multe da malutilo estas farita per ununura kazo de indulgo aŭ avideco; la konata amiko, se li estas luksa, malfortigas kaj mildigas nin nerimarkeble; la proksimulo, se li estas riĉa, vekas nian avidecon; la kunulo, se li estas kalumnia, forfrotas sur nin iom el sia rusto, kvankam ni estas senmakulaj kaj sinceraj. Kia do vi pensas, ke la efiko estos sur karaktero, kiam la tuta mondo atakas ĝin! Vi devas aŭ imiti aŭ abomeni la mondon.

8. Sed ambaŭ kursoj estas evitindaj; vi ne devus kopii la malbonajn simple ĉar ili estas multaj, nek vi devus malamu la multajn ĉar ili estas malsimilaj al vi. Retiriĝu en vin mem, kiom vi povas. Asociiĝu kun tiuj, kiuj faros vin pli bona homo. Bonvenigu tiujn, kiujn vi mem povas plibonigi. La procezo estas reciproka; ĉar homoj lernas dum ili instruas. **9.** Ne estas kialo, kial fiero pri reklamado de viaj kapabloj logi vin en reklamadon, tiel ke vi dezirus deklami aŭ harangi antaŭ la ĝenerala publiko. Komprenoble mi pretus, ke vi tion faru, se vi havus komercan akcion, kiu konvenus al tia homamaso; kiel estas, ne ekzistas homo el ili, kiu povas vin kompreni. Unu aŭ du individuoj eble venos en vian vojon, sed eĉ ĉi tiuj devos esti mulditaj kaj trejnitaj de vi, por ke ili komprenu vin. Vi povas diri: "Por kia celo mi lernis ĉiujn ĉi aferojn?" Sed vi ne devas timi, ke vi malŝparis viajn klopodojn; estis por vi mem, ke vi lernis ilin.

10. Tamen, por ke mi hodiaŭ ne lernis ekskluzive por mi, mi dividos kun vi tri bonegajn dirojn, samĝeneralajn, kiuj venis al mia atento. Ĉi tiu letero donos al vi unu el ili kiel pagon de mia ŝuldo; la du aliajn vi povas akcepti kiel kontribuon anticipe. Demokrito diras: "Unu homo signifas por mi tiom, kiom homamaso, kaj amaso nur tiom kiom unu homo." **11.** La jenon ankaŭ estis noble parolita de iu aŭ alia, ĉar estas dubinde kiu estis la aŭtoro; ili demandis lin, kio estas la objekto de ĉi tiu tuta studo aplikata al arto, kiu atingos nur tre malmultajn. Li respondis: "Mi estas kontenta pri malmultaj, kontenta je unu, kontenta je neniu." La tria diro - kaj rimarkinda, ankaŭ - estas de Epikuro, skribita al unu el la partneroj de liaj studoj: "Mi skribas tion ne por la multaj, sed por vi; ĉiu el ni estas sufiĉe de spektantaro por la alia." **12.** Metu ĉi tiujn vortojn en la koron, Lucilio, por ke vi malestimu la plezuron, kiu venas de la aplaŭdo de la plimulto. Multaj homoj vin laŭdas; sed ĉu vi estas kialo por esti kontenta pri vi mem, se vi estas homo, kiun la multaj povas kompreni? Viaj bonaj kvalitoj devus alfronti internen. Adiaŭ.

VIII. Pri la soleco de la filozofio

1. "Ĉu vi ordonas al mi," vi diras, "evitu la amason kaj retiriĝu de homoj, kaj estu kontenta pri mia propra konscienco? Kie estas la konsiloj de via lernejo, kiuj ordonas al homo morti meze de aktiva laboro. ?" Koncerne la kurson, kiun mi ŝajnas al vi instigas vin de tempo al tempo, mia celo enfermi min kaj ŝlosi la pordon estas povi helpi pli grandan nombron. Neniam mi pasigas tagon en senlaboreco; Mi alproprigas eĉ parton de la nokto por studo. Mi ne donas tempon por dormo, sed cedas al ĝi kiam mi devas, kaj kiam miaj okuloj estas lacaj pro vekigo kaj pretaj enfermiĝi, mi tenas ilin ĉe ilia tasko. 2. Mi retiriĝis ne nur de homoj, sed de aferoj, precipe de miaj propraj aferoj; Mi laboras por postaj generacioj, skribante kelkajn ideojn, kiuj povas helpi ilin. Estas certaj sanigaj konsiloj, kiuj povas esti komparitaj kun preskriboj de utilaj drogoj; ĉi tiujn mi metas skriben; ĉar mi trovis ilin helpemaj por servi miajn ulcerojn, kiuj, se ne tute resanigitaj, ĉiuokaze ĉesis disvastiĝi.

3. Mi montras aliajn homojn al la ĝusta vojo, kiun mi trovis malfrue en la vivo, kiam mi laciĝis pro vagado. Mi krias al ili: "Evitu ĉion, kio plaĉas al la homamaso: evitu la donacojn de la hazardo! Haltu antaŭ ĉiu bono, kiun la hazardo alportas al vi, en spirito de dubo kaj timo; ĉar estas la mutaj bestoj kaj fiŝoj kiuj estas trompitaj de tentado; esperoj.Ĉu vi nomas ĉi tion la 'donacoj' de la Fortuno?Ili estas kaptiloj.Kaj iu ajn el vi, kiu volas vivi sekurecan vivon, evitos, laŭ sia povo, ĉi tiujn kalkajn branĉetojn de ŝia favoro, per kiuj ni mortemuloj, plej mizeraj ankaŭ ĉi-rilate, estas trompitaj, ĉar ni pensas, ke ni tenas ilin en niaj manoj, sed ili tenas nin en siaj .Tia kariero kondukas nin en krutajn vojojn, kaj la vivo sur tiaj altoj finiĝas per falo. Krome, ni eĉ ne povas kontraŭstari la prosperon, kiam ŝi komencas peli nin al devento; nek ni povas malsupreniri, nek, 'kun la ŝipo almenaŭ sur ŝia direkto,' aŭ unufoje por ĉiam; La sorto ne renversas nin, – ŝi plonĝas niajn pafarkojn sub kaj ĵetas nin sur la rokojn.

5. "Tenu firme do al ĉi tiu sana kaj saniga regulo de la vivo; ke vi indulgu la korpon nur tiom kiom necesas por bona sano. Oni traktu la korpon pli rigore, por ke ĝi ne estu malobeema al la menso. Manĝu nur por mildigi vian malsaton, trinku nur por kvietigi vian soifon, vestu vin nur por malhelpi la malvarmon, loĝigu vin nur kiel protekton kontraŭ persona malkomforto.Ne gravas, ĉu la domo estas konstruita el gazono, aŭ el diverskolora importita marmoro; komprenu, ke homo estas same bone ŝirmata per pajlo, kiel per ora tegmento.Malestimu ĉion, kion senutila laborado kreas kiel ornamaĵon kaj objekton de beleco.Kaj pripensu, ke nenio krom la animo estas inda je miro;ĉar al la animo , se ĝi estas bonega, nenio estas bonega."

6. Kiam mi interparolas tiajn kun mi mem kaj kun la estontaj generacioj, ĉu vi ne pensas, ke mi faras pli bonan, ol kiam mi prezentigas kiel konsilisto en la tribunalo, aŭ stampas mian sigelon sur testamento, aŭ pruntedonas mian helpon en la senato? per vorto aŭ ago, al kandidato? KREDU MIN, tiuj, kiuj ŝajnas esti okupataj de nenio, estas okupataj de la pli grandaj taskoj; ili okupiĝas samtempe pri aĵoj mortemaj kaj aferoj senmortaj.

7. Sed mi devas halti, kaj pagi mian kutiman kontribuon, por ekvilibrigi ĉi tiun leteron. La pago ne estu farita el mia propra posedaĵo; ĉar mi ankoraŭ trompas Epikuron. Mi legis hodiaŭ, en liaj verkoj, la jenan frazon: "Se vi ĝuus veran liberecon, vi devas esti la sklavo de Filozofio." La viro, kiu submetiĝas kaj transdonas sin al ŝi, ne estas atendata; li emancipiĝas surloke. Ĉar la servo mem de Filozofio estas libereco.

8. Verŝajne vi demandos min, kial mi citas tiom da noblaj vortoj de Epikuro anstataŭ vortoj prenitaj el nia propra lernejo. Sed ĉu ekzistas ia kialo kial vi devus rigardi ilin kiel dirojn de Epikuro kaj ne komunan posedaĵon? Kiom da poetoj eldonas ideojn, kiujn elparolas filozofoj aŭ povas esti eldiritaj! Mi ne bezonas tuŝi la tragediistojn kaj niajn verkistojn de nacia dramo; ĉar tiuj lastaj ankaŭ estas iom seriozaj, kaj staras duonvoje inter komedio kaj tragedio. Kia kvanto da sagacaj versoj kuŝas en la mimo! Kiom da linioj de Publilius indas esti parolataj de aktoroj buskin-vestitaj, same kiel de portantoj de la pantoflo! 9. Mi citos unu verson lian, kiu koncernas filozofion, kaj precipe tiun fazon de ĝi, kiun ni diskutis antaŭ momento, en kiu li diras ke la donacoj de Hazarto ne estas konsiderataj kiel parto de niaj havaĵoj:

Ankoraŭ fremda estas ĉio, kion vi gajnis per avido.

10. Mi memoras, ke vi mem esprimis ĉi tiun ideon multe pli feliĉe kaj koncize:

Kion Ŝanco faris via, ne vere estas via.

Kaj triono, kiun vi parolis ankoraŭ pli feliĉe, ne estos preterlasita:

La bono kiu povus esti donita, povas esti forigita.

Mi ne pagos ĉi tion sur la elspezkonton, ĉar mi donis ĝin al vi el via propra stoko. Adiaŭ.

IX. Pri Filozofio kaj Amikeco

1. Vi deziras scii, ĉu Epikuro pravas, kiam en unu el siaj leteroj li riproĉas tiujn, kiuj opinias, ke la saĝulo estas memsufiĉa kaj pro tio ne bezonas amikecojn. Tio estas la objekto de Epikuro kontraŭ Stilbo kaj tiuj, kiuj kredas, ke la Supera Bono estas animo, kiu estas nesentema al la sento.

2. Ni nepre renkontos duoblan signifon, se ni provas esprimi la grekan terminon "manko de sento" resume, per unu vorto, tradukante ĝin per la latina vorto *impatientia*. Ĉar oni povas kompreni en la signifo la malon al tio, kion ni deziras, ke ĝi havu. Kion ni intencas esprimi estas, animo kiu malakceptas ajnan senton de malbono; sed homoj interpretos la ideon kiel tiun de animo, kiu povas elteni nenian malbonon. Pripensu do, ĉu ne estas pli bone diri "animo kiu ne povas esti difektita", aŭ "animo tute ekster la regno de sufero". 3. Estas ĉi tiu diferenco inter ni mem kaj la alia lernejo: nia ideala saĝulo sentas siajn problemojn, sed ilin venkas; ilia saĝulo eĉ ne sentas ilin. Sed ni kaj ili same tenas ĉi tiun ideon, - ke la saĝulo estas memsufiĉa. Tamen, li deziras amikojn, najbarojn kaj partnerojn, kiom ajn li sufiĉas al si mem. 4. Kaj rimarku, kiel memsufiĉa li estas; ĉar foje li povas esti kontenta pri parto de si. Se li perdos manon pro malsano aŭ milito, aŭ se iu akcidento elmetos unu aŭ ambaŭ el liaj okuloj, li kontentiĝos pri la restaĵo, prenante tiom da plezuro en sia difektita kaj kripla korpo, kiel li prenis kiam ĝi estis sana. Sed dum li ne apenas pri ĉi tiuj partoj, se ili mankas, li preferas ne perdi ilin. 5. En ĉi tiu senco la saĝulo estas memsufiĉa, ke li povas malhavi amikojn, ne ke li deziras malhavi ilin. Kiam mi diras "povas", mi celas ĉi tion: li eltenas la perdon de amiko kun egaleco.

Sed neniam mankas al li amikoj, ĉar dependas de lia propra kontrolo, kiom baldaŭ li kompensos perdon. Same kiel Fidiás, se li perdas statuon, povas tuj ĉizi alian, tiel same nia majstro en la arto amiki povas plenigi la lokon de amiko, kiun li perdis. 6. Se vi demandas, kiel oni povas rapide amikigi sin, mi diros al vi, kondiĉe ke ni konsentas, ke mi tuj pagu mian ŝuldon kaj kvadratu la konton, koncerne tiun ĉi leteron. Hecato, diras: "Mi povas montri al vi filtron, kunmetitan sen medikamentoj, herboj aŭ ia sorĉa sorĉo: "Se vi estus amata, amo." Nun estas granda plezuro, ne nur en konservado de malnova kaj establita amikecoj, sed ankaŭ en komenci kaj akiri novajn. 7. Estas la sama diferenco inter gajni novan amikon kaj esti jam gajninta lin, kiel ekzistas inter la farmisto, kiu semas, kaj la kamparano, kiu rikoltas. La filozofo Attalo kutimis diri: "Estas pli agrable fari ol teni amikon, ĉar estas pli agrable al la artisto pentri ol esti fininta la pentradon." Kiam oni estas okupata kaj absorbita en sia laboro, la sorbado mem havigas grandan ĝojon; sed kiam oni retiris sian manon de la finita ĉefverko, la plezuro ne estas tiom fervora. De nun estas la fruktoj de lia arto, kiujn li ĝuas; estis la arto mem, kiun li ĝuis dum li pentris. En la kazo de niaj infanoj, ilia juna vireco donas la pli abundajn fruktojn, sed ilia infanaĝo estis pli dolĉa.

8. Ni nun revenu al la demando. La saĝulo, mi diras, kvankam memsufiĉa, tamen deziras amikojn, se nur por praktiki amikecon, por ke liaj noblaj kvalitoj ne dormu. Ne tamen por la celo menciita de Epikuro en la supre citita letero: "Por ke estu iu, kiu sidu apud li, kiam li estas malsana, por helpi lin kiam li estas en malliberejo aŭ en malfeliĉo"; sed por ke li havu iun, apud kies malsanlito li mem sidu, iun kaptiton en malamikaj manoj, kiun li mem liberigu. Kiu rigardas sin nur kaj pro tio eniras amikecojn, tiu malprave kalkulas. La fino estos kiel la komenco: li amikiĝis kun iu, kiu povus helpi lin el sklaveco; ĉe la unua sonorado de la ĉeno tia amiko forlasos lin. 9. Ĉi tiuj estas la tiel nomataj "belveteraj" amikecoj; tiu, kiu estas elektita pro utilo, estos kontentiga nur tiel longe, kiel li estas utila. Tial prosperaj homoj estas blokita de

trupoj da amikoj; sed tiuj, kiuj malsukcesis, staras meze de vasta soleco, iliaj amikoj fuĝas de la krizo mem, kiu devas testi ilian valoron. Tial ankaŭ ni rimarkas tiujn multajn hontindajn kazojn de personoj, kiuj pro timo dizertas aŭ perfidas. La komenco kaj la fino ne povas ne harmonii. Kiu komencas esti via amiko ĉar ĝi pagas, ankaŭ ĉesos ĉar ĝi pagas. Homo estos altirita de iu rekompenco ofertita kontraŭ sia amikeco, se li estas altirita de io en amikeco krom la amikeco mem.

10. Por kio do mi faras viron mia amiko? Por havi iun por kiu mi povas morti, kiun mi povas sekvi en ekzilon, kontraŭ kies morto mi povas ludi mian propran vivon, kaj ankaŭ pagi la promeson. La amikeco, kiun vi portretas, estas rabataĉeto kaj ne amikeco; ĝi rigardas nur oportunecon, kaj rigardas la rezultojn. **11.** Sendube la sento de amanto havas en si ion similan al amikeco; oni povus nomi ĝin amikeco freneza. Sed, kvankam tio estas vera, ĉu iu amas pro gajno, aŭ promocio, aŭ renomo? Pura amo, senzorga pri ĉiuj aliaj aferoj, ekbruligas la animon per deziro al la bela objekto, ne sen la espero de reveno de la amo. Kio do? Ĉu kaŭzo, kiu estas pli honora, povas produkti pasion malnoblan? **12.** Vi povas rebati: "Ni ne diskutas nun la demandon, ĉu amikeco estas kultivata pro si mem." Male, nenio pli urĝe postulas pruvon; ĉar se amikeco estas serĉata pro si mem, li povas serĉi ĝin kiu memsufiĉas. "Kiel do," vi demandas, "li serĉas ĝin?" Ĝuste kiel li serĉas objekton de granda beleco, ne altirita al ĝi de deziro al gajno, nek tamen timigita de la malstabileco de Fortuno. Tiu, kiu serĉas amikecon por favoraj okazoj, senigas ĝin de sia tuta nobleco.

13. "La saĝulo estas memsufiĉa." Tiu ĉi frazo, mia kara Lucilio, estas malĝuste klarigita de multaj; ĉar ili forigas la saĝulon el la mondo, kaj devigas lin loĝi en sia propra haŭto. Sed ni devas zorge marki, kion ĉi tiu frazo signifas kaj kiom ĝi aplikas; la saĝulo sufiĉas al si por feliĉa ekzistado, sed ne por nura ekzistado. Ĉar li bezonas multajn helpojn al nura ekzisto; sed por feliĉa ekzistado li bezonas nur sanan kaj justan animon, kiu malestimas la Fortunon.

14. Mi ŝatus ankaŭ diri al vi unu el la distingo de Krizipo, kiu deklaras, ke la saĝulo mankas nenion, kaj tamen multe bezonas. "Aliflanke," li diras, "nenio bezonas la malsaĝulo, ĉar li ne komprenas kiel uzi ion ajn, sed li bezonas ĉion." La saĝulo bezonas manojn, okulojn kaj multajn aferojn necesajn por sia ĉiutaga uzo; sed nenion mankas al li. Ĉar manko implicas neceson, kaj nenio estas necesa por la saĝulo. **15.** Tial, kvankam li estas memsufiĉa, tamen li bezonas amikojn. Li avidas kiel eble plej multajn amikojn, tamen ne por ke li vivu feliĉe; ĉar li vivos feliĉe eĉ sen amikoj. La Supera Bono postulas neniujn praktikajn helpojn de ekstere; ĝi disvolviĝas hejme, kaj estiĝas tute ene de si. Se la bonulo serĉas iun parton de si de ekstere, ĝi komencas esti submetita al la ludo de Fortuno.

16. Homoj povas diri: "Sed kian ekzistadon havos la saĝulo, se li estos lasita senamike kiam oni ĵetas lin en malliberejon, aŭ kiam li estas senhelpa en iu fremda nacio, aŭ kiam estas prokrastita en longa vojaĝo, aŭ kiam li estas ĵetita sur solecan; bordo?" Lia vivo estos kiel tiu de Jupitero, kiu, meze de la dissolvo de la mondo, kiam la dioj estas konfuzitaj kaj la Naturo ripozas por spaco de ŝia laboro, povas retiriĝi en si kaj transdoni sin al siaj propraj pensoj. En iu tia maniero kiel ĉi tiu la saĝulo agos; li retiriĝos en sin, kaj vivos kun si. **17.** Dum li rajtas ordigi siajn aferojn laŭ sia juĝo, li estas memsufiĉa – kaj edziĝas kun edzino; he is self-sufficient - kaj edukas infanojn; li estas memsufiĉa – kaj tamen ne povus vivi, se li devus vivi sen la socio de homo. Naturaj instigoj, kaj ne liaj propraj egoismaj bezonoj, tiras lin en amikecojn. Ĉar same kiel aliaj aferoj havas por ni proprajn allogecon, tiel ankaŭ amikeco havas. Kiel ni malamas solecon kaj avidas socion, kiel la naturo tiras homojn unu al la alia, tiel ankaŭ en ĉi tiu afero

estas altiro, kiu igas nin deziri pri amikeco. **18.** Tamen, kvankam la saĝulo povas multe ami siajn amikojn, ofte komparante ilin kun si mem, kaj metante ilin antaŭ si, tamen la tuta bono estos limigita al sia propra estaĵo, kaj li parolos la vortojn, kiuj estis parolitaj de la sama Stilbo kiun Epikuro kritikis en sia letero. Ĉar Stilbo, post kiam lia lando estis kaptita kaj liaj infanoj kaj lia edzino perditaj, ĉar li eliris el la ĝenerala dezerto sola kaj tamen feliĉa, parolis jene al Demetrio, nomita Sakero de Urboj pro la detruo kiun li alportis sur ilin, responde al la demando, ĉu li ion perdis: "Mi havas ĉiujn miajn varojn kun mi!" **19.** Estas por vi brava kaj kora viro! La malamiko konkeris, sed Stilbo konkeris sian konkerinton. "Mi nenion perdis!" Jes, li devigis Demetrio demandi, ĉu li mem venkis finfine. "Miaj varoj estas ĉiuj kun mi!" Alivorte, li opiniis, ke nenio, kio povus esti prenita de li, estas bono.

Ni miras pri certaj bestoj, ĉar ili povas trairi fajron kaj suferi neniun korpan damaĝon; sed kiom pli mirinda estas homo, kiu eliris senvunda kaj nedifektita tra fajro kaj glavo kaj ruiniĝo! Ĉu vi nun komprenas, kiom pli facile estas konkeri tutan tribon ol konkeri unu *homon*? Ĉi tiu diro de Stilbo faras komunan bazon kun Stoikismo; la stoiko ankaŭ povas porti siajn varojn nedifektitaj tra urboj kiuj estis bruligitaj al cindro; ĉar li estas memsufiĉa. Tiaj estas la limoj, kiujn li metas al sia propra feliĉo.

20. Sed vi ne devas pensi, ke nur nia lernejo povas eldiri noblajn vortojn; Epikuro mem, la insultanto de Stilbo, parolis similan lingvon; kalkulu ĝin al mia kredito, kvankam mi jam forviŝis mian ŝuldon por la nuna tago. Li diras: "Kiu ajn ne rigardas tion, kion li havas kiel plej ampleksan riĉaĵon, estas malfeliĉa, kvankam li estas mastro de la tuta mondo." Aŭ, se la jena ŝajnas al vi pli taŭga frazo, – ĉar ni devas provi doni la signifon kaj ne la nurajn vortojn: "Homo povas regi la mondon kaj ankoraŭ esti malfeliĉa, se li ne sentas, ke li estas superege feliĉa." **21.** Por, tamen, ke vi sciu, ke ĉi tiuj sentoj estas universalaj, sugestite, kompreneble, de la Naturo, vi trovos en unu el la komikaj poetoj ĉi tiun version:

Malfeliĉa estas tiu, kiu opinias sin malfeliĉa.

Ĉar kio gravas via stato, se ĝi estas malbona en viaj propraj okuloj? **22.** Vi povas diri: "Kion do? Se ĉi tiu viro, riĉa per malnobla maniero, kaj ĉi tiu viro, sinjoro de multaj sed sklavo de pli multaj, nomos sin feliĉaj, ĉu ilia propra opinio feliĉigos ilin?" Gravus ne kion oni diras, sed kion oni sentas; ankaŭ, ne kiel oni sentas en unu aparta tago, sed kiel oni sentas ĉiam. Ne estas kialo, tamen, kial vi devus timi, ke ĉi tiu granda privilegio falos en malindajn manojn; nur la saĝulo plaĉas al sia propra. Malsaĝeco ĉiam maltrankviliĝas pro laco de si mem. Adiaŭ.

X. Pri Vivi al si

1. Jes, mi ne ŝanĝas mian opinionon: eviti la multajn, eviti la malmultajn, eviti eĉ la individuon. Mi konas neniun, kun kiu mi volus havi vin dividita. Kaj vidu kian opinionon pri vi mi havas; ĉar mi kuraĝas fidi vin per via propra memo. Kestoj, oni diras, la disĉiplo de la sama Stilbo, kiun mi menciis en antaŭa letero, rimarkis junulon promenantan sole, kaj demandis lin, kion li faras tute sola. "Mi komunikas kun mi mem," respondis la junulo. "Preĝu, estu singarda do," diris Crates, "kaj atentu bone; vi komunikas kun malbona homo!"

2. Kiam homoj funebras, aŭ timas pri io, ni kutimas observi ilin, por ke ni malebligu, ke ili malĝuste uzu ilian solecon. Neniu senpripensa homo estu lasita sola; en tiaj okazoj li planas nur malsaĝecon, kaj amasigas estontajn danĝerojn por si aŭ por aliaj; li metas en ludon siajn bazajn dezirojn; la menso montras, kion timo aŭ honto kutimis subpremi; ĝi akriĝas lian kuraĝon, ekscitas liajn pasiojn kaj incitas lian koleron. Kaj fine, la sola utilo, kiun donas soleco, – la kutimo fidi neniun, kaj timi neniujn atestantojn, – estas perdita por la malsaĝulo; ĉar li perfidas sin.

Rimarku do, kiaj estas miaj espero por vi, – ne, prefere, kion mi promesas al mi mem, ĉar espero estas nur la titolo de necerta beno: mi ne konas neniun homon, kun kiu mi preferus, ke vi asociĝu prefere ol vi mem. 3. Mi memoras, en kia bonanima maniero vi elĵetis iujn frazojn, kaj kiel plenaj de forto ili estis! Mi tuj gratulis min kaj diris: "Ĉi tiuj vortoj ne venis el la rando de la lipoj; ĉi tiuj eldiroj havas solidan fundamenton. Ĉi tiu viro ne estas unu el la multaj; li estimas sian realan bonfarton." 4. Parolu, kaj vivu, tiamaniere; zorgu, ke nenio malhelpu vin. Pri viaj antaŭaj preĝoj, vi povas malsendi la diojn de respondi ilin; proponi novajn preĝojn; preĝu por sana menso kaj por bona sano, unue de animo kaj poste de korpo. Kaj kompreneble vi devus oferti tiujn preĝojn ofte. Alvoku kuraĝe al Dio; vi ne petos de li tion, kio apartenas al alia.

5. Sed mi devas, kiel estas mia kutimo, sendi donaceton kune kun ĉi tiu letero. Estas vera diro, kiun mi trovis en Atenodoro: "Sciu, ke vi estas liberigita de ĉiuj deziroj, kiam vi atingis tian punkton, ke vi preĝas al Dio por nenio krom tio, por kio vi povas preĝi malkaŝe." Sed kiel malsaĝaj homoj nun estas! Ili flustras la plej malnoblajn preĝojn al la ĉielo; sed se iu aŭskultas, ili tuj silentas. Tion, kion ili ne volas, ke homoj sciu, ili komunikas al Dio. Ĉu vi do ne pensas, ke oni povus doni al vi tiajn sanajn konsilojn kiel ĉi tiun: "Vivu inter homoj kvazaŭ Dio vin rigardus; parolu kun Dio kvazaŭ homoj aŭskultus"? Adiaŭ.

XI. Pri la Ruĝiĝo de Modesteco

1. Via amiko kaj mi interparolis. Li estas viro kapabla; liaj unuaj vortoj montris kian spiriton kaj komprenon li posedas, kaj kian progreson li jam faris. Li donis al mi antaŭguston, kaj li ne ĉesos respondi pri tio. Ĉar li parolis ne pro antaŭpenso, sed subite estis kaptita de lia gardado. Kiam li provis kolekti sin, li apenaŭ povis forpeli tiun nuancon de modesteco, kiu estas bona signo ĉe junulo; la ruĝiĝo, kiu disvastiĝis sur lia vizaĝo, ŝajnis tiel leviĝi el la profundo. Kaj mi certas, ke lia kutimo ruĝiĝi restos ĉe li, post kiam li plifortigos sian karakteron, senigis ĉiujn siajn kulpojn kaj fariĝos saĝa. Ĉar per neniu saĝo oni povas forigi naturajn malfortojn de la korpo. Tio, kio estas enplantita kaj denaska, povas esti tonigita per trejnado, sed ne venkita. 2. La plej konstanta parolanto, kiam antaŭ la publiko, ofte rompas en ŝviton, kvazaŭ li laciĝus aŭ trovarmigis sin; iuj tremas en la genuoj, kiam ili ekstaras por paroli; Mi scias pri iuj, kies dentoj klakas, kies langoj ŝanceliĝas, kies lipoj tremas. Trejnado kaj sperto neniam povas forskui ĉi tiun kutimon; la naturo penas sian propran potencon kaj per tia malforteco konigas ŝian ĉeeston eĉ al la plej forta. 3. Mi scias, ke ankaŭ la ruĝiĝo estas tia kutimo, kiu subite disvastiĝas sur la vizaĝojn de la plej dignaj homoj. Ĝi estas, ja pli ĝenerala en juneco, pro la pli varma sango kaj la sentema mieno; tamen, kaj spertaj viroj kaj maljunaj viroj estas trafataj de ĝi. Iuj estas plej danĝeraj kiam ili ruĝiĝas, kvazaŭ ili lasus sian tutan senton de honto eskapi. 4. Sulla, kiam la sango kovris liajn vangojn, estis en sia plej fera humoro. Pompejo havis la plej senteman rolantaron de mieno; li ĉiam ruĝiĝis en ĉeesto de kunveno, kaj precipe ĉe publika asembleo. Ankaŭ Fabiano, mi memoras, ruĝiĝis, kiam li aperis kiel atestanto antaŭ la senato; kaj lia embaraso fariĝis lin je rimarkinda grado. 5. Tia kutimo ne ŝuldiĝas al mensa malforteco, sed al la noveco de situacio; nesperta homo ne estas nepre konfuzita, sed kutime tuŝita, ĉar li glitas en tiun ĉi kutimon per natura tendenco de la korpo. Same kiel certaj viroj estas plensangaj, tiel aliaj estas de rapida kaj movebla sango, kiu rapidas al la vizaĝo tuj.

6. Kiel mi rimarkis, la Saĝo neniam povas forigi ĉi tiun kutimon; ĉar se ŝi povus eltiri ĉiujn niajn kulpojn, ŝi estus mastrino de la universo. Kio ajn estas asignita al ni per la kondiĉoj de nia naskiĝo kaj la miksaĵo en niaj konstitucioj, restos kun ni, negrave kiom malfacile aŭ kiom longe la animo eble provis regi sin. Kaj ni ne povas malpermesi ĉi tiujn sentojn pli ol ni povas ilin alvoki. 7. Aktoroj en la teatro, kiuj imitas la emociojn, kiuj portretas timon kaj nervozecon, kiuj prezentas malĝojon, imitas timomon pendigante siajn kapojn, malaltigante siajn voĉojn, kaj tenante siajn okulojn fiksataj kaj enradikiĝintaj sur la tero. Ili ne povas tamen kolekti ruĝiĝon; ĉar la ruĝiĝo ne povas esti malhelpita aŭ akirita. La saĝo ne certigos al ni rimedon, nek helpos al ni kontraŭ ĝi; ĝi venas aŭ iras nedemandita, kaj estas leĝo por si mem.

8. Sed mia letero postulas ĝian ferman frazon. Aŭskultu kaj prenu al koro ĉi tiun utilan kaj sanigan devizon: "Kheru iun viron de alta karaktero, kaj konservu lin iam antaŭ viaj okuloj, vivante kvazaŭ li rigardus vin, kaj ordigante ĉiujn viajn agojn kvazaŭ li vidus ilin." 9. Tia, mia kara Lucilio, estas la konsilo de Epikuro; li tute konvene donis al ni kuratoron kaj deĵoranton. Ni povas forigi la plej multajn pekojn, se ni havas atestanton, kiu staras proksime de ni, kiam ni verŝajne eraros. La animo havu iun, kiun ĝi povas respekti, - unu per kies aŭtoritato ĝi povas sanktigi eĉ sian internan sanktejon. Feliĉa estas la homo, kiu povas plibonigi aliajn, ne nur kiam li estas en ilia kompanio, sed eĉ kiam li estas en iliaj pensoj! Kaj feliĉa estas ankaŭ tiu, kiu povas tiel respekti homon, ke li trankviliĝu kaj sin reĝustigu rememorante lin! Tiu, kiu povas tiel respekti alian, baldaŭ estos mem inda je respekto. 10. Elektu do Caton; aŭ, se Katono ŝajnas tro severa modelo, elektu iun Laelius, pli mildan spiriton. Elektu

majstron, kies vivo, konversacio kaj animo-esprima vizaĝo kontentigis vin; imagu lin ĉiam al vi kiel vian protektanton aŭ vian ŝablonon. Ĉar ni ja devas havi iun, laŭ kiu ni povas reguligi niajn karakterojn; vi neniam povas rektigi tion, kio estas kurba, krom se vi uzas regulon. Adiaŭ.

XII. Pri Maljuneco

1. Kien ajn mi turnas min, mi vidas pruvojn de miaj progresintaj jaroj. Mi vizitis lastatempe mian kamparan lokon, kaj protestis kontraŭ la mono, kiu estis elspezita por la faligita konstruaĵo. Mia vokto asertis, ke la mankoj ne ŝuldiĝas al lia propra malzorgemo; "li faris ĉion eblan, sed la domo estis malnova." Kaj ĉi tiu estis la domo, kiu kreskis sub miaj propraj manoj! Kion rezervas al mi la estonteco, se ŝtonoj de mia propra aĝo jam diseriĝas? 2. Mi estis kolera, kaj mi akceptis la unuan okazon eligi mian lienon en la ĉeesto de la vokto. "Estas klare," mi kriis, "ke tiuj ĉi platanoj estas neglektitaj; ili ne havas foliojn. Iliaj branĉoj estas tiel nodformaj kaj ŝrumpintaj; la trunkoj estas tiel malglataj kaj neprizorgitaj! Ĉi tio ne okazus, se iu malligis la teron ĉe iliaj piedoj kaj akvumis ilin." La vokto ĵuris je mia protektanta diaĵo ke "li faris ĉion eblan, kaj neniam malstreĉis siajn klopodojn, sed tiuj arboj estis maljunaj." Inter vi kaj mi, mi mem plantis tiujn arbojn, mi vidis ilin en ilia unua folio. 3. Tiam mi turnis min al la pordo kaj demandis: "Kiu estas tiu disrompita dotardo? Vi faris bone, meti lin ĉe la enirejo, ĉar li estas ekstere ligita. Kie vi prenis lin? Kian plezuron faris al vi preni por entombigo la mortinton de iu alia viro?" Sed la sklavo diris: "Ĉu vi ne konas min, sinjoro? Mi estas Felicio; vi kutimis alporti al mi bildetojn. Mia patro estis Philositus la intendanto, kaj mi estas via dorlotbesto sklavo." "La viro estas pura freneza," mi rimarkis. "Ĉu mia dorlotbesto sklavo fariĝis denove knabeto? Sed estas tute eble; liaj dentoj ĵus elfalas."

4. Mi ŝuldas al mia patrujo, ke mia maljuneco evidentiĝis kien ajn mi turnis min. Ni amu kaj amu maljunecon; ĉar ĝi estas plena de plezuro, se oni scias ĝin uzi. Fruktoj estas plej bonvenaj kiam preskaŭ finiĝis; juneco estas plej ĉarma ĉe sia fino; la lasta trinkaĵo ĝojigas la toperon, – la glaso, kiu subigas lin kaj metas la fintuŝon al lia ebrieco. 5. Ĉiu plezuro rezervas ĝis la fino la plej grandajn ĝojojn, kiujn ĝi enhavas. La vivo estas plej rava kiam ĝi estas sur la malsupreniĝa deklivo, sed ankoraŭ ne atingis la abruptan malkreskon. Kaj mi mem kredas, ke la periodo, kiu staras, por tiel diri, sur la rando de la tegmento, posedas proprajn plezurojn. Aŭ alie la fakto mem de nia nedeziro de plezuroj anstataŭis la plezurojn mem. Kiel konsole estas lacigi siajn apetitojn, kaj fini kun ili! 6. "Sed," vi diras, "estas ĝeno rigardi morton en la vizaĝon!" Morton, tamen, junuloj kaj maljunuloj devus rigardi en la vizaĝon. Ni ne estas alvokitaj laŭ nia takso en la listo de la cenzuristo. Cetere, neniu estas tiel maljuna, ke estus nedece por li esperi pri alia tago de ekzisto. Kaj unu tago, atentu vin, estas etapo en la vojaĝo de la vivo.

Nia vivodaŭro estas dividita en partojn; ĝi konsistas el grandaj cirkloj enfermas pli malgrandajn. Unu cirklo ĉirkaŭbrakas kaj limas la ceterajn; ĝi atingas de naskiĝo ĝis la lasta tago de ekzisto. La sekva rondo limigas la periodon de nia juna vireco. La tria limigas la tutan infanaĝon en sia cirkonferenco. Denove, estas, en klaso per si mem, la jaro; ĝi enhavas en si ĉiujn dividojn de la tempo per kies multobligo ni ricevas la totalon de la vivo. La monato estas limigita de pli mallarĝa ringo. La plej malgranda rondo el ĉiuj estas la tago; sed eĉ tago havas sian komencon kaj sian finon, sian sunleviĝon kaj sian sunsubiron. 7. Tial Heraklito, kies malklara stilo donis al li lian familinomon, rimarkis: "Unu tago egalas al ĉiu tago." Malsamaj personoj interpretis la diron en malsamaj manieroj. Iuj opinias, ke tagoj estas egalaj laŭ nombro da horoj, kaj tio estas vera; ĉar se per "tago" ni celas dudek kvar horojn, ĉiuj tagoj devas esti egalaj, ĉar la nokto akiras tion, kion la tago perdas. Sed aliaj asertas, ke unu tago egalas al ĉiuj tagoj pro simileco, ĉar la tre plej longa tempospaco posedas neniun elementon, kiu ne povas esti trovita en unu tago, - nome, lumo kaj mallumo, - kaj eĉ al eterneco tago faras tiujn alternojn pli multnombra, ne malsama kiam ĝi estas pli mallonga kaj denove malsama kiam ĝi

estas pli longa. **8.** Tial, ĉiu tago devus esti reguligita kvazaŭ ĝi fermus la serion, kvazaŭ ĝi rondigus kaj kompletigus nian ekziston.

Pacuvius, kiu per longa okupado faris al Sirio sian propran kutimis aranĝi regulan entombigoferon en sia propra honoro, kun vino kaj la kutima funebra festeno, kaj tiam igis sin porti de la manĝoĉambro al sia ĉambro, dum eŭnukoj aplaŭdis kaj kantis en la greka muzika akompano: "Li vivis sian vivon, li vivis sian vivon!" **9.** Tiel Pacuvius portis sin al entombigo ĉiutage. Ni tamen faru el bona motivo tion, kion li kutimis fari el malhonora motivo; ni dormu kun ĝojo kaj ĝojo; ni diru:

Mi vivis; la kurso, kiun la Fortuno starigis al mi, estas finita.

Kaj se Dio bonvolas aldoni alian tagon, ni bonvenigu ĝin kun ĝojaj koroj. Tiu viro estas plej feliĉa, kaj estas sekura en sia propra posedo de si mem, kiu povas atendi la morgaŭon sen timo. Kiam viro diris: "Mi vivis!", ĉiumatene li leviĝas li ricevas gratifikon.

10. Sed nun mi devus fermi mian leteron. "Kio?" vi diras; "ĉu ĝi venos al mi sen ofero?" Ne timu; ĝi alportas ion, – ne, pli ol ion, multe. Ĉar kio estas pli nobla ol la sekva diro pri kiu mi faras ĉi tiun leteron la portanto: "Estas malĝuste vivi sub devigo; sed neniŭ estas devigata vivi sub devigo." Kompreneble ne. De ĉiuj flankoj kuŝas multaj mallongaj kaj simplaj vojoj al libereco; kaj ni danku Dion, ke neniŭ povas esti konservita en la vivo. Ni povas malestimi la limojn, kiuj tenas nin. **11.** "Epikuro," vi respondas, "eldiris ĉi tiujn vortojn; kion vi faras kun alies posedaĵo?" Ĉiu vero, mi asertas, estas mia propra posedaĵo. Kaj mi daŭre amasigos al vi citaĵojn el Epikuro, por ke ĉiuj homoj, kiuj ĵuras per la vortoj de alia, kaj taksas la parolanton kaj ne la elparolanton, komprenu, ke la plej bonaj ideoj estas komuna propraĵo. Adiaŭ.

XIII. Pri Senbazaj Timoj

1. Mi scias, ke vi havas multe da spirito; ĉar eĉ antaŭ ol vi komencis ekipi vin per maksimumoj, kiuj estis sanigaj kaj potencaj por venki obstaklojn, vi fieris pri via konkurso kun Fortuno; kaj tio estas des pli vera, nun kiam vi luktis kun Fortuno kaj elprovis viajn potencojn. Ĉar niaj potencoj neniam povas inspiri al ni implican fidon al ni mem krom kiam multaj malfacilaĵoj alfrontis nin ĉi-flanke kaj foje eĉ venis al ni. Nur tiamaniere oni povas provi la veran spiriton, - la spiriton, kiu neniam konsentos veni sub la jurisdikcion de aferoj eksteraj al ni mem. 2. Ĉi tio estas la tuŝo de tia spirito; neniu premiisto povas iri kun alta spirito en la malpacon, se li neniam estis batita nigra kaj blua; la nura konkursanto, kiu povas memfide eniri la listojn, estas la viro, kiu vidis sian propran sangon, kiu sentis siajn dentojn brui sub la pugno de sia kontraŭulo, kiu stumblis kaj sentis la plenan forton de la atakado de sia kontraŭulo, kiu estis faligita en la korpo sed ne en la spirito, tiu, kiu, kiel ofte, kiam li falas, levigās kun pli granda spitego ol iam. 3. Do, por konservi mian figuron, Fortuno ofte en la pasinteco superis vin, kaj tamen vi ne kapitulacis, sed eksaltis kaj staris ankoraŭ pli fervore. Ĉar vireco akiras multe da forto per defio; tamen, se vi aprobas, permesu al mi proponi kelkajn kromajn sekurigilojn, per kiuj vi povas fortigi vin.

4. Estas pli da aferoj, Lucilio, kredeble timigi nin ol dispremi nin; ni suferas pli ofte en imago ol en realeco. Mi ne parolas kun vi en la stoika streĉo sed en mia pli milda stilo. Ĉar estas nia stoika modo paroli pri ĉiuj tiuj aferoj, kiuj provokas kriojn kaj ĝemojn, kiel negravajn kaj nerimarkeblajn; sed vi kaj mi devas faligi tiajn bonege sonantajn vortojn, kvankam, la Ĉielo scias, ili estas sufiĉe veraj. Kion mi konsilas al vi, estas ne esti malfeliĉa antaŭ ol venos la krizo; ĉar povas esti, ke la danĝeroj antaŭ kiuj vi paliĝis kvazaŭ ili minacus vin, neniam venos sur vin; ili certe ankoraŭ ne venis. 5. Sekve, iuj aferoj turmentas nin pli ol ili devus; iuj turmentas nin antaŭ ol ili devus; kaj iuj turmentas nin, kiam ili tute ne devas turmenti nin. Ni kutimas troigi, aŭ imagi, aŭ antaŭvidi, malĝojon.

La unua el tiuj tri kulpoj povas esti prokrastita por la nuntempo, ĉar la temo estas diskutata kaj la kazo ankoraŭ estas en tribunalo, se tiel diri. Tion, kion mi devus nomi bagatela, vi asertos, ke estas plej serioza; ĉar kompreneble mi scias, ke iuj viroj ridas dum ili estas skurgitaj, kaj ke aliaj svingas ĉe skatolo sur la orelo. Ni konsideros poste, ĉu ĉi tiuj malbonoj devenas sian potencon de sia propra forto, aŭ de nia propra malforteco.

6. Faru al mi la favoron, kiam viroj ĉirkaŭas vin kaj provas konvinki vin, ke vi kredu, ke vi estas malfeliĉa, konsideri ne tion, kion vi aŭdas, sed kion vi mem sentas, kaj konsiliĝi kun viaj sentoj kaj pridemandi vin memstare, ĉar vi scias viaj propraj aferoj pli bone ol iu alia faras. Demandu: "Ĉu estas ia kialo, kial ĉi tiuj personoj kondonu min? Kial ili devus esti maltrankvilaj aŭ eĉ timi iun infekton de mi, kvazaŭ problemoj povus esti transdonitaj? Ĉu estas ia malbono implikita, aŭ ĉu temas nur pri malbona raporto, prefere ol malbono?" Metu la demandon memvole: "Ĉu mi turmentas sen sufiĉa kialo, ĉu mi estas morna, kaj ĉu mi konvertas tion, kio ne estas malbono, en kio estas malbono?" 7. Vi povas rebati per la demando: "Kiel mi devas scii ĉu miaj suferoj estas realaj aŭ imagaj?" Jen la regulo por tiaj aferoj: Ni estas turmentitaj aŭ de ĉeestantaj aferoj, aŭ de estontaj, aŭ de ambaŭ. Pri la nunaj aferoj, la decido estas facila. Supozu, ke via persono ĝuas liberecon kaj sanon, kaj ke vi ne suferas eksteran vundon. Pri kio okazos al ĝi estonte, ni vidos poste. Hodiaŭ estas nenio malbona kun ĝi. 8. "Sed," vi diras, "io okazos al ĝi." Antaŭ ĉio, konsideru ĉu viaj pruvoj de estontaj problemoj estas certaj. Ĉar pli ofte okazas, ke nin ĝenas niaj antaŭtimoj, kaj ke nin mokas tiu mokanto, onidiro, kiu kutimas aranĝi

militojn, sed multe pli ofte aranĝas individuojn. Jes, mia kara Lucilio; ni tro rapide konsentas pri tio, kion diras homoj. Ni ne provas tiujn aferojn, kiuj kaŭzas nian timon; ni ne ekzamenas ilin; ni fleksiĝas kaj retiriĝas same kiel soldatoj, kiuj estas devigitaj forlasi sian tendaron pro polvnuvo levita de stamfado de brutaro, aŭ estas ĵetitaj en panikon pro la disvastiĝo de ia neaŭtentikigita onidiro. **9.** Kaj iel aŭ alie estas la senutila raporto, kiu plej ĝenas nin. Ĉar la vero havas siajn proprajn difinitajn limojn, sed tio, kio estiĝas de necerteco, estas transdonita al divenado kaj la nerespondeca licenco de timigita menso. Tial neniu timo estas tiel ruiniga kaj tiel neregebla kiel panika timo. Ĉar aliaj timoj estas senbazaj, sed ĉi tiu timo estas senseca.

10. Ni do rigardu atente en la aferon. Verŝajne trafos nin iuj problemoj; sed ĝi ne estas nuna fakto. Kiom ofte okazis la neatendita! Kiom ofte la atendata neniam okazis! Kaj kvankam ĝi estas ordonita esti, kion ĝi utilas elkuri por renkonti vian suferon? Vi suferos sufiĉe baldaŭ, kiam ĝi alvenos; do antaŭĝoju dume al pli bonaj aferoj. **11.** Kion vi gajnos per tio ĉi? Tempo. Estos multaj okazoj dume, kiuj servos por prokrasti, aŭ fini, aŭ transdoni al alia persono, la provojn, kiuj estas proksime aŭ eĉ en via ĉeesto. Fajro malfermis la vojon al flugo. Homoj estis mallaŭte mallaŭtigataj de katastrofo. Kelkfoje la glavo estis kontrolita eĉ ĉe la gorgo de la viktimo. Viroj postvivis siajn proprajn ekzekutistojn. Eĉ malbona sorto estas nekonstanta. Eble ĝi venos, eble ne; intertempe ne estas. Do antaŭĝoju pri pli bonaj aferoj.

12. La menso foje formas al si malverajn formojn de malbono, kiam ne ekzistas signoj, kiuj montras al ia malbono; ĝi tordas en la plej malbonan konstruon iun vorton de dubinda signifo; aŭ ĝi imagas iun personan rankoron esti pli serioza ol ĝi vere estas, konsiderante ne kiom kolera la malamiko estas, sed ĝis kiom longe li povas iros se li estas kolera. Sed la vivo ne estas vivinda, kaj ne estas limo al niaj malĝojoj, se ni plejeble indulgas niajn timojn; en ĉi tiu afero, la prudento helpu vin, kaj malestimu kun rezoluta spirito eĉ kiam ĝi estas en plena vido. Se vi ne povas fari tion, kontraŭbatali unu malforton per alia, kaj moderigi vian timon per espero. Estas nenio tiel certa inter tiuj objektoj de timo, ke ne estas pli certe, ke aferoj, kiujn ni timas, enprofundiĝas en nenio kaj ke aferoj, pri kiuj ni esperas, mokas nin.

13. Sekve, zorge pezu viajn esperojn same kiel viajn timojn, kaj kiam ajn ĉiuj elementoj estas en dubo, decidu en via propra favoro; kreu kion vi preferas. Kaj se timo gajnas plimulton de la voĉoj, kliniĝu en la alia direkto, kaj ĉesu ĉikani vian animon, pripensante senĉese ke la plej multaj mortontoj, eĉ kiam neniuj problemoj estas efektive ĉe mano aŭ certe atendeblaj en la estonteco, ekscitiĝas kaj maltrankvila. Neniu vokas al si halton, kiam li komencas esti instigata antaŭen; kaj li ne reguligas sian alarmon laŭ la vero. Neniu diras; "La aŭtoro de la rakonto estas malsaĝulo, kaj tiu, kiu ĝin kredis, estas malsaĝulo, same kiel tiu, kiu ĝin elpensis." Ni lasas nin drivi kun ĉiu venteto; ni timas necertecojn, kvazaŭ ili estus certaj. Ni observas neniun moderecon.

14. Sed mi hontas aŭ severe admoni vin aŭ klopedi trompi vin per tiaj mildaj rimedoj. Alia diru: "Eble ne okazos la plej malbona." Vi mem devas diri: "Nu, kaj se ĝi okazos? Ni vidu, kiu venkas! Eble ĝi okazas por miaj plej bonaj interesoj; eble tia morto ĵetos krediton sur mian vivon." Sokrato estis nobeligita per la cikuto. Forprenu el la mano de Katono lian glavon, la praviganton de libereco, kaj vi senigas lin je la plej granda parto de lia gloro. **15.** Mi admonas vin tro longe, ĉar vi bezonas rememorigon prefere ol admonon. La vojo, sur kiu mi vin kondukas, ne diferencas de tiu, sur kiu via naturo kondukas vin; vi naskiĝis al tia konduto, kian mi priskribas. Tial estas des pli da kialo, kial vi devus pligrandigi kaj plibeligi la bonon, kiu estas en vi.

16. Sed nun, por fermi mian leteron, mi devas nur stampi sur ĝi la kutiman sigelon, alivorte, fari al ĝi ian noblan mesaĝon, kiun oni transdonos al vi: "La malsaĝulo, kun ĉiuj siaj aliaj kulpoj, havas ankaŭ ĉi tion. , – li ĉiam prepariĝas por vivi." Pripensu, mia estimata Lucilio, kion signifas ĉi tiu diro, kaj vi vidos, kiel ribela estas la nekonstanco de homoj, kiuj ĉiutage metas novajn fundamentojn de la vivo, kaj komencas konstrui freŝajn esperojn eĉ ĉe la rando de la tombo. **17.** Serĉu en via propra menso individuajn okazojn; vi pensos pri maljunuloj, kiuj en tiu sama horo prepariĝas por politika kariero, aŭ por vojaĝo, aŭ por komerco. Kaj kio estas pli malnobla ol prepariĝi por vivi kiam vi jam estas maljuna? Mi ne nomu la aŭtoron de ĉi tiu moto, krom ke ĝi estas iom nekonata al famo kaj ne estas unu el tiuj popularaj diraĵoj de Epikuro, kiujn mi permesis al mi laŭdi kaj alproprigi. Adiaŭ.

XIV. Pri la Kialoj por retiriĝi el la mondo

1. Mi konfesas, ke ni ĉiuj havas denaskan amon al nia korpo; Mi konfesas, ke oni konfidis al ni ĝian gardadon. Mi ne asertas, ke la korpo estas tute ne indulgebla; sed mi subtenas, ke ni ne devas esti sklavoj de ĝi. Li havos multajn mastrojn, kiuj faras sian korpon lia mastro, kiu estas tro timema pro ĝi, kiu juĝas ĉion laŭ la korpo. 2. Ni konduku ne kvazaŭ ni devus vivi por la korpo, sed kvazaŭ ni ne povus vivi sen ĝi. Nia tro granda amo al ĝi maltrankviligas nin per timoj, ŝarĝas nin per zorgoj kaj elmetas nin al insultoj. La virto estas tenata tro malmultekosta de la viro, kiu kalkulas sian korpon tro kara. Ni devus ŝati la korpon kun la plej granda zorgo; sed ni ankaŭ estu pretaj, kiam racio, memrespekto kaj devo postulas la oferon, transdoni ĝin eĉ al la flamoj.

3. Ni tamen, laŭeble, evitu malkomfortojn kaj ankaŭ danĝerojn, kaj retiriĝu al sekura tereno, pensante senĉese, kiel ni povas forpuŝi ĉiujn objektojn de timo. Se mi ne eraras, estas tri ĉefaj klasoj de ĉi tiuj: ni timas mankon, ni timas malsanon, kaj ni timas la problemojn, kiuj rezultas de la perforto de la pli forta. 4. Kaj el ĉiuj ĉi tio, kio plej skuas nin, estas la timo, kiu pendas super ni de la supereco de nia proksimulo; ĉar ĝi estas akompanata de granda kriado kaj tumulto. Sed la naturaj malbonoj, kiujn mi menciis, - manko kaj malsano, - ŝtelas sur nin silente sen teruro al la okulo aŭ al la orelo. La alia speco de malbono venas, se tiel diri, en formo de grandega parado. Ĉirkaŭe ĝin estas sekvantaro de glavoj kaj fajroj kaj ĉenoj kaj amaso da bestoj ellasotaj sur la seninstrikitaj internaĵoj de homoj. 5. Imagu al vi sub ĉi tiu kapo la malliberejon, la krucon, la rakon, la hokon kaj la palison, kiujn ili trapasas rekte tra homo, ĝis ĝi elstaras el lia gorĝo. Pensu pri homaj membroj disŝiritaj de ĉaroj veturitaj en kontraŭaj direktoj, pri la terura ĉemizo ŝmirita kaj interplektita per brulemaj materialoj, kaj pri ĉiuj aliaj elpensaj elpensitaj de krueleco, krom tiuj, kiujn mi menciis! 6. Ne estas do mirinde, se nia plej granda teruro estas de tia sorto; ĉar ĝi venas en multaj formoj kaj ĝia ekipaĵo estas terura. Ĉar same kiel la torturisto faras pli proporcie al la nombro da instrumentoj, kiujn li montras, - efektive, la spektaklo venkas tiujn, kiuj pacience eltenis la suferon, - same, de ĉiuj instancoj, kiuj devigas kaj regas niajn mensojn, la plej efikaj estas tiuj, kiuj povas fari ekranon. Tiuj aliaj problemoj kompreneble ne estas malpli gravaj; Mi volas diri malsaton, soifon, ulcerojn de la stomako kaj febron, kiu sekigas niajn intestojn. Ili estas tamen sekretaj; ili havas neniun fanfaron kaj neniun heroldadon; sed tiuj, kiel grandegaj aroj de milito, regas pro sia montrado kaj sia ekipaĵo.

7. Ni do zorgu, ke ni detenu nin de ofendo. Estas kelkfoje la homojn, kiujn ni devus timi; aŭ foje korpo de influaj oligarkoj en la Senato, se la metodo de regado de la Ŝtato estas tia ke la plej granda parto de la komerco estas farita fare de tiu korpo; kaj foje individuoj ekipitaj per potenco fare de la homoj kaj kontraŭ la homoj. Estas ŝarĝe konservi la amikecon de ĉiuj tiaj personoj; sufiĉas ne fari el ili malamikojn. Do la saĝulo neniam incigos la koleron de la potenculoj; ne, li eĉ turnos sian direkton, ĝuste kiel li turnus sin de ŝtormo, se li direktus ŝipon. 8. Kiam vi vojaĝis al Sicilio, vi transiris la Markolon. La malzorgema piloto malestimis la bruantan Sudan Venton, - la venton, kiu malglatigas la Sicilian Maron kaj devigas ĝin en hakatajn fluojn; li serĉis ne la bordon maldekstre, sed la fadenon malmola ĉe la loko, kie Karibdis ĵetas la marojn en konfuzon. Via pli singarda piloto tamen pridubas tiujn, kiuj konas la lokon pri la tajdoj kaj la signifo de la nuboj; li tenas sian direkton malproksime de tiu regiono konata pro ĝiaj kirliĝantaj akvoj. Nia saĝulo faras same; li evitas fortan homon, kiu povas esti malutila al li, celante ne ŝajni eviti lin, ĉar grava parto de sia sekureco kuŝas en ne serĉado de sekureco malkaŝe; ĉar tio, kion oni evitas, oni kondamnas.

9. Ni do rigardu ĉirkaŭ ni, kaj vidu, kiel ni povas protekti nin kontraŭ la homamaso. Kaj antaŭ ĉio, ni ne havu avidojn kiel la ili; ĉar rivaleco rezultigas malpacon. Denove, ni posedu nenion, kio povas esti forkaptita de ni por la granda profito de komplota malamiko. Estu kiel eble plej malmulte da rabaĵo sur via persono. Neniu intencas verŝi la sangon de siaj kunhomoj pro sangoverŝado, – ĉiuokaze tre malmultaj. Pli da murdintoj konjektas pri siaj profitoj ol eldonas malamo. Se vi estas kun malplenaj manoj, la ŝoseisto preterpasas vin; eĉ laŭ infektita vojo, la malriĉuloj povas vojaĝi trankvile. **10.** Poste, ni devas sekvi la malnovan adaĝon kaj eviti tri aferojn kun speciala zorgo: malamo, ĵaluzo kaj malestimo. Kaj nur saĝo povas montri al vi, kiel tio povas esti farita. Estas malfacile observi mezumon; ni devas esti ĉarmaj lasi la timon de ĵaluzo konduki nin fariĝi objektoj de malestimo, por ke, kiam ni elektas ne frapi aliajn, ni lasu ilin pensi, ke ili povas frapi nin. La potenco inspiri timon kaŭzis multajn virojn esti en timo. Ni retiru nin ĉiel; ĉar estas same malutile esti malestimata, kiel esti admirita.

11. Oni do devas rifuĝi en filozofio; ĉi tiu serĉado, ne nur en la okuloj de bonaj homoj, sed ankaŭ en la okuloj de tiuj, kiuj estas eĉ modere malbonaj, estas speco de protekta emblemo. Por parolado ĉe la drinkejo, aŭ ajna alia okupo kiu postulas la atenton de homoj, gajnas malamikojn por viro; sed filozofio estas paca kaj zorgas pri siaj propraj aferoj. Viroj ne povas malestimi ŝin; ŝi estas honorata de ĉiu profesio, eĉ la plej malnobla inter ili. Malbono neniam povas kreski tiel forta, kaj nobelaro de karaktero neniam povas esti tiel konspirita kontraŭ, ke la nomo de filozofio ĉesos esti adora kaj sankta.

Filozofio mem tamen estu praktikita kun trankvilo kaj modereco. **12.** "Bone, do," vi replikas, "ĉu vi rigardas la filozofion de Marcus Cato kiel modera? La voĉo de Katono strebis por ĉesigi internan militon. Katono disigis la glavojn de frenezigintaj ĉefoj. Kiam iuj falis kontraŭ Pompejo kaj aliaj falis malbona de Cezaro, Cato spitis ambaŭ partiojn tuj!" **13.** Tamen oni povas bone pridemandi ĉu, en tiuj tagoj, saĝulo devus esti partopreninta en publikaj aferoj, kaj demandi: "Kion vi volas diri, Marcus Cato? Ne estas nun demando pri libereco; jam delonge havas liberecon iritan al ruinigo. La demando estas, u estas Cezaro a Pompejo, kiu regas la Ŝtaton. Kial, Katono, vi devus preni flankon en tiu disputo? Ne estas via afero; tirano estas elektata. Kion temas pri vi, kiu venkas? La pli bona homo povas venki; sed la venkinto nepre estos la pli malbona homo." Mi raportis al la fina rolo de Cato. Sed eĉ en antaŭaj jaroj la saĝulo ne rajtis interveni en tia rabado de la ŝtato; ĉar kion Katono povus fari, krom levi la voĉon kaj eldiri senutilajn vortojn? Foje li estis "pelita" de la mafio kaj kraĉita sur kaj perforte forigita de la forumo kaj markita por ekzilo; ĉe alia, li estis prenita rekte en malliberejon el la senata ĉambro.

14. Tamen ni konsideros poste ĉu la saĝulo devas doni sian atenton al politiko; dume, mi petas vin konsideru tiujn stoikulojn, kiuj, forfermitaj de la publika vivo, retirigis en privatecon por plibonigi la homan ekzistadon kaj enkadrigi leĝojn por la homa raso sen kaŭzi la malkontenton de la povantaj. La saĝulo ne ĉagrenos la kutimojn de la homoj, nek invitos la atenton de la popolo per iuj novaj vivmanieroj.

15. "Kion do? Ĉu tiu, kiu sekvas ĉi tiun planon, povas esti sekura ĉiuokaze?" Mi ne povas garantii tion al vi pli ol mi povas garantii bonan sanon en la kazo de viro kiu observas moderecon; kvankam, fakte, bona sano rezultas el tia modereco. Kelkfoje ŝipo pereas en haveno; sed kio laŭ vi okazas sur la libera maro? Kaj kiom pli da danĝero estus tiu homo, kiu eĉ en sia libertempo ne estas sekura, se li okupiĝus pri multaj aferoj! Senkulpaj personoj foje pereas; kiu neis tion? Sed la kulpuloj pereas pli ofte. La lerteco de soldato ne estas kulpa se li

ricevas la mortbaton tra sia kiraso. **16.** Kaj fine, la saĝulo rigardas la kialon de ĉiuj siaj agoj, sed ne la rezultojn. La komenco estas en nia propra povo; la sorto decidas la aferon, sed mi ne permesas al ŝi juĝi al mi mem. Vi povas diri: "Sed ŝi povas kaŭzi iom da sufero kaj problemoj." La ŝoserabisto ne faras frazon kiam li mortigas.

17. Nun vi etendas vian manon por la ĉiutaga donaco. Ora ja estos la donaco, per kiu mi vin ŝarĝos; kaj, ĉar ni menciis oron, mi diru al vi, kiel ĝia uzo kaj ĝuado povas alporti al vi pli grandan plezuron. "Kiu bezonas riĉaĵojn malplej, plej ĝuas riĉaĵojn." "Nomo de aŭtoro, bonvolu!" vi diras. Nun, por montri al vi kiom malavara mi estas, estas mia intenco laŭdi la diktojn de aliaj lernejoj. La frazo apartenas al Epikuro, aŭ Metrodoro, aŭ iu el tiu aparta pensbutiko. **18.** Sed kian diferencon faras, kiu parolis la vortojn? Ili estis eldiritaj por la mondo. Kiu avidas riĉecon, tiu sentas timon pro ilia konto. Neniu viro tamen ĝuas benon, kiu alportas maltrankvilon; li ĉiam provas aldoni iom pli. Dum li konfuziĝas pri pliiĝado de sia riĉaĵo, li forgesas kiel uzi ĝin. Li kolektas siajn kontojn, li eluzas la pavimon en la forumo, li turnas sian ĉeflibron, – mallonge, li ĉesas esti mastro kaj fariĝas administranto. Adiaŭ.

XV. Pri Muskoloj kaj Cerboj

1. La malnovaj romianoj havis kutimon, kiu travivis eĉ dum mia vivo. Ili aldonus al la komencaj vortoj de letero: "Se vi fartas bone, estas bone; ankaŭ mi fartas bone." Homoj kiel ni farus bone diri: "Se vi studas filozofion, estas bone." Ĉar ĝuste tio signifas "bonfarti". Sen filozofio la menso estas malsana, kaj ankaŭ la korpo, kvankam ĝi povas esti tre potenca, estas forta nur kiel tiu de frenezulo aŭ frenezulo estas forta. 2. Ĉi tio do estas la speco de sano, kiun vi ĉefe devus kultivi; la alia speco de sano venas due, kaj implikos malmulte da peno, se vi deziras esti sana fizike. Estas ja malsaĝe, mia kara Lucilio, kaj tre maltaŭga por kultivita viro, pene labori por disvolvi la muskolojn kaj plilarĝigi la ŝultrojn kaj plifortigi la pulmojn. Ĉar kvankam via peza nutrado donas bonajn rezultojn kaj viaj tendencoj solidiĝas, vi neniam povas esti egalulo, nek laŭ forto, nek laŭ pezo, por unuaklasa virbovo. Krome, troŝarĝante la korpon per manĝaĵo, vi strangolas la animon kaj malpli aktivigas ĝin. Sekve, limigu la karnon kiel eble plej multe, kaj permesu liberan ludadon al la spirito. 3. Multaj ĝenoj trafas tiujn, kiuj sin dediĉas al tiaj okupoj. Unue, ili havas siajn ekzercojn, ĉe kiuj ili devas labori kaj malŝpari sian vivforton kaj malpliigi ĝin por elporti streĉon aŭ la pli severajn studojn. Due, ilia akra rando estas obtuza pro peza manĝado. Krome, ili devas preni ordonojn de sklavo de la plej malnobla stampo, - viroj kiuj alternas inter la oleo-flako kaj la flago, kies tago pasas kontentige se ili levis bonan ŝviton kaj trinkis, por rebonigi tion, kion ili havas perditan en ŝvito, grandegaj trinkaĵoj da likvoro, kiuj enprofundiĝos pli profunden pro ilia fastado. Trinkado kaj ŝvitado, - ĝi estas la vivo de dispeptikulo!

4. Nun estas mallongaj kaj simplaj ekzercoj, kiuj lacigas la korpon rapide, kaj tiel ŝparas nian tempon; kaj la tempo estas io pri kio ni devas strikte atenti. Tiuj ekzercoj estas kurado, svingado de pezoj, kaj saltado, - altsalto aŭ larĝsaltado, aŭ tia, kiun mi povas nomi, "la danco de la Pastro", aŭ, en malestimaj esprimoj, "la salto de la vestaĵpurigisto". Elektu por ekzercado iun el ĉi tiuj, kaj vi trovos ĝin simpla kaj facila. 5. Sed kion ajn vi faros, revenu baldaŭ de korpo al menso. La menso devas esti ekzercita kaj tage kaj nokte, ĉar ĝi estas nutrata per modera laboro; kaj ĉi tiu ekzercado ne bezonas esti malhelpita de malvarma aŭ varma vetero, aŭ eĉ de maljuneco. Kulturu tiun bonon, kiu pliboniĝas kun la jaroj. 6. Komprenble mi ne ordonas, ke vi ĉiam klinu viajn librojn kaj viajn skribmaterialojn; la menso devas havi ŝanĝon, - sed tian ŝanĝon, ke ĝi ne estas nervoza, sed nur nefleksita. Rajdi en portilo skuas la korpon, kaj ne malhelpas la studon; oni povas legi, dikti, konversacii aŭ aŭskulti alian; nek promenado malhelpas iun el tiuj aferoj.

7. Vi ne bezonas malestimi voĉkulturon; sed mi malpermesas al vi ekzerci levi kaj malaltigi vian voĉon per skaloj kaj specifaj intonacioj. Kio se vi poste proponus preni lecionojn pri marŝado! Se vi konsultos tian homon, al kiu malsato instruis novajn lertaĵojn, vi havos iun por reguligi viajn paŝojn, observi ĉiun buŝsplendon dum vi manĝas, kaj atingi tiajn longecojn, kiel vi mem, elportante lin kaj kredante je li, kuraĝigis lian malfeliĉon iri. "Kio do?" vi demandos; "ĉu mia voĉo komenciĝos dekomence per kriado kaj streĉado de la pulmoj ĝis la maksimumo?" Ne; la natura afero estas, ke ĝi estas vekita al tia tonalto per facilaj etapoj, same kiel personoj kverelante komencas per ordinaraj konversaciaj tonoj kaj poste pasas al kriado plene de siaj pulmoj. Neniu parolanto krias "Helpu min, civitanoj!" 8. Tial, kiam ajn la impulso de via spirito instigas vin, levu bruon, jen pli laŭte jen pli mildaj, laŭ via voĉo, same kiel via spirito, sugestos al vi, kiam vi estos kortuŝita al tia agado. Tiam via voĉo, kiam vi bridas ĝin kaj vokas ĝin reen al la tero, malleviĝu, ne disfaldu; ĝi devus malaperi per tonoj duonvoje inter alta

kaj mallaŭta, kaj ne devus abrupte fali de sia furiozo en la maldelikata maniero de samlandanoj. Ĉar nia celo estas, ne doni la voĉon ekzercon, sed igi ĝin doni al ni ekzercon.

9. Vi vidas, mi vin senigis de neniu eta ĝeno; kaj mi enmetos etan komplementan donacon, – ankaŭ ĝi estas greka. Jen la proverbo; ĝi estas bonega: "La vivo de la malsaĝulo estas malplena de dankemo kaj plena de timoj; ĝia kurso kuŝas tute al la estonteco." "Kiu eldiris ĉi tiujn vortojn?" vi diras. La sama verkisto, kiun mi antaŭe menciis. Kaj kian vivon laŭ vi celas la vivo de malsaĝulo? Tiu de Baba kaj Isio? Ne; li signifas la niajn, ĉar niaj blindaj deziroj plonĝas nin en entreprenojn, kiuj damaĝos nin, sed certe neniam kontentigos nin; ĉar se ni povus kontentiĝi per io ajn, ni estus kontentaj antaŭ longe; nek ni pripensas, kiel agrable estas postuli nenion, kiel noble estas esti kontenta kaj ne dependi de la Fortuno. **10.** Tial konstante memoru al vi, Lucilio, kiom da ambicioj vi atingis. Kiam vi vidos multajn antaŭ vi, pensu kiom da estas malantaŭe! Se vi dankus la diojn, kaj estus dankema pro via pasinta vivo, vi devus pripensi kiom da viroj vi superis. Sed kion vi rilatas al la aliaj? Vi superis vin mem.

11. Fiksu limon, kiun vi eĉ ne deziros preterpasi, se vi havus la potencon. Fine do forigu ĉiujn ĉi perfidajn varojn! Ili aspektas pli bone al tiuj, kiuj esperas pri ili, ol al tiuj, kiuj ilin atingis. Se en ili estus io substanca, ili pli-malpli frue kontentigus vin; kiel estas, ili nur vekas la soifon de la drinkantoj. For per fripoj, kiuj nur servas por spektaklo! Pri tio, kion konservas la necerta sorto de la estonteco, kial mi postulu de Fortuno, ke ŝi donu, prefere ol postuli de mi mem, ke mi ne aspiru? Kaj kial mi dezirus? Ĉu mi kolektu miajn gajnojn, kaj forgesu, ke la sorto de tiu homo estas nesubstanca? Por kia celo mi laboru? Jen, hodiaŭ estas la lasta; se ne, ĝi estas proksime de la lasta. Adiaŭ.

XVI. Pri Filozofio, la Gvidilo de Vivo

1. Estas klare al vi, mi estas certa, Lucilio, ke neniu povas vivi feliĉan vivon, aŭ eĉ subtenan vivon, sen la studo de saĝo; vi scias ankaŭ, ke feliĉa vivo estas atingita kiam nia saĝo estas plenigita, sed tiu vivo estas almenaŭ eltenebla eĉ kiam nia saĝo estas nur komencita. Tiu ĉi ideo tamen, kvankam klara ĝi estas, devas esti plifortigita kaj enplantita pli profunde per ĉiutaga pripensado; pli gravas por vi konservi la rezoluciojn, kiujn vi jam faris, ol daŭrigi kaj fari noblajn. Vi devas persisti, devas disvolvi novan forton per daŭra studado, ĝis tio, kio estas nur bona inklino, fariĝos bona fiksita celo. 2. Tial vi ne plu bezonas veni al mi kun multe da babilado kaj protestoj; Mi scias, ke vi faris grandan progreson. Mi komprenas la sentojn, kiuj instigas viajn vortojn; ili ne estas ŝajnigitaj aŭ ŝajnaj vortoj. Tamen mi diros al vi kion mi pensas, - ke nuntempe mi havas esperojn por vi, sed ankoraŭ ne perfektan fidon. Kaj mi deziras, ke vi alprenu la saman sintenon al vi mem; ne estas kialo, kial vi tro rapide kaj facile konfidu vin mem. Ekzameni vin mem; ekzameni kaj observu vin diversmaniere; sed atentu, antaŭ ĉio, ĉu en filozofio aŭ nur en la vivo mem vi progresis. 3. Filozofio ne estas ruzo por kapti la publikon; ĝi ne estas elpensita por spektaklo. Temas ne pri vortoj, sed pri faktoj. Ĝi ne estas persekutata por ke la tago donu iom da amuziĝo antaŭ ol ĝi estas pasigita, aŭ ke nia libertempo estu malpezigita de enuo, kiu ĝenas nin. Ĝi muldas kaj konstruas la animon; ĝi ordigas nian vivon, gvidas nian konduton, montras al ni, kion ni faru kaj kion ni lasu nefarita; ĝi sidas ĉe la stirilo kaj direktas nian vojon dum ni ŝanceliĝas inter necertecoj. Sen ĝi, neniu povas vivi sentime aŭ trankvile. Sennombraj aferoj, kiuj okazas ĉiuhore, postulas konsilon; kaj tia konsilo estas serĉenda en filozofio.

4. Eble iu diros: "Kiel la filozofio povas helpi min, se la Sorto ekzistas? Por kio utilas la filozofio, se Dio regas la universon? Por kio ĝi utilas, se la hazardo regas ĉion? Ĉar ne nur estas neeble ŝanĝi la aferojn, kiuj estas deciditaj, sed ankaŭ estas neeble antaŭplani kontraŭ kio estas nedeterminita; aŭ Dio antaŭvidis miajn planojn, kaj decidis kion mi devas fari, aŭ alie Fortuno ne donas liberan ludon al miaj planoj." 5. Ĉu la vero, Lucilio, kuŝas en unu aŭ en ĉiuj ĉi tiuj vidpunktoj, ni devas esti filozofoj; ĉu la Sorto ligas nin per neforgesebla leĝo, aŭ ĉu Dio kiel arbitracianto de la universo ĉion aranĝis, aŭ ĉu la hazardo pelas kaj ĵetas homajn aferojn senmetode, la filozofio devus esti nia defendo. Ŝi kuraĝigos nin obei Dion gaje, sed Fortuno spite; ŝi instruos nin sekvi Dion kaj elteni Ŝancon. 6. Sed ne estas mia celo nun esti kondukita en diskuton pri tio, kio estas en nia propra kontrolo, - se la antaŭscio estas supera, aŭ se ĉeno de fatalaj eventoj trenas nin en siaj clugoj, aŭ se la subita kaj la neatendita ludo, la tirano super ni; Mi revenas nun al mia averto kaj mia admono, ke vi ne lasu la impulson de via spirito malfortiĝi kaj malvarmiĝi. Tenu firme al ĝi kaj starigu ĝin firme, por ke kio nun estas impulso fariĝu kutimo de la menso.

7. Se mi bone konas vin, vi jam klopodis ekscii, de la komenco mem de mia letero, kian malmulte da kontribuo ĝi alportas al vi. Kribru la leteron, kaj vi trovos ĝin. Vi ne bezonas miri pri iu mia genio; ĉar ĝis nun mi estas abundega nur per aliuloj posedaĵoj. – Sed kial mi diris "aliaj viroj"? Ĉio, kio estas bone dirita de iu ajn, estas mia. – Ankaŭ ĉi tio estas diro de Epikuro: "Se vi vivas laŭ la naturo, vi neniam estos malriĉa; se vi vivas laŭ opinio, vi neniam estos riĉa." 8. La deziroj de la naturo estas malgravaj; la postuloj de opinio estas senlimaj. Supozu, ke la posedaĵo de multaj milionuloj estas amasigita en via posedo. Supozu, ke fortuno portas vin multe preter la limoj de privata enspezo, ornamas vin per oro, vestas vin per purpuro kaj alportas vin al tia grado da lukso kaj riĉeco, ke vi povas enterigi la teron sub viaj marmoraj plankoj; por ke vi ne nur posedu, sed tretu, riĉaĵojn. Aldonu statuojn, pentraĵojn, kaj

kion ajn iu arto elpensis por la kontentigo de lukso; vi nur lernos el tiaj aferoj avidi ankoraŭ pli grandan.

9. Naturaj deziroj estas limigitaj; sed tiuj, kiuj fontas el falsa opinio, ne povas havi haltpunkton. La malvera ne havas limojn. Kiam vi vojaĝas sur vojo, devas esti fino; sed kiam erarvas, via vagado estas senlima. Rememoru do viajn paŝojn el senutilaj aferoj, kaj kiam vi sciis, ĉu tio, kion vi serĉas, baziĝas sur natura aŭ sur misgvida deziro, konsideru ĉu ĝi povas ĉesi ĉe iu difinita punkto. Se vi trovos, post vojaĝi malproksimen, ke estas ĉiam pli malproksima celo, vi povas esti certa, ke tiu ĉi kondiĉo estas kontraŭa al la naturo. Adiaŭ.

XVII. Pri Filozofio kaj Riĉeco

1. Forĵetu ĉion tiaspecan, se vi estas saĝa; ne, prefere por ke vi estu saĝa; strebu al sana menso plej rapide kaj kun via tuta forto. Se iu ligo retenas vin, malligu ĝin aŭ distranĉu ĝin. "Sed," vi diras, "mia bieno prokrastas min; mi volas fari tian disponon de ĝi, ke ĝi sufiĉu por mi, kiam mi havas nenion por fari, por ke aŭ malriĉeco ne estu ŝarĝo por mi, aŭ mi mem ŝarĝo por aliaj." 2. Vi ne ŝajnas, kiam vi diras ĉi tion, koni la forton kaj potencon de tiu bono, kiun vi pripensas. Vi ja komprenas la plej gravan aferon, la grandan profiton, kiun la filozofio donas, sed vi ankoraŭ ne precize distingiĝas ĝiajn diversajn funkciojn, nek vi ankoraŭ scias, kiom granda estas la helpo, kiun ni ricevas de la filozofio en ĉio, ĉie, – kiel, (por uzi Ciceron¹) ĝi ne nur helpas nin en la plej grandaj aferoj sed ankaŭ malsupreniras al la plej malgrandaj. Prenu mian konsilon; voku saĝon en konsulton; ŝi konsilos vin ne sidi por ĉiam ĉe via ĉeflibro. 3. Sendube, via celo, kion vi volas atingi per tia prokrasto de viaj studoj, estas ke malriĉeco eble ne devas esti timita de vi. Sed kio se ĝi estas io dezirinda? Riĉeco forfermis multajn homojn de la atingo de sagxo; malriĉeco estas senŝarĝita kaj libera de zorgo. Kiam sonas la trumpeto, la kompatindulo scias, ke li ne estas atakata; kiam estas krio de "Fajro," li nur serĉas savvojon, kaj ne demandas, kion li povas savi; se la kompatindulo devas iri al la maron, la haveno ne resonas, nek la risortoj bruas per la sekvantaro de unu individuo. Neniu amaso da sklavoĵ ĉirkaŭas la malriĉulon, – sklavoĵ por kies buŝo la mastro devas avidi la fekundajn rikoltojn de regionoj trans la maro. 4. Estas facile pleniĝi kelkajn stomakojn, kiam ili estas bone trejnitaj kaj sopiras nenion alian ol pleniĝi. Malsato kostas nur malmulte; grincado kostas multe. Malriĉeco estas kontenta kun plenumado de urĝaj bezonoj.

Kial do vi rifuzu la Filozofion kiel kamarado? 5. Eĉ la riĉulo kopias ŝiajn manierojn kiam li estas en siaj sentoj. Se vi volas havi libertempon por via menso, aŭ estu malriĉulo, aŭ simiĝu al malriĉulo. Studo ne povas esti helpema krom se vi penas vivi simple; kaj vivi simple estas libervola malriĉeco. For do, kun ĉiuj ekskuzoj kiel: "Mi ankoraŭ ne havas sufiĉe; kiam mi akiris la deziratan kvanton, tiam mi dediĉos min tute al filozofio." Kaj tamen ĉi tiu idealo, kiun vi prokrastas kaj metas malsupere al aliaj interesoĵ, devus esti sekurigita antaŭ ĉio; vi devus komenci per ĝi. Vi respondas: "Mi deziras akiri ion por vivi." Jes, sed lernu dum vi ĝin akiras; ĉar se io malpermesas al vi vivi noble, nenio malpermesas al vi morti noble. 6. Ne ekzistas kialo, kial malriĉeco forpeli nin de filozofio, - ne, nek eĉ reala bezono. Ĉar kiam ni rapidas post saĝo, ni devas elteni eĉ malsaton. Homoj eltenis malsaton kiam iliaj urboj estis sieĝitaj, kaj kian alian rekompencan por sia eltenemo ili akiris ol ke ili ne falis sub la potencon de la konkerinto? Kiom pli granda estas la promeso de la premio de eterna libereco, kaj la certigo, ke ni bezonas timi nek Dion nek homon! Kvankam ni malsatas, ni devas atingi tiun celon. 7. Armeoj eltenis ĉian bezonon, vivis sur radikoj kaj rezistis malsaton per manĝaĵoj tro ribelaj por mencii. Ĉion ĉi ili suferis por akiri regnon, kaj, kio estas pli mirinda, por akiri regnon, kiu estos alies. Ĉu iu hezitus elteni malriĉecon, por ke li liberigu sian menson de frenezo?

Tial oni ne klopodu unue amasigi riĉaĵojn; oni tamen povas atingi filozofion eĉ sen mono por la vojaĝo. 8. Estas ja tiel. Post kiam vi ekposedos ĉion alian, ĉu vi do volas posedi ankaŭ saĝon? Ĉu filozofio estas la lasta kondiĉo en la vivo, - ia suplemento? Ne, via plano estu jena: estu nun filozofo, ĉu vi havas ion aŭ ne, – ĉar se vi havas ion, kiel vi scias, ke vi jam ne havas tro multe? – sed se vi havas nenion, serĉu komprenon unue, antaŭ ĉio alia. 9. "Sed," vi diras, "mankos al mi la vivnecesaĵoj." Unue, vi ne povas manki ilin; ĉar la naturo postulas nur malmulte, kaj la saĝulo konvenas siajn bezonojn al la naturo. Sed se alvenos la plej granda

pinĉo de bezono, li rapide adiaŭos kaj ĉesos esti ĝeno por si mem. Se, tamen, liaj vivrimedoj estas magraj kaj malabundaj, li faros la plej bonan el ili, sen esti maltrankvila aŭ maltrankvila pri io pli ol la nudaj necesajoj; li faros justecon al sia ventro kaj al siaj ŝultroj; kun libera kaj feliĉa spirito li ridos pri la bruego de riĉuloj, kaj pri la tumultaj vojoj de tiuj, kiuj rapidas post riĉeco, **10.** kaj diru: "Kial memvole prokrasti vian realan vivon al malproksima estonteco? Ĉu vi atendu, ke ia interezo ŝuldiĝos, aŭ por ia enspezo por via varo, aŭ por loko en la testamento de iu riĉa maljunulo, kiam vi povas esti riĉa ĉi tie kaj nun. La saĝo proponas riĉaĵon en preta mono, kaj pagas ĝin al tiuj, en kies okuloj ŝi faris la riĉaĵon superflua." Tiuj ĉi rimarkoj rilatas al aliaj viroj; vi estas pli proksime al la riĉa klaso. Ŝanĝu la aĝon en kiu vi vivas, kaj vi havas tro multe. Sed en ĉiu epoko, kio sufiĉas, restas la sama.

11. Mi povus fermi mian leteron je ĉi tiu punkto, se mi ne estus enigi vin en malbonajn kutimojn. Oni ne povas saluti Partan reĝecon sen alporti donacon; kaj en via kazo mi ne povas adiaŭi sen pagi prezon. Sed kio pri ĝi? Mi pruntos de Epikuro: "La akiro de riĉaĵoj estis por multaj homoj, ne fino, sed ŝanĝo, de problemoj." **12.** Mi ne miras. Ĉar la kulpo ne estas en la riĉaĵo, sed en la menso mem. Tio, kio faris por ni malriĉecon ŝarĝo, ankaŭ faris riĉon ŝarĝo. Same kiel malmulte gravas, ĉu oni kuŝigas malsanulon sur ligna aŭ sur ora lito, ĉar kien ajn li estos movita, li kunportos sian malsanon; do oni ne bezonas zorgi, ĉu la malsana menso estas donata al riĉeco aŭ al malriĉeco. Lia malsano iras kun la viro. Adiaŭ.

XVIII. Pri Festivaloj kaj Fasto

1. Estas la monato decembro, kaj tamen la urbo estas en ĉi tiu sama momento en ŝvitado. Licenco estas donita al la ĝenerala gajeco. Ĉio sonas de potencaj preparoj, – kvazaŭ la Saturnalioj entute diferencas de la kutima labortago! Tiel vere estas, ke la diferenco estas nula, ke mi rigardas ĝustan la rimarkon de la viro, kiu diris: "Iam decembro estis monato; nun ĝi estas jaro."

2. Se mi havus vin kun mi, mi volonte konsultus vin kaj ekscius, kion vi opinias fari, - ĉu ni ne devas ŝanĝi en nia ĉiutaga rutino, aŭ ĉu, por ne esti pro simpatio. laŭ la manieroj de la publiko, ni devus manĝi en pli gaja modo kaj demeti la togon. Kiel ĝi estas nun, ni romianoj ŝanĝis nian veston pro plezuro kaj feriado, kvankam en iamaj tempoj tio estis nur kutima kiam la Ŝtato estis ĝenita kaj falis en malbonajn tagojn. 3. Mi estas certa, ke, se mi bone konas vin, ludante la rolon de arbitraciisto, vi dezirus, ke ni ne estu kiel la libereca ĉapito amaso en ĉiuj manieroj, nek en ĉiuj manieroj malsimilaj al ili; krom se, eble, ĉi tiu estas ĝuste la sezono, kiam ni devus doni la leĝon al la animo, kaj ordoni, ke ĝi estu sola por deteni sin de plezuroj ĝuste kiam la tuta homamaso ellasis sin en plezuroj; ĉar ĉi tio estas la plej certa pruvo, kiun homo povas akiri de sia propra konstanteco, se li nek serĉas la aĵojn kiuj allogas kaj allogas lin al lukso, nek estas kondukata en ilin. 4. Montras multe pli da kuraĝo resti seka kaj sobra, kiam la homamaso estas ebria kaj vomanta; sed montras pli grandan sinregadon rifuzi sin retiri kaj fari tion, kion faras la homamaso, sed alimaniere, – tiel nek igante sin mem, nek fariĝante unu el la homamaso. Ĉar oni povas feri ferion sen ekstravaganco.

5. Mi estas tamen tiel firme decidita provi la konstantecon de via menso, ke, ĉerpante el la instruoj de grandaj homoj, mi donos al vi ankaŭ lecionon: Forigu certan nombron da tagoj, dum kiuj vi kontentiĝos per la plej malabunda kaj malmultekosta prezo, kun kruda kaj malglata vesto, dirante al vi dumtempe: "Ĉu ĉi tio estas la kondiĉo, kiun mi timis?" 6. Ĝuste en tempoj de imuneco kontraŭ zorgo la animo devas antaŭfortigi sin por okazoj de pli granda streĉo, kaj estas dum Fortune estas afabla, ke ĝi fortikigu sin kontraŭ ŝia perforto. En tempo de paco la soldato faras manovrojn, ĵetas terenojn sen malamiko videbla, kaj lacigas sin per senpaga laboro, por ke li estu egala al neevitebla laboro. Se vi ne havus viron eksĉanceliĝi kiam la krizo venos, trejnu lin antaŭ ol ĝi venos. Tia estas la vojo, kiun sekvis tiuj viroj kiuj, en sia imitado de malriĉeco, ĉiumonate venis preskaŭ por manko, por ke ili neniam retiriĝu de tio, kion ili tiom ofte provis.

7. Vi ne devas supozi, ke mi celas manĝojn kiel tiu de Timon, aŭ "kabanojn de malriĉuloj" aŭ ajnan alian aparaton, kiun luksaj milionuloj uzas por trompi la enuon de siaj vivoj. Estu la paleta vera, kaj la kruda mantelo; la pano estu malmola kaj malpura. Elportu ĉion ĉi tri aŭ kvar tagojn samtempe, foje pli, por ke ĝi estu provo de vi mem anstataŭ nura ŝatokupo. Tiam, mi certigas al vi, mia kara Lucilio, vi eksaltos de ĝojo, kiam vi pleniĝos per penco da manĝaĵo, kaj vi komprenos, ke la trankvilo de homo ne dependas de Fortuno; ĉar, eĉ kiam kolera ŝi donas sufiĉe por niaj bezonoj.

8. Ne estas kialo, tamen, kial vi devus pensi, ke vi faras ion grandan; ĉar vi nur faros tion, kion faras ĉiutage multaj miloj da sklavoj kaj multaj miloj da malriĉuloj. Sed vi povas krediti vin kun ĉi tiu objekto, - ke vi ne faros ĝin sub devigo, kaj ke estos tiel facile por vi elteni ĝin konstante kiel fari la eksperimenton de tempo al tempo. Ni ekzercu niajn strekojn sur la "dummy"; ni

intimiĝu kun malriĉeco, por ke la Fortuno ne kaptu nin de nia gardado. Ni estos riĉaj per des pli da komforto, se ni iam ekscios kiom malproksime estas malriĉeco de esti ŝarĝo.

9. Eĉ Epikuro, la instruisto de plezuro, kutimis observi fiksitajn intervalojn, dum kiuj li malsate kontentigis sian malsaton; li volis vidi, ĉu li per tio mankas al plena kaj kompleta feliĉo, kaj, se jes, je kia kvanto li mankas, kaj ĉu tiu ĉi sumo estas aĉetinda je la prezo de granda peno. Ĉiukaze, li faras tian deklaron en la konata letero skribita al Polyenus en la arĥonteco de Charinus. Efektive, li fanfaronas, ke li mem vivis per malpli ol denaro, sed ke Metrodoro, kies progreso ankoraŭ ne estis tiel granda, bezonis tutan denaron. **10.** Ĉu vi pensas, ke povas esti pleneco ĉe tia biletprezto? Jes, kaj ankaŭ estas plezuro, – ne tiu ŝanceliĝema kaj pasema plezuro, kiu bezonas fojfoje peton, sed plezuron, kiu estas firma kaj certa. Ĉar kvankam akvo, hordeo-faruno kaj krustoj de hordeo-pano, ne estas gaja dieto, tamen estas la plej alta speco de plezuro povi ĉerpi plezuron el ĉi tiu speco de manĝaĵo, kaj esti reduktinta siajn bezonojn al tiu minimumo. kiun neniu maljusteco de la Fortuno povas forkapti. **11.** Eĉ prizonprezo estas pli malavara; kaj tiuj, kiuj estis apartigitaj por mortpuno, ne estas tiel malnoble nutrataj de la viro, kiu devas ekzekuti ilin. Tial, kian noblan animon oni devas havi, por memvole descendi al dieto, kiun eĉ tiuj, kiuj estis kondamnitaj al morto, ne devas timi! Ĉi tio ja malhelpas la lanco-puŝojn de Fortuno.

12. Komencu do, mia kara Lucilio, sekvi la kutimon de ĉi tiuj viroj, kaj apartigu iujn tagojn, en kiuj vi retiriĝos de viaj aferoj kaj faru vin hejme kun la plej malmulta bileto. Establi komercajn rilatojn kun malriĉeco.

Kuracu, ho mia amiko, malestimi la vidon de riĉeco,
Kaj muldi vin al parenceco kun via Dio.

13. Ĉar li sola estas en parenceco kun Dio, kiu malŝatis la riĉaĵon. Kompreneble mi ne malpermesas al vi posedi ĝin, sed mi volus ke vi atingu la punkton, ĉe kiu vi posedas ĝin senkurage; ĉi tio povas esti plenumita nur per persvadado, ke vi povas vivi feliĉe sen ĝi same kiel kun ĝi, kaj konsiderante riĉaĵojn ĉiam kiel eble vin eskapi.

14. Sed nun mi devas komenci faldi mian leteron. "Pagu viajn ŝuldojn unue," vi krias. Jen malneto pri Epikuro; li pagos la sumon: "Neregata kolero naskas frenezon". Vi ne povas ne scii la veron de ĉi tiuj vortoj, ĉar vi havis ne nur sklavojn, sed ankaŭ malamikojn. **15.** Sed ja ĉi tiu emocio ekflamas kontraŭ ĉiaj personoj; ĝi fontas el amo tiom, kiom el malamo, kaj montras sin ne malpli en seriozaj aferoj ol en ŝerco kaj sporto. Kaj ne gravas kiom grava povas esti la provoko, sed en kian animon ĝi penetras. Simile kun fajro; ne gravas kiom granda estas la flamo, sed sur kio ĝi falas. Ĉar solidaj lignoj forpuŝis tre grandan fajron; male, sekaj kaj facile brulemaj aĵoj nutras la plej etan fajron en fajron. Tiel estas kun kolero, mia kara Lucilio; la rezulto de forta kolero estas frenezo, kaj tial kolero devus esti evitita, ne nur por ke ni povu eviti troon, sed por ke ni havu sanan menson. Adiaŭ.

XIX. Pri mondeco kaj izoliteco

1. Mi saltas de ĝojo kiam ajn mi ricevas leterojn de vi. Ĉar ili plenigas min per espero; ili nun estas ne nuraj certigoj pri vi, sed garantioj. Kaj mi petas kaj preĝas vin daŭrigi en ĉi tiu kurso; ĉar kian pli bonan peton mi povus fari de amiko ol tiu, kiun oni devas fari pro li mem? Se eble, retiru vin de ĉiuj aferoj, pri kiuj vi parolas; kaj se vi ne povas fari tion, forŝiru vin. Ni jam disipis sufiĉe da nia tempo; ni en maljuneco komencu paki niajn pakaĵojn. 2. Certe estas nenio en ĉi tio, kion homoj povas malplaĉi al ni. Ni pasigis nian vivon sur la alta maro; ni mortu en haveno. Ne ke mi konsilus vin provi gajni famon per via emeritiĝo; oni devas nek paradi nek kaŝi sian emeritiĝon. Ne kaŝita, mi diras, ĉar mi ne iros tiom longe instigante vin, ke vi atendas, ke vi kondamnos ĉiujn homojn kiel frenezajn kaj poste serĉos por vi kaŝejon kaj forgeson; prefere faru ĉi tion via afero, ke via emeritiĝo ne estu evidenta, kvankam ĝi devus esti evidenta. 3. En la dua loko, dum tiuj, kies elekto estas senbara ekde la komenco, interkonsiliĝos pri tiu alia demando, ĉu ili volas pasigi sian vivon en obskureco, en via kazo ne ekzistas libera elekto. Via kapablo kaj energio puŝis vin en la laboron de la mondo; same havas la ĉarmo de viaj skribaĵoj kaj la amikecoj, kiujn vi faris kun famaj kaj famaj viroj. Renomo jam atakis vin. Vi povas enprofundiĝi vin en la profundon de mallumo kaj tute kaŝi vin; tamen viaj pli fruaj agoj malkaŝos vin. 4. Vi ne povas daŭrigi kaŝatendi en la mallumo; multe de la malnova brilo sekvos vin kien ajn vi flugos.

Pacon vi povas postuli por vi mem sen esti malŝatata de iu ajn, sen ia sento de perdo, kaj sen ajna doloro de spirito. Ĉar kion vi lasos malantaŭ vi, ke vi povas imagi vin malvolonta forlasi? Viaj klientoj? Sed neniu el tiuj homoj kortumas vin por vi mem; ili nur svatas ion de vi. Homoj antaŭe ĉasis amikojn, sed nun oni ĉasas pelfon; se soleca maljunulo ŝanĝas sian volon, la matenvokanto translokiĝas sin al alia pordo. Grandaj aferoj ne povas aĉeti por malgrandaj sumoj; do kalkulu, ĉu estas preferinde forlasi vian propran veran memon, aŭ nur kelkajn el viaj posedaĵoj. 5. Se vi havas la privilegion maljuniĝi meze de la limigitaj cirkonstancoj de via deveno, kaj tiu fortuno ne altigis vin al tiaj altecoj! Vi estis forigita de la vido de sana vivado per via rapida prospero, per via provinco, per via posteno de prokuratoro kaj per ĉio, kion tiaj aferoj promesas; vi poste akiros pli gravajn devojn kaj post ili ankoraŭ pli. Kaj kio estos la rezulto? 6. Kial atendi ĝis restos nenio por vi avidi? Tiu tempo neniam venos. Ni opinias, ke ekzistas sinsekvo de kaŭzoj, el kiuj la sorto estas teksita; simile, vi povas esti certa, estas sinsekvo en niaj deziroj; ĉar oni komencas tie, kie finiĝas ĝia antaŭulo. Vi estis puŝita en ekzistadon, kiu neniam per si mem ĉesigos vian mizeron kaj vian sklavecon. Forigu vian ĉagrenitan kolon de la jugo; estas pli bone, ke ĝi estu fortranĉita unufoje por ĉiam, ol galigite por ĉiam. 7. Se vi retiriĝos al privateco, ĉio estos en pli malgranda skalo, sed vi estos kontentigita abunde; en via nuna stato tamen ne estas kontentigo pri la abundo, kiu amasiĝas sur vin ĉiuflanke. Ĉu vi preferus esti malriĉa kaj sata, aŭ riĉa kaj malsata? Prospero estas ne nur avida, sed ĝi ankaŭ kuŝas elmontrita al la avideco de aliaj. Kaj dum nenio kontentigas vin, vi mem ne povas kontentigi aliajn.

8. "Sed," vi diras, "kiel mi povas adiaŭi?" Kiel ajn vi bonvolu. Pripensu kiom da danĝeroj vi riskis pro mono, kaj kiom da laboro vi entreprenis por titolo! Vi devas ankaŭ kuraĝi ion por akiri libertempon, – aŭ alie maljuniĝi meze de la zorgoj de prokuratorships eksterlande kaj poste de civilaj devoj hejme, vivante en tumulto kaj en ĉiam freŝaj inundoj da respondecoj, kiujn neniu iam sukcesis evitante per netrudemo aŭ per soleco de vivo. Ĉar kian rilaton havas via persona deziro al izolita vivo? Via pozicio en la mondo deziras la malon! Kio se, eĉ nun, vi permesos al tiu pozicio pligrandiĝi? Sed ĉio, kio aldoniĝas al viaj sukcesoj, estos aldonita al viaj

timoj. **9.** Je ĉi tiu punkto mi ŝatus citi diron de Mecenase, kiu parolis la veron kiam li staris sur la pinto mem: "Estas tondro eĉ sur la plej altaj pintoj." Se vi demandas min en kiu libro troviĝas tiuj ĉi vortoj, ili aperas en la volumo titolita *Prometeo*. Li simple intencis diri ke tiuj altaj pintoj havas siajn pintojn ĉirkaŭitajn de fulmotondroj. Sed ĉu iu potenco valoras tiom altan prezon, ke viro kiel vi iam ajn, por ĝin akiri, alprenus stilon tiel diboĉan kiel tiu? Mecenase ja estis homo de parto, kiu estus lasinta bonegan ŝablonon por la roma oratorado por sekvi, se lia bonŝanco ne igus lin vigra, – ne, se ĝi ne vistrigus lin! Fino kiel lia atendas vin ankaŭ, krom se vi tuj mallongigas la velon kaj – kiel Mecenase ne volis fari antaŭ ol estos tro malfrue – – brakumas la bordon!

10. Ĉi tiu diro de Mecenase povus ĝustigi mian konton kun vi; sed mi certas, konante vin, ke vi eligos ordonon kontraŭ mi, kaj ke vi ne volos akcepti pagon de mia ŝuldo per tia kruda kaj malbonigita valuto. Kiel ajn tio estu, mi desegnas la konton de Epikuro. Li diras: "Vi devas zorge pripensi antaŭe, kun kiu vi devas manĝi kaj trinki, prefere ol kion vi devas manĝi kaj trinki. Ĉar vespermanĝo de viando sen la kompanio de amiko estas kiel la vivo de leono aŭ lupo." **11.** Ĉi tiu privilegio ne estos via, se vi ne retiriĝos de la mondo; alie, vi havos kiel gastojn nur tiujn, kiujn via sklava sekretario ordigas el la amaso da alvokantoj. Tamen estas eraro elekti vian amikon en la akceptejo aŭ provi lin ĉe la vespermanĝo. La plej grava malfeliĉo por okupata viro, kiu estas superfortita de siaj havaĵoj, estas, ke li kredas homojn liaj amikoj kiam li mem ne estas amiko al ili, kaj ke li opinias siajn favorojn efikaj por gajni amikojn, kvankam, en la kazo de certaj viroj, ju pli ili ŝuldas, des pli ili malamas. Negrava ŝuldo faras homon via ŝuldanto; granda igas lin malamiko. **12.** "Kion," vi diras, "la bonkoreco ne starigas amikecojn?" Ili faras, se oni havis la privilegion elekti tiujn, kiuj devas ilin ricevi, kaj se ili estas metitaj juĝe, anstataŭ esti disĵetitaj.

Tial, dum vi komencas nomi vian menson via, intertempe apliku ĉi tiun maksimumon de la saĝulo: konsideru, ke estas pli grava kiu ricevas ion, ol kion li ricevas. Adiaŭ.

XX. Pri Praktikado de tio, kion vi Predikas

1. Se vi estas en bona sano kaj se vi opinias vin inda fariĝi finfine via propra mastro, mi ĝojas. Ĉar la merito estos mia, se mi povos treni vin el la inundoj, en kiuj vi estas batata sen espero eliri. Tamen ĉi tion, mia kara Lucilio, mi petas kaj petas de vi, viaflanke, ke vi lasu la saĝon enprofundiĝi en vian animon, kaj provu vian progreson, ne per nura parolo aŭ skribaĵoj, sed per forteco de koro kaj malpliigo de deziro. Pruvu viajn vortojn per viaj faroj.

2. Multe malsama estas la celo de tiuj, kiuj parolas kaj provas gajni la aprobon de amaso da aŭskultantoj, tre malsama tiu de tiuj, kiuj allogas la orelojn de junuloj kaj mallaboruloj per multflanka aŭ flua argumentado; la filozofio instruas nin agi, ne paroli; ĝi postulas de ĉiu homo, ke li vivu laŭ siaj propraj normoj, ke lia vivo ne estu malkonkorda kun liaj vortoj, kaj ke, plue, lia interna vivo estu de unu nuanco kaj ne malharmonia kun ĉiuj liaj agadoj. Ĉi tio, mi diras, estas la plej alta devo kaj la plej alta pruvo de saĝo, - ke faro kaj vorto estu kongruaj, ke homo estu egala al si en ĉiuj kondiĉoj, kaj ĉiam sama.

"Sed," vi respondas, "kiu povas konservi ĉi tiun normon?" Tre malmultaj, certe; sed estas iuj. Estas ja malfacila entrepreno, kaj mi ne diras, ke la filozofo ĉiam povas konservi la saman ritmon. Sed li ĉiam povas veturi la saman vojon. 3. Observu vin do, kaj vidu, ĉu via vesto kaj via domo estas malkonsekvencaj, ĉu vi traktas vin malŝpareme kaj vian familion malice, ĉu vi manĝas ŝparemajn vespermanĝojn kaj tamen konstruas luksajn domojn. Vi devus ekteni, unufoje por ĉiam, unu solan normon por vivi, kaj devus reguligi vian tutan vivon laŭ ĉi tiu normo. Kelkaj viroj limigas sin hejme, sed strebas kun ŝvelanta haveno antaŭ la publiko; tia malkonkordo estas faŭlto, kaj ĝi indikas ŝanceliĝantan menson, kiu ankoraŭ ne povas konservi sian ekvilibron. 4. Kaj mi povas diri al vi, plue, de kie estiĝas ĉi tiu malfirmeco kaj malkonsento de ago kaj celo; estas ĉar neniu solviĝas pri tio, kion li deziras, kaj, eĉ se li faris tion, li ne persistas en ĝi, sed saltas la spuron; ne nur li ŝanĝiĝas, sed li revenas kaj glitas reen al la konduto, kiun li forlasis kaj abjuris. 5. Tial, por preterlasi la antikvajn difinojn de saĝo kaj inkluzivi la tutan homan vivmanieron, mi povas kontentiĝi per la sekvanta: "Kio estas saĝo? Ĉiam dezirante la samajn aferojn, kaj ĉiam rifuzante la samajn aferojn." Vi povas esti senkulpigita de aldoni la etan kondiĉon, - ke tio, kion vi deziras, estu ĝusta; ĉar neniu povas ĉiam kontenti pri la sama afero, krom se ĝi estas ĝusta.

6. Tial la homoj ne scias, kion ili deziras, krom en la efektiva momento de dezirado; neniu viro iam decidis unufoje por ĉiam deziri aŭ rifuzi. Juĝo varias de tago al tago, kaj ŝanĝiĝas al la malo, igante multajn homojn pasigi sian vivon en speco de ludo. Premu do, kiel vi komencis; eble vi estos kondukata al perfekteco, aŭ al punkto, kiun vi sola komprenas, ankoraŭ mankas al perfekteco.

7. "Sed kio," vi diras, "fariĝos el mia homplena domanaro sen hejma enspezo?" Se vi ĉesos subteni tiun amason, ĝi subtenos sin; aŭ eble vi lernos per la malavareco de malriĉeco tion, kion vi ne povas lerni per via propra donaco. Malriĉeco konservos por vi viajn veraĵojn kaj elprovitajn amikojn; vi estos forigita de la viroj, kiuj ne serĉis vin por vi, sed por io, kion vi havas. Ĉu tamen ne estas vere, ke vi devus ami malriĉecon, eĉ nur pro ĉi tiu ununura kialo, - ke ĝi montros al vi tiujn, de kiuj vi estas amata? Ho, kiam venos tiu tempo, kiam neniu mensogos por vin komplimenti! 8. Sekve, viaj pensoj, viaj penoj, viaj deziroj helpu kontentigi vin pri via propra memo kaj pri la bonoj, kiuj fontas el vi mem; kaj transdonu ĉiujn viajn aliajn preĝojn al la gardado de Dio! Kia feliĉo povos veni pli proksimen al vi hejmen? Alportu vin al humilaj

kondiĉoj, el kiuj vi ne povas esti elĵetita; kaj por ke vi tion faru kun pli granda rapideco, la kontribuo enhavita en ĉi tiu letero raportu al tiu temo; Mi donos ĝin al vi tuj.

9. Kvankam vi povas aspekti flanken, Epikuro denove ĝojos solvi mian ŝuldon: "Kredu al mi, viaj vortoj estos pli imponaj, se vi dormos sur lito kaj portos ĉifonojn. Ĉar tiaokaze vi ne estos; nur dirante ilin; vi montros ilian veron." Mi, ĉiuokaze, aŭskultas en alia spirito la eldirojn de nia amiko Demetrio, post kiam mi vidis lin kuŝi sen eĉ mantelo por lin kovri, kaj, pli ol ĉi, sen tapiŝoj sur kiuj kuŝi. Li estas ne nur instruisto de la vero, sed atestanto de la vero. **10.** "Ĉu viro tamen ne povas malestimi riĉaĵon, kiam ĝi kuŝas en lia poŝo mem?" Kompreneble; li ankaŭ estas grandanima, kiu vidas riĉaĵojn amasigitajn ĉirkaŭ li kaj, post kiam ili longe kaj profunde miris, ĉar ili venis en lian posedon, ridetas kaj aŭdas prefere ol sentas, ke ili estas liaj. Multon signifas ne esti difektita de intimeco kun riĉaĵoj; kaj li estas vere granda, kiu estas malriĉa inter riĉeco. **11.** "Jes, sed mi ne scias," vi diras, "kiel la homo, pri kiu vi parolas, eltenos malriĉecon, se li subite falos en ĝin." Nek mi, Epikuro, scias, ĉu la malriĉulo, pri kiu vi parolas, malestimos la riĉaĵojn, se li subite falus en ilin; sekve, en la kazo de ambaŭ, estas la menso kiu devas esti taksita, kaj ni devas esplori ĉu via viro estas kontenta pri lia malriĉeco, kaj ĉu mia viro estas malkontenta pri lia riĉaĵo. Alie, la litolito kaj la ĉifonoj estas malgrava pruvo de liaj bonaj intencoj, se oni ne klarigis, ke la koncernato eltenas tiujn provojn ne pro neceso sed pro prefero.

12. Estas tamen la marko de nobla spirito ne precipiti sin en tiajn aferojn pro tio, ke ili estas pli bonaj, sed ekzerci por ili sur la tereno, ke ili estas tiel facile elteneblaj. Kaj ili estas facile elteneblaj, Lucilio; kiam tamen vi venas al ili post longa provludo, ili estas eĉ agrablaj; ĉar ili enhavas senton de libereco de zorgo, – kaj sen tio nenio estas agrabla. **13.** Mi opinias do nepre, ke mi faru kiel mi diris al vi en letero, kiun grandaj homoj ofte faris: rezervi kelkajn tagojn, en kiuj ni povas prepari nin por reala malriĉeco per fantazia malriĉeco. Estas des pli da kialo por fari tion, ĉar ni estis trempitaj en lukso kaj rigardas ĉiujn devojn kiel malfacilajn kaj peniga. Prefere la animo vekigu el sia dormo kaj instigiĝu, kaj oni rememorigu, ke la naturo preskribis tre malmulte por ni. Neniu viro naskiĝas riĉa. Ĉiu homo, kiam li unue vidas lumon, estas ordonita kontentiĝi per lakto kaj ĉifonoj. Tia estas nia komenco, kaj tamen regnoj estas tute tro malgrandaj por ni! Adiaŭo.

XXI. Pri la renomo, kiun miaj Skriboj alportos al vi

1. Ĉu vi konkludas, ke vi havas malfacilaĵojn kun tiuj viroj, pri kiuj vi skribis al mi? Via plej granda malfacilaĵo estas kun vi mem; ĉar vi estas via propra falilo. Vi ne scias, kion vi volas. Vi pli bonas aprobi la ĝustan kurson ol sekvi ĝin. Vi vidas, kie kuŝas la vera feliĉo, sed vi ne havas la kuraĝon atingi ĝin. Mi diru al vi, kio malhelpas vin, ĉar vi mem ne perceptas ĝin.

Vi pensas, ke ĉi tiu kondiĉo, kiun vi devas forlasi, estas grava, kaj post solvi tiun idealan staton de trankvilo en kiun vi esperas trapasi, vi estas retenita de la brilo de via nuna vivo, de kiu ĝi estas via intenco foriri, kiel se vi estus falonta en staton de malpureco kaj mallumo. 2. Ĉi tio estas eraro, Lucilio; iri de via nuna vivo en la alian estas promocio. Estas la sama diferenco inter ĉi tiuj du vivoj kiel inter nura brilo kaj vera lumo; tiu lasta havas en si difinitan fonton, la alia pruntas sian brilon; tiu estas vokita de lumigado venanta de ekstere, kaj ĉiu, kiu staras inter la fonto kaj la objekto, tuj turnas tiun lastan en densan ombron; sed la alia havas brilon, kiu venas de interne.

Estas viaj propraj studoj, kiuj briligos vin kaj eminentigos vin. Permesu al mi mencii la kazon de Epikuro. 3. Li skribis al Idomeneo kaj klopodis revoki lin de okulfrapa ekzistado al certa kaj firma renomo. Idomeneus estis en tiu tempo ministro de ŝtato kiu ekzercis rigoran aŭtoritaton kaj havis gravajn aferojn enmane. "Se," diris Epikuro, "vi estas allogata de famo, miaj leteroj faros vin pli fama ol ĉiuj aferoj, kiujn vi ŝategas kaj kiuj faras vin ŝatata." 4. Ĉu Epikuro parolis malvere? Kiu scius pri Idomeneo, se la filozofo ne tiel gravuris sian nomon en tiuj liaj leteroj? Ĉiuj granduloj kaj satrapoj, eĉ la reĝo mem, al kiu petis la titolon, kiun serĉis Idomeneus, estas enprofundigitaj en forgeso. La leteroj de Cicerono malhelpas la nomon de Atticus de pereado. Al Atticus nenion profitus havi Agripon por bofilo, Tiberion por la edzo de lia nepino kaj Druso Cezaro por pranepo; inter tiuj potencaj nomoj lia nomo neniam estus elparolita, se Cicerono ne ligis lin al si. 5. La profunda inundo de la tempo ruliĝos super nin; kelkaj grandaj homoj levos la kapon super ĝi, kaj, kvankam destinitaj finfine foriri en la samajn regnojn de silento, batalos kontraŭ forgeso kaj konservos sian teron longe.

Tion, kion Epikuro povis promesi al sia amiko, tion mi promesas al vi, Lucilio. Mi trovos favoron inter postaj generacioj; Mi povas kunporti nomojn, kiuj daŭros tiel longe kiel la miaj. Nia poeto Virgilio promesis eternan nomon al du herooj, kaj plenumas sian promeson:

Feliĉaj herooj du! Se mia kanto posedas potencon,
La rekordo de viaj nomoj neniam estos
Forigita el la libro de la Tempo, dum tamen
la tribo de Eneo konservos la Kapitolon,
Tiu roko nmovebla, kaj la roma patro
Tenos la imperio.

6. Kiam la homoj estis antaŭenpuŝitaj de la sorto, kiam ajn ili fariĝis parto kaj parto de alies influo, ili trovis abundan favoron, iliaj domoj pleniĝis, nur tiel longe, kiel ili mem konservis sian pozicion; kiam ili mem ĝin forlasis, ili tuj forglitis el la memoro de homoj. Sed en la kazo de denaska kapablo, la respekto en kiu ĝi estas tenata pliiĝas, kaj ne nur honoro akiras la homon mem, sed ĉio, kio alligis sin al lia memoro, estas transdonita de unu al alia.

7. Por ke Idomeneus ne estu senpage enkondukita en mian leteron, li kompensu la ŝuldon el sia propra konto. Ĝuste al li Epikuro alparolis la konatan diron instigante lin riĉigi Pitoklolon, sed ne riĉa laŭ la vulgara kaj malklara maniero. "Se vi volas," diris li, "riĉigi Pitoklolon, ne aldonu al lia monprovizo, sed subtrahu de liaj deziroj." 8. Ĉi tiu ideo estas tro klara por bezoni klarigon, kaj tro lerta por bezoni plifortigon. Estas tamen unu punkto pri kiu mi avertus vin, – ne konsideri, ke tiu ĉi aserto validas nur por riĉaĵoj; ĝia valoro estos la sama, negrave kiel vi aplikas ĝin. "Se vi volas honorigi Pitoklolon, ne aldonu al liaj honoroj, sed subtrahu de liaj deziroj"; "se vi deziras, ke Pitoklo havu plezuron por ĉiam, ne aldonu al liaj plezuroj, sed subtrahu de liaj deziroj"; "se vi volas fari Pitoklo'n maljunulon, plenigante lian vivon, ne aldonu al liaj jaroj, sed subtrahi de liaj deziroj." 9. Ne estas kialo, kial vi devus pensi, ke ĉi tiuj vortoj apartenas nur al Epikuro; ili estas publika proprieto. Mi pensas, ke ni devas fari en filozofio, kiel oni kutimas fari en la Senato: kiam iu faris mocion, pri kiu mi certgrade aprobas, mi petas lin fari sian mocion en du partoj, kaj mi voĉdonas por la parto kiun mi aprobas. Mi do des pli ĝojas ripeti la eminentajn vortojn de Epikuro, por ke mi pruvu al tiuj, kiuj rekursas al li per malbona motivo, pensante, ke ili havos en li ekranon por siaj propraj malvirtoj, ke ili devas; vivu honore, negrave kian lernejon ili sekvas.

10. Iru al lia Ĝardeno kaj legu la devizon tie ĉizitan: "Fremdulo, ĉi tie vi faros bone restadi; ĉi tie nia plej alta bono estas plezuro." La prizorganto de tiu loĝejo, afabla gastiganto, estos preta por vi; li bonvenigos vin kun hordeo kaj servos al vi akvon ankaŭ abunde, kun ĉi tiuj vortoj: "Ĉu vi ne estis bone distrita?" "Ĉi tiu ĝardeno," li diras, "ne vekas vian apetiton; ĝi estingigas ĝin. Nek pli soifas vin per ĉiu trinkaĵo; ĝi estingas la soifon per natura kuraco, - kuraco kiu ne postulas pagon. Ĉi tiu estas la 'plezuro' en kiu mi maljuniĝis."

11. Parolante kun vi, mi tamen rilatas al tiuj deziroj, kiuj rifuzas mildigon, kiuj devas esti subaĉetitaj por ĉesi. Ĉar koncerne la esceptajn dezirojn, kiuj povas esti prokrastitaj, kiuj povas esti punitaj kaj kontrolitaj, mi havas ĉi tiun penson por dividi kun vi: tia plezuro estas laŭ nia naturo, sed ĝi ne estas laŭ niaj bezonoj; oni ŝuldas nenion al ĝi; ĉio, kio estas elspezita por ĝi, estas senpaga donaco. La ventro ne aŭskultos konsilojn; ĝi postulas, ĝi importunes. Kaj tamen ĝi ne estas ĝena kreditoro; vi povas forsendi ĝin je malgranda kosto, kondiĉe ke vi donu al ĝi tion, kion vi ŝuldas, ne nur ĉion, kion vi povas doni. Adiaŭ.

XXII. Pri la vaneco de duonvojaj mezuroj

1. Vi komprenas ĝis nun, ke vi devas retiriĝi de tiuj okulfrapaj kaj malvirtaj okupoj; sed vi tamen deziras scii kiel tio povas esti plenumita. Estas certaj aferoj, kiujn povas atentigi nur iu, kiu ĉeestas. La kuracisto ne povas preskribi per letero la ĝustan tempon por manĝi aŭ bani; li devas senti la pulson. Estas malnova proverbo pri gladiatoroj, – ke ili planas sian batalon en la ringo; dum ili atente rigardas, io en la rigardo de la kontraŭulo, ia movo de lia mano, eĉ ioma fleksiĝo de lia korpo, donas averton. 2. Ni povas formuli ĝeneralajn regulojn kaj devigi ilin al skribado, pri tio, kio estas kutime farita, aŭ devus esti farita; tiaj konsiloj povas esti donitaj, ne nur al niaj forestantaj amikoj, sed ankaŭ al venontaj generacioj. Rilate, tamen, al tiu dua demando, – kiam aŭ kiel via plano efektiviĝos, – neniuj longdistance konsilos; ni devas konsiliĝi en la ĉeesto de la reala situacio. 3. Vi devas esti ne nur ĉeestanta en la korpo, sed vigla en menso, se vi profitus de la pasema okazo. Sekve, rigardu ĉirkaŭ vi por la ŝanco; se vi vidas ĝin, kaptu ĝin, kaj per via tuta energio kaj per via tuta forto dediĉu vin al ĉi tiu tasko, – por liberigi vin de tiuj komercaj devoj.

Nun aŭskultu atente la opinion, kiun mi proponas; estas mia opinio, ke vi devus retiriĝi aŭ de tia ekzistado, aŭ alie de ekzistado entute. Sed mi same subtenas, ke vi devas preni mildan vojon, por ke vi prefere malstreĉu, ol tranĉu la nodon, kiun vi tiel malbone fuŝis per ligado, – kondiĉe ke se ne estos alia maniero malligi ĝin, vi povas efektive tranĉi ĝin. Neniu viro estas tiel malforta, ke li preferus pendii en suspenso por ĉiam ol fali unufoje por ĉiam. 4. Dume, – kaj ĉi tio estas unua grava, – ne malhelpu vin; kontentiĝu pri la komerco, en kiun vi malaltigis vin, aŭ, kiel vi preferas, ke homoj pensu, falis. Ne estas kialo, kial vi devus lukti al io plu; se vi faros, vi perdos ĉiujn kialojn de senkulpigo, kaj homoj vidos, ke ĝi ne estis falo. La kutima klarigo kiun viroj proponas estas malĝusta: "Mi estis devigita fari ĝin. Supozu, ke ĝi estis kontraŭ mia volo; mi devis fari ĝin." Sed neniuj estas devigita persekuti prosperon plej rapide; ĝi signifas ion por nomi halton, – eĉ se oni ne proponas reziston, – anstataŭ fervore premi post favorado de la sorto. 5. Ĉu vi do estos elmetitaj kun mi, se mi ne nur venos por konsili vin, sed ankaŭ vokos aliajn por konsili vin, – pli saĝaj kapoj ol miaj, viroj antaŭ kiuj mi kutimas meti ajnan problemon pri kiu mi pripensas? Legu la leteron de Epikuro kiu koncernas ĉi tiun aferon; ĝi estas adresita al Idomeneus. La verkisto petas al li rapidi tiel rapide kiel li povas, kaj bati retiriĝon antaŭ ol iu pli forta influo venas inter kaj prenas de li la liberecon retiriĝi. 6. Sed li ankaŭ aldonas, ke oni provu nenion krom en la tempo, kiam ĝi povas esti provita taŭge kaj laŭsezone. Tiam, kiam venos la delonge serĉata okazo, li faru. Epikuro malpermesas ni dormetu, kiam ni meditas pri eskapo; li proponas al ni esperon pri sekura liberigo eĉ de la plej malfacilaj provoj, kondiĉe ke ni ne tro rapidas antaŭ la tempo, nek tro prokrastiĝu kiam la tempo alvenos.

7. Nun, mi supozas, vi ankaŭ serĉas stoikan devizon. Vere ne ekzistas kialo, kial iu ajn kalumniu tiun lernejon al vi pro ĝia senpripenseco; fakte, ĝia singardemo estas pli granda ol ĝia kuraĝo. Vi eble atendas, ke la sekto eldiros tiajn vortojn: "Estas mallaŭte ekmoviĝi sub ŝarĝo. Luktu kun la devoj, kiujn vi iam entreprenis. Neniu homo estas kuraĝa kaj serioza, se li evitas danĝeron, se lia spirito ne kreskas. kun la malfacileco mem de lia tasko." 8. Tiaj vortoj ja estos ditaj al vi, se nur via persisto havos objekton indan, se vi nur ne devos fari a suferi ion malindan de bonulo; krome, bonulo ne malŝparos sin per malbonaj kaj malkredindaj laboroj aŭ ne estos okupata nur pro esti okupata. Nek li, kiel vi imagas, tiom engaĝiĝos en ambiciaj planoj, ke li devos senĉese elteni ilian malfluon kaj fluon. Ne, kiam li vidos la danĝerojn, necertecojn kaj danĝerojn, en kiuj li antaŭe estis ĵetitaj ĉirkaŭen, li retiriĝos, – ne turnante la dorson al la malamiko, sed retroirante iom post iom al sekura pozicio. 9. De komerco tamen, mia kara

Lucilio, estas facile eskapi, se vi nur malestimos la rekompenco de la komerco. Ni estas retenataj kaj malhelpataj eskapi per pensoj kiel ĉi tiuj: "Kio do? Ĉu mi lasu malantaŭ mi ĉi tiujn grandajn perspektivojn? Ĉu mi foriru en la tempo mem de la rikolto? Ĉu mi ne havos sklavojn ĉe mi? neniun sekvantaron por mia portilo? neniun homamaso en mia akceptejo?"

Tial homoj forlasas tiajn avantaĝojn kiel ĉi tiuj kun nevolemo; ili amas la rekompenco de siaj suferoj, sed la suferojn ili mem malbenas. **10.** Viroj plendas pri siaj ambicioj kiel ili plendas pri siaj mastrinoj; alivorte, se vi penetras iliajn veraĵajn sentojn, vi trovos, ne malamono, sed kvereladon. Serĉu la mensojn de tiuj, kiuj krias tion, kion ili deziris, kiuj parolas pri eskapo de aferoj, pri kiuj ili ne povas malhavi; vi komprenos, ke ili memvole restas en situacio, kiun ili deklaras, ke ili trovas malfacila kaj mizera elteni. **11.** Tiel estas, mia kara Lucilio; estas kelkaj viroj, kiujn la sklaveco tenas firme, sed estas multaj pli, kiuj tenas forte al la sklaveco.

Se vi tamen intencas forigi ĉi tiun sklavecon; se libereco vere plaĉas al viaj okuloj; kaj se vi serĉas konsilon por ĉi tiu unu celo, – por ke vi havu la bonŝancon plenumi ĉi tiun celon sen ĉiama ĝeno, – kiel la tuta aro de stoikaj pensuloj povas ne aprobi vian vojon? Zenono, Krizipo kaj ĉiuj iliaj specoj donos al vi konsilojn moderemajn, honorindajn kaj taŭgajn. **12.** Sed se vi daŭre turnas sin kaj ĉirkaŭrigardas, por vidi kiom vi povas forporti kun vi, kaj kiom da mono vi povas konservi por ekipi vin por la vivo de libertempo, vi neniam trovos eliron. Neniu viro povas naĝi al borden kaj kunporti sian pakaĵon. Leviĝu al pli alta vivo, kun la favoro de la dioj; sed ne estu favoro de tia speco, kia la dioj donas al homoj, kiam per afablaj kaj afablaj vizaĝoj ili donacas grandiozajn malbonojn, pravigite en tio per la sola fakto, ke la aferoj, kiuj iritas kaj turmentas, estas donataj responde al preĝo.

13. Mi ĵus metis la sigelon sur ĉi tiun leteron; sed ĝi devas esti denove rompita, por ke ĝi iru al vi kun sia kutima kontribuo, kunportante ian noblan vorton. Kaj jen unu, kiu venas al mia menso; Mi ne scias, ĉu ĝia vero aŭ ĝia nobleco de eldiro estas la pli granda. — Parolite de kiu? vi demandas. De Epikuro; ĉar mi ankoraŭ alproprigas la havaĵojn de aliaj viroj. **14.** La vortoj estas: "Ĉiu eliras el la vivo, kvazaŭ li nur lastatempe eniris ĝin." Deprenu iun ajn, – junan, maljunan, aŭ mezaĝan; vi trovos, ke ĉiuj same timas la morton, kaj same nescias pri la vivo. Neniu havas ion finitan, ĉar ni daŭre prokrastis en la estontecon ĉiujn niajn entreprenojn. Neniu penso en la ĉi-supre donita citaĵo plaĉas al mi pli ol tio, ke ĝi mokas maljunulojn, ke ili estas infanetoj. **15.** "Neniu," li diras, "forlasas ĉi tiun mondon alimaniere ol tiu, kiu ĵus naskiĝis." Tio ne estas vera; ĉar ni estas pli malbonaj kiam ni mortas, ol kiam ni naskiĝis; sed estas nia kulpo, kaj ne tiu de la Naturo. La naturo devus riproĉi nin, dirante: "Kion ĉi tio signifas? Mi venigis vin en la mondon sen deziroj aŭ timoj, libera de superstiĉo, perfido kaj la aliaj malbenoj. Eliru kiel vi estis kiam vi eniris!"

16. Homo kaptis la mesaĝon de saĝo, se li povas morti tiel libera de zorgo kiel li estis ĉe naskiĝo; sed tia, kia estas, ni ĉiuj flirtas ĉe la alproksimiĝo de la timita fino. Nia kuraĝo mankas al ni, niaj vangoj blankiĝas; niaj larmoj falas, kvankam ili estas senutilaj. Sed kio estas pli malnobla ol ĉagreniĝi ĉe la sojlo mem de paco? **17.** La kialo, tamen, estas, ke ni estas senigitaj de ĉiuj niaj havaĵoj, ni forĵetis nian ŝarĝon de vivo kaj estas en mizero; ĉar neniun parto de ĝi estas pakita en la holdo; ĝi estis ĉio levita eksterŝipen kaj forflugis. Homoj ne zorgas pri kiom noble ili vivas, sed nur kiom longe, kvankam estas en la atingo de ĉiu homo vivi noble, sed en la povo de neniun vivi longe. Adiaŭ.

XXIII. Pri la Vera Ĝojo kiu Devenas de Filozofio

1. Ĉu vi supozas, ke mi skribos al vi, kiel bonkore traktis nin la vintra sezono, – mallonga sezono kaj milda, – aŭ kian aĉan printempon ni havas, – malvarma vetero ekster sezono, – kaj ĉiuj aliajn bagatelojn, kiujn homoj skribas kiam ili mankas al interparolaj temoj? Ne; Mi komunikos ion, kio povas helpi vin kaj min. Kaj kio estos ĉi tiu "io", se ne admono al prudento de menso? Ĉu vi demandas, kio estas la fundamento de sana menso? Estas, ne trovi ĝojon en senutilaj aferoj. Mi diris, ke ĝi estas la fundamento; ĝi estas vere la pinto. 2. Ni atingis la altaĵojn, se ni scias, en kio ni trovas ĝojon kaj se ni ne metis nian feliĉon en la kontrolon de eksterajoj. La homo, kiu estas incita antaŭen de espero pri io ajn, kvankam ĝi estas atingebla, kvankam ĝi estas facile alirebla, kaj kvankam liaj ambicioj neniam faris lin malveraj, estas maltrankvila kaj necerta pri si. 3. Antaŭ ĉio, mia kara Lucilio, faru ĉi tion via afero: lernu kiel senti ĝojon.

Ĉu vi pensas, ke mi nun forrabas al vi multajn plezurojn, kiam mi provas forigi la donacojn de la hazardo, kiam mi konsilas eviti esperon, la plej dolĉan aferon, kiu ĝojigas niajn korojn? Tute male; Mi ne deziras, ke vi iam ajn estu senigita de ĝojo. Mi dezirus ĝin naskiĝi en via domo; kaj ĝi naskiĝas tie, se ĝi nur estas ene de vi. Aliaj gajaj objektoj ne plenigas la sinon de homo; ili nur glatigas lian frunton kaj estas nekonstantaj, – krom se eble vi kredas, ke tiu, kiu ridas, havas ĝojon. La animo mem devas esti feliĉa kaj memfida, levita super ĉiu cirkonstanco.

4. Vera ĝojo, kreu min, estas severa afero. Ĉu oni povas, ĉu vi pensas, malestimi la morton kun senzorga mieno, aŭ kun mieno "gaja kaj gaja", kiel kutimas diri niaj junaj dandoj? Aŭ ĉu oni povas tiel malfermi sian pardonon al malriĉeco, aŭ teni la breĉon de siaj plezuroj, aŭ kontempli la eltenadon de doloro? Kiu tion pripensas en sia koro, tiu ja estas plena de ĝojo; sed ĝi ne estas gaja ĝojo. Ĝuste tiu ĉi ĝojo tamen mi volus ke vi fariĝu la posedanto; ĉar ĝi neniam malsukcesos al vi, kiam vi trovos sian fonton. 5. La rendimento de malriĉaj minejoj estas sur la surfaco; tiuj estas vere riĉaj, kies vejnoj kaŝiĝas profunde, kaj ili faros pli abundegajn revenojn al tiu, kiu senĉese enprofundiĝas. Tiel ankaŭ tiuj bubeloj, kiuj ĝojigas la komunan homamason, havigas nur maldikan plezuron, surmetitan kiel tegaĵon, kaj ĉiu ĝojo kiu estas nur tegita mankas reala bazo. Sed la ĝojo, pri kiu mi parolas, tio, al kiu mi klopodas konduki vin, estas io solida, des pli plene malkaŝanta sin, kiam vi enpenetras en ĝin. 6. Tial mi petas vin, mia plej kara Lucilio, faru la unu aferon, kiu povas feliĉigi vin: forĵetu kaj piedpremu ĉiujn aĵojn, kiuj ekstere brilas kaj estas etenditaj al vi de alia aŭ kiel akirebla de alia; rigardu al la vera bono, kaj ĝoju nur pri tio, kio venas el via propra butikoj. Kaj kion mi volas diri per "el via propra vendejo"? Mi volas diri de via memo, tion, kio estas la plej bona parto de vi. La malfortika korpo ankaŭ, kvankam ni povas fari nenion sen ĝi, estas konsiderata kiel necesa prefere ol kiel grava; ĝi implikas nin en vanaj plezuroj, mallongdaŭraj kaj baldaŭ bedaŭrindaj, kiuj, se ili ne estos bridigitaj de ekstrema sinregado, transformiĝos en la malon. Jen kion mi volas diri: plezuro, krom se ĝi estis tenita ene de limoj, emas rapidi en la abismon de malĝojo.

Sed estas malfacile teni ene de limoj en tio, kion vi kredas bona. La vera bono povas esti avidita kun sekureco. 7. Ĉu vi demandas al mi, kio estas ĉi tiu vera bono, kaj de kie ĝi venas? Mi diros al vi: ĝi devenas de bona konscienco, de honorindaj celoj, de ĝustaj agoj, de malestimo de la hazardaj donacoj, de egala kaj trankvila vivmaniero, kiu iras nur unu vojon. Ĉar homoj, kiuj saltas de unu celo al alia, aŭ eĉ ne saltas, sed estas transportitaj de ia danĝero, - kiel tiaj ŝanceliĝantaj kaj malstabilaj homoj povas posedi ian bonon fiksan kaj daŭran? 8. Estas nur malmultaj, kiuj regas sin kaj siajn aferojn per gvida celo; la ceteraj ne iras; ili estas simple

kondukataj, kiel objektoj flosantaj en rivero. Kaj el tiuj objektoj, iuj estas retenitaj de malvigla akvoj kaj estas milde transportitaj; aliaj estas disŝiritaj de pli perforta fluo; iuj, kiuj estas plej proksimaj al la bordo, estas lasitaj tie dum la fluo malstreciĝas; kaj aliaj estas efektivigitaj al la maro per la ekfluo de la rivereto. Tial ni devas decidi kion ni deziras, kaj observi la decidon.

9. Nun estas la tempo por mi pagi mian ŝuldon. Mi povas doni al vi diron de via amiko Epikuro kaj tiel liberigi ĉi tiun leteron de ĝia devo: "Estas ĝene ĉiam komenci vivon." Aŭ alia, kiu eble pli bone esprimos la signifon: "Ili malsane vivas, kiuj ĉiam komencas vivi." **10.** Vi pravas demandante kial; la diro certe bezonas komenton. Estas ĉar la vivo de tiaj personoj ĉiam estas nekompleta. Sed homo ne povas stari preta por la proksimiĝo de morto, se li ĵus ekvivis. Ni devas fari ĝin nia celo jam vivi sufiĉe longe. Neniu opinias, ke li faris tion, se li estas nur planante sian vivon. **11.** Vi ne bezonas pensi, ke estas malmultaj tiaj; praktike ĉiuj estas de tia stampo. Kelkaj viroj, efektive, komencas vivi nur kiam estas tempo por ili ĉesi vivi. Kaj se ĉi tio ŝajnas al vi surpriza, mi aldonos tion, kio ankoraŭ pli surprizos vin: Kelkaj viroj ĉesis vivi antaŭ ol ili komencis. Adiaŭ.

XXIV. Pri Malestimado de Morto

1. Vi skribas al mi, ke vi zorgas pri la rezulto de proceso, per kiu minacas vin kolera kontraŭulo; kaj vi atendas, ke mi konsilu vin bildigi al vi pli feliĉan aferon, kaj ripozi en la allogoj de espero. Kial ja necesas alvoki problemojn, – kiujn oni devas sufiĉe baldaŭ elteni, kiam ĝi iam alvenis, – aŭ antaŭvidi problemojn kaj ruinigi la estantecon pro timo de la estonteco? Estas ja malsaĝe esti malfeliĉa nun ĉar vi eble estos malfeliĉa en iu estonta tempo. 2. Sed mi kondukos vin al la trankvilo per alia vojo: se vi forigus ĉian zorgon, supozu, ke tio, kion vi timas, okazos, certe okazos ĉiuokaze; kia ajn estos la problemo, mezuru ĝin en via menso, kaj taksu la kvanton de via timo. Vi tiel komprenos, ke tio, kion vi timas, estas aŭ sensignifa aŭ mallongdaŭra. 3. Kaj vi ne bezonas pasigi longan tempon kolekti ilustraĵojn, kiuj fortigos vin; ĉiu epoko produktis ilin. Lasu viajn pensojn vojaĝi en ajnan epokon de roma aŭ fremda historio, kaj estos antaŭ vi amaso rimarkindaj ekzemploj de alta atingo aŭ de alta klopodo.

Se vi perdas ĉi tiun kazon, ĉu io pli severa povas okazi al vi ol esti sendita en ekzilon aŭ kondukita al malliberejo? Ĉu ekzistas pli malbona sorto, kiun iu homo povas timi, ol esti bruligita aŭ mortigita? Nomu tiajn punojn unu post la alia, kaj menciu la virojn, kiuj ilin malestimis; oni ne bezonas ĉasi ilin, – temas simple pri elekto. 4. Kondamnon portis Rutilius kvazaŭ la maljusteco de la decido estus la sola afero, kiu ĝenis lin. Ekzilon elportis Metelo kun kuraĝo, Rutilius eĉ kun ĝojo; ĉar la unua konsentis reveni nur ĉar lia lando vokis lin; ĉi-lastata rifuzis reveni kiam Sulla alvokis lin, – kaj neniu en tiuj tagoj diris "Ne" al Sulla! Sokrato en malliberejo diskursis, kaj rifuzis fuĝi kiam certaj personoj donis al li la ŝancon; li restis tie, por liberigi la homaron de la timo de du plej malgajaj aferoj, morto kaj malliberigo. 5. Mucius metis sian manon en la fajron. Estas dolore esti bruligita; sed kiom pli dolorige fari al si tian suferon! Ĉi tie estis homo senklera, ne preparita por alfronti morton kaj doloron per iuj saĝaj vortoj, kaj ekipita nur per la kuraĝo de soldato, kiu sin punis pro sia senfrukta aŭdaco; li staris kaj rigardis sian propran dekstran manon fali for popoce sur la brazbrujon de la malamiko, nek li retiris la dissolviĝantan membron, kun ĝiaj nekovritaj ostoj, ĝis lia malamiko forigis la fajron. Li eble faris ion pli sukcesan en tiu tendaro, sed neniam ion pli kuraĝan. Vidu, kiom pli fervora estas kuraĝulo kapti danĝeron ol kruela homo fari ĝin: Porsenna estis pli preta pardoni al Mucius, ke li volis lin mortigi, ol Mucius pardoni al si, ke li ne mortigis Porsenna!

6. "Ho," diras vi, "tiuj rakontoj estis dronitaj ĝismorte en ĉiuj lernejoj; sufiĉe baldaŭ, kiam vi atingos la temon 'Pri Malestimado de Morto', vi rakontos al mi pri Katono." Sed kial mi ne rakontu al vi pri Katono, kiel li legis la libron de Platono pri tiu lasta glora nokto, kun glavometita ĉe sia kuseno? Li provizis ĉi tiujn du postulojn por siaj lastaj momentoj, - la unua, ke li havu la volon morti, kaj la dua, ke li havu la rimedojn. Do li ordigis siajn aferojn, – tiel kiel oni povis ordigi tion, kio ruiniĝis kaj proksime al ĝia fino, – kaj pensis, ke li devas zorgi, ke neniu havu la povon mortigi aŭ la bonŝancon. savi Katon. 7. Eltirinte la glavon, – kiun li konservis senmakula de ĉia sangoverŝado kontraŭ la lasta tago, – li kriis: "Fortuno, vi faris nenion rezistante ĉiujn miajn klopodojn. Mi batalis, ĝis nun, por la libereco de mia lando, kaj ne por mia propra, mi ne tiel obstine strebis por esti libera, sed nur por vivi inter la liberaj. Nun, ĉar la aferoj de la homaro estas neespereblaj, Katono estu retirita al sekureco." 8. Tiel dirante, li faris mortan vundon sur sian korpon. Post kiam la kuracistoj ĝin ligis, Katono havis malpli da sango kaj malpli da forto, sed ne malpli da kuraĝo; kolerigite nun ne nur kontraŭ la cezaro sed ankaŭ kontraŭ si mem, li kunmetis siajn senarmajn manojn kontraŭ sia vundo kaj elpelis, prefere ol forsendi, tiun noblan animon, kiu tiel defiis kontraŭ ĉia monda potenco.

9. Mi nun amasigas ĉi tiujn ilustraĵojn ne por ekzerci mian saĝecon, sed por kuraĝigi vin alfronti tion, kion oni opinias plej terura. Kaj mi des pli facile kuraĝigos vin, montrante, ke ne nur rezolutaj homoj malestimis tiun momenton, kiam la animo spiras lastan, sed ke certaj personoj, kiuj estis alirilite avidecaj, egalas ĉi-rilate la kuraĝon de la plej kuraĝaj. Prenu, ekzemple, Scipion, la bopatro de Gnaeus Pompeius: li estis repelita sur la afrikan marbordon de kontraŭvento kaj vidis sian ŝipon en la potenco de la malamiko. Li do trapikis sian korpon per glavo; kaj kiam ili demandis, kie estas la komandanto, li respondis: "Ĉio estas bone ĉe la komandanto." 10. Tiuj ĉi vortoj alportis lin ĝis la nivelo de liaj prapatroj kaj ne suferis la gloron, kiun la sorto donis al la Scipios en Afriko por perdi sian kontinuecon. Estis granda faro konkeri Kartagon, sed pli granda faro konkeri morton. "Ĉe la komandanto ĉio estas en ordo!" Ĉu generalo devus morti alie, precipe unu el la generaloj de Cato? 11. Mi ne raportos vin al la historio, nek kolektos ekzemplojn de tiuj homoj, kiuj tra la tempoj malestimis la morton; ĉar ili estas tre multaj. Konsideru ĉi tiujn niajn tempojn, kies maltrankviliĝo kaj tro-rafinado vokas niajn plendojn; ili tamen inkluzivos virojn de ĉiu rango, de ĉiu sorto en la vivo, kaj de ĉiu aĝo, kiuj mallongigis siajn malfeliĉojn per morto.

Kredu min, Lucilio; la morto estas tiom malmulte timinda, ke per siaj bonaj oficoj nenio estas timinda. 12. Tial, kiam via malamiko minacas, aŭskultu senpripense. Kvankam via konscienco vin fidigas, tamen, ĉar multaj aferoj havas pezon ekster via afero, kaj esperas tion, kio estas tute justa, kaj prepari vin kontraŭ tio, kio estas tute maljusta. Memoru, tamen, antaŭ ĉio, senigi aferojn de ĉio, kio ĝenas kaj konfuzas, kaj vidi, kio estas ĉiu ĉe la fundo; vi tiam komprenos, ke ili enhavas nenion timigan krom la efektiva timo. 13. Tio, kion oni vidas, okazi al knaboj, okazas ankaŭ al ni mem, kiuj estas nur iomete pli grandaj knaboj: kiam tiuj, kiujn ili amas, kun kiuj ili ĉiutage interrilatas, kun kiuj ili ludas, aperas kun maskoj, la knaboj ektimas el sia saĝeco. Ni devus senvestigi la maskon, ne nur de homoj, sed de aferoj, kaj redoni al ĉiu objekto sian propran aspekton.

14. "Kial vi tenu antaŭ miaj okuloj glavojn, fajrojn, kaj amason da ekzekutistoj, kiu furiozas ĉirkaŭ vi? Forprenu ĉi tiun vanan spektaklon, malantaŭ kiu vi kaŝas kaj timigas malsaĝulojn! Ah! vi estas nenio krom la Morto, kiun nur hieraŭ mia servisto kaj servistino malestimis! Kial vi denove disfaldas kaj disvastiĝas antaŭ mi, kun tiu tuta granda elmontro, la vipo kaj la rako? Kial tiuj turmentmotoroj estas pretaj, po unu por ĉiu membro de la korpo, kaj ĉiuj aliaj sennombraj maŝinoj por disŝiri homon popece? For kun ĉiuj tiaj aĵoj, kiuj svarmas nin pro teruro! Kaj vi, silentu la ĝemojn, la kriojn kaj la maldolĉajn kriojn el la viktimo, kiam li estas ŝirita sur la rako! Verŝajne vi estas nenio krom Doloro, malŝatata de ĉi tiu guto-rajdita mizerulo, elportita de ĉi tiu dispeptulo meze de siaj bongustaĵoj, kuraĝe portata de la naskantino. Malgranda vi estas, se mi povas vin elporti; mallonga vi estas, se mi ne povas toleri vin!"

15. Pripensu ĉi tiujn vortojn, kiujn vi ofte aŭdis kaj ofte eldiris. Cetere, pruvu per la rezulto, ĉu tio, kion vi aŭdis kaj eldiris, estas vera. Ĉar estas tre malhonora akuzo ofte prezentita kontraŭ nia lernejo, - ke ni traktas la vortojn, kaj ne la farojn, de filozofio.

Kio, ĉu vi nur ĉi-momente eksciis, ke super via kapo pendas morto, ĉi-momente ekzilo, ĉi-momente malĝojo? Vi naskiĝis al ĉi tiuj danĝeroj. Ni pensu pri ĉio, kio povas okazi, kiel io, kio okazos. 16. Mi scias, ke vi vere faris tion, kion mi konsilas al vi; Mi nun avertas vin, ke vi ne dronu vian animon en ĉi tiuj etaj viaj maltrankviloj; se vi faros, la animo malbriigxos kaj restos tro malmulte da vicleco, kiam venos la tempo por gxi ekesti. Forigu la menson de ĉi tiu via

kazo al la kazo de viroj ĝenerale. Diru al vi, ke niaj etaj korpoj estas mortemaj kaj malfortaj; doloro povas atingi ilin de aliaj fontoj ol de malĝusta aŭ la forto de la pli forta. Niaj plezuroj mem fariĝas turmentoj; bankedoj alportas indigeston, karuseloj paralizo de la muskoloj kaj paralizo, malĉastaj kutimoj influas la piedojn, la manojn kaj ĉiun artikon de la korpo.

17. Mi povas farigxi malriĉa; Mi tiam estos unu inter multaj. mi povas esti ekzilita; Mi tiam konsideros min naskita en la loko, al kiu mi estos sendita. Ili povas meti min en katenojn. Kio do? Ĉu mi nun liberas de obligacioj? Jen ĉi tiu ŝtopanta ŝarĝo de korpo, al kiu la naturo katenis min! "Mi mortos," vi diras; vi volas diri "Mi ĉesos riski malsanon; mi ĉesos riski malliberigon; mi ĉesos riski morton." **18.** Mi ne estas tiel stulta, ke mi trarigardas en ĉi tiu punkto la argumentojn, sur kiuj harpas Epikuro, kaj diras, ke la teruroj de la malsupra mondo estas senutilaj, - ke Iksion ne turniĝas sur sia rado, ke Sizifo ne surŝultrigas sian; ŝtono supren, ke la internaĵoj de homo ne povas esti restarigitaj kaj formangitaj ĉiutage; neniu estas tiom infana, ke li timu Cerberon, aŭ la ombrojn, aŭ la spektran vestaĵon de tiuj, kiuj estas kuntenataj de nenio krom iliaj senkarnaj ostoj. La morto aŭ neniigas nin aŭ nudigas nin. Se ni tiam estas liberigitaj, restas la pli bona parto, post kiam la ŝarĝo estas retirita; se ni estas neniigitaj, nenio restas; bonaj kaj malbonaj estas same forigitaj.

19. Permesu al mi ĉi-momente citi strofon vian, unue sugestante, ke, kiam vi skribis ĝin, vi celis ĝin por vi ne malpli ol por aliaj. Estas malnoble diri unu aferon kaj signifi alian; kaj kiom pli malnobla skribi unu aferon kaj signifi alian! Mi memoras, ke iun tagon vi pritraktis la konatan komunan lokon, - ke ni ne subite falas sur la morton, sed progresas al ĝi iom gradojn; ni mortas ĉiutage. **20.** Ĉar ĉiutage iom el nia vivo estas forprenita de ni; eĉ kiam ni kreskas, nia vivo malkreskas. Ni perdas nian infanaĝon, poste nian knabecon, kaj poste nian junecon. Nombri eĉ hieraŭ, ĉiu pasinta tempo estas tempo perdita; la tago mem, kiun ni nun pasigas, estas dividita inter ni mem kaj la morto. Ne la lasta guto malplenigas la akvohorloĝon, sed ĉio, kio antaŭe elfluis; simile, la fina horo, kiam ni ĉesas ekzisti, ne alportas per si mem morton; ĝi nur per si mem kompletigas la mortprocezon. Ni atingas la morton en tiu momento, sed ni longe estas survoje. **21.** Priskribante ĉi tiun situacion, vi diris laŭ via kutima, stilo (ĉar vi estas ĉiam impona, sed neniam pli akra ol kiam vi metas la veron per taŭgaj vortoj):

Ne ununura estas la morto, kiu venas; la morto, kiu forigas nin, estas nur la lasta el ĉiuj.

Mi preferas, ke vi legu viajn proprajn vortojn prefere ol mian leteron; ĉar tiam estos klare al vi, ke ĉi tiu morto, pri kiu ni timas, estas la lasta, sed ne la sola morto.

22. Mi vidas, kion vi serĉas; vi demandas, kion mi pakis en mian leteron, kian inspiran diron de iu majstra menso, kian utilan preskribon. Do mi sendos al vi ion pri ĉi tiu temo, kiu estis diskutata. Epikuro riproĉas tiujn, kiuj sopiras, same kiel tiujn, kiuj ŝrumpas de la morto: "Estas absurde," li diras, "kuri al morto ĉar vi estas laca de vivo, kiam estas via vivmaniero kiu faris. vi kuras al morto." **23.** Kaj en alia trairejo: "Kio estas tiel absurda, ke oni serĉas morton, kiam estas pro timo de morto, ke vi prirabis vian vivon de paco?" Kaj vi povas aldoni trian deklaron, de la sama stampo: "Viroj estas tiel senpripensaj, ne, tiel frenezaj, ke iuj, pro timo de morto, devigas sin morti."

24. Kiun ajn el ĉi tiuj ideoj vi pripensos, vi plifortigos vian menson por la pacienco same de morto kaj de vivo. Ĉar ni devas esti avertitaj kaj fortigitaj ambaŭdirekte, - ne ami aŭ malami la

vivon tro multe; eĉ kiam la racio konsilas al ni ĉesigi ĝin, la impulson ne estas alprenebla sen pripenso aŭ rapide. **25.** La kuraĝulo kaj saĝulo ne devus bati rapidan retiriĝon de la vivo; li faru konvenan elirejon. Kaj antaŭ ĉio, li evitu la malforton, kiu ekposedis tiom da, - la volupton de morto. Ĉar same kiel estas nereflekta emo de la menso al aliaj aferoj, tiel, mia kara Lucilio, ekzistas nereflekta emo al morto; ĉi tio ofte kaptas la plej noblajn kaj plej bravajn homojn, same kiel la malnoblajn kaj la abomenajn. La unuaj malestimas la vivon; la lastaj trovas ĝin ĝena.

26. Aliaj estas kortuŝitaj de sateco de fari kaj vidi la samajn aferojn, kaj ne tiom de malamo al la vivo, kiom ĉar ili estas ŝtopitaj per ĝi. Ni glitas en ĉi tiun kondiĉon, dum la filozofio mem puŝas nin antaŭen, kaj ni diras: "Kiom longe mi devas elteni la samajn aferojn? Ĉu mi daŭre vekigōs kaj dormu, estu malsata kaj ŝtolita, tremu kaj ŝviti? nenio; ĉiuj aferoj estas kunligitaj en ia rondo; ili fuĝas kaj ili estas persekutataj. Nokto estas proksima ĉe la kalkanoj de la tago, la tago ĉe la kalkanoj de la nokto; somero finiĝas en aŭtuno, vintro rapidas post aŭtuno, kaj vintro mildiĝas en printempo; la tuta naturo tiamaniere pasas, nur por reveni. Mi faras nenion novan; nenion novan mi vidas; pli aŭ malpli frue oni ankaŭ malsanas pro tio." Estas multaj, kiuj opinias, ke vivi ne estas dolora, sed superflua. Adiaŭ.

XXV. Pri reformado

1. Rilate al ĉi tiuj du niaj amikoj, ni devas iri laŭ malsamaj linioj; la misfaroj de unu estas korektendaj, la aliaj estas dispremitaj. Mi prenos ĉiun liberecon; ĉar mi ne amas ĉi tiun se mi ne volas vundi liajn sentojn. "Kion," vi diras, "ĉu vi atendas teni kvardekjaran hospitalon sub via kuratoreco? Konsideru lian aĝon, kiom hardita ĝi nun estas, kaj pasintan uzadon!" 2. Tiam homon oni ne povas reformi; nur junaj mensoj estas mulditaj." Mi ne scias, ĉu mi progresos; sed mi preferus manki sukceson ol manki fido. Vi ne bezonas malesperi kuraci malsanulojn eĉ kiam la malsano estas kronika, se vi nur eltenas. kontraŭ troo kaj devigi ilin fari kaj submeti al multaj aferoj kontraŭ ilia volo. Rilate nian alian amikon mi ankaŭ ne estas sufiĉe certa, krom la fakto, ke li havas ankoraŭ sufiĉe da honto por ruĝiĝi pro siaj pekoj. Tiu modesteco devus estu kreskigita; tiel longe, kiom i eltenas en lia animo, estas iom da loko por espero. Sed pri i tiu via veterano, mi opinias, ke ni devus pli zorge trakti lin, por ke li ne malesperi pri si. 3. Ne estas pli bona tempo por alproksimiĝi al li ol nun, kiam li havas intervalon de ripozo kaj ŝajnas tia, kiu korektis siajn mankojn. Aliaj estis trompitaĵoj de ĉi tiu intervalo de virto liaflanke, sed li ne trompas min. Mi certas, ke ĉi tiuj misfunkciaĵoj revenos kvazaŭ kun kunmetita intereso, ĉar ĝuste nun, mi certas, ili estas ĉesigitaj sed ne forestantaj. Mi dediĉos iom da tempo al la afero, kaj provos vidi ĉu aŭ ne io povas esti farita.

4. Sed ĉu vi mem, kiel efektive vi faras, montru al mi, ke vi estas forta koro; malpezigu vian pakaĵon por la marŝo. Neniu el niaj havaĵoj estas esenca. Ni revenu al la leĝo de la naturo; ĉar tiam riĉaĵoj estas konservitaj por ni. La aferoj, kiujn ni efektive bezonas, estas senpagaj por ĉiuj, aŭ alie malmultekostaj; la naturo avidas nur panon kaj akvon. Neniu estas malriĉa laŭ ĉi tiu normo; kiam vi limigis siajn dezirojn ene de tiuj limoj, li povas defii la feliĉon de Jupiro mem, kiel Epikuro diras. Mi devas enmeti en ĉi tiun leteron unu aŭ du pliajn el liaj diroj: 5. "Faru ĉion kvazaŭ Epikuro vin rigardus." Ne estas vera dubo, ke estas bone, ke oni nomumis gardiston super si mem, kaj havi iun, kiun oni povas rigardi, iun, kiun oni povas rigardi kiel atestanton de viaj pensoj. Estas ja multe pli noble vivi kiel oni vivus sub la okuloj de iu bonulo, ĉiam ĉe via flanko; sed tamen mi estas kontenta, se vi nur agas, en kio ajn vi faras, kiel vi agas, se iu ajn rigardus; ĉar soleco instigas nin al ĉiaj malbonoj. 6. Kaj kiam vi tiom progresis, ke vi ankaŭ respektos vin mem, vi povas forsendi vian deĵoranton; sed ĝis tiam, starigu kiel gardiston super vi la aŭtoritaton de iu homo, ĉu via elekto estu la granda Katono aŭ Scipio, aŭ Laelius, – aŭ iu ajn viro en kies ĉeesto eĉ forlasitaj mizeruloj kontrolus siajn malbonajn impulsojn. Dume vi okupiĝas pri fari el vi la specon de homo, en kies kompanio vi ne kuraĝus peki. Kiam ĉi tiu celo estos plenumita kaj vi komencos estimi vin, mi iom post iom permesos al vi fari tion, kion Epikuro, en alia trairejo, sugestas: "La tempo, kiam vi ĉefe devus retiriĝi en vin mem, estas kiam vi estas devigitaj esti en homamaso."

7. Vi devus fari vin de alia stampo ol la homamaso. Tial, dum estas ankoraŭ ne sekure retiriĝi en solecon, serĉu certajn individuojn; ĉar ĉiuj fartas pli bone en la kompanio de iu aŭ alia, – ne gravas kiu, – ol en sia propra kompanio sole. "La tempo, kiam vi ĉefe devus retiriĝi en vin mem, estas kiam vi estas devigita esti en amaso." Jes, kondiĉe, ke vi estas bona, trankvila kaj sindetena homo; alie, vi prefere retiriĝu en amason por foriri de vi mem. Sola, vi estas tro proksima al fripono. Adiaŭ.

XXVI. Pri Maljuneco kaj Morto

1. Mi ĵus diris al vi, ke mi estas en vido de maljuneco. Mi nun timas, ke mi postlasis maljunecon. Ĉar iu alia vorto nun validus por miaj jaroj, aŭ ĉiuokaze por mia korpo; ĉar maljuneco signifas vivtempon, kiu estas laca prefere ol disbatita. Vi povas taksi min en la eluzita klaso, - de tiuj, kiuj proksimiĝas al la fino.

2. Tamen mi dankas min, kun vi kiel atestanto; ĉar mi sentas, ke tiu aĝo ne damaĝis mian menson, kvankam mi sentas ĝiajn efikojn al mia konstitucio. Nur miaj malvirtoj kaj la eksteraj helpoj al tiuj malvirtoj atingis senilecon; mia menso estas forta kaj ĝojas, ke ĝi havas nur malmulte da rilato kun la korpo. Ĝi flankenmetis la plej grandan parton de sia ŝarĝo. Ĝi estas vigla; ĝi disputas kun mi pri la temo de maljuneco; ĝi deklaras ke maljuneco estas ĝia tempo de florado. 3. Mi prenu ĝin laŭ sia vorto, kaj ĝi profitu la avantaĝojn, kiujn ĝi posedas. La menso ordonas al mi pripensi kaj pripensi kiom da ĉi tiu paco de spirito kaj modereco de karaktero mi ŝuldas al saĝo kaj kiom al mia vivotempo; ĝi ordonas al mi zorge distingi tion, kion mi ne povas fari kaj kion mi ne volas fari... Ĉar kial oni plendu aŭ rigardu ĝin kiel malavantaĝon, se la potencoj, kiuj devus finiĝi, malsukcesis? 4. "Sed," vi diras, "estas la plej granda ebla malavantaĝo esti eluzita kaj formorti, aŭ pli ĝuste, se mi rajtas paroli laŭvorte, degeli! Ĉar ni ne estas subite batitaj kaj malaltigitaj; ni estas; eluzita, kaj ĉiutage reduktas niajn potencojn certgrade."

Sed ĉu estas ia pli bona fino al ĉio ol gliti al la propra rifuĝejo, kiam la naturo glitas la kablono? Ne ke estas io dolora en ŝoko kaj subita foriro de la ekzisto; estas nur ĉar ĉi tiu alia maniero de foriro estas facila, - laŭgrada retiriĝo. Mi, ĉiuokaze, kvazaŭ la provo estus proksima kaj venis la tago, kiu prononcos sian decidon pri ĉiuj jaroj de mia vivo, gardas min kaj komunumas tiel kun mi: 5. "La montrado, kiun ni faris ĝis nun, per vorto aŭ faro, valoras por nenio. Ĉio ĉi estas nur bagatela kaj trompa promeso de nia spirito, kaj estas envolvita en multe da ĉarlatanismo. Mi lasos al la Morto determini kian progreson mi faris. Tial sen malforta koro mi pretas por la tago, kiam, flankenmetite ĉian artifikon kaj aktoran ruĝon, mi devas juĝi min mem, - ĉu mi nur deklamas kuraĝajn sentojn, ĉu mi vere sentu ilin; ĉu ĉiuj aŭdacaj minacoj, kiujn mi eldiris kontraŭ la sorto, estas ŝajniĝo kaj farso. 6. Flankeniru la opinion pri la mondo; ĝi ĉiam ŝanceliĝas kaj ĉiam prenas ambaŭ flankojn. Forlasu la studojn, kiujn vi faris dum via vivo; La morto donos la finan juĝon en via kazo. Jen kion mi volas diri: viaj debatoj kaj kleraj paroladoj, viaj maksimumoj kolektitaj el la instruoj de la saĝuloj, via klera konversacio, - ĉio ĉi havigas neniun pruvon pri la vera forto de via animo. Eĉ la plej timema homo povas fari aŭdacan paroladon. Kion vi faris en la pasinteco, evidentiĝos nur en la tempo, kiam vi eltiras vian lastan spiron. Mi akceptas la kondiĉojn; Mi ne ŝrumpas de la decido." 7. Jen kion mi diras al mi, sed mi volas, ke vi pensu, ke mi tion diris ankaŭ al vi. Vi estas pli juna; sed kio gravas tio? Ne estas fiksa kalkulo de niaj jaroj. Vi ne scias, kie la morto atendas vin; do estu preta por ĝi ĉie.

8. Mi nur intencis halti, kaj mia mano preparis por la ferma frazo; sed la ritoj estas ankoraŭ plenumendaj kaj la vojaĝmono por la letero elpagita. Kaj nur supozu, ke mi ne diras, kie mi intencas prunti la necesan sumon; vi scias, de kies kaso mi dependas. Atendu min nur momenton, kaj mi pagos al vi el mia propra konto; dume, Epikuro min devigos per ĉi tiuj vortoj: "Pensu pri la morto", aŭ pli ĝuste, se vi preferas la frazon, pri "migrado al la ĉielo". 9. La signifo estas klara, - ke estas mirinda afero lerni ĝisfunde kiel morti. Vi eble opinias superflua lerni tekston uzeblan nur unufoje; sed ĝuste tio estas la kialo, kial ni devus pensi pri

afero. Kiam ni neniam povas pruvi ĉu ni vere scias ion, ni devas ĉiam esti lernanta ĝin. **10.**"Pensu pri morto." Dirante tion, li ordonas al ni pensi pri libereco. Kiu lernis morti, tiu mallernis sklavecon; li estas super ajna ekstera potenco, aŭ, ĉiuokaze, li estas preter ĝi. Kiajn terurojn havas por li malliberejoj kaj katenoj kaj rigliloj? Lia eliro estas klara. Estas nur unu ĉeno, kiu ligas nin al vivo, kaj tio estas la amo por la vivo. La ĉeno povas ne esti forĵetita, sed ĝi povas esti forfrotita, tiel ke, kiam neceso postulos, nenio povas malfrui aŭ malhelpi nin esti pretaj tuj fari tion, kion ni iam devas fari. Adiaŭ.

XXVII. Pri la Bono kiu Restas

1. "Kion," diras vi, "ĉu vi konsilas al mi? Efektive, ĉu vi jam konsilis vin, jam korektis viajn proprajn kulpojn? Ĉu ĉi tio estas la kialo, kial vi havas libertempon reformi aliajn virojn?" Ne, mi ne estas tiom senhonta, ke mi mem entreprenus kuraci miajn kunhomojn, kiam mi estas malsana. Mi tamen diskutas kun vi problemojn, kiuj koncernas nin ambaŭ, kaj dividas kun vi la rimedon, kvazaŭ ni kuŝus malsanaj en la sama malsanulejo. Aŭskultu min do, kiel vi farus, se mi parolus al mi mem. Mi akceptas vin en miajn plej internajn pensojn, kaj mi havas ĝin kun mi, nur uzante vin kiel mian pretekston. 2. Mi daŭre krias al mi mem: "Nombri viajn jarojn, kaj vi hontos deziri kaj serĉi la samajn aferojn, kiujn vi deziris en viaj knabaj tagoj. Pri ĉi tiu unu afero zorgu kontraŭ via mortotago, - lasu viajn kulpojn morti antaŭ ol vi mortos. ... For tiuj senordaj plezuroj, kiuj devas esti kare pagitaj; ne nur tiuj venontaj malutilas min, sed ankaŭ tiuj, kiuj venis kaj foriris. Same kiel krimoj, eĉ se ili ne estis detektitaj kiam ili estis; farita, ne lasu angoron fini kun ili; do ĉe kulpaj plezuroj, bedaŭro restas eĉ post la finiĝo de la plezuroj. Ili ne estas grandaj, ili ne estas fidindaj; eĉ se ili ne malutilas nin, ili estas pasemaj. 3. Ĵetu prefere por ia bono, kiu restos. Sed ne povas ekzisti tia bono krom kiam la animo ĝin malkovras por si mem en si. Nur la virto donas eternan kaj pacan ĝojon; eĉ se iu malhelpo ekestas, ĝi estas nur kiel meza nuboj, kiu flosas sub la suno sed neniam regas kontraŭ ĝi."

4. Kiam estos via sorto atingi ĉi tiun ĝojon? Ĝis nun vi ja ne estis malvigla, sed vi devas plirapidigi vian paŝon. Restas multe da laboro; por alfronti ĝin, vi devas mem malŝpari ĉiujn viajn vekhorojn, kaj ĉiujn viajn klopodojn, se vi deziras, ke la rezulto estu plenumita. Ĉi tiu afero ne povas esti delegita al iu alia. 5. La alia speco de literatura agado akceptas eksteran helpon. En nia propra tempo estis iu riĉa viro nomata Calvisius Sabinus; li havis la bankkonton kaj la cerbon de liberulo. Mi neniam vidis homon, kies bonŝanco estis pli granda ofendo kontraŭ konveneco. Lia memoro estis tiel misa, ke li foje forgesis la nomon de Uliso, aŭ Aĥilo, aŭ Priamo, - nomojn kiujn ni konas tiel bone kiel ni konas tiujn de niaj propraj asistantoj. Neniu major-domo en sia senhaveco, kiu ne povas doni al homoj siajn ĝustajn nomojn, sed estas devigita inventi nomojn por ili, - neniu tia viro, mi diras, nuligas la nomojn de la tribuloj de sia mastro tiel atroce kiel Sabinus kutimis. forvoku la trojanajn kaj aĥajn heroojn. Sed tamen li deziris ŝajni klera. 6. Do li elpensis ĉi tiun ŝparvojon al lernado: li pagis fabelajn prezojn por sklavoj, - unu por koni Homero'n parkere kaj alia por koni Heziodon; li ankaŭ delegis specialan sklavon al ĉiu el la naŭ lirikistoj. Vi ne devas miri, ke li pagis altajn prezojn por tiuj ĉi sklavoj; se li ne trovis ilin pretaj mane, li faris ilin laŭmende. Kolektinte tiun ĉi sekvantaron, li komencis malfeliĉigi la vivon por siaj gastoj; li tenis tiujn ulojn ĉe la piedo de sia kanapo, kaj petis ilin de tempo al tempo pri versoj, kiujn li povus ripeti, kaj poste ofte rompiĝis meze de vorto. 7. Satellius Quadratus, manĝanto, kaj sekve cervedisto, sur addle-pated milionuloj, kaj ankaŭ (ĉar ĉi tiu kvalito iras kun la aliaj du) flouter de ili, sugestis al Sabinus ke li devus havi filologojn por kolekti la pecojn. Sabinus rimarkis, ke ĉiu sklavoj kostis al li cent mil sestercojn; Satellius respondis: "Vi eble aĉetis tiom da libroŝrankoj por pli malgranda sumo." Sed Sabinus opiniis, ke tion, kion scias iu ajn el lia familio, tion li mem sciis. 8. Tiu sama Satelio komencis konsili al Sabinus preni luktajn lecionojn, - kiel li estas malsana, pala kaj maldika, Sabinus respondis: "Kiel mi povas? Mi apenaŭ povas resti viva nun." "Ne diru tion, mi petegas," respondis la alia, "konsideru kiom da perfekte sanaj sklavoj vi havas!" Neniu homo kapablas prunti aŭ aĉeti sanan menson; fakte, kiel ŝajnas al mi, kvankam sanaj mensoj estus vendataj, ili ne trovus aĉetantojn. Malvirtaj mensoj tamen estas aĉetataj kaj vendataj ĉiutage.

9. Sed mi pagu mian ŝuldon kaj adiaŭu: "La vera riĉeco estas malriĉeco alĝustigita al la leĝo de la Naturo." Epikuro havas ĉi tiun diron laŭ diversaj manieroj kaj kunteksto; sed ĝi neniam povas esti ripetita tro ofte, ĉar ĝi neniam povas esti lernita tro bone. Por iuj personoj la rimedo estu nur preskribita; en la kazo de aliaj, ĝi devus esti devigita malsupren iliajn gorĝojn. Adiaŭ.

XXVIII. Pri Vojaĝado kiel Kuraco por Malkontento

1. Ĉu vi supozas, ke vi sola havis ĉi tiun sperton? Ĉu vi miras, kvazaŭ ĝi estus novaĵo, ke post tiel longa vojaĝo kaj tiom da scenoŝanĝoj vi ne povis forskui la malgajon kaj pezecon de via menso? Vi bezonas ŝanĝon de animo prefere ol ŝanĝon de klimato. Kvankam vi povas transiri vastajn spacojn de maro, kaj kvankam, kiel rimarkas nia Virgilo.

Teroj kaj urboj estas lasitaj malantaŭe,

Viaj kulpoj sekvos vin kien ajn vi vojaĝos. 2. Sokrato faris la saman rimarkon al tiu, kiu plendis; li diris: "Kial vi miras, ke glob-trotado ne helpas vin, vidante, ke vi ĉiam kunportas vin? La kialo, kiu igis vin vagi, estas ĉiam ĉe viaj kalkanoj." Kia plezuro estas vidi novajn landojn? Aŭ en enketado de urboj kaj interesaj lokoj? Via tuta tumulto estas senutila. Ĉu vi demandas, kial tia flugo ne helpas vin? Estas ĉar vi fuĝas kune kun vi mem. Vi devas flankenmeti la ŝarĝojn de la menso; ĝis vi faros tion, neniu loko vin kontentigos. 3. Pripensu, ke via nuna konduto similas al tiu de la profetino, kiun Virgilio priskribas: ŝi estas ekscitita kaj incita en koleregon, kaj enhavas en si multe da inspiro kiu ne estas ŝia propra:

La pastrino ravas, se eble ŝi skuos la grandan dion el sia koro.

Vi vagas tien kaj tie, por liberigi vin de la ŝarĝo, kiu kuŝas sur vi, kvankam ĝi fariĝas pli ĝena pro via mem malkvieto, same kiel en ŝipo la ŝarĝo senmova ne ĝenas, sed kiam ĝi moviĝas ĉi-flanke aŭ tio, ĝi igas la vazon kalkaniĝi pli rapide en la direkto kie ĝi ekloĝis. Ĉio, kion vi faras, diras kontraŭ vi, kaj vi vundas vin mem pro via mem maltrankvilo; ĉar vi skuas malsanulon.

4. Tiu problemo unufoje forigita, ĉiu ŝanĝo de sceno fariĝos agrabla; kvankam vi povas esti pelita al la ekstremaj finoj de la tero, en kiu ajn angulo de sovaĝa lando vi trovos vin, tiu loko, kiel ajn malpermesa, estos por vi gastama loĝejo. La persono vi estas gravas pli ol la loko al kiu vi iras; tial ni ne faru la menson sklavo al iu loko. Vivu en ĉi tiu kredo: "Mi ne estas naskita por iu ajn angulo de la universo; ĉi tiu tuta mondo estas mia lando." 5. Se vi vidus ĉi tiun fakton klare, vi ne surprizus, ke vi ricevas nenian profiton el la freŝaj scenoj, al kiuj vi vagas ĉiufoje pro laco de la malnovaj scenoj. Ĉar la unua estus plaĉinta al vi ĉiukaze, se vi kredus ĝin tute via. Kiel ĝi estas, tamen, vi ne vojaĝas; vi drivas kaj estas pelataj, nur interŝanĝas lokon kontraŭ alia, kvankam tio, kion vi serĉas, – bone vivi, – troviĝas ĉie. 6. Ĉu povas esti iu loko tiel plena de konfuzo kiel la Forumo? Tamen oni povas vivi trankvile eĉ tie, se necese. Kompreneble, se oni rajtus fari proprajn aranĝojn, mi forkurus malproksimen de la vidaĵo kaj najbareco mem de la Forumo. Ĉar same kiel pestaj lokoj atakas eĉ la plej fortan konstitucion, tiel estas kelkaj lokoj, kiuj ankaŭ estas nesanaĵoj por sana menso, kiu ankoraŭ ne estas tute sana, kvankam resaniĝanta de sia malsano. 7. Mi malkonsentas kun tiuj, kiuj batas en la mezo de la ondoj kaj, bonvenigante ŝtorman ekzistadon, ĉiutage luktas en animo harditeco kun la problemoj de la vivo. La saĝulo elportos ĉion tion, sed ne elektos; li preferos esti en paco prefere ol en milito. Malmulte helpas esti elpelinta viajn proprajn kulpojn, se vi devas kvereli kun tiuj de aliaj. 8. Unu diras: "Estis tridek tiranoj ĉirkaŭ Sokrato, kaj tamen ili ne povis rompi lian spiriton"; sed kion gravas kiom da mastroj havas homo? "Sklaveco" ne havas pluralon; kaj tiu, kiu ĝin malestimis, estas libera, – kiom ajn granda amaso da supersinjoroj li staras.

9. Estas tempo halti, sed ne antaŭ ol mi pagis devon. "La scio pri peko estas la komenco de savo." Ĉi tiu diro de Epikuro ŝajnas al mi nobla. Ĉar kiu ne scias, ke li pekis, tiu ne deziras

korekton; vi devas malkovri vin en la eraro antaŭ ol vi povas reformi vin mem. **10.** Iuj fanfaronas pri siaj kulpoj. Ĉu vi pensas, ke tiu homo pensas ripari siajn manierojn, kiu kalkulas super siaj malvirtoj kvazaŭ ili estus virtoj? Tial, laŭeble, pruvu vin kulpa, ĉasu akuzojn kontraŭ vi mem; ludu la rolon, unue de akuzanto, poste de juĝisto, laste de propetanto. Foje estu severa kun vi mem. Adiaŭo.

XXIX. Pri la Kritika Kondiĉo de Marcellinus

1. Vi demandis pri nia amiko Marcellinus kaj vi deziras scii kiel li fartas. Li malofte venas al mi, pro neniu alia kialo ol ke li timas aŭdi la veron, kaj nuntempe li estas forigita de ĉia danĝero aŭdi ĝin; ĉar oni ne devas paroli kun homo, krom se li volas aŭskulti. Tial oni ofte dubas, ĉu Diogeno kaj la aliaj Cinikoj, kiuj uzis nediskriminacian liberecon de parolo kaj proponis konsilojn al iu ajn, kiu venis sur ilian vojon, devus esti plenuminta tian planon. 2. Ĉar kio se oni riproĉus surdulojn aŭ tiujn, kiuj estas senvortaj de naskiĝo aŭ de malsano? Sed vi respondas: "Kial mi ŝparu vortojn? Ili kostas nenion. Mi ne povas scii, ĉu mi helpas la homon, al kiu mi konsilas; sed mi scias bone, ke mi helpas iun, se mi konsilas multajn. Mi devas disĵeti ĉi tiun konsilon per la manpleno. Estas neeble, ke tiu, kiu ofte provas, ne iam sukcesu."

3. Ĝuste ĉi tio, mia kara Lucilio, estas, mi kredas, ĝuste tio, kion grandanima homo ne devas fari; lia influo estas malfortigita; ĝi havas tro malmulte da efiko al tiuj, kiujn ĝi povus ĝustigi, se ĝi ne estus tiel malfreŝa. La pafarkisto ne devas trafi la markon nur kelkfoje; li nur kelkfoje devus maltrafi ĝin. Tio, kio efektiviĝas hazarde, ne estas arto. Nun saĝo estas arto; ĝi havu difinitan celon, elektante nur tiujn, kiuj progresos, sed retiriĝante de tiuj, kiujn ĝi opiniis senesperaj, – tamen ne forlasante ilin tro frue, kaj ĝuste kiam la kazo senesperas provi drastajn rimedojn.

4. Pri nia amiko Marcellinus, mi ankoraŭ ne perdis esperon. Li ankoraŭ povas esti savita, sed la helpmano devas esti proponita baldaŭ. Estas ja danĝero, ke li malsupren tiros sian helpanton; ĉar estas en li denaska karaktero de granda vigleco, kvankam ĝi jam inklinas al malvirteco. Tamen mi kuraĝos ĉi tiun danĝeron kaj estos sufiĉe aŭdaca por montri al li siajn mankojn. 5. Li agos laŭ sia kutima maniero; li recurros al sia spriteco, - la spriteco, kiu povas elvoki ridetojn eĉ de funebrantoj. Li turnos la ŝercon, unue kontraŭ si mem, kaj poste kontraŭ mi. Li antaŭvidos ĉiun vorton, kiun mi elparolos. Li ekzamenos niajn filozofiajn sistemojn; li akuzos filozofojn pri akceptado de doloj, konservado de mastrinoj kaj indulgo de iliaj apetitoj. Li montros al mi unu filozofon, kiu estas kaptita en adulto, alian, kiu hantas la kafejojn, kaj alian, kiu aperas ĉe la tribunalo. 6. Li atentigos al mi Ariston, la filozofon de Marcus Lepidus, kiu kutimis aranĝi diskutojn en sia kaleŝo; ĉar tio estis la tempo, kiun li prenis por redakti siajn esplorojn, tiel ke Skaluro diris pri li, kiam oni demandis lin al kiu lernejo li apartenas: "Ĉiuokaze, li ne estas unu el la Promenantaj Filozofoj." Ankaŭ Julius Graecinus, distingita viro, demandite pri opinio pri la sama punkto, respondis: "Mi ne povas diri al vi; ĉar mi ne scias, kion li faras, kiam li deĉevaliĝas", kvazaŭ la demando referus al ĉaro... gladiatoro. 7. Estas tiaspecaj montobankoj, por kiuj estus pli kredinde lasi la filozofion trankvila ol trafiki en ŝi, kiun Marcellinus ĵetos en miajn dentojn. Sed mi decidis toleri mokojn; li povas vekti mian ridon, sed mi eble vekos lin ĝis larmoj; aŭ, se li persistos en siaj ŝercoj, mi ĝojos, por tiel diri, meze de malĝojo, ĉar li estas benita per tia gaja speco de frenezo. Sed tia gajeco ne daŭras longe. Observu tiajn virojn, kaj vi rimarkos, ke en mallonga tempo ili troe ridas kaj koleregas troe. 8. Estas mia plano alproksimiĝi al li kaj montri al li kiom pli granda estis lia valoro, kiam multaj opiniis tion malpli. Eĉ se mi ne elradikigos liajn kulpojn, Mi faros ilin kontrolo; ili ne ĉesos, sed ili haltos por tempo; kaj eble ili eĉ ĉesos, se ili ricevos la kutimon halti. Ĉi tio estas afero ne malestiminda, ĉar por homoj, kiuj estas grave frapitaj, la beno de helpo estas anstataŭaĵo de sano. 9. Do dum mi preparas min por trakti Marcellinus, ĉu vi intertempe, kiuj kapablas, kaj kiuj komprenas, de kie kaj kien vi faris vian vojon, kaj kiuj pro tio havas antaŭsenton pri la ankoraŭ forirota, reguligas vian karakteron. , veku vian kuraĝon kaj staru firme antaŭ aferoj, kiuj vin teruris. Ne kalkulu la nombron de tiuj, kiuj inspiras timon al vi. Ĉu

vi ne rigardus kiel malsaĝulon, kiu timis amason en loko, kie nur unu po unu povas pasi? Tiel, ne estas multaj, kiuj havas aliron al vi por mortigi vin, kvankam estas multaj, kiuj minacas vin per morto. La naturo tiel ordonis ĝin, ke, kiel nur unu donis al vi vivon, tiel nur unu forprenos ĝin.

10. Se vi havus ian honton, vi forliberigus min pagi la lastan pagon. Tamen, mi ankaŭ ne estos avara, sed plenumos miajn ŝuldojn ĝis la lasta denaro kaj devigos al vi tion, kion mi ankoraŭ ŝuldas: "Mi neniam volis servi la homamason; ĉar kion mi scias, ili ne aprobas, kaj kion ili aprobas, mi ne scias."**11.**"Kiu diris ĉi tion?" vi demandas, kvazaŭ vi nescius, kiun mi premas al servo; ĝi estas Epikuro. Sed ĉi tiu sama gardvorto sonoras en viaj oreloj de ĉiu sekto, – Peripatetika, Akademia, Stoika, Cinika. Ĉar kiu, kiu plaĉas per virto, povas plaĉi al la homamaso? Necesas trompo por gajni popularan aprobon; kaj vi devas fari vin simila al ili; ili retenos sian aprobon, se ili ne rekonos vin kiel unu el si. Tamen, tio, kion vi pensas pri vi, estas multe pli grava ol tio, kion aliaj pensas pri vi. La favoro de malnoblaj homoj povas esti gajnita nur per malnoblaj rimedoj. **12.** Kian profiton donos tiu fanfaronita filozofio, kies laŭdojn ni kantas, kaj kiu, laŭdire, estas preferinda al ĉiu arto kaj ĉiu posedaĵo? Certe, ĝi igos vin preferi plaĉi al vi mem ol al la popolo, ĝi igos vin pezi, kaj ne nur kalkuli, la juĝojn de homoj, ĝi igos vin vivi sen timo antaŭ dioj aŭ homoj, ĝi igos vin aŭ venki malbonojn aŭ fini ilin. Alie, se mi vidos vin aplaŭdita de popola aklamado, se via eniro sur la scenon salutas bruego de ĝojkriado kaj aplaŭdado, – signoj de distingo renkontas nur aktoroj, – se la tuta ŝtato, eĉ la virinoj kaj infanoj, kantas vian laŭdojn, kiel mi povas ne kompati vin? Ĉar mi scias, kia vojo kondukas al tia populareco. Adiaŭ.

XXX. Pri Konkerado de la Konkerinto

1. Mi vidis Aufidius Bassus, tiun nobelon, frakasitan en sano kaj luktanta kun siaj jaroj. Sed ili jam portas sur lin tiel peze, ke li ne povas esti relevita; maljuneco trankviliĝis sur lin kun granda, – jes, kun ĝia tuta, pezo. Vi scias, ke lia korpo estis ĉiam delikata kaj sensuko. Longe li tenas ĝin en la mano, aŭ, por paroli pli ĝuste, ĝin tenis kune; subite ĝi kolapsis. 2. Same kiel en ŝipo, kiu fontas likon, oni ĉiam povas ĉesigi la unuan aŭ la duan fendeton, sed kiam multaj truoj komencas malfermiĝi kaj enlasi akvon, la gapa kareno ne povas esti savita; simile, en la korpo de maljunulo, estas certa limo ĝis kiu vi povas subteni kaj apogi ĝian malfortecon. Sed kiam temas pri simila al kaduka konstruaĵo, – kiam ĉiu artikolo komencas disvastiĝi kaj dum unu estas riparata alia disfalas, – tiam estas tempo, ke viro ĉirkaŭrigardu kaj pripensu, kiel li povas eliri.

3. Sed la menso de nia amiko Bassus estas aktiva. La filozofio donas al ni ĉi tiun bonaĵon; ĝi faras nin ĝojaj antaŭ la morto mem, fortaj kaj kuraĝaj kiom ajn la korpo estu, gajaj kaj neniame malsukcesaj kvankam la korpo mankas al ni. Granda piloto povas veli eĉ kiam lia kanvaso estas luita; se lia ŝipo estos malmuntita, li ankoraŭ povas meti en tajlado kio restas el ŝia kareno kaj teni ŝin al ŝia direkto. Jen kion faras nia amiko Bassus; kaj li pripensas sian propran finon kun la kuraĝo kaj mieno, kiujn vi konsiderus kiel troan indiferentecon ĉe homo, kiu tiel pripensis la aliulon.

4. Ĉi tio estas granda atingo, Lucilio, kaj kiu bezonas longan ekzercon por lerni, - foriri trankvile, kiam alvenos la neevitebla horo. Aliaj specoj de morto enhavas ingrediencojn de espero: malsano venas al fino; fajro estingiĝas; falantaj domoj senfortigis tiujn, kiujn ili ŝajnis disbati; la maro ĵetis nedifektitajn sur la bordojn tiujn, kiujn ĝi englutis, per la sama forto, per kiu ĝi tiris ilin malsupren; la soldato retiris sian glavon de la kolo mem de sia kondamnita malamiko. Sed tiuj, kiujn la maljuneco forkondukas al morto, havas nenion por esperi; sole maljuneco donas neniun punon. Neniu fino, certe, estas pli sendolora; sed ne plu restas.

5. Nia amiko Bassus ŝajnis al mi partopreni sian propran entombigon, kaj kuŝanta sian propran korpon por entombigo, kaj vivi preskaŭ kvazaŭ li travivis sian propran morton, kaj elportante kun saĝa rezignacio sian malĝojon pro sia propra foriro. Ĉar li parolas libere pri morto, penante konvinki nin, ke se ĉi tiu procezo enhavas ian elementon de malkomforto aŭ de timo, ĝi estas kulpo de la mortanto, kaj ne de la morto mem; ankaŭ, ke ne estas pli da ĝeno en la reala momento ol estas post kiam ĝi estas finita. 6. "Kaj estas same freneze," li aldonas, "ke homo timu tion, kio ne okazos al li, kiel timi tion, kion li ne sentos, se tio okazas." Aŭ ĉu iu imagas, ke eblas, ke la agentejo, per kiu la sento estas forigita, povas esti mem sentata? "Sekve," diras Bassus, "la morto staras tiel malproksime super ĉia malbono, ke gxi superas ĉian timon de malbonoj."

7. Mi scias, ke ĉio ĉi estas ofte dirita kaj ofte ripetita; sed nek kiam mi legis ilin, tiaj preskriboj estis tiel efikaj ĉe mi, nek kiam mi aŭdis ilin el la lipoj de tiuj, kiuj estis en sekura distanco de la timo de la aferoj, kiujn ili deklaris ne timindaj. Sed ĉi tiu maljunulo havis la plej grandan pezon ĉe mi kiam li diskutis pri morto kaj morto estis proksima. 8. Ĉar mi devas diri al vi, kion mi mem pensas: mi opinias, ke oni estas pli kuraĝa en la momento mem de la morto ol kiam oni alproksimiĝas al la morto. Ĉar la morto, kiam ĝi staras proksime de ni, donas eĉ al nespertaj homoj la kuraĝon ne serĉi eviti la neeviteblan. Do la gladiatoro, kiu dum la batalo estis kiel ajn malforta, proponas sian gorĝon al sia kontraŭulo kaj direktas la ŝanceliĝantan klingon al la

esenca loko. Sed la proksima fino kaj nepre venos, postulas tenan kuraĝon de animo; ĉi tio estas pli malofta, kaj neniu krom la saĝulo povas ĝin manifesti.

9. Tial mi aŭskultis Bassus kun plej profunda plezuro; li voĉdonis pri morto kaj atentigis, kia afero ĝi estas, kiam ĝi estas observita, por tiel diri, pli proksime. Mi supozas, ke viro havus vian konfidon en pli granda grado, kaj havus pli da pezo ĉe vi, se li reviviĝus kaj deklarus el sperto, ke ne ekzistas malbono en morto; kaj do, pri la alproksimiĝo de la morto, plej bone diros al vi, kian maltrankvilon ĝi alportas, kiuj staris sur ĝia vojo, kiuj vidis ĝin veni kaj bonvenigis ĝin. **10.** Bassus povas esti inkludita inter tiuj viroj; kaj li ne volis trompi nin. Li diras, ke estas same malsaĝe timi morton, kiel timi maljunecon; ĉar morto sekvas maljunecon ĝuste kiel maljuneco sekvas junecon. Kiu ne volas morti, tiu ne deziris vivi. Ĉar la vivo estas donita al ni kun la rezervo, ke ni mortos; al tiu celo kondukas nia vojo. Tial, kiel malsaĝe estas timi ĝin, ĉar homoj simple atendas tion certan, sed timas nur tion, kio estas necerta! **11.** La morto havas sian fiksan regulon, - justa kaj neevitebla. Kiu povas plendi kiam li estas regata de terminoj kiuj inkluzivas ĉiujn? La ĉefa parto de egaleco, tamen, estas egaleco.

Sed estas superflue en la nuna tempo pledi la aferon de la Naturo; ĉar ŝi deziras, ke niaj leĝoj estu identaj kun siaj propraj; ŝi sed solvas tion, kion ŝi kunmetis, kaj denove kunmetas tion, kion ŝi solvis. **12.** Cetere, se estas al iu homo esti milde forigita pro la maljuneco, - ne subite forŝirita de la vivo, sed iom post iom retiriĝita, - ho, vere li devus danki la diojn, unu kaj ĉiuj, ĉar, post li satiĝis, li estas forigita al ripozo, kiu estas preta por la homaro, ripozo kiu estas bonvena al la lacaj. Vi povas observi certajn virojn, kiuj sopiras morton eĉ pli fervore ol aliaj kutimas petegi por vivo. Kaj mi ne scias, kiuj homoj donas al ni pli grandan kuraĝon, - tiuj, kiuj alvokas morton, aŭ tiujn, kiuj renkontas ĝin gaje kaj trankvile, - ĉar la unua sinteno estas foje inspirita de frenezo kaj subita kolero, la dua estas la trankvilo, kiu rezultas de fiksita juĝo. Antaŭ nun homoj iris renkonti la morton en kolerego; sed kiam la morto venas renkonte al li, neniu bonvenigas ĝin gaje.

13. Mi do konfesas, ke mi pli ofte vizitis tiun ĉi mian karan amikon pro multaj pretekstoj, sed kun la celo ekscii, ĉu mi trovos lin ĉiam la sama, kaj ĉu lia mensa forto eble malfortiĝis kune kun lia korpa potenco. Sed ĝi pliiĝis, same kiel la ĝojo de la ĉaristo kutimas montri sin pli klare kiam li estas en la sepa raŭndo de la kurso, kaj alproksimiĝas al la premio. **14.** Efektive, li ofte diris, konforme al la konsiloj de Epikuro: "Mi esperas, antaŭ ĉio, ke ne ekzistas doloro en la momento, kiam homo elspiras sian lastan spiron; sed se ekzistas, oni trovos elementon de komforto en ĝia mallongeco. Ĉar neniu granda doloro daŭras longe. Kaj entute, eventoj, homo trovas trankvilon en la sama tempo, kiam animo kaj korpo estas disŝiritaj, kvankam la procezo estas akompanata de turmenta doloro, en la penso, ke post la finiĝo de tiu doloro li ne povas senti plu doloron. Mi certas, tamen, ke la animo de maljunulo estas sur liaj mem lipoj, kaj ke nur iom da forto estas necesa por eligi in de la korpo. Fajro, kiu ekkaptis substancon, kiu subtenas in, bezonas akvon por estingi in, a, iafoje, la detruo de la konstruaĵo mem; sed la fajro al kiu mankas daŭra brulaĵo formortas memvole."

15. Mi ĝojas aŭdi tiajn vortojn, mia kara Lucilio, - ne kiel novaj por mi, sed kiel kondukantaj min en la ĉeeston de reala fakto. Kaj kio do? Ĉu mi ne vidis multajn homojn rompi la fadenon de la vivo? Mi ja vidis tiajn virojn; sed havas pli da pezo ĉe mi tiuj, kiuj alproksimiĝas al la morto sen ia abomeno por la vivo, enlasante la morton, por tiel diri, kaj ne tirante ĝin al ili. **16.** Bassus daŭre diris: "Estas pro nia propra kulpo, ke ni sentas ĉi tiun torturon, ĉar ni ŝrumpas de morto nur kiam ni kredas, ke nia fino estas proksima." Sed kiu ne estas proksima al

la morto? Ĝi estas preta por ni ĉiuloke kaj ĉiam. "Ni konsideru," li daŭrigis diri, "kiam iu instanco de morto ŝajnas baldaŭa, kiom pli proksimaj estas aliaj specoj de mortado, kiujn ni ne timas." **17.** Viro estas minacata de morto fare de malamiko, sed ĉi tiu formo de morto estas antaŭvidita per atako de indigesto. Kaj se ni pretas kritike ekzameni la diversajn kaŭzojn de nia timo, ni trovos, ke iuj ekzistas, kaj aliaj nur ŝajnas esti. Ni ne timas morton; ni timas la penson pri morto. Ĉar la morto mem estas ĉiam la sama distanco de ni; tial, se ĝi estas timinda, ĝi estas ĉiam timinda. Ĉar kiu sezono de nia vivo estas esceptata de morto?

18. Sed kion mi vere devus timi, estas ke vi malamos ĉi tiun longan leteron pli malbone ol la morto mem; do mi ĉesos. Ĉu vi tamen ĉiam pensas pri la morto, por ke vi neniam timu ĝin. Adiaŭ.

XXXI. Pri Sirenaj Kantoj

1. Nun mi rekonas mian Lucilius! Li komencas malkaŝi la karakteron, pri kiu li promesis. Sekvu la impulson, kiu instigis vin fari por ĉio, kio estas plej bona, tretante sub viaj piedoj tion, kio estas aprobita de la homamaso. Mi ne havus vin pli granda aŭ pli bona ol vi planis; ĉar en via kazo la nuraj fundamentoj kovris grandan amplekson de tero; nur fini ĉion, kion vi aranĝis, kaj prenu en la manon la planojn, kiujn vi havis en la menso. 2. Resume, vi estos saĝa homo, se vi fermos viajn orelojn; nek sufiĉas fermi ilin per vakso; vi bezonas pli densan halton, ol tiu, kiun oni diras, ke Uliso uzis por siaj kamaradoj. La kanto, kiun li timis, estis alloga, sed ne venis de ĉiuj flankoj; la kanto tamen, kiun vi devas timi, eĥas ĉirkaŭ vi ne el unu terkapo, sed el ĉiu kvartalo de la mondo. Velu do ne preter unu regiono, kiun vi malfidas pro ĝiaj perfidaj ĝojoj, sed preter ĉiu urbo. Estu surda al tiuj, kiuj amas vin pleje; ili preĝas por malbonaĵoj kun bonaj intencoj. Kaj, se vi volus esti feliĉa, petu la diojn, ke neniu el iliaj karaj deziroj al vi realiĝu. 3. Kion ili deziras esti amasigita sur vin, ne estas vere bonaj aferoj; ekzistas nur unu bono, la kaŭzo kaj la subteno de feliĉa vivo, – fidu al si mem. Sed tion oni ne povas atingi, se oni ne lernis malestimi la laboron kaj kalkuli ĝin inter la aferoj, kiuj estas nek bonaj nek malbonaj. Ĉar ne estas eble, ke unu afero estu iam malbona kaj bona iam, iam malpeza kaj eltenebla, kaj iam kaŭzo de timo. 4. Laboro ne estas bona. Kio do estas bono? Mi diras, la malestimo de laboro. Tial mi devus riproĉi homojn, kiuj vane laboras. Sed kiam, kontraŭe, homo luktas por honorindaj aferoj, proporcie kiel li pli kaj pli aplikas sin kaj lasas sin malpli kaj malpli esti batata aŭ halti, Mi rekomendos lian konduton kaj krios mian kuraĝigon, dirante: "Per tiom vi estas pli bona! Leviĝu, enspiru freŝan, kaj transiru tiun monteton, se eble, je unu ŝpruco!"

5. Laboro estas la nutrado de noblaj mensoj. Ne estas do, kial, konforme al tiu malnova promeso de viaj gepatroj, vi elektu kaj elektu, kian bonŝancon vi deziras, ke falu al via sorto, aŭ pri kio vi preĝu; krome, estas bazo por homo, kiu jam travojaĝis la tutan rondon de plej altaj honoroj, ankoraŭ importune la diojn. Kia bezono estas de promesoj? Faru vin feliĉa per viaj propraj klopodoj; vi povas fari tion, se unu fojon vi komprenas, ke ĉio, kio estas miksitita kun virto, estas bona, kaj ke ĉio, kio estas kunigita al malvirto, estas malbona. Same kiel nenio brilas, se ĝi havas neniun lumon miksititan kun ĝi, kaj nenio estas nigra krom se ĝi enhavas mallumon aŭ tiras al si ion malklaran, kaj kiel nenio estas varma sen la helpo de fajro, kaj nenio malvarma sen aero.

6. Kio do estas bona? La scio pri aferoj. Kio estas malbono? La manko de scio pri aferoj. Via saĝulo, kiu ankaŭ estas metiisto, malakceptos aŭ elektos ĉiukaze laŭ la okazo; sed li ne timas tion, kion li malakceptas, nek admiras tion, kion li elektas, se nur li havas fortan kaj nevenkeblan animon. Mi malpermesas al vi esti ĵetita aŭ deprimita. Ne sufiĉas, se vi ne ŝrumpas de laboro; petu ĝin. 7. "Sed," vi diras, "ĉu ne estas bagatela kaj superflua laboro, kaj laboro, kiu estis inspirita de malnoblaj kaŭzoj, malbona laboro?" Ne; ne pli ol tio, kio estas elspezita por noblaj klopodoj, ĉar la kvalito mem, kiu eltenas laboron kaj vekas sin al malmola kaj suprena penado, estas de la spirito, kiu diras: "Kial vi malviglas? Ĝi ne estas la parto de homo. timi ŝviton." 8. Kaj krom tio, por ke la virto estu perfekta, estu egala temperamento kaj vivskemo, kiu estas konsekvenca kun si mem en tuta; kaj ĉi tiu rezulto ne povas esti atingita sen scio pri aferoj, kaj sen la arto kiu ebligas al ni kompreni aferojn homajn kaj aferojn diajn. Tio estas la plej granda bono. Se vi kaptas ĉi tiun bonon, vi komencas esti la kunulo de la dioj, kaj ne ilia petanto.

9. "Sed kiel," vi demandas, "ĉu oni atingas tiun celon?" Vi ne bezonas transiri la Pennine aŭ Graian montetojn, aŭ trairi la Candavian dezerton, aŭ alfronti la Syrtes, aŭ Skilla, aŭ Karibdis, kvankam vi vojaĝis tra ĉiuj ĉi lokoj por la subaĉeto de eta guberniestro; la vojaĝo, por kiu la naturo ekipis vin, estas sekura kaj agrabla. Ŝi donis al vi tiajn donacojn, ke vi povas, se vi ne pruvos malvera al ili, altiĝi kun Dio. **10.** Via mono tamen ne starigos vin sur la nivelo kun Dio; ĉar Dio ne havas posedaĵon. Via bordita robo ne faros ĉi tion; ĉar Dio ne estas vestita per vestaĵoj; nek via reputacio, nek montro de memo, nek scio pri via nomo disvastiĝos tra la mondo; ĉar neniu konas Dion; multaj eĉ malestimas lin, kaj ne suferas pro tio. Ne helpas vin la amaso da sklavoj, kiu portas vian portilon laŭ la urbaj stratoj kaj en fremdaj lokoj; ĉar ĉi tiu Dio, pri kiu mi parolas, kvankam la plej alta kaj plej potenca el estaĵoj, portas ĉion sur siaj propraj ŝultroj. Nek beleco aŭ forto povas beni vin, ĉar neniu el ĉi tiuj kvalitoj povas elteni maljunecon.

11. Kion ni devas serĉi do, estas tio, kio ne ĉiutage pasas pli kaj pli sub la regado de ia potenco, kiun oni ne povas rezisti. Kaj kio estas ĉi tio? Ĝi estas la animo, - sed la animo, kiu estas justa, bona kaj granda. Kion alian vi povus nomi tian animon ol dio loĝanta kiel gasto en homa korpo? Tia animo povas descendi en romian kavaliron same bone kiel en filon de liberulo aŭ sklavon. Ĉar kio estas roma kavaliro, aŭ filo de liberulo, aŭ sklavo? Ili estas nuraj titoloj, naskitaj de ambicio aŭ de malpravo. Oni povas salti al la ĉielo de la slumoj mem. Nur leviĝu kaj muldu vin al parenceco kun via Dio.

Ĉi tiu muldado ne estos farita en oro aŭ arĝento; bildo kiu devas esti en la simileco de Dio ne povas esti formita el tiaj materialoj; memoru, ke la dioj, kiam ili estis bonkoraj al homoj, estis mulditaj en argilo. Adiaŭ.

XXXII. Pri Progreso

1. Mi demandis pri vi, kaj demandis ĉiujn, kiuj venas el via lando, kion vi faras, kaj kie vi pasigas vian tempon, kaj kun kiu. Vi ne povas trompi min; ĉar mi estas kun vi. Vivu kiel se mi certe ricevus novaĵojn pri viaj agoj, ne, kvazaŭ mi certe rigardos ilin. Kaj se vi scivolas, kio aparte plaĉas al mi, kion mi aŭdas pri vi, tio estas, ke mi aŭdas nenion, ke la plimulto el tiuj, kiujn mi petas, ne scias, kion vi faras.

2. Ĉi tio estas bona praktiko, - deteni sin de asocii kun viroj de malsama stampo kaj malsamaj celoj. Kaj mi ja certas, ke vi ne povas esti misformita, ke vi aliĝos al via celo, kvankam la homamaso eble ĉirkaŭos kaj serĉos distri vin. Kio do estas en mia menso? Mi ne timas, ke ili ŝanĝu en vi; sed mi timas, ke ili ne malhelpu vian progreson. Kaj multe da malbono faras eĉ tiu, kiu vin retenas, precipe ĉar la vivo estas tiel mallonga; kaj ni mallongigas ĝin ankoraŭ per nia malfirmeco, farante ĉiam freŝajn komencojn ĉe la vivo, nun unu kaj tuj alian. Ni disigas la vivon en pecetojn, kaj disigas ĝin. 3. Rapidu do, plej kara Lucilio, kaj pripensu kiom vi plirapidigus vian rapidon, se malamiko estus ĉe via dorso, aŭ se vi suspektus, ke la kavalerio alproksimiĝas kaj forte premas viajn paŝojn dum vi fuĝis. Ĝi estas vera; la malamiko ja premas vin; vi do pliigu vian rapidon kaj eskapu for kaj atingu sekuran pozicion, memorante senĉese, kia nobla afero estas rondigi vian vivon antaŭ ol venos morto, kaj tiam atendi en paco la restantan parton de via tempo, postulante nenion por vi mem, ĉar vi posedas la feliĉan vivon; ĉar tia vivo ne fariĝas pli feliĉa pro esti pli longa. 4. Ho, kiam vi vidos la tempon, kiam vi ekscios, ke la tempo signifas nenion por vi, kiam vi estos trankvila kaj trankvila, senzorga pri la morgaŭo, ĉar vi ĝuas vian vivon plene?

Ĉu vi scius, kio faras homojn avidaj por la estonteco? Estas ĉar neniu ankoraŭ trovis sin. Viaj gepatroj, certe, petis aliajn benojn por vi; sed mi mem preĝas prefere, ke vi malestimu ĉion, kion viaj gepatroj deziris por vi abunde. Iliaj preĝoj prirabas multajn aliajn homojn, simple por ke vi riĉiĝu. Kion ajn ili faras al vi, devas esti forigita de iu alia. 5. Mi preĝas, ke vi ricevu tian regadon super vi mem, ke via menso, nun skuita de vagantaj pensoj, finfine trankviliĝu kaj estu firma, por ke ĝi estu kontenta pri si mem kaj, ekkompreninte, kio aferoj estas vere bonaj, – kaj ili estas en nia posedo tuj kiam ni havas ĉi tiun scion, – por ke ĝi ne bezonu aldonajn jarojn. Li finfine preterpasis ĉiajn necesajojn, – li gajnis sian honoran malŝarĝon kaj estas libera, – kiu ankoraŭ vivas post sia vivo finiĝita. Adiaio.

XXXIII. Pri la vaneco de lernado de maksimumoj

1. Vi deziras, ke mi ankaŭ fermu ĉi tiujn leterojn, kiel mi fermis miajn antaŭajn leterojn, per iuj eldiroj prenitaj de la ĉefoj de nia lernejo. Sed ili ne interesis sin pri elektaj eltiraĵoj; la tuta teksturo de ilia laboro estas plena de forto. Estas malebeneco, sciu, kiam iuj objektoj leviĝas super aliaj. Ununura arbo ne estas rimarkinda, se la tuta arbaro altiĝas al la sama alteco. 2. Poezio estas plena de eldiroj tiaspecaj, kaj ankaŭ historio. Tial mi ne dezirus, ke vi pensu, ke tiuj ĉi eldiroj apartenas al Epikuro: ili estas komuna posedaĵo kaj emfaze estas niaj. Ili estas tamen pli rimarkindaj en Epikuro, ĉar ili aperas je maloftaj intervaloj kaj kiam oni ne atendas ilin, kaj ĉar estas surprize, ke bravaj vortoj estu iam ajn diritaj de viro, kiu faris praktikon esti virineca. Ĉar tio estas kion plej multaj homoj subtenas. Laŭ mi, tamen, Epikuro estas vere kuraĝa homo, kvankam li ja portis longajn manikojn. Forteco, energio kaj preteco al batalo troviĝas ĉe la persoj, same kiel ĉe homoj, kiuj zonis sin alte.

3. Tial, vi ne bezonas voki min por ekstraktoj kaj citaĵoj; tiaj pensoj, kiujn oni povas ĉerpi tie kaj tie en la verkoj de aliaj filozofoj, trairas la tutan korpon de niaj skribaĵoj. Tial ni ne havas "montriĉajn varojn", nek ni trompas la aĉetanton tiel, ke, se li eniros nian butikon, li trovos nenion krom tio, kio estas montrata en la fenestro. Ni permesas al la aĉetantoj mem akiri siajn specimenojn de kie ajn ili volas. 4. Supozu, ke ni dezirus ordigi ĉiun apartan moton el la ĝenerala stoko; al kiu ni kreditu ilin? Al Zenono, Cleanthes, Krizipo, Panaetius, aŭ Posidonius? Ni stoikuloj ne estas subjektoj de despoto: ĉiu el ni postulas sian propran liberecon. Kun ili, aliflanke, kion ajn Hermarchus diras, aŭ Metrodorus, estas atribuita al unu fonto. En tiu frateco, ĉio, kion iu ajn eldiras, estas parolata sub la gvidado kaj komandanta aŭtoritato de unu sola. Ni ne povas, mi asertas, kiel ajn ni provas, elekti ion ajn el tiom granda amaso da aferoj same bonaj.

Nur la malriĉulo kalkulas sian ŝafaron.

Kien ajn vi direktas vian rigardon, vi renkontos ion, kio povus elstari el la ceteraj, se la kunteksto en kiu vi legis ĝin ne estus same rimarkinda.

5. Pro tio, forlasu la esperon, ke vi povas trarigardi, per epitomoj, la saĝon de distingitaj homoj. Rigardu ilian saĝon kiel tuton; studi ĝin kiel tuton. Ili ellaboras planon kaj teksas kune, linion post linio, ĉefverkon, el kiu nenio povas esti forprenita sen vundo al la tuto. Ekzamenu la apartajn partojn, se vi volas, kondiĉe ke vi ekzamenu ilin kiel partojn de la homo mem. Ŝi ne estas bela virino, kies maleolo aŭ brako estas laŭdata, sed ŝi, kies ĝenerala aspekto igas vin forgesi admiri ŝiajn ununurajn atributojn.

6. Se vi tamen insistos, mi ne estos maldiligenta kun vi, sed abundega; ĉar estas grandega amaso da ĉi tiuj trairejoj; ili estas disĵetitaj en abundeco, – ili ne bezonas esti kolektitaj, sed nur prenitaj. Ili ne elfluas foje; ili fluas senĉese. Ili estas nerompitaj kaj estas proksime ligitaj. Sendube ili multe profitas al tiuj, kiuj ankoraŭ estas novuloj kaj adoras ekster la sanktejo; ĉar unuopaj maksimumoj enprofundiĝas pli facile kiam ili estas markitaj kaj baritaj kiel versolinio. 7. Tial ni donas al infanoj proverbon, aŭ tion, kiun la Grekoj nomas *Chria*, lerni parkere; tian aĵon povas kompreni la juna menso, kiu ankoraŭ ne povas teni pli. Por homo, tamen, kies progreso estas definitiva, postkuri elektajn eltiraĵojn kaj apogi sian malfortecon per la plej konataj kaj la plej mallongaj diroj kaj dependi de sia memoro, estas hontinda; estas tempo por li apogi sin sur si. Li faru tiajn maksimumojn kaj ne parkerigi ilin. Ĉar estas hontinde eĉ

por maljunulo aŭ kiu vidis maljunecon, havi notlibron. "Jen kion diris Zeno." Sed kion vi mem diris? "Jen la opinio de Cleanthes." Sed kio estas via propra opinio? Ĝis kiam vi marŝos sub la ordonoj de alia viro? Prenu ordonon, kaj eldiru ian vorton, kiun la posteularo memoros. Elportu ion el via propra stoko. **8.** Tial mi opinias, ke estas nenio eminenta en ĉiuj tiaj homoj, kiuj neniam mem kreas ion, sed ĉiam kaŝas sin en la ombro de aliaj, ludante la rolon de interpretistoj, neniam kuraĝante praktiki tion, kio ili estis. Tiom longe en lernado. Ili ekzercis siajn memorojn sur materialo de aliaj viroj. Sed unu afero estas memori, alia scii. Memori estas nur gardi ion konfiditan al la memoro; scii, tamen, signifas fari ĉion via; ĝi signifas ne dependi de la kopio kaj ne la tutan tempon retrorigardi la majstron. **9.** "Tiel diris Zeno, tiel diris Cleanthes, efektive!" Estu diferenco inter vi kaj via libro! Kiom longe vi estos lernanto? De nun estu ankaŭ instruisto! "Sed kial," oni demandas, "ĉu mi devas plu aŭdi prelegojn pri tio, kion mi povas legi?" "La viva voĉo," oni respondas, "estas granda helpo." Eble, sed ne la voĉo, kiu nur faras sin la buŝparolon de alies vortoj, kaj plenumas nur la devon de raportisto.

10. Pripensu ankaŭ ĉi tiun fakton. Tiuj, kiuj neniam atingis sian mensan sendependecon, komencas, en la unua loko, sekvante la gvidanton en kazoj kie ĉiu forlasis la gvidanton; poste, en la dua loko, ili sekvas lin en aferoj, kie la vero estas ankoraŭ esplorita. Tamen, la vero neniam estos malkovrita, se ni restos kontentaj pri jam faritaj malkovroj. Krome, tiu, kiu sekvas alian, ne nur nenion malkovras, sed eĉ ne esploras. **11.** Kio do? Ĉu mi ne sekvos la paŝojn de miaj antaŭuloj? Mi ja uzos la malnovan vojon, sed se mi trovos iun kiu faras pli mallongan tranĉon kaj estas pli glata por vojaĝi, mi malfermos la novan vojon. Homoj, kiuj faris ĉi tiujn malkovrojn antaŭ ni, ne estas niaj mastroj, sed niaj gvidantoj. Vero kuŝas malfermita por ĉiuj; ĝi ankoraŭ ne estas monopoligita. Kaj restas multe da ĝi eĉ por posteuloj por malkovri. Adiaŭ.

XXXIV. Pri Promesplena Lernanto

1. Mi kreskas en spirito kaj saltas de ĝojo kaj forskuas miajn jarojn kaj mia sango denove varmiĝas, kiam ajn mi komprenas, el viaj agoj kaj viaj leteroj, kiom malproksime vi superis vin; ĉar pri la ordinara homo, vi lasis lin malantaŭe antaŭ longe. Se la kamparano plaĉas, kiam lia arbo disvolviĝas tiel, ke ĝi donas frukton, se la paŝtisto ĝojas pri la pliigo de siaj ŝafoj, se ĉiu rigardas sian lernanton kvazaŭ li konstatis en li sian propran fruan virecon, - kion do faru vi pensas, ke estas la sentoj de tiuj, kiuj trejniis menson kaj formis junan ideon, kiam ili vidas ĝin subite maturiĝi?

2. Mi postulas vin por mi; vi estas mia manlaboro. Kiam mi vidis viajn kapablojn, mi metis mian manon sur vin, mi admonis vin, mi uzis la instigon kaj ne permesis al vi marŝi maldiligente, sed ĉiam vekis vin. Kaj nun mi faras same; sed en ĉi tiu tempo mi ĝojigas unu kiu estas en la vetkuro kaj tiel siavice ĝojigas min.

3. "Kion alian vi volas do de mi?" vi demandas; "la testamento estas ankoraŭ mia." Nu, la volo ĉi-kaze estas preskaŭ ĉio, kaj ne nur la duono, kiel en la proverbo "Tasko iam komencita estas duone farita". Ĝi estas pli ol duono, ĉar la afero, pri kiu ni parolas, estas determinita de la animo. Tial ĝi estas ke la pli granda parto de boneco estas la volo fariĝi bona. Ĉu vi scias, kion mi volas diri per bonulo? Tiu, kiu estas kompleta, finita, - kiun neniu limo aŭ bezono povas malbonigi. 4. Mi vidas tian homon en vi, se vi nur iras konstante kaj kliniĝu al via tasko, kaj zorgu, ke ĉiuj viaj agoj kaj vortoj harmoniuj kaj korespondas unu kun la alia kaj estu stampitaj en la sama ŝimo. Se la agoj de homo estas malharmoniaj, lia animo estas kurba. Adiaŭ.

XXXV. Pri la Amikeco de Parencaj Mensoj

1. Kiam mi tiel forte instigas vin al viaj studoj, estas mia propra intereso, kiun mi konsilas; Mi volas vian amikecon, kaj ĝi ne povas fali al mia sorto krom se vi daŭrigas, kiel vi komencis, kun la tasko disvolvi vin mem. Nuntempe, kvankam vi amas min, vi ankoraŭ ne estas mia amiko. "Sed," vi respondas, "ĉu tiuj vortoj havas malsaman signifon?" Ne, pli, ili estas tute malsimilaj laŭ signifo. Amiko vin amas, kompreneble; sed tiu, kiu vin amas, ne estas ĉiukaze via amiko. Amikeco, sekve, ĉiam helpas, sed amo foje eĉ faras malbonon. Provu perfektigi vin, se pro neniu alia kialo, por ke vi lernu kiel ami.

2. Rapidu do, por ke, dum tiel perfektigante vin por mia profito, vi eble ne lernis perfektecon por la profito de alia. Verŝajne, mi jam gajnas iom da profito imagante, ke ni du havos unu menson, kaj ke kia ajn parto de mia forto cedis al maljuniĝo revenos al mi de via forto, kvankam ne estas tiom da diferenco en niaj aĝoj. 3. Sed tamen mi deziras ĝoji pri la plenumita fakto. Ni sentas ĝojon pri tiuj, kiujn ni amas, eĉ kiam ili estas disigitaj de ili, sed tia ĝojo estas malpeza kaj pasema; la vido de homo, kaj lia ĉeesto kaj komuneco kun li, havigas ion de viva plezuro; ĉi tio estas vera, ĉiuokaze, se oni vidas ne nur la homon, kiun oni deziras, sed la specon de homo, kiun oni deziras. Donu vin do al mi kiel grandan prezon, kaj, por ke vi strebu des pli, pripensu, ke vi mem estas mortema, kaj ke mi estas maljuna. 4. Rapidu trovi min, sed rapidu trovi vin unue. Progresu, kaj antaŭ ĉio, klopodu esti konsekvenca kun vi mem. Kaj kiam vi ekscios, ĉu vi ion faris, konsideru, ĉu vi hodiaŭ deziras la samajn aferojn, kiujn vi deziris hieraŭ. Moviĝo de la volo indikas, ke la menso estas surmare, direktiĝante en diversaj direktoj, laŭ la kurso de la vento. Sed tio, kio estas fiksiĝinta kaj solida, ne vagas de sia loko. Ĉi tiu estas la benita sorto de la tute saĝa homo, kaj ankaŭ, certgrade, de tiu, kiu progresas kaj iom progresis. Nun kio estas la diferenco inter ĉi tiuj du klasoj de viroj? Tiu estas en moviĝo, certe, sed ne ŝanĝas sian pozicion; ĝi nur ĵetas supren kaj malsupren kie ĝi estas; la alia tute ne moviĝas. Adiaŭ.

XXXVI. Pri la valoro de izoliteco

1. Kuraĝigu vian amikon malestimi kore tiujn, kiuj riproĉas lin, ĉar li serĉis la ombron de emeritiĝo kaj abdikis sian honoran karieron, kaj, kvankam li eble atingis pli, preferis trankvilon al ili ĉiuj. Li pruvu ĉiutage al ĉi tiuj kritikantoj, kiom saĝe li zorgis pri siaj propraj interesoj. Tiuj, kiujn homoj envias, daŭre preterpasos lin; iuj estos forpelitaj el la vicoj, kaj aliaj falos. Prospero estas turbula afero; ĝi turmentas sin. Ĝi ekscitas la cerbon en pli ol unu manieroj, instigante homojn al diversaj celoj, - iuj al potenco, kaj aliaj al alta vivo. Iuj ĝi ŝveligas; aliajn ĝi malstreĉas kaj tute senervigas.

2. "Sed," venas la repliko, "tiel-tiel portas sian prosperon bone." Jes; same kiel li portas sian alkoholaĵon. Do vi ne devas lasi ĉi tiun klason de homoj konvinki vin, ke tiu, kiu estas sieĝita de la homamaso, estas feliĉa; ili kuras al li dum homamasoj rapidas al laĝeto da akvo, igante ĝin ŝlima dum ili drenas ĝin. Sed vi diras: "Viroj nomas nian amikon bagatela kaj maldiligenta." Estas viroj, sciuj, kies parolo estas misa, kiuj uzas la kontraŭajn terminojn. Ili nomis lin feliĉa; kio pri tio? Ĉu li estis feliĉa? 3. Eĉ la fakto, ke al certaj personoj li ŝajnas homo de tre malglata kaj malgaja menso, ne ĝenas min. Aristo kutimis diri, ke li preferas junulon de severa emo ol tiu, kiu estas gaja ulo kaj agrabla al la homamaso. "Ĉar," li aldonis, "vino kiu, kiam nova, ŝajnis malmola kaj acida, fariĝas bona vino; sed tio, kiu bongustis ĉe la vinjaro, ne povas elteni maljuniĝon." Ili do nomu lin severa kaj malamiko de lia propra progreso. Ĝuste ĉi tiu severeco iros bone kiam ĝi maljuniĝos, kondiĉe ke li daŭre flegas virton kaj ensorbis ĝisfunde la studojn, kiuj faras kulturon, - ne tiujn, per kiuj sufiĉas al homo aspergi sin, sed tiujn. en kiu la menso estu trempita. 4. Nun estas la tempo por lerni. "Kio? Ĉu estas ia tempo, kiam viro ne devus lerni?" Neniuj; sed same kiel estas kredinde por ĉiu aĝo studi, tiel ne estas kredinde por ĉiu aĝo esti instruata. Maljunulo lernanta sian ABC estas malhonora kaj absurda objekto; la junulo devas stoki, la maljunulo devas uzi. Vi do faros al vi plej utilan aferon, se vi faros ĉi tiun vian amikon kiel eble plej bona homo; tiuj bonkoraĵoj, ili diras al ni, estas kaj serĉendaj kaj donataj, kiuj profitas al la donanto ne malpli ol al la ricevanto; kaj ili estas sendube la plej bonaj specoj.

5. Fine, li ne plu havas liberecon en la afero; li promesis sian vorton. Kaj estas malpli hontinda kunmeti kun kreditoro ol kunmeti kun promesplena estonteco. Por pagi sian monŝuldon, la komercisto devas havi prosperan vojaĝon, la kamparano devas havi fruktodonajn kampojn kaj afablan veteron; sed la ŝuldo, kiun via amiko ŝuldas, povas esti tute pagita per nura bonvolo. 6. Fortuno havas neniun jurisdikcion super karaktero. Li tiel reguligu sian karakteron, ke li en perfekta paco perfektigu tiun spiriton en si, kiu sentas nek perdon nek gajnon, sed restas en la sama sinteno, kiel ajn la aferoj elfalas. Spirito tia, se ĝi estas plenigita per mondaj havaĵoj, leviĝas super sia riĉeco; se, kontraŭe, la hazardo senigis lin de parto de lia riĉaĵo, aŭ eĉ de ĉio, ĝi ne estas difektita.

7. Se via amiko estus naskita en Partio, li komencus, kiam estis infano, fleksi la pafarkon; se en Germanujo, li tuj svingus sian sveltan lancon; se li estus naskita en la tagoj de niaj prapatroj, li estus lerninta rajdi sur ĉevalo kaj batis sian malamikon man-al-mane. Ĉi tiuj estas la okupoj, kiujn la sistemo de ĉiu raso rekomendas al la individuo, - jes, preskribas por li. 8. Al kio do dediĉos sian atenton ĉi tiu via amiko? Mi diras, ke li lernu tion, kio helpas kontraŭ ĉiuj armiloj, kontraŭ ĉiu speco de malamiko, - malestimo de morto; ĉar neniuj dubas, ke la morto havas en ĝi ion, kio inspiras teruron, tiel ke ĝi ŝokas eĉ niajn animojn, kiujn la naturo tiel muldis, ke ili amas sian propran ekziston; ĉar alie ne necesus prepari nin, kaj akriĝi nian kuraĝon, alfronti

tion, al kio ni devus movi per ia propravola instinkto, ĝuste kiel ĉiuj homoj emas konservi sian ekziston. **9.** Neniu lernas ion, por ke, se neceso, li kuŝu trankvile sur bedo de rozoj; sed li strekas sian kuraĝon tiucele, – por ke li ne fordonu sian ĉagrenitan kredon al torturo, kaj ke, se necese, li iam resti ekstere de sia horloĝo en la tranĉeoj, kvankam vundite, eĉ ne apogante sin sur sia lanco; ĉar dormo verŝajne ŝteliĝos super virojn, kiuj subtenas sin per ia ajn apogilo.

En la morto estas nenio malutila; ĉar devas ekzisti io, al kio ĝi estas malutila. **10.** Kaj tamen, se vin posedas tiel granda avido al pli longa vivo, pripensu, ke neniu el la objektoj, kiuj malaperas el nia rigardo kaj resorbiĝas en la mondon de la aferoj, el kiu ili eliris. kaj baldaŭ aperos denove, estas neniigita; ili nur finas sian kurson kaj ne pereas. Kaj la morto, kiun ni timas kaj ŝrumpas, nur interrompas la vivon, sed ne ŝtelas ĝin; revenos la tempo, kiam ni estos restarigitaj al la lumo de la tago; kaj multaj homoj kontraŭus ĉi tion, se ili ne revenigus en forgeso de la pasinteco.

11. Sed mi intencas montri al vi poste, kun pli da zorgo, ke ĉio, kio ŝajnas perei, nur ŝanĝiĝas. Ĉar vi estas destinita reveni, vi devus foriri kun trankvila menso. Rimarku, kiel la rondo de la universo ripetas sian kurson; vi vidos, ke neniu stelo en nia firmamento estingiĝas, sed ke ili ĉiuj alterniĝas kaj leviĝas. Somero foriris, sed alia jaro alportos ĝin denove; vintro kuŝas malalta, sed estos restarigita per siaj propraj monatoj; nokto superfortis la sunon, sed tago baldaŭ disrompos la nokton denove. La vagantaj steloj retroiras siajn antaŭajn kursojn; parto de la ĉielo senĉese leviĝas, kaj parto subiĝas. **12.** Ankoraŭ unu vorton, kaj tiam mi ĉesos; infanetoj, kaj knaboj, kaj tiuj, kiuj freneziĝis, ne havas timon de morto, kaj estas plej honte, se la racio ne povas havigi al ni tiun trankvilon, al kiu ili estis venigitaj de ilia malsaĝeco. Adiaŭ.

XXXVII. Pri Fideco al Virto

1. Vi promesis esti bonulo; vi aliĝis sub ĵuro; tio estas la plej forta ĉeno, kiu tenos vin al sana kompreno. Ĉiu homo nur mokos vin, se li deklaras, ke tio estas virineca kaj facila speco de militado. Mi ne trompigis vin. La vortoj de ĉi tiu plej honorinda kompakto estas la samaj kiel la vortoj de tiu plej malhonora, al tio: "Tra brulado, malliberigo, aŭ morto per la glavo." 2. De la viroj, kiuj lugas sian forton por la areno, kiuj manĝas kaj trinkas tion, kion ili devas pagi per sia sango, estas prenita sekureco, ke ili elportos tiajn provojn kvankam ili ne volas; de vi, ke vi elportos ilin volonte kaj rapide. La gladiatoro povas malaltigi sian armilon kaj provi la kompaton de la homoj; sed vi nek mallevos vian armilon nek petegos por la vivo. Vi devas morti rekte kaj necedema. Cetere, kia profito estas gajni kelkajn tagojn aŭ kelkajn jarojn? Ne estas elfluo por ni de la momento, kiam ni naskiĝas.

3. "Do kiel mi povas liberigi min?" vi demandas. Vi ne povas eviti necesajojn, sed vi povas venki ilin.

Perforte oni faras vojon.

Kaj ĉi tiu vojo estos havigita al vi de filozofio. Transiru do al filozofio, se vi estus sekura, senĝena, feliĉa, fine, se vi volas esti, – kaj tio estas plej grava, – libera. Ne ekzistas alia maniero atingi ĉi tiun celon. 4. Malsaĝeco estas malalta, abomena, malbona, sklava, kaj elmetita al multaj el la plej kruelaj pasioj. Tiuj ĉi pasioj, kiuj estas pezaj laborestroj, jen regante laŭvice, jen kune, povas esti forigitaj de vi per saĝo, kiu estas la sola vera libereco. Estas nur unu vojo kondukanta tien, kaj ĝi estas rekta vojo; vi ne erarvagos. Procedu kun konstanta paŝo, kaj se vi havus ĉion sub via kontrolo, metu vin sub la kontrolon de racio; se la racio fariĝos via reganto, vi fariĝos reganto super multaj. Vi lernos de ŝi, kion vi devas entrepreni, kaj kiel ĝi estu farita; vi ne fuŝiĝos pri aferoj. 5. Vi povas montri al mi neniun homon, kiu scias, kiel li komencis avidi tion, kion li sopiras. Li ne estis kondukita al tiu trapaso per antaŭpenso; li estis pelita al ĝi per impulso. Fortuno atakas nin same ofte kiel ni atakas Fortuno. Estas hontige, anstataŭ antaŭeniri, esti kunportita, kaj tiam subite, meze de la kirlego de eventoj, demandi konsternite: "Kiel mi eniris ĉi tiun kondiĉon?" Adiaŭ.

XXXVIII. Pri Kvietaj Konversacio

1. Vi pravas, kiam vi instigas, ke ni pliiĝu nian reciprokan trafikon per leteroj. Sed la plej granda profito estas devenenda el konversacio, ĉar ĝi iom post iom ŝteliras en la animon. Prelegoj antaŭpretigitaj kaj ŝprucitaj en ĉeesto de amaso havas en ili pli da bruoj sed malpli da intimeco. Filozofio estas bona konsilo; kaj neniu povas doni konsilojn plene de siaj pulmoj. Komprenibile ni devas foje ankaŭ uzi tiujn ĉi harangojn, se mi tiel nomi ilin, kiam dubanta membro bezonas esti spronita; sed kiam la celo estas lernigi homon, kaj ne nur igi lin deziri lerni, ni devas uzi la mallaŭtonajn vortojn de konversacio. Ili eniras pli facile, kaj restas en la memoro; ĉar ni bezonas ne multajn vortojn, sed, prefere, efikajn vortojn.

2. Vortoj estu disĵetitaj kiel semoj; kiom ajn malgranda estu la semo, se ĝi iam trovis favoran grundon, ĝi disvolvas sian forton kaj de sensignifa afero disvastiĝas ĝis sia plej granda kresko. La racio kreskas same; ĝi ne estas granda al la ekstera vido, sed pliiĝas dum ĝi faras sian laboron. Malmultaj vortoj estas parolataj; sed se la menso vere kaptis ilin, ili venas en sian forton kaj elkreskas. Jes, preskriboj kaj semoj havas la saman kvaliton; ili multe produktas, kaj tamen ili estas malgravaj aferoj. Nur, kiel mi diris, favora menso ilin ricevu kaj asimilu. Tiam la menso ankaŭ siavice produktos per si mem, redonante pli ol ĝi ricevis. Adiaŭ.

XXXIX. Pri Noblaj Aspiroj

1. Mi ja aranĝos por vi, en zorga ordo kaj mallarĝa kompasoj, la notojn, kiujn vi petas. Sed konsideru, ĉu vi eble ne ricevas pli da helpo de la kutima metodo ol de tiu, kiun oni nun kutime nomas "breviero", kvankam en la bonaj tempoj, kiam oni parolas veran latine, oni nomis ĝin "resumo". La unua estas pli necesa al tiu, kiu lernas temon, la dua al tiu, kiu ĝin konas. Ĉar unu instruas, la alia ekscitas la memoron. Sed mi donos al vi abundan ŝancon por ambaŭ. Homo kiel vi ne devus peti de mi ĉi tiun aŭ alian aŭtoritaton; tiu, kiu liveras kuponon por siaj deklaroj, argumentas sin nekonata. 2. Mi do skribos ĝuste tion, kion vi volas, sed mi faros ĝin laŭ mia maniero; ĝis tiam vi havas multajn aŭtorojn, kies verkoj supozeble konservas viajn ideojn sufiĉe en ordo. Prenu la liston de la filozofoj; ĝuste tiu ago devigos vin vekigi, kiam vi vidos, kiom da viroj laboris por via profito. Vi deziras fervore esti unu el ili mem. Ĉar ĉi tio estas la plej bonega kvalito, kiun la nobla animo havas en si, ke ĝi povas esti vekita al honorindaj aferoj.

Neniu homo de altnivelaj donacoj plaĉas al tio, kio estas malalta kaj malbona; la vizio de granda atingo alvokas lin kaj altigas lin. 3. Same kiel la flamo ŝprucas rekte en la aeron kaj ne povas esti enfermita aŭ tenita ne pli ol ĝi povas ripozi en trankvilo, tiel nia animo ĉiam moviĝas, kaj ju pli arda ĝi estas, des pli granda estas ĝia movo kaj agado. Sed feliĉa estas la homo, kiu donis al ĝi ĉi tiun impulson al pli bonaj aferoj! Li metos sin preter la jurisdikcio de hazardo; li saĝe regos prosperon; li malpliigos la malfeliĉon, kaj malestimos tion, kion aliaj admiras. 4. Estas la kvalito de granda animo malestimi grandajn aferojn kaj preferi tion, kio estas ordinara, ol tion, kio estas tro granda. Ĉar la unu kondiĉo estas utila kaj vivdona; sed la alia faras malbonon nur ĉar ĝi estas troa. Simile, tro riĉa grundo ebenigas la grenon, branĉoj rompiĝas sub tro peza ŝarĝo, troa produktiveco ne alportas frukton al maturiĝo. Tiel estas ankaŭ ĉe la animo; ĉar ĝi estas ruinigita de neregata prospero, kiu estas uzata ne nur malfavore al aliaj, sed ankaŭ al si mem. 5. Kiu malamiko estis iam tiel malsupera al iu kontraŭulo, kiel iliaj plezuroj al certaj homoj? La nura senkulpigo, kiun ni povas permesi por la senkontenteco kaj freneza volupto de ĉi tiuj homoj, estas la fakto, ke ili suferas la malbonojn, kiujn ili kaŭzis al aliaj. Kaj prave ilin ĝenas ĉi tiu frenezo, ĉar la deziro devas havi senliman spacon por siaj ekskursoj, se ĝi malobeas la meznombro de la naturo. Ĉar ĉi tio havas siajn limojn, sed la kaprico kaj la agoj, kiuj fontas el intenca volupto, estas senlimoj. 6. Utileco mezuras niajn bezonojn; sed laŭ kia normo vi povas kontroli la superfluan? Ĝuste pro tio la homoj enprofundiĝas en plezuroj, kaj ili ne povas malhavi ilin, kiam ili iam alkiutimiĝis al ili, kaj tial ili estas plej mizeraj, ĉar ili atingis tian paŝon, ke tio, kio iam estis por ili superflua, fariĝis nemalhavebla. Kaj tial ili estas la sklavo de siaj plezuroj anstataŭ ĝui ilin; ili eĉ amas siajn proprajn malsanojn, – kaj tio estas la plej malbona malsano el ĉiuj! Tiam estas, ke la apogeo de malfeliĉo estas atingita, kiam la homoj ne nur estas allogataj, sed eĉ plaĉas, de hontaj aferoj, kaj kiam ne plu estas loko por kuraco, nun kiam tiuj aferoj, kiuj iam estis malvirtoj, fariĝis kutimoj. Adiaŭ.

XL. Pri la Propra Stilo por Filozofa Diskurso

1. Mi dankas vin, ke vi tiel ofte skribis al mi; ĉar vi malkaŝas al mi vian veran memon en la nura maniero kiel vi povas. Mi neniam ricevas leteron de vi sen esti en via kompanio tuj. Se la bildoj de niaj forestantaj amikoj plaĉas al ni, kvankam ili nur refreŝigas la memoron kaj malpezigas nian sopiron per nereala kaj nesubstanca konsolo, kiom pli agrabla estas letero, kiu alportas al ni verajn spurojn, verajn pruvojn, de forestanta amiko! Ĉar tio, kio estas plej dolĉa, kiam ni renkontas vizaĝ-al-vizaĝon, estas havigita de la impreso de la mano de amiko sur lia letero, – rekono.

2. Vi skribas al mi, ke vi aŭdis prelegon de la filozofo Serapio, kiam li surteriĝis ĉe via nuna loĝloko. "Li kutimas," vi diras, "liajn vortojn per forta rapido disŝiras, kaj li ne lasas ilin elflui unu post la alia, sed amasigas ilin kaj kuregis unu sur la alian. Ĉar la vortoj eniras tia kvanto, ke ununura voĉo estas neadekvata por eldiri ilin." Mi ne aprobas tion en filozofo; lia parolo, kiel lia vivo, estu kunmetita; kaj nenio, kio rapidas kaj rapidas, estas bone ordigita. Tial ĉe Homero oni atribuas al la pli juna parolanto la rapidan stilon, kiu seninterrompe balaas kiel neĝbrulo; de la maljunulo milde fluas elokventeco, pli dolĉa ol mielo.

3. Tial atentu miajn vortojn; tiu fortega parolmaniero, rapida kaj abunda, pli taŭgas al montbanko ol al homo, kiu diskutas kaj instruas gravan kaj seriozan temon. Sed mi kontraŭas same forte, ke li elgutu siajn vortojn, kiel ke li iru plej rapide; li ne tenu la orelon sur la streĉo, nek surdigu ĝin. Ĉar tiu malriĉa kaj maldik-spinta stilo ankaŭ igas la publikon malpli atenta ĉar ili estas lacaj de ĝia balbutanta malrapideco; tamen, la vorto, kiun oni longe atendis, enprofundiĝas pli facile ol la vorto, kiu preterflugas nin sur laflugilo. Fine, homoj parolas pri "transdono" de preskriboj al siaj lernantoj; sed oni ne "transdonas" tion, kio evitas la tenon. 4. Krome, parolado, kiu traktas la veron, estu senornama kaj klara. Ĉi tiu populara stilo havas nenion komunan kun la vero; ĝia celo estas imponi la komunan gregon, ravi malatentigajn orelojn per ĝia rapideco; ĝi ne proponas sin por diskuto, sed forkaptas sin de diskuto. Sed kiel tiu parolo povas regi aliajn, kiuj mem ne povas esti regataj? Ĉu mi ankaŭ ne rimarku, ke ĉiu parolo, kiu estas uzata por resanigi niajn mensojn, devas enprofundiĝi en ni? Rimedoj ne utilas krom se ili restas en la sistemo.

5. Krome, ĉi tia parolo enhavas multe da pura malpleno; ĝi havas pli da sono ol potenco. Miaj teruroj estu kvietigitaj, miaj koleroj kvietigitaj, miaj iluzioj forskuitaj, miaj indulgencoj kontrolitaj, mia avido riproĉita. Kaj kiu el ĉi tiuj kuracoj povas esti efektivigita haste? Kiu kuracisto povas resanigi sian pacienton dum fluga vizito? Ĉu mi aldonu, ke tia ĵargono de konfuzaj kaj malbone elektitaj vortoj ankaŭ ne povas havigi plezuron? 6. Ne; sed same kiel vi estas kontenta, en la plimulto de kazoj, esti travidinta ruzojn, kiujn vi ne pensis, ke oni povus fari, do ĉe tiuj ĉi vortgimnastoj, – esti aŭdinta ilin unufoje estas sufiĉe sufiĉa. Ĉar kion homo povas deziri lerni aŭ imiti en ili? Kion li devas pensi pri iliaj animoj, kiam ilia parolo estas sendita en la akuzon en plena malordo, kaj ne povas esti tenata en la mano? 7. Same kiel, kiam vi kuras malsupren de la monteto, vi ne povas halti ĉe la punkto, kie vi decidis halti, sed viaj paŝoj estas portataj de la impeto de via korpo kaj estas portitaj preter la loko, kie vi volis halti; do ĉi tiu rapideco de parolo ne havas kontrolon sur si mem, nek ĝi estas konvena por filozofio; ĉar la filozofio zorgas loku siajn vortojn, ne elĵeti ilin, kaj devus iri paŝon post paŝo.

8. "Kion do?" vi diras; "ĉu filozofio ne devus foje preni pli altan tonon?" Kompreneble ŝi devus; sed digno de karaktero estu konservita, kaj ĉi tio estas nudigita de tia perforta kaj troa forto. La filozofio posedu grandajn fortojn, sed bone tenatan sub kontrolo; lasu ŝian rivereton

flui senĉese, sed neniam fariĝu torento. Kaj mi apenaŭ permesus eĉ al oratoro rapidecon de parolo tia, kiun oni ne povas revoki, kiu senleĝe antaŭeniras; ĉar kiel ĝin povus sekvi ĵurianoj, kiuj ofte estas nespertaj kaj nespertaj? Eĉ kiam la oratoro estas forportita de sia deziro montri siajn potencojn, aŭ de neregebla emocio, eĉ tiam li ne devus plirapidigi sian paŝon kaj amasigi vortojn ĝis amplekso pli granda ol la orelo povas elteni.

9. Vi do agos ĝuste, se vi ne rigardos tiujn virojn, kiuj serĉas kiom multe ili povas diri, prefere ol kiel ili diros tion, kaj se vi mem elektos, kondiĉe ke necesas elekti, por paroli kiel; Publio Vinicius la balbutulo faras. Kiam Asellius estis demandita kiel Vinicius parolas, li respondis: "Iom post iom!" (Estis cetere rimarko de Geminus Varius: "Mi ne vidas, kiel vi povas nomi tiun homon 'elokventa'; kial, li ne povas eltiri tri vortojn kune.") Kial do vi ne devus; elekti paroli kiel Vinicius? **10.** Kvankam kompreneble iu svingo povas transiri vian vojon, kiel tiu, kiu diris, kiam Vinicius trenis siajn vortojn unu post alia, kvazaŭ li diktus kaj ne parolus. "Diru, ĉu vi havas nenion por diri?" Kaj tamen tio estis la pli bona elekto, ĉar la rapideco de Quintus Haterius, la plej fama oratoro de sia epoko, estas, laŭ mi, evitinda de saĝa homo. Haterius neniam hezitis, neniam paŭzis; li faris nur unu ekveturon, kaj nur unu halton.

11. Tamen, mi supozas, ke certaj parolstiloj pli-malpli taŭgas ankaŭ por nacioj; en greka oni povas toleri la senbridan stilon, sed ni romianoj, eĉ skribante, al kutimiĝis apartigi niajn vortojn. Kaj ankaŭ nia samlandano Cicerono, kun kiu romia oratorado ekstaris, estis ankaŭ malrapida paŝadanto. La roma lingvo pli emas fari bilancon de si mem, pesi kaj proponi ion pezindan. **12.** Fabianus, viro rimarkinda pro sia vivo, lia scio, kaj, malpli grava ol ambaŭ el tiuj, lia elokventeco ankaŭ, kutimis diskuti temon kun forsendo prefere ol kun hasto; tial vi povus nomi ĝin facileco prefere ol rapideco. Mi aprobas ĉi tiun kvaliton ĉe la saĝulo; sed mi ne postulas ĝin; nur lasu lian parolon procedi senĝene, kvankam mi preferas, ke ĝi estu intence eldirata prefere ol ŝprucita.

13. Tamen mi havas ĉi tiun plian kialon por fortimigi vin de ĉi tiu lasta malsano, nome, ke vi povus sukcesi ekzerci ĉi tiun stilon nur perdante vian senton de modesteco; vi devus forigi ĉian honton de via vizaĝo kaj rifuzi aŭdi vin paroli. Ĉar tiu neatenta fluo kunportos multajn esprimojn, kiujn vi dezirus kritiki. **14.** Kaj, mi ripetas, vi ne povus atingi ĝin kaj samtempe konservi vian honton. Plie, vi bezonus ekzerci ĉiutage, kaj transdoni vian atenton de temo al vortoj. Sed vortoj, eĉ se ili venus al vi facile kaj fluus sen ajna peno de via flanko, tamen devus esti tenataj sub kontrolo. Ĉar same kiel malpli ostenta paŝado fariĝas filozofa, tiel fariĝas retena parolmaniero, malproksime de aŭdaco. Tial, la finfina kerno de miaj rimarkoj estas jena: mi petas vin esti malrapida en parolo. Adiaŭ.

XLI. Pri la Dio en Ni

1. Vi faras bonegan aferon, kiu estos por vi saniga, se, dum vi skribas al mi, vi persistas en via klopodo atingi sanan komprenon; estas malsaĝe preĝi por tio, kiam vi povas akiri ĝin de vi mem. Ni ne bezonas levi niajn manojn al la ĉielo, aŭ petegi la gardiston de templo, ke ni lasu nin alproksimiĝi al la orelo de lia idolo, kvazaŭ tiamaniere niaj preĝoj estus pli verŝajne aŭditaj. Dio estas proksime de vi, li estas kun vi, li estas en vi. 2. Jen kion mi volas diri, Lucilio: en ni loĝas sankta spirito, kiu markas niajn bonajn kaj malbonajn agojn, kaj estas nia gardanto. Kiel ni traktas ĉi tiun spiriton, tiel ni estas traktataj de ĝi. Efektive, neniu homo povas esti bona sen la helpo de Dio. Ĉu oni povas leviĝi super la sorto, se Dio ne helpas lin leviĝi? Li estas, kiu donas noblan kaj justan konsilon. En ĉiu bonulo

Dio loĝas, sed kian dion ni ne scias.

3. Se iam vi renkontis arbareton, kiu estas plena de antikvaj arboj, kiuj kreskis ĝis nekutima alteco, fermante la vidon de la ĉielo per vualo de plektitaj kaj interplektitaj branĉoj, tiam la alteco de la arbaro, la soleco de la loko, kaj via miro pri la densa nerompita ombro meze de la liberaj spacoj, pruvos al vi la ĉeeston de diaĵo. Aŭ se kaverno, farita de la profunda diseriĝo de la rokoj, tenas monton sur sia arko, lokon ne konstruitan per manoj sed kavigitan en tian vastecon pro naturaj kaŭzoj, via animo estos profunde kortuŝita de certa instigo de la ekzisto de Dio. Ni adoras la fontojn de potencaj riveroj; ni starigas altarojn ĉe lokoj, kie subite eksplodas grandaj riveretoj el kaŝitaj fontoj; ni adoras fontojn de varma akvo kiel diaj, 4. Se vi vidis homon, kiu estas ne terurita meze de danĝeroj, netuŝita de deziroj, feliĉa en malfeliĉo, trankvila meze de la ŝtormo, kiu rigardas malsupren homojn el pli alta ebena kaj rigardas la diojn sur egaleco, ne ŝtelas al vi sento de respekto al li? Ĉu vi ne diros: "Ĉi tiu kvalito estas tro granda kaj tro alta por esti rigardata kiel simila al ĉi tiu eta korpo, en kiu ĝi loĝas? Dia potenco malsupreniris sur tiun homon." 5. Kiam animo leviĝas pli alta ol aliaj animoj, kiam ĝi estas regata, kiam ĝi trapasas ĉiun sperton kvazaŭ ĝi estus malgranda, kiam ĝi ridetas pro niaj timoj kaj pro niaj preĝoj, ĝi estas movita de forto el la ĉielo. Tia afero ne povas stari rekte krom se ĝi estas apogita de la dio. Tial, pli granda parto de ĝi loĝas en tiu loko, de kie ĝi malsupreniris sur la teron. Same kiel la sunaj radioj ja tuŝas la teron, sed ankoraŭ restas ĉe la fonto, el kiu ili estas senditaj; eĉ tiel la granda kaj sanktigita animo, kiu malsupreniris por ke ni havu pli proksiman scion pri la dieco, ja asociiĝas kun ni, sed ankoraŭ aliĝas al sia origino; de tiu fonto ĝi dependas, tien ĝi turnas sian rigardon kaj strebas iri, kaj ĝi zorgas pri niaj faroj nur kiel estaĵo supera al ni mem.

6. Kio do estas tia animo? Tiu, kiu brilas sen ekstera bono, sed nur kun sia propra. Ĉar kio estas pli malsaĝa ol laŭdi ĉe homo la kvalitojn, kiuj venas de ekstere? Kaj kio estas pli freneza ol miri pri trajtoj, kiuj en la sekva momento povas esti transdonitaj al iu alia? Ora peco ne faras pli bonan ĉevalon. La leono kun orumita kolhararo, en procezo de esti trejnita kaj devigita pro laceco elteni la ornamadon, estas sendita en la arenon en tute malsama maniero de la sovaĝa leono kies spirito estas nerompita; ĉi-lasto, ja, aŭdaca en sia atako, kiel la naturo deziris, ke li estu, impona pro sia sovaĝa aspekto, – kaj estas lia gloro, ke neniu povas rigardi lin sen timo, – estas favorata prefere ol la alia leono, tiu languida kaj orumita bruto.

7. Neniu devas fieri krom en tio, kio apartenas al li. Ni laŭdas vinberbranĉon, se ĝi kreskigas la ŝosojn, se per sia pezo ĝi fleksas al la tero la stangojn mem, kiuj tenas ĝiajn fruktojn; ĉu iu preferus al ĉi tiu vinberarbo, de kiu pendas oraj vinberoj kaj oraj folioj? En vito la virto aparte

propra estas fekundeco; ankaŭ ĉe la homo ni laŭdu tion, kio apartenas al li. Supozu, ke li havas sekvantaron da belaj sklavoj kaj belan domon, ke lia bieno estas granda kaj granda lia enspezo; nenio el tio estas en la homo mem; ili ĉiuj estas ekstere. **8.** Laŭdu la kvaliton en li, kiu ne povas esti fordonita aŭ forkaptita, kio estas la propra propraĵo de la homo. Ĉu vi demandas, kio ĉi tio estas? Ĝi estas animo, kaj racio perfektigita en la animo. Ĉar la homo estas rezona besto. Tial, la plej alta bono de la homo estas atingita, se li plenumis la bonon, por kiu la naturo desegnis lin ĉe naskiĝo. **9.** Kaj kio estas tio, kion postulas de li ĉi tiu kialo? La plej facila afero en la mondo, - vivi konforme al sia propra naturo. Sed ĉi tio estas igita malfacila tasko de la ĝenerala frenezo de la homaro; ni puŝas unu la alian en malvirton. Kaj kiel homo povas esti revokita al savo, kiam li havas neniun por lin reteni, kaj la tuta homaro por lin instigi? Adiaŭ.

XLII. Pri Valoroj

1. Ĉu tiu via amiko jam kredigis al vi, ke li estas bona homo? Kaj tamen estas neeble en tiom mallonga tempo, ke oni aŭ fariĝu bona aŭ esti konata kiel tia. Ĉu vi scias, kian homon mi nun volas diri, kiam mi parolas pri "bonulo"? Mi volas diri unu el la dua klaso, kiel via amiko. Ĉar unu el la unua klaso eble fontas en ekziston, kiel la fenikso, nur unufoje en kvincent jaroj. Kaj ankaŭ ne estas mirinde, ke la grandeco disvolviĝas nur je longaj intervaloj; Fortuno ofte estigas ordinarajn potencojn, kiuj naskiĝas por plaĉi al la mafio; sed ŝi tenas por nia aprobo tion, kio estas eksterordinara per la fakto mem, ke ŝi faras ĝin malofta.

2. Tiu ĉi viro tamen, pri kiu vi parolis, estas ankoraŭ malproksime de la stato, kiun li konfesas atingi. Kaj se li scius, kion signifas esti "bonulo", li ankoraŭ ne kredus sin tia; eble li eĉ malesperus pri sia kapablo fariĝi bona. "Sed," vi diras, "li malbone pensas pri malbonaj homoj." Nu, same faras malbonuloj mem; kaj ne estas pli malbona puno por malvirto ol la fakto, ke ĝi estas malkontenta pri si mem kaj pri ĉiuj siaj kunuloj. 3. "Sed li malamas tiujn, kiuj faras senregan uzon de granda potenco subite akirita." Mi replikas, ke li faros la samon tuj kiam li akiros la samajn povojn. En la kazo de multaj homoj, iliaj malvirtoj, estante senpovaj, evitas rimarkon; kvankam, tuj kiam la koncernaj personoj kontentiĝos per siaj propraj fortoj, la malvirtoj estos ne malpli aŭdacaj ol tiuj, kiujn la prospero jam malkaŝis. 4. Al tiuj viroj simple mankas la rimedoj, per kiuj ili povas disvolvi sian malbonecon. Simile, oni povas manipuli eĉ venenan serpenton dum ĝi estas rigida pro malvarmo; la veneno ne mankas; ĝi estas nur senkonscia en neagado. En la kazo de multaj viroj, al ilia krueleco, ambicio kaj indulgo nur mankas la favoro de Fortuno por igi ilin kuraĝi krimojn kiuj egalas la plej malbonajn. Ke iliaj deziroj estas la samaj, vi tuj malkovros, tiamaniere: donu al ili la potencon egalan al iliaj deziroj.

5. Ĉu vi memoras kiel, kiam vi deklaris, ke iu persono estas sub via influo, mi elparolis lin nekonstanta kaj trapasebla birdo, kaj diris, ke vi tenis lin ne je la piedo, sed nur per flugilo? Ĉu mi eraris? Vi kaptis lin nur per plumo; li lasis ĝin en viajn manojn kaj eskapis. Vi scias, kian ekspozicion li poste faris de si antaŭ vi, kiom da aferoj, kiujn li provis, estis retiriĝi sur sian propran kapon. Li ne vidis, ke endanĝerigante aliajn li ŝanceliĝas al sia propra falo. Li ne pripensis kiom ŝarĝaj estis la objektoj, kiujn li celis atingi, eĉ se ili ne estis superfluaj.

6. Tial, koncerne la celojn, kiujn ni persekutas, kaj al kiuj ni strebas kun granda peno, ni notu ĉi tiun veron; aŭ estas nenio dezirinda en ili, aŭ la nedezirinda estas superpondera. Kelkaj objektoj estas superfluaj; aliaj ne valoras la prezon, kiun ni pagas por ili. Sed ni ne vidas tion klare, kaj ni rigardas aferojn kiel senpagajn donacojn, kiam ili vere kostas al ni tre kare. 7. Nia stulteco povas esti klare pruvita per tio, ke ni opinias, ke "aĉetado" rilatas nur al la objektoj, por kiuj ni pagas kontante, kaj ni rigardas kiel senpagajn donacojn la aferojn, por kiuj ni mem elspezas. Ĉi tiujn ni rifuzas aĉeti, se ni estus devigitaj doni pagon por ili niajn domojn aŭ ian allogan kaj profitan bienon; sed ni fervoras atingi ilin koste de angoro, danĝero kaj perdita honoro, persona libereco kaj tempo; tiel vere estas, ke ĉiu homo rigardas nenion pli malmultekosta ol li mem.

8. Ni do agu, en ĉiuj niaj planoj kaj konduto, same kiel ni kutimas agi kiam ajn ni alproksimiĝas al vendisto, kiu havas certajn varojn por vendo; ni vidu kiom ni devas pagi por tio, kion ni sopiras. Tre ofte la aferoj, kiuj kostas nenion, kostas al ni plej multe; Mi povas montri al vi multajn objektojn, kies serĉado kaj akiro elprenis liberecon de niaj manoj. Ni apartenus al ni mem, se nur ĉi tiuj aferoj ne apartenus al ni.

9. Mi do volus, ke vi pripensu tiel, ne nur kiam temas pri gajno, sed ankaŭ kiam temas pri perdo. "Ĉi tiu objekto nepre pereos." Jes, ĝi estis nura kromaĵo; vi vivos sen ĝi same facile kiel vi vivis antaŭe. Se vi posedas ĝin dum longa tempo, vi ĝin perdas post kiam vi pleniĝis de ĝi; se vi ne longe posedis ĝin, tiam vi ĝin perdas antaŭ ol vi edziĝos kun ĝi. "Vi havos malpli da mono." Jes, kaj malpli da problemoj. **10.**"Malpli da influo." Jes, kaj malpli da envio. Rigardu ĉirkaŭ vi kaj rimarku la aferojn, kiuj nin frenezigas, kiujn ni perdas per larmoj; vi perceptos, ke ne la perdo ĝenas nin rilate ĉi tiujn aferojn, sed nocio de perdo. Neniu sentas, ke ili estas perditaj, sed lia menso diras al li, ke tiel estis. Kiu posedas sin mem, tiu nenion perdis. Sed kiom malmultaj homoj estas benitaj kun proprieto de si mem! Adiaŭ.

XLIII. Pri la Relativeco de Famo

1. Ĉu vi demandas, kiel la novaĵo atingis min, kaj kiu informis min, ke vi amuzas ĉi tiun ideon, pri kiu vi nenion diris al unu animo? Estis tiu plej konado de personoj, – klaĉo. "Kio," vi diras, "ĉu mi estas tiel bonega rolulo, ke mi povas eksciti klaĉojn?" Nun ne estas kialo, kial vi mezuru vin laŭ ĉi tiu parto de la mondo; konsideru nur la lokon, kie vi loĝas. 2. Ajna punkto, kiu leviĝas super apudaj punktoj, estas granda, ĉe la loko kie ĝi leviĝas. Ĉar grandeco ne estas absoluta; komparo ĝin pliigas aŭ malpliigas. Ŝipo kiu minacas granda en la rivero ŝajnas eta kiam sur la oceano. Rudro kiu estas granda por unu ŝipo, estas malgranda por alia.

3. Do vi en via provinco vere gravas, kvankam vi mem malŝatas. Viroj demandas kion vi faras, kiel vi manĝas, kaj kiel vi dormas, kaj ili ankaŭ ekscias; tial estas des pli da kialo por via cirkumspekto vivi. Tamen ne opiniu vin vere feliĉa, ĝis vi trovos, ke vi povas vivi antaŭ la okuloj de homoj, ĝis viaj muroj protektos sed ne kaŝos vin; kvankam ni kapablas kredi, ke ĉi tiuj muroj ĉirkaŭas nin, ne por ebligi al ni vivi pli sekure, sed por ke ni pli sekrete peku. 4. Mi mencias fakton, per kiu vi povas pesi la valoron de la karaktero de viro: vi apenaŭ trovos iun, kiu povas vivi kun sia pordo larĝe malfermita. Estas nia konscienco, ne nia fiero, kiu metis pordogardistojn ĉe niaj pordoj; ni vivas tiel ke esti subite malkaŝita al vido estas ekvivalenta al esti kaptita en la ago. Kio utilas, tamen, kaŝi nin, kaj eviti la okulojn kaj orelojn de homoj? 5. Bona konscienco akceptas la homamason, sed malbona konscienco, eĉ en soleco, estas perturbita kaj maltrankvila. Se viaj faroj estas honorindaj, sciu ilin ĉiuj; se baza, kio gravas, ke neniu konas ilin, kondiĉe ke vi mem konas ilin? Kiel mizera vi estas, se vi malestimas tian atestanton! Adiaŭ.

XLIV. Pri Filozofio kaj Genealogioj

1. Vi denove insistas al mi, ke vi estas neniu, kaj diras, ke la naturo unue, kaj la fortuna en la dua, traktis vin tro skurve, kaj ĉi tion malgraŭ tio, ke vi havas en via povo. apartigu vin de la homamaso kaj leviĝu al la plej alta homa feliĉo! Se estas io bono en filozofio, tio estas, ke ĝi neniam rigardas genealogiojn. Ĉiuj homoj, se spuritaj reen al sia origina fonto, fontas de la dioj. 2. Vi estas roma kavaliro, kaj via persista laboro promociis vin al ĉi tiu klaso; tamen certe estas multaj, al kiuj la dek kvar vicoj estas baritaj; la senato-ĉambro ne estas malfermita al ĉiuj; ankaŭ la armeo estas skrupula elektante tiujn, kiujn ĝi akceptas labori kaj danĝeron. Sed nobla menso estas libera por ĉiuj homoj; laŭ ĉi tiu provo, ni ĉiuj povas akiri distingon. Filozofio nek malakceptas nek elektas iun; ĝia lumo brilas por ĉiuj. 3. Sokrato ne estis aristokrato. Cleanthes laboris ĉe puto kaj servis kiel dungito akvumante ĝardenon. Filozofio ne trovis Platonon jam nobelo; ĝi faris lin unu. Kial do vi malesperus povi rangi kun tiaj homoj? Ili ĉiuj estas viaj prapatroj, se vi kondutos en maniero inda je ili; kaj vi faros tion, se vi dekomence konvinkas vin, ke neniu superas vin en vera nobelaro. 4. Ni ĉiuj havis la saman nombron da prapatroj; ne ekzistas homo, kies unua komenco ne transpasas la memoron. Platono diras: "Ĉiu reĝo fontas el gento de sklavoj, kaj ĉiu sklavoj havis reĝojn inter siaj prapatroj." La flugo de la tempo, kun siaj sortoŝanĝoj, miksis ĉiujn tiajn aferojn kune, kaj Fortuno renversis ilin. 5. Kiu do estas bonnaskita? Tiu, kiu laŭ naturo bone taŭgas por virto. Tio estas la unu punkto por esti konsiderata; alie, se oni rememoras la antikvecon, ĉiu retroiras al dato antaŭ kiu estas nenio. De la plej fruaj komencoj de la universo ĝis la nuna tempo, ni estis gviditaj antaŭen el originoj kiuj estis alterne gloraj kaj malnoblaj. Salono plena de fum-grimitaj bustoj ne faras la nobelon. Neniu pasinta vivo estis vivita por pruntedoni al ni gloron, kaj tio, kio ekzistis antaŭ ni, ne estas nia; la animo sole nobeligas nin, kaj ĝi povas leviĝi pli alta ol la Fortuno el ajna pli frua kondiĉo, negrave kia estis tiu kondiĉo.

6. Supozu do, ke vi ne estas roma kavaliro, sed liberulo, vi tamen povus per viaj propraj klopodoj fariĝi la sola libera homo inter amaso da sinjoroj. "Kiel?" vi demandas. Simple distingante inter bonaj kaj malbonaj aferoj sen modeligi vian opinion de la loĝantaro. Vi devus rigardi, ne al la fonto de kiu ĉi tiuj aferoj venas, sed al la celo al kiu ili tendencas. Se estas io, kio povas feliĉigi la vivon, ĝi estas bona laŭ siaj propraj meritoj; ĉar ĝi ne povas degeneri en malbonon. 7. Kie do kuŝas la eraro, ĉar ĉiuj homoj avidas la feliĉan vivon? Estas ke ili rigardas la rimedojn por produkti feliĉon kiel feliĉon mem, kaj, serĉante feliĉon, ili vere fuĝas de ĝi. Ĉar kvankam la sumo kaj substanco de la feliĉa vivo estas senliga libereco de zorgo, kaj kvankam la sekreto de tia libereco estas neskuita konfido, tamen homoj kolektas tion, kio kaŭzas maltrankvilon, kaj, vojaĝante la perfida vojo de la vivo, ne nur havas ŝarĝojn por porti, sed eĉ tiras al si ŝarĝojn; tial ili pli kaj pli malproksimiĝas de la atingo de tio, kion ili serĉas, kaj ju pli da peno ili elspezas, des pli ili malhelpas sin kaj estas retiriĝitaj. Jen kio okazas kiam vi rapidas tra labirinto; ju pli rapide vi iras, des pli malbone vi implikiĝas. Adiaŭ.

XLV. Pri Sofistika Argumentado

1. Vi plendas, ke en via mondoparto estas malabunda da libroj. Sed estas kvalito, prefere ol kvanto, kiu gravas; limigita listo de legaj avantaĝoj; varia sortimento servas nur por ĝojo. Kiu alvenus al la difinita fino, tiu devas sekvi ununuran vojon kaj ne vagi tra multaj vojoj. Kion vi sugestas ne estas vojaĝi; ĝi estas nura piedpremado.

2. "Sed," vi diras, "mi preferus ke vi donu al mi konsilojn ol librojn." Tamen mi estas preta sendi al vi ĉiujn librojn, kiujn mi havas, por prirabi la tutan magazenen. Se estus eble, mi mem aliĝus al vi tie; kaj se ne estus la espero, ke vi baldaŭ finos vian oficperiodon, mi estus trudinta al mi la vojaĝon de ĉi tiu maljunulo; neniŭ Skilo aŭ Ĥaribdo aŭ ilia etaĝa markolo povus fortimigi min. Mi ne nur estus transirinta, sed estus volanta naĝi super tiuj akvoj, kondiĉe ke mi povus saluti vin kaj juĝi en via ĉeesto, kiom vi kreskis en spirito.

3. Via deziro tamen, ke mi sendu al vi miajn proprajn skribaĵojn, ne min opinias lernita, nek pli ol peto pri mia bildo flatus mian belecon. Mi scias, ke tio ŝuldiĝas al via karitato prefere ol al via juĝo. Kaj eĉ se ĝi estas la rezulto de juĝo, estis karitato kiu devigis la juĝon al vi. 4. Sed kia ajn estu la kvalito de miaj verkoj, legu ilin kvazaŭ mi ankoraŭ serĉus, kaj ne konscius pri, la veron, kaj ankaŭ obstine ĝin serĉus. Ĉar mi vendis min al neniŭ; Mi portas la nomon de neniŭ mastro. Mi donas multe da kredito al la juĝo de grandaj homoj; sed mi pretendas ion ankaŭ por mia propra. Por tiuj ĉi viroj ankaŭ lasis al ni ne pozitivajn malkovrojn, sed problemojn, kies solvo estas ankoraŭ serĉenda. Ili eble eltrovus la esencajn, se ili ne serĉus ankaŭ la superfluan. 5. Ili perdis multe da tempo en kverelado pri vortoj kaj en sofisma argumentado; ĉio tia ekzercas la spritecon senutile. Ni ligas kaj ligas vortojn en duoblaj signifoj, kaj poste provas malligi ilin.

Ĉu ni sufiĉe da libertempo por ĉi tio? Ĉu ni jam scias vivi, aŭ morti? Ni prefere iru kun niaj tutaj animoj al la punkto, kie estas nia devo zorgi por ke aferoj, same kiel vortoj, ne trompu nin. 6. Kial, pete, vi diskriminacias inter similaj vortoj, kiam neniŭ iam estas trompita de ili krom dum la diskuto? Estas aferoj, kiuj erarigas nin: estas inter aferoj, kiujn vi devas diskriminacii. Ni akceptas malbonon anstataŭ bonon; ni preĝas por io kontraŭa al tio, pri kio ni preĝis en la pasinteco. Niaj preĝoj kolizias kun niaj preĝoj, niaj planoj kun niaj planoj. 7. Kiel multe la flatado similas amikecon! Ĝi ne nur simiigas amikecon, sed superas ĝin, pasante ĝin en la vetkuro; kun larĝe malfermitaj kaj indulgaj oreloj ĝi estas bonvenigita kaj sinkas al la profundo de la koro, kaj plaĉas ĝuste en kio ĝi faras malbonon. Montru al mi, kiel mi povas travidi ĉi tiun similecon! Malamiko venas al mi plena de komplimentoj, en la aspekto de amiko. Malvirtoj ŝteliras en niajn korojn sub la nomo de virtoj, malprudento kaŝiĝas sub la nomo de braveco, modereco estas nomata malvigleco, kaj la malkuraĝulo estas rigardata kiel prudenta; estas granda danĝero, se ni erarvas en ĉi tiuj aferoj. Do stampu ilin per specialaj etiketoj.

8. Ankaŭ tiu homo, al kiu oni demandas, ĉu li havas kornojn sur la kapo, ne estas tia malsaĝulo, ke ĝi palpas ilin sur la frunto, nek denove tiel stulta aŭ densa, ke oni povas persvadi lin per argumentado. , kiom ajn subtila, ke li ne konas la faktojn. Tiaj kvereloj estas same sendanĝere trompaj kiel la taso kaj ĵetkubo de la ĵonglisto, en kiuj ĝuste la trompo plaĉas al mi. Sed montru al mi kiel la ruzo estas farita, kaj mi perdis mian intereson pri tio. Kaj mi havas la saman opinion pri ĉi tiuj ruzaj vortludoj; ĉar per kia alia nomo oni povas nomi tiajn sofismojn? Ne koni ilin ne malutilas, kaj regi ilin ne utilas. 9. Ĉiukaze, se vi volas kribri dubindajn ĉi tiajn

signifojn, instru al ni, ke la feliĉa homo ne estas tiu, kiun la homamaso opinias feliĉa, nome tiu, en kies kofroj fluis grandaj sumoj, sed tiu, kies posedaĵoj estas ĉiuj en lia animo. , kiu estas justa kaj altnivela, kiu malestimas malkonstancon, kiu vidas nenium homon kun kiu li deziras ŝanĝi lokojn, kiu taksas virojn nur laŭ ilia valoro kiel viroj, kiu prenas la Naturon kiel sian instruiston, konformante al ŝiaj leĝoj kaj vivante kiel ŝi ordonas, kiun neniu perforto povas senigi de siaj havaĵoj, kiu ŝanĝas malbonon en bonon, estas senerara en la juĝo, neskuita, netima, kiu povas esti movita perforte sed neniam movita al distraĵo, kiun Fortuno kiam ŝi ĵetas sur lin per sia tuta forto la plej mortigan misilon. en ŝia armilejo, povas paŝtiĝi, kvankam malofte, sed neniam vundita. Por la aliaj misiloj de Fortuno, per kiuj ŝi venkas la homaron ĝenerale.

10. Kial vi enuigas min per tio, kion vi mem nomas la "mensoganto" trompo, pri kiu tiom da libroj estis skribitaj? Venu nun, supozu, ke mia tuta vivo estas mensogo; pruvu ke tio estas malĝusta kaj, se vi estas sufiĉe akra, revenigu tion al la vero. Nuntempe ĝi konsideras esencajn aferojn, el kiuj la plej granda parto estas superflua. Kaj eĉ tio, kio ne estas superflua, havas nenan signifon rilate sian potencon feliĉigi kaj feliĉigi. Ĉar se io estas necesa, tio ne sekvas, ke ĝi estas bono. Alie ni malbonigas la signifon de "bono", se ni aplikas tiun nomon al pano kaj hordeo-kaĉo kaj aliaj varoj, sen kiuj ni ne povas vivi. **11.** La bono devas ĉiukaze esti necesa; sed tio, kio estas necesa, ne estas ĉiukaze bono, ĉar certaj tre mizeraj aferoj ja estas necesaj. Neniu estas tiom malklera pri la nobla signifo de la vorto "bona", ke ĝi malbonigas ĝis la nivelo de ĉi tiuj banalaj utilecoj.

12. Kio do? Ĉu vi ne prefere transdonu viajn klopodojn por klarigi al ĉiuj homoj, ke la serĉado de la superflua signifas grandan elspezon de tempo, kaj ke multaj travivis la vivon nur amasigante la ilojn de la vivo? Konsideru individuojn, enketu virojn ĝenerale; ekzistas neniu, kies vivo ne antaŭĝojas la morgaŭon. **13.** "Kia malutilo estas en ĉi tio", vi demandas? Senfina damaĝo; ĉar tiaj homoj ne vivas, sed prepariĝas por vivi. Ili prokrastas ĉion. Eĉ se ni strikte atentus, la vivo baldaŭ antaŭus nin; sed kiel ni estas nun, la vivo trovas nin longe kaj preterpasas nin kvazaŭ ĝi apartenus al alia, kaj kvankam ĝi finiĝas en la lasta tago, ĝi pereas ĉiutage.

Sed mi ne devas superi la limojn de letero, kiu ne devas plenigi la maldekstran manon de la leganto. Do mi prokrastos al alia tago nian kazon kontraŭ la haroj, tiuj tro subtilaj uloj, kiuj faras argumentadon supera anstataŭ subulo. Adiaŭ.

XLVI. Pri Nova Libro de Lucilius

1. Mi ricevis la vian libron, kiun vi promesis al mi. Mi ĝin haste malfermis kun la ideo libere rigardi super ĝi; ĉar mi intencis nur gustumi la volumon. Sed per sia propra ĉarmo la libro allogis min trairi ĝin pli longe. Vi povas kompreni el ĉi tiu fakto, kiel elokventa ĝi estis; ĉar ĝi ŝajnis esti skribita en la glata stilo, kaj tamen ne similis al via manlaboro aŭ al mia, sed unuavide povus esti atribuita al Tito Livio aŭ al Epikuro. Cetere, mi estis tiel impresita kaj portita de ĝia ĉarmo, ke mi finis ĝin sen ia prokrasto. La sunlumo vokis al mi, malsato avertis, kaj nuboj malleviĝis; sed mi absorbis la libron de la komenco ĝis la fino.

2. Mi ne nur ĝojis; mi ĝojis. Tiel plena de sprito kaj spirito ĝi estis! Mi estus aldoninta "forton", se la libro enhavis momentojn de ripozo, aŭ se ĝi altiĝis al energio nur je intervaloj. Sed mi trovis, ke ne ekzistas fortoblovo, sed egala fluo, stilo vigla kaj ĉasta. Tamen mi rimarkis de tempo al tempo vian dolĉecon, kaj jen kaj jen tiun vian mildecon. Via stilo estas alta kaj nobla; Mi volas, ke vi konservu ĉi tiun manieron kaj ĉi tiun direkton. Via temo ankaŭ ion kontribuis; tial vi devus elekti produktivajn temojn, kiuj ekkaptos la menson kaj ekscitos ĝin.

3. Mi diskutos la libron pli detale post dua trarigardo; intertempe mia juĝo estas iom maltrankvila, kvazaŭ mi aŭdis ĝin laŭtleĝita, kaj ne mem legis ĝin. Vi devas permesi al mi ankaŭ ekzameni ĝin. Vi ne bezonas timi; vi aŭdos la veron. Bonŝanca ulo, proponi al viro neniun ŝancon diri al vi mensogojn tiom longe! Krom se eble, eĉ nun, kiam oni forprenas ekskuzojn por mensogo, kutimo servas kiel preteksto por ke ni diru unu la alian mensogon! Adiaŭ.

XLVII. Pri Mastro kaj Sklavo

1. Mi ĝojas ekscii, per tiuj, kiuj venas de vi, ke vi vivas amike kun viaj sklavoj. Ĉi tio konvenas al prudenta kaj bone edukita viro kiel vi. "Ili estas sklavoj," homoj deklaras. Ne, prefere ili estas viroj. "Sklavoj!" Ne, kamaradoj. "Sklavoj!" Ne, ili estas senpretendaj amikoj. "Sklavoj!" Ne, ili estas niaj kunsklavoj, se oni pripensas, ke Fortuno havas egalajn rajtojn super sklavoj kaj liberaj homoj.

2. Tial mi ridetas al tiuj, kiuj opinias humilige por viro manĝi kun sia sklavo. Sed kial ili devus pensi ĝin degradanta? Estas nur ĉar monujo-fiera etiketo ĉirkaŭas dommastro ĉe lia vespermanĝo kun amaso da starantaj sklavoj. La mastro manĝas pli ol li povas teni, kaj kun monstra avido ŝarĝas sian ventron ĝis ĝi estas streĉita kaj fine ĉesas fari la laboron de ventro; tiel ke li multe penas elŝuti la tutan manĝaĵon ol li estis por ŝtopi ĝin. 3. Dum ĉi tiu tuta tempo la malriĉaj sklavoj ne povas movi siajn lipojn, eĉ por paroli. La plej etan murmuron subpremas la vergo; eĉ hazarda sono, – tuso, terno aŭ singulto, – estas vizitata kun la vipo. Estas grava puno por la plej eta rompo de silento. La tutan nokton ili devas stari ĉirkaŭe, malsataj kaj mutaj.

4. La rezulto de ĉio estas, ke ĉi tiuj sklavoj, kiuj eble ne parolas en la ĉeesto de sia mastro, parolas pri sia mastro. Sed la sklavoj de antaŭaj tempoj, kiuj rajtis konversacii ne nur en la ĉeesto de sia mastro, sed efektive kun li, kies buŝoj ne estis forte kunkudritaj, estis pretaj nudi la kolon por sia sinjoro, por venigi sur sian kapon ajnan danĝeron. Tio minacis lin; ili parolis ĉe la festeno, sed silentis dum torturo. 5. Fine fariĝas aktuala la diro, aludante ĉi tiun saman traktadon: "Tiom da malamikoj, kiom vi havas sklavojn". Ili ne estas malamikoj, kiam ni ilin akiras; ni faras ilin malamikoj.

Mi preterpasos alian kruelan kaj nehuman kondukon kontraŭ ili; ĉar ni mistraktas ilin, ne kvazaŭ ili estus homoj, sed kvazaŭ ili estus ŝarĝobestoj. Kiam ni kuŝas ĉe bankedo, unu sklavo ŝvebas la elgorĝitajn manĝaĵojn, alia kaŭras sub la tablo kaj kolektas la restaĵojn de la ebriaj gastoj. 6. Alia ĉizas la netakseblajn ĉasajn birdojn; per seneraraj strekoj kaj lerta mano li tranĉas elektitajn pecetojn laŭ la brusto aŭ la pugo. Malfeliĉulo, vivi nur por ĝuste tranĉi grasajn kaponojn, – krom se, ja, la alia homo estas ankoraŭ pli malfeliĉa ol li, kiu instruas ĉi tiun arton pro plezuro, prefere ol tiu, kiu lernas ĝin ĉar li devas. 7. Alia, kiu servas la vinon, devas vesti sin kiel virino kaj lukti kun siaj progresantaj jaroj; li ne povas foriri de sia knabeco; li estas trenita reen al ĝi; kaj kvankam li jam akiris soldatfiguron, li estas tenita senbarba havante la harojn glatigitajn aŭ elŝiritajn per la radikoj, kaj li devas resti maldorma dum la tuta nokto, dividante sian tempon inter la ebrio de sia mastro kaj lia volupto; en la ĉambro li devas esti viro, ĉe la festeno knabo. 8. Alia, kies devo estas taksu la gastojn, devas plenumi sian taskon, kompatindulo, kaj rigardi por vidi, kies flatado kaj kies malmolesteco, ĉu de apetito, ĉu de lingvo, devas ricevi al ili inviton por morgaŭ. . Pensu ankaŭ pri la malriĉaj provizantoj de manĝaĵoj, kiuj notas la gustojn de siaj mastroj kun delikata lerteco, kiuj scias, kiaj specialaj gustoj akriĝos ilian apetiton, kio plaĉos al iliaj okuloj, kiaj novaj kombinaĵoj vekos iliajn ŝvelintajn stomakojn, kiaj manĝaĵoj ekscitos ilian abomenon. tra pura sateco, kaj kio instigos ilin al malsato en tiu aparta tago. Kun tiaj sklavoj la mastro ne povas elteni manĝi; li opinius sub sia digno asocii kun sia sklavo ĉe la sama tablo! Ĉielo pardonu!

Sed kiom da majstroj li kreas en ĉi tiuj homoj mem! 9. Mi vidis stari en la vico, antaŭ la pordo de Kalisto, la iaman majstron, de Kalisto; Mi vidis la majstron mem forfermi dum aliaj estis

bonvenigitaj, – la mastro, kiu iam fiksas la bileton "Por Vendo" sur Kalisto kaj metis lin en la merkaton kune kun la neniam sklavo. Sed li estis pagita de tiu sklavo, kiu estis miksitaj en la unuan sorton de tiuj, sur kiuj la kianto praktikas siajn pulmojn; ankaŭ la sklavo siavice fortranĉis *sian* nomon el la listo kaj siavice juĝis lin nekapabla por eniri *sian* domon. La majstro vendis Kaliston, sed kiom Kallistus pagis *sian* majstron!

10. Bonvole memoru, ke tiu, kiun vi nomas via sklavo, devenis el la sama gento, estas ridetita de la sama ĉielo, kaj en egalaj kondiĉoj kun vi mem spiras, vivas kaj mortas. Estas same eble por vi vidi en li libernaskitan homon, kiel por li vidi en vi sklavon. Sekve de la masakroj en la tempo de Marius, multaj eminentuloj, kiuj faris la unuajn paŝojn al senatana rango per servo en la armeo, estis humiligitaj de riĉaĵo, unu iĝante paŝtisto, alia prizorganto de kampara dometo. Malestimu do, se vi kuraĝas, tiujn, al kies bieno vi iam ajn povas descendi, eĉ kiam vi malestimas ilin.

11. Mi ne volas okupi min pri tro granda demando, kaj diskuti pri la traktado de sklavoj, al kiuj ni romianoj estas tro malhumilegaj, kruelaj kaj insultaj. Sed jen la kerno de mia konsilo: Traktu viajn malsuperulojn tiel, kiel vi estus traktataj de viaj pli bonaj. Kaj kiom ajn vi pripensas kiom da potenco vi havas super sklavo, memoru, ke via mastro havas same multe da potenco super vi. **12.** "Sed mi ne havas sinjoron," vi diras. Vi estas ankoraŭ juna; eble vi havos unu. Ĉu vi ne scias, en kiu aĝo Hekuba eniris en kaptitecon, aŭ Krezo, aŭ la patrino de Dario, aŭ Platono, aŭ Diogeno?

13. Kuniĝu kun via sklavo laŭ afablaj, eĉ laŭ afablaj kondiĉoj; lasu lin paroli kun vi, plani kun vi, vivi kun vi. Mi scias, ke ĉe ĉi tiu punkto ĉiuj eskvizitoj krios kontraŭ mi en korpo; ili diros: "Estas nenio pli malhonora, pli malhonora, ol ĉi tio." Sed ĉi tiuj estas la personoj, kiujn mi foje surprizas kisante la manojn de sklavoj de aliaj viroj. **14.** Ĉu vi ne vidas eĉ ĉi tion, - kiel niaj prapatroj forigis de sinjoroj ĉion malbonan, kaj de sklavoj ĉion insultan? Ili nomis la majstron "patro de la domanaro", kaj la sklavojn "membroj de la domanaro", kutimo kiu ankoraŭ tenas en la mimo. Ili establis ferion en kiu mastroj kaj sklavoj manĝu kune, - ne kiel la nura tago por tiu kutimo, sed kiel deviga en tiu tago ĉiukaze. Ili permesis al la sklavoj atingi honorojn en la domanaro kaj prononci juĝon; ili diris ke domanaro estis miniatürkumunumo.

15. "Ĉu vi volas diri," venas la repliko, "ke mi devas sidigi ĉiujn miajn sklavojn ĉe mia propra tablo?" Ne, ne pli ol tio vi devus inviti ĉiujn liberajn virojn al ĝi. Vi eraras, se vi pensas, ke mi barus de mia tablo iujn sklavojn, kies devo estas pli humilaj, kiel ekzemple ĉi tiu mulisto aŭ ĉi tie paŝtisto; Mi proponas taksu ilin laŭ ilia karaktero, kaj ne laŭ iliaj devoj. Ĉiu viro akiras *sian* karakteron por si, sed akcidento atribuas *siajn* devojn. Invitu iujn al via tablo ĉar ili meritas la honoron, kaj aliajn por ke ili venu por meriti ĝin. Ĉar se estas en ili ia sklaveca kvalito kiel rezulto de iliaj malaltaj asocioj, ĝi estos forskuita per sekskuniĝo kun viroj de pli milda bredado. **16.** Vi ne bezonas, mia kara Lucilio, ĉasi amikojn nur en la forumo aŭ en la Senato; se vi estas singarda kaj atentema, vi trovos ilin ankaŭ hejme. Bona materialo ofte staras senlabore pro manko de artisto; faru la eksperimenton, kaj vi trovos ĝin tiel. Kiel li estas malsaĝulo, kiu, aĉetante ĉevalon, ne konsideras la punktojn de la besto, sed nur lian selon kaj bridon; do li estas duoble malsaĝulo, kiu taksas homon el *siaj* vestaĵoj aŭ el *sia* rango, kiu ja estas nur robo, kiu nin vestas.

17. "Li estas sklavo." Lia animo tamen povas esti tiu de liberulo. "Li estas sklavo." Sed ĉu tio staros en lia vojo? Montru al mi homon, kiu ne estas sklavo; unu estas sklavo de volupto, alia

de avideco, alia de ambicio, kaj ĉiuj homoj estas sklavo de timo. Mi nomos vin ekskonsulo, kiu estas sklavo de maljunulino, milionulo, kiu estas sklavo de servistino; Mi montros al vi junulojn de la plej nobla naskiĝo en servuto al pantomimistoj! Neniu servuteco estas pli hontinda ol tio, kio estas memtrudata.

Vi do ne estu malinstigi de ĉi tiuj kapriĉaj personoj montri vin al viaj sklavo kiel afabla homo kaj ne fiere supera al ili; ili devus respekti vin prefere ol timi vin. **18.** Iuj povas aserti, ke mi nun ofertas la libereĉapon al sklavo ĝenerale kaj faligas sinjorojn el ilia alta bieno, ĉar mi ordonas al sklavo respekti siajn mastrojn anstataŭ timi ilin. Ili diras: "Jen kion li klare volas diri: sklavo devas pagi respekton kvazaŭ ili estus klientoj aŭ frumatenaj alvokantoj!" Ĉiu, kiu tenas ĉi tiun opinionon, forgesas, ke tio, kio sufiĉas por dio, ne povas esti tro malmulte por majstro. Respekto signifas amon, kaj amo kaj timo ne povas esti miksitaj. **19.** Do mi opinias, ke vi tute pravas, ke vi ne volas esti timitaj de viaj sklavo, kaj vi batas ilin nur per la lango; nur mutaj bestoj bezonas la rimenon.

Tio, kio ĝenas nin, ne nepre vundas nin; sed ni estas pelitaj en sovaĝan koleron de niaj luksaj vivoj, tiel ke kio ajn ne respondas al niaj kapricoj, vekas nian koleron. **20.** Ni surmetas la humoron de reĝoj. Ĉar ankaŭ ili, forgesantaj same pri sia propra forto kaj pri la malforteco de aliaj homoj, blankiĝas pro kolero, kvazaŭ ili estus ricevinta vundon, kiam ili estas tute protektataj kontraŭ danĝero de tia vundo per sia altnivela stato. Ili ne nekonscias, ke tio estas vera, sed trovante kulpon ili kaptas ŝancojn fari malbonon; ili insistas, ke ili ricevis vundojn, por ke ili povu ilin kaŭzi.

21. Mi ne volas prokrasti vin pli longe; ĉar vi ne bezonas admonon. Ĉi tio, interalie, estas signo de bona karaktero: ĝi formas siajn proprajn juĝojn kaj observas ilin; sed malbono estas nekonstanta kaj ofte ŝanĝiĝas, ne por pli bone, sed por io malsama. Adiaŭ.

XLVIII. Pri kverelado kiel malinda de la filozofa

1. Responde al la letero, kiun vi skribis al mi vojaĝante, – letero tiel longa kiel la vojaĝo mem, – mi respondos poste. Mi devus emeritiĝi, kaj pripensi kian konsilon mi donu al vi. Ĉar vi mem, kiu min konsultas, ankaŭ longe pripensis ĉu fari tion; kiom pli do mi mem pripensu, ĉar pli da pripensado estas necesa por solvi, ol por proponi problemon! Kaj tio estas precipe vera kiam unu afero estas avantaĝa por vi kaj alia por mi. Ĉu mi denove parolas en la alivestiĝo de Epikurano? 2. Sed la fakto estas, ke la sama afero estas avantaĝa por mi, kiu estas avantaĝa por vi; ĉar mi ne estas via amiko, krom se kio temas pri vi ankaŭ ne koncernas min. Amikeco produktas inter ni partnerecon en ĉiuj niaj interesoj. Ne ekzistas tia afero kiel bona aŭ malbona sorto por la individuo; ni vivas komune. Kaj neniu povas vivi feliĉe, kiu sola rigardas sin kaj transformas ĉion en demandon pri sia propra utileco; vi devas vivi por via proksimulo, se vi vivus por vi mem. 3. Tiu ĉi kunuleco, konservita kun skrupula zorgo, kiu igas nin intermiksiĝi kiel homoj kun niaj kunhomoj kaj opinias, ke la homa raso havas iujn komunajn rajtojn, estas ankaŭ de granda helpo por ŝati la pli intiman kunulecon, kiu baziĝas sur amikeco, pri kiu. Mi komencis paroli supre. Ĉar tiu, kiu havas multe da komunaĵo kun kunulo, havos ĉion komunan kun amiko.

4. Kaj pri ĉi tiu punkto, mia bonega Lucilio, mi ŝatus ke tiuj subtilaj dialektikistoj viaj konsilu al mi, kiel mi devas helpi amikon, aŭ kiel kunhomo, prefere ol diri al mi en kiom da manieroj la vorto "amiko" estas uzata, kaj kiom da signifoj posedas la vorto "homo". Jen, Saĝo kaj Malsaĝeco prenas kontraŭajn flankojn. Al kiu mi aliĝu? Kiun partion vi volus, ke mi sekvu? Tiuflanke, "homo" estas la ekvivalento de "amiko"; aliflanke, "amiko" ne estas la ekvivalento de "homo". Tiu volas amikon por sia propra avantaĝo; la alia volas fari sin avantaĝo al sia amiko. Kion *vi* devas proponi al mi, estas nenio krom misformo de vortoj kaj disigo de silaboj. 5. Estas klare, ke krom se mi povas elpensi kelkajn tre delikatajn premisojn kaj per malveraj deduktoj alglui al ili trompon, kiu fontas el la vero, mi ne povos distingi inter kio estas dezirinda kaj kio estas evitinda! Mi hontas! Maljunuloj kiel ni estas, traktante problemon tiel seriozan, ni ludas pri ĝi!

6. "'Muso' estas silabo. Nun muso manĝas fromaĝon; tial, silabo manĝas fromaĝon." Supozu nun, ke mi ne povas solvi ĉi tiun problemon; vidu, kia danĝero pendas super mia kapo rezulte de tia nescio! Kia skrapaĵo mi estos! Sendube mi devas gardi min, aŭ iam mi kaptos silabojn en muskaptilo, aŭ, se mi fariĝos senatenta, libro eble formanĝos mian fromaĝon! Krom se, eble, la sekva silogismo estas ankoraŭ pli sagaca: "'Muso' estas silabo. Nun silabo ne manĝas fromaĝon. Tial muso ne manĝas fromaĝon." 7. Kia infana stultaĵo! Ĉu ni triksas niajn brovojn pro ĉi tiu speco de problemoj? Ĉu ni lasas niajn barbojn kreski longe pro tio? Ĉu ĉi tio estas la afero, kiun ni instruas kun acidaj kaj palaj vizaĝoj?

Ĉu vi vere sciis, kion la filozofio proponas al la homaro? Filozofio proponas konsiladon. La morto vokas unu homon, kaj la malriĉeco maltrankviligas alian; triono maltrankviliĝas aŭ pro la riĉeco de sia proksimulo aŭ pro sia propra. Tiel kaj tia timas malbonŝancon; alia deziras foriri de sia propra bonŝanco. Iuj estas mistraktataj de homoj, aliaj de la dioj. 8. Kial do vi kadros por mi tiajn ludojn? Ne estas okazo por ŝerco; vi estas retenata kiel konsilo por malfeliĉa homaro. Vi promesis helpi tiujn, kiuj estas en danĝero sur la maro, tiujn, kiuj estas en kaptiteco, la malsanulojn kaj senhavulojn, kaj tiujn, kies kapoj estas sub la ekvilibra hakilo. Kien vi vagas? Kion vi faras?

Ĉi tiu amiko, en kies kompanio vi ŝercas, timas. Helpu lin, kaj prenu la maŝon de ĉirkaŭ lia kolo. Viroj etendas petegantajn manojn al vi de ĉiuj flankoj; vivoj ruinigitaj kaj en danĝero de ruiniĝo petas iom da helpo; la esperoj de viroj, la rimedoj de viroj, dependas de vi. Ili petas, ke vi savu ilin el ilia tuta malkvieto, ke vi malkaŝu al ili, diŝetitaj kaj vagantaj, kiel ili estas, la klaran lumon de la vero. **9.** Diru al ili, kion la naturo faris necesa, kaj kio superflua; diru al ili, kiel simplaj estas la leĝoj, kiujn ŝi demetis, kiel agrabla kaj senbrida estas la vivo por tiuj, kiuj sekvas ĉi tiujn leĝojn, sed kiel amara kaj perpleksa ĝi estas por tiuj, kiuj konfidis prefere al opinio ol al la naturo.

Mi opinius, ke viaj logikludoj iom utilas por malpezigi la ŝarĝojn de viroj, se vi unue povus montri al mi, kian parton de ĉi tiuj ŝarĝoj ili malpezigos. Kio inter ĉi tiuj viaj ludoj forigas volupton? Aŭ regas ĝin? Se mi povus diri, ke ili estis nur senutilaj! Ili estas pozitive malutilaj. Mi povas tute klare klarigi al vi kiam ajn vi volas, ke nobla spirito, kiam engaĝita en tiaj subtilecoj, estas difektita kaj malfortigita. **10.** Mi hontas diri, kiajn armilojn ili provizas al homoj, kiuj estas destinitaj militi kun la sorto, kaj kiel malbone ili ekipas ilin! Ĉu ĉi tio estas la vojo al la plej granda bono? Ĉu la filozofio devas procedi per tia frapado kaj per kvereloj, kiuj estus malhonoro kaj riproĉo eĉ por eksponantoj de la leĝo? Ĉar kion alian faras vi viroj, kiam vi intence kaptas la personon, al kiu vi faras demandojn, ol ŝajnigi, ke la viro perdis sian kazon pro teknika eraro? Sed ekzakte kiel la juĝisto povas reenpostenigi tiujn kiuj perdis vestokompleton tiamaniere, tiel filozofio reinstalis tiujn viktimojn de kverelado al sia antaŭa kondiĉo. **11.** Kial vi homoj forlasas viajn potencajn promesojn, kaj, certiginte al mi per altsona lingvaĵo, ke vi permesos, ke la oro brilo brilu mian vidpovon ne pli ol la brilo de la glavo, kaj ke mi faros, per potenca? firmeco, malestimas kaj tion, kion ĉiuj homoj avidas, kaj tion, kion ĉiuj homoj timas, kial vi malsupreniras al la ABC de skolastaj pedantuloj? Kio estas via respondo?

Ĉu ĉi tio estas la vojo al la ĉielo?

Ĉar ĝuste tion la filozofio promesas al mi, ke mi fariĝos egala al Dio. Por tio mi estas vokita, por tio mi venis. Filozofio, plenumu vian promeson!

12. Tial, mia kara Lucilio, foriru laŭeble de ĉi tiuj esceptoj kaj objektoj de tiel nomataj filozofoj. Sincereco, kaj simpleco ŝajnas vera boneco. Eĉ se restus al vi multaj jaroj, vi estus devinta ilin ŝpareme elspezi, por havi sufiĉe por la necesaj aferoj; sed kia estas, kiam via tempo estas tiel malabunda, kia frenezo estas lerni superflujajn aferojn! Adiaŭ.

XLIX. Pri la Mallongeco de Vivo

1. Homo estas ja maldiligenta kaj senzorga, mia kara Lucilio, se li rememorigas amikon nur vidante ian pejzaĝon, kiu ekscitas la memoron; kaj tamen estas tempoj, kiam la malnovaj konataj obstakloj vekas senton de perdo, kiu estis konservita en la animo, ne revenigante mortajn memorojn, sed vekante ilin el ilia dormanta stato, same kiel la vido de la plej ŝatata sklavo de perdita amiko, aŭ lia mantelo, aŭ lia domo, renovigas la funebbron de la funebro, kvankam ĝi estis mildigita de la tempo.

Nun, jen, Kampanio, kaj precipe Napolo kaj via amata Pompejo frapis min, kiam mi rigardis ilin, per mirinde freŝa sento de sopiro al vi. Vi staras en plena vido antaŭ miaj okuloj. Mi estas disiĝo de vi. Mi vidas, ke vi sufokas viajn larmojn kaj rezistas sen sukceso al la emocioj, kiuj aperas en la sama momento, kiam vi provas kontroli ilin. Ŝajnas, ke mi perdis vin nur antaŭ momento. Ĉar kio ne estas "sed antaŭ momento" kiam oni komencas uzi la memoron?

2. Antaŭ nur momento mi sidis, kiel knabo, en la lernejo de la filozofo Sotion sed antaŭ momento, ke mi komencis pledi en la tribunaloj, sed antaŭ momento, ke mi perdis la deziron pledi, sed antaŭ momento, ke mi perdis la kapablon. Senfine rapida estas la flugo de la tempo, ĉar tiuj pli klare vidas, kiuj rigardas malantaŭen. Ĉar kiam ni intencas la nuntempon, ni ne rimarkas ĝin, tiel milda estas la forpaso de la tempokapta flugo. 3. Ĉu vi demandas la kialon de ĉi tio? La tuta pasinta tempo estas en la sama loko; ĉio prezentas al ni la saman aspekton, ĝi kuŝas kune. Ĉio glitas en la saman abismon. Krome, evento kiu en sia tutaĵo estas de mallonga kompasoj ne povas enhavi longajn intervalojn. La tempo, kiun ni pasigas por vivi, estas nur punkto, eĉ malpli ol punkto. Sed ĉi tiun momenton, kiom ĝi estas infinitezima, la naturo mokis igante ĝin ŝajni ekstere de pli longa daŭro; ŝi prenis unu parton el ĝi kaj faris ĝin infanaĝo, alian infanaĝon, alian junecon, alian la laŭgradan deklivon, por tiel diri, de juneco al maljuneco, kaj maljuneco mem estas ankoraŭ alia. Kiom da paŝoj por kiom mallonga grimrado! 4. Nur antaŭ momento mi forveturigis vin dum via vojaĝo; kaj tamen ĉi tiu "antaŭ momento" konsistigas bonan parton de nia ekzisto, kiu estas tiel mallonga, ni pripensu, ke ĝi baldaŭ tute finiĝos. En aliaj jaroj tempo ne ŝajnis al mi iri tiel rapide; nun, ĝi ŝajnas rapide nekredible, eble, ĉar mi sentas ke la cellinio moviĝas pli proksimen al mi, aŭ eble mi komencis atenti kaj kalkuli miajn perdojn.

5. Pro tio mi des pli koleras, ke iuj homoj pretendas la plej grandan parton de ĉi tiu tempo por superflujaj aferoj, – tempo kiu, kiom ajn zorge ĝi estas gardata, ne povas sufiĉi eĉ por necesaj aferoj. Cicerono deklaris ke se la nombro de liaj tagoj estus duobligita, li ne devus havi tempon legi la lirikajn poetojn. Kaj vi povas taksu la dialektikistojn en la sama klaso; sed ili estas malsaĝaj en pli melankolia maniero. La lirikaj poetoj estas konfese frivolaj; sed la dialektikistoj kredas, ke ili mem okupiĝas pri seriozaj aferoj. 6. Mi ne neas, ke oni devas ĵeti rigardon al dialektiko; sed ĝi devus esti nura rigardo, ia saluto el la sojlo, nur por ke oni ne trompiĝu, aŭ juĝi ĉi tiujn serĉojn enhavi iujn kaŝitajn aferojn de granda valoro.

Kial vi turmentas vin kaj malpeziĝas pro ia problemoj, kiun estas pli lerte malestimi ol solvi? Kiam soldato estas neĝenata kaj vojaĝas trankvile, li povas ĉasi bagatelojn laŭ sia vojo; sed kiam la malamiko proksimiĝas al la malantaŭo, kaj ordonas plirapidigi la paŝon, la neceso igas lin forĵeti ĉion, kion li prenis en momentoj de paco kaj libertempo. 7. Mi ne havas tempon por esplori pridisputatajn fleksojn de vortoj, aŭ por provi mian ruzon sur ili.

Jen la kolektiĝantaj klanoj, la rapide fermitaj pordegoj,
kaj la armiloj akriĝitaj pretaj por la milito.

Mi bezonas fortan koron, por aŭdi sen ŝanceliĝi ĉi tiun batalbruon, kiu sonas ĉirkaŭe. **8.** Kaj ĉiuj prave kredus min freneza, se, kiam grizbarboj kaj virinoj amasigis rokojn por la fortikaĵoj, kiam la kirasvestitaj junuloj ene de la pordegoj atendis, aŭ eĉ postulus, la ordonon por eliro, kiam la lancoj de la malamikoj tremis en niaj pordegoj kaj la tero mem skuis pro minoj kaj subteraj trairejoj, – mi diras, ili prave kredus min freneza, se mi sidus senokupe, metante tiajn etajn pozajojn kiel ĉi: "Kion vi ne perdis, vi; havas. Sed vi ne perdis iujn ajn kornojn. Tial, vi havas kornojn" aŭ aliajn lertaĵojn konstruitajn laŭ la modelo de ĉi tiu peco de pura stulteco. **9.** Kaj tamen mi povas bone ŝajni en viaj okuloj ne malpli freneza, se mi elspezas miajn energiojn por tiaspecaj aferoj; ĉar eĉ nun mi estas en sieĝa stato. Kaj tamen, en la unua kazo estus nur danĝero de ekstere, kiu minacus min, kaj muro, kiu disigis min de la malamiko; kiel estas nun, mort-farantaj danĝeroj estas en mia ĉeesto mem. Mi ne havas tempon por tia sensencaĵo; forta entrepreno estas sur miaj manoj. Kion mi faru? La morto estas sur mia spuro, kaj la vivo forpasas; **10.** Instruu al mi ion per kio alfronti ĉi tiujn problemojn. Faru, ke mi ĉesos provi eskapi de morto, kaj ke vivo ĉesu eskapi de mi. Donu al mi kuraĝon renkonti malfacilaĵojn; trankviligu min antaŭ la neevitebla. Malstreĉu la streĉitajn limojn de la tempo, kiu estas al mi donita. Montru al mi, ke la bono en la vivo dependas ne de la longeco de la vivo, sed de la uzo de ni; ankaŭ, ke estas eble, aŭ pli ĝuste kutime, ke viro longe vivinta vivis tro malmulte. Diru al mi, kiam mi kuŝiĝos por dormi: "Vi eble ne vekigis denove!" Kaj kiam mi vekigis: "Vi eble ne plu ekdormos!" Diru al mi, kiam mi eliras el mia domo: "Vi ne rajtas reveni!" Kaj kiam mi revenos: "Vi eble neniam plu eliros!" **11.** Vi eraras, se vi pensas, ke nur dum oceana vojaĝo estas tre eta spaco inter vivo kaj morto. Ne, la distanco inter estas same mallarĝa ĉie. Ne ĉie la morto montras sin tiel proksime; tamen ĉie li estas tiel proksima.

Forigu min de ĉi tiuj ombraj teruroj; tiam vi pli facile transdonos al mi la instruon, por kiu mi preparis min. Ĉe nia naskiĝo la naturo igis nin instrueblaj, kaj donis al ni racion, ne perfektan, sed kapablan perfektigi. **12.** Diskutu por mi justecon, devon, ŝparemon kaj tiun duoblan purecon, kaj la purecon, kiu sin detenas de la alies persono, kaj tion, kiu zorgas pri la propra memo. Se vi nur rifuzos gvidi min laŭ flankaj vojoj, mi pli facile atingos la celon, kiun mi celas. Ĉar, kiel diras la tragika poeto:

La lingvo de la vero estas simpla.

Ni ne devus do fari tiun lingvon malsimpla; ĉar por animo de granda klopodo estas nenio malpli taŭga ol tia ruza lerteco. Adiaŭ.

L. Pri nia Blindeco kaj ĝia Kuraco

1. Mi ricevis vian leteron multajn monatojn post kiam vi afiŝis ĝin; sekve, mi opiniis senutila demandi al la portanto, pri kio vi estas okupita. Li devas havi aparte bonan memoron, se li povas memori tion! Sed mi esperas, ke ĝis nun vi vivas tiel, ke mi povas esti certa, pri kio vi okupiĝas, negrave kie vi estas. Ĉar pri kio alia vi okupas vin krom plibonigi vin ĉiutage, flankenmeti iun eraron kaj ekkompreni, ke la kulpoj, kiujn vi atribuas al la cirkonstancoj, estas en vi mem? Ni ja kapablas atribui iujn mankojn al la loko aŭ al la tempo; sed tiuj eraroj sekvos nin, kiel ajn ni ŝanĝas nian lokon.

2. Vi konas Harpasté, la klaŭnon de mia edzino; ŝi restis en mia domo, ŝarĝo de heredaĵo. Mi aparte malaprobis ĉi tiujn idiotojn; kiam ajn mi deziras ĝui la ŝercojn de klaŭno, mi ne estas devigita ĉasi malproksime; Mi povas ridi pri mi mem. Nun ĉi tiu klaŭno subite blindiĝis. La rakonto sonas nekredible, sed mi certigas al vi, ke ĝi estas vera: ŝi ne scias, ke ŝi estas blinda. Ŝi daŭre petas sian deĵoranton ŝanĝi sian loĝejon; ŝi diras ke ŝiaj loĝejoj estas tro malhelaj.

3. Vi povas klare vidi, ke tio, kio ridetigas nin en la kazo de Harpasté, okazas al ni ĉiuj ceteraj; neniu komprenas, ke li mem estas avida, aŭ ke li estas avida. Tamen la blinduloj petas gvidilon, dum ni vagas sen unu, dirante: "Mi ne estas mem-serĉanta; sed oni ne povas vivi en Romo alimaniere. Mi ne estas ekstravaganca, sed nura loĝado en la urbo postulas grandan elspezon. . Ne estas mia kulpo, ke mi havas koleran emon, aŭ ke mi ne trankviliĝis al iu difinita vivskemo; tio estas pro mia juneco." 4. Kial ni trompas nin mem? La malbono, kiu afliktas nin, ne estas ekstera, ĝi estas ene de ni, situanta en niaj vitaloj mem; tial ni des pli malfacile atingas sanecon, ĉar ni ne scias, ke ni estas malsanaj.

Supozu, ke ni komencis la kuracon; kiam ni forĵetos ĉiujn ĉi tiujn malsanojn, kun ilia tuta virulento? Nuntempe, ni eĉ ne konsultas la kuraciston, kies laboro estus pli facila, se li estus alvokita kiam la plendo estis en siaj fruaj stadioj. La teneraj kaj nespertaj mensoj sekvus liajn konsilojn, se li montrus la ĝustan vojon. 5. Neniu homo trovas malfacile reveni al la naturo, krom la homo, kiu forlasis la naturon. Ni ruĝiĝas ricevi instruon en sana senco; sed, je la Ĉielo, se ni opinias maljusta serĉi instruiston de ĉi tiu arto, ni ankaŭ forlasu ĉian esperon, ke tiel granda bono povus esti enŝtopiĝinta en ni per nura hazardo.

Ne, ni devas labori. Verdire, eĉ la laboro ne estas bonega, se nur, kiel mi diris, ni komencas muldi kaj rekonstrui niajn animojn antaŭ ol ili estas malmoligitaj de peko. Sed mi ne malesperas eĉ pri malmoliĝinta pekulo. 6. Estas nenio, kio ne kapitulacos al persista traktado, al koncentrita kaj zorgema atento; kiom ajn la konstruligno povas esti fleksita, vi povas refari ĝin rekte. Varmo malfleksas kurbajn trabojn, kaj ligno kiu kreskis nature en alia formo estas formita artefarite laŭ niaj bezonoj. Kiom pli facile la animo lasas sin formi, kiel ĝi estas fleksebla kaj pli cedema ol ajna likvaĵo! Ĉar kio alia estas la animo ol aero en certa stato? Kaj vi vidas, ke aero estas pli adaptebla ol iu ajn alia materio, proporcie kiel ĝi estas pli malofta ol iu alia.

7. Nenio, Lucilio, malhelpas vin havi bonajn esperojn pri ni, nur pro tio, ke ni eĉ nun estas en la teno de la malbono, aŭ ĉar ni delonge estas posedataj de tio. Ne ekzistas homo, al kiu bona menso venas antaŭ malbona. Estas la malbona menso, kiu unue tenas nin ĉiujn. Lerni virton signifas mallerni malvirton. 8. Ni do iru al la tasko liberigi nin de misoj kun des pli da kuraĝo, ĉar, kiam oni iam komisias al ni, la bono estas eterna posedaĵo; virto ne estas mallernita. Ĉar

maloj trovas malfacilecon kroĉiĝi tie, kie ili ne apartenas, tial ili povas esti elpelitaj kaj forpuŝitaj; sed kvalitoj kiuj venas al loko, kiu estas ĝuste ilia, restas fidele. La virto estas laŭ la naturo; malvirto estas kontraŭ ĝi kaj malamika. **9.** Sed kvankam virtoj, kiam ili estas akceptitaj, ne povas foriri kaj estas facile gardeblaj, tamen la unuaj paŝoj en la alproksimiĝo al ili estas peniga, ĉar estas karakterize por malforta kaj malsana menso timi tion, kio estas nekonata. La menso devas do esti devigita fari komencon; de tiam, la medikamento ne estas amara; ĉar tuj kiam ĝi kuracas nin ĝi komencas doni plezuron. Oni ĝuas aliajn kuracojn nur post la restarigo de la sano, sed filozofio estas samtempe sana kaj agrabla. Adiaŭ.

LI. Pri Baiae kaj Moraloj

1. Ĉiu homo faras la plej bonan, mia kara Lucilio! Vi tie tie havas Etnon, tiun altan kaj plej famkonatan monton de Sicilio; (kvankam mi ne povas kompreni kial Messala, – aŭ ĉu ĝi estis Valgius? ĉar mi legis en ambaŭ, – nomis ĝin "unika", ĉar multaj regionoj ruktas fajron, ne nur la altaj, kie la fenomeno estas pli ofta. , – supozeble ĉar fajro leviĝas ĝis la plej granda alteco, – sed ankaŭ malaltajn lokojn.) Koncerne min, mi faras la plej bonan, kion mi povas; Mi devis kontentiĝi pri Baiae; kaj mi forlasis ĝin la tagon post kiam mi atingis ĝin; ĉar Baiae estas evitinda loko, ĉar, kvankam ĝi havas certajn naturajn avantaĝojn, lukso postulis ĝin por sia propra ekskluziva feriejo. 2. "Kion do," vi diras, "ĉiu loko estu elamasigita kiel objekto de malemo?" Tute ne. Sed same kiel, al la saĝulo kaj justulo, unu stilo de vesto pli taŭgas ol alia, sen ke li havu malemon al iu aparta koloro, sed ĉar li opinias, ke iuj koloroj ne konvenas al tiu, kiu adoptis la simplan vivon; do estas ankaŭ lokoj, kiujn la saĝulo aŭ tiu, kiu estas sur la vojo al saĝo, evitos kiel fremdaj al bona moralo. 3. Tial, se li pripensas retiriĝon de la mondo, li ne elektos Kanopon (kvankam Kanopo ne malhelpas iun homon vivi simple), nek Baiae ankaŭ; ĉar ambaŭ lokoj komencis esti feriejoj de malvirto. Ĉe Canopus la lukso dorlotas sin ĝis la plej alta grado; ĉe Baiae estas eĉ pli malstreĉa, kvazaŭ la loko mem postulus certan permesilon.

4. Ni devus elekti loĝejojn, kiuj estas sanigaj ne nur por la korpo, sed ankaŭ por la karaktero. Same kiel mi ne zorgas vivi en loko de torturo, ankaŭ mi ne zorgas loĝi en kafejo. Atesti personojn ebriajn vagantajn laŭlonge de la plaĝo, la tumultan diboĉadon de velfestoj, la lagojn a-din kun ĥora kanto, kaj ĉiujn aliajn manierojn en kiuj la lukso, kiam ĝi estas, por tiel diri, liberigita de la bridoj de la leĝo ne nur pekas, sed blazonas siajn pekojn eksterlande, – kial mi devas atesti ĉion ĉi? 5. Ni devus zorgi, ke ni fuĝu al la plej ebla distanco de provokoj al malvirto. Ni devus hardi niajn mensojn, kaj forigi ilin malproksime de la allogoj de plezuro. Ununura vintro malstreĉis la fibron de Hanibalo; lia dorlotado en Kampanio elprenis la viglecon de tiu heroo, kiu triumfis super Alpoj neĝoj. Li venkis per siaj armiloj, sed estis konkerita de siaj malvirtoj. 6. Ankaŭ ni havas militon por fari, specon de militado en kiu estas permesite neniu ripozo aŭ forigo. Venkedaj, unue, estas plezuroj, kiuj, kiel vi vidas, forportis eĉ la plej severajn karakterojn. Se homo iam komprenis, kiom granda estas la tasko, kiun li eniris, li vidos, ke ne devas esti delikata aŭ virineca konduto. Kion mi rilatas al tiuj varmaj banoj aŭ al la ŝvitĉambro, kie ili enfermas la sekan vaporon, kiu devas elĉerpi viajn fortojn? Ŝvito devas flui nur post laboro.

7. Supozu, ke ni faru tion, kion faris Hanibalo, - kontrolu la kurson de la eventoj, rezignu la militon, kaj transdonos niajn korpojn por esti miruĝitaj. Ĉiu prave kulpigus nin pri nia malkonvena maldiligento, afero plena de danĝero eĉ por la venkinto, por diri nenion pri tiu, kiu estas nur survoje al venko. Kaj ni eĉ malpli rajtas fari tion, ol tiuj sekvantoj de la kartaga flago; ĉar nia danĝero estas pli granda ol ilia, se ni malrapidiĝas, kaj nia laboro estas pli granda ol ilia eĉ se ni antaŭeniras. 8. La fortuna batalas kontraŭ mi, kaj mi ne plenumos ŝiajn ordonojn. Mi rifuzas submetiĝi al la jugo; ne prefere, mi forskuas la jugon, kiu estas sur mi, – ago kiu postulas eĉ pli grandan kuraĝon. La animo ne estas dorlota; kapitulaci al plezuro signifas ankaŭ kapitulaci al doloro, kapitulaci al laboro, kapitulaci al malriĉeco. Kaj ambicio kaj kolero volos havi super mi la samajn rajtojn kiel plezuro, kaj mi estos disŝirita, aŭ pli ĝuste disŝirita, inter ĉiuj ĉi tiuj konfliktantaj pasioj. 9. Liberecon mi metis antaŭ miajn okulojn; kaj mi strebas al tiu rekompenco. Kaj kio estas libereco, vi demandas? Ĝi signifas ne esti sklavo de iu ajn cirkonstanco, de ajna limo, de ajna hazardo; ĝi signifas devigi Fortunon eniri la listojn en

egalaj kondiĉoj. Kaj en la tago, kiam mi ekscios, ke mi havas la superecon, ŝia potenco estos nenio. Kiam mi havos morton en mia propra kontrolo, ĉu mi prenos ordonojn de ŝi?

10. Tial, homo okupita de tiaj pripensoj devus elekti aŭsteran kaj puran loĝejon. La spirito estas malfortigita de ĉirkaŭaĵo tro agrabla, kaj sendube onies loĝloko povas kontribui al difekto de ĝia vicleco. Bestoj, kies hufoj estas malmoligitaj sur malglata tero, povas veturi iun ajn vojon; sed kiam ili estas grasigitaj sur molaj marĉaj herbejoj, iliaj hufoj baldaŭ eluziĝas. La plej kuraĝa soldato venas el rok-nervaj regionoj; sed la urba bredita kaj la hejmbredita estas malvigla en ago. La mano, kiu turnas sin de la plugilo al la glavo, neniam kontraŭas labori; sed viaj glataj kaj bone vestitaj dandaj koturnoj ĉe la unua polvonubo. **11.** Esti trejnita en kruda lando plifortigas la karakteron kaj konvenas ĝin por grandaj entreprenoj. Estis pli honore en Scipio pasigi sian ekzilon ĉe Liternum ol ĉe Baiae; lia falo ne bezonis medion tiel virinecan. Tiuj ankaŭ en kies manojn la altiĝantaj riĉaĵoj de Romo unue transdonis la riĉaĵon de la ŝtato, Gaius Marius, Gnaeus Pompejo kaj Cezaro, ja konstruis vilaojn proksime de Baiae; sed ili starigis ilin sur la suproj mem de la montoj. Ĉi tio ŝajnis pli soldatsimila, rigardi malsupren de alta alto sur terojn disvastigitajn malproksimen kaj larĝe malsupre. Notu la situacion, pozicion kaj specon de konstruaĵo kiun ili elektis; vi vidos, ke ili ne estis kamparaj lokoj, – ili estis tendaroj. **12.** Ĉu vi supozas, ke Katono iam loĝus en plezurpalaco, por ke li povu kalkuli la malĉastajn virinojn, dum ili preterveturis, la multspecajn bargojn pentritajn en ĉiaj koloroj, la rozojn, kiuj ŝvebis ĉirkaŭ la lago, aŭ tiu li eble aŭskultos la noktajn interbatiĝon de serenadistoj? Ĉu li ne estus preferinta resti en la ŝirmejo de tranĉeo suprenĵetita de siaj propraj manoj por servi por ununura nokto? Ĉu iu homo, kiu estas homo, ne havus sian dormadon interrompita per milittrumpeto prefere ol per ĥoro de serenadistoj?

13. Sed mi sufiĉe longe harangos kontraŭ Baiae; kvankam mi neniam povis harangi sufiĉe ofte kontraŭ malvirto. Malvirto, Lucilio, estas kontraŭ kio mi deziras, ke vi procedu, senlime kaj senfine. Ĉar ĝi havas nek limon nek finon. Se ia malvirto disŝiras vian koron, forĵetu ĝin de vi; kaj se vi ne povas forigi ĝin alimaniere, elŝiru ankaŭ vian koron. Antaŭ ĉio, forpelu plezurojn de via vido. Malamu ilin pli ol ĉiuj aliaj aferoj, ĉar ili estas kiel la banditoj, kiujn la egiptoj nomas "amantoj", kiuj nin ĉirkaŭbrakas nur por garroti nin. Adiaŭ.

LII. Pri Elekto de Niaj Instruistoj

1. Kio estas tiu ĉi forto, Lucilio, kiu trenas nin en unu direkton, kiam ni celas en alian, instigante nin al la ĝusta loko, de kiu ni sopiras retiriĝi? Kio estas tio, kio luktas kun nia spirito, kaj ne permesas al ni ion deziri unufoje por ĉiam? Ni deturniĝas de plano al plano. Neniu el niaj deziroj estas senpaga, neniu estas nekvalifikita, neniu estas daŭra. 2. "Sed estas la malsaĝulo," vi diras, "kiu estas malkonsekvencia; nenio konvenas al li por longe." Sed kiel aŭ kiam *mi* povas forŝiri nin de ĉi tiu malsaĝeco? Neniu homo per si mem havas sufiĉan forton por leviĝi super ĝi; li bezonas helpan manon, kaj iun por eligi lin.

3. Epikuro rimarkas ke certaj viroj laboris sian vojon al la vero sen iu ajn helpo, eltranĉante sian propran trairejon. Kaj li speciale laŭdas ĉi tiujn, ĉar ilia impulso venis de interne, kaj ili forĝis antaŭ si mem. Denove, li diras, estas aliaj, kiuj bezonas eksteran helpon, kiuj ne iros, krom se iu kondukas la vojon, sed kiuj sekvas fidele. El tiuj, li diras, Metrodoro estis unu; ĉi tiu speco de viro ankaŭ estas bonega, sed apartenas al la dua grado. Ni mem ankaŭ ne estas de tiu unua klaso; ni estos bone traktataj, se ni estas akceptitaj en la duan. Nek vi devas malestimigi homon, kiu povas akiri savon nur kun la helpo de alia; la volo esti savita signifas ankaŭ multon.

4. Vi trovas ankoraŭ alian klason de homoj, – kaj klason ne malestimindan, – kiuj povas esti devigitaj kaj pelitaj en justecon, kiuj ne bezonas gvidilon tiom kiom ili postulas iun por kuraĝigi kaj kvazaŭ, por devigi ilin antaŭen. Ĉi tiu estas la tria vario. Se vi ankaŭ petas de mi pri homo de ĉi tiu ŝablono, Epikuro diras al ni, ke Hermarĥo estis tia. Kaj el la du lastnometaj klasoj, li estas pli preta gratuli la unu, sed li sentas pli da respekto al la alia; ĉar kvankam ambaŭ atingis la saman celon, estas pli granda kredito esti alportinta la saman rezulton per la pli malfacila materialo sur kiu labori.

5. Supozu, ke du konstruaĵoj estis starigitaj, male al siaj fundamentoj, sed egalaj laŭ alteco kaj grandeco. Unu estas konstruita sur senmanka tero, kaj la procezo de erektiĝo iras rekte antaŭen. En la alia kazo, la fundamentoj elĉerpis la konstrumaterialojn, ĉar ili estis enprofundigitaj en mola kaj ŝanĝiĝanta grundo kaj multe da laboro estis malŝparita por atingi la solidan roko. Kiam oni rigardas ambaŭ, oni vidas klare, kian progreson faris la unua, sed la pli granda kaj malfacila parto de la dua estas kaŝita. 6. Tiel kun viraj emoj; iuj estas flekseblaj kaj facile administreblaj, sed aliaj devas esti pene ellaboritaj mane, por tiel diri, kaj estas plene dungitaj en la farado de siaj propraj fundamentoj. Mi do konsiderus pli bonŝanca la homon, kiu neniam havis problemojn kun si mem; sed la alia, mi sentas, meritis pli bonan de si, kiu gajnis venkon super la malnobleco de sia propra naturo, kaj ne milde gvidis sin, sed baraktis sian vojon, al saĝo.

7. Vi povas esti certa, ke tiu ĉi nerezista naturo, kiu postulas multe da laboro, estas enplantita en ni. Estas obstakloj sur nia vojo; do ni batalu, kaj voku al nia helpo kelkajn helpantojn. "Kiun," vi diras, "al mi voku? Ĉu ĝi estu ĉi tiu aŭ tio?" Estas alia elekto ankaŭ malfermita al vi; vi povas iri al la antikvuloj; ĉar ili havas la tempon por helpi vin. Ni povas ricevi helpon ne nur de la vivantoj, sed de tiuj de la pasinteco. 8. Ni elektu, tamen, el inter la vivantoj, ne virojn, kiuj elverŝas siajn vortojn kun la plej granda facilmoveco, elirantaj ordinarajn kaj tenante kvazaŭ, siaj propraj malgrandaj privataj ekspozicioj, – ne ĉi tiuj, mi diras, sed viroj kiuj instruas nin per siaj vivoj, viroj kiuj diras al ni kion ni devas fari kaj poste pruvas tion per praktiko, kiuj montras al ni kion ni devus eviti, kaj tiam neniam estas kaptitaj farante tion, kion ili havas. ordonis al ni eviti.

Elektu kiel gvidilon iun, kiun vi admiros pli, kiam vi vidos lin agi ol kiam vi aŭdos lin paroli. **9.** Kompreneble mi ne malhelpus, ke vi aŭskultu ankaŭ tiujn filozofojn, kiuj kutimas okazigi publikajn kunvenojn kaj diskutojn, kondiĉe ke ili aperu antaŭ la popolo kun la esprima celo plibonigi sin kaj la aliajn, kaj ne praktiku sian profesion pro tio. de memserĉado. Ĉar kio estas pli malnobla ol filozofio amindumi aplaŭdon? Ĉu la malsanulo laŭdas la kirurgon dum li operacias? **10.** En silento kaj kun respektema timo submetiĝas al la kuraco. Kvankam vi ploras aplaŭdon, mi aŭskultos viajn kriojn kvazaŭ vi ĝemus kiam viaj ulceroj estis tuŝitaj. Ĉu vi volas atesti, ke vi estas atenta, ke vi estas ekscitita de la grandiozeco de la temo? Vi povas fari ĉi tion en la ĝusta tempo; Mi kompreneble permesos al vi juĝi kaj voĉdoni pri la pli bona vojo. Pitagoro igis siajn lernantojn silenti dum kvin jaroj; ĉu vi pensas, ke ili havis la rajton pro tio tuj eksplodi en aplaŭdon?

11. Kiel freneza estas tiu, kiu eliras el la prelegejo en feliĉa animstato simple pro aplaŭdo de malkleruloj! Kial vi ĝojas esti laŭdata de homoj, kiujn vi mem ne povas laŭdi? Fabiano kutimis doni popularajn paroladojn, sed lia publiko aŭskultis sinregante. De tempo al tempo eksplodis laŭta laŭda krio, sed ĝi estis instigita de la grandeco de lia temo, kaj ne de la sono de oratoro kiu elglitis antaŭen agrable kaj mallaŭte. **12.** Devus esti diferenco inter la aplaŭdo de la teatro kaj la aplaŭdo de la lernejo; kaj estas certa dececo eĉ en donado de laŭdo. Se vi zorge markas ilin, ĉiuj agoj estas ĉiam signifaj, kaj vi povas taksi karakteron eĉ per la plej bagatelaj signoj. La lasciva homo estas malkaŝita per sia irado, per manomovo, foje per ununura respondo, per sia tuŝado de la kapo per fingro, per la movo de sia okulo. La fripono montriĝas per lia ridado; la frenezulo laŭ sia vizaĝo kaj ĝenerala aspekto. Ĉi tiuj kvalitoj iĝas konataj per certaj markoj; sed vi povas diri la karakteron de ĉiu homo, kiam vi vidas, kiel li donas kaj ricevas laŭdon. **13.** La ĉeestantaro de la filozofo, de ĉi tiu kaj alia angulo, etendas admirajn manojn, kaj foje la adoranta homamaso preskaŭ pendas super la kapo de la preleganto. Sed, se vi vere komprenas, tio ne estas laŭdo; ĝi estas nur aplaŭdo. Tiuj ĉi krioj estu lasitaj por la artoj, kiuj celas plaĉi al la homamaso; la filozofio estu adorita silente. **14.** Junuloj, ja, devas foje havi liberan ludon por sekvi siajn impulsojn, sed ĝi devus esti nur en tempoj kiam ili agas pro impulso, kaj kiam ili ne povas devigi sin silenti. Tia laŭdo donas certan specon de kuraĝigo al la aŭskultantoj mem, kaj funkcias kiel sprono al la junula menso. Sed ili veku al la afero, kaj ne al la stilo; alie, elokventeco faras al ili malbonon, igante ilin enamiĝinte de si mem, kaj ne de la subjekto.

15. Mi prokrastos ĉi tiun temon por la nuntempo; ĝi postulas longan kaj specialan esploron, por montri kiel oni devas alparoli la publikon, kiajn indulgojn oni permesu al parolanto en publika okazo, kaj kion oni permesu al la homamaso mem en la ĉeesto de la parolanto. Ne povas esti dubo, ke filozofio suferis perdon, nun kiam ŝi elmontris siajn ĉarmojn por vendo. Sed ŝi ankoraŭ povas esti rigardata en sia sanktejo, se ŝia ekspozicianto estas pastro kaj ne kolportisto. Adiaŭ.

LIII. Pri la Faŭltoj de la Spirito

1. Vi povas nun persvadi min en preskaŭ ion ajn, ĉar mi ĵus estis persvadita vojaĝi per akvo. Ni forĵetis kiam la maro estis pigre glata; la ĉielo, certe, estis peza de aĉaj nuboj, kiel kutime pluvego aŭ kriegoj. Tamen mi pensis, ke la malmultaj mejloj inter Puteoli kaj via kara Partenopo eble estos forkuritaj en rapida tempo, malgraŭ la necerta kaj malaltiĝanta ĉielo. Do, por pli rapide foriri, mi direktis sin rekte al la maro al Nesis, kun la celo tratanĉi ĉiujn envojojn. 2. Sed kiam ni estis tiel malproksime, ke malmulte ŝanĝis al mi ĉu mi revenis aŭ plu plu, la trankvila vetero, kiu allogis min, malaperis. La ŝtormo ankoraŭ ne komenciĝis, sed la grunda ondo estis, kaj la ondoj senĉese venis pli rapide. Mi komencis peti la piloton meti min ien sur la bordon; li respondis, ke la marbordo estas kruda kaj malbona loko por surteriĝi, kaj ke en ŝtormo li timas ŝirman bordon pli ol ion alian. 3. Sed mi suferis tro grave por pensi pri la danĝero, ĉar maldiligenta marmalsano, kiu ne alportis trankvilon, ĉagrenis min, tia, kiu ĉagrenas la hepaton sen liberigi ĝin. Tial mi demetis la leĝon al mia piloto, devigante lin iri al la bordo, vole-nevole. Kiam ni alproksimiĝis, mi ne atendis, ke la aferoj estu faritaj laŭ la ordonoj de Virgilio, ĝis

Pruo frontis al maroj
aŭ
Ankro plongis de pruo;

Mi rememoris mian profesion kiel veterana fervorulo de malvarma akvo, kaj, vestita kiel mi estis en mia mantelo, mallevis min en la maron, same kiel devus malvarmakva banisto. 4. Kiaj, laŭ vi, estis miaj sentoj, grimjadi super la rokoj, serĉante la vojon aŭ farante tian por mi? Mi komprenis, ke maristoj havas bonan kialon por timi la teron. Estas malfacile kredi, kion mi eltenis, kiam mi mem ne povis elteni; vi povas esti certa, ke la kialo, kial Uliso estis ŝiprompita en ĉiu ebla okazo, ne estis tiom, ĉar la mardio estis kolera kontraŭ li de sia naskiĝo; li estis simple submetita al marmalsano. Kaj estonte mi ankaŭ, se mi devas ien ien sur la maro, atingos mian celon nur en la dudeka jaro.

5. Kiam mi finfine trankviligis mian stomakon (ĉar vi scias, ke oni ne eskapas de marmalsano per eskapo el la maro) kaj refreŝis mian korpon per frotado, mi komencis pripensi, kiel tute ni forgesas aŭ ignoras niajn mankojn, eĉ tiujn, kiuj influas la korpo, kiuj senĉese memorigas al ni pri sia ekzisto, – sen mencii tiujn, kiuj estas pli seriozaj en proporcio, kiom ili estas pli kaŝitaj. 6. Malgranda fervoro nin trompas; sed kiam ĝi pliiĝis kaj aŭtenta febro ekbrulis, ĝi devigas eĉ harditan viron, kiu povas elteni multe da sufero, konfesi, ke li estas malsana. Estas doloro en la piedo, kaj formika sento en la artikoj; sed ni ankoraŭ kaŝas la plendon kaj anoncas, ke ni tordis artikon, aŭ alie estas lacaj pro troa ekzercado. Tiam la malsano, unue necerta, devas ricevi nomon; kaj kiam ĝi komencas ŝveligi ankaŭ la maleolojn, kaj faris niajn ambaŭ piedojn "dekstrajn" piedojn ni devas konfesi, ke ni havas la podagro. 7. La malo validas pri la malsanoj de la animo; ju pli malbona estas, des malpli oni ĝin perceptas. Vi ne devas esti surprizita, mia amata Lucilio. Ĉar tiu, kies dormo estas malpeza, persekutas viziojn dum dormo, kaj kelkfoje, kvankam dormante, konscias, ke li dormas; sed sana dormo neniigas niajn songojn kaj mallevigas la spiriton tiel profunde, ke ĝi ne havas percepton pri memo. 8. Kial neniu konfesos siajn kulpojn? Ĉar li ankoraŭ estas en ilia teno; nur tiu, kiu estas maldorma, povas rakonti sian songon, kaj simile konfeso de peko estas pruvo de sana menso.

Ni do veku nin, por ke ni povu korekti niajn erarojn. Filozofio tamen estas la sola potenco, kiu povas eksciti nin, la sola potenco, kiu povas forskui nian profundan dormeton. Dediĉu vin tute al filozofio. Vi estas inda je ŝi; ŝi estas inda je vi; salutu unu la alian per amega brakumo. Adiaŭu ĉiujn aliajn interesojn kun kuraĝo kaj sincereco. Ne studu filozofion nur dum via libertempo.

9. Se vi estus malsana, vi ĉesos zorgi pri viaj personaj zorgoj, kaj forgesus viajn komercajn devojn; vi ne sufiĉe alte pensus pri iu ajn kliento por aktive zorgi pri lia kazo dum eta mildigo de viaj suferoj. Vi klopodus por forigi la malsanon kiel eble plej baldaŭ. Kio do? Ĉu vi ne faru nun la samon? Forĵetu ĉiujn malhelpojn kaj rezignu vian tempon por akiri sana menso; ĉar neniuj povas atingi ĝin, se li okupiĝas pri aliaj aferoj. Filozofio uzas sian propran aŭtoritaton; ŝi nomumas sian propran tempon kaj ne permesas ĝin esti nomumita por ŝi. Ŝi ne estas afero por esti sekvata je strangaj tempoj, sed temo por ĉiutaga praktiko; ŝi estas mastrino, kaj ŝi ordonas al ni ĉeesti. **10.** Aleksandro, kiam iu ŝtato promesis al li parton de sia teritorio kaj duonon de ĝia tuta posedaĵo, respondis: "Mi invadis Azion kun la intenco, ne akcepti tion, kion vi povus doni, sed permesi al vi konservi tion, kion mi povus lasi." Filozofio same daŭre diras al ĉiuj okupoj: "Mi ne intencas akcepti la tempon, kiun vi restis, sed mi permesos al vi konservi tion, kion mi mem lasos."

11. Turnu do al ŝi per via tuta animo, sidiĝu ĉe ŝiaj piedoj, zorgu in; granda distanco tiam komencos apartigi vin de aliaj viroj. Vi estos multe antaŭ ĉiuj mortontoj, kaj eĉ la dioj ne estos malproksime antaŭ vi. Ĉu vi demandas, kio estos la diferenco inter vi kaj la dioj? Ili vivos pli longe. Sed, laŭ mia kredo, estas la signo de granda artisto limigi plenan similecon al la limoj de miniaturo. La vivo de la saĝulo etendiĝas al li sur same granda surfaco kiel la tuta eterneco faras al dio. Estas unu punkto en kiu la saĝulo havas avantaĝon super la dio; ĉar dio liberiĝas de teruroj per la boneco de la naturo, la saĝulo per sia propra malavareco. **12.** Kia mirinda privilegio, havi la malfortojn de homo kaj la serenecon de dio! La potenco de filozofio malakrigi la batojn de hazardo estas preter kredo. Neniu misilo povas ekloĝi en ŝia korpo; ŝi estas bone protektita kaj nepenetrebla. Ŝi difektas la forton de kelkaj misiloj kaj fordefendas ilin per la malstriktaĵoj de sia robo, kvazaŭ ili ne havus potencon damaĝi; aliajn ŝi forĵetas flanken, kaj ĵetas ilin reen kun tia forto, ke ili retiriĝas al la sendinto. Adiaŭ.

LIV. Pri astmo kaj morto

1. Mia malsaneco permesis al mi longan forpermeson, kiam subite ĝi rekomencis la atakon. "Kia malsano?" vi diras. Kaj vi certe rajtas demandi; ĉar estas vere, ke neniu speco estas al mi nekonata. Sed mi estis transdonita, por tiel diri, al unu speciala malsano. Mi ne scias, kial mi nomu ĝin per ĝia greka nomo; ĉar ĝi estas sufiĉe bone priskribita kiel "spirmanĉo." Ĝia atako estas de tre mallonga daŭro, kiel tiu de kripo surmare; ĝi kutime finiĝas ene de unu horo. Kiu ja povus longe spiri sian lastan? 2. Mi trapasis ĉiujn malsanojn kaj danĝerojn de la karno; sed nenio ŝajnas al mi pli ĝena ol ĉi tio. Kaj nature tiel; ĉar io alia povas esti nomata malsano; sed ĉi tio estas ia daŭra "lasta anhelado". Tial kuracistoj nomas ĝin "praktiki kiel morti." Dum iu tago la spiro sukcesos fari tion, kion ĝi tiom ofte provis. 3. Ĉu vi pensas, ke mi skribas ĉi tiun leteron en gaja spirito, nur ĉar mi eskapis? Estus absurde ĝoji pri tia supozata restarigo de la sano, kiel estus por akuzito imagi, ke li gajnis sian proceson, kiam li sukcesis prokrasti sian juĝon. Tamen meze de mia malfacila spirado mi neniam ĉesis ripozi sekura en gajaj kaj kuraĝaj pensoj.

4. "Kio?" mi diras al mi; "ĉu la morto tiom ofte elprovas min? Lasu ĝin fari; mi mem delonge provis la morton." "Kiam?" vi demandas. Antaŭ ol mi naskiĝis. Morto estas neekzisto, kaj mi jam scias, kion tio signifas. Kio estis antaŭ mi, denove okazos post mi. Se estas ia sufero en ĉi tiu stato, devas esti tia sufero ankaŭ en la pasinteco, antaŭ ol ni eniris la lumon de la tago. Fakte, tamen, ni tiam sentis nenian malkomforton. 5. Kaj mi demandas vin, ĉu vi ne diras, ke unu estas la plej granda el malsaĝuloj, kiu kredis, ke lampo fariĝas pli malbona, kiam ĝi estingiĝis, ol antaŭ ol ĝi estis ŝaltita? Ankaŭ ni mortuloj estas lumigitaj kaj estingitaj; la periodo de sufero venas inter, sed ambaŭflanke estas profunda paco. Ĉar, krom se mi tre eraras, mia kara Lucilio, ni eraras pensante, ke la morto nur sekvas, kiam en la realeco ĝi kaj antaŭis nin kaj siavice nin sekvas. Kia ajn kondiĉo ekzistis antaŭ nia naskiĝo, estas morto. Ĉar kio gravas, ĉu vi tute ne komencas, aŭ ĉu vi ĉesas, ĉar la rezulto de ambaŭ ĉi tiuj statoj estas neekzisto?

6. Mi neniam ĉesis kuraĝigi min per gajaj konsiloj tiaspecaj, silente, kompreneble, ĉar mi ne havis povon paroli; tiam iom post iom tiu spirmanĉo, jam reduktita al ia anhelado, ekaperis je pli grandaj intervaloj, kaj poste malrapidiĝis kaj fine haltis. Eĉ ĝis ĉi tiu tempo, kvankam la anhelado ĉesis, la spiro ne venas kaj iras normale; Mi ankoraŭ sentas ian heziton kaj malfruon en spirado. Estu kiel ĝi volas, kondiĉe ke ne estu ĝemo de la animo. 7. Akceptu de mi ĉi tiun certigon: Mi neniam ektimos, kiam venos la lasta horo; Mi jam estas preta kaj ne planas tutan tagon antaŭe. Sed ĉu vi laŭdas kaj imitu la homon, kiun ne ĝenas morti, kvankam li ĝojas vivi. Ĉar kia virto estas foriri, kiam vi estas elpelita? Kaj tamen estas virto eĉ en ĉi tio: mi ja estas elpelita, sed kvazaŭ mi volonte forirus. Tial la saĝulo neniam povas esti elpelita, ĉar tio signifus forigon de loko, kiun li ne volis forlasi; kaj la saĝulo faras nenion nevole. Li eskapas de la neceso, ĉar li volas fari tion, kion la neceso estas deviganta al li. Adiaŭ.

LV. Pri la Vilao de Vatia

1. Mi ĵus revenis de veturado en mia portilo; kaj mi estas tiel laca, kvazaŭ mi estus irinta la distancon, anstataŭ sidi. Eĉ esti portata por ajna longeco estas malfacila laboro, eble des pli ĉar ĝi estas nenatura ekzerco; ĉar la Naturo donis al ni kruojn por fari nian propran promenadon, kaj okulojn per kiuj fari nian propran vidadon. Niaj luksoj kondamnis nin al malforteco; ni ĉesis povi fari tion, kion ni delonge rifuzis fari. 2. Tamen, mi trovis necese skui mian korpon, por ke la galo, kiu kolektiĝis en mia gorĝo, se tio estis mia problemo, estu elskuita, aŭ, se la spiro mem en mi fariĝis, por iuj kialoj, tro dika, ke la skuado, kiun mi sentis, ke mi estis bona afero, povus ĝin maldikigi. Do mi insistis porti min pli longe ol kutime, laŭ alloga plaĝo, kiu kurbiĝas inter Kumaj kaj la kampara domo de Servilio Vatia fermita ĉe la maro unuflanke kaj la lago aliflanke, same kiel mallarĝa pado. Ĝi estis pakita firme sub la piedo, pro lastatempa ŝtormo; ĉar, kiel vi scias, la ondoj, kiam ili forte kaj rapide batas sur la plaĝo, ebenigas ĝin; sed daŭra periodo de bela vetero malfiksas ĝin, kiam la sablo, kiun la akvo tenas firma, perdas sian malsekecon.

3. Kiel mia kutimo estas, mi komencis serĉi tie ion, kio povus utili al mi, kiam miaj okuloj trafis la vilaon, kiu iam apartenis al Vatia. Do ĉi tiu estis la loko, kie tiu fama pretoria milionulo pasigis sian maljunecon! Li estis fama pro nenio alia ol sia libertempa vivo, kaj li estis rigardita kiel bonŝanca nur pro tio. Ĉar kiam ajn homoj estis ruinigitaj de sia amikeco kun Asinius Gallus kiam aliaj estis ruinigitaj de sia malamo al Sejanus, kaj poste de sia intimeco kun li, – ĉar ne estis pli danĝere ofendi lin ol esti aminta. lin, – oni kriis: "Ho Vatia, vi sola scias vivi!" 4. Sed kion li sciis estis kiel kaŝiĝi, ne kiel vivi; kaj estas multe da diferenco, ĉu via vivo estas de libertempo aŭ de mallaboreco. Do mi neniam veturis preter lia kampara loko dum la vivo de Vatia sen diri al mi: "Jen kuŝas Vatia!"

Sed, mia kara Lucilio, la filozofio estas afero de sankteco, io adorinda, tiel ke la mem falsaĵo plaĉas. Ĉar la homaro konsideru, ke homo liberiĝas, kiu retiriĝis de la socio, estas libera de zorgo, memsufiĉa kaj vivas por si mem; sed ĉi tiuj privilegioj povas esti la rekompenco nur de la saĝulo. Ĉu tiu, kiu estas viktimo de angoro, scias vivi por si mem? Kio? Ĉu li eĉ scias (kaj tio plej gravas) kiel vivi entute? 5. Por la homo, kiu fuĝis de aferoj kaj de homoj, kiu estis forpelita al izoleco pro la malfeliĉo, kiun liaj propraj deziroj alportis sur lin, kiu ne povas vidi sian proksimumon pli feliĉa ol li mem, kiu pro timo kaŝiĝis, kiel timigita kaj malvigla besto, – ĉi tiu persono ne vivas por si mem; li vivas por sia ventro, sia dormo kaj sia volupto, – kaj tio estas la plej hontinda afero en la mondo. Kiu vivas por neniu, tiu ne nepre vivas por si. Tamen, ekzistas tiom da firmeco kaj aliĝo al ies celo, ke eĉ malvigleco, se obstine konservita, alprenas mienon de aŭtoritato ĉe ni.

6. Mi ne povis precize priskribi la vilaon; ĉar mi konas nur la antaŭaĵon de la domo, kaj la partojn, kiuj estas en publika vido kaj videblas de la nura preterpasanto. Estas du grotoj, kiuj kostas multe da laboro, grandaj kiel la plej vasta halo, faritaj mane. Unu el ĉi tiuj ne akceptas la sunradiojn, dum la alia konservas ilin ĝis la suno subiras. Tra arbareto de platanoj estas ankaŭ rivereto, kiu ĉerpas sian provizon kaj sur la maro kaj sur la lago Akeron; ĝi intersekcas la arbareton ekzakte kiel vetkurvojo, kaj estas sufiĉe granda por apogi fiŝojn, kvankam ĝiaj akvoj estas kontinue tiritaj for. Kiam la maro estas trankvila, ili tamen ne uzas la rivereton, nur tuŝante la bone provizitajn akvojn, kiam la ŝtormoj donas al la fiŝkaptistoj devigan ferion. 7. Sed la plej oportuna afero pri la vilao estas la fakto, ke Baiae estas apude, ĝi estas libera de ĉiuj malkomfortoj de tiu feriejo, kaj tamen ĝuas ĝiajn plezurojn. Mi mem komprenas

ĉi tiujn allogaĵojn, kaj mi kredas, ke ĝi estas vilao taŭga por ĉiu sezono de la jaro. Ĝi frontas la okcidentan venton, kiun ĝi kaptas tiel ke Baiae estas neita ĝin. Do ŝajnas, ke Vatia ne estis stulta, kiam li elektis ĉi tiun lokon kiel la plej bonan por pasigi sian libertempon, kiam ĝi estis jam senfrukta kaj kaduka.

8. La loko, kie oni loĝas, tamen malmulte povas kontribui al trankvilo; estas la menso, kiu devas fari ĉion agrabla al si. Mi vidis virojn senkuraĝajn en gaja kaj ĉarma vilao, kaj mi vidis ilin tute ŝajne plenaj de komerco meze de soleco. Tial vi ne rifuzu kredi, ke via vivo estas bone lokita nur ĉar vi ne estas nun en Kampanio. Sed kial vi ne estas tie? Nur lasu viajn pensojn vojaĝi, eĉ al ĉi tiu loko. **9.** Vi povas konversacii kun viaj amikoj kiam ili forestas, kaj efektive tiel ofte kiel vi volas kaj tiom longe kiom vi volas. Ĉar ni ĝuas ĉi tion, la plej grandan el plezuroj, des pli kiam ni forestas unu de la alia. Ĉar la ĉeesto de amikoj igas nin penema; kaj ĉar ni povas iam ajn interparoli aŭ kunsidi, kiam ni disiĝis, ni ne pensas pri tiuj, kiujn ni ĵus vidis. **10.** Kaj ni devas gaje toleri la foreston de amikoj, nur ĉar ĉiu devas ofte foresti de siaj amikoj eĉ kiam ili ĉeestas. Enmetu inter tiaj kazoj, unue, la noktojn pasigitajn aparte, poste la malsamajn engaĝiĝojn, kiujn ĉiu el du amikoj havas, poste la privatajn studojn de ĉiu kaj iliajn ekskursojn en la landon, kaj vi vidos, ke eksterlandaj vojaĝoj ne prirabas nin de multe. **11.** Amiko estu retenata en la spirito; tia amiko neniam povas foresti. Li povas vidi ĉiutage kiun ajn li deziras vidi.

Mi do volus ke vi dividu viajn studojn kun mi, viajn manĝojn kaj viajn promenojn. Ni devus vivi ene de tro malvastaj limoj, se io estus barita al niaj pensoj. Mi vidas vin, mia kara Lucilio, kaj ĝuste en ĉi tiu momento mi aŭdas vin; Mi estas kun vi tiomgrade, ke mi hezitas, ĉu mi ne komencu skribi al vi notojn anstataŭ leterojn. Adiaŭ.

LVI. Pri Kvieto kaj Studo

1. Vidu min, se mi opinias ion pli bezonatan ol silenton por homo, kiu izolas sin por studi! Imagu, kiaj diversaj bruoj resonas ĉirkaŭ miaj oreloj! Mi havas loĝejon ĝuste super banejo. Do imagu al vi la gamon da sonoj, kiuj estas sufiĉe fortaj por igi min malami miajn aŭdkapablojn! Kiam via streĉa sinjoro, ekzemple, ekzercas sin per floraj plumbaj pezoj; kiam li multe laboras, aŭ alie ŝajnigas, ke li laboras forte, mi aŭdas lin grunti; kaj kiam ajn li liberigas sian malliberigitan spiron, mi aŭdas lin anhelanta per sibilaj kaj altaj tonoj. Aŭ eble mi rimarkas iun maldiligentan ulon, kontenta je malmultekosta frotado, kaj aŭdas la krakadon de la puma mano sur lia ŝultro, varianta laŭ la sono laŭ la mano kuŝita sur plata aŭ kava. Tiam, eble, profesiulo venas antaŭen, kriante la partituron; tio estas la fina tuŝo. 2. Al tio aldonu la arestadon de fojfoja roysterer aŭ poŝtelisto, la rakedon de la viro, kiu ĉiam ŝatas aŭdi sian propran voĉon en la banĉambro, aŭ la entuziasmulon, kiu plonĝas en la naĝtankon kun senracia bruo kaj plaŭdado. Krom ĉiuj, kies voĉoj, se nenio alia, estas bona, imagu la harplukiston per sia penetra, akra voĉo, – por reklamado, – senĉese eliranta ĝin kaj neniam tenante la langon krom kiam li plukas la akselojn kaj faras lia viktimo kriis anstataŭe. Poste la kukvendisto kun siaj diversaj krioj, la kolbasisto, la sukeraĵisto, kaj ĉiuj vendistoj de manĝaĵoj kolportantaj siajn varojn, ĉiu kun sia propra distinga intonacio.

3. Vi do diras: „Kiel ferajn nervojn aŭ malfortigitajn orelojn vi devas havi, se via menso povas teni meze de tiom da bruoj, tiel diversaj kaj tiel malkonkordaj, kiam nia amiko Krizipo estas alportata al lia morto de la kontinua; bon-morgaŭoj, kiuj salutas lin!” Sed mi certigas al vi, ke ĉi tiu raketo signifas por mi ne pli ol la sono de ondoj aŭ falanta akvo; kvankam vi memorigos al mi, ke iu tribo iam movis sian urbon nur pro tio, ke ili ne povis elteni la brudadon de Nila katarakto. 4. Vortoj ŝajnas distri min pli ol bruoj; ĉar vortoj postulas atenton, sed bruoj nur plenigas la orelojn kaj batas sur ilin. Inter la sonoj, kiuj bruas min sen distrinte, mi inkluzivas preterpasantajn ĉarojn, maŝiniston en la sama bloko, segilon apude, aŭ iun ulon, kiu manifestacias per pipoj kaj flutoj ĉe la Fluta Fonto, prefere kriante ol kantado.

5. Krome, intermita bruo ĉagrenas min pli ol konstanta. Sed ĝis nun mi plifortigis miajn nervojn kontraŭ ĉio tia, tiel ke mi povas elteni eĉ ŝipestro, kiu markas la tempon per altaj tonoj por lia ŝipanaro. Ĉar mi devigas mian menson koncentriĝi, kaj malhelpas ĝin devagi al aferoj ekster si; ĉio eksterdoma povas esti ĉagreno, kondiĉe ke ne estas tumulto ene, kondiĉe ke timo ne kverelas kun deziro en mia brusto, kondiĉe ke malnobleco kaj malŝparemo ne estas kontraŭaj, unu ĉikanante la alian. Por kio profitas trankvila kvartalo, se niaj emocioj tumultas?

6. Estis nokto, kaj la tuta mondo estis lulita por ripozi.

Ĉi tio ne estas vera; ĉar neniu vera ripozo troveblas, kiam la racio ne faris la luladon. Nokto alportas niajn problemojn al la lumo, prefere ol forpeli ilin; ĝi nur ŝanĝas la formon de niaj zorgoj. Ĉar eĉ kiam ni serĉas dormon, niaj sendormaj momentoj estas tiel ĝenaj kiel la tagtempo. Vera trankvilo estas la stato atingita de neperversa menso kiam ĝi estas malstreĉita. 7. Pensu pri la malfeliĉulo, kiu svatas dormon transdonante sian vastan domegon al silento, kiu, por ke lia orelo estu ĝenita de neniu sono, ordonas al la tuta sekvantaro de siaj sklavo esti trankvila kaj ke kiu ajn alproksimiĝas al li, iru piedpinte; li ĵetas sin de ĉi tiu flanko al tia kaj serĉas maltrankvilan dormadon meze de siaj ĉagrenoj! 8. Li plendas, ke li aŭdis sonojn, kiam li tute ne aŭdis ilin. La kialo, vi demandas? Lia animo estas en tumulto; ĝi devas esti

trankviligita, kaj ĝia ribelema murmurado kontrolita. Vi ne bezonas supozi, ke la animo estas en paco kiam la korpo estas kvieta. Kelkfoje trankvilo signifas maltrankvilon.

Ni devas do vekigi al ago kaj okupi nin per bonaj interesoj, tiom ofte kiom ni estas en la kaptito de neregebla malvigleco. **9.** Grandaj generaloj, kiam ili vidas, ke iliaj viroj estas ribelaj, kontrolas ilin per ia laboro aŭ okupas ilin per malgrandaj ekskursoj. La multe okupata viro ne havas tempon por senbrideco, kaj estas evidenta ordinario, ke la malbonoj de libertempo povas esti forskuitaj per malfacila laboro. Kvankam homoj ofte pensis ke mi serĉis solecon ĉar mi estis naŭzita pri politiko kaj bedaŭris mian malfeliĉan kaj sendankan pozicion, tamen, en la retiriĝo, al kiu timo kaj laco pelis min, mia ambicio foje ree disvolviĝas. Ĉar ne pro tio, ke mia ambicio estis elradikigita, ĝi malpliĝis, sed ĉar ĝi estis laca aŭ eble eĉ ĉagrenita pro la malsukceso de siaj planoj. **10.** Kaj tiel ankaŭ la lukso, kiu foje ŝajnas foriri, kaj tiam kiam ni faris profesion de ŝparemo, komencas ĝeni nin kaj, meze de niaj ekonomioj, serĉas la plezurojn, kiujn ni nur forlasis sed ne kondamnis. Efektive, ju pli ŝtele ĝi venas, des pli granda estas ĝia forto. Ĉar ĉiuj nekaŝitaj malvirtoj estas malpli gravaj; malsano ankaŭ estas pli for sur la vojo al kuracado, kiam ĝi eliras el kaŝado kaj elmontras sian potencon. Do kun avideco, ambicio, kaj la aliaj malbonoj de la menso, - vi povas esti certa, ke ili plej damaĝas kiam ili estas kaŝitaj malantaŭ preteksto de sano.

11. Homoj opinias, ke ni estas en emeritiĝo, kaj tamen ni ne estas. Ĉar se ni sincere retiriĝis, kaj sonigis la signalon por retiriĝo, kaj malestimis eksterajn allogojn, tiam, kiel mi rimarkis supre, neniu ekstera afero distri nin; neniu muziko de homoj aŭ de birdoj povas interrompi bonajn pensojn, kiam ili iam fariĝis firmaj kaj certaj. **12.** La menso, kiu komenciĝas ĉe vortoj aŭ hazarde sonas, estas malstabila kaj ankoraŭ ne retiriĝis en si mem; ĝi enhavas en si elementon de maltrankvilo kaj enradikiĝinta timo, kaj ĉi tio faras oni predo por zorgi, kiel diras nia Virgilio:

Mi, kiun antaŭe neniu sageto povis igi fuĝi, Nek Grekoj, kun plenplenaj vicoj de infanterio. Nun skuu de ĉiu sono, kaj timu la aeron, Kaj pro mia infano kaj pro la ŝarĝo, kiun mi portas.

13. Ĉi tiu viro en sia unua stato estas saĝa; li blekas nek pro la svingita lanco, nek pro la interbatanta kiraso de la serita malamiko, nek pro la bruo de la frapita urbo. Al tiu ĉi viro en sia dua stato mankas scio, timante pri siaj propraj zorgoj, li paliĝas je ĉiu sono; ia krio estas prenita pro la batakrilo kaj renversas lin; la plej eta tumulto igas lin senspira pro timo. Estas la ŝarĝo, kiu timigas lin. **14.** Elektu iun ajn, kiun vi plaĉas el inter viaj plej ŝatataj de Fortuno, sekvante iliajn multajn respondecojn, portante iliajn multajn ŝarĝojn, kaj vi vidos bildon de la heroo de Vergil, "timante kaj por sia infano kaj pro la ŝarĝo kiun li portas."

Vi do povas esti certa, ke vi estas en paco kun vi mem, kiam neniu bruo atingas vin, kiam neniu vorto skuas vin el vi mem, ĉu ĝi estas de flatado aŭ de minaco, aŭ nur de malplena sono zumanta ĉirkaŭ vi kun sensenca bruo. **15.** "Kion do?" vi diras, "ĉu ne estas foje pli simpla afero nur eviti la tumulton?" Mi konfesas ĉi tion. Sekve, mi ŝanĝiĝos de mia nuna loĝejo. Mi nur deziris elprovi min kaj ekzerci min. Kial mi bezonas plu turmenti, kiam Uliso trovis tiel simplan kuracon por siaj kamaradoj eĉ kontraŭ la kantoj de la Sirenoj? Adiaŭ.

LVII. Pri la Provoj de Vojaĝado

1. Kiam venis la tempo por mi reveni al Napolo el Baiae, mi facile persvadis min, ke furiozas ventego, por ke mi evitu alian vojaĝon per la maro; kaj tamen la vojo estis tiel profunda en koto, la tutan vojon, ke oni tamen povas opini min, ke mi faris vojaĝon. En tiu tago mi devis elteni la plenan sorton de atleto; la sanktoleado per kiu ni komencis estis sekvita per la sabloŝprucego en la Napola tunelo. 2. Neniu loko povus esti pli longa ol tiu malliberejo; nenio povus esti pli malklara ol tiuj torĉoj, kiuj ebligis al ni, ne vidi inter la mallumo, sed vidi la mallumon. Sed, eĉ supozante, ke estas lumo en la loko, la polvo, kiu estas premanta kaj malagrable afero eĉ en la libera aero, detruas la lumon; kiom pli malbona estas la polvo tie, kie ĝi ruliĝas reen sur sin, kaj, estante enfermita sen ventolado, reblovas en la vizaĝojn de tiuj, kiuj ekfunkciigas ĝin! Ni do eltenis samtempe du malkomfortojn, kaj ili estis diametre malsamaj: ni luktis kaj kun koto kaj kun polvo sur la sama vojo kaj en la sama tago.

3. La mallumo tamen provizis min per iom da penso; Mi sentis certan mensan eksciton, kaj transformiĝon neakompanata de timo, pro la noveco kaj la malagrableco de nekutima okazo. Kompreneble mi nun ne parolas al vi pri mi mem, ĉar mi estas malproksime de esti perfekta homo, aŭ eĉ homo de mezaj kvalitoj; Mi rilatas al unu super kiu la fortuna perdis sian kontrolon. Eĉ la menso de tia homo estos frapita de emocio kaj li ŝanĝos koloron. 4. Ĉar estas certaj emocioj, mia kara Lucilio, kiujn neniu kuraĝo povas eviti; la naturo memorigas kuraĝon kiel pereema afero ĝi estas. Kaj tiel li kuntiriĝos la brovon, kiam la perspektivo malpermesas, ekstremos pro subitaj aperoj, kaj kapturniĝos, kiam li staros ĉe la rando de alta krutaĵo kaj rigardas malsupren. Ĉi tio ne estas timo; ĝi estas natura sento, kiun la racio ne povas venki. 5. Tial certaj bravuloj, plej volonte verŝi sian propran sangon, ne eltenas vidi la sangon de aliaj. Kelkaj personoj kolapsas kaj svenas pro la vido de ĵus kaŭzita vundo; aliaj estas tuŝitaj simile pri manipulado aŭ rigardado de malnova vundo, kiu supuriĝas. Kaj aliaj renkontas la glavbaton pli facile ol ili vidas ĝin traktita.

6. Sekve, kiel mi diris, mi spertis ian transformiĝon, kvankam oni ne povus nomi ĝin konfuzo. Tiam ĉe la unua ekvido de restarigita taglumo mia bona animo revenis sen antaŭpenso aŭ ordono. Kaj mi komencis pripensi kaj pensi, kiel malsaĝaj ni estas timi certajn objektojn pli aŭ malpli, ĉar ĉiuj finiĝas sammaniere. Ĉar kia diferenco estas, ĉu gardoturo aŭ monto frakasas sur nin? Tute neniu diferenco, vi trovos. Tamen, estos iuj homoj, kiuj timas ĉi-lastan malfeliĉon en pli granda grado, kvankam ambaŭ akcidentoj estas same mortigaj; tiel vere estas, ke timo rigardas ne al la efiko, sed al la kaŭzo de la efiko. 7. Ĉu vi supozas, ke mi nun aludas al la stoikuloj, kiu opinias, ke la animo de homo dispremita de granda pezo ne povas resti kaj estas disĵetita, ĉar ĝi ne havis liberan ŝancon foriri? Ne tion mi faras; tiuj, kiuj tiel pensas, estas, mia opinie, malpravaj. 8. Tiel kiel fajro ne povas esti estingita, ĉar ĝi eskapos ĉirkaŭ la randoj de la korpo, kiu ĝin premas; same kiel la aero ne povas esti difektita per vipo kaj batoj, aŭ eĉ enranĉita, sed refluas ĉirkaŭ la objekto, al kiu ĝi cedas; simile la animo, kiu konsistas el la plej subtilaj partikloj, ne povas esti arestita aŭ detruita ene de la korpo, sed, pro sia delikata substanco, ĝi prefere eskapos tra la objekto mem, per kiu ĝi estas dispremita. Same kiel fulmo, kiom ajn vaste ĝi batas kaj ekbrilas, revenas tra mallarĝa aperturo, do la animo, kiu estas ankoraŭ pli subtila ol fajro, havas eliron tra iu parto de la korpo. 9. Ni do venas al ĉi tiu demando, - ĉu la animo povas esti senmorta. Sed estu certa pri tio: se la animo postvivis la korpon post kiam la korpo estas dispremita, la animo neniel povas esti elpremita, ĝuste ĉar ĝi ne pereas; ĉar la regulo de senmorteco neniam akceptas esceptojn, kaj nenio povas damaĝi tion, kio estas eterna. Adiaŭ.

LVIII. Pri esto

1. Kiel malabunda de vortoj nia lingvo estas, ne, kiel malriĉa, mi ne plene komprenis ĝis hodiaŭ. Ni hazarde parolis pri Platono, kaj mil temoj venis por diskuti, kiuj bezonis nomojn kaj tamen neniun posedis; kaj estis iuj aliaj, kiuj iam posedis, sed poste perdis, siajn vortojn ĉar ni estis tro agrablaj pri ilia uzo. Sed kiu povas elteni esti afabla meze de malriĉeco? 2. Estas insekto, nomata de la grekoj *oestrus*, kiu sovaĝas brutojn kaj disĵetas ilin sur la tutajn paŝtejojn; Ĝi antaŭe estis nomita *asilus* en nia lingvo, kiel vi povas kredi laŭ la aŭtoritato de Virgilio:—

Proksime de Silarus arbaretoj, kaj eke Alburnus' ombroj
De verdvestitaj kverkoj flugas insekto, nomita
Asilus de la Romanoj; en la greka
La vorto estas tradukita *estro*. Kun malglata
Kaj strida sono ĝi zumas kaj pelas sovaĝe
La terurigitajn gregojn tra la arbaroj.

3. Per kio mi konkludas, ke la vorto eluziĝis. Kaj, por ne atendigi vin tro longe, estis certaj nekunmetitaj vortoj aktualaj, kiel *cernere ferro inter se*, kiel denove pruvos Virgilio:

Grandaj herojoj, naskitaj en diversaj landoj, venis
Por *aranĝi aferojn* reciproke per la glavo.

Ĉi tiun "soldantajn aferojn" ni nun esprimas per *decernere*. La simpla vorto malnoviĝis. 4. La antikvuloj kutimis diri *iusso*, anstataŭ *iussero*, en kondiĉaj subfrazoj. Vi ne bezonas preni mian vorton, sed vi povas denove turni sin al Virgilio:

La aliaj soldatoj kondukos la batalon
Kun mi, kie mi *proponos*.

5. Ne estas en mia celo montri, per ĉi tiu aro da ekzemploj, kiom da tempo mi malŝparis por la studo de lingvo; Mi nur deziras, ke vi komprenu, kiom da vortoj, kiuj estis aktualaj en la verkoj de Ennius kaj Accius, ŝimiĝis kun aĝo; dum eĉ en la kazo de Virgilio, kies verkoj estas esploritaj ĉiutage, kelkaj el liaj vortoj estis forŝtelitaj de ni.

6. Vi diros, mi supozas: "Kio estas la celo kaj signifo de ĉi tiu preambulo?" Mi ne konservas vin en la mallumo; Mi deziras, se eble, diri al vi la vorton *essentia* kaj akiri favoran aŭdon. Se mi ne povas fari ĉi tion, mi riskos ĝin kvankam ĝi elŝovas vin el humuro. Mi havas Ciceron, kiel aŭtoritaton por la uzo de ĉi tiu vorto, kaj mi rigardas lin kiel potencon aŭtoritaton. Se vi deziras ateston pri pli posta dato, mi citu Fabiano, zorgema pri parolo, kulturita kaj tiel polurita en stilo, ke li konvenos eĉ al niaj belaj gustoj. Ĉar kion ni povas fari, mia kara Lucilio? Kiel alie ni povas trovi vorton por tio, kion la grekoj nomas οὐστρα, io, kio estas nemalhavebla, io, kio estas la natura substrato de ĉio? Mi petas vin sekve permesu al mi uzi ĉi tiun vorton *essentia*. Mi tamen penos ekzerci la privilegion, kiun vi donis al mi, kun kiel eble plej ŝparema mano; eble mi kontentiĝos pri la nura rajto. 7. Tamen kian bonon faros al mi via indulgemo, se jen mi neniel povas esprimi per la latina la signifon de la vorto, kiu donis al mi la ŝancon insulti la malriĉecon de nia lingvo? Kaj vi eĉ pli kondamnos niajn mallarĝajn romajn limojn, kiam vi ekscios, ke ekzistas vorto de unu silabo, kiun mi ne povas traduki. "Kio estas ĉi tio?" vi

demandas. Ĝi estas la vorto por ento . Vi opinias, ke mi mankas en facileco; vi kredas, ke la vorto estas preta mane, por ke ĝi estu tradukita per *quod est*. Mi tamen rimarkas grandan diferencon; vi devigas min redoni substantivon per verbo. **8.** Sed se mi devos fari tion, mi redonos ĝin per *quod est*. Estas ses manieroj en kiu Platono esprimas ĉi tiun ideon, laŭ nia amiko, viro de granda lernado, kiu menciis la fakton hodiaŭ. Kaj mi klarigos ĉiujn al vi, se mi unue atentigas, ke ekzistas io nomata *genro* kaj io nomata *specio*.

Nuntempe, tamen, ni serĉas la ĉefan ideon de *genro*, de kiu dependas la aliaj, la malsamaj *specioj*, kiu estas la fonto de ĉia klasifiko, la termino sub kiu universalaj ideoj estas ampleksataj. Kaj la ideo de *genro* estos atingita se ni komencos kalkuli malantaŭen de detaloj; ĉar tiamaniere ni estos rekondukitaj al la primara nocio. **9.** Nun "homo" estas *specio*, kiel diras Aristotelo; same estas "ĉevalo", aŭ "hundo". Ni devas do malkovri ian komunan ligon por ĉiuj ĉi tiuj terminoj, kiu ampleksas ilin kaj tenas ilin subigitaj al si mem. Kaj kio estas ĉi tio? Ĝi estas "besto". Kaj tiel komencas esti *genro*"besto", inkluzive de ĉiuj ĉi tiuj terminoj, "homo", "ĉevalo" kaj "hundo". **10.** Sed estas iuj aferoj, kiuj havas vivon (*anima*) kaj tamen ne estas "bestoj". Ĉar estas konsentite, ke plantoj kaj arboj posedas vivon, kaj tial ni parolas pri ili kiel vivantaj kaj mortantaj. Tial la esprimo "vivaĵoj" okupos ankoraŭ pli altan lokon, ĉar ambaŭ bestoj kaj plantoj estas inkluzivitaj en ĉi tiu kategorio. Al certaj objektoj tamen mankas vivo, – kiel rokoj. Do estos alia termino por superi "vivaĵojn", kaj tio estas "substanco". Mi klasifikos "substancan" dirante, ke ĉiuj substancoj estas aŭ viglaj aŭ senvivaj. **11.** Sed estas ankoraŭ io pli alta ol "substanco"; ĉar ni parolas pri iuj aferoj kiel posedantaj substancan, kaj iujn aferojn kiel malhavantajn. Kio do estos la termino, el kiu tiuj aferoj estas derivitaj? Estas tio, al kiu ni lastatempe donis netaŭgan nomon, "tio, kio ekzistas". Ĉar uzante ĉi tiun terminon ili estos dividitaj en *speciojn*, tiel ke ni povas diri: tio, kio ekzistas, aŭ posedas, aŭ malhavas, substancan.

12. Ĉi tio, do, estas kia *genro* estas, – la primara, originala, kaj (por ludi je la vorto) "ĝenerala". Kompreneble ekzistas la aliaj *genroj*: sed ili estas "specialaj" *genroj*: "homo" estante, ekzemple, *genro*. Ĉar "homo" konsistas el specioj: laŭ nacioj, – greka, romia, parta; per koloroj, – blanka, nigra, flava. La esprimo ankaŭ konsistas el individuoj: Katono, Cicerono, Lukrecio. Do "homo" falas en la kategorion *genro*, tiom kiom ĝi inkluzivas multajn specojn; sed tiom kiom ĝi estas subigita al alia termino, ĝi falas en la kategorion *specio*. Sed la *genro*"tio, kio ekzistas" estas ĝenerala, kaj havas neniun terminon pli alta ol ĝi. Ĝi estas la unua termino en la klasifiko de aferoj, kaj ĉiuj aferoj estas inkluzivitaj sub ĝi.

13. La stoikuloj starigus antaŭ ĉi tiun ankoraŭ alian *genron*, eĉ pli primaran; pri kiu mi tuj parolos, pruvinte, ke la *genro*, pri kiu oni diskutis, ĝuste estis metita unue, estante, kiel ĝi, kapabla ĉion inkluzivi. **14.** Mi do distribuas "tion, kio ekzistas" en ĉi tiujn du speciojn, – aĵojn kun, kaj aĵojn sen substanco. Ne estas tria klaso. Kaj kiel mi disdonas "substancan"? Dirante, ke ĝi estas aŭ vigla aŭ senviva. Kaj kiel mi disdonas la "animi"? Dirante: "Certaj aferoj havas menson, dum aliaj havas nur vivon." Aŭ la ideo povas esti esprimita jene: "Certaj aferoj havas la potencon de moviĝo, de progreso, de ŝanĝo de pozicio, dum aliaj radikigiĝas en la grundo; ili estas nutritaj kaj ili kreskas nur tra siaj radikoj." Denove, en kiajn speciojn mi dividas "bestojn"? Ili estas aŭ pereemaj aŭ nepereebaj. **15.** Iuj el la stoikuloj rigardas la primaran *genron* kiel la "io". Mi aldonos la kialojn, kiujn ili donas por sia kredo; ili diras: "en la ordo de la naturo iuj aferoj ekzistas, kaj aliaj aferoj ne ekzistas. Kaj eĉ la aferoj, kiuj ne ekzistas, estas vere parto de la ordo de la naturo. Kio ĉi tiuj estas, facile okazos al la menso, ekzemple centaŭroj, gigantoj, kaj ĉiuj aliaj imagoj de nebona rezonado, kiuj komencis havi difinitan formon, kvankam ili havas neniun korpan konsistencan."

16. Sed mi nun revenas al la temo, kiun mi promesis diskuti por vi, nome, kiel estas, ke Platono dividas ĉiujn ekzistantajn aferojn en ses malsamaj manieroj. La unua klaso de "tio, kio ekzistas" ne povas esti kaptita per la vido aŭ per la tuŝo, aŭ per iu ajn el la sentoj; sed ĝi povas esti kaptita de la penso. Ajna ĝenerala koncepto, kiel la ĝenerala ideo "homo", ne venas en la gamo de la okuloj; sed "homo" precipe faras; kiel, ekzemple, Cicerono, Katono. La termino "besto" ne vidiĝas; ĝin kaptas nur la penso. Apartan beston oni tamen vidas, ekzemple, ĉevalon, hundon.

17. La dua klaso de "aĵoj kiuj ekzistas", laŭ Platono, estas tio, kio estas elstara kaj elstaras super ĉio alia; ĉi tio, li diras, ekzistas en elstara grado. La vorto "poeto" estas uzata sendistinge, ĉar tiu esprimas estas aplikata al ĉiuj verkistoj de verso; sed inter la grekoj ĝi fariĝis la distingilo de ununura individuo. Vi scias, ke Homero celas kiam vi aŭdas homojn diri "la poeton". Kio do estas ĉi tiu elstara Estaĵo? Dio, certe, kiu estas pli granda kaj pli potenca ol iu ajn alia.

18. La tria klaso konsistas el tiuj aferoj, kiuj ekzistas en la propra senco de la termino; ili estas sennombraj, sed troviĝas preter nia vido. "Kio estas ĉi tiuj?" vi demandas. Ili estas la propra meblo de Platono, se tiel diri; li nomas ilin "ideoj", kaj el ili estas kreitaj ĉiuj videblaj aĵoj, kaj laŭ ilia modelo ĉio estas formita. Ili estas senmortaj, neŝanĝeblaj, netuŝeblaj. **19.** Kaj ĉi tiu "ideo", aŭ pli ĝuste, la koncepto de Platono pri ĝi, estas jene: "La 'ideo' estas la eterna ŝablono de tiuj aĵoj kiuj estas kreitaj de la naturo." Mi klarigos ĉi tiun difinon, por starigi la temon antaŭ vi en pli klara lumo: Supozu, ke mi volas similigi vin; Mi posedas en via propra persono la ŝablonon de ĉi tiu bildo, el kiu mia menso ricevas certan skizon, kiun ĝi devas enkorpigi en sia propra manlaboro. Tiu ekstera aspekto do, kiu donas al mi instruon kaj gvidon, ĉi tiun ŝablonon por mi imiti, estas la "ideo". Tiajn ŝablonojn do la naturo posedas en senfina nombro, – de homoj, fiŝoj, arboj, laŭ kies modelo ĉio, kion la naturo devas krei, estas ellaborita.

20. En la kvara loko ni metos "formon". Kaj se vi scius, kion signifas "formo", vi devas tre atenti, vokante Platonon, kaj ne min, por respondi pri la malfacileco de la temo. Tamen, ni ne povas fari bonajn distingojn sen renkonti malfacilaĵojn. Antaŭ momento mi uzis la artiston kiel ilustraĵon. Kiam la artisto deziris reprodukti Vergil en koloroj li rigardus Vergil mem. La "ideo" estis la ekstera aspekto de Vergil, kaj tio estis la ŝablono de la celita laboro. Tio, kion la artisto ĉerpas el ĉi tiu "ideo" kaj enkorpigis en sia propra verko, estas la "formo". **21.** Ĉu vi demandas al mi, kie kuŝas la diferenco? La unua estas la ŝablono; dum ĉi-lasto estas la formo prenita de la ŝablono kaj enkorpigita en la verko. Nia artisto sekvas la unu, sed la alian li kreas. Statuo havas certan eksteran aspekton; ĉi tiu ekstera aspekto de la statuo estas la "formo". Kaj la ŝablono mem havas certan eksteran aspekton, per rigardado al kiu la skulptisto formis sian statuon; jen la "ideo". Se vi deziras plian distingon, mi diros, ke la "formo" estas en la verko de la artisto, la "ideo" ekster lia verko, kaj ne nur ekster ĝi, sed antaŭ ĝi.

22. La kvina klaso konsistas el la aferoj, kiuj ekzistas en la kutima senco de la termino. Ĉi tiuj aferoj estas la unuaj, kiuj rilatas al ni; ĉi tie ni havas ĉiujn tiajn, kiel virojn, brutojn kaj aferojn. En la sesa klaso iras ĉio, kio havas fikcian ekziston, kiel malpleno aŭ tempo.

Kio ajn estas konkreta al la vido aŭ tuŝo, Platono ne inkludas inter la aĵoj kiujn li kredas ekzisti en la strikta signifo de la esprimo. Ĉi tiuj aferoj estas la unuaj, kiuj rilatas al ni: ĉi tie ni havas ĉiujn tiajn, kiel homojn, brutojn kaj aferojn. Ĉar ili estas en stato de fluo, konstante malpliĝantaj aŭ pliiĝantaj. Neniu el ni estas la sama viro en maljuneco, kiu li estis en juneco; nek la sama morgaŭ kiel en la antaŭa tago. Niaj korpoj rapidiĝas kiel fluantaj akvoj; ĉiu

videbla objekto akompanas la tempon en sia flugo; el la aferoj, kiujn ni vidas, nenio estas fiksita. Eĉ mi mem, dum mi komentas ĉi tiun ŝanĝon, estas mem ŝanĝita. **23.** Ĝuste tiel Heraklito diras: "Ni malsupreniras dufoje en la saman riveron, kaj tamen en alian riveron." Ĉar la rivereto ankoraŭ konservas la saman nomon, sed la akvo jam preterfluis. Kompreneble tio estas multe pli evidenta en riveroj ol ĉe homoj. Tamen, ni mortemuloj ankaŭ preterpasas en ne malpli rapida vojo; kaj tio instigas min miri pri nia frenezo alkroĉigante kun granda amemo al tia pasema afero kiel la korpo, kaj timante ke iam ni mortos, kiam ĉiu momento signifas la morton de nia antaŭa stato. Ĉu vi ne ĉesos timi, ke tio okazos unufoje, kio vere okazas ĉiutage? **24.** Tiom por la homo, – substanco, kiu forfluas kaj falas, elmontrita al ĉiu influo; sed ankaŭ la universo, senmorta kaj daŭra kiel ĝi estas, ŝanĝiĝas kaj neniam restas la sama. Ĉar kvankam ĝi havas en si ĉion, kion ĝi havis, ĝi havas ĝin alimaniere ol tio, en kiu ĝi havis; ĝi daŭre ŝanĝas sian aranĝon.

25. "Bone," vi diras, "kian bonon mi ricevos el ĉi tiu tuta bela rezonado?" Neniu, se vi deziras, ke mi respondu vian demandon. Tamen, same kiel gravuristo ripozigas siajn okulojn, kiam ili delonge estas sub streĉo kaj estas lacaj, kaj vokas ilin de sia laboro, kaj "festenigas" ilin, kiel estas la diro; do ni foje devus malstreĉigi niajn mensojn kaj refreŝigi ilin per ia amuzajo. Sed eĉ via distrajo estu laboro; kaj eĉ el ĉi tiuj diversaj formoj de distro vi elektos, se vi estis atentema, ion, kio povas montriĝi sana. **26.** Tio estas mia kutimo, Lucilio: mi klopodas ĉerpi kaj utiligi ian elementon el ĉiu penskampoj, kiom ajn malproksime ĝi estu de filozofio. Nun kio povus esti malpli verŝajna reformi karakteron ol la temoj pri kiuj ni diskutis? Kaj kiel mi povas fariĝi pli bona homo per la "ideoj" de Platono? Kion mi povas ĉerpi el ili, kiu kontrolos miajn apetitojn? Eble la penso mem, ke ĉiuj ĉi tiuj aferoj, kiuj utilas al niaj sentoj, kiuj vekas kaj ekscitas nin, estas de Platono rifuzita lokon inter la aferoj kiuj vere ekzistas. **27.** Tiaj aferoj estas do imagaj, kaj kvankam ili por la momento prezentas certan eksteran aspekton, tamen ili neniel estas konstantaj aŭ substancaj; tamen ni sopiras ilin kvazaŭ ili ĉiam ekzistus, aŭ kvazaŭ ni ĉiam posedus ilin.

Ni estas malfortaj, akvaj estaĵoj starantaj meze de nerealaĵoj; tial ni turnu niajn mensojn al la eternaj aferoj. Ni rigardu al la idealaj konturoj de ĉiuj aferoj, kiuj ĉirkaŭflugas supre, kaj al la Dio, kiu moviĝas inter ili kaj planas, kiel li povas defendi kontraŭ la morto tion, kion li ne povis igi nepereema ĉar ĝia substanco malpermesis, kaj do per racio povas venki la difektojn de la korpo. **28.** Ĉar ĉio restas, ne ĉar ili estas eterne, sed ĉar ili estas protektataj de la zorgo de Tiu, kiu regas ĉion; sed tio, kio estis nepereema, ne bezonus gardiston. La Majstro-Konstruisto tenas ilin sekuraj, venkante la malforton de ilia ŝtofo memstare potenco. Ni malestimu ĉion, kio estas tiom malgranda valorobjekto, ke ĝi igas nin dubi, ĉu ĝi entute ekzistas. **29.** Ni samtempe pripensu, vidante, ke la Providenco savas el siaj danĝeroj la mondon mem, kiu estas ne malpli mortema ol ni mem, ke iagrade niaj etaj korpoj povas esti igitaj pli longe restadi sur la tero per nia propra providenco, se nur ni akirus la kapablon kontroli kaj kontroli tiujn plezurojn per kiuj la plej granda parto de la homaro pereas. **30.** Platono mem, prenante penojn, progresis al maljuneco. Certe, li estis la bonŝanca posedanto de forta kaj sana korpo (lia nomo mem ricevis al li pro lia larĝa brusto); sed lia forto estis multe difektita de marvojaĝoj kaj malesperaj aventuroj. Tamen, per ŝparema vivado, per limo al ĉio, kio vekas la apetitojn, kaj per peniga atento al si mem, li atingis tiun progresintan aĝon malgraŭ multaj malhelpoj. **31.** Vi scias, mi estas certa, ke Platono havis la bonŝancon, dank' al sia zorgema vivado, morti je sia naskiĝtago, post ĝuste plenumi sian okdekunan jaron. Tial saĝuloj de la Oriento, kiuj hazarde estis en Ateno en tiu tempo, oferis al li post lia morto, kredante, ke lia longeco de la tagoj estas

tro plena por mortulo, ĉar li rondigis la perfektan nombron de naŭ oble naŭ. Mi ne dubas, ke li estus tute preta perdi kelkajn tagojn de ĉi tiu totalo, same kiel la oferon.

32. Fruga vivado povas konduki al maljuneco; kaj laŭ mia menso la maljuneco ne estas rifuzita pli ol ĝi estas sopirita. Estas plezuro esti en sia propra kompanio kiel eble plej longe, kiam homo faris sin ĝuinda. La demando, do, pri kiu ni devas registri nian juĝon, estas, ĉu oni devus ŝrumpi de ekstrema maljuneco kaj devus akceli la finon artefarite, anstataŭ atendi ke ĝi venos. Homo, kiu malvigle atendas sian sorton, estas preskaŭ malkuraĝulo, same kiel li estas malmodere donata al vino, kiu sekigas la kruĉon kaj ensuĉas eĉ la skorajon. **33.** Sed ni faros ankaŭ ĉi tiun demandon: Ĉu la ekstremaĵo de la vivo estas la skorio, aŭ ĉu ĝi estas la plej klara kaj pura parto el ĉiuj, kondiĉe ke nur la menso estas nedifektita, kaj la sentoj, ankoraŭ sanaj, donas sian subtenon al la spirito? kaj la korpo ne estas eluzita kaj morta antaŭ sia tempo?" Ĉar estas multe da diferenco, ĉu viro plilongigas sian vivon aŭ sian morton. **34.** Sed se la korpo estas senutila por servado, kial oni ne liberigu la luktantan animon? Eble oni devus fari tion iom antaŭ ol la ŝuldo estos ŝuldata, por ke, kiam ĝi ŝuldiĝas, li ne povu plenumi la agon. Kaj ĉar la danĝero de vivi en mizero estas pli granda ol la danĝero de baldaŭ morto, li estas malsaĝulo, kiu rifuzas ludi iom da tempo kaj gajni danĝeron de granda gajno.

Malmultaj daŭris tra ekstrema maljuneco ĝis morto sen difekto, kaj multaj kuŝis inertaj, ne uzante sin mem. Kiom pli kruele do, ĉu vi supozas, ke vere estas esti perdita parto de via vivo, ol perdinta vian rajton fini tiun vivon? **35.** Ne aŭskultu min kun kontraŭvolemo, kvazaŭ mia deklaro validus rekte al vi, sed pezu tion, kion mi devas diri. Estas ĉi tio: ke mi ne forlasos la maljunecon, se la maljuneco konservos min nerompita por mi, kaj nerompita koncerne la pli bonan parton de mi mem; sed se la maljuneco komencos frakasi mian menson kaj disŝiri ĝiajn diversajn kapablojn, se ĝi forlasos al mi, ne la vivon, sed nur la spiron de vivo, mi elkuros el domo disfalanta kaj ŝanceliĝanta. **36.** Mi ne evitos malsanon serĉante morton, tiel longe kiel la malsano estas kuracebla kaj ne malhelpas mian animon. Mi ne metos sur min perfortajn manojn nur pro tio, ke mi suferas; ĉar morto en tiaj cirkonstancoj estas malvenko. Sed se mi ekscios, ke oni devas ĉiam elteni la doloron, mi foriros, ne pro la doloro, sed ĉar ĝi estos por mi malhelpo rilate ĉiujn miajn kialojn por vivi. Kiu mortas nur ĉar li suferas, tiu estas malfortulo, malkuraĝulo; sed kiu vivas nur por kuraĝi ĉi tiun doloron, estas malsaĝulo.

37. Sed mi kuras tro longe; kaj krome estas materio ĉi tie por plenigi tagon. Kaj kiel homo povas fini sian vivon, se li ne povas fini leteron? Do adiaŭo. Ĉi tiun lastan vorton vi legos kun pli granda plezuro ol mia tuta mortiga parolado pri la morto. Adiaŭo.

LIX. Pri Plezuro kaj Ĝojo

1. Mi ricevis grandan plezuron de via letero; bonvole permesu al mi uzi ĉi tiujn vortojn en ilia ĉiutaga signifo, sen insisti pri ilia stoika signifo. Ĉar ni stoikuloj opinias, ke plezuro estas malvirto. Tre verŝajne ĝi estas malvirto; sed ni kutimas uzi la vorton, kiam ni volas indiki feliĉan animstaton. 2. Mi konscias, ke se ni testas vortojn per nia formulo, eĉ plezuro estas afero de malbona reputacio, kaj ĝojo povas esti atingita nur de saĝuloj. Ĉar "ĝojo" estas ĝojo de spirito, - de spirito, kiu fidus je la boneco kaj vero de siaj propraj havaĵoj. La komuna uzado, tamen, estas, ke ni ricevas grandan "ĝojon" el la pozicio de amiko kiel konsulo, aŭ el lia geedziĝo, aŭ el la naskiĝo de lia infano; sed ĉi tiuj eventoj, tiel malproksime de esti aferoj de ĝojo, estas pli ofte la komencoj de malĝojo venonta. Ne, estas karakterizo de vera ĝojo, ke ĝi neniam ĉesas, kaj neniam ŝanĝiĝas al sia malo.

3. Sekve, kiam nia Virgilio parolas pri:

La malbonaj ĝojoj de la menso,

Liaj vortoj estas elokventaj, sed ne strikte taŭgaj. Ĉar neniuj "ĝojoj" povas esti malbonaj. Li donis la nomon "ĝojo" al plezuroj, kaj tiel esprimis sian signifon. Ĉar li transdonis la ideon, ke homoj ĝojas pri sia propra malbono. 4. Tamen mi ne eraris dirante, ke mi ricevis grandan "plezuron" de via letero; ĉar kvankam malklera viro povas ricevi "ĝojon" se la kaŭzo estas honorinda, tamen, ĉar lia emocio estas kaprica, kaj verŝajne baldaŭ prenos alian direkton, mi nomas ĝin "plezuro"; ĉar ĝi estas inspirita de opinio pri falsa bono; ĝi superas kontrolon kaj estas portita al troo.

Sed, por reveni al la temo, mi diru al vi, kio ĝojigis min en via letero. Vi regas viajn vortojn. Vi ne estas forportita de via lingvo, aŭ portata preter la limoj, kiujn vi determinis. 5. Multaj verkistoj estas tentataj de la ĉarmo de iu alloga frazo al iu alia temo ol tiu, kiun ili intencis diskuti. Sed ĉi tio ne estis tiel en via kazo; ĉiuj viaj vortoj estas kompaktaĵoj, kaj taŭgaj al la temo, Vi diras ĉion, kion vi deziras, kaj vi signifas ankoraŭ pli ol vi diras. Ĉi tio estas pruvo de la graveco de via temo, montrante, ke via menso, same kiel viaj vortoj, enhavas nenion superfluan aŭ bombastan.

6. Mi tamen trovas kelkajn metaforojn, ja ne aŭdacajn, sed tiajn, kiuj eltenis la provon de uzo. Mi trovas ankaŭ similojn; kompreneble, se iu malpermesas al ni uzi ilin, asertante, ke nur poetoj havas tiun privilegion, li, ŝajne, legis neniun el niaj antikvaj prozistoj, kiuj ankoraŭ ne lernis influi stilon, kiu devus gajni aplaŭdon. Ĉar tiuj verkistoj, kies elokventeco estis simpla kaj direktita nur al pruvo de sia kazo, estas plenaj de komparoj; kaj mi opinias, ke ĉi tiuj estas necesaj, ne pro la sama kialo, kiu igas ilin necesaj por la poetoj, sed por ke ili servas kiel apogiloj al nia malforto, por alfronti kaj parolanton kaj aŭskultanton kun la diskutata temo. 7. Ekzemple, mi en ĉi tiu sama momento legas Sextius; li estas fervora viro, kaj filozofo kiu, kvankam li skribas en la greka, havas la romian normon de etiko. Unu el liaj similoj allogis precipe al mi, tiu de armeo marŝanta en kava placo, en loko, kie oni povus atendi, ke la malamiko aperos el iu ajn flanko, preta por batalo. "Jen," diris li, "ĝuste la saĝulo devas fari; li havu ĉiujn siajn batalecojn deplojitaj ĉiuflanke, por ke kie ajn minacas la atako, tie liaj subtenoj estu pretaj kaj povu obei la kapitanon ordonu sen konfuzo." Jen kion ni rimarkas en armeoj, kiuj servas sub grandaj estroj; ni vidas, kiel ĉiuj trupoj samtempe komprenas la ordonojn de sia generalo, ĉar ili estas tiel aranĝitaj, ke signalo donita de unu viro transpasas la vicojn de

kavalerio kaj infanterio en la sama momento. **8.** Ĉi tio, li deklaras, estas ankoraŭ pli necesa por homoj kiel ni; ĉar soldatoj ofte timis malamikon sen kialo, kaj la marŝo, kiun ili opiniis plej danĝera, fakte estis plej sekura; sed malsaĝeco ne alportas ripozon, timo plagas ĝin kaj en la kamioneto kaj en la malantaŭo de la kolono, kaj ambaŭ flankoj estas en paniko. Malsaĝeco estas persekutita, kaj alfrontita, per danĝero. Ĝi blankiĝas ĉe ĉio; ĝi estas nepreparita; ĝi estas timigita eĉ de helpaj trupoj. Sed la saĝulo estas fortikigita kontraŭ ĉiuj atakoj; li estas vigla; li ne retiriĝos antaŭ la atako de malriĉeco, aŭ de malĝojo, aŭ de malhonoro, aŭ de doloro. Li iros senkuraĝe kaj kontraŭ ili kaj inter ili.

9. Ni homoj estas katenitaj kaj malfortigitaj de multaj malvirtoj; ni jam delonge envundis en ili, kaj estas por ni malfacile puriĝi. Ni ne estas simple malpurigitaj; ni estas tinkturfaritaj de ili. Sed, por deteni sin de transiro de unu figuro al alia, mi starigos ĉi tiun demandon, kiun mi ofte pripensas en mia propra koro: kial la malsaĝeco tenas nin per tiel insista teno? Ĝi estas, ĉefe, ĉar ni ne sufiĉe forte kontraŭbatalas ĝin, ĉar ni ne luktas al la savo per ĉiuj niaj fortoj; due, ĉar ni ne sufiĉe fidas la malkovrojn de la saĝuloj, kaj ne trinkas iliajn vortojn kun malfermitaj koroj; ni alproksimiĝas al ĉi tiu granda problemo en tro bagatela spirito. **10.** Sed kiel homo povas lerni, en la lukto kontraŭ siaj malvirtoj, kvanton, kiu sufiĉas, se la tempo, kiun li donas al lernado, estas nur la kvanto restanta el liaj malvirtoj? Neniu el ni iras profunde sub la surfacon. Ni trapasas nur la supron, kaj ni konsideras la smattering de tempo pasigita en la serĉado de saĝo kiel sufiĉa kaj ŝpari por okupata viro. **11.** Kio plej malhelpas nin estas, ke ni tro facile kontentiĝas pri ni mem; se ni renkontiĝas kun iu, kiu nomas nin bonaj homoj, aŭ prudentaj homoj, aŭ sanktaj homoj, ni vidas nin en lia priskribo. Ne kontentaj per laŭdo en modereco, ni akceptas ĉion, kion amasiĝas sur nin senhonta flatado, kvazaŭ ĝi estus nia ŝuldo. Ni konsentas kun tiuj, kiuj deklaras nin kiel la plej bonaj kaj plej saĝaj el homoj, kvankam ni scias, ke ili estas donacitaj al multe da mensogado. Kaj ni estas tiel memkontenta, ke ni deziras laŭdon por certaj agoj, kiam ni estas speciale dependaj de la malo. Ia persono aŭdas sin nomita "plej milda" kiam li kaŭzas torturojn, aŭ "plej malavara" kiam li estas engaĝita pri rabado, aŭ "plej modera" kiam li estas en la mezo de ebrio kaj volupto. Tiel sekvas, ke ni ne volas esti reformitaj.

12. Aleksandro vagadis ĝis Hindio, ruinigante tribojn, kiuj estis nur malmulte konataj, eĉ de siaj najbaroj. Dum la blokado de certa urbo, dum li rekonis la murojn kaj ĉasis la plej malfortan punkton en la fortikaĵoj, li estis vundita de sago. Tamen, li longe daŭrigis la sieĝon, intencante fini tion, kion li komencis. La doloro de lia vundo, tamen, kiam la surfaco fariĝis seka kaj kiam la sangofluo estis kontrolita, pliiĝis; lia kruro iom post iom senkuraĝiĝis dum li sidis sian ĉevalon; kaj fine, kiam li estis devigita retiriĝi, li ekkriis: "Ĉiuj homoj ĵuras, ke mi estas filo de Jupitero, sed ĉi tiu vundo krias, ke mi estas mortema." **13.** Ni ankaŭ agu same. Ĉiu homo, laŭ sia sorto en la vivo, estas stultigita de flatado. Ni diru al tiu, kiu flatas nin: "Vi nomas min prudenta homo, sed mi komprenas, kiom da aferoj, kiujn mi avidas, estas senutilaj, kaj kiom da aferoj, kiujn mi deziras, faros al mi malbonon. Mi eĉ ne havas la scio, kiun sateco instruas al bestoj, pri kio estu la mezuro de mia manĝaĵo aŭ mia trinkaĵo. Mi ankoraŭ ne scias, kiom mi povas teni."

14. Mi nun montros al vi, kiel vi povas scii, ke vi ne estas saĝa. La saĝulo estas ĝoja, feliĉa kaj trankvila, neskuebla; li loĝas sur aviadilo kun la dioj. Nun iru, demandu vin; se vi neniam estas ĉagrenita, se via menso ne estas ĉikanita de ia timo, per antaŭvido de kio venos, se tage kaj nokte via animo daŭrigas sian egalan kaj neŝanceblan vojon, rekte kaj kontenta pri si mem, tiam vi atingis la plej grandan bonon, kiun povas posedi la mortuloj. Se vi tamen serĉas

ĉiaspecajn plezurojn en ĉiuj direktoj, vi devas scii, ke vi estas tiom malproksime de saĝo, kiel mankas de ĝojo. Ĝojo estas la celo, kiun vi deziras atingi, sed vi vagas de la vojo, se vi atendas atingi vian celon dum vi estas meze de riĉaĵoj kaj oficialaj titoloj, - alivorte, se vi serĉas ĝojon meze de zorgas.

15. Ĉiuj homoj de ĉi tiu stampo, mi asertas, iras antaŭen por ĝojo, sed ili ne scias kie ili povas akiri ĝojon kiu estas kaj granda kaj daŭra. Unu homo serĉas ĝin en festeno kaj memindulgo; alia, en kanvassing por honoroj kaj en esti ĉirkaŭita de amaso da klientoj; alia, en sia mastrino; alia, en senutila elmonro de kulturo kaj en literaturo, kiu ne havas povon por resanigi; ĉiuj tiuj homoj estas erarigitaj de ĝojoj trompantaj kaj mallongdaŭraj - kiel ebrio ekzemple, kiu pagas por ununura horo da ridiga frenezo per malsano de multaj tagoj, aŭ kiel aplaŭdo kaj la populareco de entuziasma aprobo kiuj estas akiritaj, kaj pekliberigis, je la kosto de granda mensa maltrankvilo.

16. Pripensu do pri tio, ke la efiko de saĝo estas ĝojo nerompita kaj daŭra. La menso de saĝulo estas kiel la ultraluna firmamento; eterna trankvilo trapenetras tiun regionon. Vi do havas kialon por deziri esti saĝa, se la saĝulo neniam estas senigita de ĝojo. Ĉi tiu ĝojo fontas nur el la scio, ke vi posedas la virtojn. Neniu krom la kuraĝa, la justa, la sindetena, povas ĝoji. **17.** Kaj kiam vi demandas: "Kion vi volas diri? Ĉu ankaŭ la malsaĝuloj kaj la malvirtuloj ne ĝojas?" Mi respondas, ne pli ol leonoj, kiuj kaptis sian predon. Kiam homoj lacigis sin per vino kaj volupto, kiam la nokto malsukcesas al ili antaŭ ol ilia diboĉo estas finita, kiam la plezuroj, kiujn ili amasigis sur korpon, kiu estas tro malgranda por ilin teni, ekas, en tiaj tempoj ili elparolas en sia mizero tiujn linioj de Virgilio:

Vi scias kiel, meze de falsaj brilantaj ĝojoj.
Ni pasigis tiun lastan noktojn.

18. Plezuramantoj pasigas ĉiun nokton meze de falsaj brilantaj ĝojoj, kaj kvazaŭ ĝi estus ilia lasta. Sed la ĝojo, kiu venas al la dioj, kaj al tiuj, kiuj imitas la diojn, ne estas rompita, nek ĉesas; sed ĝi certe ĉesos se ĝi estus pruntita de ekstere. Nur ĉar ĝi ne estas en la povo de alia donaci, ĝi ankaŭ ne estas submetita al aliulaj kapricoj. Tion, kion la Fortuno ne donis, ŝi ne povas forpreni. Adiaŭo.

LX. Pri Malutilaj Preĝoj

1. Mi prezentas plendon, mi eniras kostumon, mi estas kolera. Ĉu vi ankoraŭ deziras, kion via flegistino, via kuratoro aŭ via patrino preĝis pro vi? Ĉu vi ankoraŭ ne komprenas pri kia malbono ili preĝis? Ve, kiel malamikaj al ni estas la deziroj de nia propra popolo! Kaj ili estas des pli malamikaj proporcie, kiom ili estas pli plene plenumitaj. Ne estas por mi surprize, en mia aĝo, ke nenio krom malbono ĉeestas nin de nia frua juneco; ĉar ni kreskis meze de la malbenoj alvokitaj de niaj gepatroj. Kaj la dioj aŭskultu ankaŭ nian krion, eldiratan pro ni, kiu ne petas favoron!

2. Ĝis kiam ni daŭre postulos al la dioj, kvazaŭ ni ankoraŭ ne povus subteni nin? Ĝis kiam ni daŭre plenigos per greno la placojn de niaj grandaj urboj? Kiom longe la homoj devas kolekti ĝin por ni? Kiom longe multaj ŝipoj alportos la postulojn por unu manĝo, alportante ilin el neniun maro? La virbovo estas plenigita kiam li manĝas super kelkaj akreoj; kaj unu arbaro estas sufiĉe granda por grego da elefantoj. Homo tamen ĉerpas nutraĵon kaj el la tero kaj el la maro. 3. Kio do? Ĉu la naturo donis al ni ventrojn tiel nesatigeblajn, kiam ŝi donacis al ni ĉi tiujn aĉajn korpojn, ke ni superu la plej grandegajn kaj voremajn bestojn en avideco? Tute ne. Kiom malgranda estas la kvanto, kiu kontentigos la naturon? Tre malmulto forsendos ŝin kontenta. Ne la natura malsato de niaj ventroj kostas al ni kare, sed niaj zorgemaj avidoj. 4. Tial tiuj, kiuj, kiel diras Salusto, "aŭskultas sian ventron", estu kalkulitaj inter la bestoj, kaj ne inter homoj; kaj iuj homoj ja devus esti kalkulitaj, eĉ ne inter la bestoj, sed inter la mortintoj. Li vere vivas, kiu estas uzata de multaj; li vere vivas, kiu uzas sin mem. Tiuj viroj, tamen, kiuj ŝteliras en truon kaj iĝas torpaj ne estas pli bone en siaj hejmoj ol se ili estus en siaj tomboj. Ĝuste tie sur la marmora lintelo de la domo de tia viro vi povas surskribi lian nomon, ĉar li mortis antaŭ ol li mortis. Adiaŭo.

LXI. Rekontante la morton gaje

1. Ni ĉesu deziri tion, kion ni deziris. Mi, almenaŭ, faras tion: en mia maljuneco mi ĉesis deziri tion, kion mi deziris kiam estis knabo. Al ĉi tiu ununura celo forpasis miaj tagoj kaj miaj noktoj; jen mia tasko, jen la objekto de miaj pensoj, – ĉesigi miajn kronikajn malsanojn. Mi klopodas vivi ĉiutage kvazaŭ ĝi estus kompleta vivo. Mi ja ne kaptas ĝin kvazaŭ ĝi estus mia lasta; Mi tamen rigardas ĝin kvazaŭ ĝi eĉ povus esti mia lasta. 2. La nuna letero estas skribita al vi kun ĉi tio en menso, – kvazaŭ la morto estus vokonta min en la ago mem de skribado. Mi estas preta foriri, kaj mi ĝuos la vivon nur ĉar mi ne tro zorgas pri la estonta dato de mia foriro.

Antaŭ ol mi maljuniĝis mi provis bone vivi; nun, kiam mi estas maljuna, mi provos bone morti; sed bone morti signifas morti ĝoje. Zorgu, ke vi neniam faru ion nevole. 3. Tio, kio nepre estas neceso, se vi ribelas, ne estas neceso, se vi tion deziras. Jen kion mi volas diri: tiu, kiu ĝoje prenas siajn ordonojn, eskapas la plej amaran parton de sklaveco, – farante tion, kion oni ne volas fari. La homo, kiu faras ion laŭ ordonoj, ne estas malfeliĉa; li estas malfeliĉa, kiu faras ion kontraŭ sia volo. Ni do tiel fiksu niajn mensojn, por ke ni povu deziri ĉion, kion la cirkonstancoj postulas de ni, kaj ĉefe por ke ni pripensu nian finon sen malĝojo. 4. Ni devas pretigi por morto antaŭ ol ni prepari por vivo. La vivo estas sufiĉe bone meblita, sed ni estas tro avidaj rilate ĝiajn meblojn; io ĉiam ŝajnas al ni manka, kaj ĉiam ŝajnos mankanta. Vivi sufiĉe longe dependas nek de niaj jaroj nek de niaj tagoj, sed de niaj mensoj. Mi vivis, mia kara amiko Lucilio, sufiĉe longe. Mi pleniĝis; Mi atendas morton. Adiaŭo.

LXII. Pri Bona Kompanio

1. Ni estas trompitaĵoj de tiuj, kiuj volus kredigi al ni, ke amaso da aferoj baras ilian serĉadon de liberalaj studoj; ili ŝajnigas siajn gefianĉojn kaj multigas ilin, kiam iliaj gefianĉoj estas nur kun si mem. Pri mi, Lucilio, mia tempo estas libera; ĝi ja estas libera, kaj kie ajn mi estas, mi estas mastro de mi mem. Ĉar mi ne fordonas min al miaj aferoj, sed pruntedonas min al ili, kaj mi ne serĉas pretekstojn por perdi mian tempon. Kaj kie ajn mi troviĝas, mi portas miajn proprajn meditojn kaj pripensas en mia menso ian sanan penson. **2.** Kiam mi donas min al miaj amikoj, mi ne retiriĝas de mia propra firmao, nek mi restadas kun tiuj, kiuj estas rilataj al mi pro iu speciala okazo aŭ iu kazo, kiu ekestiĝas de mia oficiala pozicio. Sed mi pasigas mian tempon en la kompanio de ĉiuj plej bonaj; negrave en kiaj landoj ili eble vivis, aŭ en kia aĝo, mi lasis miajn pensojn flugi al ili. **3.** Demetrio, ekzemple, la plej bonan el la homoj, mi kunportas kun mi, kaj, lasante la portantojn de purpura kaj bisino, mi parolas kun li, duonnuda kiel li estas, kaj alte estimas lin. Kial mi ne alte estimu lin? Mi trovis, ke nenio mankas al li. Estas en la povo de iu homo malestimi ĉion, sed de neniu posedi ĉion. La plej mallonga tranĉo al riĉeco estas malestimi riĉaĵojn. Nia amiko Demetrio tamen vivas ne nur kvazaŭ li lernis malestimi ĉion, sed kvazaŭ li transdonis ilin por ke aliaj posedu. Adiaŭo.

LXIII. Pri Funebro por Perditaj Amikoj

1. Mi ĉagrenas aŭdi, ke via amiko Flaccus mortis, sed mi ne volas, ke vi malĝoju pli ol decas. Ke vi tute ne ploru, mi apenaŭ kuraĝos insisti; kaj tamen mi scias, ke ĝi estas la pli bona vojo. Sed kiu homo iam estos tiel benita kun tiu ideala firmeco de animo, krom se li jam altiĝis multe super la atingo de Fortuno? Eĉ tia homo estos pikita de tia evento, sed ĝi estos nur piko. Ni tamen povas esti pardonita pro krevi en larmojn, se nur niaj larmoj ne fluis troe, kaj se ni kontrolis ilin per niaj propraj penoj. Ne sekigu la okulojn, kiam ni perdis amikon, nek ilin superfluu. Ni povas plori, sed ni ne devas plori.

2. Ĉu vi opinias, ke la leĝo, kiun mi metas por vi, estas severa, kiam la plej granda el la grekaj poetoj etendis la privilegion plori nur al unu tago, en la linioj, kie li diras al ni, ke eĉ Niobe pensis pri manĝaĵo? Ĉu vi volas scii la kialon de lamentado kaj troa plorado? Estas ĉar ni serĉas la pruvojn de nia pereco en niaj larmoj, kaj ne cedas lokon al malĝojo, sed nur paradus ĝin. Neniu funebros pro si mem. Hontu pri nia malĝusta malsaĝeco! Estas elemento de memserĉado eĉ en nia malĝojo.

3. "Kion," vi diras, "ĉu mi forgesu mian amikon?" Certe estas mallongdaŭra memoro, kiun vi garantias al li, se ĝi devas elteni nur tiom longe kiom via ĉagreno; baldaŭ tiu via brovo estos glatigita ridante pro iu cirkonstanco, kiom ajn hazarda. Estas al tempo ne pli malproksima ol ĉi tiu, ke mi forpuŝas la trankviligon de ĉiu bedaŭro, la kvieton de eĉ la plej amara ĉagreno. Tuj kiam vi ĉesos observi vin mem, la bildo de malĝojo, kiun vi kontemplis, malaperos; nuntempe vi gardas vian propran suferon. Sed eĉ dum vi gardas, ĝi forglitas de vi, kaj ju pli akra ĝi estas, des pli rapide ĝi finiĝas.

4. Ni zorgu, ke la rememoro pri tiuj, kiujn ni perdis, iĝu al ni agrabla memoro. Neniu viro kun plezuro revenas al iu temo, pri kiu li ne povos pripensi sen doloro. Tiel ankaŭ ne povas ne esti, ke la nomoj de tiuj, kiujn ni amis kaj perdis, revenas al ni kun ia pikilo; sed estas plezuro eĉ en ĉi tiu piko. 5. Ĉar, kiel mia amiko Attalo kutimis diri: „La rememoro pri perditaj amikoj estas agrabla tiel, kiel certaj fruktoj havas agrable acidan guston, aŭ kiel en ege malnovaj vinoj estas ilia amareco mem, kiu plaĉas al ni. Efektive, post certa tempopaso, ĉiu penso, kiu donis doloron, estingiĝas, kaj la plezuro venas al ni senliga." 6. Se ni prenas la vorton de Attalus por tio, "pensi pri amikoj, kiuj estas vivantaj kaj bone, estas kiel ĝui manĝon de kukoj kaj mielo; la rememoro de amikoj, kiuj forpasis, donas plezuron kiu ne estas sen tuŝo de amareco. Tamen kiu neos, ke eĉ ĉi tiuj aferoj, kiuj estas maldolĉaj kaj enhavas elementon de acida, servas por veki la stomakon?" 7. Miaflanke mi ne konsentas kun li. Por mi, la penso pri miaj mortintaj amikoj estas dolĉa kaj alloga. Ĉar mi ilin havis, kvazaŭ mi iam perdus ilin; Mi perdis ilin kvazaŭ mi ankoraŭ havas ilin.

Tial, Lucilio, agu kiel decas al via propra sereneco de menso, kaj ĉesu meti malĝustan interpreton pri la donacoj de Fortuno. Fortuno forprenis, sed Fortuno donis. 8. Ni avide ĝuu niajn amikojn, ĉar ni ne scias, kiom longe ĉi tiu privilegio estos nia. Ni pensu kiom ofte ni forlasos ilin, kiam ni iros en malproksimajn vojaĝojn, kaj kiom ofte ni ne vidos ilin, kiam ni restos kune en la sama loko; ni tiel komprenos, ke ni perdis tro da ilia tempo dum ili vivis. 9. Sed ĉu vi toleros virojn, kiuj estas plej senzorgaj el siaj amikoj, kaj poste funebros ilin plej abomene, kaj ne amos iun ajn krom se ili lin perdis? La kialo, kial ili tro senbride lamentas en tiaj tempoj, estas, ke ili timas, ke la homoj ne dubis, ĉu ili vere amis; tro malfrue ili serĉas pruvojn de siaj emocioj. 10. Se ni havas aliajn amikojn, ni certe meritas malbonon de iliaj mano

kaj pensas malbone pri ili, se ili estas tiom malmulte da utilo, ke ili ne sukcesas konsoli nin pro la perdo de unu. Se, aliflanke, ni ne havas aliajn amikojn, ni vundis nin pli, ol la Fortuno vundis nin; ĉar la Fortuno rabis al ni unu amikon, sed ni rabis al ni ĉiun amikon, kiun ni ne sukcesis fari. **11.** Denove, tiu, kiu ne povis ami pli ol unu, havis neniun tro da amo eĉ por tiu. Se viro, kiu perdis sian solan tunikon pro rabo, elektas plori sian malfacilaĵon prefere ol serĉi ĉirkaŭ li ian manieron eviti la malvarmon, aŭ ion per kio kovri liajn ŝultrojn, ĉu vi ne opinias lin kiel ĉu tute malsaĝulo?

Vi enterigis tiun, kiun vi amis; serĉi iun ami. Pli bone estas anstataŭigi vian amikon ol plori pri li. **12.** Tio, kion mi aldonos, estas, mi scias, tre trudita rimarko, sed mi ne ellasos ĝin simple ĉar ĝi estas ofta frazo: Homo finas sian malĝojon per la nura forpaso de la tempo, eĉ se li ne finis ĝin memvole. Sed la plej hontinda kuraco kontraŭ la malĝojo, en la kazo de prudenta homo, estas laciĝi de malĝojo. Mi preferus, ke vi forlasu ĉagrenon, ol ke ĉagreno forlasu vin; kaj vi ĉesu malĝoji kiel eble plej baldaŭ, ĉar, eĉ se vi volas fari tion, estas neeble daŭrigi ĝin dum longa tempo. **13.** Niaj prapatroj proklamis ke, en la kazo de virinoj, jaro estu la limo por funebro; ne ke ili bezonis funebri tiom longe, sed ke ili ne plu ploru. En la kazo de viroj, neniuj reguloj estas fiksitaj, ĉar funebri entute ne estas rigardata kiel honorinda. Tamen, kian virinon vi povas montri al mi, el ĉiuj kompatindaj inoj, kiujn oni apenaŭ povis treni for de la funebra amaso aŭ deŝiri de la kadavro, kies larmoj daŭris tutan monaton? Nenio iĝas ofenda tiel rapide kiel malĝojo; kiam freŝe, ĝi trovas iun por konsoli ĝin kaj allogas unu aŭ alian al si; sed post iĝi kronika, ĝi estas ridindigita, kaj prave. Ĉar ĝi estas aŭ supozata aŭ malsaĝa.

14. Tiu, kiu skribas al vi ĉi tiujn vortojn, estas neniu alia ol mi, kiu tiel troe ploris pri mia kara amiko Annaeus Serenu, ke, malgraŭ miaj deziroj, mi devas esti inkludita inter la ekzemploj de homoj, kiuj estis venkitaj de malĝojo. Tamen hodiaŭ mi kondamnas ĉi tiun mian agon, kaj mi komprenas, ke la kialo, kial mi tiel forte lamentis, estis ĉefe, ke mi neniam imagis, ke lia morto antaŭu la mian. La sola penso, kiu venis al mia menso, estis, ke li estas la pli juna, kaj ankaŭ multe pli juna, – kvazaŭ la Fatoj konservus la ordon de niaj epokoj!

15. Tial ni konstante pensu same pri nia propra morteco kiel pri tiu de ĉiuj, kiujn ni amas. Antaŭe mi devintus diri: "Mia amiko Serenus estas pli juna ol mi; sed kio gravas? Li nature mortus post mi, sed li eble antaŭos min." Nur pro tio, ke mi ne faris tion, mi estis nepreparita, kiam Fortuno donis al mi la subitan baton. Nun estas la tempo por vi pripensi, ne nur ke ĉio estas mortema, sed ankaŭ ke ilia morteco estas submetita al neniuj fiksitaj leĝoj. Kio ajn povas okazi iam ajn, povas okazi hodiaŭ. **16.** Ni pripensu do, mia amata Lucilio, ke ni baldaŭ venos al la celo, kiun ĉi tiu amiko, je nia propra malĝojo, atingis. Kaj eble, se veras nur la rakonto de saĝuloj kaj estas borno por bonvenigi nin, tiam tiu, kiun ni pensas, ke ni perdis, estas nur sendita antaŭen. Adiaŭo.

LXIV. Pri la Tasko de la Filozofa

1. Hierau vi estis kun ni. Vi eble plendos, se mi nur dirus "hierau". Jen kial mi aldonis "kun ni". Ĉar, kiom mi koncernas, vi ĉiam estas kun mi. Okazis iuj amikoj, pro kies kaŭzo oni ekbrulis iom pli hela fajro, – ne tia, kiu ĝenerale eksplodas el la kuirejaj kamentuboj de la riĉuloj kaj timigas la horloĝon, sed la moderan fajron, kiu signifas, ke venis gastoj. 2. Nia parolado kuris pri diversaj temoj, kiel estas nature ĉe vespermanĝo; ĝi sekvis neniun pensoĉenon ĝis la fino, sed saltis de unu temo al alia. Ni tiam estis leginta al ni libron de Quintus Sextius la Maljuna. Li estas granda homo, se vi havas ian konfidon laŭ mi, kaj vera stoiko, kvankam li mem neas. 3. Vi dioj, kian forton kaj spiriton oni trovas en li! Ĉi tio ne estas la kazo ĉe ĉiuj filozofoj; estas kelkaj viroj de glora nomo, kies skribaĵoj estas sensukoj. Ili starigas regulojn, ili kverelas kaj kverelas; ili ne infuzas spiriton simple ĉar ili ne havas spiriton. Sed kiam vi venos legi Sextius, vi diros: "Li vivas; li estas forta; li estas libera; li estas pli ol homo; li plenigas min per forta konfido antaŭ ol mi fermas lian libron." 4. Mi agnoskos al vi la animstaton en kiu mi estas, kiam mi legos liajn verkojn: mi volas defii ĉiun danĝeron; Mi volas krii: "Kial atendi min, Fortuno? Eniru la listojn! Jen mi estas preta por vi!" Mi supozas la spiriton de homo, kiu serĉas, kie li povas provi sin mem, kie li povas montri sian valoron:

Kaj ĉagreniĝante meze de la nemilitaj ŝafaroj li preĝas
Iu ŝaŭmmakula apro povas transiri lian vojon, aŭ alie
Bruna leono persekutanta malsupren de la montetoj.

5. Mi volas ion venki, ion pri kio mi povas testi mian eltenemon. Ĉar jen alia rimarkinda kvalito, kiun posedas Sextius: li montros al vi la grandiozecon de la feliĉa vivo kaj tamen ne malesperigos vin atingi ĝin; vi komprenos, ke ĝi estas supre, sed ke ĝi estas atingebla por tiu, kiu havas la volon serĉi ĝin.

6. Kaj la virto mem havos al vi la saman efikon, igi vin admiri ŝin kaj tamen esperi atingi ŝin. En mia propra kazo, ĉiuokaze la kontemplado mem de saĝo prenas multe de mia tempo; Mi rigardas ŝin kun konfuzo, same kiel mi foje rigardas la firmamenton mem, kiun mi ofte vidas kvazaŭ mi vidus ĝin unufoje. 7. Tial mi adoras la malkovrojn de saĝo kaj iliajn malkovrintojn; eniri kvazaŭ en la heredaĵon de multaj antaŭuloj estas ĝojo. Estis por mi, ke ili metis ĉi tiun trezoron; estis por mi, ke ili laboris. Sed ni devus ludi la rolon de zorgema dommastro; ni devus pliigi tion, kion ni heredis. Ĉi tiu heredo transiros de mi al mia idaro pli granda ol antaŭe. Multo ankoraŭ restas por fari, kaj multo ĉiam restos, kaj tiu, kiu naskiĝos mil jarojn de tiam, ne estos barita de sia ŝanco aldoni ion plu. 8. Sed eĉ se la malnovaj majstroj eltrovis ĉion, unu afero ĉiam estos nova, - la aplikado kaj la scienca studo kaj klasifiko de la malkovroj faritaj de aliaj. Supozu, ke receptoj estas transdonitaj al ni por la resanigo de la okuloj; ne necesas, ke mi krome serĉu aliajn; sed tamen ĉi tiuj preskriboj devas esti adaptitaj al la aparta malsano kaj al la aparta stadio de la malsano. Uzu ĉi tiun preskribon por malpezigi granuladon de la palpebroj, tio por redukti la ŝvelaĵon de la palpebroj, tio por malhelpi subitan doloron aŭ larmojn, ke por akriigi la vizion. Tiam kunmetu ĉi tiujn plurajn receptojn, rigardu la ĝustan tempon de ilia apliko, kaj apliku la taŭgan traktadon en ĉiu kazo.

La kuracoj kontraŭ la spirito ankaŭ estis malkovritaj de la antikvuloj; sed estas nia tasko lerni la metodon kaj la tempon de kuracado. 9. Niaj antaŭuloj multe plibonigis, sed ne ellaboris la problemon. Ili tamen meritas respekton, kaj devus esti adoritaj per dia rito. Kial mi ne konservu statuojn de granduloj por ekbruligi mian entuziasmon, kaj festi iliajn

naskiĝtagojn? Kial mi ne konstante salutu ilin kun respekto kaj honoro? La respekton, kiun mi ŝuldas al miaj propraj instruistoj, mi same ŝuldas al tiuj instruistoj de la homa raso, la fonto, el kiu fluis la komencoj de tiaj grandaj benoj. **10.** Se mi renkontos konsulon aŭ pretoron, mi pagos al li la tutan honoron, kiun kutimas ricevi lia honora posteno: mi deĉevaliĝos, malkovros kaj cedos la vojon. Kio do? Ĉu mi akceptu en mian animon kun malpli ol la plej altaj signoj de respekto Marcus Caton, la Maljuna kaj la Pli Juna, Laelius la Saĝa, Sokrato kaj Platono, Zenono kaj Cleanthes? Mi adoras ilin tute vere, kaj ĉiam leviĝas por honori tiajn noblajn nomojn. Adiaŭo.

LXV. Pri la Unua Kaŭzo

1. Mi dividis mian tempon hieraŭ kun malbona sano; ĝi postulis por si la tutan periodon antaŭ tagmezo; posttagmeze tamen ĝi cedis al mi. Kaj tial mi unue elprovis mian spiriton per legado; tiam, kiam la legado estis trovita esti ebla, mi kuraĝis fari pli da postuloj al la spirito, aŭ eble mi devus diri, fari pli da cedo al ĝi. Mi skribis iomete, kaj ja kun pli da koncentriĝo ol kutime, ĉar mi luktas kun malfacila temo kaj ne deziras esti faligita. Meze de tio, kelkaj amikoj vizitis min, kun la celo uzi forton kaj deteni min, kvazaŭ mi estus malsanulo, kiu indulgiĝas al ia eksceso. 2. Do konversacio anstataŭis skribon; kaj el ĉi tiu konversacio mi komunikis al vi la temon, kiu ankoraŭ estas la temo de debato; ĉar ni nomumis vin arbitraciisto. Vi havas pli da tasko sur viaj manoj ol vi supozas, ĉar la argumento estas triobla.

Niaj stoikaj filozofoj, kiel vi scias, deklaras, ke ekzistas du aferoj en la universo, kiuj estas la fonto de ĉio, - nome kaŭzo kaj materio. Materio kuŝas malvigla, substanco preta por iu ajn uzo, sed certe restos senlabora se neniu ekmovigos ĝin. Kaŭzo tamen, per kiu ni celas racion, muldas la materion kaj turnas ĝin en kian ajn direkton ĝi volas, produktante per tio diversajn konkretajn rezultojn. Sekve, devas esti, en la kazo de ĉiu aĵo, tio el kio ĝi estas farita, kaj, poste, agento per kiu ĝi estas farita. La unua estas ĝia materialo, la dua ĝia kaŭzo.

3. Ĉiu arto estas nur imito de la naturo; tial mi apliku ĉi tiujn deklarojn de ĝeneralaj principoj al la aferoj, kiuj devas esti faritaj de homo. Statuo, ekzemple, havigis materion kiu devis sperti traktadon ĉe la manoj de la artisto, kaj havis artiston kiu devis doni formon al la afero. Tial, en la kazo de la statuo, la materialo estis bronzo, la kaŭzo estis la laboristo. Kaj tiel okazas kun ĉio, - ili konsistas el tio, kio estas farita, kaj el la kreinto. 4. La stoikuloj kredas je unu kaŭzo nur, - la kreinto; sed Aristotelo opinias, ke la vorto "kaŭzo" povas esti uzata en tri manieroj: "La unua kaŭzo," li diras, "estas la efektiva materio, sen kiu nenio povas esti kreita. La dua estas la laboristo. La tria estas la formo," kiu estas impresita sur ĉiu laboro, - statuo, ekzemple." Ĉi tiu lasta estas tio, kion Aristotelo nomas la *idoj*. "Estas ankaŭ," li diras, "kvara, - la celo de la verko kiel tutaĵo." 5. Nun mi montros al vi, kion signifas ĉi tiu lasta. Bronzo estas la "unua kialo" de la statuo, ĉar ĝi neniam povus estinti farita krom se ekzistus io de kio ĝi povus esti gisita kaj muldita. La "dua kaŭzo" estas la artisto; ĉar sen la lertaj manoj de laboristo tiu bronzo ne povus esti formita laŭ la konturoj de la statuo. La "tria kaŭzo" estas la formo, ĉar nia statuo neniam povus esti nomita La Lancportisto aŭ La Knabo Binanta sian Hararon se ĉi tiu speciala formo ne estus stampita sur ĝi. La "kvara kaŭzo" estas la celo de la laboro. Ĉar se ĉi tiu celo ne ekzistus, la statuo ne estus farita. 6. Nun kio estas ĉi tiu celo? Ĝi estas tio, kio altiris la artiston, kiun li sekvis kiam li faris la statuon. Ĝi eble estis mono, se li faris ĝin por vendo; aŭ renomo, se li laboris por reputacio; aŭ religio, se li faris ĝin kiel donacon por templo. Tial ĉi tio ankaŭ estas kaŭzo kontribuanta al la farado de la statuo; aŭ ĉu vi opinias, ke ni evitu inkluzivi, inter la kaŭzoj de faritaĵo, tiun elementon, sen kiu la koncerna afero ne estus farita?

7. Al ĉi tiuj kvar Platono aldonas kvinan kaŭzon, - la ŝablonon, kiun li mem nomas la "ideo"; ĉar estas ĉi tio, kion la artisto rigardis kiam li kreis la laboron, kiun li decidis plenumi. Nun ne gravas, ĉu li havas sian ŝablonon ekster si, por ke li direktu sian rigardon al ĝi, aŭ en si mem, konceptita kaj metita tien de si mem. Dio havas en si ĉi tiujn ŝablonojn de ĉiuj aferoj, kaj lia menso komprenas la harmoniojn kaj la mezurojn de la tuta tuto de aferoj, kiuj estas plenumotaj; li estas plenigita de tiuj formoj kiujn Platono nomas la "ideoj", - nepereblaj, neŝanĝeblaj, ne submetitaj al kadukiĝo. Kaj tial, kvankam homoj mortas, la homaro mem, aŭ la ideo de homo, laŭ kiu la homo estas muldita, daŭras, kaj kvankam homoj penas kaj pereas, ĝi

suferas nenian ŝanĝon. **8.** Sekve, estas kvin kaŭzoj, kiel Platono diras: la materialo, la agento, la ŝminko, la modelo, kaj la fino en vido. Laste venas la rezulto de ĉio ĉi. Same kiel ĉe la statuo, – por reiri al la figuro per kiu ni komencis, – la materialo estas la bronzo, la agento estas la artisto, la ŝminko estas la formo kiu estas adaptita al la materialo, la modelo estas la ŝablono imitata de la agento, la celo en vido estas la celo en la menso de la kreinto, kaj, finfine, la rezulto de ĉio ĉi estas la statuo mem. **9.** Ankaŭ la universo, laŭ la opinio de Platono, posedas ĉiujn ĉi tiujn elementojn. La agento estas Dio; la fonto, materio; la formo, la formo kaj la aranĝo de la videbla mondo. La ŝablono estas sendube la modelo, laŭ kiu Dio faris ĉi tiun grandan kaj plej belan kreaĵon. **10.** La celo estas lia celo farante tion. Ĉu vi demandas, kio estas la celo de Dio? Ĝi estas boneco. Platono, ĉiukaze, diras: "Kio estis la kialo de Dio krei la mondon? Dio estas bona, kaj neniu bona homo malŝatas ion ajn bonan. Tial Dio faris ĝin la plej bona mondo ebla." Transdonu do vian opinion, ho juĝisto; stato kiu ŝajnas al vi diri kio estas plej vera, kaj ne kiu diras kio estas absolute vera. Ĉar fari tion estas same malproksime super nia scio kiel la vero mem.

11. Ĉi tiu amaso da kaŭzoj, difinitaj de Aristotelo kaj de Platono, ampleksas aŭ tro aŭ tro malmulte. Ĉar se ili rigardas kiel "kaŭzojn" de farota objekto ĉion, sen kio la objekto ne povas esti farita, ili nomis tro malmultajn. Tempo devas esti inkluzivita inter la kaŭzoj; ĉar nenio povas esti farita sen tempo. Ili ankaŭ devas inkluzivi lokon; ĉar se ne ekzistas loko, kie aĵo povas esti farita, ĝi ne fariĝos. Kaj movo ankaŭ; nenio estas aŭ farita aŭ detruita senmove. Ne ekzistas arto sen movo, neniu iaspeca ŝanĝo. **12.** Nun mi tamen serĉas la unuan, la ĝeneralan kaŭzon; ĉi tio devas esti simpla, ĉar ankaŭ la materio estas simpla. Ĉu ni demandas, kio estas kaŭzo? Ĝi certe estas Kreiva Kialo, – alivorte, Dio. Ĉar tiuj elementoj, al kiuj vi raportis, ne estas granda serio da sendependaj kaŭzoj; ili ĉiuj dependas de unu sola, kaj tio estos la krea kaŭzo. **13.** Ĉu vi asertas, ke formo estas kaŭzo? Tio estas nur tio, kion la artisto stampas sur sian verkon; ĝi estas parto de kaŭzo, sed ne la kaŭzo. Nek la ŝablono estas kaŭzo, sed nemalhavebla ilo de la kaŭzo. Lia ŝablono estas tiel nemalhavebla por la artisto kiel la ĉizilo aŭ la dosiero; sen ĉi tiuj, la arto ne povas progresi. Sed malgraŭ ĉio, ĉi tiuj aferoj estas nek partoj de la arto, nek kaŭzoj de ĝi. **14.** "Do," eble vi diros, "la celo de la artisto, tio, kio kondukas lin entrepreni krei ion, estas la kaŭzo." Ĝi povas esti kaŭzo; ĝi tamen ne estas la efika kaŭzo, sed nur akcesora kaŭzo. Sed estas sennombraj akcesoraj kaŭzoj; kion ni diskutas estas la ĝenerala kaŭzo. Nun la aserto de Platono kaj Aristotelo ne kongruas kun ilia kutima penetro, kiam ili asertas, ke la tuta universo, la perfekte ellaborita verko, estas kaŭzo. Ĉar estas granda diferenco inter laboro kaj kaŭzo de laboro.

15. Aŭ donu vian opinion, aŭ, kiel estas pli facile en tiaspecaj kazoj, deklaru, ke la afero ne estas klara kaj petu alian aŭdiencon. Sed vi respondos: "Kian plezuron vi ricevas per malŝparado de via tempo pri ĉi tiuj problemoj, kiuj malpezigas vin de neniu el viaj emocioj, malsukcesigas neniun el viaj deziroj?" Kiom koncernas min, mi traktas kaj diskutas ilin kiel aferojn, kiuj multe kontribuas al trankviligo de la spirito, kaj mi serĉas unue min mem, kaj poste la mondon ĉirkaŭ mi. **16.** Kaj eĉ nun mi, kiel vi pensas, ne perdas mian tempon. Ĉar ĉiuj ĉi demandoj, kondiĉe ke ili ne estas dishakitaj kaj disŝiritaj en tiajn neprofitajn rafinadojn, altigas kaj malpezigas la animon, kiu estas pezigita de peza ŝarĝo kaj deziras esti liberigita kaj reveni al la elementoj, de kiuj ĝi estis iam parto. Ĉar ĉi tiu nia korpo estas pezo sur la animo kaj ĝia pentofarado; dum la ŝarĝo premas malsupren, la animo estas dispremita kaj estas en sklaveco, krom se filozofio venis al sia helpo kaj petis ĝin preni freŝan kuradon pripensante la universon, kaj turnis ĝin de aferoj surteraj al aferoj diaj. Tie ĝi havas sian liberecon, tie ĝi povas vagi eksterlanden; intertempe ĝi eskapas de la gardado, en kiu ĝi estas ligita, kaj renovigas sian vivon

en la ĉielo. **17.** Same kiel lertaj laboristoj, kiuj okupiĝis pri ia delikata laboro, kiu lacigas iliajn okulojn pro streĉado, se la lumo, kiun ili havas estas avara aŭ necerta, eliras en la liberan aeron kaj en iu parko dediĉita al la amuzado de la homoj ĝojigas siajn okulojn en la malavara lumo de la tago; do la animo, malliberigita kiel ĝi estis en ĉi tiu morna kaj malluma domo, serĉas la liberan ĉielon kiam ajn ĝi povas, kaj en la kontemplado de la universo trovas ripozon.

18. La saĝulo, la serĉanto de saĝo, estas ja proksime ligita al sia korpo, sed li estas forestanto koncerne sian pli bonan memon, kaj li koncentriĝas siajn pensojn al altaĵoj. Ligita, por tiel diri, al lia fidelecoĵuro, li rigardas la periodon de vivo kiel sian servoperiodon. Li estas tiel trejnita, ke li nek amas nek malamas la vivon; li eltenas mortan multon, kvankam li scias, ke pli ampleksa loto estas antaŭvidata por li. **19.** Ĉu vi malpermesas al mi kontempli la universon? Ĉu vi devigas min retiriĝi de la tuto kaj limigi min al parto? Ĉu mi ne rajtas demandi, kio estas la komencoj de ĉiuj aferoj, kiu muldis la universon, kiu prenis la konfuzitan kaj konglomeratan mason de malvigla materio kaj apartigis ĝin en ĝiajn partojn? Mi ne rajtas demandi, kio estas la Majstro-Konstruisto de ĉi tiu universo, kiel la potenca plejparto estis alportita sub la kontrolon de leĝo kaj ordo, kiu kunigis la disajn atomojn, kiu disigis la senordajn elementojn kaj atribuis eksteran formon al elementoj kiuj kuŝis en unu vasta senforma? Aŭ de kie venis la tuta lumo? Kaj ĉu ĝi estas fajro, aŭ io eĉ pli hela ol fajro? **20.** Ĉu mi ne faru ĉi tiujn demandojn? Ĉu mi devas ne scii la altaĵojn, de kie mi malsupreniris? Ĉu mi devas vidi ĉi tiun mondon nur unufoje, aŭ naskiĝi multfoje? Kio estas mia celo poste? Kia loĝejo atendas mian animon, kiam ĝi liberigis el la leĝoj de sklaveco inter homoj? Ĉu vi malpermesas al mi partopreni en la ĉielo? Alivorte, ĉu vi ordonas al mi vivi kun la kapo klinita? **21.** Ne, mi estas super tia ekzistado; Mi naskiĝis al pli granda destino ol esti nura posedaĵo de mia korpo, kaj mi rigardas ĉi tiun korpon kiel nenio krom ĉeno kiu mastrumas mian liberecon. Tial mi proponas ĝin kiel specon de bufro al la sorto, kaj mi lasos neniun vundon trapenetri al mia animo. Ĉar mia korpo estas la sola parto de mi, kiu povas suferi vundon. En ĉi tiu loĝejo, kiu estas elmetita al danĝero, mia animo vivas libera. **22.** Neniam ĉi tiu karno instigos min senti timon, aŭ alpreni ian ŝajnigon, kiu estas malinda por bonulo. Neniam mi mensogos por honori ĉi tiun eta korpon. Kiam ĝi ŝajnas taŭga, mi interrompos mian rilaton kun ĝi. Kaj nuntempe, dum ni estas kunligitaj, nia alianco tamen ne estos egala; la animo alportos ĉiujn malpacojn antaŭ sian propran tribunalon. Malestimi niajn korpojn estas certa libereco.

23. Reiri al nia temo; tiun ĉi liberecon multe helpas la kontemplado, pri kiu ni ĵus parolis. Ĉio estas farita el materio kaj el Dio; Dio kontrolas materion, kiu ampleksas lin kaj sekvas lin kiel ĝia gvidisto kaj gvidanto. Kaj tio, kio kreas, alivorte, Dion, estas pli potenca kaj altvalora ol la materio, kiu estas agata de Dio. **24.** La loko de Dio en la universo respondas al la rilato de la animo al la homo. Monda materio respondas al nia mortanta korpo; tial la malsupera servu la pli altan. Ni estu kuraĝaj antaŭ danĝeroj. Ni ne timu maljustojn, nek vundojn, nek katenojn, nek malriĉecon. Kaj kio estas morto? Ĝi estas aŭ la fino, aŭ procezo de ŝanĝo. Mi ne timas ĉesi ekzisti; estas same kiel ne komencinte. Mi ankaŭ ne ŝrumpas de ŝanĝiĝi al alia ŝtato, ĉar mi, sub neniuj kondiĉoj, estos tiel malvasta kiel mi estas nun. Adiaŭo.

VOLUMO 2

LXVI. Pri Diversaj Aspektoj de Virto

1. Mi ĵus vidis mian iaman lernejanon Klaranon la unuan fojon post multaj jaroj. Vi ne bezonas atendi, ke mi aldonu, ke li estas maljunulo; sed mi certigas al vi, ke mi trovis lin sana en spirito kaj fortika, kvankam li luktas kun malfortika kaj malforta korpo. Ĉar la Naturo agis maljuste, kiam ŝi donis al li malriĉan loĝejon por tiel malofta animo; aŭ eble estis ĉar ŝi volis pruvi al ni, ke absolute forta kaj feliĉa menso povas kuŝi kaŝita sub ia eksteraĵo. Estu kiel ajn, Klarano venkas ĉiujn ĉi tiujn malhelpojn, kaj malestimante sian propran korpon alvenis al stadio kie li povas malestimu ankaŭ aliajn aferojn. 2. La poeto kiu kantis:

Valoro montras pli plaĉa en formo kiu estas justa,

Estas, mia opinio, eraro. Ĉar virto bezonas nenion por ekigi ĝin; ĝi estas sia propra granda gloro, kaj ĝi sanktigas la korpon, en kiu ĝi loĝas. Ĉiuokaze, mi komencis rigardi Klaranon en malsama lumo; li ŝajnas al mi bela, kaj tiel bone aranĝita en korpo kiel en menso. 3. Grandulo povas elkreski el kavego; same povas bela kaj granda animo el malbela kaj sensignifa korpo. Tial la Naturo ŝajnas al mi bredi iujn homojn de ĉi tiu stampo kun la ideo pruvi, ke virto naskiĝas en kiu ajn loko. Se estus eble por ŝi produkti animojn per si mem kaj nudaj, ŝi estus farinta tion; kiel ĝi estas, la Naturo faras ankoraŭ pli grandan aferon, ĉar ŝi produktas iujn homojn, kiuj, kvankam malhelpataj en sia korpo, tamen trapasas la obstrukcon. 4. Mi pensas, ke Klarano estis produktita kiel ŝablono, por ke ni povu kompreni, ke la animo ne estas malbeligita de la malbeleco de la korpo, sed prefere male, ke la korpo estas plibeligita de la beleco de la animo.

Nun, kvankam Klarano kaj mi pasigis tre malmultajn tagojn kune, ni tamen havis multajn interparolojn, kiujn mi tuj elverŝos kaj transdonos al vi. 5. La unuan tagon ni esploris ĉi tiun problemon: kiel la varoj povas esti egalaj se ili estas trispecaj? Ĉar iuj el ili, laŭ niaj filozofiaj dogmoj, estas primaraj, kiel ĝojo, paco kaj bonfarto de sia lando. Aliaj estas de la dua ordo, mulditaj en malfeliĉa materialo, kiel la eltenemo de sufero, kaj memregado dum severa malsano. Ni preĝos rekte por la varoj de la unua klaso; por la dua klaso ni preĝos nur se la bezono aperos. Ankoraŭ ekzistas tria vario, kiel ekzemple modesta irado, trankvila kaj honesta mieno kaj portado, kiu konvenas al la saĝa homo. 6. Nun kiel ĉi tiuj aferoj povas esti egalaj, kiam ni ilin komparas, se vi koncedas, ke ni devas preĝi por unu kaj eviti la alian? Se ni farus distingojn inter ili, ni prefere revenu al la Unua Bono, kaj pripensu, kio estas ĝia naturo: la animo, kiu rigardas la veron, kiu estas lerta pri tio, kion oni devas serĉi kaj kion oni devas eviti, starigante normojn de valoro ne laŭ opinio, sed laŭ naturo, – la animo, kiu penetras la tutan mondon kaj direktas sian kontemplan rigardon sur ĉiujn ĝiajn fenomenojn, strikte atentante pensojn kaj agojn, same grandajn kaj fortajn, superan egale al malfacilaĵoj kaj malfeliĉoj, cedante sin al nek ekstremo de sorto, altiĝanta super ĉiuj benoj kaj afliktoj, absolute bela, perfekte ekipita per graco same kiel per forto, sana kaj nervoza, senĝena, nekonsternita, tiu, kiun neniu perforto povas frakasi, tiu, kiun hazardaj agoj povas nek altigi nek deprimi, – tia animo estas virto mem. 7. Tie vi havas ĝian eksteran aspekton, se ĝi iam venus sub unu solan rigardon kaj montros sin unufoje en sia kompleteco. Sed estas multaj aspektoj de ĝi. Ili disvolvas sin laŭ la vivo varias kaj laŭ la agoj diferencas; sed virto mem ne fariĝas malpli aŭ pli granda. Ĉar la Supera Bono ne povas malpliigi, nek la virto povas retroiri; prefere ĝi

transformiĝas, jen en unu kvaliton kaj jen en alian, formante sin laŭ la rolo, kiun ĝi devas ludi. **8.** Kion ajn ĝi tuŝis, ĝi similas al si, kaj tinkturfaras per sia propra koloro. Ĝi ornamas niajn agojn, niajn amikecojn kaj foje tutajn domanarojn, kiujn ĝi eniris kaj ordigis. Kio ajn ĝi traktis ĝin tuj, faras aminda, rimarkinda, admirinda.

Tial la potenco kaj la grandeco de virto ne povas altiĝi al pli grandaj altoj, ĉar pliiĝo estas neata al tio, kio estas superlative granda. Vi trovos nenion pli rektan ol la rektan, nenion pli veran ol la vero, kaj nenion pli moderan ol tio, kio estas modera. **9.** Ĉiu virto estas senlima; ĉar limoj dependas de difinitaj mezuradoj. Konstanteco ne povas antaŭeniri plu, same ol fideleco, aŭ vereco, aŭ lojaleco. Kion oni povas aldoni al tio, kio estas perfekta? Nenio alie, kio ne estis perfekta, al kio io aldoniĝis. Ankaŭ al la virto io povas aldoni, ĉar se io povas esti aldonita al ĝi, ĝi devas esti enhavita difekton. Honoro, ankaŭ, permesiloj de neniu aldoni; ĉar ĝi estas honorinda pro la kvalitoj mem, kiujn mi menciis. Kio do? Ĉu vi opinias, ke konveneco, justeco, laŭleĝeco ankaŭ ne apartenas al la sama tipo, kaj ke ili estas tenataj en fiksitaj limoj? La kapablo plialtiĝi estas pruvo, ke afero ankoraŭ estas neperfekta.

10. La bono, en ĉiu okazo, estas submetita al ĉi tiuj samaj leĝoj. La avantaĝo de la ŝtato kaj tiu de la individuo estas jugitaj kune; ja estas same neeble apartigi ilin, kiel apartigi la laŭdindon de la dezirinda. Tial, virtoj estas reciproke egalaj; kaj same estas la faroj de virto, kaj ĉiuj homoj, kiuj estas tiel bonŝancaj, ke ili posedas ĉi tiujn virtojn. **11.** Sed, ĉar la virtoj de la plantoj kaj de la bestoj estas pereaj, ili ankaŭ estas malfortaj kaj pasemaj kaj necertaj. Ili ŝprucas, kaj ili suben denove, kaj tial ili ne estas taksitaj je la sama valoro; sed al homaj virtoj validas nur unu regulo. Pro ĝusta kialo estas ununura kaj de nur unu speco. Nenio estas pli dia ol la dia, aŭ pli ĉiela ol la ĉiela. **12.** Mortuloj kadukiĝas, falas, eluziĝas, kreskas, elĉerpiĝas kaj repleniĝas. Tial, en ilia kazo, konsiderante la necerteco de ilia sorto, ekzistas malegaleco; sed el la diaj aferoj la naturo estas unu. La racio tamen estas nenio alia ol parto de la dia spirito starigita en homa korpo. Se la racio estas dia, kaj al la bono neniel mankas racio, tiam la bono en ĉiu kazo estas dia. Kaj krome, ne estas distingo inter aferoj diaj; tial ankaŭ ne ekzistas inter varoj. Tial sekvas, ke ĝojo kaj kuraĝa necedema eltenemo de torturo estas egalaj bonoj; ĉar en ambaŭ estas la sama grandeco de animo malstreĉita kaj gaja en unu kazo, en la alia batalema kaj streĉita por ago. **13.** Kio? Ĉu vi ne opinias, ke la virto de tiu, kiu kuraĝe sturmas la fortikaĵon de la malamiko, egalas al tiu de tiu, kiu elportas sieĝon kun la plej granda pacienco? Granda estas Scipio, kiam li investas Numantion, kaj limigas kaj devigas la manojn de malamiko, kiun li ne povis konkeri, recurri al sia propra detruo. Grandaj ankaŭ estas la animoj de la defendantoj - viroj kiuj scias ke, dum la vojo al morto restas malfermita, la blokado ne estas kompleta, viroj kiuj elspiras sian lastan en la brakoj de libereco. Simile, ankaŭ la aliaj virtoj estas egalaj kompare unu kun la alia: trankvilo, simpleco, malavareco, konstanteco, egaleco, eltenemo. Ĉar sub ili ĉiuj estas ununura virto - tio, kiu igas la animon rekta kaj neŝancelebla.

14. "Kio do," vi diras; "ĉu ne ekzistas diferenco inter ĝojo kaj necedema eltenado de doloro?" Tute neniu, koncerne la virtojn mem; tre granda, tamen, en la cirkonstancoj, en kiuj iu el tiuj du virtoj montriĝas. En unu kazo, estas natura malstreĉiĝo kaj malstreĉiĝo de la animo; en la alia estas nenatura doloro. Tial ĉi tiuj cirkonstancoj, inter kiuj oni povas fari grandan distingon, apartenas al la kategorio de indiferentaj aferoj sed la virto montrita en ĉiu kazo estas egala. **15.** La virto ne ŝanĝas la aferon, pri kiu ĝi traktas; se la afero estas malmola kaj obstina, ĝi ne plimalbonigas la virton; se plaĉa kaj ĝoja, ĝi ne plibonigas ĝin. Tial virto nepre restas egala. Ĉar, en ĉiu kazo, kio estas farita, estas farita kun egala justeco, kun egala saĝo, kaj kun egala honoro. Tial la statoj de bono implikitaj estas egalaj, kaj estas neeble por homo

transcendi tiujn statojn de bono kondukante sin pli bone, ĉu unu en sia ĝojo, ĉu la alia meze de sia sufero. Kaj du varoj, el kiuj neniu povas esti pli bona, estas egalaj. **16.** Ĉar se aferoj, kiuj estas eksteraj al virto, povas aŭ malpliigi aŭ pliigi virton, tiam tio, kio estas honorinda ĉesas esti la sola bono. Se vi donas tion, honoro tute pereis. Kaj kial? Mi diru al vi: estas ĉar neniu ago estas honorinda tio estas farita de nevola agento, tio estas deviga. Ĉiu honorinda ago estas libervola. Aljuĝu ĝin kun malemo, plendoj, malkuraĝo aŭ timo, kaj ĝi perdas sian plej bonan karakterizaĵon - memaprobbon. Tio, kio ne estas libera, ne povas esti honorinda; ĉar timo signifas sklavecon. **17.** La honorinda estas tute libera de angoro kaj estas trankvila; se ĝi iam kontraŭas, lamentas aŭ rigardas ion kiel malbonon, ĝi fariĝas submetata al tumulto kaj komencas ŝanceli inter granda konfuzo. Ĉar unuflanke la ŝajno de justeco vokas al ĝi, aliflanke la suspekto pri malbono trenas ĝin reen. Tial, kiam homo estas faronta ion honoran, li ne rigardu iujn obstaklojn kiel malbonojn, kvankam li rigardas ilin kiel maloportunajn, sed li devus voli fari la faron, kaj fari tion volonte. Ĉar ĉiu honorinda ago estas farata sen ordonoj aŭ devigo; ĝi estas neligita kaj enhavas nenian aldonajn de malbono.

18. Mi scias, kion vi povas respondi al mi ĉi-momente: "Ĉu vi provas kredigi al ni, ke ne gravas ĉu viro sentas ĝojon, aŭ ĉu li kuŝas sur la rako kaj lacigas sian torturiston?" Mi povus diri responde: "Ankaŭ Epikuro asertas, ke la saĝulo, kvankam li estas bruligita en la bovo de Falario, krios: 'Estas agrabla, kaj tute ne koncernas min'" Kial vi bezonas miri. , se mi subtenas, ke tiu, kiu kuŝas ĉe bankedo, kaj la viktimo, kiu forte eltenas torturon, posedas egalajn varojn, kiam Epikuro subtenas aferon, kiu estas pli malfacile kredebla, nome, ke estas agrable rosti tiel? **19.** Sed la respondo, kiun mi faras, estas, ke estas granda diferenco inter ĝojo kaj doloro; se mi petas elekti, mi serĉos la unuan kaj evitos la duan. La unua estas laŭ la naturo, la dua kontraŭa al ĝi. Tiel longe kiel ili estas taksitaj de ĉi tiu normo, estas granda abismo inter; sed kiam temas pri la koncerna virto, la virto en ĉiu kazo estas la sama, ĉu ĝi venas pro ĝojo, ĉu pro malĝojo. **20.** Ĉagreniĝo kaj doloro kaj aliaj malagrablaĵoj ne gravas, ĉar ili estas venkitaj per virto. Same kiel la heleco de la suno malfortigas ĉiujn pli malgrandajn lumojn, tiel la virto, per sia propra grandeco, frakasas kaj superfortas ĉiujn dolorojn, ĝenojn kaj maljustaĵojn; kaj kie ajn atingas ĝia brilo, ĉiuj lumoj, kiuj brilas sen helpo de virto, estingiĝas; kaj malagrablaĵoj, kiam ili kontaktas la virton, ludas ne pli gravan rolon ol ŝtormnubo sur la maro.

21. Tion pruveblas al vi, ke la bonulo senhezite rapidos al ia nobla faro; kvankam li estos alfrontita de la pendumisto, la torturisto kaj la paliso, li persistos, koncerne ne kion li devas suferi, sed kion li devas fari; kaj li konfidos sin same facile al honorinda faro, kiel li farus al bonulo; li konsideros ĝin avantaĝa al si, sekura, favora. Kaj li havos la saman opinion pri honorinda faro, kvankam ĝi estas plena de malĝojo kaj aflikto, kiel pri bonulo, kiu estas malriĉa aŭ senforta en ekzilo. **22.** Venu nun, kontrasti bonulo, kiu ruliĝas en riĉeco, kun homo, kiu havas nenion, krom ke en si li havas ĉion; ili estos same bonaj, kvankam ili spertas malegalecan sorton. Ĉi tiu sama normo, kiel mi rimarkis, estas aplikata al aferoj same kiel al homoj; la virto estas same laŭdinda, se ĝi loĝas en sana kaj libera korpo, kiel en tiu, kiu estas malsana aŭ en sklaveco. **23.** Tial ankaŭ rilate vian propran virton vi ne plu laŭdos ĝin, se la fortuna ĝin favoris donante al vi sanan korpon, ol se la fortuna dotis vin per korpo kripla en iu membro, ĉar tio signifus taksadan mastron malaltan ĉar li estas vestita kiel sklavo. Ĉar ĉiuj tiuj aferoj, super kiuj la hazardo regas, estas bienoj, – mono, persono, pozicio; ili estas malfortaj, ŝanĝiĝantaj, inklinaj pereji, kaj de necerta permanenta ofico. Aliflanke, la faroj de virto estas liberaj kaj nesubmetitaj, nek pli indaj esti serĉataj, kiam la sorto ilin bonkore traktas, nek malpli indaj kiam ia malfeliĉo pezas sur ilin.

24. Nun amikeco ĉe homoj respondas al dezirindeco ĉe aferoj. Vi ne amus, mi pensas, bonan homon, se li estus riĉa pli ol se li estus malriĉa, nek vi amus fortan kaj muskolfortan homon pli ol sveltan kaj delikatan konsiston. Sekve, vi ankaŭ ne serĉos aŭ amos bonaĵon, kiu estas gaja kaj trankvila, ol unu, kiu estas plena de perplekseco kaj laboro. **25.** Aŭ, se vi faros ĉi tion, vi, en la kazo de du same bonaj homoj, pli zorgos pri tiu, kiu estas bonorda kaj prizorgita, ol pri tiu, kiu estas malpura kaj neprizorgita. Vi poste irus ĝis nun pli zorgi pri bonulo, kiu estas sana en ĉiuj siaj membroj kaj senmakula, ol pri tiu, kiu estas malforta aŭ malpura; kaj iom post iom via zorgemo atingus tian punkton, ke, el du same justaj kaj prudentaj viroj, vi elektus tiun, kiu havas longajn krispigajn harojn! Kiam ajn la virto en ĉiu estas egala, la malegaleco en iliaj aliaj atributoj ne estas ŝajna. Ĉar ĉiuj aliaj aferoj ne estas partoj, sed nur akcesoraĵoj. **26.** Ĉu iu juĝus siajn infanojn tiel maljuste, ke pli zorgus pri sana filo ol pri malsana, aŭ pri alta infano de nekutima staturato pli ol por tiu, kiu estis malalta aŭ mezalta? Sovaĝaj bestoj montras nenian favoradon inter siaj idoj; ili kuŝas por suĉi ĉiujn egale; birdoj faras justan distribuadon de sia manĝaĵo. Uliso rapidas reen al la rokoj de sia Ithaca same fervore kiel Agamemno rapidas al la reĝaj muroj de Mikeno. Ĉar neniu amas sian naskiĝlandon, ĉar ĝi estas granda; li amas ĝin ĉar ĝi estas lia propra.

27. Kaj kio estas la celo de ĉio ĉi? Por ke vi sciu, ke virto rigardas ĉiujn ŝiajn farojn en la sama lumo, kvazaŭ ili estus ŝiaj infanoj, montrante egalan bonkorecon al ĉiuj, kaj ankoraŭ pli profundan bonkorecon al tiuj, kiuj renkontas malfacilaĵojn; ĉar eĉ gepatroj klinas pli da korinklino al tiuj de siaj idoj, pro kiuj ili kompatas. Ankaŭ la virto ne nepre amas pli profunde tiujn el ŝiaj verkoj, kiujn ŝi vidas en problemoj kaj sub pezaj ŝarĝoj, sed, kiel bonaj gepatroj, ŝi donas al ili pli de sia vartado.

28. Kial nenia bono estas pli granda ol iu alia bono? Estas ĉar nenio povas esti pli taŭga ol tio, kio taŭgas, kaj nenio pli nivela ol tio, kio estas ebena. Oni ne povas diri, ke unu afero estas pli egala al donita objekto ol alia afero; tial ankaŭ nenio estas pli honorinda ol tio, kio estas honorinda. **29.** Sekve, se ĉiuj virtoj estas laŭ naturo egalaj, la tri variaĵoj de varoj estas egalaj. Jen kion mi volas diri: estas egaleco inter senti ĝojon kun memregado kaj suferi doloron kun memregado. La ĝojo en unu kazo ne superas en la alia la firmecon de la animo, kiu englutas la ĝemon, kiam la viktimo estas en la ungegoj de la torturisto; varoj de la unua speco estas dezirindaj, dum tiuj de la dua estas indaj je admiro; kaj en ĉiu kazo ili estas tamen egalaj, ĉar kia ajn malkomforto alportas al ĉi-lasta estas kompensita per la kvalitoj de la bono, kiu estas tiom pli granda. **30.** Ĉiu homo, kiu kredas ilin neegalaj, deturnas sian rigardon de la virtoj mem kaj rigardas nurajn eksteraĵojn; veraj varoj havas la saman pezon kaj la saman larĝon. La falsa varo enhavas multe da malpleneco; tial, kiam ili estas pesitaj en la pesilo, ili estas trovitaj mankantaj, kvankam ili aspektas imponaj kaj grandiozaj al la rigardo.

31. Jes, mia kara Lucilio, la bono, kiun la vera racio aprobas, estas solida kaj eterna; ĝi plifortigas la spiriton kaj altigas ĝin, por ke ĝi estu ĉiam sur la altaĵoj; sed tiuj aferoj, kiuj estas senpripense laŭdataj, kaj estas bonaĵoj laŭ la opinio de la homamaso, nur ŝveligas nin per malplena ĝojo. Kaj denove, tiuj aferoj, kiujn oni timas kvazaŭ malbonaĵoj, nur inspiras maltrankvilon en la mensojn de homoj, ĉar la menso estas perturbita de la ŝajno de danĝero, same kiel la bestoj estas perturbitaj. **32.** Tial estas senkaŭze ke ambaŭ tiuj aferoj distras kaj pikas la spiriton; unu ne estas inda je ĝojo, nek la alia je timo. Nur la racio estas neŝanĝebla, kiu tenas firme siajn decidojn. Ĉar la racio ne estas sklavo de la sensoj, sed reganto super ili. Racio estas egala al racio, kiel unu rekta linio al alia; tial ankaŭ virto egalas al virto. Virto estas nenio alia ol ĝusta racio. Ĉiuj virtoj estas kialoj. Kialoj estas kialoj, se ili estas ĝustaj kialoj. Se ili

pravas, ili ankaŭ estas egalaj. **33.** Kiel la racio estas, tiel ankaŭ estas la agoj; tial ĉiuj agoj estas egalaj. Ĉar ĉar ili similas al racio, ili ankaŭ similas unu la alian. Krome, mi opinias, ke agoj estas egalaj unu al la alia tiom kiom ili estas honorindaj kaj ĝustaj agoj. Estos, kompreneble, grandaj diferencoj laŭ la variado de la materialo, ĉar ĝi fariĝas nun pli larĝa kaj jen pli mallarĝa, jen glora kaj jen baza, jen multobla en amplekso kaj jen limigita. Tamen tio, kio estas plej bona en ĉiuj ĉi tiuj kazoj, estas egala; ili ĉiuj estas honorindaj. **34.** Tiel same ĉiuj bonaj homoj, kiom ili estas bonaj, estas egalaj. Estas ja diferencoj de aĝo, – unu estas pli maljuna, alia pli juna; of body, – unu estas bela, alia estas malbela; of fortune, – ĉi tiu viro estas riĉa, tiu viro malriĉa, tiu ĉi estas influa, potenca kaj bonkonata de urboj kaj popoloj, tiu homo estas nekonata de la plej multaj, kaj estas obskura. Sed ĉiuj, rilate al tio, en kio ili estas bonaj, estas egalaj. **35.** La sentoj ne decidu pri aferoj bonaj kaj malbonaj; ili ne scias kio estas utila kaj kio ne estas utila. Ili ne povas registri sian opinion krom se ili estas kondukitaj vizaĝ-al-fronte kun fakto; ili povas nek vidi en la estontecon nek rememori la pasintecon; kaj ili ne scias kio rezultas el kio. Sed estas el tia scio ke sinsekvo kaj sinsekvo de agoj estas teksitaj, kaj unueco de vivo estas kreita, – unueco kiu procedos en rekta kurso. La racio do juĝas pri bono kaj malbono; tion, kio estas fremda kaj ekstera, ŝi rigardas kiel skoron, kaj tion, kio estas nek bona nek malbona, ŝi juĝas kiel nur akcesora, sensignifa kaj bagatela. Ĉar ŝia tuta bono loĝas en la animo.

36. Sed estas certaj varoj, kiujn la racio rigardas kiel ĉefajn, al kiuj ŝi intence alparolas sin; ĉi tiuj estas, ekzemple, venko, bonaj infanoj kaj la bonfarto de sia lando. Iujn aliajn ŝi rigardas kiel malĉefajn; ĉi tiuj evidentiĝas nur en la malfeliĉo, – ekzemple, egaleco en eltenado de severa malsano aŭ ekzilo. Iuj varoj estas indiferentaj; ĉi tiuj ne estas pli laŭ la naturo ol kontraŭaj, kiel ekzemple diskreta irado kaj trankvila sinteno en seĝo. Ĉar sidi estas ago, kiu ne estas malpli laŭ la naturo ol stari aŭ promeni. **37.** La du specoj de varoj kiuj estas de pli alta ordo estas malsamaj; la primaraj estas laŭ la naturo, – kiel ekzemple derivi ĝojon de la obeema konduto de siaj infanoj kaj de la bonfarto de sia lando. La malĉefaj estas kontraŭaj al la naturo, – kiel forto rezisti torturon aŭ elteni soifon kiam malsano febrigas la vitalojn. **38.** "Kio do," vi diras; "ĉu io, kio estas kontraŭa al la naturo, povas esti bono?" Kompreneble ne; sed tio, en kiu ĉi tiu bono ekestas, estas iafoje kontraŭa al la naturo. Ĉar vundita, malŝparita pro fajro, esti afliktita de malbona sano, – tiaj aferoj estas kontraŭaj al la naturo; sed estas konforme al la naturo por homo konservi neregeblan animon meze de tiaj mizeroj. **39.** Por klarigi mian penson mallonge, la materialo, pri kiu koncernas bonon, estas iafoje kontraŭa al la naturo, sed bono mem neniam estas kontraŭa, ĉar neniu bono estas sen racio, kaj la racio estas konforma al la naturo.

"Kio do," vi demandas, "estas racio?" Ĝi kopias naturon. "Kaj kio," vi diras, "estas la plej granda bono kiun homo povas posedi?" Estas kondukti sin laŭ tio, kion volas la naturo. **40.** "Ne estas dubo," diras la kontraŭulo, "ke la paco havigas pli da feliĉo kiam ĝi ne estas atakita ol kiam ĝi estas reakirita koste de granda buĉado." "Ankaŭ estas sendube," li daŭrigas, "ke ne difektita sano havigas pli da feliĉo ol sano, kiu estis restarigita en sanon pere de forto kvazaŭ kaj per eltenado de sufero, post gravaj malsanoj, kiuj minacas; la vivo mem. Kaj simile ne estos dubo, ke ĝojo estas pli granda bono ol animo!" **41.** Neniel. Ĉar aferoj, kiuj rezultas de danĝero, akceptas larĝajn distingojn, ĉar ili estas taksataj laŭ sia utileco en la okuloj de tiuj, kiuj ilin travivas, sed koncerne varojn, la sola punkto por esti konsiderata estas ke ili estas en akordo kun la naturo; kaj ĉi tio estas egala ĉe ĉiuj varoj. Kiam en kunveno de la Senato ni voĉdonas favore al ies decidpropono, oni ne povas diri, "A. estas pli konforma al la decidpropono ol B." Ĉiuj egale voĉdonas por la sama mocio. Mi faras la saman deklaron pri virtoj, – ili ĉiuj estas konformaj al la naturo; kaj mi faras ĝin ankaŭ koncerne varojn, – ili ĉiuj kongruas kun la naturo. **42.** Unu viro mortas juna, alia en maljunaĝo, kaj ankoraŭ alia en infanaĝo, ĝuinte nenion

alian ol nuran ekvidon en la vivon. Ili ĉiuj estis same submetataj al morto, kvankam la morto permesis al tiu iri pli malproksimen laŭ la vojo de la vivo, detranĉis la vivon de la dua en lia floro, kaj derompis la vivon de la tria ĉe ĝia komenco mem. . **43.** Iuj ricevas sian liberigon ĉe la vespermanĝo. Aliaj etendas sian dormon en la dormon de morto. Kelkaj estas elstrekitaj dum disipado. Nun kontrastas kun tiuj personoj individuoj kiuj estis trapikitaj per la glavo, aŭ morditaj al morto de serpentoj, aŭ dispremitaj en ruinoj, aŭ turmentitaj popece el ekzisto per la longedaŭra tordado de siaj tendenoj. Kelkaj el tiuj foriroj povas esti rigardataj kiel pli bonaj, kelkaj kiel pli malbonaj; sed la ago morti estas egala en ĉiuj. La metodoj por fini vivon estas malsamaj; sed la fino estas unu sama. La morto ne havas gradojn de pli granda aŭ malpli; ĉar ĝi havas la saman limon en ĉiuj okazoj, – la finiĝo de la vivo.

44. La sama afero validas, mi certigas al vi, rilate varojn; vi trovos unu meze de cirkonstancoj de pura plezuro, alian meze de malĝojo kaj amareco. Tiu regas la favorojn de la sorto; la alia venkas ŝiajn atakojn. Ĉiu estas egale bona, kvankam unu vojaĝas laŭ ebena kaj facila vojo, kaj la alia malglata vojo. Kaj la fino de ĉiuj estas la sama: ili estas bonoj, ili estas laŭdaj, ili akompanas virton kaj racion. La virto egaligas ĉiujn aĵojn, kiujn ĝi agnoskas. **45.** Vi ne devas miri, ke tio estas unu el niaj principoj; ni trovas menciitajn en la verkoj de Epikuro du bonoj, el kiuj lia Supera Bono, aŭ beno, estas kunmetita, nome, korpo libera de doloro kaj animo libera de perturbo. Tiuj ĉi varoj, se ili estas kompletaj, ne pligrandiĝas; ĉar kiel tio, kio estas kompleta, povas kreski? La korpo estas, ni supozu, libera de doloro; kia pliiĝo povas esti al ĉi tiu manko de doloro? La animo estas trankvila kaj trankvila; kia kresko povas esti al tiu ĉi trankvilo? **46.** Same kiel bela vetero, purigita al la plej pura brilo, ne akceptas ankoraŭ pli grandan gradon da klareco; do, kiam homo prizorgas sian korpon kaj sian animon, teksante la teksturon de sia bono el ambaŭ, lia kondiĉo estas perfekta, kaj li trovis la plenumon de siaj preĝoj, se ne estas tumulto en lia animo aŭ doloro en lia animo. lia korpo. Kiaj ajn ĝojoj falas al lia sorto super ĉi tiuj du aferoj, ne pliiĝas lian Superan Bonon; ili nur spicas ĝin, por tiel diri, kaj aldonas al ĝi aromon. Ĉar la absoluta bono de la homa naturo satigas per paco en la korpo kaj paco en la animo. **47.** Mi povas montri al vi ĉi-momente en la skribaĵoj de Epikuro gradigita listo de varoj same kiel tiu de nia propra lernejo. Ĉar estas iuj aferoj, li deklaras, kiujn li preferas, ke ili falu al lia sorto, kiel korpa ripozo libera de ĉia ĝeno, kaj malstreĉiĝo de la animo, ĉar ĝi ĝojas en la kontemplado de siaj propraj bonoj. Kaj estas aliaj aferoj, kiujn, kvankam li preferus, ke ili ne okazu, li tamen laŭdas kaj aprobas, – ekzemple la specon de rezigno, en tempoj de malbona sano kaj serioza sufero, al kiu mi aludis antaŭ momento, kaj kiun Epikuro montris en tiu lasta kaj plej benita tago de sia vivo. Ĉar li diras al ni ke li devis elteni turmentan agonion pro malsana veziko kaj pro ulcerita stomako, – tiel akra, ke ĝi ne permesis plialtiĝon de doloro; "kaj tamen," li diras, "tiu tago estis tamen malpli feliĉa." Kaj neniu povas pasigi tian tagon en feliĉo, se li ne posedas la Superan Bonon.

48. Ni do trovas menciitajn, eĉ de Epikuro, tiujn bonojn, kiujn oni preferus ne sperti; kiun tamen, ĉar la cirkonstancoj tiel decidis, devas esti bonvenataj kaj aprobitaj kaj metita sur nivelon kun la plej altaj varoj. Ni ne povas diri, ke la bono, kiu rondigis feliĉan vivon, la bono, pro kiu Epikuro dankis en la lastaj vortoj, kiujn li eldiris, ne egalas al la plej granda. **49.** Permesu al mi, bonega Lucilio, eldiri ankoraŭ pli aŭdacan vorton: se iuj bonoj povus esti pli grandaj ol aliaj, mi preferus tiujn, kiuj ŝajnas malmolaj, ol tiujn, kiuj estas mildaj kaj allogaj, kaj devus elparoli ilin pli grandaj. Ĉar estas pli de atingi rompi la vojon tra malfacilaĵoj ol konservi ĝojon ene de limoj. **50.** Necesas la saman uzon de racio, mi plene konscias, por ke homo bone elportu prosperon kaj ankaŭ kuraĝe elportu malfeliĉon. Tiu homo povas esti same kuraĝa, kiu dormas antaŭ la remparoj sen timo de danĝero, kiam neniu

malamiko atakas la tendaron, kiel tiu homo, kiu, kiam la tendenoj de liaj kruroj estas distrancitaj, tenas sin sur la genuoj kaj ne lasas fali liaj armiloj; sed estas al la sangmakulita soldato revenanta de la fronto, ke homoj krias: "Bone, vi heroo!" Kaj tial mi pli laŭdus tiujn bonojn, kiuj eltenis provon, kaj montris kuraĝon, kaj batalis ĝin per sorto. **51.** Ĉu mi hezitu, ĉu doni pli grandan laŭdon al la kripla kaj ŝrumpita mano de Mucius ol al la nedifektita mano de la plej kuraĝa viro en la mondo? Tie staris Mucius, malestimante la malamikon kaj malestimante la fajron, kaj rigardis lian manon, kiel ĝi gutas sangon super la fajro sur la altaro de sia malamiko, ĝis Porsenna, enviante la famon de la heroo, kies punon li pledis, ordonis forigi la fajron kontraŭ la fajro, la volo de la viktimo.

52. Kial mi ne kalkulus ĉi tiun bonon inter la ĉefaj varoj, kaj opiniu ĝin tiom pli granda ol tiuj aliaj varoj, kiuj estas neatenkitaj de danĝero kaj ne faris fortunon, ĉar estas pli malofta afero venki malamikon per mano perdita ol kun mano armita? "Kio do?" vi diras; "ĉu vi dezirus ĉi tiun bonon por vi mem?" Kompreneble mi faros. Ĉar ĉi tio estas afero, kiun homo ne povas atingi, krom se li ankaŭ povas deziri ĝin. **53.** Ĉu mi dezirus, anstataŭe, rajti etendi miajn membrojn por miaj sklavoj por masaĝi, aŭ havi virinon aŭ viron ŝanĝitan en bildon de virino, tiru miajn fingroartikojn? Mi ne povas ne kredi, ke Mucius estis des pli bonŝanca, ĉar li manipulis la flamojn tiel trankvile, kvazaŭ li etendis la manon al la manipulanto. Li estis forviŝinta ĉiujn siajn antaŭajn erarojn; li finis la militon senarma kaj kripla; kaj per tiu manostumpo li konkeris du reĝojn. Adiaŭo.

LXVII. Pri Malsano kaj Eltenivo de Sufero

1. Se mi povas komenci per ordinara rimarko, printempo iom post iom malkaŝas sin; sed kvankam ĝi rondiĝas en someron, kiam oni atendus varman veteron, ĝi restis sufiĉe malvarmeta, kaj oni ankoraŭ ne povas esti certa pri tio. Ĉar ĝi ofte glitas reen en vintran veteron. Ĉu vi volas scii kiom necerta ĝi ankoraŭ estas? Mi ankoraŭ ne fidus min al bano absolute malvarma; eĉ en ĉi tiu tempo mi rompas ĝian malvarmon. Vi povas diri, ke tio ne estas maniero montri la eltenemon aŭ de varmo aŭ de malvarmo; tre vere, kara Lucilio, sed en mia vivotempo oni finfine kontentas pri la natura frostado de la korpo. Mi apenaŭ povas degeli meze de somero. Sekve, mi pasigas la plej grandan parton de la tempo faskigita; 2. Kaj mi dankas maljunecon, ke mi tenis min fiksita al mia lito. Kial mi ne danku maljunecon pro ĉi tiu konto? Tion, kion mi ne devus deziri fari, mi mankas la kapablo fari. Plejparto de mia konversacio estas kun libroj. Kiam ajn viaj leteroj alvenas, mi imagas, ke mi estas kun vi, kaj mi havas la senton, ke mi estas dironta mian respondon, anstataŭ skribi in. Tial ni kune esploru la naturon de ĉi tiu via problemo, kvazaŭ ni interparolus.

3. Vi demandas min, ĉu ĉiu bono estas dezirinda. Vi diras: "Se estas bone esti kuraĝa sub torturo, iri al la paliso kun forta koro, elteni malsanon kun rezignacio, tio sekvas, ke ĉi tiuj aferoj estas dezirindaj. Sed mi ne vidas, ke iu el ili valoras; preĝante por. Ĉiukaze mi ankoraŭ konis neniun homon, kiu pagis promeson pro esti distranĉita de la vergo, aŭ tordita de la podagro, aŭ plialtigita per la rako." 4. Mia kara Lucilio, vi devas distingi inter ĉi tiuj kazoj; vi tiam komprenos, ke estas en ili io dezirinda. Mi preferus esti libera de torturo; sed se venos la tempo, kiam ĝi devas esti eltenita, mi deziras, ke mi konduku min en ĝi kun kuraĝo, honoro kaj kuraĝo. Komprenoble mi preferas, ke milito ne okazu; sed se milito okazos, mi deziras, ke mi noble elportu la vundojn, la malsaton kaj ĉion, kion alportas la militpostulo. Nek mi estas tiom freneza, ke mi sopiris malsanon; sed se mi devos suferi malsanon, mi deziras, ke mi faru nenion, kio montras mankon de sindeteno, kaj nenion kiu estas malvireca. La konkludo estas, ne ke malfacilaĵoj estas dezirindaj, sed ke virto estas dezirinda, kiu ebligas al ni paciencie elteni malfacilaĵojn.

5. Certaj el nia lernejo opinias, ke, el ĉiuj tiaj kvalitoj, forta eltenemo ne estas dezirinda, kvankam ankaŭ ne malrekomendinda, ĉar ni devas serĉi per preĝo nur la bonon, kiu estas senliga, paca, kaj preter la atingo de problemoj. Persone, mi ne konsentas kun ili. Kaj kial? Unue, ĉar estas neeble, ke io ajn estu bona sen esti ankaŭ dezirinda. Ĉar, denove, se virto estas dezirinda, kaj se nenio, kio estas bona, mankas virto, tiam ĉio bona estas dezirinda. Kaj, laste, ĉar kuraĝa eltenemo eĉ sub torturo estas dezirinda. 6. Je ĉi tiu punkto mi demandas vin: Ĉu kuraĝo ne estas dezirinda? Kaj tamen kuraĝo malestimas kaj defias danĝeron. La plej bela kaj plej admirinda parto de braveco estas, ke ĝi ne ŝrumpas de la paliso, antaŭeniras renkonte al vundoj kaj foje eĉ ne evitas la lancon, sed renkontas ĝin kun kontraŭa brusto. Se kuraĝo estas dezirinda, ankaŭ pacienca pacienco de torturo; ĉar ĉi tio estas parto de braveco. Nur ĉi tiujn aferojn kribri, kiel mi sugestis; tiam estos nenio, kio povas erarigi vin. Ĉar ne nur eltenado de torturo, sed kuraĝa eltenado, tio estas dezirinda. Mi do deziras tiun "kuraĝan" paciencon; kaj ĉi tio estas virto.

7. "Sed", vi diras, "kiu iam deziris por si tian aferon?" Kelkaj preĝoj estas malfermitaj kaj sinceraj, kiam la petoj estas proponitaj specife; aliaj preĝoj estas nerekte esprimitaj, kiam ili inkluzivas multajn petojn sub unu titolo. Ekzemple, mi deziras honoran vivon. Nun honora vivo inkluzivas diversajn kondutojn; ĝi povas inkluzivi la keston en kiu Regulus estis enŝlosita,

aŭ la vundon de Cato kiu estis ŝirita malfermita per la propra mano de Cato, aŭ la ekzilon de Rutilius, aŭ la taso da veneno kiu forigis Sokrato'n de malliberejo ĝis ĉielo. Sekve, preĝante por honora vivo, mi preĝis ankaŭ por tiuj aferoj, sen kiuj, en iuj okazoj, la vivo ne povas esti honorinda.

8. Ho trifoje kaj kvaroble ili estis benataj
Kiuj sub la altaj muroj de Trojo
Renkontis feliĉan morton antaŭ la okuloj de siaj gepatroj!

Kio gravas ĉu vi proponas ĉi tiun preĝon por iu individuo, aŭ konfesas, ke ĝi estis dezirinda en la pasinteco? **9.** Decius sin oferis por la Ŝtato; li metis spronojn al sia ĉevalo kaj kuris en la mezon de la malamiko, serĉante morton. La dua Decio, konkurante kun la heroo de sia patro, reproduktante la vortojn, kiuj fariĝis sanktaj kaj jam hejmajn vortojn, kuregis en la plej densan el la batalo, maltrankvila nur, ke lia ofero alportu antaŭsignon de sukceso kaj koncerne nobelon. morto kiel dezirinda afero. Ĉu vi do dubas, ĉu plej bone estas morti glorie kaj plenumi ian valoran faron? **10.** Kiam oni kuraĝe eltenas torturon, oni uzas ĉiujn virtojn. Eltenemo eble estas la sola virto, kiu estas videbla kaj plej evidenta; sed kuraĝo estas tie ankaŭ, kaj eltenemo kaj rezignacio kaj pacienco estas ĝiaj branĉoj. Ankaŭ tie estas antaŭvidemo; ĉar sen antaŭvido neniuj plano povas esti entreprenita; estas antaŭvidemo, kiu konsilas porti kiel eble plej kuraĝe la aferojn, kiujn oni ne povas eviti. Ekzistas ankaŭ firmeco, kiu ne povas esti forigita de sia pozicio, kiun la ŝlosilo de neniuj fortoj povas kaŭzi forlasi sian celon. Estas la tuta nedisigebla kompanio de virtoj; ĉiu honorinda ago estas la laboro de unu sola virto, sed ĝi estas konforma al la juĝo de la tuta konsilio. Kaj tio, kio estas aprobata de ĉiuj virtoj, kvankam ĝi ŝajnas esti la laboro de unu sola, estas dezirinda.

11. Kio? Ĉu vi pensas, ke estas dezirindaj nur tiuj aferoj, kiuj venas al ni meze de plezuro kaj facileco, kaj kiujn ni ornamas niajn pordojn por bonvenigi? Estas certaj varoj, kies trajtoj estas malpermesaj. Estas iuj preĝoj, kiuj estas faritaj de amaso, ne de homoj, kiuj ĝojas, sed de homoj, kiuj kliniĝas kaj adoras. **12.** Ĉu ne tiamaniere, vi opinias, Regulus preĝis, ke li povu atingi Kartagon? Vestu vin per heroo kuraĝo, kaj retiriĝu por iom da spaco de la opinioj de la komuna homo. Formu konvenan koncepton de la bildo de virto, aĵo de treege beleco kaj grandiozeco; ĉi tiun bildon ni ne adoru per incenso aŭ girlandoj, sed kun ŝvito kaj sango. **13.** Jen Marcus Cato, metanta sur tiun sanktigitan bruston siajn nemakulajn manojn, kaj disŝirante la vundojn, kiuj ne sufiĉe profundigis por mortigi lin! Kion, preĝu, vi diru al li: "Mi esperas, ke ĉio estos kiel vi volas", kaj "Mi estas ĉagrenita", aŭ ĉu tio estos "Bona sorto en via entrepreno!"?

14. Ĉi-rilate mi pensas pri nia amiko Demetrio, kiu nomas facilan ekzistadon, senĝena de la atakoj de Fortuno, "Morta Maro". Se vi havas nenion por eksciti vin kaj veki vin al ago, nenio kiu provos vian rezolucion per siaj minacoj kaj malamikecoj; se vi kuŝas en neskuebla komforto, tio ne estas trankvilo; ĝi estas nur plata trankvilo. **15.** La stoiko Atalo kutimis diri: "Mi preferus, ke la Fortuno konservu min en sia tendaro prefere ol en la sino de lukso. Se mi estas turmentata, sed kuraĝe elportos, ĉio estas bona; se mi mortas, sed mortas kuraĝe. , ĝi ankaŭ estas bone." Aŭskultu Epikuro; li diros al vi, ke ĝi estas efektive agrabla. Mi mem neniam aplikos virinecan vorton al ago tiel honorinda kaj aŭstera. Se mi iros al la paliso, mi restos nevenkita. **16.** Kial mi ne rigardu ĉi tion kiel dezirinda, ne ĉar la fajro min bruligas, sed ĉar ĝi ne venkas min? Nenio estas pli bonega aŭ pli bela ol virto; ĉio, kion ni faras obee al ŝiaj ordonoj, estas kaj bona kaj dezirinda. Adiaŭ.

LXVIII. Pri saĝeco kaj izoliteco

1. Mi eniras kun via plano; retiriĝu kaj kaŝu vin en ripozo. Sed samtempe kaŝu ankaŭ vian emeritiĝon. Farante tion, vi povas esti certa, ke vi sekvos la ekzemplon de la stoikuloj, se ne ilian preskribon. Sed vi agos ankaŭ laŭ ilia ordono; vi tiel kontentigos kaj vin mem kaj iun ajn stoikon, kiun vi volas. 2. Ni stoikuloj ne instigu homojn preni publikan vivon ĉiukaze, aŭ ĉiam, aŭ sen ia kvalifiko. Krome, kiam ni asignis al nia saĝulo tiun kampon de la publika vivo, kiu estas inda je li, – alivorte, la universo, – li tiam ne estas aparte de la publika vivo, eĉ se li retiriĝas; ne, eble li forlasis nur unu angulon de ĝi kaj transiris en pli grandajn kaj pli larĝajn regionojn; kaj kiam li estis starigita en la ĉielon, li komprenas kiel humila estis la loko, sur kiu li sidis, kiam li suriris la kurulan seĝon aŭ la juĝseĝon. Metu ĉi tion al la koro, - ke la saĝulo neniam estas pli aktiva en aferoj ol kiam aferoj diaj same kiel homoj venis en sian scion.

3. Mi nun revenas al la konsilo, kiun mi intencis doni al vi, – ke vi konservu vian emeritiĝon en la fono. Ne necesas fiksi sur vi afiŝon kun la vortoj: "Filozofoj kaj Kvietistoj". Donu al via celo alian nomon; nomu ĝin malsaneco kaj korpa malforteco, aŭ nura maldiligento. Fanfaroni pri nia emeritiĝo estas nur senutila memserĉado. 4. Iuj bestoj kaŝas sin de malkovro konfuzante la signojn de siaj piedsignoj en la ĉirkaŭaĵo de siaj kavernoj. Vi devus fari la samon. Alie, ĉiam estos iu, kiu sekvas viajn paŝojn. Multaj homoj preterpasas tion, kio estas videbla, kaj rigardas post kaŝitaj kaj kaŝitaj aferoj; ŝlosita ĉambro invitas la ŝteliston. Aferoj, kiuj kuŝas subĉie, ŝajnas malmultekostaj; la domrompilo pasas preter tio, kio estas elmontrita al vido. Jen la vojo de la mondo, kaj la vojo de ĉiuj sensciaj homoj: ili avidas enpenetri en kaŝitajn aferojn. Estas do plej bone ne fanfaroni pri sia emeritiĝo. 5. Estas tamen ia fanfaronado tro multe fari sian kaŝadon kaj sian retiriĝon de la vido de homoj, tia kaj tia iris en sian retiriĝon ĉe Tarento; tiu alia viro enfermis sin en Napolo; ĉi tiu tria persono dum multaj jaroj ne transpasis la sojlon de sia propra domo. Reklami sian emeritiĝon estas kolekti homamason. 6. Kiam vi retiriĝas de la mondo, via afero estas paroli kun vi mem, ne havi virojn paroli pri vi. Sed pri kio vi parolu? Faru ĝuste tion, kion homoj ŝatas fari, kiam ili parolas pri siaj najbaroj, - parolu malbone pri vi mem kiam vi mem; tiam vi kutimiĝos kaj paroli kaj aŭdi la veron. Antaŭ ĉio, tamen, pripensu, ke vi sentas, ke vi estas via plej granda malforteco. 7. Ĉiu viro plej bone konas la difektojn de sia propra korpo. Kaj tiel oni malpezigas sian stomakon per vomado, alia apogas ĝin per ofta manĝado, alia drenas kaj purigas sian korpon per perioda fastado. Tiuj, kies piedoj estas vizitataj de doloro, sindetenas aŭ de vino aŭ de la bano. Ĝenerale, viroj, kiuj estas senzorgaj en aliaj rilatoj, eliras sian vojon por malpezigi la malsanon kiu ofte afliktas ilin. Tiel estas kun niaj animoj; estas en ili certaj partoj kiuj estas, por tiel diri, sur la malsana listo, kaj al tiuj partoj la kuraco devas esti aplikita.

8. Kion do mi mem faras per mia libertempo? Mi provas kuraci miajn proprajn ulcerojn. Se mi montrus al vi ŝveligintan piedon, aŭ inflaman manon, aŭ ian ŝrumpintan tendon en velkinta kruro, vi permesus al mi kuŝi trankvile en unu loko kaj apliki locionojn al la malsana membro. Sed mia sufero estas pli granda ol ĉiuj ĉi tiuj, kaj mi ne povas montri ĝin al vi. La absceso, aŭ ulcero, estas profunde en mia brusto. Preĝu, preĝu, ne rekomendu min, ne diru: "Kia granda homo! Li lernis malestimi ĉion; kondamnante la frenezaĵojn de la homa vivo, li faris sian fuĝon!" Mi kondamnis nenion krom min mem. 9. Ne estas kialo, kial vi dezirus veni al mi por progresi. Vi eraras, se vi pensas, ke vi ricevos ian helpon de ĉi tiu kvarono; ĉi tie loĝas ne kuracisto, sed malsanulo. Mi preferus, ke vi diru, forirante de mia ĉeesto: "Mi kutimis opiniis lin feliĉa homo kaj klera, kaj mi levis miajn orelojn por aŭdi lin; sed mi estas trompita.

Mi nenion vidis, nenion aŭdis. Kiun mi avidis kaj kiun mi revenis por aŭdi." Se vi tiel sentas, kaj parolas tiel, iu progreso estis farita. Mi preferas, ke vi pardonu ol envidi mian emeritiĝon.

10. Tiam vi diras: "Ĉu estas izoliteco, Seneka, ke vi rekomendas al mi? Vi baldaŭ refalos al la maksimumoj de Epikuro!" Mi ja rekomendas al vi emeritiĝon, sed nur ke vi uzu ĝin por pli grandaj kaj pli belaj agadoj ol tiuj, kiujn vi rezignis; frapi ĉe la arogantaj pordejoj de la influaj, fari alfabetajn listojn de seninfanaj maljunuloj, posedi la plej altan aŭtoritaton en la publika vivo, – tia potenco elmetas vin al malamo, estas mallongdaŭra, kaj, se vi taksas ĝin je ĝia vera valoro, estas tawdry. **11.** Unu viro estos multe antaŭ mi koncerne sian influon en la publika vivo, alia en salajro kiel armeoficiro kaj en la pozicio kiu rezultas el tio, alia en la amaso de siaj klientoj; sed indas esti superita de ĉiuj ĉi homoj, kondiĉe ke mi mem povas superi la Fortunon. Kaj mi ne estas egala por ŝi en la homamaso; ŝi havas la pli grandan subtenon.

12. Ĉu en pli fruaj tagoj vi intencis sekvi tiun ĉi celon! Ĉu ni ne diskutus la feliĉan vivon en klara vido de la morto! Sed eĉ nun ni ne havu prokraston. Nun ni povas preni la vorton de sperto, kiu diras al ni, ke estas multaj superfluaĵoj kaj malamikaj aferoj; pro tio ni jam de longe devus preni la vorton de racio. **13.** Ni faru tion, kion la homoj kutimas fari, kiam ili malfruas en ekveturo, kaj volas kompensi la perditan tempon pliiĝante sian rapidecon – ni prenu la spronon. Nia tempo de vivo estas la plej bona ebla por ĉi tiuj okupoj; ĉar la periodo de bolado kaj ŝaŭmado nun estas pasinta. La faŭltoj kiuj estis nekontrolitaj en la unua furioza varmeo de juneco nun estas malfortigitaj, kaj sed malmulte da plia fortostreĉo estas necesa por estingi ilin.

14. "Kaj kiam," vi demandas, "tio profitos al vi, kiun vi ne lernas ĝis via foriro, kaj kiel utilos al vi?" Ĝuste tiel, ke mi foriros pli bona homo. Vi ne devas pensi, tamen, ke iu ajn tempo de la vivo pli taŭgas por la atingo de sana menso ol tiu, kiu gajnis la venkon super si mem per multaj provoj kaj per longa kaj ofte ripetata bedaŭro pro pasintaj eraroj, kaj ĝiaj pasioj mildigitaj, atingis sanan staton. Jen ja la tempo por akiri tiun ĉi bonon; kiu atingis la saĝon en sia maljuneco, tiu atingis ĝin per siaj jaroj. Adiaŭo.

LXIX. Pri Ripozo kaj Maltrankvileco

1. Mi ne ŝatas, ke vi ŝanĝu vian ĉefsidejon kaj iras de unu loko al alia. Miaj kialoj estas, – unue, ke tia ofta flirtado signifas malfirman spiriton. Kaj la spirito ne povas per izoliteco kreski en unuecon, se ĝi ne ĉesos de sia scivolemo kaj de siaj vagadoj. Por povi teni vian spiriton en kontrolo, vi unue devas ĉesigi la forkurantan flugon de la korpo. 2. Mia dua kialo estas, ke la rimedoj, kiuj plej utilas, estas tiuj, kiuj ne estas interrompitaj. Vi ne permesu, ke via trankvilo, aŭ la forgeso, al kiu vi transdonis vian antaŭan vivon, enrompiĝu. Lasu viajn okulojn tempon por mallerni tion, kion ili vidis, kaj viajn orelojn por alkutimiĝi al pli sanigaj vortoj. Kiam ajn vi moviĝas eksterlande, vi renkontos, eĉ dum vi transiros de unu loko al alia, aferojn, kiuj revenigos viajn malnovajn avidojn. 3. Same kiel tiu, kiu provas forigi malnovan amon, devas eviti ĉiun rememorigon de la iam karata persono (ĉar nenio denove kreskas tiel facile kiel amo), same tiu, kiu forĵetus sian deziron al ĉiuj aferoj, kiujn li kutimis tiel pasie avidi, devas forturni kaj okulojn kaj orelojn de la objektoj, kiujn li forlasis. La emocioj baldaŭ revenas al la atako; 4. ĉe ĉiu turno ili rimarkos antaŭ siaj okuloj objekton atentindan. Ne ekzistas malbono, kiu ne proponas instigojn. Avareco promesas monon; lukso, varia sortimento de plezuroj; ambicio, purpura robo kaj aplaŭdo, kaj la influo kiu rezultas el aplaŭdo, kaj ĉio, kion tiu influo povas fari. 5. Malvirtoj tentas vin per la rekompencoj, kiujn ili proponas; sed en la vivo, pri kiu mi parolas, vi devas vivi sen esti pagita. Apenaŭ tuta vivdaŭro sufiĉos por submeti niajn malvirtojn kaj por igi ilin akcepti la jugon, ŝvelinta kiel ili estas pro longedaŭra indulgo; kaj ankoraŭ malpli, se ni tranĉas en nian mallongan interspacon per iuj interrompoj. Eĉ konstanta zorgo kaj atento apenaŭ povas plenigi iun ajn entreprenon. 6. Se vi aŭskultos mian konsilon, pripensu kaj praktiku ĉi tion, - kiel bonvenigi la morton, aŭ eĉ, se cirkonstancoj rekomendas tiun kurson, inviti ĝin. Ne estas diferenco ĉu morto venas al ni, aŭ ĉu ni iras al morto. Kredigu vin, ke ĉiuj malkleruloj eraras, kiam ili diras: "Estas bela afero morti per la propra morto." Sed ne ekzistas homo, kiu ne mortas sian propran morton. Krome, vi povas pripensi ĉi tiun penson: Neniu mortas krom en sia propra tago. Vi forĵetas neniun el via propra tempo; ĉar tio, kion vi postlasas, ne apartenas al vi. Adiaŭo.

LXX. Pri la ĝusta tempo por gliti la kablون

1. Post longa tempo mi vidis vian amatan Pompejon. Mi estis alportita denove vizaĝon kontraŭ vizaĝo kun la tagoj de mia juneco. Kaj ŝajnis al mi, ke mi ankoraŭ povas fari, ne, nur antaŭ mallonga tempo, ĉion, kion mi faris tie kiam estis juna viro. 2. Ni veturis pasintan vivon, Lucilio, kvazaŭ ni estus en vojaĝo, kaj same kiel ĉe la maro, por citi el nia poeto Virgilio,

Teroj kaj urboj estas lasitaj malantaŭe,

Eĉ tiel, en ĉi tiu vojaĝo, kie la tempo flugas kun la plej granda rapideco, ni metas sub la horizonton unue nian knabecon kaj poste nian junecon, kaj poste la spacon, kiu kuŝas inter juna vireco kaj mezaĝo kaj limas ambaŭ, kaj poste, la plej bonajn jarojn de maljuneco mem. Laste ni komencas vidi la ĝeneralan burĝon de la homa raso. 3. Malsaĝuloj, ke ni estas, ni kredas, ke ĉi tiu borno estas danĝera rifo; sed ĝi estas la haveno, kie ni iam devas enmeti, kiun ni eble neniam rifuzos eniri; kaj se iu atingis tiun ĉi havenon en siaj fruaj jaroj, li ne rajtas plendi pli ol maristo, kiu faris rapidan vojaĝon. Ĉar iuj maristoj, kiel vi scias, estas trompitaĵoj kaj retenitaĵoj de malviglaj ventoj, kaj laciĝas kaj malsanas pro la malrapida trankvilo; dum aliaj estas rapide hejmenportataj per konstantaj ventegoj.

4. Vi povas konsideri, ke la sama afero okazas al ni: la vivo portis iujn virojn kun plej granda rapideco al la haveno, la havenon, kiun ili devis atingi eĉ se ili malfruos sur la vojo, dum aliaj ĝi ĝenis kaj ĝenis. Al tia vivo, kiel vi konscias, oni ne ĉiam alroĉu sin. Ĉar nur vivi ne estas bono, sed vivi bone. Sekve, la saĝulo vivos tiel longe kiel li devus, ne tiel longe kiel li povas. 5. Li markos en kiu loko, kun kiu, kaj kiel li kondukos sian ekziston, kaj kion li faros. Li ĉiam pripensas pri la kvalito, kaj ne la kvanto, de sia vivo. Tuj kiam ekzistas multaj eventoj en lia vivo, kiuj donas al li problemojn kaj ĝenas lian menson, li liberigas sin. Kaj tiu ĉi privilegio estas lia, ne nur kiam la krizo estas sur li, sed tuj kiam Fortuno ŝajnas esti lin malvera; tiam li zorge ĉirkaŭrigardas kaj vidas, ĉu li devas aŭ ne devas fini sian vivon pro tio. Li opinias, ke ne gravas por li, ĉu lia ekflugo estas natura aŭ memkulpa, ĉu ĝi venas poste aŭ pli frue. Li ne rigardas ĝin kun timo, kvazaŭ ĝi estus granda perdo; ĉar neniu povas perdi tre multe, kiam restas nur guto. 6. Ne temas pri morti pli frue aŭ poste, sed pri morti bone aŭ malsane. Kaj bone morti signifas eskapi el la danĝero vivi malsane.

Tial mi rigardas la vortojn de la konata rodiano kiel plej malvirecaĵoj. Tiu ĉi persono estis ĵetita en kaĝon de sia tirano, kaj mangita tie kiel iu sovaĝa besto. Kaj kiam iu viro konsilis al li fini sian vivon per fastado, li respondis: "Homo povas esperi ion ajn, dum li havas vivon." 7. Tio povas esti vera; sed la vivo ne estas aĉetebla je ajna prezo. Kiom ajn grandaj aŭ certaj povas esti certaj rekompencoj, mi ne klopodos atingi ilin je la prezo de hontinda konfeso de malforteco. Ĉu mi pripensu, ke Fortuno havas la tutan potencon super tiu, kiu vivas, prefere ol pripensi, ke ŝi ne havas potencon super tiu, kiu scias kiel morti? 8. Estas tempoj, tamen, kiam homo, kvankam certa morto proksimiĝas kaj li scias, ke torturo antaŭvidas por li, detenas sin doni manon al sia propra puno, al si, tamen, li donus manon. Estas malsaĝeco morti pro timo de morto. La ekzekutisto estas sur vi; atendu lin. Kial antaŭvidi lin? Kial supozi la administradon de kruela tasko, kiu apartenas al alia? Ĉu vi rankoras al via ekzekutisto lian privilegion, aŭ ĉu vi nur malŝarĝas lin de lia tasko? 9. Sokrato eble finis sian vivon per fastado; li eble mortis pro malsato prefere ol pro veneno. Sed anstataŭ tio li pasigis tridek tagojn en malliberejo atendante morton, ne kun la ideo "ĉio povas okazi", aŭ "tiom longa intervalo havas lokon por multaj esperoj", sed por ke li montru sin submetiĝema al la leĝoj kaj

faru la lastajn momentojn de Sokrato edifo al siaj amikoj. Kio estus pli malsaĝa ol malestimi la morton, kaj tamen timi venenon?

10. Scribonia, virino de la severa malnova tipo, estis onklino de Drusus Libo. Tiu ĉi junulo estis same stulta kiel bone naskita, kun pli altaj ambicioj ol iu ajn povus esti atendita distri en tiu epoko, aŭ viro kiel li en ajna epoko entute. Kiam Libo estis malsana forportita el la senato en sia portilo, kvankam certe kun tre malabunda aro da sekvantoj, – ĉar ĉiuj liaj parencoj maldece forlasis lin, kiam li ne plu estis krimulo sed kadavro, – li komencis pripensu, ĉu li devas memmortigi, aŭ atendi morton. Scribonia diris al li: "Kian plezuron vi trovas farante la laboron de alia viro?" Sed li ne sekvis ŝiajn konsilojn; li metis sur sin perfortajn manojn. Kaj li ja pravis; ĉar kiam homo estas kondamnita morti post du aŭ tri tagoj laŭ la plezuro de sia malamiko, li vere "faras la laboron de alia viro", se li daŭre vivas.

11. Nenia ĝenerala deklaro povas esti farita, do, koncerne la demandon ĉu, kiam potenco ekster nia kontrolo minacas nin per morto, ni devus antaŭvidi morton, aŭ atendi ĝin. Ĉar estas multaj argumentoj por tiri nin ambaŭdirekten. Se unu morto estas akompanata de torturo, kaj la alia estas simpla kaj facila, kial ne kapti la lastan? Same kiel mi elektos mian ŝipon kiam mi vojaĝos aŭ mian domon kiam mi proponas loĝigi, tiel mi elektos mian morton kiam mi estos forironta el la vivo. **12.** Cetere, same kiel longe longiĝinta vivo ne nepre signifas pli bonan, tiel longe longdaŭra morto nepre signifas pli malbonan. Ne estas okazo, kiam la animo devus esti pli humurata ol en la momento de la morto. Lasu la animon foriri, kiel ĝi sentas sin pelata iri; ĉu ĝi serĉas la glavon, aŭ la kavelon, aŭ ian trablovon, kiu atakas la vejnojn, lasu ĝin daŭrigi kaj krevi la ligilojn de sia sklaveco. Ĉiu homo devas fari sian vivon akceptebla por aliaj krom si, sed sian morton nur por si mem. La plej bona formo de morto estas tiu, kiun ni ŝatas. **13.** Estas malsaĝaj homoj, kiuj pripensas tiel: "Unu persono diros, ke mia konduto ne estis sufiĉe kuraĝa; alia, ke mi estis tro obstina; tria, ke aparta speco de morto signintus pli da spirito." Kion vi vere pripensu estas: "Mi havas en konsidero celon, pri kiu la parolado de homoj ne zorgas!" Via sola celo estu eskapi de Fortuno kiel eble plej rapide; alie, ne mankos personoj, kiuj malbone pensos pri tio, kion vi faris.

14. Vi povas trovi virojn, kiuj iris ĝis konfesi saĝon kaj tamen subtenas, ke oni ne devas perforti sian propran vivon, kaj teni ĝin malbenita por homo esti la rimedo de sia propra detruo; ni devus atendi, diras ili, la finon dekretita de la naturo. Sed tiu, kiu diras tion, ne vidas, ke li fermas la vojon al libereco. La plej bona afero, kiun la eterna leĝo iam ordonis, estis, ke ĝi permesis al ni unu eniron en la vivon, sed multajn elirojn. **15.** Ĉu mi devas atendi la kruelecon aŭ de malsano aŭ de homo, kiam mi povos foriri meze de torturo kaj forskui miajn suferojn? Jen la kialo, kial ni ne povas plendi pri la vivo: ĝi tenas neniun kontraŭ lia volo. La homaro estas bone situanta, ĉar neniun estas malfeliĉa krom pro sia kulpo. Vivu, se vi tiel deziras; se ne, vi povas reveni al la loko de kie vi venis. **16.** Vi ofte estis tasita por malpezigi kapdolorojn. Vi estis tranĉitaj vejnoj kun la celo malpliigi vian pezon. Se vi trapikus vian koron, gapa vundo ne estas necesa; lanceto malfermos la vojon al tiu granda libereco, kaj trankvilo estas aĉetebla koste de pinglo-piko.

Kio do estas tio, kio faras nin maldiligentaj kaj mallaboremaj? Neniu el ni pripensas, ke iam li devos foriri el ĉi tiu vivodomo; ĝuste tiel maljunaj luntoj estas malhelpataj de moviĝado pro ŝato al aparta loko kaj laŭ kutimo, eĉ malgraŭ malbonaj traktadoj. **17.** Ĉu vi estus libera de la sindeteno de via korpo? Vivu en ĝi kvazaŭ vi estus forlasonta ĝin. Daŭre pensu pri tio, ke iam vi estos senigita de ĉi tiu ofico; tiam vi estos pli kuraĝa kontraŭ la neceso foriri. Sed kiel homo

pripensos sian propran finon, se li avidas ĉion senfine? **18.** Kaj tamen estas nenio tiel esenca por ke ni konsideru. Ĉar nia trejnado en aliaj aferoj estas eble superflua. Niaj animoj estas pretaj por renkonti malriĉecon; sed nia riĉeco eltenis. Ni armis nin por malestimigi doloron; sed ni havis la bonŝancon posedi sanajn kaj sanajn korpojn, kaj do neniam estis devigitaj elprovi ĉi tiun virton. Ni instruis nin mem elteni kuraĝe la perdon de tiuj, kiujn ni amas; sed Fortuno konservis al ni ĉiujn, kiujn ni amis. **19.** Nur en ĉi tiu afero venos la tago, kiu postulos, ke ni provu nian trejnadon.

Vi ne bezonas pensi, ke neniu krom grandaj homoj havis la forton por krevi la ligilojn de homa servuto; vi ne bezonas kredi, ke tio ne povas esti farita krom de Katono, – Katono, kiu per la mano trenis la spiriton, kiun li ne sukcesis liberigi per la glavo. Ne, homoj de la plej malbona sorto en la vivo per forta impulso eskapis al sekureco, kaj kiam ili ne rajtis morti laŭ sia propra oportuno, aŭ konveni al si en sia elekto de la iloj de morto, ili kaptis ĉion, kio estis kuŝanta preta mane, kaj per pura forto transformis objektojn, kiuj estis nature sendanĝeraj, en proprajn armilojn. **20.** Ekzemple, estis lastatempe en instruejo por sovaĝbestaj gladiatoroj germano, kiu prepariĝis por la matena ekspozicio; li retiriĝis por trankviligi sin, – la solan aferon, kion li rajtis fari sekrete kaj sen ĉeesto de gardisto. Dum li estis tiel engaĝita, li kaptis la bastonon el ligno, pintita per spongo, kiu estis dediĉita al la plej malnoblaj uzoj, kaj ŝtopis ĝin, kiel ĝi estis, laŭ lia gorgo; tiel li blokis sian trakeon, kaj sufokis la spiron el sia korpo. Tio estis vere insulti la morton! **21.** Jes, ja; ĝi ne estis tre eleganta aŭ fariĝanta maniero morti; sed kio estas pli malsaĝa ol esti tro afabla pri morto? Kia kuraĝa ulo! Li certe meritis, ke li rajtu elekti sian sorton! Kiel kuraĝe li svingus glavon! Kun kia kuraĝo li ĵetus sin en la profundon de la maro, aŭ malsupren de krutaĵo! Fortranĉita de rimedoj ĉiufланke, li tamen trovis manieron provizi sin per morto, kaj per armilo por morto. Tial vi povas kompreni, ke nenio krom la volo bezonas prokrasti morton. Ĉiu juĝu la faron de ĉi tiu plej fervora ulo laŭplaĉe, kondiĉe ke ni konsentas pri ĉi tiu punkto, – ke la plej malbona morto estas preferinda ol la plej justa sklaveco.

22. Ĉar mi komencis per ilustraĵo prenita el humila vivo, mi daŭrigos kun tiu speco. Ĉar homoj faros pli grandajn postulojn al si mem, se ili vidos, ke morto povas esti malestimata eĉ de la plej malestimata klaso de homoj. La Katosoj, la Scipioj kaj la aliaj, kies nomojn ni kutimas admire aŭdi, ni rigardas kiel ekster la sfero de imitaĵo; sed mi nun pruvos al vi, ke la virto, pri kiu mi parolas, troviĝas same ofte en la instruejo de gladiatoroj kiel inter la gvidantoj en interna milito. **23.** Lastatempe gladiatoro, kiu estis sendita al la matena ekspozicio, estis transportata en ĉaro kune kun la aliaj kaptitoj; kapjetante kvazaŭ li estus peza de dormo, li lasis sian kapon fali tiel malproksimen, ke ĝi kaptiĝis en la spoko; poste li tenis sian korpon en pozicio sufiĉe longe por rompi sian kolon per la revolucio de la rado. Do li forkuris per la vagono mem, kiu portis lin al sia puno.

24. Kiam homo volas eksplodi kaj foriri, nenio malhelpas lian vojon. Ĝi estas malferma spaco en kiu Naturo gardas nin. Kiam nia malfacilaĵo estas tia, ke ni permesas ĝin, ni povas rigardi ĉirkaŭ ni por facila eliro. Se vi havas multajn ŝancojn pretajn, per kiuj vi povas liberigi vin, vi povas fari elekton kaj pripensi la plej bonan manieron akiri liberecon; sed se okazos malfacile trovebla, anstataŭ la plej bona, kaptu la sekvan plej bonan, kvankam ĝi estas io neaŭdita, io nova. Se ne mankos al vi la kuraĝo, ne mankos al vi la lerteco, por morti. **25.** Vidu, kiel eĉ la plej malsupera klaso de sklavo, kiam sufero instigas lin, ekscitiĝas kaj malkovras manieron trompi eĉ la plej viglajn gardistojn! Li estas vere granda, kiu ne nur donis al si la ordonon morti, sed ankaŭ trovis la rimedojn.

Mi tamen promesis al vi kelkajn pliajn ilustraĵojn el la samaj ludoj. **26.** Dum la dua evento en falsa marbatalo unu el la barbaroj enprofundigis en sian propran gorgon lancon, kiun oni donis al li por uzi kontraŭ lia malamiko. "Kial, ho kial," li diris, "ĉu mi antaŭ ne longe eskapis el ĉi tiu tuta turmentado kaj ĉi tiu tuta mokado? Kial mi devus esti armita kaj tamen atendi la morton?" Tiu ĉi ekspozicio estis des pli okulfrapa pro la leciono kiun homoj lernas el ĝi, ke morti estas pli honorinda ol mortigi.

27. Kio do? Se tia spirito estas posedata de forlasitaj kaj danĝeraj homoj, ĉu ĝi ne estos posedata ankaŭ de tiuj, kiuj trejnigis sin por renkonti tiajn eventualaĵojn per longa meditado, kaj per racio, la mastrino de ĉio? Estas la racio, kiu instruas al ni, ke la sorto havas diversajn manierojn de alproksimiĝo, sed la saman finon, kaj ke ne gravas, en kiu punkto komenciĝas la neevitebla evento. **28.** Ankaŭ la racio konsilas al ni morti, se ni povas, laŭ nia gusto; se tio ne povas esti, ŝi konsilas al ni morti laŭ nia kapablo, kaj kapti ĉiujn rimedojn, kiuj sin proponu por fari perforton al ni mem. Estas krime "vivi per rabo"; sed, aliflanke, estas plej noble "morti per rabo." Adiaŭ.

LXXI. Pri la Supera Bono

1. Vi senĉese referencas al mi specialajn demandojn, forgesante, ke vasta maro disigas nin. Ĉar tamen la valoro de konsilo dependas plejparte de la tempo, kiam ĝi estas donita, nepre devas rezulti, ke kiam mia opinio pri certaj aferoj atingas vin, la kontraŭa opinio estas des pli bona. Ĉar konsiloj konformas al cirkonstancoj; kaj niaj cirkonstancoj estas kunportataj, aŭ prefere kirligās. Sekve, konsiloj devus esti produktitaj baldaŭ; kaj eĉ ĉi tio estas tro malfrue; ĝi devus "kreski dum ni laboras", kiel la diro. Kaj mi proponas montri al vi kiel vi povas malkovri la metodon.

2. Kiom ofte vi volas scii, kio estas evitinda aŭ serĉenda, konsideru ĝian rilaton al la Supera Bono, al la celo de via tuta vivo. Ĉar ĉio, kion ni faras, devus esti en harmonio kun ĉi tio; neniu povas ordigi la detalojn, krom se li jam metis antaŭ si la ĉefan celon de sia vivo. La artisto povas havi siajn kolorojn tute pretajn, sed li ne povas produkti similecon krom se li jam decidis pri tio, kion li volas pentri. La kialo, ke ni faras erarojn, estas ĉar ni ĉiuj konsideras la partojn de vivo, sed neniam la vivon kiel tuto. 3. La pafarkisto devas scii kion li celas bati; tiam li devas celi kaj regi la armilon per sia lerteco. Niaj planoj abortas ĉar ili ne havas celon. Kiam homo ne scias, kian havenon li faras, neniu vento estas la ĝusta vento. La hazardo nepre devas havi grandan influon al niaj vivoj, ĉar ni vivas hazarde. 4. Estas tamen ĉe iuj homoj, ke ili ne scias, ke ili scias iujn aferojn. Same kiel ni ofte iras serĉante tiujn, kiuj staras apud ni, tiel ni emas forgesi, ke la celo de la Supera Bono situas proksime de ni.

Por konkludi la naturon de ĉi tiu Supera Bono, oni ne bezonas multajn vortojn aŭ ajnan rondan diskuton; ĝi devus esti indikita per la montrofiguro, por tiel diri, kaj ne esti disigita en multajn partojn. Ĉar por kio utilas ĝin disrompi en etajn pecojn, kiam oni povas diri: la Supera Bono estas tio, kio estas honorinda? Krome (kaj vi povas esti ankoraŭ pli surprizita pri tio), tio, kio estas honorinda, estas la sola bono; ĉiuj aliaj varoj estas alojita kaj malbonigitaj. 5. Se vi iam konvinkas vin pri tio, kaj se vi amas la virton sindoneme (ĉar nur amo ne sufiĉas), ĉio, kio estis tuŝita de virto, estos plena de beno kaj prospero por vi, kiel ajn ĝi estos rigardata de aliaj. Torturado, se nur, dum vi kuŝas suferante, vi estas pli trankvila en menso ol via mem torturanto; malsano, se vi nur ne malbenas la Fortunon kaj ne cedus al la malsano – resume, ĉiuj tiuj aferoj, kiujn aliaj rigardas kiel malsanojn, fariĝos regeblaj kaj finiĝos en bono, se vi sukcesos leviĝi super ili.

Ĉi tio iam estu klara, ke ekzistas nenio bona krom tio, kio estas honorinda, kaj ĉiuj malfacilaĵoj havos justan titolon al la nomo de "varoj", kiam unufoje virto ilin igis honorindaj. 6. Multaj opinias, ke ni stoikuloj eltenas atendojn pli grandajn ol nia homa sorto akceptas; kaj ili rajtas pensi tiel. Ĉar ili rigardas nur la korpon. Sed ili reiru al la animo, kaj ili baldaŭ mezuros la homon laŭ la standardo de Dio. Vekiĝu, plej bonega Lucilio, kaj forlasu ĉi tiun ĉi vortludon de la filozofoj, kiuj reduktas plej gloran temon al afero de silaboj kaj malaltigas kaj eluzigas la animon per instruaj fragmentoj; tiam vi fariĝos kiel la homoj, kiuj malkovris ĉi tiujn preskribojn, anstataŭ tiuj, kiuj per sia instruado faras sian eblon por igi la filozofion ŝajni pli malfacila ol bonega.

7. Sokrato, kiu rememorigis la tutan filozofion al reguloj de konduto, kaj asertis, ke la plej alta saĝo konsistas en distingi inter bono kaj malbono, diris: "Sekvu ĉi tiujn regulojn, se miaj vortoj havas pezon ĉe vi, por ke vi povas esti felia; kaj iuj homoj opiniu vin e malsaa. Permesu al iu, kiu tiel deziras, vin insulti kaj maljusti vin; sed se nur virto loĝas e vi, vi suferos nenion. Se vi volas

esti felia, se vi estos felia; vi estus en bona kredo bona homo, unu aŭ alia vin malestimu." Neniu homo povas plenumi tion, se li ne ekrigardis ĉiujn varojn kiel egalajn, pro tio, ke neniu bono ekzistas sen tio, kio estas honorinda, kaj tio, kio estas honorinda, estas en ĉiu kazo egala. **8.** Vi povas diri: "Kion do? Ĉu ne estas diferenco inter la elekto de Katono kiel pretoro kaj lia malsukceso ĉe la balotoj? Aŭ ĉu Katono estas konkerita aŭ konkerita en la batallinio de Farsalio? Kaj kiam Katono ne povus esti venkita, kvankam lia partio renkontis malvenkon, ĉu ĉi tiu lia boneco ne estis egala al tiu, kiu estus lia, se li estus reveninta venkinta al sia naskiĝlando kaj aranĝinta pacon?" Kompreneble estis; ĉar estas per la sama virto ke malbona sorto estas venkita kaj bonŝanco estas regata. La virto tamen ne povas esti pliigita aŭ malpliigita; ĝia staturado estas unuforma. **9.**"Sed," vi oponos, "Gneo Pompejo perdos sian armeon; la patricioj, tiuj plej noblaj ŝablonoj de la kreado de la Ŝtato, kaj la unuarangaj viroj de la partio de Pompejo, senato sub armiloj, estos venkitaj en ununura engaĝiĝo; la ruinoj de tiu granda oligarkio disiĝos tra la tuta mondo, unu divido falos en Egiptujo, alia en Afriko kaj alia en Hispanujo! Kaj al la malriĉa Ŝtato ne permesos eĉ la privilegion esti ruinigita unufoje por ĉiam.!" **10.** Jes, ĉio ĉi povas okazi; La konateco de Juba kun ĉiu pozicio en sia propra regno povas esti senutila al li, sen utilo la rezoluta braveco de lia popolo dum batalado por ilia reĝo; eĉ la viroj de Utica, disbatitaj de siaj problemoj, povas ŝanceliĝi en sia fideleco; kaj la bonŝanco, kiu iam ĉeestis virojn de la nomo Scipio, povas forlasi Scipion en Afriko. Sed antaŭ longe la destino "devis, ke Katono ne damaĝu."

11. "Li estis konkerita malgraŭ ĉio!" Nu, vi povas inkluzivi ĉi tion inter la "malsukcesoj" de Cato; Katono elportos kun same forta koro ĉion, kio malhelpas lin de lia venko, kiel li portis tion, kio malhelpis lin de lia pretoreco. La tagon, kiam li malsukcesis de elekto, li pasigis en ludo; la nokton, en kiu li intencis morti, li pasigis en legado. Li rigardis en la sama lumo kaj la perdon de sia pretoreco kaj la perdon de sia vivo; li konvinkiĝis, ke li devas elteni ĉion, kio povus okazi. **12.** Kial li ne suferu, kuraĝe kaj trankvile, ŝanĝon en la registaro? Ĉar kio estas libera de la risko de ŝanĝo? Nek tero, nek ĉielo, nek la tuta teksaĵo de nia universo, kvankam ĝi estas regata de la mano de Dio. Ĝi ne ĉiam konservas sian nunan ordon; ĝi estos forĵetita de sia kurso en la venontaj tagoj. **13.** Ĉio moviĝas laŭ sia difinita tempo; ili estas destinitaj naskiĝi, kreski kaj detruigi. La steloj, kiujn vi vidas moviĝi super ni, kaj ĉi tiu ŝajne nmovebla tero, al kiu ni alkroĉiĝas kaj sur kiu ni estas starigitaj, konsumiĝos kaj ĉesos ekzisti. Estas nenio, kio ne havas sian maljunecon; la intervaloj estas nur neegalaj, je kiuj la Naturo sendas ĉiujn ĉi aĵojn al la sama celo. Kio ajn estas, ĉesos esti, kaj tamen ĝi ne pereos, sed estos solvita en siaj elementoj. **14.** Por nia menso, ĉi tiu procezo signifas pereon, ĉar ni vidas nur tion, kio estas plej proksima; nia malvigla menso, sub fideleco al la korpo, ne penetras al bornoj pretere. Se ne tiel, la menso eltenus kun pli granda kuraĝo sian propran finon kaj tiun de siaj havaĵoj, se ĝi nur povus esperi, ke la vivo kaj la morto, kiel la tuta universo ĉirkaŭ ni, iras laŭvice, ke ĉio, kio estas kunmetita, rompiĝas denove, ke ĉio, kio estis disrompita, estas denove kunmetita, kaj ke la eterna metio de Dio, kiu regas ĉion, laboras ĉe ĉi tiu tasko.

15. Tial la saĝulo diros ĝuste tion, kion dirus Marcus Cato, post revizii sian pasintan vivon: "La tuta homa raso, kaj tio, kio estas kaj tio estonta, estas kondamnita al morto. El ĉiuj urboj, kiuj iam ajn la tempo regis super la mondo, kaj el ĉiuj, kiuj estis la belegaj ornamaĵoj de imperioj ne siaj propraj, homoj iam demandos, kie ili estis, kaj ili estos balaitaj de diversaj specoj de detruoj; iuj estos ruinigitaj de militoj. , aliaj malŝpariĝos pro neaktiveco kaj pro la speco de paco kiu finiĝas en maldiligento, aŭ pro tiu malvirto, kiu estas plena de detruo eĉ por potencaj dinastioj, – lukso. Ĉiuj ĉi fekundaj ebenaĵoj estos entombigitaj for de la vido per subita superfluo de la maro, aŭ glito de la grundo, kiam ĝi stariĝas al pli malaltaj niveloj, tiros ilin subite en oscedan

abismon. Kial do mi koleru aŭ sentus malĝojon, se mi antaŭas la ĝeneralan detruon per eta intervalo?"**16.** Grandaj animoj plenumu la dezirojn de Dio kaj suferu senhezite, kian ajn sorton ordonas la universa leĝo; ĉar la animo ĉe morto estas aŭ sendita en pli bonan vivon, destinita loĝi kun diaĵo meze de pli granda brilo kaj trankvilo, aŭ alie, almenaŭ, sen suferi al si damaĝon, ĝi denove miksiĝos kun la naturo, kaj revenos al la universo.

Tial la honorinda morto de Katono estis ne malpli bona ol lia honorinda vivo, ĉar la virto akceptas nenian streĉadon. Sokrato kutimis diri ke vero kaj virto estis la samaj. Same kiel la vero ne kreskas, tiel ankaŭ la virto ne kreskas; ĉar ĝi havas siajn konvenajn proporciojn kaj estas kompleta. **17.** Vi ne devas do miri, ke la varoj estas egalaj, kaj tiuj, kiuj estas intence elektitaj, kaj tiuj, kiujn la cirkonstancoj trudis. Ĉar se vi iam akceptas la vidpunkton, ke ili estas neegalaj, juĝante, ekzemple, kuraĝan eltenadon de torturo kiel inter la malgrandaj bonoj, vi inkluzivos ĝin ankaŭ inter la malbonoj; vi deklaras Sokrato'n malfeliĉa en sia malliberejo, Katono mal'feliĉa, kiam li remal'ferm'os si'a'jn vund'o'jn kun pli da kuraĝ'o, ol li montr'is, far'ant'e ili'n, kaj Regulus'o'n la plej fi'stelul'a el ĉiu'j, kiam li pag'as la pun'o'n pro tio, ke li obe'is si'a'n vort'o'n eĉ ĉe si'a'j mal'amik'o'j. Kaj tamen neniu homo, eĉ la plej virina homo en la mondo, iam kuraĝis konservi tian opinion. Ĉar kvankam tiaj personoj neas, ke viro kiel Regulo estas feliĉa, tamen ili ankaŭ neas, ke li estas mizera. **18.** La pli fruaj Akademianoj ĉu ja konfesu, ke homo estas feliĉa eĉ inter tiaj turmentoj, sed ne konfesu, ke li estas tute aŭ plene feliĉa. Kun ĉi tiu vidpunkto ni neniel ne povas konsenti; ĉar krom se homo estas feliĉa, li ne atingis la Superan Bonon; kaj la bono, kiu estas supera, ne akceptas pli altan gradon, se nur virto ekzistas ene de ĉi tiu homo, kaj se la malfeliĉo ne difektas lian virton, kaj se, kvankam la korpo estas vundita, la virto restas nedifektita. Kaj ĝi restas. Ĉar mi komprenas, ke la virto estas altspirita kaj altigita, tiel ke ĝi estas ekscitita de ĉio, kio ĝin molestas. **19.** Ĉi tiu spirito, kiun junaj viroj de nobla bredado ofte supozas, kiam ili estas tiel profunde ekscititaj de la beleco de iu honorinda objekto, ke ili malestimas ĉiujn donacojn de la hazardo, estas certe infuzita en ni kaj komunikita al ni per saĝo. Saĝeco alportos la konvinkon, ke ekzistas nur unu bono - tio, kio estas honorinda; ke ĉi tio ne povas esti nek mallongigita nek etendita, same kiel la regulo de ĉarpentisto, per kiu oni provas rektajn liniojn, flekseblas. Ĉiu ŝanĝo en la regulo signifas difekti la rektan linion. **20.** Aplikante do ĉi tiun saman figuron al la virto, ni diros: Ankaŭ la virto estas rekta, kaj ne rajtas fleksi sin. Kio povas esti pli streĉita ol afero kiu estas jam rigida? Tia estas virto, kiu juĝas pri ĉio, sed nenio juĝas pri virto. Kaj se ĉi tiu regulo, la virto, ne povas mem esti pli rekta, nek la aferoj kreitaj de virto povas esti unuokaze pli rektaj kaj en alia malpli rektaj. Ĉar ili nepre devas respondi al virto; tial ili estas egalaj.

21. "Kion," vi diras, "vi nomas egale bona klini sin ĉe bankedo kaj submetiĝi al torturo?" Ĉu ĉi tio ŝajnas surpriza al vi? Vi povas esti ankoraŭ pli surprizita pri la sekvanta, - ke kuŝi ĉe bankedo estas malbono, dum kuŝi sur la rako estas bono, se la unua ago estas farita hontige, kaj la lasta en honora maniero. Ne estas la materialo, kiu faras ĉi tiujn agojn bonaj aŭ malbonaj; ĝi estas la virto. Ĉiuj agoj en kiuj virto malkaŝis sin estas de la sama mezuro kaj valoro. **22.** En ĉi tiu momento la homo, kiu mezuras la animojn de ĉiuj homoj per si mem, skuas sian pugnon en mian vizaĝon, ĉar mi opinias, ke ekzistas egaleco inter la varoj implikitaj en la kazo de tiu, kiu juĝas honore, kaj de tiu, kiu suferas kondamnon honore; aŭ ĉar mi opinias, ke ekzistas egaleco inter la bonoj de tiu, kiu festas triumfon, kaj de tiu, kiu, nevenkita en spirito, estas portata antaŭ la ĉaro de la venkinto. Ĉar tiaj kritikistoj opinias, ke ĉio, kion ili mem ne povas fari, ne estas farita; ili juĝas pri virto en la lumo de siaj propraj malfortoj. **23.** Kial vi miras, se ĝi helpas homon, kaj foje eĉ plaĉas al li, esti bruligita, vundita, mortigita aŭ ligata en malliberejo? Por luksulo, simpla vivo estas puno; por maldiligentulo, laboro estas puno; la dando kompatas la

diligentan homon; por maldiligentuloj, studoj estas torturo. Simile, ni rigardas tiujn aferojn, pri kiuj ni ĉiuj estas malfortaj je emo, kiel malfacilaj kaj neelteneblaj, forgesante kia turmento estas por multaj homoj sindeteni de vino aŭ esti forpeltitaj de siaj litoj ĉe la tagiĝo. Tiuj ĉi agoj ne estas esence malfacilaj; estas ni mem, kiuj estas molaj kaj malfortaj. **24.** Ni devas juĝi pri grandaj aferoj kun animo grandeco; alie, tio, kio estas vere nia kulpo, ŝajnos esti ilia kulpo. Tiel estas, ke iuj objektoj, kiuj estas perfekte rektaj, kiam enprofundigitaj en akvon, ŝajnas al la rigardanto kiel fleksitaj aŭ rompitaĵaj. Gravus ne nur kion vi vidas, sed per kiaj okuloj vi vidas ĝin; niaj animoj estas tro obtuzaj de vizio por percepti la veron. **25.** Sed donu al mi nedefektitan kaj fortikan junulon; li elparolos pli bonŝanca, kiu subtenas sur neflekseblaj ŝultroj la tutan pezon de la malfeliĉo, kiu elstaras pli alta ol la Fortuno. Ne estas kaŭzo de miro, ke oni ne ĵetas sin kiam la vetero estas trankvila; rezervu vian miron por kazoj kie viro estas levita kiam ĉiuj aliaj sinkas, kaj tenas sian piedon kiam ĉiuj aliaj estas sternitaj.

26. Kia elemento de malbono estas en torturo kaj en la aliaj aferoj, kiujn ni nomas malfacilaĵoj? Ŝajnas al mi, ke ekzistas ĉi tiu malbono, - ke la menso mallaŭtiĝas, kaj fleksiĝas, kaj kolapsas. Sed neniu el ĉi tiuj aferoj povas okazi al la saĝulo; li staras rekte sub ia ŝarĝo. Nenio povas lin subigi; nenio, kion oni devas elteni, ĝenas lin. Ĉar li ne plendas, ke li estas frapita de tio, kio povas bati iun homon. Li konas sian propran forton; li scias, ke li naskiĝis por porti ŝarĝojn. **27.** Mi ne retiras la saĝulon el la kategorio de homo, nek mi neas al li la senton de doloro kvazaŭ li estus roko kiu tute ne havas sentojn. Mi memoras, ke li konsistas el du partoj: la unu parto estas neracia, - estas ĉi tio, kiu povas esti mordita, bruligita aŭ vundita; la alia parto estas racia, - ĝi estas tio, kiu decideme tenas al opinioj, estas kuraĝa kaj nevenkebla. En ĉi-lastata situas la Supera Bono de homo. Antaŭ ol tio estas tute atingita, la menso ŝanceliĝas en necerteco; nur kiam ĝi estas plene atingita, la menso estas fiksita kaj stabila. **28.** Kaj do kiam oni ĵus komencis, aŭ estas survoje al la altaĵoj kaj kultivas virton, aŭ eĉ se oni alproksimiĝas al la perfekta bono, sed ankoraŭ ne finis ĝin, oni kelkfoje retroiros kaj tie estu certa malstreĉiĝo de mensa penado. Ĉar tia homo ankoraŭ ne trairis la dubindan teron; li ankoraŭ staras en glitigaj lokoj. Sed la feliĉa homo, kies virto estas kompleta, amas sin plej multe, kiam lia braveco estas submetita al la plej severa provo, kaj kiam li ne nur eltenas, sed akceptas tion, kion ĉiuj aliaj homoj rigardas kun timo, se ĝi estas la prezo, kiun li devas pagi por plenumado de devo, kiun la honoro trudas, kaj li ege preferas, ke homoj diru pri li: "kiel pli nobla!" prefere ol "kiel multe pli bonŝanca!"

29. Kaj nun mi atingis la punkton, al kiu via pacienca atendado alvokas min. Vi ne devas pensi, ke nia homa virto transpasas la naturon; la saĝulo ekstremos, sentos doloron, paliĝos, Ĉar ĉio ĉi estas sentoj de la korpo. Kie do estas la loĝejo de plena mizero, de tio, kio estas vere malbono? En la alia parto de ni, sendube, se estas la menso, kiun tiuj provoj trenas malsupren, devigas al konfeso de sia sklaveco, kaj igas bedaŭri ĝian ekziston. **30.** La saĝulo ja venkas la Fortunon per sia virto, sed multaj, kiuj konfesas saĝon, foje timigas la plej sensignifajn minacojn. Kaj en ĉi tiu etapo estas eraro de nia flanko fari la samajn postulojn al la saĝulo kaj al la lernanto. Mi ankoraŭ admonas min fari tion, kion mi rekomendas; sed miaj admonoj ankoraŭ ne estas sekvataj. Kaj eĉ se tiel estus, mi ne havus ĉi tiujn principojn tiel pretajn por ekzercado, aŭ tiel bone trejnitajn, ke ili rapidus al mia helpo en ĉiu krizo. **31.** Same kiel lano prenas iujn kolorojn samtempe, dum estas aliaj, kiujn ĝi ne sorbos, krom se ĝi estas trempita kaj trempita en ili multfoje; do aliaj sistemoj de doktrino povas esti tuj aplikataj de la homaj mensoj post unu fojon akceptita, sed ĉi tiu sistemo, pri kiu mi parolas, krom se ĝi profundigiĝis kaj enprofundiĝis dum longa tempo, kaj ne nur kolorigis sed plene trapenetris la animon, ne plenumas iun ajn el siaj promesoj. **32.** La afero povas esti transdonita rapide kaj per tre

malmultaj vortoj: "Virto estas la sola bono; ĉiuokaze ne ekzistas bono sen virto; kaj virto mem situas en nia pli nobla parto, tio estas, la racia parto." Kaj kio estos ĉi tiu virto? Vera kaj neniam ŝanceliĝanta juĝo. Ĉar el tio fontos ĉiuj mensaj impulsoj, kaj per ĝia agado ĉiu ekstera aspekto, kiu ekscitas niajn impulsojn, estos klarigita. **33.** Konforme al ĉi tiu juĝo estos juĝi ĉiujn aferojn, kiuj estis kolorigitaj de virto, kiel varojn, kaj kiel egalajn varojn.

Korpaj bonoj estas, certe, bonaj por la korpo; sed ili ne estas absolute bonaj. Ja estos ia valoro en ili; sed ili ne posedos aŭtentan meriton, ĉar ili tre malsamosos; iuj estos malpli, aliaj pli grandaj. **34.** Kaj ni estas devigataj agnoski, ke estas grandaj diferencoj inter la saĝanoj mem. Unu viro jam tiom progresis, ke li kuraĝas levi la okulojn kaj rigardi la Fortunon en la vizaĝon, sed ne persiste, ĉar liaj okuloj baldaŭ falis, blindigitaj de ŝia superforta grandiozeco; alia tiom progresis, ke li kapablas kongrui kun ŝi rigardojn, – tio estas, krom se li jam atingis la pinton kaj estas plena de konfido. **35.** Tio, kio mankas al perfekteco, nepre devas esti malfirma, iam progresanta, je alia gliti aŭ malfortiĝanta; kaj ĝi certe reglitos, krom se ĝi daŭre baraktas antaŭen; ĉar se homo entute malstreĉiĝas en fervoro kaj fidela aplikado, li devas retroiri. Neniu povas rekomenci sian progreson ĉe la punkto, kie li ĉesis. **36.** Tial ni premu kaj persistu. Restas multe pli da vojo ol ni metis malantaŭ ni; sed la plej granda parto de progreso estas la deziro progresi.

Mi plene komprenas, kio estas ĉi tiu tasko. Ĝi estas afero, kiun mi deziras, kaj mi ĝin deziras el mia tuta koro. Mi vidas, ke vi ankaŭ vekigis kaj rapidas kun granda fervoro al senfina beleco. Ni do rapidu; nur laŭ ĉi tiuj kondiĉoj la vivo estos bonaĵo por ni; alie, estas prokrasto, kaj ja malhonora prokrasto, dum ni okupas nin per ribelaj aferoj. Ni zorgu, ke la tuta tempo apartenas al ni. Ĉi tio tamen ne povas esti, se antaŭ ĉio ni mem mem komencas aparteni al ni. **37.** Kaj kiam estos nia privilegio malestimi ambaŭ specojn de fortuno? Kiam estos nia privilegio, post kiam ĉiuj pasioj estos subigitaj kaj alportitaj sub nian propran kontrolon, eldiri la vortojn "Mi venkis!"? Ĉu vi demandas al mi, kiun mi venkis? Nek la persoj, nek la malproksimaj Medoj, nek ia militema raso kiu kuŝas preter la Dahae; ne ĉi tiuj, sed avideco, ambicio kaj la timo de morto kiu venkis la venkintojn de la mondo. Adiaŭ.

LXXII. Pri Komerco kiel la Malamiko de Filozofio

1. La temo pri kiu vi pridemandas min iam estis klara al mia menso, kaj postulis nenian penson, tiel plene mi ĝin regis. Sed mi ne elprovis mian memoron pri ĝi jam de kelka tempo, kaj tial ĝi ne facile revenas al mi. Mi sentas, ke mi suferis la sorton de libro, kies ruloj kungluiĝis pro neuzado; mia menso devas esti malvolvita, kaj ĉio, kio estis konservita tie, devus esti ekzamenita de tempo al tempo, por ke ĝi estu preta por uzi kiam okazo postulos. Ni do forigu ĉi tiun temon por la nuntempo; ĉar ĝi postulas multe da laboro kaj multe da zorgo. Tuj kiam mi povas esperi resti dum ia tempo en la sama loko, mi tiam prenos vian demandon en la mano. 2. Ĉar estas certaj temoj, pri kiuj oni povas skribi eĉ dum vojaĝado en gigo, kaj ankaŭ estas temoj, kiuj bezonas studseĝon, kaj trankvilon kaj izolecon. Tamen mi devus fari ion eĉ en tiaj tagoj, - tagoj kiuj estas plene okupitaj, kaj efektive de mateno ĝis nokto. Ĉar neniam estas momento, kiam freŝaj okupoj ne venos; ni semas ilin, kaj pro tio el unu fontas pluraj. Tiam ankaŭ ni daŭre prokrastas niajn proprajn kazojn, dirante: "Tuj kiam mi finos kun ĉi tio, mi trankviliĝos al malfacila laboro", aŭ: "Se mi iam ordigos ĉi tiun ĝenan aferon, mi faros dediĉi min al studo."

3. Sed la studo de filozofio ne estas prokrastita ĝis vi havos libertempon; ĉio alia estas neglektata por ke ni povu okupiĝi pri filozofio, ĉar neniu tempo sufiĉas por tio, kvankam niaj vivoj estas plilongigitaj de knabeco ĝis la ekstremaj limoj de la tempo asignita al la homo. Ne gravas, ĉu vi tute lasas filozofion aŭ intermite studas ĝin; ĉar ĝi ne restas kiel ĝi estis kiam vi faligis ĝin, sed, ĉar ĝia kontinueco rompiĝis, ĝi revenas al la pozicio, en kiu ĝi estis komence, kiel aferoj, kiuj disflugas kiam ili estas streĉitaj. Ni devas rezisti la aferojn, kiuj okupas nian tempon; oni devas ne malimpliki ilin, sed prefere forigi ilin. Ja ne estas tempo, kiu estas maltaŭga por helpemaj studoj; kaj tamen multaj homoj malsukcesas studi meze de la cirkonstancoj mem kiuj faras studon necesa. 4. Li diras: "Okazos io por malhelpi min." Ne, ne en la kazo de la viro, kies spirito, kia ajn estas lia afero, estas feliĉa kaj vigla. Estas tiuj, kiuj ankoraŭ mankas al perfekteco, kies feliĉo povas esti derompita; la ĝojo de saĝulo, aliflanke, estas teksaĵo, disŝirita pro neniu hazardo okazanta kaj per neniu ŝanĝo de fortuno; ĉiam kaj ĉie li estas en paco. Ĉar lia ĝojo dependas de nenio ekstera kaj serĉas nenian bonon de homo aŭ fortuno. Lia feliĉo estas io en si; ĝi forirus de lia animo, se ĝi enirus de ekstere; ĝi naskiĝas tie. 5. Iafoje ekstera okazintaĵo memorigas lin pri lia morteco, sed ĝi estas malpeza bato, kaj nur tuŝetas la surfacon de lia haŭto. Iu ĝeno, mi ripetas, povas tuŝi lin kiel ventoblovo, sed tiu Supera Bono lia estas neskuebla. Jen kion mi volas diri: estas eksteraj malavantaĝoj, kiel aknoj kaj abscesoj, kiuj krevas sur korpon, kiu estas normale forta kaj sana; sed ne ekzistas profunda malsano. 6. La diferenco, mi diras, inter homo de perfekta saĝo kaj alia, kiu progresas en saĝo, estas la sama kiel la diferenco inter sana homo kaj tiu, kiu konvalesiĝas pro severa kaj longedaŭra malsano, por kiu "sano" signifas nur pli malpezan atakon de sia malsano. Se tiu lasta ne atentis, estas tuja refalo kaj reveno al la sama malnova problemo; sed la saĝulo tute ne povas retrogliti, aŭ engliti en pli da malsano. Ĉar sano de korpo estas provizora afero, kiun la kuracisto ne povas garantii, kvankam li ĝin restarigis; ne, li ofte estas vekita de sia lito por viziti la saman pacienton, kiu lin antaŭe alvokis. La menso, tamen, unufoje resanigita, estas resanigita por bono kaj ĉio.

7. Mi diros al vi, kion mi signifas per sano: se la menso estas kontenta pri sia propra memo; se ĝi havas konfidon en si mem; se ĝi komprenas, ke ĉiuj tiuj aferoj, por kiuj homoj preĝas, ĉiuj utiloj, kiuj estas donataj kaj serĉataj, ne gravas rilate al vivo de feliĉo; en tiaj kondiĉoj ĝi estas bona. Ĉar ĉio, kion oni povas aldoni, estas neperfekta; io, kio povas suferi perdon, ne estas

daŭra; sed la homo, kies feliĉo devas esti daŭra, ĝoju pri tio, kio estas vere lia. Nun ĉio, kion la homamaso gapas, malfluas kaj fluas. Fortuno donas al ni nenion, kion ni vere povas posedi. Sed eĉ ĉi tiuj donacoj de Fortuno plaĉas al ni, kiam la racio moderigis kaj miksis ilin al nia gusto; ĉar estas racio, kiu akceptas por ni eĉ eksterajn varojn, kiujn oni malagrables uzi, se ni tro avida sorbas ilin. **8.** Atalo kutimis uzi la jenan similecon: "Ĉu vi iam vidis hundon klaki kun larĝe malfermitaj makzeloj ĉe pecetoj da pano aŭ viando, kiujn lia mastro ĵetas al li? Kion ajn li kaptas, li tuj englutas tute, kaj ĉiam malfermas siajn makzelojn en la espero pri io plia. Tiel estas kun ni mem; ni atendas, kaj kion ajn la Fortuno ĵetis al ni, ni tuj riglis, sen vera plezuro, kaj poste staras vigla kaj freneza por ke io alia forkaptu." Sed ne estas tiel ĉe la saĝulo; li estas kontenta. Eĉ se io falas al li, li simple akceptas ĝin senzorge kaj flankenmetas ĝin. **9.** La feliĉo, kiun li ĝuas, estas supere granda, estas daŭra, estas lia propra. Supozu, ke homo havas bonajn intencojn, kaj progresis, sed estas ankoraŭ malproksime de la altaĵoj; la rezulto estas serio de supreniroj kaj malsupreniroj; li nun estas levita en la ĉielon, nun li malsupreniris sur la teron. Por tiuj, al kiuj mankas sperto kaj trejnado, ne estas limo al la descenda kurso; tia falas en la Kaoson de Epikuro, – malplena kaj senlima. **10.** Ekzistas ankoraŭ tria klaso de homoj, - tiuj, kiuj ludas per saĝo; ili ja ne tuŝis ĝin, sed tamen ĝin vidas, kaj havas ĝin, por tiel diri, en frapanta distanco. Ili ne diskuriĝas, nek ili refluas; ili ne estas sur seka tero, sed jam estas en haveno.

11. Tial, konsiderante la grandan diferencon inter tiuj sur la altoj kaj tiuj en la profundo, kaj vidante, ke eĉ tiuj en la mezo estas persekutataj de malfluo kaj fluo propra al ilia stato kaj persekutataj ankaŭ de grandega risko reveni al sia degenerintaj manieroj, ni ne devas fordoni nin al aferoj, kiuj okupas nian tempon. Ili devus esti forfermitaj; se ili iam akiros enirejon, ili venigos ankoraŭ aliajn por preni siajn lokojn. Ni rezistu ilin en iliaj fruaj stadioj. Pli bone estas, ke ili neniam komenciĝu, ol ke ili estu ĉesigitaj. Adiaŭo.

LXXIII. Pri Filozofoj kaj Reĝoj

1. Ŝajnas al mi erare kredi, ke tiuj, kiuj lojale sin dediĉis al filozofio, estas obstinaj kaj ribelemaj, mokantoj de magistratoj aŭ reĝoj aŭ de tiuj, kiuj regas la administradon de la publikaj aferoj. Ĉar, male, neniu klaso de homo estas tiel populara ĉe la filozofo kiel la reganto; kaj ĝuste, ĉar regantoj donas al neniuj homoj pli grandan privilegion ol al tiuj, kiuj rajtas ĝui pacon kaj libertempon. 2. Tial, tiuj, kiuj estas tre profitataj, rilate sian celon de ĝusta vivado, de la sekureco de la Ŝtato, devas ŝati kiel patron la aŭtoron de ĉi tiu bono; multe pli, ĉiuokaze, ol tiuj maltrankvilaj personoj, kiuj ĉiam estas en la publikatento, kiuj multe ŝuldas al la reganto, sed ankaŭ atendas multon de li, kaj neniam estas tiel malavare ŝargitaj de favoroj, ke iliaj avidoj, kiuj kreskas estante estante; provizitaj, estas plene kontentaj. Kaj tamen tiu, kies pensoj estas pri estontaj profitoj, forĝesis la ricevitaĵajn profitojn; kaj ne estas pli granda malbono en avideco ol ĝia maldankemo. 3. Krome, neniu homo en la publika vivo pensas pri la multaj, kiujn li superis; li pensas prefere pri tiuj, de kiuj li estas superata. Kaj ĉi tiuj viroj trovas malpli agrabla vidi multajn malantaŭ ili ol ĝene vidi iun antaŭ ili. Tio estas la problemo kun ĉia ambicio; ĝi ne rigardas malantaŭen. Nek la ambicio estas nekonstanta, sed ankaŭ ĉia avido, ĉar ĝi ĉiam komenciĝas kie ĝi devus fini.

4. Sed tiu alia viro, justa kaj pura, kiu forlasis la senaton kaj la baron kaj ĉiujn ŝtatajn aferojn, por retiriĝi al pli noblaj aferoj, flegas tiujn, kiuj ebligis al li fari tion en sekureco. ; li estas la sola persono, kiu redonas spontanee dankon al ili, la sola homo, kiu ŝuldas al ili grandan ŝuldon sen ilia scio. Same kiel homo honoras kaj respektas siajn instruistojn, per kies helpo li trovis liberigon de siaj fruaj vagadoj, tiel la saĝulo honoras ankaŭ tiujn virojn, sub kies gardado li povas efektiviĝi siajn bonajn teoriojn. 5. Sed vi respondas: "Ankaŭ aliaj homoj estas protektataj de la persona potenco de reĝo." Perfekte vera. Sed same kiel, el kelkaj personoj, kiuj profitis de la sama trankvila vetero, homo opinias, ke lia ŝuldo al Neptuno estas pli granda, se lia ŝarĝo dum tiu vojaĝo estis pli vasta kaj valora, kaj same kiel la promeso estas pagita kun pli da testamento de la komercisto ol de la pasaĝero, kaj same kiel, el inter la komercistoj mem, pli koran dankon estas eldirita de la komercisto de spicoj, purpuraj ŝtofoj kaj objektoj valorantaj sian pezon en oro, ol de tiu, kiu havas kolektis malmultekostajn varojn, kiuj estos nur balasto por lia ŝipo; simile, la profitoj de tiu ĉi paco, kiu etendiĝas al ĉiuj, estas pli profunde aprezataj de tiuj, kiuj bone uzas ĝin.

6. Ĉar estas multaj el niaj togaj civitanoj, al kiuj paco alportas pli da malfeliĉo ol milito. Aŭ ĉu tiuj, vi opinias, ŝuldas tiom, kiom ni pro la paco, kiun ili ĝuas, kiuj pasigas ĝin en ebrio, aŭ en volupto, aŭ en aliaj malvirtoj, kiujn valoris eĉ milito interrompi? Ne, krom se vi opinias, ke la saĝulo estas tiel maljusta, ke li kredas, ke kiel individuo li nenion ŝuldas kontraŭ la avantaĝoj, kiujn li ĝuas kun ĉiuj ceteraj. Mi ŝuldas grandan ŝuldon al la suno kaj al la luno; kaj tamen ili ne levigas por mi sola. Mi persone estas ŝuldata al la sezonoj kaj al la dio, kiu regas ilin, kvankam neniel ili estis disigitaj por mia profito. 7. La malsaĝa avido de mortontoj faras distingon inter posedo kaj posedo, kaj kredas ke ĝi havas proprion en nenio en kio la ĝenerala publiko havas parton. Sed nia filozofo konsideras nenion pli vere sian, ol tion, kion li kundividis en partnereco kun la tuta homaro. Ĉar ĉi tiuj aferoj ne estus komuna posedaĵo, kiel ja ili estas, se ĉiu individuo ne havus sian kvoton; eĉ komuna intereso bazita sur la plej eta parto faras unu partneron. 8. Denove, la grandaj kaj veraj bonoj ne estas dividitaj en tia maniero, ke ĉiu havas nur etan intereson; ili apartenas en sia tutaĵo al ĉiu individuo. Ĉe disdono de greno homoj ricevas nur la kvanton, kiu estas promesita al ĉiu homo; la bankedo kaj la viando-dole, aŭ ĉio alia, kion homo povas kunporti, estas dividitaj en partojn. Tiuj ĉi varoj tamen estas

nedivideblaj, – mi volas diri pacon kaj liberecon, – kaj ili apartenas en sia tutaĵo al ĉiuj homoj same kiel ili apartenas al ĉiu individuo.

9. Tial la filozofo pensas pri la homo, kiu ebligas al li uzi kaj ĝui ĉi tiujn aferojn, pri tiu, kiu liberigas lin kiam la ŝtata bezono alvokas al armiloj, al gardostaranto, al la defendo de la muroj kaj al la multnombraj postuloj de milito; kaj li dankas la stiriston de sia stato. Ĉi tio plej multe instruas la filozofio, – honore konfesi la ŝuldon de profitoj ricevitaĵ, kaj honore pagi ilin; kelkfoje, tamen, la agnosko mem konsistigas pagon. **10.** Nia filozofo do agnoskos, ke li ŝuldas grandan ŝuldon al la reganto, kiu ebligas, per sia administrado kaj antaŭvidemo, al li ĝui riĉan libertempon, kontrolon de sia propra tempo kaj trankvilon neinterrompitan de publikaj okupoj.

Paŝtisto! dio ĉi tiu libertempo donis al mi,
Ĉar li estos mia dio eterne.

11. Kaj se eĉ tia libertempo kiel tiu de nia poeto ŝuldas grandan ŝuldon al sia aŭtoro, kvankam ĝia plej granda bonaĵo estas jena:

Kiel vi vidas,
Li permesis al mi elpeli miajn brutojn por paŝti,
Kaj ludi tion, kion plaĉis al mi sur kampara kano;

Kiom alte ni taksu ĉi tiun libertempon de la filozofo, kiu estas pasigita inter la dioj kaj faras nin dioj? **12.** Jes, tion mi volas diri, Lucilio; kaj mi invitas vin al la ĉielo per mallongigo.

Sextius kutimis diri, ke Jupitero ne havis pli da potenco ol la bonulo. Kompreneble, Jupitero havas pli da donacoj, kiujn li povas proponi al la homaro; sed kiam vi elektas inter du bonaj homoj, ju pli riĉa ne nepre estas des pli bona, same kiel, en la kazo de du pilotoj samkapablaj en la administrado de la turisto, vi nomus lin des pli bona, kies ŝipo estas pli granda kaj pli impona. **13.** Kia respekto Jupitero superas nia bonulo? Lia boneco daŭras pli longe; sed la saĝulo ne metas al si pli malaltan valoron, nur ĉar liaj virtoj estas limigitaj de pli mallonga daŭro. Aŭ prenu du saĝulojn; tiu, kiu mortis en pli granda aĝo, ne estas pli feliĉa ol tiu, kies virto estis limigita al malpli da jaroj: simile, dio ne havas avantaĝon super saĝulo rilate al feliĉo, kvankam li havas tian avantaĝon en punkto de jaroj. Tiu virto ne estas pli granda, kiu daŭras pli longe. **14.** Jupitero posedas ĉion, sed li certe transdonis la posedon de ili al aliaj; la sola uzo de ili, kiu apartenas al li, estas jena: li estas la kaŭzo de ilia uzo al ĉiuj homoj. La saĝulo rigardas kaj malŝatas ĉiujn posedaĵojn de aliaj tiel trankvile kiel Jupitero, kaj rigardas sin kun pli granda estimo ĉar, dum Jupitero ne povas uzi ilin, li, la saĝulo, ne volas fari tion. **15.** Ni do kredu al Sextius, kiam li montras al ni la vojon de perfekta beleco, kaj krias: "Tio estas "la vojo al la steloj"; jen la vojo, observante ŝparemon, sindetenon kaj kuraĝon!"

La dioj ne estas malestimaj aŭ enviaj; ili malfermas al vi la pordon; ili donas manon dum vi grimpas. **16.** Ĉu vi miras, ke homo iras al la dioj? Dio venas al homoj; ne, li venas pli proksimen, – li venas en virojn. Neniu menso, kiu ne havas Dion, estas bona. Diaj semoj estas disĵetitaj tra niaj mortaj korpoj; se bona kultivisto ilin akceptas, ili ŝprucas en la simileco de sia fonto kaj de egaleco kun tiuj, de kiuj ili venis. Se tamen la kultivisto estas malbona, kiel dezerta aŭ marĉa grundo, li mortigas la semojn, kaj kreskigas lilon anstataŭ tritiko. Adiaŭo.

LXXIV. Pri Virto kiel Rifuĝo de Mondaj Distraĵoj

1. Via letero plaĉis al mi, Kaj vekis min el maldiligento. Ĝi ankaŭ instigis mian memoron, kiu estis dum kelka tempo malstreĉa kaj nervoza.

Vi pravas, kompreneble, mia kara Lucilio, opiniante, ke la ĉefa rimedo por atingi la feliĉan vivon konsistas en la kredo, ke la sola bono kuŝas en tio, kio estas honorinda. Ĉar ĉiu, kiu opinias aliajn aferojn bonaj, metas sin en la potencon de Fortuno, kaj iras sub la kontrolon de alia; sed tiu, kiu ĉiukaze difinis la bonon per la honorinda, estas feliĉa kun interna feliĉo.

2. Unu viro malĝojas kiam liaj infanoj mortas; alia estas maltrankvila kiam ili malsaniĝas; triono estas amarigita kiam ili faras ion malhonorigan, aŭ suferas makulon en sia reputacio. Unu viro, vi observos, estas turmentita de pasio por la edzino de sia najbaro, alian de pasio por sia propra. Vi trovos virojn kiuj estas tute ĉagrenitaj pro malsukceso gajni elekton, kaj aliajn kiuj estas fakte turmentitaj de la oficoj kiujn ili gajnis. 3. Sed la plej granda amaso da malfeliĉuloj inter la amaso de mortontoj estas tiuj, kiujn la atendo de morto, kiu minacas ilin ĉiuflanke, pelas al malespero. Ĉar ne ekzistas kvartalo, el kiu morto ne povas alproksimiĝi. Tial, kiel soldatoj skoltantaj en la lando de la malamiko, ili devas ĉirkaŭrigardi ĉiudirekten kaj turni la kapon je ĉiu sono; krom se la brusto ne liberiĝos de ĉi tiu timo, oni vivas kun palpita koro. 4. Vi volonte rememoros tiujn, kiuj estis pelitaj en ekzilon kaj senposedigitaj de sia posedaĵo. Vi ankaŭ rememoros (kaj ĉi tio estas la plej grava speco de malriĉeco) tiujn, kiuj estas malriĉaj meze de sia riĉeco. Vi rememoros homojn, kiuj suferis ŝiprompiĝon, aŭ tiujn, kies suferoj similas ŝiprompiĝon; ĉar ili estis senĝenaj kaj trankvilaj, kiam la kolero aŭ eble la envio de la popolo, – misilo plej mortiga por tiuj en la altaj lokoj, – malmuntis ilin kiel ŝtormo, kiu kutimas leviĝi kiam oni estas plej certa pri daŭra trankvilo, aŭ kiel subita fulmo, kiu eĉ tremigas la ĉirkaŭan regionon. Ĉar kiel ĉiu, kiu staras proksime de la riglilo, estas konsternita kaj similas al tiu, kiu estas batita, tiel en tiuj subitaj kaj perfortaj malbonŝancoj, kvankam nur unu persono estas superfortita de la katastrofo, la ceteraj estas superfortitaj de timo, kaj la ebleco ke ili povas suferi kaj tio igas ilin tiel ĉagrenitaj kiel la reala suferanto.

5. Ĉiu homo maltrankviliĝas en spirito de malbonoj, kiuj subite venas sur sian proksimulon. Kiel birdoj, kiuj malkuraĝiĝas eĉ ĉe la bruado de malplena skarpo, ni estas distritaj de nuraj sonoj same kiel de batoj. Neniu do povas esti feliĉa, se li cedas sin al tiaj malsaĝaj fantazioj. Ĉar nenio alportas feliĉon krom se ĝi ankaŭ alportas trankvilon; ĝi estas malbona ekzistado kiu estas pasigita en timo. 6. Kiu grandparte transdonis sin al la potenco de la Fortuno, tiu faris al si grandegan reton de maltrankvilo, de kiu li ne povas liberiĝi; se oni gajnus vojon al sekureco, estas nur unu vojo, – malestimi eksteraĵojn kaj kontentiĝi pri tio, kio estas honorinda. Ĉar tiuj, kiuj opinias ion pli bona ol virto, aŭ kredas, ke ekzistas io bono krom virto, etendas la brakojn por kolekti tion, kion la Fortuno ĵetas eksteren, kaj maltrankvile atendas ŝiajn favorojn. 7. Imagu nun al vi, ke Fortuno okazigas feston, kaj superverŝas honorojn, riĉaĵojn kaj influon sur ĉi tiun amason da mortontoj; iuj el tiuj donacoj jam estis disŝiritaj en la manoj de tiuj, kiuj klopodas kapti ilin, aliaj estis dividitaj de perfidaj partnerecoj, kaj ankoraŭ aliaj estis kaptitaj al granda malutilo de tiuj, en kies posedon ili venis. Iuj el ĉi tiuj favoroj falis al homoj dum ili estis distraj; aliaj estas perditaj por siaj serĉantoj, ĉar ili tro avide forkaptis por ili, kaj, nur ĉar ili estas avide kaptitaj, estis frapitaj el iliaj manoj. Tamen ne ekzistas homo inter ili ĉiuj, – eĉ tiu, kiu estis bonŝanca en la rabaĵo, kiu falis al li, – kies ĝojo pro lia militakiro daŭris ĝis la morgaŭo.

La plej prudenta viro do, tuj kiam li vidas, ke la dole estas alportata, forkuras de la teatro; ĉar li scias, ke oni pagas altan prezon por malgrandaj favoroj. Neniu luktos kun li dum la eliro, nek batos lin kiam li foriras; la kverelado okazas tie, kie estas la premioj. **8.** Simile kun la donacoj, kiujn la Fortuno ĵetas malsupren al ni; mizeruloj, ke ni estas, ni ekscitiĝas, ni estas disŝiritaj, ni deziras, ke ni havu multajn manojn, ni retrorigardas nun ĉi-direkten kaj jen jen. Tro malrapide, kiel ŝajnas, la donacoj estas ĵetitaj al nia direkto; ili nur ekscitas niajn avidojn, ĉar ili povas atingi nur malmultajn kaj estas atenditaj de ĉiuj. **9.** Ni emas kapti ilin dum ili falas. Ni ĝojas, se ni ekkaptis ion; kaj iujn mokis la senutila espero kapti; ni aŭ pagis altan prezon por senvalora rabaĵo kun ia malavantaĝo al ni mem, aŭ alie estis fraŭditaj kaj estas lasitaj en la ŝancelo. Ni do retiriĝu de tia ludo, kaj lasu lokon al la avida popolamaso; ili rigardu post tiaj "varoj", kiuj pendas suspenditaj super ili, kaj estu sin ankoraŭ pli en suspenso.

10. Kiu intencas esti feliĉa, konkludu, ke la bono konsistas nur en tio, kio estas honorinda. Ĉar se li rigardas ion alian kiel bona, li unue faras malfavoran juĝon pri Providenco pro tio, ke justuloj ofte suferas malfeliĉojn kaj ke la tempo, kiu estas donita al ni, estas nur mallonga kaj malabunda, se oni komparas ĝin kun la eterneco, kiu estas atribuita al la universo.

11. Estas rezulto de kiel ĉi tiuj plendoj, ke ni ne aprezas en niaj komentoj pri la donacoj de la ĉielo; ni plendas, ĉar ili ne ĉiam estas donitaj al ni, ĉar ili estas malmultaj kaj necertaj kaj pasemaj. Tial ni ne havas la volon nek vivi nek morti; nin posedas malamo al la vivo, timo al morto. Niaj planoj estas ĉiuj ĉe la maro, kaj neniu kvanto da prospero povas kontentigi nin. Kaj la kialo de ĉio ĉi estas, ke ni ankoraŭ ne atingis tiun bonon, kiu estas nemezurebla kaj nesuperebla, en kiu ĉiuj deziroj niaflanke devas ĉesi, ĉar ne ekzistas loko preter la plej alta. **12.** Ĉu vi demandas, kial la virto bezonas nenion? Ĉar ĝi plaĉas al tio, kion ĝi havas, kaj ne sopiras tion, kion ĝi ne havas. Kio ajn sufiĉas, abundas en la okuloj de virto.

Malkonsento de ĉi tiu juĝo, kaj devo kaj lojaleco ne restos. Ĉar tiu, kiu deziras elmontri ĉi tiujn du kvalitojn, devas elteni multon, kion la mondo nomas malbono; ni devas oferi multajn aferojn, al kiuj ni estas toksomaniuloj, opiniante ilin varoj. **13.** Malaperis la kuraĝo, kiu devus senĉese elprovi sin; malaperis la grandeco de la animo, kiu ne povas elstari klare, krom se ĝi lernis malestimi kiel bagatelan ĉion, kion la amaso avidas kiel supere grava; kaj malaperis la bonkoreco kaj la repago de bonkoreco, se ni timas laboron, se ni agnoskis ke io estas pli valora ol lojaleco, se niaj okuloj estas fiksitaj sur io ajn krom la plej bona.

14. Sed preterlasante ĉi tiujn demandojn: aŭ tiuj tiel nomataj bonoj ne estas bonoj, aŭ alie la homo estas pli bonŝanca ol Dio, ĉar Dio ne havas ĝuon de la aĵoj, kiuj estas donitaj al ni. Ĉar volupto ne apartenas al Dio, nek elegantaj bankedoj, nek riĉeco, nek io ajn el la aferoj, kiuj allogas la homaron kaj kondukas lin per la influo de degradanta plezuro. Tial, estas, aŭ ne nekredebla, ke ekzistas bonoj, kiujn Dio ne posedas, aŭ alie la fakto mem, ke Dio ne posedas ilin, estas en si mem pruvo, ke ĉi tiuj aferoj ne estas bonoj. **15.** Krome, multaj aferoj, kiuj kutimas esti rigardataj kiel varoj, estas donitaj al bestoj en pli plena mezuro ol al homoj. Bestoj manĝas sian manĝaĵon kun pli bona apetito, ne estas samgrade malfortigitaj de seksa indulgo kaj havas pli grandan kaj pli unuforman konstantecon en sia forto. Sekve, ili estas multe pli bonŝancaj ol homo. Ĉar ne ekzistas malbonaĵo, nek malbono al si mem, en ilia vivmaniero. Ili ĝuas siajn plezurojn kaj ili prenas ilin pli ofte kaj pli facile, sen io el la timo kiu rezultas de honto aŭ bedaŭro.

16. Tiel do, vi konsideru, ĉu oni rajtas nomi ion bonan, en kio Dio estas superita de homo. Ni limigu la Superan Bonon al la animo; ĝi perdas sian signifon, se ĝi estas prenita el la plej bona parto de ni kaj aplikata al la plej malbona, tio estas, se ĝi estas transdonita al la sensoj; ĉar la sensoj estas pli aktivaj ĉe mutaj bestoj. La sumo de nia feliĉo ne devas esti metita en la karnon; la veraj bonoj estas tiuj, kiujn la racio donas, substancaj kaj eternaj; ili ne povas forfali, nek ili povas malpli kreski aŭ malpliĝi. **17.** Aliaj aferoj estas bonaĵoj laŭ opinio, kaj kvankam ili estas nomataj per la sama nomo kiel la veraj bonoj, la esenco de bono ne estas en ili. Ni do nomu ilin "avantaĝoj", kaj, por uzi nian teknikan terminon, "preferataj" aferoj. Ni tamen rekonu, ke ili estas niaj bienoj, ne partoj de ni mem; kaj ni havu ilin en nia posedo, sed atentu memori, ke ili estas ekster ni mem. Eĉ kvankam ili estas en nia posedo, ili estas kalkulitaj kiel aĵoj subordigitaj kaj malriĉaj, kies posedo donas al neniu rajton plumiĝi. Ĉar kio estas pli malsaĝa ol esti memkontenta pri io, kion oni ne plenumis per siaj propraj klopodoj? **18.** Ĉio tiaspeca estu aldonita al ni, kaj ne algluiĝu firme al ni, por ke, se ĝi estas retirita, ĝi foriru sen deŝirante iun parton de ni. Ni uzu ĉi tiujn aferojn, sed ne fanfaronu pri ili, kaj ni uzu ilin ŝpareme, kvazaŭ ili estus donitaj por gardado kaj estos retiritaj. Ĉiu, kiu ne uzas racion en sia posedo de ili, neniam konservas ilin longe; ĉar la prospero de si mem, se neregata de racio, sin superfortas. Se iu metis sian fidon en varoj, kiuj estas plej pasemaj, li baldaŭ estas senigita je ili, kaj, por eviti esti senigita, li suferas. Malmultaj viroj estis permesitaj flankenmeti prosperon milde. La ceteraj ĉiuj falas, kune kun la aferoj, inter kiuj ili atingis eminentecon, kaj ili estas pezigitaj de la aferoj mem, kiuj antaŭe altigis ilin. **19.** Tial antaŭvidemo devas esti en ludo, por insisti pri limo aŭ ŝparemo en la uzo de tiuj aferoj, ĉar permesilo renversas kaj detruas sian propran abundon. Tio, kio ne havas limon, neniam eltenis, krom se la racio, kiu fiksas limojn, ĝin tenas en kontrolo. La sorto de multaj urboj pruvos la veron pri tio; ilia skuado ĉesis ĉe la plej unua, ĉar ili estis donacitaj al lukso, kaj troo ruinigis ĉion, kio estis gajnita per virto. Ni devus fortikigi nin kontraŭ tiaj katastrofoj. Sed neniu muro povas esti starigita kontraŭ la Fortuno, kiun ŝi ne povas preni per ŝtormo; ni fortigu niajn internajn defendojn. Se la interna parto estas sekura, homo povas esti atakita, sed neniam kaptita.

Ĉu vi volas scii, kio estas ĉi tiu armilo de defendo? **20.** Ĝi estas la kapablo deteni sin de ĉagreno pri ĉio, kio okazas al unu, de scii ke la agentejoj mem, kiuj ŝajnas kaŭzi damaĝon, laboras por la konservado de la mondo, kaj estas parto de la skemo por plenumi la ordon de la universo kaj ĝiaj funkcioj. La homo plaĉu al ĉio, kio plaĉis al Dio; li miru pri si mem kaj pri siaj propraj rimedoj ĝuste pro tio, ke li ne povas esti venkita, ke li havas la potencojn de malbono mem submetitaj al sia kontrolo, kaj ke li submetigas hazardon kaj doloron kaj malbonon per tiu plej forta el potencoj – racio. **21.** Amu kialon! La amo al racio armigos vin kontraŭ la plej grandaj malfacilaĵoj. Sovagaĵaj bestoj kuregas kontraŭ la lanco de la ĉasisto pro amo al siaj idoj, kaj estas ilia sovaĝeco kaj ilia neantaŭvidita impeto, kiuj malhelpas ilin esti malsovaĝigitaj; ofte deziro al gloro instigas la menson de juneco malestimi kaj glavon kaj palison; la nura vizio kaj ŝajno de virto pelas certajn homojn al memtrudita morto. Kiom la racio estas pli fortika kaj stabila ol iu ajn el ĉi tiuj emocioj, des pli forte ŝi trauros meze de ekstremaj teruroj kaj danĝeroj.

22. Homoj diras al ni: "Vi eraras, se vi asertas, ke nenio estas bono krom tio, kio estas honorinda; tia defendo ne defendos vin kontraŭ la Fortuno kaj ne liberigos vin de ŝiaj atakoj. Ĉar vi konservas tiujn obeemajn infanojn, kaj bone regata lando, kaj bonaj gepatroj, estas kalkulitaj kiel varoj; sed vi ne povas vidi tiujn karajn objektojn en danero kaj esti vi mem trankvila. Vian trankvilon estos perturbita de sieo farita kontraŭ via lando, de la morto de via; infanoj, aŭ per la sklavigo de viaj gepatroj." **23.** Mi unue diros, kion ni stoikuloj kutime

respondas al tiuj ĉi kontraŭuloj, kaj poste mi aldonos, kian aldonan respondon oni laŭ mi devus doni.

La situacio estas tute alia en la kazo de varoj, kies perdo kunportas iun malfacilaĵon anstataŭigita en ilia loko; ekzemple, kiam bona sano estas difektita, estas ŝanĝo al malsaneco; kiam la okulo estas eligita, ni estas vizitataj de blindeco; ni ne nur perdas nian rapidon kiam niaj kruromuskoloj estas tranĉitaj, sed malforto anstataŭas rapidecon. Sed tia danĝero ne estas implikita en la kazo de la varoj, al kiuj ni raportis antaŭ momento. Kaj kial? Se mi perdis bonan amikon, mi ne havas falsan amikon, kiun mi devas elteni anstataŭ li; nek se mi enterigis obeeman filon, mi devas alfronti interŝanĝe nefilan konduton. **24.** En la dua loko, tio ne signifas por mi la ekflugon de amiko aŭ de infano; ĝi estas la nura ekflugo de iliaj korpoj. Sed bonon oni povas perdi nur unumaniere, ŝanĝante en kio estas malbona; kaj ĉi tio estas neebila laŭ la natura leĝo, ĉar ĉiu virto, kaj ĉiu virtofaro, restas nekorupta. Denove, eĉ se pereis amikoj, aŭ infanoj de aprobita boneco, kiuj plenumas la preĝojn de sia patro por ili, estas io, kio povas pleniĝi ilian lokon. Ĉu vi demandas, kio ĉi tio estas? Ĝi estas tio, kio faris ilin bonaj en la unua loko, nome la virto. **25.** La virto ne lasas spacon en ni neokupi; ĝi ekposedas la tutan animon kaj forigas ĉian senton de perdo. Ĝi sole sufiĉas; ĉar la forto kaj komenco de ĉiuj bonoj ekzistas en virto mem. Kio gravas, se la akvo fluo estas fortranĉita kaj forfluas, dum la fonto, el kiu ĝi fluis, estas nedifektita? Vi ne asertos, ke la vivo de homo estas pli justa, se liaj infanoj estas nedifektitaj ol se ili forpasis, nek tamen pli bone elektita, nek pli inteligenta, nek pli honorinda; tial, ankaŭ ne pli bone. Aldono de amikoj ne pli saĝas, nek ilia forpreno ne malsaĝigas; tial ankaŭ ne pli feliĉa aŭ pli mizera. Dum via virto estos nedifektita, vi ne sentos la perdon de io, kio estis retirita de vi. **26.** Vi povas diri: "Venu nun; ĉu viro ne estas pli feliĉa kiam ĉirkaŭe ĉirkaŭita de granda aro da amikoj kaj infanoj?" Kial ĉi tio estu tiel? Ĉar la Supera Bono estas nek difektita nek pliigita per tio; ĝi restas en siaj propraj limoj, kiel ajn Fortuno sin kondukis. Ĉu longa maljuneco falas al sia sorto, ĉu la fino venas ĉi-flanke de maljuneco – la mezuro de la Supera Bono estas sensanĝa, malgraŭ la diferenco en jaroj.

27. Ĉu vi desegnas pli grandan aŭ pli malgrandan cirkon, ĝia grandeco influas ĝian areon, ne ĝian formon. Unu cirklo povas resti tia kia ĝi estas dum longa tempo, dum vi povas tuj kuntiri la alian, aŭ eĉ kunfandi ĝin tute kun la sablo, en kiu ĝi estis desegnita; tamen ĉiu cirklo havis la saman formon. Tio, kio estas rekta, ne estas juĝata laŭ sia grandeco, aŭ laŭ sia nombro, aŭ laŭ sia daŭro; ĝi ne povas esti pli longa ol ĝi povas esti mallongigita. Malgrandigu la honorindan vivon tiom kiom vi volas de la plenaj cent jaroj, kaj reduktu ĝin al ununura tago; ĝi estas same honorinda. **28.** Kelkfoje la virto estas disvastigita, regante regnojn, urbojn kaj provincojn, kreante leĝojn, disvolvante amikecojn kaj reguligante la devojn kiuj validas inter parencoj kaj infanoj; aliffoje ĝi estas limigita de la mallarĝaj limoj de malriĉeco, ekzilo aŭ funebro. Sed ĝi ne estas pli malgranda, kiam ĝi estas reduktita de pli fieraj altaĵoj al privata stacio, de reĝa palaco al humila loĝejo, aŭ kiam de ĝenerala kaj larĝa jurisdikcio ĝi estas kolektita en la mallarĝajn limojn de privata domo aŭ eta angulo. **29.** La virto estas same granda, eĉ kiam ĝi retiriĝis en si kaj estas fermata de ĉiuj flankoj. Ĉar ĝia spirito ne estas malpli granda kaj justa, ĝia sagaco ne malpli kompleta, ĝia justeco ne malpli nefleksebla. Ĝi estas do same feliĉa. Ĉar la feliĉo havas sian loĝejon nur en unu loko, nome en la menso mem, kaj estas nobla, firma kaj trankvila; kaj ĉi tiu stato ne povas esti atingita sen scio pri aferoj diaj kaj homaj.

30. La alia respondo, kiun mi promesis fari al via objeto, sekvas el ĉi tiu rezonado. La saĝulo ne estas afliktita pro la perdo de infanoj aŭ de amikoj. Ĉar li elportas ilian morton en la sama spirito, en kiu li atendas sian propran. Kaj li timas unu tiel malmulte, kiel li ĉagrenas la

alian. Ĉar la suba principo de virto estas konformeco; ĉiuj verkoj de virto estas en harmonio kaj interkonsento kun virto mem. Sed ĉi tiu harmonio perdiĝas, se la animo, kiu devus esti levita, estas faligita de ĉagreno aŭ sento de perdo. Ĉiam estas malhonoro por homo esti maltrankvila kaj ĉagrenita, esti senĝena kiam estas iu alvoko por agado. Ĉar tio, kio estas honorinda, estas libera de zorgo kaj senbara, estas netima, kaj staras zonita por ago. **31.** "Kion," vi demandas, "ĉu la saĝulo spertos nenian emocion kiel spirito perturbo? Ĉu liaj trajtoj ne ŝanĝiĝos koloron, lia mieno maltrankviliĝos, kaj liaj membroj malvarmiĝos? Kaj estas aliaj aferoj, kiujn ni faru, ne sub la influo de la volo, sed senkonscie kaj kiel rezulto de ia natura impulso." Mi konfesas, ke tio estas vera; sed la saĝulo konservas la firman kredon, ke neniu el tiuj aferoj estas malbonaj, aŭ sufiĉe grava por igi sanan menson rompiĝi. **32.** Kion ajn restos farenda, virto povas fari kun kuraĝo kaj preteco. Ĉar iu ajn konfesus, ke estas signo de malsaĝeco fari en maldiligenta kaj ribelema spirito kion ajn oni devas fari, aŭ direkti la korpon en unu direkton kaj la menson en alian, kaj tiel esti ŝirita inter tute konfliktantaj emocioj. Ĉar malsaĝeco estas malestimata ĝuste pro la aferoj, pri kiuj ŝi fanfaronas kaj admiras sin, kaj ŝi ne ĝoje faras eĉ tiujn aferojn, pri kiuj ŝi fieras. Sed se malsaĝeco timas ian malbonon, ŝi estas ŝargita de ĝi en la momento mem de atendado de ĝi, same kiel se ĝi efektive estus veninta, – jam suferante en timo kion ajn ŝi timas, ke ŝi povas suferi. **33.** Same kiel en la korpo simptomoj de latenta malsaneco antaŭas la malsanon - ekzistas, ekzemple, certa malforta malvigleco, laco, kiu ne estas rezulto de ia laboro, tremo kaj tremo, kiu trapenetas la membrojn, – do la malforta spirito estas skuita de siaj malsanoj longe antaŭ ol ĝi estas venkita de ili. Ĝi antaŭvidas ilin, kaj ŝanceliĝas antaŭ sia tempo.

Sed kio estas pli granda frezo ol esti turmentita de la estonteco kaj ne savi viajn fortojn por la efektiva sufero, sed inviti kaj alporti mizeron? Se vi ne povas forigi ĝin, vi devus almenaŭ prokrasti ĝin. **34.** Ĉu vi ne komprenas, ke neniu devas esti turmentata de la estonteco? La homo, al kiu oni diris, ke li devos elporti torturon post kvindek jaroj, ne estas per tio ĝenita, krom se li saltis dum la intertempaj jaroj, kaj projekciis sin en la problemon, kiu estas destinita alveni generacion poste. En la sama maniero, animoj kiuj ĝuas esti malsana kaj kiuj kaptas senkulpigojn por malĝojo estas malĝojigitaj de okazaĵoj longe pasintaj kaj forviŝitaj de la rekordoj. Pasinteco kaj estonteco ambaŭ forestas; ni sentas neniun el ili. Sed ne povas esti doloro krom kiel rezulto de tio, kion vi sentas. Adiaŭo.

LXXV. Pri la Malsanoj de la Animo

1. Vi plendis, ke miaj leteroj al vi estas sufiĉe senzorge skribitaj. Nun kiu parolas atente krom se li ankaŭ deziras paroli afekte? Mi preferas, ke miaj leteroj estu ĝuste tia, kia mia konversacio estus, se vi kaj mi sidus unu en la kompanio aŭ kune promenas, – spontanea kaj facila; ĉar miaj leteroj havas nenion streĉitan aŭ artefaritan ĉe ili. 2. Se eblus, mi preferus montri, ol paroli, miajn sentojn. Eĉ se mi argumentus pri afero, mi ne frapus la piedon, nek ĵetus miajn brakojn, nek levus la voĉon; sed mi lasus tiajn aferojn al la oratoro, kaj kontentiĝus, ke mi transdonis miajn sentojn al vi sen aŭ plibeligi ilin aŭ malpliigi ilian dignon. 3. Mi ŝatus konvinki vin tute pri ĉi tiu fakto, - ke mi sentas ĉion, kion mi diras, ke mi ne nur sentas ĝin, sed estas edziĝinta al ĝi. Estas unu speco de kiso, kiun viro donas al sia mastrino, kaj alian, kiun li donas al siaj infanoj; tamen ankaŭ en la brakumo de la patro, kiel ĝi estas sankta kaj detenita, multe da korinklino estas malkaŝita.

Mi tamen preferas, ke nia interparolo pri aferoj tiel gravaj ne estu magra kaj seka; ĉar eĉ la filozofio ne rezignas la kompanion de lerteco. Oni tamen ne donu tre multe da atento al nuraj vortoj. 4. Ĉi tio estu la kerno de mia ideo: ni diru tion, kion ni sentas, kaj sentu tion, kion ni diras; lasu la parolon harmonii kun la vivo. Tiu homo plenumis sian promeson, kiu estas la sama persono kaj kiam vi vidas lin kaj kiam vi aŭdas lin. 5. Ni ne malsukcesos vidi, kia homo li estas kaj kiom granda li estas, se nur li estas unu sama. Niaj vortoj celu ne plaĉi, sed helpi. Se vi tamen povas atingi elokventecon sen penado, kaj se vi aŭ estas nature talenta aŭ povas akiri elokventecon je eta kosto, profitu ĝin kaj apliku ĝin al la plej noblaj uzoj. Sed ĝi estu tia, ke ĝi montras faktojn prefere ol sin mem. Ĝi kaj la aliaj artoj tute okupiĝas pri lerteco; sed nia afero ĉi tie estas la animo.

6. Malsanulo ne vokas kuraciston, kiu estas elokventa; sed se okazas, ke la kuracisto, kiu povas lin resanigi same, elegante diskursas pri la sekvota kuracado, la paciento prenos ĝin en bona parto. Malgraŭ ĉio, li ne trovos kialon por gratuli sin pro tio, ke li malkovris kuraciston elokventan. Ĉar la kazo ne diferencas de tiu de lerta piloto, kiu ankaŭ estas bela. 7. Kial vi tiklas miajn orelojn? Kial vi min amuzas? Estas alia afero ĉemane; Mi devas esti kaŭterizata, operaciita aŭ metita sur dieton. Tial vi estis alvokita por trakti min!

Vi estas postulata por kuraci malsanon, kiu estas kronika kaj serioza, - unu kiu influas la ĝeneralan bonstaton. Vi havas tiel seriozan aferon ĉe mano, kiel kuracisto dum pesto. Ĉu vi zorgas pri *vortoj*? Ĝoju ĉi-momente, se vi povas elteni *aferojn*. Kiam vi lernos ĉion, kion oni devas lerni? Kiam vi tiel plantos en vian menson tion, kion vi lernis, ke ĝi ne povas eskapi? Kiam vi praktiku ĉion? Ĉar ne sufiĉas nur memori ĉi tiujn aferojn, kiel aliajn aferojn; ili devas esti praktike provitaj. Feliĉa ne estas tiu, kiu nur ilin konas, sed tiu, kiu ilin faras. 8. Vi respondas: "Kio? Ĉu ne ekzistas gradoj da feliĉo sub via "feliĉa" viro? Ĉu estas pura deveno tuj sub la saĝo?" Mi pensas ke ne. Ĉar kvankam tiu, kiu progresas, estas ankoraŭ kalkulita kun la malsaĝuloj, tamen li estas apartigita de ili per longa intervalo. Inter la homoj mem, kiuj progresas, estas ankaŭ grandaj spacoj intervenantaj. Ili falas en tri klasojn, kiel certaj filozofoj kredas. 9. Unue venas tiuj, kiuj ankoraŭ ne atingis saĝon, sed jam akiris lokon proksime. Tamen eĉ tio, kio ne estas malproksime, estas ankoraŭ ekstere. Ĉi tiuj, se vi demandas min, estas homoj, kiuj jam flankenmetis ĉiujn pasiojn kaj malvirtojn, kiuj lernis, kiaj aferoj estas brakumotaj; sed ilia certigo ankoraŭ ne estas provita. Ili ankoraŭ ne praktikis sian bonon, tamen de nun ili ne povas reengliti en la kulpojn, kiujn ili eskapis. Ili jam alvenis al punkto de kiu ne estas retroglito, sed ili ankoraŭ ne konscias pri la fakto; kiel mi memoras, ke

mi skribis en alia letero: "Ili ne scias pri sia scio." Nun oni garantiis al ili ĝui ilian bonon, sed ankoraŭ ne esti certa pri tio. **10.** Iuj difinas ĉi tiun klason, pri kiu mi parolis, - klaso de homoj, kiuj progresas, - kiel eskapinta de la malsanoj de la menso, sed ankoraŭ ne de la pasioj, kaj kiel ankoraŭ staranta sur glitiga tero; ĉar neniu estas preter la danĝeroj de malbono krom tiu, kiu plene liberigis sin de ĝi. Sed neniu tiel purigis sin krom la viro kiu adoptis saĝon anstataŭ ĝi.

11. Mi ofte antaŭe klarigis la diferencon inter la malsanoj de la menso kaj ĝiaj pasioj. Kaj mi rememorigos al vi ankoraŭ unu fojon: la malsanoj estas malmoligitaj kaj kronikaj malvirtoj, kiel avideco kaj ambicio; ili envolvis la menson en tro proksima teno, kaj komencis esti daŭraj malbonaĵoj. Por doni mallongan difinon: per "malsano" ni celas persistan perversaĵon de la juĝo, tiel ke aferoj, kiuj estas milde dezirindaj, estas opiniataj kiel tre dezirindaj. Aŭ, se vi preferas, ni povas ĝin difini tiel: esti tro fervora strebi al aferoj, kiuj estas nur milde dezirindaj aŭ tute ne dezirindaj, aŭ alte taksu aferojn, kiujn oni devus taksu sed iomete aŭ tute ne aprezitajn. **12.** "Pasioj" estas malaprobindaj impulsoj de la spirito, subitaj kaj impetaj; ili venis tiel ofte, kaj oni tiom malmulte atentis ilin, ke ili estigis malsanon; same kiel kataro, kiam okazis nur unu atako kaj la kataro ankoraŭ ne fariĝis kutima, produktas tuson, sed kaŭzas konsumon, kiam ĝi fariĝis regula kaj kronika. Tial ni povas diri, ke tiuj, kiuj plej multe progresis, estas ekster la atingo de la "malsanoj"; sed ili ankoraŭ sentas la "pasiojn" eĉ kiam tre proksime de perfekteco.

13. La dua klaso konsistas el tiuj, kiuj flankenmetis kaj la plej grandajn malsanojn de la menso kaj ĝiajn pasiojn, sed tamen ne estas en certa posedo de imuneco. Ĉar ili ankoraŭ povas gliti reen en sian iaman staton. **14.** La tria klaso estas preter la atingo de multaj el la malvirtoj kaj precipe de la grandaj malvirtoj, sed ne ekster la atingo de ĉiuj. Ili eskapis ekzemple de avareco, sed ankoraŭ sentas koleron; ili ne plu estas maltrankviligitaj de volupto, sed ankoraŭ maltrankviligatas de ambicio; ili ne plu havas deziron, sed ili ankoraŭ havas timon. Kaj nur ĉar ili timas, kvankam ili estas sufiĉe fortaj por rezisti iujn aferojn, estas certaj aferoj, al kiuj ili cedas; ili malŝatas la morton, sed timas doloron.

15. Ni pripensu momenton pri tiu ĉi temo. Estos bone al ni, se ni estos akceptitaj en ĉi tiun klason. La duan etapon estas akirita per granda bonŝanco koncerne niajn naturajn donacojn kaj per granda kaj senĉesa aplikado al studo. Sed eĉ la tria tipo ne estas malestiminda. Pensu pri la amaso da malbonoj, kiujn vi vidas pri vi; rigardu, kiel ne ekzistas krimo, kiu ne estas ekzempligita, kiom malproksime progresas ĉiutage la malvirto, kaj kiom disvastiĝas pekoj en hejmo kaj ŝtatkunumo. Vi do vidus, ke ni faras konsiderindan gajnon, se ni ne estas nombritaj inter la plej malnoblaj.

16. "Sed pri mi," vi diras, "mi esperas, ke estas en mi leviĝi al pli alta rango ol tio!" Mi devus preĝi, prefere ol promesi, ke ni atingu ĉi tion; ni estis malhelpitaj. Ni rapidas al virto dum malhelpataj de malvirtoj. Mi hontas diri ĝin; sed ni adoras tion, kio estas honorinda, nur tiom, kiom ni havas tempon por ŝpari. Sed kia riĉa rekompenco atendas nin, se nur ni derompas la aferojn, kiuj antaŭvidas nin kaj la malbonojn, kiuj alkroĉiĝas al ni kun plena tenaceco! **17.** Tiam nek deziro nek timo venkobatos nin. Neĝenataj de timoj, nedifektitaj de plezuroj, ni ne timos morton nek la diojn; ni scios, ke la morto ne estas malbono kaj ke la dioj ne estas potencoj de malbono. Tio, kio damaĝas, ne havas pli grandan potencon ol tio, kio ricevas malbonon, kaj aferoj, kiuj estas tute bonaj, tute ne havas povon por damaĝi. **18.** Tie nin atendas, se iam ni eskapos de ĉi tiu malalta skorio al tiu subluma kaj alta alteco, trankvilo kaj, kiam ĉia eraro estas forpelita, perfekta libereco. Ĉu vi demandas, kio estas ĉi tiu libereco? Ĝi signifas ne timi nek

homojn nek diojn; ĝi signifas ne deziri malvirton aŭ troon; ĝi signifas posedi superan potencon super si Kaj estas netaksebla bono esti mastro de si mem. Adiaŭo.

LXXVI. Pri Lernado de Saĝo en Maljuneco

1. Vi minacis min per via malamikeco, se mi ne informas vin pri ĉiuj miaj ĉiutagaj agoj. Sed vidu nun, laŭ kiaj sinceraj kondiĉoj vi kaj mi vivas: ĉar eĉ la jenan fakton mi konfidis al viaj oreloj. Mi aŭdis la prelegojn de filozofo; jam pasis kvar tagoj de kiam mi frekventas lian lernejon kaj aŭskultas la harangon, kiu komenciĝas je la dua horo. "Belega tempo de vivo por tio!" vi diras. Jes, ja bone! Nun kio estas pli malsaĝa ol rifuzi lerni, simple ĉar oni ne lernis delonge? 2. "Kion vi volas diri? Ĉu mi devas sekvi la modon fiksitan de la fipoj kaj gejunuloj?" Sed mi fartas sufiĉe bone, se tio estas la sola afero, kiu misfamigas miajn malkreskantajn jarojn. Viroj de ĉiuj aĝoj estas akceptitaj en ĉi tiun klasĉambbron. Vi replikas: "Ĉu ni maljuniĝas nur por etikedi post la junuloj?" Sed se mi, maljunulo, iros al la teatro, kaj estas portita al la vetkuroj, kaj lasos neniun duelon en la areno esti batalita ĝis fino sen mia ĉeesto, ĉu mi ruĝiĝos ĉeesti filozofa prelego?

3. Vi devus daŭrigi lernadon dum vi estas malklera, – eĉ ĝis la fino de via vivo, se estas io en la proverbo. Kaj la proverbo konvenas al la nuna kazo same kiel al iu ajn: "Tiel longe kiel vi vivos, daŭre lernu kiel vivi." Tamen estas ankaŭ io, kion mi povas instrui en tiu lernejo. Vi demandas, ĉu vi, kion mi povas instrui? Ke eĉ maljunulo daŭre lernas. 4. Sed mi hontas pri la homaro, tiom ofte kiom mi eniras la prelegejon. Survoje al la domo de Metronax Mi estas devigita iri, kiel vi scias, tuj preter la Napolitana Teatro. La konstruaĵo estas blokita; viroj decidas, kun grandega fervoro, kiu rajtas esti nomata bona flutisto; eĉ la greka ŝalmudanto kaj la heroldo tiras siajn homamasojn. Sed en la alia loko, kie la demando pridiskutata estas: "Kio estas bona homo?" kaj la leciono, kiun ni lernas, estas "Kiel esti bona homo", tre malmultaj ĉeestas, kaj la plimulto opinias, ke eĉ ĉi tiuj malmultaj okupiĝas pri neniu bona komerco; ili havas la nomon de malplenkapaj mallaboruloj. Mi esperas, ke mi povas esti benita per tiaspeca mokado; ĉar oni aŭskultu en senĝena spirito la balustradon de malkleruloj; kiam oni marŝas al la celo de honoro, oni devas malestimi la malestimon mem.

5. Sekvu do, Lucilio, kaj rapidu, por ke vi mem ne estu devigita lerni en via maljuneco, kiel mi estas. Ne, vi devas des pli akceli, ĉar delonge vi ne alproksimiĝas al la temo, kiun vi apenaŭ povas ĝisfunde lerni, kiam vi estas maljuna. "Kiom progresu mi?" vi demandas. Same kiom vi provas fari. 6. Kial vi atendas? Al neniu venas saĝo hazarde. Mono venos memvole; titoloj estos donitaj al vi; influo kaj aŭtoritato eble estos puŝitaj sur vin; sed la virto ne hazarde falos sur vin. Kaj scion pri ĝi ne estas akirebla per malpeza peno aŭ per eta laboro; sed laborado valoras, kiam oni tuj venkos ĉiujn varojn per unu bato. 7. Ĉar ekzistas nur unu bono, nome tio, kio estas honorinda; en ĉiuj tiuj aliaj aferoj, pri kiuj la ĝenerala opinio aprobas, vi trovos nenian veron aŭ certecon. Kial estas tamen, ke ekzistas nur unu bono, nome tio, kio estas honorinda, mi nun diros al vi, ĉar vi juĝas, ke en mia antaŭa letero mi ne portis la diskuton sufiĉe malproksimen, kaj opinias, ke ĉi tiu teorio estis rekomendita al vi prefere ol pruvita. Mi ankaŭ kunpremos la rimarkojn de aliaj aŭtoroj en mallarĝan kompason.

8. Ĉio estas taksata laŭ la normo de sia propra bono. La vito estas aprezata pro sia produktiveco kaj la gusto de sia vino, la cervo pro sia rapideco. Ni demandas, koncerne ŝarĝbestojn, kiom fortikaj de dorso ili estas; ĉar ilia sola uzo estas porti ŝarĝojn. Se hundo devas trovi la spuron de sovaĝa besto, plej gravasodoro; se kapti lian ŝtonminejon, rapideco de piedo; se ataki kaj ĝeni ĝin, kuraĝon. En ĉiu aĝo tiu kvalito devus esti plej bona por kiu la afero estas estigita kaj per kiu ĝi estas juĝita. 9. Kaj kia kvalito estas plej bona en homo? Ĝi estas racio; pro racio li superas la bestojn, kaj estas superita nur de la dioj. Perfekta racio estas do la

bono propra al la homo; ĉiujn aliajn kvalitojn li partumas en iu grado kun bestoj kaj plantoj. Homo estas forta; same estas la leono. La homo estas bela; same estas la pavo. La homo estas rapida; same estas la ĉevalo. Mi ne diras, ke la homo estas superita en ĉiuj ĉi tiuj kvalitoj. Mi ne celas trovi tion, kio estas plej granda en li, sed tion, kio estas aparte lia. Homo havas korpon; do ankaŭ arboj. Homo havas la povon agi kaj movi laŭvole; same estas bestoj kaj vermoj. Homo havas voĉon; sed kiom pli laŭta estas la voĉo de la hundo, kiom pli akra tiu de la aglo, kiom pli profunda tiu de la taŭro, kiom pli dolĉa kaj pli melodia tiu de la najtingalo! **10.** Kio do estas propra al la homo? Kialo. Kiam ĉi tio pravas kaj atingis perfektecon, la feliĉo de la homo estas kompleta. Tial, se ĉio estas laŭdinda kaj alvenis al la fino celita de sia naturo, kiam ĝi perfektigis sian propran bonon, kaj se la propra bono de homo estas racio; tiam, se homo perfektigis sian racion, li estas laŭdinda kaj atingis la finon taŭgan al sia naturo. Tiu ĉi perfekta racio nomiĝas virto, kaj same estas tio, kio estas honorinda.

11. Tial tio en la homo estas sola bono, kiu sola apartenas al la homo. Ĉar ni nun celas malkovri ne kio estas bono, sed kio bono estas la homo. Kaj se ne ekzistas alia eco, kiu apartenas aparte al homo, krom la racio, tiam la racio estos lia unika propra bono, sed bono, kiu valoras ĉiujn ceterajn kune. Se iu estas malbona, li estos, mi supozas, rigardata kun malaprobo; se bona, mi supozas, ke li estos rigardata kun aprobo. Tial, tiu eco de homo, per kiu li estas aprobata aŭ malaprobata, estas lia ĉefa kaj nur bona. **12.** Vi ne dubas, ĉu ĉi tio estas bono; vi nur dubas, ĉu ĝi estas la sola bono. Se viro posedas ĉiujn aliajn aĵojn, kiel sano, riĉeco, genealogio, plenplena akceptejo, sed estas konfese malbona, vi malaprobos lin. Same, se iu posedas nenion el la aferoj, kiujn mi menciis, kaj mankas mono, aŭ eskorto de klientoj, aŭ rango kaj vico de avoj kaj praavoj, sed estas konfeseble bona, vi aprobos lin. Tial ĉi tiu estas la unika bonaĵo de homo, kaj la posedanto de ĝi estas laŭdata eĉ se al li mankas aliaj aferoj; sed kiu ne posedas ĝin, kvankam li posedas ĉion alian abunde, estas kondamnita kaj forpuŝita. **13.** La sama afero validas pri homoj kiel pri aferoj. Oni diras, ke ŝipo estas bona ne kiam ĝi estas ornamita per multekostaj koloroj, nek kiam ĝia pruo estas kovrita per arĝento aŭ oro aŭ ĝia figura kapo repansita en eburo, nek kiam ĝi estas ŝarĝita de la imperiaj enspezoj aŭ de la riĉeco de reĝoj, sed kiam ĝi estas stabila kaj firmega kaj streĉita, kun vejnoj kiuj tenas eksteren la akvon, sufiĉe fortika por elteni la batadon de la ondoj obeemaj al ĝia stirilo, rapida kaj nenio zorganta pri la ventoj. **14.** Vi parolos pri glavo kiel bona, ne kiam ĝia glavzono estas el oro aŭ ĝia glavo kovrita per gemoj, sed kiam ĝia tranĉrando estas bona por tranĉi kaj ĝia pinto trapikos kiason. Prenu la regulon de la ĉarpentisto: ni ne demandas kiom bela ĝi estas, sed kiel rekta ĝi estas. Ĉiu afero estas laŭdata rilate al tiu atributo, kiu estas prenita kiel sia normo, rilate al tio, kio estas ĝia propra kvalito.

15. Tial ankaŭ ĉe la homo, ne taŭgas al la demando scii kiom da akreoj li plugas, kiom da mono li havas ĉe interezo, kiom da alvokantoj ĉeestas liajn ricevojn, kiom multekosta estas la kanapo sur kiu li kuŝas. , kiel travideblaj estas la tasoj, el kiuj li trinkas, sed kiel bona li estas. Li estas tamen bona, se lia racio estas bone ordigita kaj ĝusta kaj adaptita al tio, kion lia naturo volis. **16.** Ĝuste ĉi tio estas nomata virto; jen kion ni celas per "honorinda"; ĝi estas la unika bono de viro. Ĉar ĉar nur la racio perfektigas la homon, nur la racio, perfektigita, feliĉigas la homon. Ĉi tio cetere estas la sola bono de la homo, la sola rimedo per kiu li estas feliĉa. Ni ja diras, ke ankaŭ tiuj aferoj estas varoj, kiuj estas antaŭenigitaj kaj kunigitaj per virto, - tio estas, ĉiuj faroj de virto; sed virto mem estas tial la sola bono, ĉar ne ekzistas bono sen virto. **17.** Se ĉiu bono estas en la animo, ĉio, kio fortigas, altigas kaj plivastigas la animon, estas bono; virto tamen faras la animon pli forta, pli alta kaj pli granda. Ĉar ĉiuj aliaj aferoj, kiuj vekas niajn dezirojn, deprimas la animon kaj malfortigas ĝin, kaj kiam ni pensas, ke ili altigas la animon, ili

nur ŝveligas kaj trompas ĝin kun multe da malpleno. Tial, tio sola estas bona, kiu plibonigos la animon.

18. Ĉiuj agoj de la vivo, prenitaj kiel tuto, estas kontrolataj de la konsidero de kio estas honorinda aŭ malnobla; estas rilate al ĉi tiuj du aferoj, ke nia racio estas regata en farado aŭ ne farado de aparta afero. Mi klarigos tion, kion mi volas diri: Bonulo faros tion, kion li opinias, ke li estos honore fari, eĉ se tio implicas penon; li faros ĝin eĉ se ĝi implicas damaĝon al li; li faros ĝin eĉ se ĝi implicas danĝeron; denove, li ne faros tion, kio estos malnobla, eĉ se ĝi alportos al li monon aŭ plezuron aŭ potencon. Nenio detenas lin de tio, kio estas honorinda, kaj nenio tentos lin en malnoblecon. **19.** Tial, se li estas senescepte decidita sekvi tion, kio estas honorinda, senescepte eviti malnoblecon, kaj en ĉiu ago de sia vivo konsideri ĉi tiujn du aferojn, opiniante nenion alian bonan krom tio, kio estas honorinda, kaj nenion alian malbonan krom tio kiu estas baza; se nur virto estas nepervertita en li kaj per si mem tenas sian ebenan kurson, tiam virto estas la sola bono de tiu homo, kaj nenio de tiam povas okazi al ĝi, kio povas igi ĝin io alia ol bona. Ĝi eskapis ĉian riskon de ŝanĝo; malsaĝeco povas rampi supren al saĝo, sed la saĝo neniam reglitas en malsaĝecon.

20. Eble vi memoros mian diron, ke la aferoj, kiuj estis ĝenerale dezirataj kaj timitaj, estas tretitaj de multaj homoj en momentoj de subita pasio. Troviĝis viroj, kiuj metus siajn manojn en la flamojn, virojn, kies ridetojn ne povis ĉesigi la torturisto, viroj kiuj ne verŝis eĉ larmon ĉe la entombigo de siaj infanoj, viroj kiuj renkontus morton senŝanceliĝe. Estas amo, ekzemple, kolero, volupto, kiuj defiis danĝerojn. Se momenta obstino povas plenumi ĉion ĉi, vekita de ia pikto, kiu pikas la spiriton, kiom pli oni povas fari per virto, kiu agas ne impulse aŭ subite, sed unuforme kaj kun daŭra forto! **21.** Sekvas, ke la aferoj, kiujn la homoj ofte moŝas de subita pasio, kaj ĉiam estas malŝatataj de la saĝuloj, estas nek bonoj nek malbonoj. La virto mem estas do la sola bono; ŝi marŝas fiere inter la du ekstremaĵoj de sorto, kun granda malestimo por ambaŭ.

22. Se vi tamen akceptas la opinion, ke ekzistas io bona krom tio, kio estas honorinda, ĉiuj virtoj suferos. Ĉar neniam eblos ia virto esti gajnita kaj tenita, se estas io ekster si, kion virto devas konsideri. Se ekzistas io tia, tiam ĝi malkonsentas kun la racio, el kiu fontas la virtoj, kaj ankaŭ kun la vero, kiu ne povas ekzisti sen racio. Ĉiu opinio, tamen, kiu kontraŭas la vero, estas malĝusta. **23.** Bonulo, vi konfesos, devas havi la plej altan senton de devo al la dioj. Tial li elportos kun senbrida spirito tion, kio okazos al li; ĉar li scios, ke ĝi okazis kiel rezulto de la dia leĝo, per kiu moviĝas la tuta kreaĵo. Tiel do, estos por li unu bono, kaj nur unu, nome tio, kio estas honorinda; ĉar unu el ĝiaj diktaĵoj estas, ke ni obeu la diojn kaj ne ekflamu kolere pro subitaj malfeliĉoj aŭ bedaŭru nian sorton, sed prefere pacience akceptu la sorton kaj obeu ĝiajn ordonojn. **24.** Se io krom la honorinda estas bona, ni estos persekutataj de avido al vivo, kaj de avido al la aferoj, kiuj provizas la vivon per ĝiaj provizoj, - netolerebla stato, senlima, malstabila. La sola bono do estas tio, kio estas honorinda, tio, kio estas submetita al limoj.

25. Mi deklaris, ke la vivo de homo estus pli feliĉa ol tiu de la dioj, se tiuj aferoj, kiujn la dioj ne ĝuas, estas varoj, – kiel mono kaj oficoj de digno. Estas ĉi tiu plia konsidero: se nur estas vero, ke niaj animoj, liberigitaj el la korpo, ankoraŭ restas, pli feliĉa kondiĉo estas antaŭvidita por ili ol ilia, dum ili loĝas en la korpo. Kaj tamen, se tiuj aĵoj estas bonaĵoj, kiujn ni uzas pro niaj korpoj, niaj animoj estos pli malbonaj kiam ili estos liberigitaj; kaj tio estas kontraŭe al nia kredo, diri, ke la animo estas pli feliĉa, kiam ĝi estas enfermita kaj enfermita, ol kiam ĝi estas libera kaj sin transiris al la universo. **26.** Mi ankaŭ diris ke se tiuj aferoj, kiujn mutaj bestoj

posedas egale kun homo, estas bonoj, tiam ankaŭ mutaj bestoj kondukos feliĉan vivon; kio estas kompreneble neebla. Oni devas elteni ĉion por defendo de tio, kio estas honorinda; sed tio ne estus necesa, se ekzistus alia bono krom tio, kio estas honorinda.

Kvankam ĉi tiu demando estis sufiĉe vaste diskutita de mi en antaŭa letero, mi diskutis ĝin resume kaj mallonge trarigardis la argumenton. **27.** Sed tia opinio neniam ŝajnos al vi vera, krom se vi altigas vian menson kaj demandos vin, ĉu, laŭ la devo, vi volonte mortus por via lando, kaj aĉeti la sekurecon de ĉiuj viaj kuncivitanoj. je la prezo de via propra; ĉu vi oferus vian kolon ne nur kun pacienco, sed ankaŭ kun ĝojo. Se vi farus ĉi tion, ne ekzistas alia bono en viaj okuloj. Ĉar vi rezignas ĉion por akiri ĉi tiun bonon. Konsideru, kiel granda estas la potenco de tio, kio estas honorinda: vi mortos por via lando, eĉ en momento, kiam vi scias, ke vi devas fari tion. **28.** Kelkfoje, rezulte de nobla konduto, oni gajnas grandan ĝojon eĉ en tre mallonga kaj pasema tempodaŭro; kaj kvankam neniu el la fruktoj de farita faro akiros al la faranto post kiam li estos mortinta kaj forigita de la sfero de homaj aferoj, tamen la nura kontemplado de farota faro estas ĝojo, kaj la kuraĝa. kaj justa homo, bildigante al si la kaŭzojn de sia morto, - gardon kiel la libereco de sia lando kaj la savo de ĉiuj tiuj, por kiuj li elpagas sian vivon, - partoprenas la plej grandan plezuron kaj ĝuas la frukton de sia propra danĝero. **29.** Sed ankaŭ tiu homo, kiu estas senigita de ĉi tiu ĝojo, la ĝojo, kiun donas la kontemplado de ia lasta nobla peno, saltos al sia morto sen momenta hezito, kontenta agi ĝuste kaj obeeme. Cetere, vi povas alfronti lin kun multaj malkuraĝigoj; vi povas diri: "Via faro rapide estos forgesita", aŭ "Viaj samcivitanoj proponos al vi malmulte da danko." Li respondos: "Ĉiuj ĉi aferoj kuŝas ekster mia tasko. Miaj pensoj estas pri la faro mem. Mi scias, ke tio estas honorinda. Tial, kien ajn mi estas gvidata kaj vokita de honoro, mi iros."

30. Ĉi tio do estas la sola bono, kaj ne nur ĉiu animo, kiu atingis la perfektecon, konscias pri ĝi, sed ankaŭ ĉiu animo, kiu estas nature nobla kaj de ĝustaj instinktoj; ĉiuj aliaj varoj estas bagatelaj kaj ŝanĝeblaj. Tial ni estas ĉikanitaj, se ni posedas ilin. Kvankam, pro la bonkoreco de Fortuno, ili estis amasigitaj kune, ili peze pezas sur siaj posedantoj, ĉiam premante ilin kaj foje dispremante ilin. **31.** Neniu el tiuj, kiujn vi vidas vestitaj per purpuro, estas feliĉa, krom unu el ĉi tiuj agantoj al kiu la teatraĵo donas sceptron kaj mantelon dum sur la scenejo; ili pavadis sian horon antaŭ homplena domo, kun ŝvelanta haveno kaj buskinita piedo; sed kiam ili eliras, la piedilaro estas forigita kaj ili revenas al sia ĝusta staturato. Neniu el tiuj, kiuj estis levitaj al pli alta alteco per riĉeco kaj honoroj, estas vere bonega. Kial do li ŝajnas bonega al vi? Estas ĉar vi mezuras la piedestalon kune kun la viro. Nano ne estas alta, kvankam li staras sur montopinto; kolosa statuo ankoraŭ estos alta, kvankam vi metas ĝin en puton. **32.** Jen la eraro, sub kiu ni laboras; jen la kialo, kial ni estas truditaj: ni taksas nenium laŭ tio, kio li estas, sed aldonas al la homo mem la kaptaĵojn, en kiuj li estas vestita. Sed kiam vi volas esplori la veran valoron de homo, kaj scii kia homo li estas, rigardu lin kiam li estas nuda; igu lin flankenmeti sian heredon bienon, siajn titolojn kaj la aliajn trompojn de la sorto; li eĉ sennudigu sian korpon. Konsideru lian animon, ĝian kvaliton kaj ĝian staturon, kaj tiel lernu ĉu ĝia grandeco estas pruntita, aŭ sia propra.

33. Se homo povas vidi per neŝanceleblaj okuloj la ekbrilon de glavo, se li scias, ke ne gravas por li, ĉu lia animo flugas tra lia buŝo aŭ tra la vundo en lia gorĝo, vi povas nomi lin feliĉa; vi povas ankaŭ nomi lin feliĉa, se, kiam li estas minacata per korpa torturo, ĉu ĝi estas la rezulto de akcidento aŭ de la forto de la pli forta, li povas senĝene aŭdi paroladon pri ĉenoj, aŭ pri ekzilo, aŭ pri ĉiuj senutilaj timoj kiuj ekscitas la mensojn de homoj, kaj povas diri:

*"Ho fraŭlino, neniu nova subita formo de laboro
Saltas antaŭ miaj okuloj; en mia animo
mi antaŭvidis kaj pririgardis ĉion.*

Hodiaŭ estas vi, kiu minacas min per ĉi tiuj teruroj; sed mi ĉiam minacis min per ili kaj preparis min kiel homon por renkonti la sorton de la homo." **34.** Se malbono estis pripensita antaŭe, la bato estas milda, kiam ĝi venas. Al la malsaĝulo tamen kaj al tiu, kiu fidis je la sorto, ĉiu evento, kiam ĝi alvenas, "venas en nova kaj subita formo", kaj granda parto de la malbono, al la nesperta, konsistas en ĝia noveco. Tion pruvas la fakto, ke la homoj eltenas kun pli granda kuraĝo, kiam ili iam al kutimiĝis al ili, la aferoj, kiujn ili unue rigardis kiel malfacilaĵojn. Tial, la saĝulo kutimas sin al venantaj problemoj, malpezigante per longa pripensado la malbonojn, kiujn aliaj malpezigas per longa eltenado. Ni foje aŭdas la nespertan diri: "Mi sciis, ke tio estas antaŭvidata por mi." Sed la saĝulo scias, ke ĉio estas antaŭvidata por li. Kio ajn okazas, li diras: "Mi sciis ĝin." Adiaŭo.

LXXVII. Pri la propra vivo

1. Subite venis en nian vidpunkton hodiaŭ la "Aleksandriaj" ŝipoj, – mi volas diri tiujn, kiujn oni kutime sendas antaŭen por anonci la venon de la ŝiparo; ili estas nomataj "poŝtoboatoj". La Kampananoj ĝojas vidi ilin; la tuta homamaso de Puteoli staras sur la doko, kaj povas rekoni la "Aleksandrianajn" boatojn, kiom ajn granda la amaso da ŝipoj, per la tajlado mem de siaj veloj. Ĉar ili solaj povas teni dismetitajn siajn velojn, kiujn ĉiuj ŝipoj uzas kiam en la maro, 2. Ĉar nenio sendas ŝipon tiel bone kiel ĝia supra tolo; tio estas kie la plej granda parto de la rapideco estas akirita. Do kiam la venteto rigidiĝis kaj fariĝas pli forta ol estas komforta, ili metas siajn jardojn pli malalte; ĉar la vento havas malpli da forto proksime de la surfaco de la akvo. Sekve, kiam ili faris Capreae kaj la terkapon de kie

*Alta Palaso rigardas sur la ŝtorma pinto,
ĉiuj aliaj ŝipoj estas proponitaj kontentiĝi kun la ĉefvelo, kaj la supra velo elstaras okulfrape sur la
"Aleksandriaj" poŝtoboatoj.*

3. Dum ĉiuj bruis kaj rapidis al la akvobordo, mi sentis grandan plezuron pro mia maldiligento, ĉar, kvankam mi baldaŭ ricevos leterojn de miaj amikoj, mi ne hastis scii, kiel progresas miaj aferoj eksterlande, aŭ kiajn novaĵojn alportas la leteroj; de kelka tempo mi havas nek perdojn, nek gajnojn. Eĉ se mi ne estus maljunulo, mi ne povus ne senti plezuron ĉe tio; sed kiel ĝi estas, mia plezuro estis multe pli granda. Ĉar, kiom ajn malgrandaj estus miaj posedaĵoj, mi ankoraŭ restus pli da vojaĝmono ol vojaĝo al vojaĝo, des pli ĉar ĉi tiu vojaĝo, sur kiu ni ekiris, estas tia, kiun ne necesas sekvi ĝis la fino. 4. Ekspedicio estos nekompleta, se oni haltos duonvoje, aŭ ie ajn ĉi-flanke de sia celo; sed la vivo ne estas nekompleta, se ĝi estas honorinda. En kia ajn punkto vi ĉesas vivi, kondiĉe ke vi forlasas noble, via vivo estas tutaĵo. Ofte, tamen, oni devas foriri kuraĝe, kaj niaj kialoj tial ne devas esti gravegaj; ĉar ankaŭ ne estas gravaj kialoj, kiuj tenas nin ĉi tie.

5. Tulio Marcellinus viro, kiun vi tre bone konis, kiu en juneco estis trankvila animo kaj maljuniĝis antaŭtempe, malsaniĝis je malsano, kiu neniel estis senespera; sed ĝi estis longedaŭra kaj ĝena, kaj ĝi postulis multe da atento; tial li ekpensis pri morto. Li kunvokis multajn el siaj amikoj. Ĉiu el ili donis konsilon al Marcellinus, - la timema amiko instigante lin fari tion, kion li decidis fari; la flata kaj moka amiko konsilanta, kiun li supozis, ke li pli plaĉos al Marcellinus kiam li pripensis la aferon; 6. Sed nia stoika amiko, malofta homo, kaj, por laŭdi lin per lingvo, kiun li meritas, viro kuraĝa kaj vigleca admonis lin plej bone, kiel ŝajnas al mi. Ĉar li komencis jene: "Ne turmentu vin, mia kara Marcellinus, kvazaŭ la demando, kiun vi pesas, estus grava afero. Ne estas grava afero vivi; ĉiuj viaj sklavoj vivas, kaj ankaŭ ĉiuj bestoj; sed gravas morti honore, prudente, kuraĝe Pripensu, kiom longe vi faras la samon: manĝo, dormo, volupto, – ĉi tio estas la ĉiutaga rondo. La deziro morti povas esti sentita, ne nur de la prudenta homo. aŭ la kuraĝa aŭ malfeliĉa viro, sed eĉ de la viro, kiu estas simple superfluita."

7. Marcellinus ne bezonis iun, kiu lin instigu, sed prefere iun, kiu lin helpu; liaj sklavoj rifuzis plenumi lian ofertan. La stoiko do forigis iliajn timojn, montrante al ili ke ne estas risko implikita por la domanaro krom kiam estis necerte ĉu la morto de la mastro estis memserĉata aŭ ne; krome, estis same malbona praktiko mortigi sian majstron kiel malhelpi lin perforte mortigi sin. 8. Tiam li proponis al Marcellinus mem, ke estos bonkora ago disdoni donacojn al tiuj, kiuj ĉeestis lin dum lia tuta vivo, kiam tiu vivo estos finita, same kiel, kiam bankedo estas finita, la restanta parto estas dividita inter la deĵorantojn, kiuj staras ĉirkaŭ la tablo. Marcellinus

estis de obeema kaj malavara emo, eĉ kiam temis pri sia propra posedaĵo; do li disdonis malgrandajn sumojn inter siaj malĝojaj sklavoj, kaj krome konsolis ilin. **9.** Li ne bezonis glavon nek sangon; tri tagojn li fastis kaj konstruis tendon en sia dormoĉambro mem. Tiam kuvo estis alportita; li longe kuŝis en ĝi, kaj, dum la varma akvo senĉese estis verŝita sur lin, li iom post iom forpasis, ne sen plezuro, kiel li mem rimarkis, – tia sento, kian malrapida dissolvo kutimas doni. Tiuj el ni, kiuj iam svenis, scias per sperto, kio estas ĉi tiu sento.

10. Tiu ĉi anekdoto, en kiu mi malproksimiĝis, ne malplaĉos al vi. Ĉar vi vidos, ke via amiko foriris nek kun peno nek kun sufero. Kvankam li memmortigis sin, tamen li plej milde retiriĝis, glitante el la vivo. La anekdoto ankaŭ povas utili; ĉar ofte krizo postulas ĝuste tiajn ekzemplojn. Estas tempoj, kiam ni devus morti kaj ne volas; kelkfoje ni mortas kaj ne volas. **11.** Neniu estas tiel malklera, ke ni ne scias, ke ni iam devas morti; tamen, kiam oni alproksimiĝas al la morto, oni turnas sin al fuĝo, tremas kaj lamentas. Ĉu vi ne opinius lin tute malsaĝulo, kiu ploris ĉar li ne vivis antaŭ mil jaroj? Kaj ĉu li ne estas same malsaĝa, kiu ploras, ĉar li ne vivos post mil jaroj? Estas tute egale; vi ne estos, kaj vi ne estis. Neniu el ĉi tiuj tempodaŭroj apartenas al vi. **12.** Vi estas jxetita sur ĉi tiun momenton; se vi farus ĝin pli longa, kiom pli longe vi faros ĝin? Kial plori? Kial preĝi? Vi penas sencele.

*Lasu pensi, ke viaj preĝoj povas fleksiĝi
Diaj dekretoj de ilia antaŭdestinita fino.*

Tiuj ĉi dekretoj estas neŝanĝeblaj kaj fiksitaj; ili estas regataj de potenca kaj eterna devigo. Via celo estos la celo de ĉiuj aferoj. Kio estas stranga por vi en ĉi tio? Vi naskiĝis por esti submetita al ĉi tiu leĝo; ĉi tiu sorto trafis vian patron, vian patrinon, viajn prapatrojn, ĉiujn, kiuj venis antaŭ vi; kaj ĝi trafos ĉiujn, kiuj venos post vi. Sinsekvo kiu ne povas esti rompita aŭ ŝanĝita de iu potenco ligas ĉiujn aĵojn kune kaj tiras ĉion en sia kurso. **13.** Pensu pri la amasoj da homoj kondamnitaj al morto, kiuj venos post vi, pri la homamasoj, kiuj iros kun vi! Vi mortus pli kuraĝe, mi supozas, en la kompanio de multaj miloj; kaj tamen estas multaj miloj, kaj el homoj kaj el bestoj, kiuj en ĉi tiu sama momento, dum vi estas nedecidema pri morto, elspiras sian lastan, laŭ siaj pluraj manieroj. Sed vi, – ĉu vi kredis, ke vi iam ne atingos la celon, al kiu vi ĉiam vojaĝis? Neniu vojaĝo sed havas sian finon.

14. Vi opinias, mi supozas, ke nun estas por mi citi kelkajn ekzemplojn de granduloj. Ne, mi citu prefere la kazon de knabo. La historio de la spartana knabo estas konservita: kaptite dum ankoraŭ infaneto, li daŭre ploris en sia dorika dialekto: "Mi ne estos sklavo!" kaj li plenumis sian vorton; la unuan fojon oni ordonis al li plenumi malgravan kaj malnoblan servon, – kaj la ordono estis alporti ĉambran poton, – li elĵetis sian cerbon kontraŭ la muron. **15.** Tiel proksima estas libereco, kaj ĉu iu ankoraŭ estas sklavo? Ĉu vi ne preferus ke via propra filo mortu tiel ol atingi maljunecon per malforte cedo? Kial do vi estas afliktita, kiam eĉ knabo povas morti tiel kuraĝe? Supozu, ke vi rifuzas sekvi lin; vi estos gvidata. Prenu en vian propran kontrolon tion, kio nun estas sub la kontrolo de alia. Ĉu vi ne prunteprenos la kuraĝon de tiu knabo, kaj diros: "Mi ne estas sklavo!"? Malfeliĉa ulo, vi estas sklavo de homoj, vi estas sklavo de via komerco, vi estas sklavo de vivo. Ĉar la vivo, se mankas kuraĝo por morti, estas sklaveco.

16. Ĉu vi havas ion atendandan? Viaj mem plezuroj, kiuj igas vin prokrasti kaj retenigi vin, jam elĉerpiĝis de vi. Neniu el ili estas novaĵo por vi, kaj ekzistas neniu, kiu ne jam fariĝis malama ĉar vi estas ŝtopita per ĝi. Vi konas la guston de vino kaj kordaĵoj. Ne gravas, ĉu cent aŭ mil mezuroj trapasas vian vezikon; vi estas nenio alia ol vinkribilo. Vi estas konanto pri la gusto de

la ostro kaj de la muleto; via lukso ne lasis al vi ion negustitan por la venontaj jaroj; kaj tamen ĉi tiuj estas la aferoj, de kiuj vi estas forŝirita nevole. **17.** Kio alia estas, kion vi bedaŭrus preni de vi? Amikoj? Sed kiu povas esti amiko por vi? Lando? Kio? Ĉu vi opinias sufiĉe da via lando por malfrui al la vespermanĝo? La lumo de la suno? Vi estingus ĝin, se vi povus; ĉar kion vi iam faris, kio taŭgis por esti vidita en la lumo? Konfesu la veron; ne pro tio, ke vi sopiras al la senata ĉambro aŭ al la forumo, aŭ eĉ al la mondo de la naturo, vi volonte prokrastus morti; estas ĉar vi malŝatas forlasi la fiŝmerkaton, kvankam vi elĉerpis ĝiajn provizojn.

18. Vi timas morton; sed kiel vi povas malestimigi ĝin meze de funga vespermanĝo? Vi volas vivi; nu, ĉu vi scias vivi? Vi timas morti. Sed venu nun: ĉu ĉi tiu via vivo estas io krom morto? Gajo Cezaro estis preterpasanta laŭ la Via Latina, kiam viro elpaŝis el la vicoj de la kaptitoj, lia griza barbo pendis ĝis la brusto, kaj petegis esti mortigita. "Kio!" diris la cezaro, u vi nun vivas? Tio estas la respondo, kiu devus esti donita al homoj, al kiuj morto venus kiel helpo. "Vi timas morti; kio! ĉu vi vivas nun?" **19.** "Sed," diras unu, "mi deziras vivi, ĉar mi okupiĝas pri multaj honorindaj okupoj. Mi abomenas forlasi la devojn de la vivo, kiujn mi plenumas kun lojaleco kaj fervoro." Certe vi konscias, ke morti ankaŭ estas unu el la devoj de la vivo? Vi forlasas nenian devon; ĉar ne estas difinita nombro establita, kiun vi devas kompletigi. **20.** Ne ekzistas vivo, kiu ne estas mallonga. Kompare kun la mondo de la naturo, eĉ la vivo de Nestor estis mallonga, aŭ tiu de Sattia, la virino, kiu ordonis ĉizi sur sia tomboŝtono, ke ŝi vivis naŭdek naŭ jarojn. Iuj personoj, vi vidas, fanfaronas pri sia longa vivo; sed kiu povus elteni la maljunulinon, se ŝi havus la bonŝancon plenumi sian centjaron? Ĝi estas kun vivo kiel ĝi estas kun teatraĵo, - gravas ne kiom longe la ago estas elŝendita, sed kiom bona estas la aktorado. Ne gravas, en kiu punkto vi ĉesas. Ĉesu kiam ajn vi volas; nur zorgu, ke la ferma periodo estu bone turnita. Adiaŭo.

LXXVIII. Pri la Resaniga Potenco de la Menso

1. Ke vi estas ofte ĝenata de la snufado de kataro kaj de mallongaj febraj atakoj, kiuj sekvas post longaj kaj kronikaj kataraj atakoj, mi bedaŭras aŭdi; precipe ĉar mi mem spertis tian malsanon, kaj malestimis ĝin en ĝiaj fruaj stadioj. Ĉar kiam mi estis ankoraŭ juna, mi povis toleri malfacilaĵojn kaj montri kuraĝan fronton al malsano. Sed mi fine cedis, kaj alvenis al tia stato, ke mi povis fari nenion krom snufi, reduktita kiel mi estis al la ekstremo de maldikeco. 2. Mi ofte distris la impulson fini mian vivon tiam kaj tie; sed la penso pri mia afabla maljuna patro retenis min. Ĉar mi pripensis, ne kiom kuraĝe mi havis la potencon morti, sed kiom malmulte da potenco li havis kuraĝe elporti la perdon de mi. Kaj tial mi ordonis al mi vivi. Ĉar foje ĝi estas ago de braveco eĉ vivi.

3. Nun mi rakontos al vi, kio konsolis min dum tiuj tagoj, dirante dekomence, ke ĉi tiuj helpoj al mia trankvilo estas same efikaj kiel kuracilo. Honorinda konsolo rezultas en kuraco; kaj ĉio, kio altigis la animon, helpas ankaŭ la korpon. Miaj studoj estis mia savo. Mi metas ĝin al la merito de filozofio, ke mi resaniĝis kaj reakiris miajn fortojn. Mi ŝuldas mian vivon al filozofio, kaj tio estas la plej malgranda el miaj devoj! 4. Ankaŭ miaj amikoj multe helpis min al bona sano; Mi estis konsolita de iliaj gajaj vortoj, de la horoj, kiujn ili pasigis ĉe mia lito, kaj de sia konversacio. Neniu, mia bonega Lucilio, tiom refreŝigas kaj helpas malsanulon, kiom la korinklino de liaj amikoj; nenio tiel ŝtelas la atendon kaj la timon de morto. Fakte, mi ne povis kredi, ke, se ili postvivus min, mi entute mortus. Jes, mi ripetas, ŝajnis al mi, ke mi devas plu vivi, ne kun ili, sed per ili. Mi imagis, ke mi ne cedas mian animon, sed mi transdonas ĝin al ili.

Ĉiuj ĉi aferoj donis al mi la emon helpi min kaj elteni ian turmenton; krom tio estas plej mizera stato, ke oni perdis sian entuziasmon por morti, kaj ke oni ne havas entuziasmon por vivi. 5. Ĉi tiuj do estas la rimedoj, al kiuj vi devus recurri. La kuracisto preskribos viajn promenojn kaj vian ekzercadon; li avertos vin, ke vi ne faru toksomaniulo al senlaboreco, kiel estas la tendenco de la neaktiva invalido; li ordonos al vi legi per pli laŭta voĉo kaj ekzerci viajn pulmojn kies trairejoj kaj kavo estas tuŝitaj; aŭ veli kaj skui viajn intestojn per iom milda movo; li rekomendos la taŭgan manĝaĵon, kaj la taŭgan tempon por helpi vian forton per vino aŭ sindeteni de ĝi por eviti ke via tuso estu iritita kaj hakado. Sed pri mi, mia konsilo al vi estas jena, – kaj ĝi estas kuraco, ne nur de ĉi tiu via malsano, sed de via tuta vivo, – "Malestimu la morton". Ne estas malĝojo en la mondo, kiam ni eskapis de la timo de morto. 6. Estas ĉi tiuj tri gravaj elementoj en ĉiu malsano: timo de morto, korpa doloro kaj interrompo de plezuroj. Pri la morto oni sufiĉe diris, kaj mi aldonos nur vorton: ĉi tiu timo ne estas timo antaŭ malsano, sed timo antaŭ la naturo. Malsano ofte prokrastis morton, kaj vizio de morto estis la savo de multaj homoj. Vi mortos, ne ĉar vi estas malsana, sed ĉar vi vivas; eĉ kiam vi estas resanigita, la sama fino atendas vin; kiam vi resaniĝos, vi saviĝos ne morto, sed malsaneco.

7. Ni revenu nun al la konsidero de la karakteriza malavantaĝo de la malsano: ĝi estas akompanata de granda sufero. La sufero tamen estas eltenebla per interrompoj; ĉar la streĉo de ekstrema doloro devas finiĝi. Neniu povas suferi kaj severe kaj longe; La naturo, kiu amas nin plej tenere, tiel konsistigis nin, ke la doloro igas aŭ eltenebla aŭ mallonga. 8. La plej severaj doloroj havas sian sidejon en la plej sveltaj partoj de nia korpo; nervoj, artikoj, kaj ajna alia el la mallargaj trairejoj, doloras plej kruеле kiam ili evoluigis problemojn ene de siaj kuntiritaj spacoj. Sed ĉi tiuj partoj baldaŭ senkuraĝiĝas, kaj pro la doloro mem perdas la senton de doloro, ĉu pro tio, ke la vivoforto, kontrolita laŭ sia natura kurso kaj ŝanĝita al pli malbona,

perdas la propran potencon per kiu ĝi prosperas kaj per kiu ĝi prosperas, ĝi avertas nin, aŭ ĉar la malsanaj humoroj de la korpo, kiam ili ĉesas havi lokon en kiun ili povas flui, estas reĵetitaj sur sin, kaj senigas de sensacio la partojn kie ili kaŭzis obstrukciĝon. **9.** Do podagro, kaj en la piedoj kaj en la manoj, kaj ĉia doloro en la vertebro kaj en la nervoj, havas siajn intervalojn de ripozo en la tempoj, kiam ili malbrilis la partojn, kiujn ili antaŭe turmentis; la unuaj svingoj, en ĉiuj tiaj kazoj, estas kiuj kaŭzas la aflikton, kaj ilia komenco estas kontrolita per tempopaso, tiel ke ekzistas fino de doloro kiam entumecimiento ekis. Doloro en la dentoj, okuloj, kaj oreloj estas plej akraj pro tio, ke ĝi komenciĝas inter la mallarĝaj spacoj de la korpo, – ne malpli akra, ja, ol en la kapo mem. Sed se ĝi estas pli perforta ol kutime, ĝi fariĝas deliro kaj stuporo. **10.** Ĉi tio estas do konsolo por troa doloro, - ke vi ne povas ne ĉesi senti ĝin, se vi sentas ĝin troe. La kialo, tamen, kial la nespertaj estas malpaciencaj kiam iliaj korpoj suferas, estas ke ili ne kutimis sin esti kontentaj en spirito. Ili estis proksime asociitaj kun la korpo. Tial almenaŭ kaj prudenta homo disiĝas animon de korpo, kaj loĝas multe kun la pli bona aŭ dia parto, kaj nur kiom li devas kun ĉi tiu plenda kaj malfortika parto.

11. "Sed estas malfacilaĵo," diras homoj, "malhavi niajn kutimajn plezurojn, – fasti, senti soifon kaj malsaton." Ĉi tiuj ja estas seriozaj, kiam oni unue sindetenas de ili. Poste la deziro estingiĝas, ĉar la apetitoj mem, kiuj kondukas al deziro, laciĝas kaj forlasas nin; tiam la stomako fariĝas petula, tiam la mangaĵo, kiun ni antaŭe sopiris, fariĝas malama. Niaj propraj deziroj formortas. Sed ne estas amareco fari sen tio, kion vi ĉesis deziri. **12.** Cetere, ĉiu doloro kelkfoje ĉesas, aŭ ĉiukaze malrapidiĝas; krome, oni povas preni antaŭzorgojn kontraŭ ĝia reveno, kaj, kiam ĝi minacas, povas kontroli ĝin per rimedoj. Ĉiu vario de doloro havas siajn antaŭajn simptomojn; ĉi tio estas vera, ĉiukaze, pri doloro kutima kaj ripetiganta. Oni povas elteni la suferon, kiun implicas malsano, se oni ekrigardis ĝiajn rezultojn kun malestimo. **13.** Sed ne memvole ne pezigu viajn problemojn por elporti kaj ŝarĝu vin per plendado. Doloro estas eta se opinio aldonis nenion al ĝi; sed se, aliflanke, vi komencas kuraĝigi vin kaj diri: "Estas nenio, – bagatela afero maksimume; konservu fortan koron kaj ĝi baldaŭ ĉesos"; tiam pensante ĝin malgrava, vi faros ĝin malgrava. Ĉio dependas de opinio; ambicio, lukso, avideco, rerigardi al opinio. Estas laŭ opinio, ke ni suferas. **14.** Homo estas tiel mizera kiel li konvinkis sin, ke li estas. Mi opinias, ke ni devus forigi plendon pri pasintaj suferoj kaj ĉian lingvon tia: "Neniu iam estis pli malbona ol mi. Kiajn suferojn, kiajn malbonojn mi suferis! Neniu pensis, ke mi resaniĝos. Kiom ofte mi suferis, mia familio priploris min, kaj la kuracistoj transdonis min! Viroj, kiuj estas metitaj sur la rakon, ne disŝiriĝas pro tia agonio!" Tamen, eĉ se ĉio ĉi estas vera, ĝi estas finita kaj for. Kia utilo estas revizii pasintajn suferojn, kaj esti malfeliĉa, nur ĉar iam vi estis malfeliĉa? Krome, ĉiu aldonas multon al siaj propraj malsanoj, kaj mensogas al si mem. Kaj tio, kio estis maldolĉa por porti, estas agrabla porti; estas nature ĝoji pri la fino de siaj malsanoj.

Du elementoj do devas esti elradikigitaj unufoje por ĉiam, – la timo de estonta sufero, kaj la rememoro de pasinta sufero; ĉar ĉi-lasto ne plu koncernas min, kaj la unua ankoraŭ ne koncernas min. **15.** Sed kiam oni staras en la mezo mem de mizeroj, oni diru:

*Eble iam la memoro pri ĉi tiu malĝojo
Eĉ alportos ĝojon.*

Tia homo batalu kontraŭ ili per sia tuta forto: se li iam cedos, li estos venkita; sed se li luktos kontraŭ siaj suferoj, li venkos. Kiel estas, tamen, tio, kion faras la plej multaj homoj, estas treni sur siajn kapojn falantan ruinon, kiun ili devus klopodi subteni. Se vi komencos retiri vian

subtenon de tio, kiu puŝas vin kaj ŝanceliĝas kaj estas preta plonĝi, ĝi sekvos vin kaj apogos vin pli peze; sed se vi tenas vian teron kaj decidis puŝi ĝin, ĝi estos devigita reen. **16.** Kiajn batojn la atletoj ricevas sur la vizaĝo kaj sur la tuta korpo! Tamen, pro sia deziro al famo ili elportas ĉiun torturon, kaj ili suferas ĉi tiujn aferojn ne nur ĉar ili batalas sed por povi batali. Ilia trejnado mem signifas torturon. Do ni ankaŭ gajnu la vojon al venko en ĉiuj niaj luktoj, – ĉar la rekompenco ne estas girlando aŭ palmo aŭ trumpetisto, kiu vokas silenton ĉe la proklamado de niaj nomoj, sed prefere virto, konstanteco de animo kaj paco, tio estas gajnita por ĉiam, se la sorto iam estis tute venkita en iu batalo. Vi diras: "Mi sentas fortan doloron." **17.** Kio do; ĉu vi trankviliĝas de senti ĝin, se vi elportas ĝin kiel virino? Same kiel malamiko estas pli danĝera por retiriĝanta armeo, tiel ĉiu problemo, kiun alportas la sorto, atakas nin des pli forte, se ni cedas kaj turnas la dorson. "Sed la problemo estas grava." Kio? Ĉu por tio ni estas fortaj, por ke ni havu malpezajn ŝarĝojn por porti? Ĉu vi havus vian malsanon longe longe, aŭ ĉu vi havus ĝin rapida kaj mallonga? Se ĝi estas longa, ĝi signifas ripozon, permesas al vi periodon por ripozi, donas al vi la bonon de tempo en abundo; kiel ĝi ekestas, do ĝi ankaŭ devas trankviliĝi. Mallonga kaj rapida malsano faros unu el du aferoj: ĝi estingos aŭ estingiĝos. Kaj kian diferencon faras ĉu ĝi ne estas aŭ mi ne estas? En ambaŭ kazoj estas fino de doloro.

18. Ankaŭ ĉi tio helpas - deturni la menson al pensoj pri aliaj aferoj kaj tiel foriri de doloro. Memoru, kiajn honorindajn aŭ kuraĝajn agojn vi faris; pripensu la bonan flankon de via propra vivo. Transiru en via memoro tiujn aferojn, kiujn vi aparte admiris. Tiam pensu pri ĉiuj kuraĝuloj, kiuj venkis doloron: pri tiu, kiu daŭre legis sian libron, kiel li permesis la eltranĉon de varikoj; de tiu, kiu ne ĉesis rideti, kvankam tiu ĉi rideto tiel kolerigis liajn torturojn, ke ili provis sur li ĉiun ilon de sia krueleco. Se doloro povas esti venkita per rideto, ĉu ĝi ne estos konkerita per racio? **19.** Vi povas rakonti al mi nun pri kio ajn vi volas – pri malvarmumoj, malmolaj tuso-eksplodoj kiuj altigas partojn de niaj internaĵoj, febro, kiu sekigas niajn mem vitalojn, soifo, membroj tiel torditaj ke la artikoj elstaras en malsamaj direktoj; tamen pli malbonaj ol ĉi tiuj estas la paliso, la rako, la ruĝecaj teleroj, la instrumento, kiu remalfermas vundojn, dum la vundoj mem estas ankoraŭ ŝvelintaj kaj kiu enigis ilian premsignon ankoraŭ pli profunden. Tamen estis viroj kiuj ne eligis ĝemon meze de tiuj torturoj. "Ankoraŭ pli!" diras la torturisto; sed la viktimo ne petegis liberigon. "Ankoraŭ pli!" li denove diras; sed neniu respondo venis. "Ankoraŭ pli!" la viktimo ridetis, kaj kore ankaŭ. Ĉu vi ne povas venigi vin, post tia ekzemplo, moki la doloron?

20. "Sed," vi kontraŭas, "mia malsano ne permesas al mi fari ion; ĝi retiriĝis min de ĉiuj miaj devoj." Estas via korpo kiu estas malhelpita de malbona sano, kaj ne via animo ankaŭ. Estas tial, ke ĝi ŝtopas la piedojn de la kuristo kaj malhelpas la manlaboron de la flikisto aŭ de la metiisto; sed se via animo estas kutime en praktiko, vi pledos kaj instruos, aŭskultos kaj lernos, esploros kaj meditos. Kio pli necesas? Ĉu vi pensas, ke vi faras nenion, se vi posedas sinregadon en via malsano? Vi montros, ke malsano povas esti venkita, aŭ ĉiukaze eltenebla. **21.** Estas, mi certigas al vi, loko por virto eĉ sur lito de malsano. Ne nur la glavo kaj la batallinio pruvas la animon vigla kaj nevenkita de timo; viro povas montri bravecon eĉ kiam envolvite en siaj litvestaĵoj. Vi havas ion por fari: lukti kuraĝe kontraŭ malsano. Se ĝi devigos vin al nenio, trompos vin al nenio, ĝi estas rimarkinda ekzemplo, kiun vi montras. Ho, kia abunda materio estis por renomo, se ni povus havi spektantojn de nia malsano! Estu via propra spektanto; serĉu vian propran aplaudon.

22. Denove, estas du specoj de plezuroj. Malsano kontrolas la plezurojn de la korpo, sed ne forigas ilin. Ne, se la vero estas konsiderata, ĝi utilas por eksciti ilin; ĉar ju pli soifa estas homo,

des pli li ĝuas trinkaĵon; ju pli malsata li estas, des pli da plezuro li manĝas. Kio ajn falas al onies sorto post periodo de abstinado, estas bonvenigita kun pli granda entuziasmo. La alia speco, tamen, la plezuroj de la menso, kiuj estas pli altaj kaj malpli necertaj, neniu kuracisto povas rifuzi al la malsanulo. Kiu serĉas ĉi tiujn kaj bone scias, kio ili estas, tiu malŝatas ĉiujn sensaĝojn. **23.** Viroj diras: "Kompatinda malsanulo!" Sed kial? Ĉu pro tio, ke li ne miksas neĝon kun sia vino, aŭ ĉar li ne revivigas la malvarmon de sia trinkaĵo – miksitaj kiel ĝi estas en bongranda bovlo – ŝprucante glacieron en ĝin? Aŭ ĉar li ne havas ostrojn freŝajn malfermitajn ĉe lia tablo? Aŭ ĉar ne estas bruoj de kuiristoj ĉirkaŭ lia manĝejo, ĉar ili alportas sian kuiraparaton kune kun siaj viandoj? Ĉar lukso jam elpensis ĉi tiun modon - ke la kuirejo akompanu la vespermanĝon, por ke la manĝaĵo ne varmiĝos aŭ ne estu sufiĉe varma por palato kiu jam malmoliĝis. **24.** "Kompatinda malsanulo!" – li manĝos tiom, kiom li povas digesti. Ne estos apro kuŝanta antaŭ liaj okuloj, forigita de la tablo kvazaŭ ĝi estus ordinara viando; kaj sur lia flanko ne estos amasigita brustaĵo de birdoj, ĉar malsanigas lin vidi birdojn servatajn tute. Sed kian malbonon oni faris al vi? Vi manĝos kiel malsanulo, ne, foje kiel sana viro.

25. Ĉiuj ĉi aferoj, tamen, povas esti facile eltenataj – grunĉa, varma akvo, kaj ĉio alia, kio ŝajnas neeltenebla al penema homo, al tiu, kiu ruliĝas en lukso, malsana en animo prefere ol en korpo – se nur ni ĉesos, ekstrema pro morto. Kaj ni ĉesos, se iam ni akiris scion pri la limoj de bono kaj malbono; tiam, kaj tiam nur, la vivo ne lacigos nin, nek la morto nin timigos. **26.** Ĉar la superforto de memo neniam povas kapti vivon, kiu esploras ĉiujn aferojn multoblajn, grandajn, diajn; nur senutila libertempo kutimas igi homojn malami sian vivon. Al tiu, kiu vagas tra la universo, la vero neniam povas paliĝi; estos la malveroj, kiuj ŝmiriĝos. **27.** Kaj, aliflanke, se la morto proksimiĝas kun sia alvoko, kvankam ĝi estas malkonvena en sia alveno, kvankam ĝi detranĉis onin en sia floro, homo gustumis ĉion, kion la plej longa vivo povas doni. Tia homo en granda mezuro ekkomprenis la universon. Li scias, ke honorindaj aferoj ne dependas de tempo por ilia kresko; sed ia vivo devas ŝajni mallonga al tiuj, kiuj mezuras ĝian longon per plezuroj, kiuj estas malplenaj kaj pro tio nelimigitaj.

28. Refreŝigu vin per tiaj pensoj, kaj dume rezervu kelkajn horojn por niaj leteroj. Venos tempo, kiam ni estos denove kunigitaj kaj kunigitaj; kiom ajn mallonga estos ĉi tiu tempo, ni faros ĝin longa sciante kiel uzi ĝin. Ĉar, kiel diras Pozidonio: "Ununura tago inter la kleraj daŭras pli longe ol la plej longa vivo de malkleruloj." **29.** Dume tenu firme ĉi tiun penson kaj prenu ĝin proksime: ne cedu al mizero; ne fidu al prospero; konservu antaŭ viaj okuloj la plenan amplekson de la potenco de Fortuno, kvazaŭ ŝi certe farus ĉion, kion ŝi povas fari. Tio, kio estis longe atendita, venas pli milde. Adiaŭo.

LXXIX. Pri la Rekompencoj de Scienca Malkovro

1. Mi atendis leteron de vi, por ke vi informu al mi, kian novan aferon oni malkaŝis al vi dum via vojaĝo ĉirkaŭ Sicilio, kaj precipe ke vi donu al mi pliajn informojn pri Karibdo mem. Mi bone scias, ke Skilo estas roko - kaj ja roko ne timata de maristoj; sed koncerne Karibdon mi ŝatus havi plenan priskribon, por vidi, ĉu ĝi konsentas kun la rakontoj en mitologio; kaj, se vi hazarde esploris ĝin (ĉar ĝi estas ja inda je via esploro), bonvolu lumigi min pri la jena: Ĉu ĝi vipas en kirlakvon de vento de nur unu direkto, aŭ ĉu ĉiuj ŝtormoj egale servas por ĝeni ĝian? profundoj? Ĉu estas vere, ke objektoj kaptitaj malsupren de la kirlakvo en tiu markolo estas portataj dum multaj mejloj sub akvon, kaj poste venas al la surfaco sur la plaĝo apud Tauromenium? 2. Se vi skribos al mi plenan rakonton pri ĉi tiuj aferoj, mi tiam havos la kuraĝon peti vin plenumi alian taskon, – ankaŭ grimpi Aetnan laŭ mia speciala peto. Certaj natursciencistoj konkludis, ke la monto malŝpariĝas kaj iom post iom ekloĝas, ĉar maristoj antaŭe povis vidi ĝin de pli granda distanco. La kialo de tio povas esti, ne ke la alteco de la monto malpliĝas, sed ĉar la flamoj malfortiĝis kaj la erupcioj malpli fortaj kaj malpli abundaj, kaj ĉar pro la sama kialo ankaŭ la fumo estas malpli aktiva tage. Tamen, ĉiu el ĉi tiuj du aferoj eblas kredi: ke unuflanke la monto malgrandiĝas ĉar ĝi estas konsumata de tago al tago, kaj ke, aliflanke, ĝi restas samgranda ĉar la monto ne estas formangante sin, 3. Estas konata loko en Likio – nomita de la loĝantoj "Hefestion" – kie la grundo estas multloke plena de truoj kaj estas ĉirkaŭata de sendanĝera fajro, kiu ne difektas la plantojn kiuj kreskas. tie. Tial la loko estas fekunda kaj riĉa je kresko, ĉar la flamoj ne brulas, sed nur brilas per forto milda kaj malforta.

4. Sed ni prokrastu ĉi tiun diskuton, kaj rigardu la aferon, kiam vi donis al mi priskribon, kiom malproksime kuŝas la neĝo de la kratero, – mi celas la neĝon, kiu ne degelas eĉ somere, tiom sekura ĝi estas kontraŭ; la apuda fajro. Sed ne ekzistas kialo por ke vi ŝargas ĉi tiun laboron al mia konto; ĉar vi estis kontentigi vian propran furiozon por bela verkado, tute sen komisiono de iu ajn. 5. Ne, kion mi proponu al vi *ne* nur por priskribi Aetnan en via poemo, kaj *ne* tuŝi malpeze temon, kiu estas afero de rito por ĉiuj poetoj? Ovidio ne povus esti malhelpita uzi ĉi tiun temon simple ĉar Virgilio jam plene kovris ĝin; nek neniu el ĉi tiuj verkistoj povis fortimigi Kornelion Severon. Krome, la temo servis al ili ĉiujn kun feliĉaj rezultoj, kaj tiuj, kiuj iris antaŭe, ŝajnas al mi ne antaŭvidi ĉion, kion oni povus diri, sed nur malfermi la vojon.

6. Multe diferencas, ĉu vi alproksimiĝas al temo elĉerpita, aŭ al tia, kie la grundo nur rompiĝis; en la lasta kazo, la temo kreskas tagon post tago, kaj kio jam malkovrita ne malhelpas novajn malkovrojn. Krome, tiu, kiu skribas laste, havas la plej bonan el la rabataĉeto; li trovas jam ĉemane vortojn, kiuj, alimaniere, montras novan vizaĝon. Kaj li ne ŝtelas ilin, kvazaŭ ili apartenus al iu alia, kiam li uzas ilin, ĉar ili estas komuna posedaĵo. 7. Nun, se Aetna ne buŝakvigas, mi eraras pri vi. De kelka tempo vi deziras skribi ion en la grandioza stilo kaj sur la nivelo de la pli malnova lernejo. Ĉar via modesteco ne permesas al vi altigi viajn esperojn; ĉi tiu via kvalito estas tiel prononcita, ke, ŝajnas al mi, vi verŝajne bremsos la forton de via natura kapablo, se estus ia danĝero superi aliajn; tiel forte vi respektas la maljunajn majstrojn. 8. Saĝo havas ĉi tiun avantaĝon, interalie, – ke neniu povas esti superita de alia, krom dum la grimrado. Sed kiam vi alvenis al la supro, estas remizo; ne estas loko por plua supreniro, la ludo finiĝis. Ĉu la suno povas aldoni al lia grandeco? Ĉu la luno povas antaŭeniri preter ŝia kutima pleneco? La maroj ne pligrandiĝas. La universo tenas la saman karakteron, la samajn limojn. 9. Aferoj, kiuj atingis sian plenan staturon, ne povas plialtiĝi. Homoj, kiuj atingis saĝon, estos do egalaj kaj sur la sama bazo. Ĉiu el ili posedos siajn proprajn dotojn: unu estos pli afabla, alia pli facila, alia pli preta por parolo, kvara pli elokventa; sed koncerne la kvaliton

pridiskutata, – la elemento kiu produktas feliĉon, – ĝi estas egala en ili ĉiuj. **10.** Mi ne scias, ĉu tiu ĉi via Etna povas disfali kaj ruiniĝi, ĉu ĉi tiu alta pinto, videbla dum multaj mejloj super la profunda maro, estas malŝparita de la senĉesa potenco de la flamoj; sed mi ja scias, ke virto ne estos malsuprenigata al pli malalta ebena nek per flamoj nek per ruinoj. Ŝia estas la sola grandeco, kiu ne konas malaltiĝon; ne povas esti por ŝi plu leviĝo aŭ malleviĝo. Ŝia staturo, kiel tiu de la steloj en la ĉielo, estas fiksita. Ni do strebu levi nin al tiu ĉi alteco.

11. Jam granda parto de la tasko estas plenumita; ne, prefere, se mi kapablas konfesi la veron, ne multe. Ĉar boneco ne signifas nur esti pli bona ol la plej malalta. Kiu povus kapti, krom nura ekvido de la taglumo, fanfaronus pri siaj vidkapabloj? Kiu vidas la sunon brili tra nebulo, povas esti kontenta dume, ke li eskapis mallumon, sed li ankoraŭ ne ĝuas la benon de lumo. **12.** Niaj animoj ne havos kialon ĝoji pri sia sorto ĝis, liberigitaj de ĉi tiu mallumo, en kiu ili palpas, ili ne nur ekvidis la brilon kun malforta vizio, sed absorbos la plenan lumon de la tago kaj estos restarigitaj al sia loko en la ĉielo, – ĝis, efektive, ili reakiris la lokon, kiun ili tenis ĉe la asigno de sia naskiĝo. La animo estas alvokita supren per sia origino mem. Kaj ĝi atingos tiun celon eĉ antaŭ ol ĝi estos liberigita el sia malliberejo malsupre, tuj kiam ĝi forĵetis pekon kaj, en pureco kaj malpezo, saltis supren en ĉielajn sferojn de penso.

13. Mi ĝojas, amata Lucilio, ke ni okupiĝas pri ĉi tiu idealo, ke ni per ĉiuj fortoj sekvas ĝin, kvankam malmultaj ĝin konas, aŭ neniu. Famo estas la ombro de virto; ĝi ĉeestos virton eĉ kontraŭ ŝia volo. Sed, kiel la ombro foje antaŭas kaj foje sekvas aŭ eĉ postrestas, tiel la famo foje iras antaŭ ni kaj montras sin en plena vido, kaj foje estas en la malantaŭo, kaj estas des pli granda proporcie kiam ŝi malfruiĝas en venado, kiam iam envio venkis retiriĝon. **14.** Kiel longe homoj kredis ke Demokrito estas freneza! Gloro apenaŭ venis al Sokrato. Kaj kiom longe nia ŝtato restis en nescio pri Katono! Ili malakceptis lin, kaj ne sciis lian valoron ĝis ili perdis lin. Se Rutilius ne estis rezignaciinta al maljusteco, liaj senkulpeco kaj virto estus evitinta rimarkon; la horo de lia sufero estis la horo de lia triumfo. Ĉu li ne dankis pro sia sorto kaj ne akceptis sian ekzilon per malfermitaj brakoj? Mi menciis ĝis nun tiujn, al kiuj la Fortuno donis renomon en la momento mem de persekuto; sed kiom da estas, kies progreso al virto aperis nur post ilia morto! Kaj kiom multaj estis ruinigitaj, ne savitaj, pro ilia reputacio? **15.** Estas Epikuro, ekzemple; rimarku, kiel multe li estas admirata, ne nur de la pli kleraj, sed ankaŭ de ĉi tiu malklera popolamaso. Tiu ĉi viro tamen estis nekonata de Ateno mem, proksime de kiu li kaŝis sin. Kaj tiel, kiam li jam postvivis de multaj jaroj sian amikon Metrodoro, li aldonis en letero ĉi tiujn lastajn vortojn, proklamante kun danko aprezo la amikecon, kiu ekzistis inter ili: "Tiel benataj estis Metrodoro kaj mi, ke ne estis malbono; al ni esti nekonata, kaj preskaŭ neaŭdita, en ĉi tiu konata lando de Grekio." **16.** Ĉu ne estas do vere, ke homoj ne malkovris lin ĝis post kiam li ĉesis esti? Ĉu lia renomo ne lumis, malgraŭ ĉio? Metrodorus ankaŭ koncedas tiun fakton en unu el siaj leteroj: ke Epikuro kaj li ne estis bone konataj de la publiko; sed li deklaras ke post la vivdaŭro de Epikuro kaj li mem ĉiu viro kiu povus deziri sekvi iliajn paŝojn gajnas grandan kaj pretan renomon.

17. Virto neniam perdiĝas; kaj tamen esti perdita por vidi ne estas perdo. Venos tago, kiu malkaŝos ŝin, kvankam kaŝita aŭ subpremita de la malĝojo de ŝiaj samtempuloj. Tiu homo naskiĝas nur por malmultaj, kiuj pensas nur pri la homoj de sia propra generacio. Post vi venos multaj miloj da jaroj kaj multaj miloj da popoloj; ĝuste ĉi tiujn vi devus esti konsiderata. Malice eble trudis silenton al la buŝoj de ĉiuj, kiuj vivis en via tago; sed venos homoj, kiuj juĝos vin sen antaŭjuĝo kaj sen favoro. Se estas ia rekompenco, kiun la virto ricevas per la famo, eĉ ĉi tio ne povas forpasi. Ni mem, ja, ne estos tuŝitaj de la babilado pri posteularo; tamen, posteularo

ŝatos kaj festos nin kvankam ni ne konscias pri tio. **18.** La virto neniam malsukcesis rekompenci homon, kaj dum lia vivo kaj post sia morto, kondiĉe ke li sekvis ŝin lojale, kondiĉe ke li ne ornamis sin aŭ pentris sin, sed ĉiam estis la sama, ĉu li aperis antaŭe la okulojn de viroj post anonco, aŭ subite kaj sen preparo. Ŝajnigo faras nenion. Malmultaj estas trompitaj de masko, kiu estas facile tirita super la vizaĝo. Vero estas la sama en ĉiu parto. Aĵoj kiuj trompas nin ne havas realan substancon. Mensogoj estas maldikaj aĵoj; ili estas travideblaj, se vi zorge ekzamenas ilin. Adiaŭo.

LXXX. Pri Mondaj Trompoj

1. Hodiaŭ mi havas iom da libera tempo, danke ne tiom al mi mem, kiom al la ludoj, kiuj altiris ĉiujn enuojn al la boksmatĉo. Neniu interrompos min aŭ ĝenos la vojon de miaj pensoj, kiuj iras antaŭen pli kuraĝe kiel rezulto de mia memfido. Mia pordo ne senĉese knaris sur siaj ĉarniroj, kaj mia kurteno ne flankeniĝos; miaj pensoj povas sekure marŝi plu, – kaj tio estas des pli necesa por tiu, kiu iras memstare kaj sekvas sian propran vojon. Ĉu mi do sekvas neniujn antaŭulojn? Jes, sed mi permesas al mi malkovri ion novan, ŝanĝi, malakcepti. Mi ne estas sklavo de ili, kvankam mi donas al ili mian aprobon.

2. Kaj tamen tio estis tre aŭdaca vorto, kiun mi parolis, kiam mi certigis al mi, ke mi havos ian trankvilon, kaj iun seninterrompan izolitecon. Ĉar jen, granda ĝojo venas de la stadiono, kaj kvankam ĝi ne distras min, tamen ĝi ŝanĝas mian penson al kontrasto sugestita de ĉi tiu sama bruoj. Kiom da homoj, mi diras al mi, trejnas sian korpon, kaj kiom malmultaj trejnas sian menson! Kiaj homamasoj amasiĝas al la ludoj, – kiel falsaj kaj aranĝitaj nur por ŝatokupo, – kaj kia soleco regas, kie la bonaj artoj estas instruitaj! Kiel plumcerbaj estas la atletoj, kies muskolojn kaj ŝultrojn ni admiras! 3. La demando, pri kiu mi ĉefe pripensas, estas jena: ĉu la korpo povas esti trejnita ĝis tia grado de eltenemo, ke ĝi eltenos la batojn kaj piedbatojn de pluraj kontraŭuloj samtempe kaj ĝis tia grado, ke homo povas daŭri la tagon kaj rezistu al la brulanta suno meze de la brulanta polvo, trempita dum la tuta tempo per sia propra sango, – se tio povas esti farita, kiom pli facile la menso povus esti hardita, por ke ĝi ricevu la batojn de la Fortuno kaj ne estu konkerita, por ke ĝi denove baraktu sur la piedoj, post kiam ĝi estos metita malalte, post kiam ĝi estas piedpremita?

Ĉar kvankam la korpo bezonas multajn aferojn por esti forta, tamen la menso kreskas el interne, donante al si nutraĵon kaj ekzercon. Ĉi tie atletoj devas havi abundan manĝaĵon, abundan trinkaĵon, abundajn kvantojn da oleo, kaj longan trejnadon krome; sed vi povas akiri virton sen ekipaĵo kaj sen elspezo. Ĉio, kio faras vin bonulo, kuŝas en vi mem. 4. Kaj kion vi bezonas por fariĝi bona? Deziri ĝin. Sed kion pli bonan aferon vi povus deziri, ol disiĝi de ĉi tiu sklaveco, – sklaveco, kiu premas nin ĉiujn, sklaveco, kiun eĉ la plej malsuperaj bienoj, naskiĝintaj meze de tia degradado, strebas ĉiumaniere senigi? Kontraŭ libereco ili elpagas la ŝparaĵojn, kiujn ili skrapis kune trompante sian propran ventron; ĉu *vivi* ne dezirus atingi liberecon je ajna prezo, ĉar vi pretendas ĝin kiel vian unuenaskitecon? 5. Kial ĵeti rigardojn al via fortikaĵo? Libereco ne estas aĉetebla. Senutile estas do enskribi en vian ĉeflibron la objekton "Libereco", ĉar liberecon posedas nek tiuj, kiuj ĝin aĉetis, nek tiuj, kiuj ĝin vendis. Vi devas doni ĉi tiun bonon al vi mem, kaj serĉi ĝin de vi mem.

Unue liberigu vin de la timo de la morto, ĉar la morto metas la jugon ĉirkaŭ niajn kolojn; tiam liberigu vin de la timo de malriĉeco. 6. Se vi sciis, kiom malmulte da malbono estas en la malriĉeco, komparu la vizaĝojn de malriĉuloj kun tiuj de riĉuloj; la kompatindulo ridetas pli ofte kaj pli sincere; liaj mizeroj ne eniras profunden; eĉ se venos sur lin ia maltrankvilo, ĝi pasas kiel nebulebla nubo. Sed la gajeco de tiuj, kiujn homoj nomas feliĉaj, estas ŝajnigita, dum ilia malĝojo estas peza kaj supura, kaj des pli peza, ĉar ili eble ne dume elmontras sian malĝojon, sed devas plenumi la rolon de feliĉo meze de malĝojoj, kiuj manĝas iliajn mem korojn. 7. Mi ofte sentas min vokita uzi la sekvan ilustradon, kaj ŝajnas al mi, ke neniu esprimas pli efike ĉi tiun dramon de la homa vivo, en kiu ni estas asignitaj la rolojn, kiujn ni devas ludi tiel malbone. Ĉi tie estas la viro, kiu persekutas sur la scenejo kun ŝveliganta haveno kaj kapo ĵetita malantaŭen, kaj diras:

*Jen mi estas tiu, kiun Argos salutas kiel sinjoro,
Kiun Pelops lasis la heredanton de landoj, kiuj disvastiĝis
De Helesponto kaj de th' Ionia maro
E'en ĝis la Istmia markolo.*

Kaj kiu estas ĉi tiu ulo? Li estas nur sklavo; lia salajro estas kvin mezuroj da greno kaj kvin denaroj. **8.** Tiu alia, kiu, fiera kaj kaprica kaj blovita de fido je sia potenco, diras:

Paco, Menelao, aŭ ĉi tiu mano mortigos vin!

Ricevas ĉiutagan mizeraĵon kaj dormas sur ĉifonoj. Vi povas paroli sammaniere pri ĉiuj ĉi dandoj, kiujn vi vidas rajdantaj en portiloj super la kapoj de homoj kaj super la homamaso; ĉiukaze ilia feliĉo estas surmetita kiel la masko de la aktoro. Deŝiru ĝin, kaj vi malestimos ilin.

9. Kiam oni aĉetas ĉevalon, oni ordonas forigi ĝian kovrilon; vi deprenas la vestojn de sklavoj, kiuj estas anoncigitaj por vendo, por ke neniuj korpaj difektoj eskapi de via atento; se vi juĝas homon, ĉu vi juĝas lin kiam li estas envolvita en alivestiĝo? Sklavkomercistoj kaŝas sub ia ornamaĵo ajnan difekton kiu povas ofendi, kaj pro tio la kaptadoj mem vekas la suspekton de la aĉetanto. Se vi ekvidas kruron aŭ brakon, kiu estas ligita per ŝtofoj, vi postulas, ke ĝi estu senvestigita kaj ke la korpo mem estu malkaŝita al vi. **10.** Ĉu vi vidas ĉi tie skitan aŭ sarmatan reĝon, lian kapon ornamitan per la insigno de sia oficejo? Se vi deziras vidi al kio li sumiĝas, kaj scii lian plenan valoron, deprenu lian diademon; multe da malbono kaŝas sin sub ĝi. Sed kial mi parolas pri aliaj? Se vi volas valorigi vin, formetu vian monon, viajn bienojn, viajn honorojn, kaj rigardu en vian propran animon. Nuntempe vi prenas la vorton de aliaj kiel vi estas. Adiaŭ.

LXXXI. Pri Profitoj

1. Vi plendas, ke vi renkontiĝis kun sendanka homo. Se ĉi tio estas via unua tia sperto, vi devus danki aŭ al via bonŝanco aŭ al via singardemo. En ĉi tiu kazo, tamen, singardemo povas efiki nenion krom igi vin malmalavara. Ĉar se vi volas eviti tian danĝeron, vi ne donos profitojn; kaj tiel, ke profitoj ne perdiĝu ĉe alia viro, ili estos perditaj por vi mem.

Estas pli bone, tamen, ricevi neniun revenon ol doni neniujn avantaĝojn. Eĉ post malbona rikolto oni devus denove semi; ĉar ofte perdoj pro daŭra senfrukteco de neproduktema grundo estis bonigitaj per unujara fekundeco. 2. Por malkovri unu dankeman homon, indas provi multajn sendankemajn. Neniu havas tiel seneraran manon, kiam li donas avantaĝojn, ke li ne estas ofte trompita; estas bone por la vojaĝanto vagi, por ke li denove algluiĝu al la vojo. Post ŝiprompiĝo, maristoj denove provas la maron. La bankiero ne estas fortimigita de la forumo de la fripono. Se oni estus devigita forlasi ĉion, kio kaŭzis problemojn, la vivo baldaŭ malbriliĝus meze de malvigla mallaboreco; sed en via kazo ĉi tiu sama kondiĉo povas instigi vin fariĝi pli bonfara. Ĉar kiam la rezulto de iu entrepreno estas necerta, vi devas provi denove kaj denove, por sukcesi finfine. 3. Mi tamen diskutis la aferon kun sufiĉa pleneco en la volumoj, kiujn mi verkis, titolitaj "Pri Profitoj".

Kion mi opinias prefere esplori, estas ĉi tio, - demando, kiun mi opinias, ne sufiĉe klara: "Ĉu tiu, kiu helpis nin, kvadratis la konton kaj liberigis nin de nia ŝuldo, se li faris al ni damaĝon poste." Vi ankaŭ povas aldoni ĉi tiun demandon, se vi ŝatas: "kiam la damaĝo farita poste estis pli ol la helpo farita antaŭe." 4. Se vi serĉas la formalan kaj justan decidon de strikta juĝisto, vi trovos, ke li kontrolas unu agon per la alia, kaj deklaras: "Kvankam la vundoj superas la avantaĝojn, tamen ni devus krediti al la avantaĝoj ĉion, kio staras eĉ post la vundo." La damaĝo farita estis ja pli granda, sed la helpema ago estis farita unue. Tial la tempo ankaŭ devus esti konsiderata. 5. Aliaj kazoj estas tiel klaraj, ke mi ne bezonas memori al vi, ke vi ankaŭ devus rigardi tiajn punktojn kiel: Kiel ĝoje la helpo estis proponita, kaj kiom malvolonte la damaĝo estis farita, - ĉar profitoj, same kiel vundoj, dependas de la spirito. "Mi ne volis doni la profiton; sed mi estis konkerita de mia respekto al la viro, aŭ de la malgraveco de lia peto, aŭ de espero." 6. Nia sento pri ĉiu devo dependas ĉiukaze de la spirito, en kiu la utilo estas donita; ni pesas ne la plej grandan parton de la donaco, sed la kvaliton de la bonvolo, kiu instigis ĝin. Do nun ni forigu la divenlaboron; la antaŭa faro estis utilo, kaj la lasta, kiu transcendis la pli fruan utilon, estas vundo. La bonulo tiel aranĝas la du flankojn de sia ĉeflibro ke li memvole trompas sin aldonante la profiton kaj subtrahante de la vundo.

La pli indulga magistrato tamen (kaj mi prefere estu tia), ordonos al ni forgesi la vundon kaj memori la loĝejon. 7. "Sed certe," vi diras, "estas la parto de la justeco redoni al ĉiu tion, kio estas al li, - dankon kontraŭ utilo kaj repago, aŭ ĉiukaze malbonvolo, en revenu pro vundo!" Ĉi tio, mi diras, estos vera, kiam estas unu viro kiu kaŭzis la vundon, kaj alia viro kiu donis la utilon; ĉar se ĝi estas la sama viro, la forto de la vundo estas nuligita per la utilo donita. Efektive, homo, kiu devus esti pardonita, kvankam ne estis bonfaroj kredititaj al li en la pasinteco, devus ricevi ion pli ol nuran mildecon se li faras malbonon kiam li havas profiton al sia kredito. 8. Mi ne donas egalan valoron al avantaĝoj kaj vundoj. Mi kalkulas profiton je pli alta rapideco ol vundo. Ne ĉiuj dankemaj personoj scias, kion ĝi implikas esti en ŝuldo por profito; eĉ senpripensa, kruda ulo, unu el la komuna gregoj, povas scii, precipe baldaŭ post kiam li ricevis la donacon; sed li ne scias, kiom profunde li ŝuldas pro tio. Nur la saĝulo scias precize, kian valoron oni devas meti al ĉio; ĉar la malsaĝulo, kiun mi ĵus menciis, kiom ajn

bonaj estas liaj intencoj, aŭ pagas malpli ol li ŝuldas, aŭ pagas ĝin en la malĝusta tempo aŭ en la malĝusta loko. Tion, por kio li devas reveni, li malŝparas kaj perdas. **9.** Estas mirinde preciza frazeologio aplikita al certaj temoj, delonge establita terminologio, kiu indikas certajn agojn per simboloj plej efikaj kaj kiuj servas por skizi la devojn de viroj. Ni, kiel vi scias, kutimas paroli tiel: "A. redonis la favoron donitan de B." Revenigi signifas transdoni memvole tion, kion vi ŝuldas. Ni ne diras: "Li repagis la favoron"; ĉar "repagi" estas uzata de homo, sur kiu oni postulas pagon, de tiuj, kiuj pagas kontraŭ sia volo, de tiuj, kiuj pagas sub ajnaj cirkonstancoj, kaj de tiuj, kiuj pagas per tria partio. Ni ne diras: "Li 'restarigis' la profiton", aŭ 'solvis' ĝin; ni neniam kontentiĝis per vorto, kiu taŭge validas por monŝuldo. **10.** Reveni signifas proponi ion al tiu, de kiu vi ion ricevis. La frazo implicas libervolan revenon; tiu, kiu faris tian revenon, servis la asignon al si.

La saĝulo esploras en sia propra menso pri ĉiuj cirkonstancoj: kiom li ricevis, de kiu, kiam, kie, kiel. Kaj do ni deklaras ke neniu krom la saĝulo scias kiel rekompenci favoron; krome, neniu krom la saĝulo scias doni utilon, – tiu viro, mi volas diri, kiu ĝuas la donadon pli ol la ricevanto ĝuas la ricevon. **11.** Nun iu kalkulos ĉi tiun rimarkon kiel unu el la ĝenerale surprizaj deklaroj, kiaj ni stoikuloj kutimas fari kaj kiaj la grekoj nomas "paradoksoj" kaj diros: "Ĉu vi do subtenas, ke nur la saĝulo scias kiel redoni favoron? Ĉu vi asertas, ke neniu alia scias fari restarigo al kreditoro por ŝuldo? Aŭ, aĉetante varon, al pagi plenan valoron al la vendisto?" Por ne venigi sur min ian odion, mi diru al vi, ke Epikuro diras la samon. Ĉiuokaze, Metrodorus rimarkas ke nur la saĝulo scias kiel resendi favoron. **12.** Denove, la supre menciita kontraŭulo miras pri nia diro: "La saĝulo sola scias ami, la saĝulo sola estas vera amiko." Kaj tamen estas parto de amo kaj de amikeco redoni favorojn; ne, plue, ĝi estas ordinara ago, kaj okazas pli ofte ol vera amikeco. Denove, ĉi tiu sama kontraŭulo miras pri nia diro: "Ne ekzistas lojaleco krom ĉe la saĝulo", kvazaŭ li mem ne dirus la samon! Aŭ ĉu vi pensas, ke estas iu lojaleco en tiu, kiu ne scias kiel redoni favoron? **13.** Tiuj ĉi viroj, sekve, ĉesu misfamigi nin, same kvazaŭ ni eldirus neeban fanfaronon; ili devus kompreni, ke la esenco de honoro loĝas en la saĝulo, dum inter la homamaso ni trovas nur la fantomon kaj la ŝajnon de honoro. Neniu krom la saĝulo scias kiel redoni favoron. Eĉ malsaĝulo povas redoni ĝin proporcie al sia scio kaj sia potenco; lia kulpo estus manko de scio prefere ol manko de volo aŭ deziro. Volo ne venas per instruado.

14. La saĝulo komparos ĉion unu kun la alia; ĉar la sama objekto fariĝas pli granda aŭ pli malgranda, laŭ la tempo, la loko kaj la kaŭzo. Ofte la riĉaĵoj, kiuj estas elspezitaj abunde por palaco, ne povas atingi tiom multe kiom mil *denaroj* donitaj en la ĝusta tempo. Nun estas multe da diferenco ĉu vi donas senpagan, aŭ venas por helpi homon, ĉu via malavareco savas lin, aŭ starigas lin en la vivo. Ofte la donaco estas malgranda, sed la sekvoj grandaj. Kaj kia distingo vi imagas, ke ekzistas inter preni ion, kion oni mankas, – ion, kio estis ofertita, – kaj ricevi profiton por doni tion rekompence?

15. Sed ni ne reglitu en la temon, kiun ni jam sufiĉe esploris. En ĉi tiu ekvilibro de profitoj kaj vundoj, la bonulo, certe, juĝos kun la plej alta grado de justeco, sed li kliniĝos al la flanko de la profito; li pli facile turnos sin al tiu ĉi direkto. **16.** Krome, en tiaj aferoj la koncernato kutimas multe kalkuli. Viroj diras: "Vi donis al mi utilon en tiu afero de la sklavo, sed vi faris al mi vundon en la kazo de mia patro" aŭ: "Vi savis mian filon, sed rabis al mi patron." Simile, li sekvos ĉiujn aliajn aferojn en kiuj komparoj povas esti faritaj, kaj se la diferenco estos tre malgranda, li ŝajniĝos ne rimarki ĝin. Kvankam la diferenco estas granda, tamen se la koncesio povas esti farita sen difekto de devo kaj lojaleco, nia bonulo preterlasos ĝin – tio estas, kondiĉe ke la vundo ekskluzive influas la bonulo mem. **17.** Resume, la afero staras jene: la bonulo estos

facilanima en ekvilibro; li permesos tro multe esti metita kontraŭ lia kredito. Li ne volos pagi profiton balancante la vundon kontraŭ ĝi. La flanko al kiu li kliniĝos, la tendenco, kiun li elmontras, estas la deziro esti sub obligacioj por la favoro, kaj la deziro reveni pro tio. Ĉar ĉiu, kiu ricevas profiton pli volonte ol li repagos, ĝi eraras. Kiom tiu, kiu pagas, estas pli gaja ol tiu, kiu prunteprenas, tiom devas esti pli ĝoja tiu, kiu malŝarĝas sin de la plej granda ŝuldo - profito ricevita - ol tiu, kiu faras la plej grandajn devojn. **18.** Ĉar maldankemaj homoj ankaŭ ĉi-rilate eraras: ili devas pagi al siaj kreditoroj kaj kapitalon kaj interezon sed ili opinias, ke profitoj estas valuto, kiun ili povas uzi sen intereso. Do la ŝuldoj kreskas per prokrasto, kaj ju pli malfrue la ago estas prokrastita, des pli restas por pagi. Homo estas malagratulo, se li repagas favoron sen intereso. Tial, ankaŭ interezoj devus esti permesitaj, kiam vi komparas viajn kvitancojn kaj viajn elspezojn. **19.** Ni devus per ĉiuj rimedoj esti kiel eble plej dankemaj.

Ĉar dankemo estas bona afero por ni mem, en senco en kiu justeco, kiu kutime supozeble koncernas aliajn personojn, ne estas; dankemo revenas en granda mezuro al si. Ne ekzistas homo, kiu, kiam li profitigis sian proksimulon, ne profitis al si, – mi ne volas diri pro tio, ke tiu, kiun vi helpis, dezirus helpi vin, aŭ ke tiu, kiun vi defendis, volos protekti vin, aŭ ke ekzemplo de bona konduto revenas en rondo por profiti al la faranto, same kiel ekzemploj de malbona konduto retiriĝas al siaj aŭtoroj, kaj kiel homoj trovas neniun kompaton, se ili suferas malbonaĵojn, kiujn ili mem pruvis la eblecon fari; sed ke la rekompenco por ĉiuj virtoj kuŝas en la virtoj mem. Ĉar ili ne estas praktikataj por rekompenco; la salajro de bona faro estas esti farinta ĝin. **20.** Mi estas dankema, ne por ke mia proksimulo, incitita de la pli frua agado de bonkoreco, estu pli preta por profiti min, sed simple por ke mi faru plej agrablan kaj belan agon; Mi sentas min dankema, ne ĉar ĝi profitas al mi, sed ĉar ĝi plaĉas al mi. Kaj, por pruvi al vi la veron de tio ĉi, mi deklaras, ke eĉ se mi ne povas esti dankema sen ŝajni nedankema, eĉ se mi povas redoni profiton nur per ago, kiu similas vundon; eĉ tiel, mi strebos en la pleja trankvilo de spirito al la celo, kiun postulas honoro, en la mezo mem de malhonoro. Neniu, mi opinias, taksas la virton pli alte aŭ estas pli konsekrita al la virto ol tiu, kiu perdis sian reputacion por esti bona homo por ne perdi la aprobon de sia konscienco. **21.** Tiel, kiel mi diris, via dankemo estas pli favora al via propra bono ol al la bono de via proksimulo. Ĉar dum via proksimulo havis komunan, ĉiutagan sperton, – nome, rricevante la donacon, kiun li donis, – vi havis grandan sperton, kiu estas rezulto de tute feliĉa kondiĉo de animo, – sentis dankemon. Ĉar se malbono malfeliĉigas homojn kaj virto feliĉigas homojn, kaj se estas virto esti dankema, tiam la reveno, kiun vi faris, estas nur la kutima afero, sed la afero, al kiu vi atingis, estas netaksebla, - la konscio de dankemo, kiu venas nur al la animo, kiu estas dia kaj benita. La kontraŭan senton al ĉi tio tamen tuj ĉeestas la plej granda malfeliĉo; neniu homo, se li estos sendanka, estos malfeliĉa estonte. Mi ne permesas al li tagon de graco.

22. Ni do evitu esti maldankemaj, ne pro aliaj, sed pro ni mem. Kiam ni faras malbonon, nur la plej malgranda kaj malpeza parto de ĝi refluas sur nian proksimulon; la plej malbona kaj, se mi rajtas uzi la terminon, la plej densa parto de ĝi restas hejme kaj ĝenas la posedanton. Mia majstro Attalo kutimis diri: "Malbono mem trinkas la plej grandan parton de sia propra veneno." La veneno, kiun serpentoj portas por la detruo de aliaj, kaj sekrecias sen damaĝo al si mem, ne similas ĉi tiun venenon; ĉar ĉi tiu speco estas ruiniga por la posedanto. **23.** La maldankema homo torturas kaj turmentas sin; li malamas la donacojn, kiujn li akceptis, ĉar li devas fari revenon por ili, kaj li provas malgrandigi ilian valoron, sed li vere pligrandigas kaj troigas la vundojn, kiujn li ricevis. Kaj kio estas pli mizera ol homo, kiu forgesas siajn profitojn kaj alkroĉiĝas al siaj vundoj?

Saĝo, aliflanke, pruntedonas gracon al ĉiu utilo, kaj memvole rekomendas ĝin al sia propra favoro, kaj ĝojigas ŝian animon per daŭra rememoro pri tio. **24.** Malbonuloj havas nur unu plezuron pri bonfaroj, kaj tre mallongdaŭran plezuron pri tio; ĝi daŭras nur dum ili ricevas ilin. Sed la saĝulo devenas el tio daŭran kaj eternan ĝojon. Ĉar li ĝojas ne tiom ricevi la donacon, kiom ricevi ĝin; kaj ĉi tiu ĝojo neniam pereas; ĝi restas kun li ĉiam. Li malestimas la malbonagojn faritajn al li; li forgesas ilin, ne hazarde, sed memvole. **25.** Li ne metas malĝustan konstruon sur ĉion, aŭ serĉas iun, kiun li povas respondi pri ĉiu okazo; li prefere atribuas eĉ la pekojn de homoj al hazardo. Li ne miskomprenos vorton aŭ rigardon; li malpezigas ĉiujn malbonŝancojn interpretante ilin malavare. Li ne memoras vundon prefere ol servon. Laŭeble, li lasas sian memoron ripozi sur la pli frua kaj la pli bona faro, neniam ŝanĝante sian sintenon al tiuj, kiuj meritis bonon de li, krom en kazoj kie la malbonaj agoj multe superas la bonajn, kaj la spaco inter ili estas evidenta. eĉ al tiu, kiu al ĝi fermas la okulojn; eĉ tiam nur tiugrade, ke li strebas, ricevinte la plej grandan vundon, rekomenci la sintenon, kiun li tenis antaŭ ol li ricevis la profiton. Ĉar kiam la vundo nur egalas la profiton, iom da bonkora sento restas. **26.** Same kiel akuzito estas absolvita kiam la voĉoj estas egalaj, kaj same kiel la spirito de bonkoreco ĉiam provas fleksi ĉiun dubindan kazon al la pli bona interpreto, tiel la menso de la saĝulo, kiam la meritoj de alia nur egalas liajn malbonajn agojn, volos, certe, ĉesas senti devon, sed ne ĉesas deziri ĝin senti, kaj agas ĝuste kiel la homo, kiu pagas siajn ŝuldojn eĉ post kiam ili estis laŭleĝe nuligitaj.

27. Sed neniu povas esti dankema, se li ne lernis malestimi la aferojn, kiuj distras la ordinaran gregon; se vi volas reveni por favoro, vi devas esti preta ekzili, aŭ verŝi vian sangon, aŭ suferi malriĉecon, aŭ – kaj tio ofte okazos, – eĉ lasi vian mem senkulpecon makuliĝi kaj malkaŝi al hontaj kalumnioj. Ne estas malgrava prezo, kiun viro devas pagi pro dankemo. **28.** Ni havas nenion pli kara ol utilo, tiel longe kiel ni serĉas tian; ni tenas nenion pli malmultekosta post kiam ni ricevis ĝin. Ĉu vi demandas, kio igas nin forgesi ricevitajn profitojn? Ĝi estas nia ekstrema avido por ricevi aliajn. Ni konsideras ne tion, kion ni akiris, sed kion ni devas serĉi. Ni estas deflankitaj de la ĝusta vojo per riĉaĵoj, titoloj, potenco, kaj ĉio kio estas valora laŭ nia opinio sed senvalora se taksita je sia reala valoro. **29.** Ni ne scias, kiel pesi aferojn; ni devus konsiliĝi pri ili, ne kun ilia reputacio sed kun ilia naturo; tiuj aferoj ne posedas grandiozecon per kiu enlogi niajn mensojn, krom la fakto, ke ni kutimis miri pri ili. Ĉar ili ne estas laŭdataj ĉar ili devus esti dezirataj, sed ili estas dezirataj ĉar ili estas laŭdataj; kaj kiam la eraro de individuoj iam kreis eraron flanke de la publiko, tiam la publika eraro daŭras kreante eraron flanke de individuoj.

30. Sed kiel ni akceptas fidon tiajn taksojn de valoroj, tiel ni alprenu la fidon de la homoj ĉi tiun veron, ke nenio estas pli honorinda ol dankema koro. Ĉi tiu frazo estos reĉita de ĉiuj urboj, kaj de ĉiuj rasoj, eĉ tiuj de sovaĝaj landoj. Pri ĉi tiu punkto bono kaj malbona konsentos. **31.** Iuj laŭdas plezuron, iuj preferas labori; iuj diras, ke doloro estas la plej granda el malbonoj, iuj diras, ke i tute ne estas malbono; iuj inkludos riĉaĵojn en la Supera Bono, aliaj diros, ke ilia malkovro signifis malbonon al la homa raso, kaj ke neniu estas pli riĉa ol tiu, al kiu la Fortuno trovis nenion por doni. Meze de ĉi tiu diverseco de opinioj ĉiuj homoj ankoraŭ unuvoĉe, kiel estas la diro, voĉdonos "je" al la propono, ke danko estu redonita al tiuj, kiuj bone meritis de ni. Pri tiu ĉi demando la komuna grego, kiel ili estas ribelemaj, ĉiuj konsentos, sed nuntempe ni daŭre repagos vundojn anstataŭ profitojn, kaj la ĉefa kialo, kial homo estas sendanka, estas ke li trovis neeble esti sufiĉe dankema. **32.** Nia frenezo tiom longe iris, ke estas tre danĝera afero doni grandajn profitojn al homo; ĉar ĝuste pro tio, ke li opinias hontinda ne repagi, tiel li ne havus lasi vivantan, kiun li devus repagi. "Konservu por vi tion, kion vi ricevis; mi ne petas ĝin

reen; mi ne postulas ĝin. Estu sekure esti doninta favoron."Ne ekzistas pli malbona malamo ol tio, kiu fontas el honto ĉe profanado de utilo. Adiaŭo.

LXXXII. Pri la Natura Timo de Morto

1. Mi jam ĉesis zorgi pri vi. "Kiun do el la dioj," vi demandas, "vi trovis kiel vian kuponon?" Dio, mi diru al vi, kiu trompas neniun, – animon amantan de justa kaj bona. La pli bona parto de vi mem estas sur sekura tero. La fortuna povas vundi vin; kio estas pli trafa estas, ke mi ne timas, ke vi ne malbonu vin. Procedu kiel vi komencis, kaj starigu vin en tiu ĉi vivmaniero, ne lukse, sed trankvile. 2. Mi preferas esti en problemoj ol en lukso; kaj vi prefere interpretu la terminon "en problemoj" kiel la populara uzado kutimas interpreti ĝin: vivi "malmolan", "malglatan", "penegan" vivon. Ni kutimas aŭdi la vivon de certaj homoj laŭdata jene, kiam ili estas objektoj de malpopulareco: "Tiel-tiel vivas lukse"; sed per tio ili signifas: "Li estas mildigita per lukso". Ĉar la animo iom post iom fariĝas virineca, kaj malfortiĝas ĝis ĝi kongruas kun la facileco kaj maldiligento, en kiu ĝi kuŝas. Jen, ĉu ne estas pli bone por tiu, kiu estas vere viro, eĉ malmoliĝi? Poste, ĉi tiuj samaj dandoj timas tion, kion ili similis al siaj propraj vivoj. Estas multe da diferenco inter kuŝi senlabore kaj kuŝi entombigita! 3. "Sed," vi diras, "ĉu ne estas pli bone eĉ kuŝi senokupe ol turniĝi en ĉi tiuj kirloj de komerca distraĵo?" Ambaŭ ekstretoj estas malrekomenditaj - kaj streĉiteco kaj malvigleco. Mi opinias, ke tiu, kiu kuŝas sur parfumita kanapo, estas ne malpli morta ol tiu, kiu estas trenita per la hoko de la ekzekutisto.

Libertempo sen studo estas morto; ĝi estas tombo por la vivanta homo. 4. Kio do estas la avantaĝo de emeritiĝo? Kvazaŭ la veraj kaŭzoj de niaj maltrankviloj ne sekvus nin trans la maroj! Kia kaŝejo estas tie, kie la timo de morto ne eniras? Kiaj pacaj hantoj estas tie, tiel fortikigitaj kaj tiom forigitaj, ke doloro ne plenigas ilin per timo? Kie ajn vi kaŝos vin, homaj malsanoj tumultos ĉirkaŭe. Estas multaj eksteraj aferoj, kiuj ĉirkaŭas nin, por trompi nin aŭ por pezi sur nin; estas multaj aferoj en kiuj, eĉ meze de soleco, ĉagreniĝas kaj fermentas.

5. Sekve, zonu vin per filozofio, muro nepenetrebla. Kvankam ĝi estas atakita per multaj motoroj, Fortuno povas trovi neniun trairejon en ĝi. La animo staras sur neatakebla tero, se ĝi forlasis eksterajn aferojn; ĝi estas sendependa en sia propra fortikaĵo; kaj ĉiu armilo, kiun oni ĵetas, mankas al la marko. La fortuna ne havas la longan atingon, per kiu ni kreditas ŝin; ŝi povas kapti neniun krom tiu, kiu alkroĉiĝas al ŝi. 6. Ni do retiriĝu de ŝi, kiom ni povas. Ĉi tio estos ebla por ni nur per kono de memo kaj de la mondo de la Naturo. La animo devus scii kien ĝi iras kaj de kie ĝi venis, kio estas bona por ĝi kaj kio estas malbona, kion ĝi serĉas kaj kion ĝi evitas, kaj kio estas tiu Racio, kiu distingas inter la dezirinda kaj la nedezirinda, kaj per tio malsovaĝigas la frenezon. de niaj deziroj kaj trankviligas la perforton de niaj timoj.

7. Iuj homoj flatas sin, ke ili per si mem kontrolis ĉi tiujn malbonojn eĉ sen la helpo de filozofio; sed kiam iu akcidento kaptas ilin de ilia gardisto, malfrua konfeso de eraro estas eltordita de ili. Iliaj fanfaronaj vortoj pereas el iliaj lipoj, kiam la torturisto ordonas al ili etendi iliajn manojn, kaj kiam la morto alproksimiĝas! Vi povus diri al tia homo: "Estis al vi facile defii malbonojn, kiuj ne estis proksimaj; sed jen venas doloro, kiun vi deklaris, ke vi povas elteni; jen venas morto, kontraŭ kiu vi eldiris multajn kuraĝajn fanfaronojn! vipo krakas, la glavobrilas:

*Ha nun, Eneo, vi devas esti forta
Kaj forta de koro!"*

8. Tiu ĉi korforto tamen venos el konstanta studado, kondiĉe ke vi ekzercu, ne per la lango sed per la animo, kaj kondiĉe ke vi preparu vin por renkonti la morton. Por ebligi vin renkonti la

morton, vi povas atendi neniun kuraĝigon aŭ ĝojon de tiuj, kiuj provas kredigi vin, per sia hara logiko, ke morto ne estas malbono. Ĉar mi plezuras, bonega Lucilio, mokante la absurdaĵojn de la grekoj, de kiuj, je mia daŭra surprizo, mi ankoraŭ ne sukcesis forigi min. **9.** Nia majstro Zenono uzas silogismon tia: "Nenia malbono estas glora; sed morto estas glora; tial morto ne estas malbono." Kuraco, Zeno! Mi liberiĝis de timo; de nun mi ne hezitos nudi mian kolon sur la eŝafodo. Ĉu vi ne eldiros pli severajn vortojn anstataŭ veki mortonton al rido? Efektive, Lucilio, mi ne facile povus diri al vi, ĉu tiu, kiu pensis, ke li estingas la timon de morto, starigante tiun ĉi silogismon, estas des pli malsaĝa, aŭ tiu, kiu provis refuti ĝin, kvazaŭ ĝi havus ion rilaton kun la afero! **10.** Ĉar la refutante mem proponis kontraŭsilogismon, bazitan sur la propono ke ni rigardas morton kiel "sendiferenca", - unu el la aferoj kiujn la grekoj nomas ἀδιάφορα. "Nenio," li diras, "kio estas indiferenta povas esti glora; morto estas glora; tial morto ne estas indiferenta." Vi komprenas la malfacilan trompon, kiu estas enhavita en ĉi tiu silogismo: nura morto estas, fakte, ne glora; sed kuraĝa morto estas glora. Kaj kiam vi diras: "Nenio, kio estas indiferenta, estas glora", mi tion donas al vi, kaj deklaras, ke nenio estas glora krom tio, ke ĝi traktas indiferentajn aferojn. Mi klasifikas kiel "sendiferenca", - tio estas, nek bonon nek malbonon - malsanon, doloron, malriĉecon, ekzilon, morton. **11.** Neniu el ĉi tiuj aferoj estas interne glora; sed nenio povas esti glora krom ili. Ĉar ne malriĉecon ni laŭdas, ĝi estas homo, kiun malriĉeco ne povas humiliĝi aŭ fleksi. Nek ekzilo ni laŭdas, estas la homo, kiu retiriĝas en ekzilon en la spirito, en kiu li estus sendinta alian en ekzilon. Ne estas doloro, kiun ni laŭdas, estas la homo, kiun doloro ne devigis. Oni laŭdas ne la morton, sed la homon, kies animon morto forprenas, antaŭ ol ĝi povas ĝin konfuzi. **12.** Ĉio ĉi tio estas en si mem nek honorinda nek glora; sed iu el tiuj, kiujn virto vizitis kaj tuŝis, fariĝas honora kaj glora per virto; ili simple kuŝas intere, kaj la decida demando estas nur ĉu malvirteco aŭ virto ekregis ilin. Ekzemple, la morto, kiu en la kazo de Katono estas glora, estas en la kazo de Brutus tuj malnobla kaj malhonora. Por tio Bruto, mortkondamnita, provis akiri prokraston; li retiriĝis momenton por trankviligi sin; alvokite por morti kaj ordonite nudi sian gorĝon, li ekkriis: "Mi nudos mian gorĝon, se mi nur povas vivi!" Kia frenezo estas forkuri, kiam ne eblas returni sin! "Mi nudos la gorĝon, se mi nur povas vivi!" Li tre alproksimiĝis dirante ankaŭ: "eĉ sub Antonio!" Ĉi tiu ulo ja meritis esti transdonita al *vivo* !

13. Sed, kiel mi plu rimarkis, vi vidas, ke la morto en si mem estas nek malbono nek bono; Katono travivis morton plej honore, Brutus plej malnoble. Ĉio, se vi aldonas virton, alprenas gloron, kiun ĝi antaŭe ne posedis. Ni parolas pri suna ĉambro, kvankam la sama ĉambro estas malluma nokte. **14.** Ĝi estas la tago, kiu plenigas ĝin per lumo, kaj la nokto, kiu forŝtelas la lumon; tiel estas kun la aferoj, kiujn ni nomas indiferentaj kaj "mezaj" kiel riĉeco, forto, beleco, titoloj, reĝeco kaj iliaj maloj, - morto, ekzilo, malsaneco, doloro kaj ĉiuj tiaj malbonoj, kies timo pli aŭ malpli ĝenas nin; estas la malboneco aŭ la virto, kiu donas la nomon de bono aŭ malbono. Objekto ne estas per sia propra esenco aŭ varma aŭ malvarma; ĝi estas varmigita kiam ĵetite en fornon, kaj malvarmigita kiam faligita en akvon. La morto estas honorinda kiam rilatas al tio, kio estas honorinda; per tio mi celas virton kaj animon, kiu malestimas la plej malbonajn malfacilaĵojn.

15. Krome, estas vastaj distingo inter ĉi tiuj kvalitoj, kiujn ni nomas "mezaj". Ekzemple, morto ne estas tiel indiferenta kiel la demando, ĉu viaj haroj devas esti portitaj egale aŭ malegale. La morto apartenas inter tiuj aferoj, kiuj ja ne estas malbonaĵoj, sed ankoraŭ havas en ili ŝajnon de malbono; ĉar estas enplantitaj en ni amo al si mem, deziro al ekzistado kaj memkonservado, kaj ankaŭ abomeno al dissolvo, ĉar la morto ŝajnas forrabi al ni multajn bonojn kaj forpreni nin de la abundo, al kiu ni alkutimiĝis. Kaj estas alia elemento, kiu malproksimigas nin de la morto: ni

jam konas la nunecon, sed ne scias la estontecon, en kiun ni transdonos nin, kaj ni ŝrumpas de la nekonataĵo. Plie, estas nature timi la mondon de ombroj, kien la morto supozeble kondukas. **16.** Tial, kvankam la morto estas io indiferenta, ĝi tamen ne estas afero, kiun ni povas facile ignori. La animo devas esti malmoligita per longa praktiko, por ke ĝi lernu elteni la vidon kaj la alproksimiĝon de la morto.

Oni devas malestimi la morton pli ol oni kutimas malestimi. Ĉar ni kredas tro multajn el la rakontoj pri morto. Multaj pensuloj multe klopodis por pliigi ĝian malbonan reputacion; ili portretis la malliberejon en la mondo malsupre kaj la landon superfortitan de eterna nokto, kie

*Ene de lia sangomakula kaverno Infero gardisto grandega
Sian malbelan longon etendas sur duonkrucitaj ostoj
Kaj teruras la senkorpajn fantomojn
Per senĉesa ŝelo.*

Eĉ se vi povas gajni vian punkton kaj pruvi, ke ĉi tiuj estas nuraj rakontoj kaj ke nenio restas por la mortintoj por timi, alia timo ŝtelas sur vin. Ĉar la timo iri al la submondo egalas la timo iri nenien.

17. Fronte al ĉi tiuj nocioj, kiujn la longedaŭra opinio manĝis en niaj oreloj, kiel kuraĝa eltenado de morto povas esti io alia ol glora, kaj taŭga por rangi inter la plej grandaj atingoj de la homa menso? Ĉar la menso neniam altiĝos al virto, se ĝi kredas, ke la morto estas malbono; sed ĝi tiel levigis, se ĝi diras, ke morto estas afero de indiferenteco. Ne estas en la ordo de la naturo, ke homo iras kun granda koro al destino, kiun li kredas malbona; li iros malvigle kaj nevole. Sed nenio glora povas rezulti el malvolo kaj malkuraĝo; virto faras nenion sub devigo. **18.** Krome, neniue faro, kiun homo faras, estas honorinda, se li ne dediĉis sin al ĝi kaj prizorgis ĝin per sia tuta koro, ribelante kontraŭ ĝi sen parto de sia estaĵo. Kiam, tamen, homo iras por alfronti malbonon, ĉu pro timo de pli malbonaj malbonoj, ĉu kun la espero de varoj, kies atingo estas por li sufiĉa momento, ke li povas engluti la unu malbonon, kiun li devas elteni, - en tiu kazo la juĝo de la agento estas tiritita en du direktoj. Unuflanke estas la motivo, kiu ordonas al li plenumi sian celon; aliflanke, la motivo, kiu lin retenas kaj igas lin fuĝi de io, kio vekis lian timon aŭ kondukas al danĝero. Tial li estas ŝirita en malsamaj direktoj; kaj se tio okazas, la gloro de lia ago malaperis. Ĉar virto plenumas siajn planojn nur kiam la spirito estas en harmonio kun si mem.

*Ne cedu al malbonoj, sed, ankoraŭ pli kuraĝa, iru
Kie permesos via sorto.*

19. Vi ne povas "ankoraŭ pli kuraĝa iri", se vi estas konvinkita, ke tiuj aferoj estas la veraj malbonoj. Elradikigu ĉi tiun ideon el via animo; alie viaj timoj restos nedeciditaj kaj tiel kontrolas la impulson al ago. Vi estos puŝita en tion, al kio vi devus antaŭeniri kiel soldato. Tiuj de nia lernejo, estas vere, igus homojn pensi, ke la silogismo de Zenono estas ĝusta, sed ke la dua kiun mi menciis, kiu estas starigita kontraŭ lia, estas trompa kaj malĝusta. Sed mi miaflanke rifuzas redukti tiajn demandojn al afero de dialektikaj reguloj aŭ al la subtilecoj de tute eluzita sistemo. For, mi diras, ĉiaspeca afero, kiu igas homon senti, kiam demando estas proponita al li, ke li estas ĉirkaŭita, kaj devigas lin konfesi premison, kaj poste igas lin diri unu aferon en sia respondo kiam lia vera opinio estas alia. Kiam la vero estas en ludo, ni devas agi pli sincere; kaj kiam timo estas batalenda, ni devas agi pli kuraĝe. **20.** Tiajn demandojn, kiujn la

dialektikistoj engaĝas en subtilecoj, mi preferas solvi kaj pesi racie, kun la celo gajni konvinkon kaj ne devigi la juĝon.

Kiam generalo tuj kondukos en agon armeon pretan renkonti morton por iliaj edzinoj kaj infanoj, kiel li admonos ilin al batalo? Mi memorigas vin pri la Fabii, kiuj prenis sur unu solan klanon militon, kiu koncernis la tutan ŝtaton. Mi atentigas al vi la Lacedemonojn en pozicio ĉe la pasejo mem de Termopiloj! Ili ne havas esperon de venko, nek esperon de reveno. La loko, kie ili staras, estu ilia tombo. **21.** En kiu lingvo vi instigas ilin bari la vojon per siaj korpoj kaj preni sur sin la ruinon de sia tuta tribo, kaj retiriĝi de la vivo prefere ol de sia posteno? Ĉu vi diru: "Kio kio estas malbono ne estas glora; sed morto estas glora; tial morto ne estas malbono"? Kia potenca diskurso! Post tiaj vortoj, kiu hezitus ĵeti sin sur la seritajn lancojn de la malamikoj, kaj morti en siaj spuroj? Sed prenu Leonidas: kiel kuraĝe li alparolis siajn virojn! Li diris: "Soldatoj, ni iru al nia matenmanĝo, sciante, ke ni vespermanĝos en Hadeso!" La manĝaĵo de ĉi tiuj viroj ne fariĝis bukema en iliaj buŝoj, nek algluiĝis en iliaj gorĝoj, nek glitis de iliaj fingroj; fervore ili akceptis la inviton al matenmanĝo, kaj ankaŭ al vespermanĝo! **22.** Pensu ankaŭ pri la fama roma generalo; liaj soldatoj estis senditaj por kapti pozicion, kaj kiam ili estis vojontaj tra grandega armeo de la malamiko, li alparolis ilin per la vortoj: "Vi devas nun iri, kunsoldatoj, al ĉi tiu loko, de kio ne estas "devo" pri via reveno!"

Vi vidas do, kiel rekta kaj perempta virto estas; sed kiun homon sur la tero povas fari via trompa logiko pli kuraĝa aŭ pli justa? Prefere ĝi rompas la spiriton, kiu neniam estu malpli streĉita aŭ devigita trakti etajn kaj dornajn problemojn ol kiam iu granda laboro estas planita. **23.** Ĝi ne estas la Tricent, – estas la tuta homaro, kiu devus esti liberigita de la timo de morto. Sed kiel vi povas prui al ĉiuj tiuj homoj, ke morto ne estas malbono? Kiel vi povas venki la nociojn de nia tuta pasinta vivo, - nociojn per kiuj ni estas nuancitaj ekde nia infanaĝo? Kian helpon vi povas malkovri por la senhelpo de la homo? Kion vi povas diri, ke la homoj kuregis, ardantaj de fervoro, en la mezon de danĝero? Per kia konvinka parolo vi povas deturni tiun ĉi universalan senton de timo, per kia forto de saĝeco vi povas deturni la konvinkon de la homa gento, kiu firme kontraŭstaras vin? Ĉu vi proponas konstrui slogvortojn por mi, aŭ kunligi etajn silogismojn? Necesas bonegaj armiloj por frapi grandajn monstrojn. **24.** Vi rememoras la ferocan serpenton en Afriko, pli timiga por la romaj legioj ol la milito mem, kaj vane atakita de sagoj kaj skarpoj; ĝi ne povus esti vundita eĉ de "Pythius", ĉar ĝia grandega grandeco, kaj la forteco kiu egalas ĝian grandecon, igis lancojn, aŭ ajnan armilon ĵetitan de la mano de homo, forrigardi. Ĝi estis finfine detruita per ŝtonoj egalaj en grandeco al muelŝtonoj. Ĉu vi do ĵetas etajn armilojn kiel la viajn eĉ kontraŭ la morton? Ĉu vi povas ĉesigi leonan atakon per aleno? Viaj argumentoj estas ja akraj; sed nenio estas pli akra ol tigo de greno. Kaj certaj argumentoj fariĝas senutilaj kaj senutilaj pro sia tre subtileco. Adiaŭ.

LXXXIII. Pri Ebrieco

1. Vi ordonas, ke mi raportu al vi pri ĉiu aparta tago kaj ankaŭ pri la tuta tago; do vi devas havi bonan opinion pri mi, se vi pensas, ke en ĉi tiuj miaj tagoj estas nenio por kaŝi. Ĉiokaze, estas tiel ke ni devus vivi, - kvazaŭ ni vivus en plena vido de ĉiuj homoj; kaj estas tiel ke ni pensu, - kvazaŭ estus iu, kiu povus rigardi en niajn plej internajn animojn; kaj estas unu, kiu povas tiel rigardi. Ĉar kio utilas, ke io estas kaŝita de homo? Nenio estas forigita de la vido de Dio. Li estas atestanto de niaj animoj, kaj li venas en la mezon mem de niaj pensoj - venas en ilin, mi diras, kiel tiu, kiu iam povas foriri. 2. Mi do faros, kiel vi diros, kaj volonte informos vin per letero, kion mi faras, kaj en kiu sinsekvo. Mi daŭre observos min mem, kaj - plej utila kutimo - revizios ĉiun tagon. Ĉar jen kio nin malvirtigas: ke neniu el ni rigardas malantaŭen super sia propra vivo. Niaj pensoj estas dediĉitaj nur al tio, kion ni faros. Kaj tamen niaj planoj por la estonteco ĉiam dependas de la pasinteco.

3. Hodiaŭ estas nerompita; neniu forŝiris de mi la plej etan parton de ĝi. La tuta tempo estis dividita inter ripozo kaj legado. Mallonga spaco estis donita al korpa ekzercado, kaj sur ĉi tiu tero mi povas danki maljunecon - mia ekzercado kostas tre malmulte da peno; tuj kiam mi moviĝas, mi estas laca. Kaj laceco estas la celo kaj fino de ekzercado, kiom ajn forta oni estas. 4. Ĉu vi demandas, kiuj estas miaj korstimuloj? Unu sufiĉas por mi, - la sklavo Fario, agrabla ulo, kiel vi scias; sed mi interŝanĝos lin kontraŭ alia. En mia vivotempo mi bezonas iun, kiu havas ankoraŭ pli tenerajn jarojn. Fario, ĉiokaze, diras, ke li kaj mi estas en la sama vivoperiodo; ĉar ni ambaŭ perdas la dentojn. Tamen eĉ nun mi apenaŭ povas sekvi lian paŝon dum li kuras, kaj post tre mallonga tempo mi tute ne povos sekvi lin; do vi vidas, kian profiton ni ricevas el ĉiutaga ekzercado. Tre baldaŭ malfermiĝas larĝa intervalo inter du personoj kiuj vojaĝas alimaniere. Mia sklavo grimpas supren en la sama momento, kiam mi malsupreniras, kaj vi certe scias, kiom pli rapidas ĉi tiu lasta. Ne, mi eraris; ĉar nun mia vivo ne falas; ĝi falas rekte. 5. Ĉu vi demandas, pro ĉio tio, kiel rezultis nia raso hodiaŭ? Ni kuregis al egaleco, - io, kio malofte okazas en kurada konkurso. Laciinte min tiamaniere (ĉar mi ne povas nomi ĝin ekzercado), mi prenis malvarman banon; ĉi tio, ĉe mia domo, signifas nur malmulte da varmego. Mi, la iama fervorulo de malvarmakvo, kiu kutimis festi la novan jaron plonĝante en la kanalon, kiu, same nature kiel mi entreprenus legi aŭ verki, aŭ verki paroladon, kutimis inaŭguri la unuajn de la jaro kun plonĝo en la Virgo-akvedukto ŝanĝis mian fidelecon, unue al Tibro, kaj poste al mia plej ŝatata tanko, kiu estas varmigita nur de la suno, foje kiam mi estas plej fortika kaj kiam ne estas manko en miaj korpaj procezoj. Restas al mi tre malmulte da energio por bani. 6. Post la bano, iom da malfreŝa pano kaj matenmanĝo sen tablo; ne necesas lavi la manojn post tia manĝo. Poste venas tre mallonga dormeto. Vi konas mian kutimon; Mi profitas de malmulta dormo, - kvazaŭ maljungante. Ĉar mi estas kontenta, se mi nur povas ĉesi resti maldorma. Kelkfoje mi scias, ke mi dormis; aliffoje, mi havas nuran suspekton.

7. Jen, nun sonas pri mi la bruo de la Rasoj! Miaj oreloj estas frapitaj de subita kaj ĝenerala kriado. Sed ĉi tio ne ĝenas miajn pensojn aŭ eĉ ne rompas ilian kontinuecon. Mi povas elteni tumulton kun plena rezignacio. La konfuzaĵo de voĉoj miksitaj en unu noto sonas al mi kiel la fulmo de ondoj, aŭ kiel la vento, kiu frapas la arbopintojn, aŭ kiel ajna alia sono kiu ne donas signifon.

8. Kio estas do, vi demandas, al kiu mi atentis? Mi diros al vi. Penso restas en mia menso, restinta de hieraŭ, - nome, kion homoj de la plej granda sagaco volis diri, kiam ili proponis la plej bagatelaj kaj komplikaj pruvoj por problemoj de la plej granda graveco, - pruvoj kiuj povas

esti veraj, sed neniu la malpli similas trompojn. **9.** Zenono, tiu plej granda el la homoj, la honorata fondinto de nia brava kaj sankta lernejo de filozofio, volas nin malinstigi de ebrieco. Aŭskultu do liajn argumentojn pruvantajn, ke la bonulo ne ebriiĝos: "Neniu konfidigas sekreton al ebriulo; sed oni konfidigas sekreton al bonulo; tial, la bonulo ne ebriiĝos." Rimarku, kiel ridinde fariĝas Zenono, kiam ni starigas similan silogismon kontraste kun lia. Estas multaj, sed unu sufiĉos: "Neniu konfidigas sekreton al homo, kiam li dormas; sed oni konfidigas sekreton al bonulo; tial, la bonulo ne endormiĝas." **10.** Pozidonio pledas la aferon de nia majstro Zenono en la nura ebla maniero; sed ĝi ne povas, mi opinias, esti pledata eĉ tiamaniere. Ĉar Posidonius asertas ke la vorto "ebria" estas uzita laŭ du manieroj, - en la unu kazo de viro kiu estas ŝargita kun vino kaj havas neniun kontrolon de li mem; en la alia, de homo, kiu kutimas ebriiĝi, kaj estas sklavo de la kutimo. Zeno, li diras, signifis ĉi-lastan, - la homon, kiu kutimas ebriiĝi, ne la homon kiu estas ebria; kaj neniu konfidus al ĉi tiu persono ian sekreton, ĉar ĝi povus esti elplorigata kiam la viro estis en siaj tasoj. **11.** Ĉi tio estas trompo. Ĉar la unua silogismo rilatas al tiu, kiu efektive estas ebria kaj ne al tiu, kiu estas ebrionta. Vi certe konfesos, ke estas granda diferenco inter homo, kiu estas ebria, kaj ebriulo. Tiu, kiu efektive estas ebria, povas esti en ĉi tiu stato por la unua fojo kaj eble ne havas la kutimon, dum la ebriulo ofte estas libera de ebrio. Mi do interpretas la vorton en ĝia kutima signifo, precipe ĉar la silogismo estas starigita de homo, kiu okupiĝas pri zorgema uzado de vortoj, kaj kiu penas sian lingvon. Cetere, se tion Zenon volis diri, kaj kion li deziris, ke ĝi signifas por ni, li klopodis utiligi dusenca vorto por labori en trompo; kaj neniu devas fari tion, kiam la vero estas la celo de esploro.

12. Sed ni konfesu ja, ke li volis diri tion, kion diras Pozidonio; eĉ tiel, la konkludo estas falsa, - ke sekretoj ne estas konfiditaj al kutima drinkulo. Pensu, kiom da soldatoj, kiuj ne ĉiam estas sobraj, estas konfiditaj de generalo aŭ kapitano aŭ centestro mesaĝojn, kiuj eble ne estas diskonigitaj! Koncerne la fifaman intrigon murdi Gaius Cezaron, - mi volas diri la Cezaro kiu konkeris Pompeon kaj akiris kontrolon de la ŝtato, - Tillius Cimber estis konfidita kun ĝi ne malpli ol Gaius Cassius. Nun Cassius dum sia tuta vivo trinkis akvon; dum Tillius Cimber estis stultulo same kiel batemulo. Cimber mem aludis ĉi tiun fakton, dirante: "Mi portas majstron? Mi ne povas porti mian alkoholaĵon!" **13.** Ĉiu do memoru tiujn, kiuj, laŭ sia scio, povas esti malbone fidindaj pri vino, sed bone fidindaj pri la parolado; kaj tamen okazas en mia menso unu kazo, kiun mi rakontos, por ke ĝi ne forgesu. Ĉar la vivo devus esti provizita per okulfrapaj ilustraĵoj. Ni ne ĉiam rememoru la malklaran pasintecon.

14. Lucius Piso, la Direktoro de Publika Sekureco en Romo, estis ebria ekde la tempo mem de sia nomumo. Li kutimis pasigi la plej grandan parton de la nokto ĉe bankedoj, kaj dormis ĝis tagmezo. Tiel li pasigis siajn matenajn horojn. Tamen, li plej diligente aplikis sin al siaj oficialaj devoj, kiuj inkludis la kuratorecon de la grandurbo. Eĉ la sankta Aŭgusto konfidis al li sekretajn ordonojn kiam li metis lin en komandon de Trakio. Piso konkeris tiun landon. Ankaŭ Tiberio fidis lin, kiam li feriadis en Kampanio, postlasante en la urbo multajn kritikajn aferojn, kiuj vekis kaj suspekton kaj malamon. **15.** Mi pensas, ke estis ĉar la ebrio de Pizo montriĝis bone por la imperiestro, ke li nomumis al la oficejo de urba prefekto Cossus, homon de aŭtoritato kaj ekvilibro, sed tiel trempita kaj trempita en trinkaĵo, ke unufoje, en kunveno de la Senato, kie li venis post bankedado, lin venkis dormeto, el kiu oni ne povis vekti lin, kaj devis esti portita hejmen. Ĝuste al ĉi tiu viro Tiberio sendis multajn ordonojn, skribitajn en sia propra mano, - ordonojn, kiujn li kredis, ke li ne devus fidi eĉ al la oficistoj de sia domo. Cossus neniam lasis eĉ unu sekreton elgliti, ĉu persona aŭ publika.

16. Do ni forigu ĉiujn tiajn harangojn kiel ĉi tiu: "Neniu en la ligiloj de ebriceco havas potencon super sia animo. Kiel la kuvoj mem estas krevataj de nova vino, kaj kiel la skorio ĉe la fundo leviĝas al la supraĵo de la forto de la fermentado; tiel, kiam la vino eferveskas, io ajn kasita malsupre estas alportata kaj videbla. Kiel homo, venkita de likvoro, ne povas reteni sian nutraĵon, kiam li tro indulgis vinon, tiel li ne povas konservi sekreton, ĉu Li elverŝas senpartie kaj siajn proprajn sekretojn kaj tiujn de aliaj personoj." **17.** Ĉi tio, kompreneble, estas kio kutime okazas, sed ankaŭ ĉi tio, - ke ni konsiliĝas pri seriozaj temoj kun tiuj, kiujn ni scias, ke ni kutimas trinki libere. Tial ĉi tiu propono, kiu estas metita en la alivestiĝo de defendo de la silogismo de Zenono, estas malvera, - ke sekretoj ne estas konfidentaj al la kutima drinkulo.

Kiom pli bone estas sincere akuzi ebricecon kaj malkaŝi ĝiajn malvirtojn! Ĉar eĉ la meza bonulo evitas ĉi tiun, sen paroli pri la perfekta saĝulo, kiu kontentigas sian soifon; la saĝulo, eĉ se de tempo al tempo kondukas lin bona ĝojo, kiu pro amiko estas iom tro forportata, tamen ĉiam haltas antaŭ ebrieco. **18.** Ni esploras poste la demandon, ĉu la menso de la saĝulo estas ĉagrenita de tro da vino kaj faras malsaĝojn kiel tiuj de la toperisto; sed dume, se vi volas pruvi, ke bonulo ne devas ebriiĝi, kial ellabori ĝin per logiko? Montru, kiel malbone estas verŝi pli da likvoro ol oni povas porti, kaj ne koni la kapablon de la propra stomako; montru kiom ofte la ebriulo faras aferojn, kiuj lin ruĝigas, kiam li estas sobra; konstata tiun ebricecon estas nenio krom kondiĉo de frenezo intence supozita. Plilongigi la staton de la drinkulo al pluraj tagoj; ĉu vi havos ian dubon pri lia frenezo? Eĉ kiel ĝi estas, la frenezo ne estas malpli; ĝi nur daŭras pli mallongan tempon. **19.** Pensu pri Aleksandro el Makedonio, kiu ponardis Kliton, lian plej karan kaj plej fidelan amikon, ĉe bankedo; post kiam Aleksandro komprenis, kion li faris, li volis morti, kaj certe li devus esti mortinta.

Ebriceco ekbruligas kaj malkaŝas ĉiajn malvirtojn, kaj forigas la senton de honto, kiu vualas niajn malbonajn entreprenojn. Ĉar pli da homoj sin detenas de malpermesitaj agoj, ĉar ili hontas pro peko, ol ĉar iliaj inklinoj estas bonaj. **20.** Kiam la forto de vino fariĝis tro granda kaj akiris kontrolon super la menso, ĉiu kaŝa malbono eliras el sia kaŝejo. Ebriceco ne kreas malvirton, ĝi nur vidas ĝin; en tiaj tempoj la voluptulo ne atendas eĉ la privatecon de dormoĉambro, sed sen prokrasto donas liberan ludon al la postuloj de siaj pasioj; en tiaj tempoj la malĉasta viro proklamas kaj publikigas sian malsanon; en tiaj tempoj via krucgrajna ulo ne retenas sian langon nek lian manon. La malhumila viro pliiĝas sian arogantecon, la senkompata sian kruelecon, la kalumnianto sian malbonagon. Ĉiu malvirto ricevas liberan ludon kaj venas al la fronto. **21.** Krome, ni forgesas, kiuj ni estas, ni eldiras vortojn haltantajn kaj malbone elparolatajn, la rigardo malfirmas, la paŝo ŝanceliĝas, la kapo kapturnas, la plafono mem moviĝas kvazaŭ ciklono turnus la tutan domon, kaj la stomako suferas torturon kiam la vino generas gason kaj igas niajn intestojn ŝveliĝi. Tamen, tiutempe, ĉi tiuj problemoj povas esti eltenataj, tiel longe kiel la viro konservas sian naturan forton; sed kion li povas fari, kiam dormo difektas liajn potencojn, kaj kiam tio, kio estis ebrieco, fariĝas maldigesto?

22. Pensu pri la malfeliĉoj kaŭzita de ebrieco en nacio! Ĉi tiu malbono perfidis al iliaj malamikoj la plej bravajn kaj militemajn rasojn; ĉi tiu malbono faris breĉojn en muroj defenditaj de la obstina militado de multaj jaroj; ĉi tiu malbono devigis sub fremdan regadon popolojn, kiuj estis tute necedemaj kaj spitemaj al la jugo; ĉi tiu malbono venkis per la vinpokalo tiujn, kiuj sur la kampo estis nevenkeblaj. **23.** Aleksandro, kiun mi ĵus menciis, trapasis siajn multajn marŝadojn, siajn multajn batalojn, siajn vintrajn kampanjojn (per kiuj li laboris venkante malavantaĝojn de tempo aŭ loko), la multajn riverojn, kiuj fluis el nekonataj fontoj, kaj la

multaj maroj, ĉiuj en sekureco; estis malmodereco en drinkado kiu malaltigis lin, kaj la fama mort-komerca bovlo de Heraklo.

24. Kia gloro estas porti multe da likvoro? Kiam vi gajnis la premion, kaj la aliaj bankedanoj, sterninte dormante aŭ vomante, rifuzis vian defion al ankoraŭ aliaj tosto; kiam vi estas la lasta pluvivanto de la festoj; kiam vi venkis ĉiun per via grandioza montrado de lerteco kaj ne ekzistas homo, kiu pruvis sin tiel granda kiel vi, – vi estas venkita de la barelo. **25.** Marko Antonio estis granda viro, viro de distingita kapablo; sed kio ruinigis lin kaj pelis lin en fremdajn kutimojn kaj malromiajn malvirtojn, se ne estis ebrio kaj – ne malpli potenca ol vino – amo al Kleopatro? Tio estis tio, kio faris lin malamiko de la ŝtato; ĉi tio ne faris al li egalecon por liaj malamikoj; ĉi tio estis, kio faris lin kruela, kiam li sidis ĉe tablo la estroj de la ŝtatestroj estis venigitaj; kiam meze de la plej ellaboritaj festenoj kaj reĝa lukso li identigus la vizaĝojn kaj manojn de homoj, kiujn li proskribis; kiam, kvankam peza de vino, li tamen soifis je sango. Estis netolerebla, ke li ebriiĝis dum li faris tiajn aferojn; kiom pli netolerebla, ke li faris tiujn aferojn efektive ebrie! **26.** Krueleco kutime sekvas vin-bibrado; ĉar la prudento de homo estas koruptita kaj sovaĝa. Same kiel longedaŭra malsano igas homojn kvietebloj kaj kolereblaj kaj sovaĝas ilin ĉe la plej malgranda kruciĝo de iliaj deziroj, tiel daŭraj ebriecoj bestigas la animon. Ĉar kiam homoj ofte estas ekster si, la kutimo de frenezo daŭras, kaj la malvirtoj, kiujn generis likvoro, konservas sian potencon eĉ kiam la alkoholaĵo malaperis.

27. Tial vi diru, kial la saĝulo ne devas ebriiĝi. Klarigu per faktoj, kaj ne per nuraj vortoj, la abomenecon de la afero, kaj ĝiajn ĉagrenajn malbonojn. Faru tion, kio estas la plej facila el ĉiuj - nome, pruvu, ke tio, kion homoj nomas plezuroj, estas punoj tuj kiam ili transpasis konvenajn limojn. Ĉar se vi provas pruvi, ke la saĝulo povas trinki sin per multe da vino kaj tamen teni sian vojon rekta, kvankam li estas en siaj tasoj, vi povas plu konkludi per silogismoj, ke li ne mortos se li englutus venenon, ke li ne dormos, se li prenas dormpocion, ke li ne vomos kaj malakceptos la materion, kiu ŝtopas lian stomakon, kiam vi donas al li heleboro. Sed, kiam la piedoj de homo ŝanceliĝas kaj lia lango malfirmas, kian kialon vi havas por kredi, ke li estas duone sobra kaj duone ebria? Adiaŭo.

LXXXIV. Pri kolektado de ideoj

1. La vojaĝoj, al kiuj vi referencas, - vojaĝoj, kiuj forskuas la maldiligenton el mia sistemo - mi opinias, ke ili estas profitaj kaj por mia sano kaj por miaj studoj. Vi vidas, kial ili profitas mian sanon: ĉar mia pasio por literaturo faras min maldiligenta kaj senzorga pri mia korpo, mi povas ekzerci deputito; rilate miajn studojn, mi montros al vi, kial miaj vojaĝoj helpas ilin, ĉar mi eĉ ne ĉesigis mian legadon. Kaj legado, mi opinias, estas nemalhavebla - unuavice, por ke mi ne kontentiĝu nur pri mi mem, kaj krome, post kiam mi lernis tion, kion aliaj eksciis per siaj studoj, por ebligi al mi juĝi iliajn eltrovaĵojn kaj pripensi eltrovaĵojn kiujn restas por fari. Legado nutras la menson kaj refreŝigas ĝin kiam ĝi estas laca de studo; tamen, ĉi tiu refreŝigaĵo ne akiras sen studo. 2. Ni ne devas limigi nin nek al skribo nek al legado; tiu, daŭra skribo, ĵetos malgajon super niajn fortojn kaj elĉerpigos ĝin; la alia faros nian forton flaska kaj akveca. Pli bone estas recurri al ili alterne, kaj miksi unu kun la alia, por ke la fruktoj de sia legado estu reduktitaj al konkreta formo per la plumo.

3. Ni sekvu, diras la homoj, la ekzemplon de la abeloj, kiuj ĉirkaŭflugas kaj dehas la florojn, kiuj taŭgas por produkti mielon, kaj poste aranĝas kaj aranĝas en siaj ĉeloj ĉion, kion ili enportis; ĉi tiuj abeloj, kiel diras nia Virgilio,

*Paki fermu la fluantan mielon,
Kaj ŝveligu iliajn ĉelojn per dolĉa nektaro.*

4. Ne estas certe, ĉu la suko, kiun ili akiras el la floroj, formiĝas tuj en mielon, aŭ ĉu ili ŝanĝas tion, kion ili kolektis en ĉi tiun bongustan objekton, miksante ion kun ĝi kaj per certa propraĵo de sia spiro. Ĉar iuj aŭtoritatoj kredas, ke abeloj ne posedas la arton fari mielon, sed nur ĝin kolekti; kaj oni diras, ke en Hindujo mielo troviĝis sur la folioj de certaj kanoj, produktita de roso propra al tiu klimato, aŭ de la suko de la kano mem, kiu havas nekutiman dolĉecon kaj riĉecon. Kaj ankaŭ ĉe niaj propraj herboj, oni diras, ekzistas la sama kvalito, kvankam malpli klara kaj malpli evidenta; kaj estaĵo naskita por plenumi tian funkcion povus ĉasi ĝin kaj kolekti ĝin. Iuj aliaj asertas, ke la materialoj, kiujn la abeloj kolektis el la plej delikataj el florantaj kaj florantaj plantoj, estas transformitaj en ĉi tiun strangan substancon per procezo de konservado kaj zorgema konservado, helpata de tio, kio povus esti nomata fermentado, - per kiu apartaj elementoj estas kunigitaj en unu substancon.

5. Sed mi ne devas esti erarigita en alian temon ol tiun, pri kiu ni diskutas. Ankaŭ ni, mi diras, devus kopii tiujn abelojn, kaj kribri ĉion, kion ni kolektis el diversa legado, ĉar tiaj aferoj estas pli bone konservitaj se ili estas tenitaj apartaj; tiam, aplikante la kontrolan zorgon, per kiu nia naturo dotis nin, - alivorte, niajn naturajn donacojn, - ni tiel miksu tiujn plurajn gustojn en unu bongustan kunmetaĵon, ke, kvankam ĝi perfidas sian originon, tamen ĝi estas klare malsama afero ol tiu de kie ĝi venis. Jen kion ni vidas la naturon fari en niaj propraj korpoj sen ia laboro de nia flanko; 6. La manĝaĵo, kiun ni manĝis, kondiĉe ke ĝi konservas sian originan kvaliton kaj flosas en niaj stomakoj kiel nediluita maso, estas ŝarĝo; sed ĝi pasas en histon kaj sangon nur kiam ĝi estis ŝanĝita de sia origina formo. Tiel estas kun la manĝaĵo, kiu nutras nian pli altan naturon, - ni devus zorgi, ke ĉio, kion ni ensorbis, ne rajtu resti senŝanĝa, aŭ ĝi ne estos parto de ni. 7. Ni devas ĝin digesti; alie ĝi nur eniros la memoron kaj ne la rezonpovon. Ni lojale bonvenigu tiajn manĝaĵojn kaj faru ilin niaj, por ke io, kio estas unu, estu formita el multaj elementoj, same kiel unu nombro estas formita el pluraj elementoj kiam, laŭ nia kalkulado, pli malgrandaj sumoj, ĉiu malsama de la aliaj, estas kunigitaj. Jen kion faru nia menso: ĝi devus kaŝi

ĉiujn materialojn, per kiuj ĝi estis helpita, kaj elmontri nur tion, kion ĝi faris el ili. **8.** Eĉ se aperos en vi similaĵo al tiu, kiu pro via admiro lasis sur vi profundan impreson, mi volus, ke vi simulu al li kiel infano similas al sia patro, kaj ne kiel bildo similas al sia originalo; ĉar bildo estas senviva afero.

"Kion," vi diras, "ĉu oni ne vidos, kies stilon vi imitas, kies rezonmetodon, kies akraj diroj?" Mi pensas, ke kelkfoje estas neeble vidi, kiu estas imitata, se la kopio estas vera; ĉar vera kopio stampas sian propran formon sur ĉiuj trajtoj, kiujn ĝi ĉerpis el tio, kion ni povas nomi la originalo, tiel ke ili estas kombinitaj en unuecon. **9.** Ĉu vi ne vidas kiom da voĉoj estas en ĥoro? Tamen el la multaj nur unu voĉo rezultas. En tiu ĥoro unu voĉo prenas la tenoron, alia la bason, alia la baritonon. Ekzistas ankaŭ virinoj, same kiel viroj, kaj la fluto estas miksitaj kun ili. En tiu ĥoro kaŝiĝas la voĉoj de la unuopaj kantistoj; kion ni aŭdas, estas la voĉoj de ĉiuj kune. **10.** Certe, mi aludas al la ĥoro, kiun la antikvaj filozofoj konis; en niaj aktualaj ekspozicioj ni havas pli grandan nombron da kantistoj ol antaŭe estis spektantoj en la antikvaj teatroj. Ĉiuj koridoroj estas plenigitaj de vicoj da kantistoj; latuninstrumentoj ĉirkaŭas la aŭditorion; la scenejo resonas per flutoj kaj instrumentoj de ĉiu priskribo; kaj tamen el la malkongruaj sonoj estiĝas harmonio.

Mi havus mian menson de tia kvalito kiel ĉi tiu; ĝi devus esti ekipita per multaj artoj, multaj preskriboj kaj ŝablonoj de konduto prenitaj el multaj epokoj de la historio; sed ĉiuj devus harmonie kunfandiĝi en unu. **11.** "Kiel," vi demandas, "ĉi tio povas esti plenumita?" Per konstanta peno, kaj farante nenion sen la aprobo de la racio. Kaj se vi volas aŭdi ŝian voĉon, ŝi diros al vi: "Forlasu tiujn okupojn, kiuj ĝis nun igis vin kuri tien kaj tien. Forlasu riĉaĵojn, kiuj estas aŭ danĝero aŭ ŝarĝo por la posedanto. Forlasu la plezurojn de la korpo kaj de la menso; ili nur moligas kaj malfortigas vin. Forlasu vian serĉadon de ofico; ĝi estas ŝvelinta, senutila kaj malplena afero, afero, kiu ne havas celon, tiel fervora vidi, ke neniu superas ĝin, kiel vidi neniun unu ĉe ĝiaj kalkanoj. Ĝi estas afliktita de envio, kaj vere de duobla envio; kaj vi vidas, kiel mizera estas la sorto de homo, se tiu, kiu estas celo de envio, sentas ankaŭ envion."

12. Ĉu vi vidas ĉi tiujn hejmojn de la grandaj, ĉi tiujn sojlojn tumultaj pro la kverelado de tiuj, kiuj volus omaĝi? Ili havas multajn insultojn por vi, kiam vi eniras la pordon, kaj ankoraŭ pli post vi enirinte. Preterpasu la ŝtupojn, kiuj supreniras al la domoj de riĉuloj, kaj la verandoj igitaj danĝeraj de la grandega amaso; ĉar tie vi staros, ne nur sur rando de krutaĵo, sed ankaŭ sur glitiga tero. Anstataŭ ĉi tio, direktu vian vojon ĉi tien al saĝo, kaj serĉu ŝiajn vojojn, kiuj estas vojoj por superi pacon kaj abundon. **13.** Kio ajn ŝajnas evidenta en la aferoj de homoj – kiel ajn eta ĝi vere estas kaj elstara nur kontraste kun la plej malsuperaj objektoj – estas tamen alirebla per malfacila kaj peniga vojo. Ĝi estas malglata vojo, kiu kondukas al la altaĵoj de grandeco; sed se vi volas grimpi ĉi tiun pinton, kiu kuŝas multe super la gamo de Fortuno, vi ja rigardos de supre ĉion, kion homoj rigardas kiel plej alta, sed tamen vi povas iri al la supro super ebena tero. Adiaŭo.

LXXXV. Pri Kelkaj Vantaj Silogismoj

1. Mi emis indulgi vin, kaj preterlasis iujn ajn nodajn problemojn, kiuj ankoraŭ restis nediskutataj; Mi kontentis doni al vi ian guston de la opinioj tenataj de la viroj de nia lernejo, kiuj deziras pruvi, ke virto per si mem sufiĉe kapablas rondigi la feliĉan vivon. Sed nun vi ordonas al mi inkluzivi la tutan plejparton aŭ de niaj propraj silogismoj aŭ de tiuj kiuj estis elpensitaj de aliaj skoloj kun la celo malgrandigi nin. Se mi volos fari ĉi tion, la rezulto estos libro, anstataŭ letero. Kaj mi deklaras ree kaj ree, ke mi ne ĝojas pri tiaj pruvoj. Mi hontas eniri la arenon kaj entrepreni batalon nome de dioj kaj viroj armitaj nur per aleno.

2. "Kiu posedas prudenton ankaŭ estas sindetena; kiu posedas sindetenon ankaŭ estas neŝancebla; tiu, kiu estas neŝancebla, estas neĝena; tiu, kiu estas neĝenata, estas libera de malĝojo; kiu estas libera de malĝojo, estas feliĉa. la prudenta viro estas feliĉa, kaj prudento sufiĉas por konsistigi la feliĉan vivon."

3. Iuj el la Peripatetiko respondas al tiu ĉi silogismo interpretante "neĝenata", "neŝancebla" kaj "libera de malĝojo" tiel, ke "neĝenata" signifas tiun, kiu malofte estas perturbita kaj nur al modera. gradon, kaj ne unu kiu neniam estas perturbita. Same oni diras, ke oni nomas homon "libera de malĝojo", kiu ne estas submetita al malĝojo, tiu, kiu falas en ĉi tiun ofendeblan staton ne ofte nek en tro granda grado. Ne estas, oni diras, la vojo de la homa naturo, ke la spirito de homo estu esceptigita de malĝojo, aŭ ke la saĝulo ne estas venkita de ĉagreno sed nur estas tuŝita de ĝi, kaj aliaj tiaspecaj argumentoj, ĉio konforme al la instruoj de ilia lernejo. 4. Ili ne abolicias la pasiojn tiamaniere; ili nur moderigas ilin. Sed kiel eta estas la supereco, kiun ni atribuas al la saĝulo, se li estas nur pli kuraĝa ol la plej aĉa, pli feliĉa ol la plej malĝoja, pli sinrega ol la plej senbrida, kaj pli granda ol la plej humila! Ĉu Ladaso fanfaronus pri sia rapideco en kurado, komparante sin kun la halto kaj la malfortuloj?

Ĉar ŝi povis senbruligi la plej supraĵajn klingojn de maizo
Kaj ne tuŝu ilin, kaj la molajn orelojn ne frapu;
Aŭ vojaĝu trans marojn, bone ekvilibre super
La ŝvelintaj inundoj, nek trempu ŝiajn flugantajn piedojn
En oceanaj akvoj.

Ĉi tiu estas rapideco taksita laŭ sia propra normo, ne tia, kiu gajnas laŭdon kompare kun tio, kio estas plej malrapida. Ĉu vi nomus viron bone, kiu havas malpezan febron? Ne, ĉar bona sano ne signifas moderan malsanon. 5. Ili diras: "La saĝulo estas nomata senĝena en la senco, en kiu granatoj estas nomataj mildaj - ne ke estas tute ne malmoleco en iliaj semoj, sed ke la malmoleco estas malpli granda ol antaŭe." Tiu vidpunkto estas malĝusta; ĉar mi aludas ne al la iom-post-ioma forigo de malbonoj ĉe bonulo, sed al la kompleta foresto de malbonoj; ne estu en li malbonaĵoj, eĉ ne malgrandaj. Ĉar se ekzistas, ili kreskos, kaj dum ili kreskos, ili malhelpos lin. Same kiel granda kaj kompleta katarakto tute blindigas la okulojn, do mezgranda katarakto malheligas ilian vidadon.

6. Se laŭ via difino la saĝulo havas iajn ajn pasiojn, lia racio ne konvenos al ili kaj estos rapide kondukata, kvazaŭ sur fluanta rivereto, - precipe se vi atribuas al li, eĉ ne unu pasion kun kiujn li devas lukti, sed ĉiujn pasiojn. Kaj amaso da tiaj, kvankam ili estas moderaj, povas influi lin pli ol la perforto de unu potenca pasio. 7. Li havas avidon je mono, kvankam en modera grado. Li havas ambicion, sed ĝi ankoraŭ ne estas plene ekscitita. Li havas varman humoron, sed ĝi

povas esti trankviligita. Li havas nekonstancon, sed ne tia kiu estas tre kaprica aŭ facile ekmoviĝita. Li havas volupton, sed ne la perfortan specon. Ni povus pli bone trakti homon, kiu posedis unu plenrajtan malvirton, ol kun tiu, kiu posedis ĉiujn malvirtojn, sed neniun el ili en ekstrema formo. **8.** Denove, ne gravas kiom granda estas la pasio; negrave kia grandeco povas esti, ĝi ne konas obeemon, kaj ne bonvenigas konsilojn. Same kiel neniun besto, ĉu sovaĝa, ĉu malsovaĝa kaj milda, obeas al racio, ĉar la naturo faris ĝin surda al konsilo; do la pasioj ne sekvas nek aŭskultas, kiom ajn malgravaj ili estas. Tigroj kaj leonoj neniam forigas sian sovaĝecon; ili kelkfoje moderigas ĝin, kaj tiam, kiam vi estas malplej preta, ilia milda furiozo estas vekita al frenezo. Malvirtoj neniam estas vere malsovaĝigitaj. **9.** Denove, se la racio venkas, la pasioj eĉ ne ekkomencos; sed se ili ekiras kontraŭ la volo de la racio, ili konservos sin kontraŭ la volo de la racio. Ĉar estas pli facile haltigi ilin en la komenco ol regi ilin kiam ili kolektiĝas. Tiu ĉi duonvoja tereno estas sekve misgvida kaj senutila; ĝi estas rigardata ĝuste kiel la deklaro, ke ni devus esti "modere" frenezaj aŭ "modere" malsanaj. **10.** Nur la virto posedas moderecon; la malbonoj, kiuj afliktas la menson, ne akceptas moderecon. Vi povas pli facile forigi ilin ol kontroli ilin. Ĉu oni povas dubi, ke la malvirtoj de la homa menso, kiam ili fariĝis kronikaj kaj malnoblaj ("malsanoj", ni nomas ilin), estas neregeblaj, kiel ekzemple avideco, krueleco kaj senbrideco? Tial ankaŭ la pasioj estas eksterregeblaj; ĉar estas de la pasioj, ke ni transiras al la malvirtoj. **11.** Denove, se vi donas iujn ajn privilegiojn al malĝojo, timo, deziro kaj ĉiuj aliaj malĝustaj impulsoj, ili ĉesos kuŝi en nia jurisdikcio. Kaj kial? Simple ĉar la rimedoj por veki ilin kuŝas ekster nia propra potenco. Ili do pligrandiĝos proporcie, kiam la kaŭzoj, per kiuj ili estas ekscititaj, estas pli grandaj aŭ malpli grandaj. Timo kreskos al pli grandaj proporcioj, se tio, kio kaŭzas la teruron, estas vidita kiel pli granda aŭ en pli proksima proksimeco; kaj la deziro fariĝos pli akra proporcie, kiam la espero de pli granda gajno alvokos ĝin al ago. **12.** Se la ekzisto de la pasioj ne estas en nia propra kontrolo, nek la amplekso de ilia potenco; ĉar se vi iam permesos al ili komenci, ili pliiĝos kune kun siaj kaŭzoj, kaj ili estos kiom ajn ili kreskos. Krome, kiom ajn malgrandaj estas ĉi tiuj malvirtoj, ili pligrandiĝas. Tio, kio estas malutila, neniam tenas en limoj. Kiom ajn bagatelaj malsanoj estas komence, ili rampas rapide; kaj foje la plej eta pliigo de malsano malaltigas la malfortigitan korpon!

13. Sed kia malsaĝeco estas, kiam la komencoj de iuj aferoj situas ekster nia kontrolo, kredi, ke iliaj finoj estas en nia kontrolo! Kiel mi havas la povon fini ion, kiam mi ne havis la povon kontroli ĝin komence? Ĉar estas pli facile konservi ajon ekstere, ol subteni ĝin post kiam vi enlasis ĝin. **14.** Iuj homoj faris distingon jene, dirante: "Se homo havas sinregadon kaj saĝon, li ja estas en paco rilate la sintenon kaj kutimon de lia menso, sed ne koncerne la rezulton, koncerne lian mensokutimon, li ne estas maltrankvila, a malvoja, a tima; sed estas multaj eksterlandaj kaŭzoj, kiuj trafas lin kaj venigu sur lin perturbon." **15.** Kion ili intencas diri estas ĉi tio: "Tiel-tiel ja ne estas homo kun kolera emo, sed tamen li foje cedas lokon al kolero", kaj "Li ja ne emas timi, sed tamen li foje spertas timon"; alivorte, li estas libera de la kulpo, sed ne estas libera de la pasio de timo. Se tamen oni iam donas al timo enirejon, ĝi per ofta uzo transiros en malvirton; kaj kolero, post kiam akceptita en la menson, ŝanĝos la pli fruan kutimon de menso kiu antaŭe estis libera de kolero. **16.** Krome, se la saĝulo, anstataŭ malestimi ĉiujn kaŭzojn, kiuj venas de ekstere, iam ajn timas ion, kiam venos la tempo, por ke li iru kuraĝe renkonte al la lanco aŭ al la flamoj, nome de sia lando, de siaj leĝoj kaj de sia libereco, li eliros kontraŭvole kaj kun malforta spirito. Tia malkonsekvenco de menso tamen ne konvenas al la karaktero de saĝulo.

17. Tiam, denove, ni zorgu, ke du principoj, kiujn oni devas aparte provi, ne estu konfuzitaj. Ĉar la konkludo estas atingita sendepende, ke tio sole estas bona, kio estas honorinda, kaj denove sendepende la konkludo, ke virto sufiĉas por la feliĉa vivo. Se tio sole estas bona, kio estas honorinda, ĉiuj konsentas, ke virto sufiĉas por vivi feliĉe; sed, male, se nur virto feliĉigas homojn, oni ne koncedos, ke tio sola estas bona, kio estas honorinda. 18. Ksenokrato kaj Speusippo opinias, ke homo povas fariĝi feliĉa eĉ nur per virto, tamen ne ke tio, kio estas honorinda, estas la sola bono. Epikuro ankaŭ decidas ke tiu, kiu posedas virton, estas feliĉa, sed tiu virto de si mem ne sufiĉas por la feliĉa vivo, ĉar la plezuro, kiu rezultas el virto, kaj ne virto mem, feliĉigas. Ĉi tio estas vana distingo. Ĉar la sama filozofo deklaras, ke virto neniam ekzistas sen plezuro; kaj tial, se virto estas ĉiam ligita kun plezuro kaj ĉiam nedisigebla de ĝi, virto estas per si mem sufiĉa. Ĉar virto tenas plezuron en sia kompanio, kaj ne ekzistas sen ĝi, eĉ kiam sole. 19. Sed estas absurde diri, ke homo estos feliĉa nur per virto, kaj tamen ne absolute feliĉa. Mi ne povas malkovri kiel tio povas esti, ĉar la feliĉa vivo enhavas en si bonon, kiu estas perfekta kaj ne estas superbla, Se homo havas ĉi tiun bonon, la vivo estas tute feliĉa.

Nun se la vivo de la dioj enhavas nenion pli grandan aŭ pli bonan, kaj la feliĉa vivo estas dia, tiam ne ekzistas plia alteco al kiu homo povas esti altigita. 20. Ankaŭ, se la feliĉa vivo mankas nenion, tiam ĉiu feliĉa vivo estas perfekta; ĝi estas feliĉa kaj samtempe plej feliĉa. Ĉu vi dubas, ke la feliĉa vivo estas la Supera Bono? Sekve, se ĝi posedas la Superan Bonon, ĝi estas superege feliĉa. Same kiel la Supera Bono ne akceptas kreskon (ĉar kio estos pli alta ol tio, kio estas supera?), ĝuste tiel ankaŭ la feliĉa vivo ne povas esti pli grandigita; ĉar ĝi ne estas sen la Supera Bono. Se do vi alkondukos unu homon, kiu estas "pli feliĉa" ol alia, vi ankaŭ alportos tiun, kiu estas "multe pli feliĉa"; vi tiam faros sennombrajn distingojn en la Supera Bono; kvankam mi komprenas, ke la Supera Bono estas tiu bono, kiu enlasas nenian gradon super si. 21. Se unu homo estas malpli feliĉa ol alia, sekvas, ke li fervore deziras la vivon de tiu alia kaj pli feliĉa viro preferu ol la sia. Sed la feliĉa viro preferas nenium alian vivon ol sian propran. Ĉiu el ĉi tiuj du aferoj estas nekredebla: ke restu io por deziri al feliĉa homo preferu ol kio estas, aŭ ke li ne preferu la aferon, kio estas pli bona ol tio, kion li jam havas. Ĉar certe, ju pli prudenta li estas, des pli li strebos al la plej bona, kaj li dezirus atingi ĝin per ĉiuj eblaj rimedoj. Sed kiel povas esti feliĉa, kiu ankoraŭ kapablas, aŭ pli ĝuste, kiu ankoraŭ estas ligita, avidi ion alian? 22. Mi diros al vi, kio estas la fonto de tiu ĉi eraro: la homoj ne komprenas, ke la feliĉa vivo estas unuo; ĉar ĝi estas ĝia esenco, kaj ne ĝia amplekso, kiu establas tian vivon sur la plej nobla ebena. Tial estas plena egaleco inter la vivo longa kaj la vivo mallonga, inter tio, kio estas disvastigita kaj tio, kio estas limigita, inter tio, kies influo estas sentata en multaj lokoj kaj en multaj direktoj, kaj tio, kio estas limigita al unu intereso. Tiuj, kiuj kalkulas la vivon laŭ nombro, aŭ laŭ mezuro, aŭ laŭ partoj, priabas ĝin de ĝia karakteriza kvalito. Nun, en la feliĉa vivo, kio estas la karakteriza kvalito? Ĝi estas ĝia pleneco. 23. Sateco, mi pensas, estas la limo al nia manĝado aŭ trinkado. A manĝas pli kaj B manĝas malpli; kian diferencon ĝi faras? Ĉiu nun estas sata. Aŭ A trinkas pli kaj B trinkas malpli; kian diferencon ĝi faras? Ĉiu ne plu soifas. Denove, A vivas dum multaj jaroj kaj B por malpli; negrave, se nur la multaj jaroj de A alportis tiom da feliĉo kiel la malmultaj jaroj de B. Tiu, kiun vi asertas, ke li estas "malpli feliĉa", ne estas feliĉa; la vorto ne akceptas malpliigon.

24. "Kiu estas kuraĝa estas sentima; kiu estas sentima, tiu estas libera de malĝojo; kiu estas libera de malĝojo, tiu estas feliĉa." Estas nia propra lernejo kiu enkadrigis ĉi tiun silogismon; ili provas refuti ĝin per ĉi tiu respondo, nome, ke ni stoikuloj supozas kiel akceptitan premison kiu estas malvera kaj klare kontestata, - ke la kuraĝulo estas sentima. "Kio!" ili diras, "ĉu la

kuraĝulo ne havos timon kontraŭ malbonaĵoj, kiuj minacas lin? Tio estus la kondiĉo de frenezulo, frenezulo, prefere ol de kuraĝulo. La kuraĝulo, estas vere, sentos timon en nur tre eta grado; sed li ne estas absolute libera de timo." **25.** Nun tiuj, kiuj asertas tion, duobligas al sia malnova argumento, ĉar ili rigardas malgravajn malvirtojn kiel ekvivalentajn al virtoj. Ĉar ja la homo, kiu ja sentas timon, kvankam li sentas ĝin iom malofte kaj iomete, ne estas libera de malbono, sed nur estas ĝenata de ĝi en pli milda formo. "Ne tiel," estas la respondo, "ĉar mi opinias, ke homo estas freneza, se li ne timas malbonojn, kiuj pendas super lia kapo." Tio, kion vi diras, estas tute vera, se la aferoj, kiuj minacas, estas vere malbonoj; sed se li sci'as, ke ili ne est'as mal'bon'o'j, kaj kred'as, ke la nur'a mal'bon'ec'o est'as mal'nobl'ec'o, li est'os lig'at'a alfront'i danĝer'o'j'n sen ango'o kaj mal'estimi aferojn, kiujn aliaj homoj ne pov'as ne tim'i. Aŭ, se estas la karakterizaĵo de malsaĝulo kaj frenezulo ne timi malbonojn, tiam ju pli saĝa homo estas des pli li timos tiajn aferojn! **26.**"Estas do doktrino de vi stoikuloj," ili respondas, "ke bravulo elmetos sin al danĝeroj." Neniel; li nur ne timos ilin, kvankam li evitos ilin. Estas dece, ke li estu singarda, sed ne timu. "Kion do? Ĉu li ne devas timi morton, malliberigon, bruladon, kaj ĉiujn aliajn misilojn de Fortuno?" Tute ne; ĉar li scias, ke ili ne estas malbonaĵoj, sed nur ŝajnas esti. Li kalkulas ĉiujn ĉi aĵojn kiel la ĉagrenojn de la ekzisto de homo. **27.** Pentru al li bildon de sklaveco, vipobatoj, ĉenoj, manko, kripligo de malsano aŭ torturo, – aŭ io ajn alia, kiun vi eble volas mencii; li kalkulos ĉiujn tiajn aferojn kiel terurojn kaŭzitajn de la perturbo de la menso. Ĉi tiuj aferoj estas timindaj nur de tiuj, kiuj estas timemaj. Aŭ ĉu vi rigardas kiel malbonon tion, al kiu ni iam estos devigitaj recurri memvole?

28. Kio do, vi demandas, estas malbono? Ĝi estas la cedo al tiuj aferoj, kiuj estas nomataj malbonoj; ĝi estas la transdono de sia libereco en ilian kontrolon, kiam vere ni devus suferi ĉion por konservi ĉi tiun liberecon. Libereco estas perdita, se ni ne malestimas tiujn aferojn, kiuj metas la jugon sur niajn kolojn. Se homoj sci'as, kio estas braveco, ili ne havus dubojn pri tio, kia estu la konduto de bravulo. Ĉar braveco ne estas senpripensa senpripenseco, aŭ amo al danĝero, aŭ svatado de timigaj objektoj; estas la scio, kiu ebligas al ni distingi inter tio, kio estas malbona kaj tio, kio ne estas. La kuraĝo plej multe zorgas pri si, kaj same eltenas kun la plej granda pacienco ĉion, kio havas falsan aspekton de malbono. **29.**"Kio do?" estas la demando; "se la glavado estas svingita super la kolo de via kuraĝulo, se li estas trapikita en ĉi tiu loko kaj en tio senĉese, se li vidas siajn internaĵojn en sia sino, se li denove estas turmentita post kiam li atendis, por ke li tiel sentu la turmentas pli akre, kaj se la sango refluas el intestoj, kie ĝi nur lastatempe ĉesis flui, ĉu li ne timas? Ĉu vi diru, ke li ankaŭ ne sentis doloron?" Jes, li sentis doloron; ĉar neniu homa virto povas liberigi sin de sentoj. Sed li ne havas timon; nevenkita li rigardas malsupren de alta alto sur siajn suferojn. Ĉu vi demandas al mi, kia spirito animas lin en ĉi tiuj cirkonstancoj? Ĝi estas la spirito de tiu, kiu konsolas malsanan amikon.

30. "Kio estas malbona malbonigas; tio, kio faras malbonon, plimalbonigas homon. Sed doloro kaj malriĉeco ne plimalbonigas homon; tial ili ne estas malbonaĵoj." "Via propono," diras la kontraŭulo, "estas malĝusta; ĉar kio damaĝas oni ne nepre plimalbonigas. La ŝtormo kaj la ŝtormo faras malbonon al la piloto, sed ili ne faras lin pli malbona piloto pro ĉio tio." **31.** Iuj el la stoika lernejo respondas al ĉi tiu argumento jene: "La piloto fariĝas pli malbona piloto pro ŝtormoj aŭ ŝtormoj, ĉar li ne povas plenumi sian celon kaj teni sian direkton; koncerne sian arton, li fariĝas neniu pli malbona estas piloto, sed en sia laboro li fariĝas pli malbona." Al tio respondas la Peripatetikoj: "Tial la malriĉeco plimalbonigos eĉ la saĝulon, kaj ankaŭ doloro, kaj ankaŭ io alia tia. Ĉar kvankam tiuj aferoj ne forrabas al li lian virton, tamen ili malhelpas la laboron de virto." **32.** Ĉi tio estus ĝusta deklaro, se ne estus la fakto, ke la piloto kaj la saĝulo

estas du malsamaj specoj de homoj. La celo de la saĝulo kondukante sian vivon estas ne plenumi ĉian danĝeron tion, kion li provas, sed fari ĉion ĝuste; la celo de la piloto, aliflanke, estas alporti sian ŝipon en havenon ĉe ĉiuj danĝeroj. La artoj estas servistinoj; ili devas plenumi tion, kion ili promesas fari. Sed saĝo estas mastrino kaj reganto. La artoj faras sklavon servon al la vivo; saĝo donas la ordonojn.

33. Por mi, mi subtenas, ke oni devas doni alian respondon: ke la arto de la piloto neniam plimalboniĝas pro la ŝtormo, nek la aplikado de lia arto ankaŭ. La piloto promesis al vi, ne prosperan vojaĝon, sed utilan plenumon de sia tasko - tio estas, sperta scio pri stirado de ŝipo. Kaj ju pli li estas malhelpata de la streso de la sorto, des pli lia scio evidentiĝas. Tiu, kiu povis diri: "Neptuno, vi neniam mallevos ĉi tiun ŝipon krom sur egala kilo", plenumis la postulojn de sia arto; la ŝtormo ne malhelpas la laboron de la piloto, sed nur lian sukceson. **34.** "Kio do," vi diras, "ne estas damaĝita piloto de iu ajn cirkonstanco, kiu ne permesas al li fari havenon, malsukcesigas ĉiujn liajn klopodojn kaj aŭ elportas lin al la maro, aŭ tenas la ŝipon per feroj, aŭ nudigas ŝiajn mastojn?" Ne, ĝi ne malutilas lin kiel piloton, sed nur kiel vojaĝanton; alie, li ne estas piloto. Ĝi ja estas tiom malproksime de malhelpi la arton de la piloto, ke ĝi eĉ elmontras la arton; ĉar ĉiu, laŭ la vortoj de la proverbo, estas piloto sur trankvila maro. Tiuj ĉi malbonŝancoj malhelpas la vojaĝon sed ne la stiriston kiel *stiristo*. **35.** Piloto havas duoblan rolon: unu li kundividigas kun ĉiuj siaj kunvojaĝantoj, ĉar li ankaŭ estas pasaĝero; la alia estas propra al li, ĉar li estas la piloto. La ŝtormo vundas lin kiel pasaĝeron, sed ne kiel piloton. **36.** Denove, la arto de la piloto estas alies bono - ĝi koncernas liajn pasaĝerojn same kiel la arto de kuracisto koncernas siajn pacientojn. Sed la bono de la saĝulo estas komuna bono - ĝi apartenas kaj al tiuj, en kies kompanio li loĝas, kaj ankaŭ al li mem. Tial nia piloto eble estos damaĝita, ĉar liaj servoj, kiuj estis promesitaj al aliaj, estas malhelpitaj de la ŝtormo; **37.** Sed la saĝulo ne estas difektita de malriĉeco, nek de doloro, nek de ia alia el la vivo ventegoj. Ĉar ĉiuj liaj funkcioj ne estas kontrolitaj, sed nur tiuj, kiuj apartenas al aliaj; li mem estas ĉiam en agado, kaj estas plej bonega en efikeco en la tempo mem kiam la sorto baris lian vojon. Ĉar tiam li efektive okupiĝas pri la komerco de saĝo; kaj ĉi tiun saĝon mi jam deklaris esti, kaj la bono de aliaj, kaj ankaŭ lia propra. Krome, li ne estas malhelpita helpi aliajn, eĉ en la tempo kiam limigaj cirkonstancoj premas lin malsupren. Pro lia malriĉeco li estas malhelpita montri kiel la Ŝtato devus esti pritraktita; sed li instruas, tamen, kiel oni devas trakti malriĉecon. Lia laboro daŭras dum lia tuta vivo.

Tiel neniuj sorto, neniuj ekstera cirkonstanco, povas forfermi la saĝulon de ago. Ĉar la afero mem, kiu engaĝas lian atenton, malhelpas lin prizorgi aliajn aferojn. Li estas preta por ambaŭ rezultoj: se ĝi alportas varojn, li regas ilin; se malbonoj, li venkas ilin. **39.** Tiel ĝisfunde, mi volas diri, li instruis sin, ke li elmontras sian virton en prospero same kiel en malfeliĉo, kaj tenas siajn okulojn sur la virto mem, ne sur la objektoj, pri kiuj la virto traktas. Tial nek malriĉeco, nek doloro, nek io alia, kiu deturnas la nespertulojn kaj pelas ilin kapantaŭen, detenas lin de lia vojo. **40.** Ĉu vi supozas, ke li estas pezita de malbonoj? Li uzas ilin. Ne estis el eburo nur, ke Fidias sciis fari statuojn; li ankaŭ faris statuojn el bronzo. Se vi donus al li marmoron, aŭ ankoraŭ pli malbonan materialon, li farus el ĝi la plej bona statuo, kiun la materialo permesus. Do la saĝulo evoluigos virton, se li povas, meze de riĉeco, aŭ, se ne, en malriĉeco; if possible, in his own country - se ne, en ekzilo; if possible, as a commandant - se ne, kiel ordinara soldato; se eble, en sana sano - se ne, malfortigita. Kian ajn bonŝancon li trovos, li realigos el tio ion rimarkindan.

41. Malsovaĝuloj estas seneraraj; ili prenas la plej sovaĝajn bestojn, kiuj povas bone teruri tiujn, kiuj ilin renkontas, kaj subigas ilin al la volo de la homo; ne kontentaj, ke ili forpelis ilian kruelecon, ili eĉ malsovaĝigas ilin tiel, ke ili loĝas en la sama loĝejo. La dresisto metas sian manon en la buŝon de la leono; la tigro estas kisita fare de sia gardanto. La eta etiopo ordonas al la elefanto sinki malsupren sur siaj genuoj, aŭ piediri la ŝnuron. Simile, la saĝulo estas lerta mano ĉe dresado de malbonoj. Doloro, manko, malhonoro, malliberigo, ekzilo, – ĉi tiuj estas universale timindaj; sed kiam ili renkontas la saĝulon, ili estas malsovaĝigitaj. Adiaŭo.

LXXXVI. Pri la Vilao de Scipio

1. Mi ripozas ĉe la kampara domo, kiu iam apartenis al Scipio Afrikano mem; kaj mi skribas al vi, respektinte lian spiriton kaj altaron, kiun mi emas opini la tombo de tiu granda militisto. Ke lia animo ja revenis al la ĉielo, de kie ĝi venis, mi estas konvinkita, ne ĉar li estris potencajn armeojn – ĉar Kambiso havis ankaŭ potencajn armeojn, kaj Kambiso estis frenezulo kiu sukcese uzis sian frenezon – sed ĉar li montris moderecon kaj senton de devo en mirinda mezuro. Mi rigardas ĉi tiun trajton en li kiel pli admirinda post lia retiriĝo el sia naskiĝlando ol dum li defendis ŝin; ĉar ekzistis la alternativo: Scipio restu en Romo, aŭ Romo restu libera. 2. "Estas mia deziro," li diris, "ne malobei niajn leĝojn, aŭ niajn kutimojn; ĉiuj romaj civitanoj havu egalajn rajtojn. Ho mia lando, profitu la bonon, kiun mi faris; sed sen mi. Mi estis la kaŭzo de via libereco, kaj mi ankaŭ estos ĝia pruvo; mi ekziliĝas, se estas vere, ke mi kreskis preter tio, kio estas al vi avantaĝo!"

3. Kion mi povas fari krom admiri ĉi tiun grandanimecon, kiu igis lin retiriĝi en libervolan ekzilon kaj malpezigi la staton de ĝia ŝarĝo? La aferoj iris tiom malproksimen, ke aŭ libereco devas kaŭzi damaĝon al Scipio, aŭ Scipio al libereco. Ĉiu el ĉi tiuj aferoj estis malĝusta antaŭ la ĉielo. Do li cedis lokon al la leĝoj kaj retiriĝis al Litternum, pensante fari la ŝtaton ŝuldanto por sia propra ekzilo ne malpli ol por la ekzilo de Hanibalo.

4. Mi inspektis la domon, kiu estas konstruita el hakitaj ŝtonoj; la muro, kiu enfermas arbaron; la turoj ankaŭ, rezistitaj ambaŭflanke por defendi la domon; la puto, kaŝita inter konstruaĵoj kaj arbustaroj, sufiĉe granda por provizi tutan armeon; kaj la banujo, enterigita en mallumo laŭ la malnova stilo, ĉar niaj prauloj ne pensis, ke oni povas havi varman banon krom en mallumo. Estis do granda plezuro al mi kontrasti la manierojn de Scipio kun la niaj. 5. Pensu, en ĉi tiu eta niĉo la "teruron de Kartago" al kiu Romo devus danki, ĉar ŝi ne estis kaptita pli ol unu fojon, kutimis bani korpon lacan de laboro sur la kampo! Ĉar li kutimis okupi sin kaj kultivi la grundon per siaj propraj manoj, kiel kutimis fari la bonaj malnovaj Romanoj. Sub ĉi tiu malpura tegmento li staris; kaj ĉi tiu etaĝo, kia ĝi estas malbona, portis lian pezon.

6. Sed kiu en la nunaj tagoj povus toleri bani sin tiel? Ni opinias nin malriĉaj kaj malbonaj, se niaj muroj ne brilas per grandaj kaj multekostaj speguloj; se niaj marmoroj el Aleksandrio ne estas forigitaj per mozaikoj el numida ŝtono, se iliaj limoj ne estas frontitaj sur ĉiuj flankoj kun malfacilaj ŝablonoj, aranĝitaj en multaj koloroj kiel pentraĵoj; se niaj volbitaj plafonoj ne estas enterigitaj en vitro; se niaj naĝejoj ne estas kovritaj per Thasian marmoro, once a rare and wonderful sight in any temple - laĝetoj en kiujn ni mallevis niajn korpojn post kiam ili estis drenitaj malfortaj per abunda ŝvito; kaj fine, se la akvo ne verŝis el arĝentaj spigotoj. 7. Mi ĝis nun parolis pri la ordinaraj banejoj; kion mi diros, kiam mi venos al tiuj de la liberuloj? Kia grandega nombro da statuoj, da kolonoj kiuj subtenas nenion, sed estas konstruitaj por ornamado, nur por elspezi monon! Kaj kiaj akvomasso kiuj falas frakasante de nivelo al nivelo! Ni fariĝis tiel luksaj, ke ni havos nenion krom altvaloraj ŝtonoj sur kiuj marŝi.

8. En ĉi tiu banejo de Scipio estas etaj fendoj – oni ne povas nomi ilin fenestroj – eltranĉitaj el la ŝtonmuro tiel, ke enlasi lumon sen malfortigi la fortikaĵojn; nuntempe, tamen, homoj konsideras banojn taŭgajn nur por tineoj, se ili ne estis tiel aranĝitaj, ke ili ricevas la sunon la tutan tagon tra la plej larĝaj fenestroj, se la homoj ne povas bani sin kaj ricevi sunbrunon samtempe, kaj se ili ne povas rigardi el siaj banujoj super terpecoj kaj maroj. Tiel ĝi iras; la

establaĵoj, kiuj altiris homamasojn kaj gajnis admiron kiam ili unue estis malfermitaj, estas evititaj kaj remetitaj en la kategorion de respektindaj antikvaĵoj tuj kiam lukso ellaboris ian novan aparaton, al sia propra finfina pereco. **9.** En la fruaj tagoj, tamen, ekzistis malmultaj banoj, kaj ili ne estis ekipitaj per ajna ekrano. Ĉar kial homoj detale aranĝu tion, kio kostas nur denaron kaj estis inventita por uzo, ne nur por ĝojo? La banantoj de tiuj tagoj ne havis akvon verŝita sur ilin, nek ĝi ĉiam kuris freŝa kvazaŭ el varma fonto; kaj ili ne kredis, ke tute gravas, kiom perfekte pura estas la akvo, en kiun ili devas lasi sian malpuraĵon. **10.** Vi dioj, kia plezuro estas eniri tiun malhelan banejon, kovritan per komuna speco de tegmento, sciante, ke en ĝi via heroo Katono, kiel edilo, aŭ Fabius Maximus, aŭ unu el la Kornelioj, varmigis la akvon per siaj propraj manoj. ! Ĉar tio estis ankaŭ la devo de la plej noblaj ediloj - eniri ĉi tiujn lokojn, al kiuj la loĝantaro frekventis, kaj postuli, ke ili estu purigitaj kaj varmitaj al varmego postulata de konsideroj de uzo kaj sano, ne la varmeco kiun homoj ĵus havas faris moda, tiel granda kiel incendio – tiom, ja, ke sklavo kondamnita pro ia krima krimo nun devus esti *banita* viva! Ŝajnas al mi, ke nuntempe ne estas diferenco inter "la bano estas en fajro", kaj "la bano estas varma".

11. Kiel iuj homoj nuntempe kondamnas Scipion kiel malpuron, ĉar li ne enlasis taglumon en sian ŝvitoĉambron tra larĝaj fenestroj, aŭ ĉar li ne rostis en la forta sunlumo kaj ĉirkaŭpaŝis ĝis li povis kuiru en la varma akvo! "Kompatinda malsaĝulo," oni diras, "li ne sciis vivi! Li ne banis sin en filtrita akvo; ĝi estis ofte malklara, kaj post pluvegoj preskaŭ ŝlime!" Sed al Scipio ne multe gravas, se li devis tiel bani sin; li iris tien por forlavi ŝviton, ne ŝmiraĵon. **12.** Kaj kiel vi supozas, ke iuj homoj respondos al mi? Ili diros: "Mi ne envias al Scipion; tio estis vere ekzilo vivo - toleri tiajn banojn!" Amiko, se vi estus pli saĝa, vi sciis, ke Scipio ne baniĝis ĉiutage. kiuj raportis al ni la antikvajn manierojn de Romo, ke la romianoj lavis nur siajn brakojn kaj krurojn ĉiutage – ĉar tiuj estis la membroj kiuj kolektis malpuraĵon en sia ĉiutaga laboro – kaj banis ĉie nur unufoje semajne. Ĉi tie iu respondos: "Jes; sufiĉe malpuraj uloj ili evidente estis! Kiel ili certe odoris!" Sed ili odoris je la tendaro, la bieno kaj heroeco. Nun kiam pikaj banejoj estis elpensitaj, viroj estas vere pli malbonaj ol antaŭe. **13.** Kion diras Horatius Flaccus, kiam li volas priskribi kanajlon, tiun, kiu estas konata pro sia ekstrema lukso? Li diras: "Buccillus odoras de parfumo." Montru al mi Buccillus en ĉi tiuj tagoj; lia odoro estus la vera kapro-odoro – li anstataŭis la Gargonius, kun kiu Horacio en la sama trairejo kontrastis lin. Nuntempe ne sufiĉas uzi unĝventon, krom se vi surmetu frean mantelon du-trifoje tage, por ke in ne forvaporu sur la korpo. Sed kial homo fanfaronus pri i tiu parfumo kvazaŭ i estus lia propra?

14. Se tio, kion mi diras, ŝajnos al vi tro pesimisma, akuzu ĝin kontraŭ la kampara domo de Scipio, kie mi lernis lecionon de Egialo, tre zorgema dommastro kaj nun posedanto de ĉi tiu bieno; li instruis al mi, ke arbo povas esti transplantita, kiom ajn foriris en jaroj. Ni maljunuloj devas lerni ĉi tiun preskribon; ĉar neniu el ni ne plantas olivejon por sia posteulo. Mi vidis ilin doni fruktojn en konvena sezono post tri aŭ kvar jaroj da neproduktiveco. **15.** Kaj vi ankaŭ estos ombrita de la arbo, kiu

*Estas malrapide kreski, Sed alportas ombbron por gajigi
Viaj nepoj en la malproksimaj jaroj,*

Kiel diras nia poeto Virgilio. Virgilio serĉis tamen ne tion, kio estas plej proksima al la vero, sed tion, kio plej taŭgas, kaj celis, ne instrui al la kamparano, sed plaĉi al la leganto. **16.** Ekzemple, preterlasante ĉiujn liajn aliajn erarojn, mi citos la fragmenton, en kiu estis al mi hodiaŭ detekti misfunkciadon:

*En printempo semu ankaŭ fabojn, ho trifolioplanto,
Vin bonvenigas la diserigantaj sulkoj; kaj
La milio postulas ĉujaran prizorgon.*

Vi povas juĝi laŭ la sekva okazaĵo ĉu tiuj plantoj devas esti metitaj samtempe, aŭ ĉu ambaŭ devus esti semitaj printempe. Estas junio ĉe la nuna skribo, kaj ni estas bone al julio; kaj mi vidis en ĉi tiu sama tago kamparanojn rikolti fabojn kaj semi milion.

17. Sed reveni al nia olivejo denove. Mi vidis ĝin plantita en du manieroj. Se la arboj estis grandaj, Aegialus prenis iliajn trunkojn kaj detranĉis la branĉojn ĝis la longo de po unu piedo; li poste transplantis kune kun la pilko, post detranĉo de la radikoj, lasante nur la dikan parton, de kiu pendas la radikoj. Li ŝmiris ĉi tion per sterko kaj enigis ĝin en la truon, ne nur amasigante la teron ĉirkaŭ ĝi, sed frapante kaj premante ĝin malsupren. **18.** Estas nenio, li diras, pli efika ol ĉi tiu paka procezo; alivorte, ĝi malhelpas la malvarmon kaj la venton. Krome, la trunko ne estas tiom skuita, kaj tial la pakado ebligas, ke la junaj radikoj eliru kaj ekkaptu la grundon. Tiuj ĉi estas necese ankoraŭ molaj; ili havas nur etan tenon, kaj tre malgranda skuado elradikigas ilin. Ĉi tiu pilko, krome, Aegialus purigas antaŭ ol li kovras ĝin. Ĉar li asertas, ke novaj radikoj fontas el ĉiuj partoj, kiuj estis tonditaj. Krome, la trunko mem ne devus stari pli ol tri aŭ kvar futojn de la tero. Ĉar tiel estos tuj densa kreskaĵo de la fundo, nek estos granda stumpo, tute seka kaj velkinta, kiel okazas ĉe malnovaj olivujoj. **19.** La dua maniero elmeti ilin estis jena: li elmetis en simila maniero branĉojn, kiuj estis fortaj kaj el mola ŝelo, kiel tiuj de junaj arbidoj kutimas esti. Ĉi tiuj kreskas iom pli malrapide, sed, ĉar ili fontas el tio, kio estas preskaŭ tranĉaĵo, ne estas en ili malglateco aŭ malbeleco.

20. Ankaŭ ĉi tion mi vidis lastatempe - aĝan vinberbranĉon transplantitan el sia propra plantejo. En ĉi tiu kazo, la fibroj ankaŭ devas esti kolektitaj kune, se eble, kaj tiam vi devas kovri la vinberbranĉon pli malavare, por ke radikoj elkresku eĉ el la stoko. Mi vidis tiajn plantadojn faritajn ne nur en februaro, sed fine de marto; la plantoj ekkaptas kaj ĉirkaŭbrakas fremdajn ulmojn. **21.** Sed ĉiuj arboj, li deklaras, kiuj estas, por tiel diri, "dikaj tigo", devus esti helpitaj per tankakvo; se ni havas ĉi tiun helpon, ni estas niaj propraj pluvfarantoj.

Mi ne intencas rakonti al vi plu pri ĉi tiuj preskriboj, por ke, kiel Egialo faris kun mi, mi ne trejnu vin por esti mia konkuranto. Adiaŭo.

LXXXVII. Kelkaj argumentoj favore al la simpla vivo

1. "Mi ŝiprompiĝis antaŭ ol mi surŝipiĝis." Mi ne aldonos kiel tio okazis, por ke vi ne konsideru ĉi tion ankaŭ kiel alian el la stoikaj paradoksoj; kaj tamen, kiam vi volos aŭskulti, eĉ kvankam vi ne volos, mi pruvos al vi, ke ĉi tiuj vortoj neniel estas malveraj, nek tiom surprizaj, kiel oni pensus unuavide. Dume, la vojaĝo montris al mi ĉi tion: kiom ni posedas tio estas superflua; kaj kiel facile ni povas decidi ni forigi aferojn, kies perdon, kiam ajn necesas disiĝi de ili, ni ne sentas.

2. Mia amiko Maximus kaj mi pasigis plej feliĉan periodon de du tagoj, kunportante tre malmultajn sklavojn – unu kaleŝon – kaj neniun ekipaĵon krom tio, kion ni portis sur niaj personoj. La matraco kuŝas sur la tero, kaj mi sur la matraco. Estas du tapiŝoj - unu por disvastigi sub ni kaj unu por kovri nin. 3. Nenio povus esti subtrahita de nia tagmanĝo; necesis ne pli ol unu horo por prepari, kaj ni ne estis sen sekaj figoj, neniam sen skribtabuloj. Se mi havas panon, mi uzas figojn kiel manĝon; se ne, mi rigardas figojn kiel anstataŭaĵon de pano. Tial ili alportas al mi novjaran festenon ĉiutage, kaj mi feliĉigas kaj prosperigas la Novjaron per bonaj pensoj kaj animgrandeco; ĉar la animo neniam estas pli granda ol kiam ĝi flankenlasis ĉiujn eksteraĵojn, kaj sekurigis al si pacon per nenio timante, kaj riĉaĵon per ne sopiro de riĉaĵo. 4. La veturilo, en kiu mi sidiĝis, estas ĉaro de kamparano. Nur promenante la muloj montras, ke ili vivas. La ŝoforo estas nudpieda, kaj ankaŭ ne ĉar estas somero. Mi apenaŭ povas devigi min deziri, ke aliaj pensu ĉi tiun ĉaron mia. Mia falsa embaraso pri la vero ankoraŭ tenas, vi vidas; kaj kiam ajn ni renkontas pli abundegan partion mi ruĝiĝas malgraŭ mi – pruvo, ke tiu ĉi konduto, kiun mi aprobas kaj aplaudas, ankoraŭ ne akiris en mi firman kaj firman loĝejon. Kiu ruĝiĝas pro rajdado en sonora kaptilo, tiu fanfaronos kiam li rajdas en stilo.

5. Do mia progreso estas ankoraŭ nesufiĉa. Mi ankoraŭ ne havas la kuraĝon malkaŝe agnoski mian ŝparemon. Eĉ tamen min ĝenas tio, kion aliaj vojaĝantoj pensas pri mi. Sed anstataŭ ĉi tio, mi vere estus eldirinta opinion kontraŭ tio, en kio kredas la homaro, dirante: "Vi estas freneza, vi estas trompita, via admiro dediĉas sin al superflua aferoj! Vi taksas neniun homon je lia reala valoro. Kiam posedaĵo pri tio, vi kalkulas tiel kun plej skrupula kalkulo tiujn, al kiuj vi pruntedonos aŭ monon aŭ profitojn; ĉar nun vi enmetas profitojn ankaŭ kiel pagojn en vian ĉeflibron. Vi diras: 'Liaj bienoj estas larĝaj, sed liaj ŝuldoj estas grandaj.' 'Li havas belan domon, sed li konstruis ĝin sur pruntita kapitalo.' 'Neniu homo montros pli brilan sekvantaron baldaŭ, sed li ne povas plenumi siajn ŝuldojn.' "Se li pagas siajn kreditorojn, li restos nenion." Do vi sentos vin ligita fari ankaŭ en ĉiuj aliaj kazoj, - por eltrovi per elimino la kvanton de la realaj havaĵoj de ĉiu viro.

7. Mi supozas, ke vi nomas viron riĉa nur ĉar lia orplato iras kun li eĉ dum liaj vojaĝoj, ĉar li terkultivas teron en ĉiuj provincoj, ĉar li malvolvas grandan kontlibron, ĉar li posedas bienojn proksime de la urbo tiel grandajn, ke homoj kolerus, ke li tenas ilin en la dezertaj teroj de Apulio. Sed post kiam vi menciis ĉiujn ĉi faktojn, li estas malriĉa. Kaj kial? Li estas en ŝuldo. "Ĝis kia grado?" vi demandas. Por ĉio, kion li havas. Aŭ eble vi pensas, ke gravas ĉu oni pruntis de alia viro aŭ de Fortuno. 8. Por kio utilas muloj kun uniforma livreo? Aŭ en ornamitaj ĉaroj kaj

*Ĉevaloj ornamitaj per purpuro kaj per tapiŝo,
Kun ora jungilaro pendants de iliaj koloj,
Ĉampante siajn flavajn pecojn, ĉiuj vestitaj per oro?*

Nek majstro nek mulo estas plibonigitaj per tiaj kaptadoj.

9. Marcus Cato la Cenzuristo, kies ekzistado helpis al la ŝtato same kiel tiu de Scipio, – ĉar dum Scipio batalis kontraŭ niaj malamikoj, Katono batalis kontraŭ niaj malbonaj moroj, – kutimis rajdi azenon, kaj azenon, ĉe tio, kiu portis selsakoj enhavantaj la necesajojn de la majstro. Ho, kiel mi ŝatus vidi lin renkonti hodiaŭ sur la vojo unu el niaj kokostoj, kun liaj eksterlandanoj kaj Numidianoj, kaj granda polvonubo antaŭ li! Via dando sendube ŝajnus rafinita kaj bone prizorgata kompare kun Marcus Cato, – via dando, kiu, meze de sia luksa ekipaĵo, ĉefe zorgas, ĉu turni sian manon al la glavo aŭ al la ĉastranĉilo. **10.** Ho kia gloro al la tempoj, en kiuj li vivis, por generalo, kiu festis triumfon, cenzuristo, kaj kio estas la plej rimarkinda el ĉiuj, Cato, kontentiĝi per unu sola nago, kaj per malpli ol tuta nago. je tio! Ĉar parto de la besto estis antaŭigita de la pakaĵo, kiu pendis malsupren sur ambaŭ flankoj. Ĉu vi do ne preferus la ĉevalĉevalon de Katono, tiun ununuran ĉevalĉevalon, selportitan de Katono mem, al la tuta sekvantaro de la bokĉevalo de dikaj poneoj, hispanaj spadikoj kaj trotuloj? **11.** Mi vidas, ke ne finiĝos trakti tian temon, krom se mi mem faros finon. Do mi nun silentiĝos, almenaŭ rilate al superfluaĵoj aferej tiaj; sendube la viro, kiu unue nomis ilin "malhelpoj" havis profetan aŭdon, ke ili estos tiaj, kiaj ili nun estas. Nuntempe mi ŝatus transdoni al vi la silogismojn, ĝis nun tre malmultajn, apartenantajn al nia lernejo kaj rilatajn al la demando pri virto, kiu laŭ nia opinio sufiĉas por la feliĉa vivo.

12. "Tio, kio estas bona, faras homojn bonaj. Ekzemple, tio, kio estas bona en la arto de muziko, faras la muzikiston. Sed hazardaj eventoj ne faras bonan homon; tial hazardaj eventoj ne estas varoj." La Peripatetiko respondas al tio dirante ke la premiso estas malvera; ke homoj ne ĉiukaze fariĝas bonaj per tio, kio estas bona; ke en la muziko estas io bona, kiel fluto, harpo aŭ orgeno taŭga por akompani kantadon; sed ke neniu el tiuj instrumentoj faras la muzikiston. **13.** Ni do respondos: "Vi ne komprenas, en kia senco ni uzis la frazon "tio, kio estas bona en muziko". Ĉar ni celas ne tion, kio ekipas la muzikiston, sed tion, kio faras la muzikiston; vi tamen aludas al la iloj de la arto, kaj ne al la arto mem. Se tamen io en la muzika arto estas bona, tio ĉiukaze faras la muzikiston." **14.** Kaj mi volus esprimi ĉi tiun ideon ankoraŭ pli klare. La bonon en la muzika arto ni difinas dumaniere: unue, tio, per kio la agado de la muzikisto estas helpata, kaj due, tio, per kio lia arto estas helpata. Nun la muzikinstrumentoj rilatas al lia agado, – kiel flutoj kaj orgenoj kaj harpoj; sed ili ne devas; fari kun la arto de la muzikisto mem. Ĉar li estas artisto eĉ sen ili; eble mankas al li la kapablo praktiki sian arton. Sed la bono en la homo ne estas sammaniere duobla; por la bono de la homo kaj la bono de vivo estas la samaj.

15. "Tio, kio povas fali al la sorto de iu ajn homo, kiom ajn malnobla aŭ malestimata li estu, ne estas bono. Sed riĉeco falas al la sorto de la padro kaj la dresisto de gladiatoroj; tial riĉeco ne estas bono. ." "Alia malĝusta premiso," ili diras, "ĉar ni rimarkas, ke varoj falas al la sorto de la plej malsuperaj homoj, ne nur en la arto de la klerulo, sed ankaŭ en la arto de resanigo aŭ en la arto de navigi." **16.** Tiuj ĉi artoj tamen ne faras konfeson de animo grandeco; ili ne leviĝas al ia altaĵo nek malsukcesas pri tio, kion alportos la sorto. Estas virto, kiu altigas la homon kaj metas lin pli alta ol tio, kion la mortontoj estimas; virto nek tro avidas nek timas troe tion, kion oni nomas bona aŭ tion, kio estas nomata malbona. Chelidon, unu el la eŭnukoj de Kleopatro, posedis grandan riĉaĵon; kaj lastatempe Natalis - viro kies lango estis same senhonta kiel ĝi estis malpura, viro kies buŝo kutimis plenumi la plej malnoblajn oficojn - estis la heredanto de multaj, kaj ankaŭ faris multajn siajn heredantojn. Kio do? Ĉu estis lia mono, kiu malpurigis lin, aŭ ĉu li mem malpurigis lian monon? Mono falas en la manojn de certaj viroj kiel ŝilingo falas

laŭ kloako. **17.** La virto staras super ĉiuj tiaj aferoj. Ĝi estas taksita en monero de sia propra monfarado; kaj ĝi opinias ke neniu el tiuj hazardaj bonŝancoj estas bona. Sed medicino kaj navigado ne malpermesas al si kaj al siaj sekvantoj miri pri tiaj aferoj. Kiu ne estas bona homo povas tamen esti kuracisto, aŭ piloto, aŭ klerulo, – jes, same bone kiel li povas esti kuiristo! Tiu, al kies sorto apartenas posedi ion, kio ne estas de hazarda speco, ne povas esti nomita hazarda speco de homo; homo estas de la sama speco kiel tio, kion li posedas. **18.** Fortikaĵo valoras ĝuste tio, kion ĝi tenas; aŭ pli ĝuste, ĝi estas nura akcesoraĵo de tio, kion ĝi tenas. Kiu iam metas ian prezon al plena monujo krom la prezo establita de la kalkulo de la mono deponita en ĝi? Ĉi tio validas ankaŭ por la posedantoj de grandaj bienoj: ili estas nur akcesoraĵoj kaj kromaĵoj al siaj havaĵoj.

Kial do la saĝulo estas granda? Ĉar li havas grandan animon. Sekve, estas vere, ke tio, kio falas al la sorto eĉ de la plej malestiminda homo, ne estas bono. **19.** Tiel, mi neniam devus rigardi neaktivecon kiel bonon; ĉar eĉ la rano kaj la pulo posedas ĉi tiun kvaliton. Nek mi devus rigardi ripozon kaj liberon de mizero kiel bonon; ĉar kio estas pli trankvila ol vermo? Ĉu vi demandas, kio produktas la saĝulon? Tio, kio produktas dion. Vi devas koncedi, ke la saĝulo havas en elemento de pieco, ĉieleco, grandiozeco. La bono ne venas al ĉiu, nek ĝi permesas al iu hazarda homo posedi ĝin. **20.** Jen:

Kiajn fruktojn ĉiu lando donas, aŭ ne portos;

*Ĉi tie greno, kaj tie la vinberbranĉo, pli riĉiĝas.
Kaj aliloke ankoraŭ la mola arbo kaj herbo
Nedevito vestas sin per verdo. Ĉu vi vidas,
kiel Tmolo elportas siajn safranajn parfumojn,
Kaj eburo venas el Ind; mola Ŝeba sendas
Sian incenson, Kaj la nevestita Ĥalibo
Sian feron.*

21. Tiuj ĉi produktoj estas disigitaj al apartaj landoj, por ke la homoj estu devigataj komerci inter si, ĉiu siavice serĉante ion de sia proksimumo. Do la Supera Bono havas ankaŭ sian propran loĝejon. Ĝi ne kreskas kie kreskas eburo, aŭ fero. Ĉu vi demandas, kie loĝas la Supera Bono? En la animo. Kaj krom se la animo estas pura kaj sankta, ne estas loko en ĝi por Dio.

22. "Bono ne rezultas el malbono. Sed riĉeco rezultas el avideco; tial riĉeco ne estas bono." "Ne estas vero," ili diras, "ke bono ne rezultas el malbono. Ĉar mono venas el sakrilegio kaj ŝtelo. Sekve, kvankam sakrilegio kaj ŝtelo estas malbonaj, tamen ili estas malbonaj nur ĉar ili faras pli malbonon ol bonon. Ĉar ili alportas gajnon; sed la gajno estas akompanata de timo, angoro kaj turmento de menso kaj korpo." **23.** Kiu diras tion, tiu nepre devas konfesi, ke sakrilegio, kvankam ĝi estas malbono ĉar ĝi faras multe da malbono, tamen estas parte bona ĉar ĝi plenumas certan kvanton da bono. Kio povas esti pli monstra ol ĉi tio? Ni, certe, efektive konvinkis la mondon, ke sakrilegio, ŝtelo kaj adulto estas rigardataj kiel inter la varoj. Kiom da homoj estas, kiuj ne ruĝiĝas pro ŝtelo, kiom da homoj, kiuj fanfaronas pri adulto! Ĉar bagatela sakrilegio estas punata, sed sakrilegio grandskale estas honorata per triumfa procesio. **24.** Krome, sakrilegio, se ĝi estas tute bona en iu rilato, ankaŭ estos honorinda kaj estos nomata ĝusta konduto; ĉar estas konduto kiu koncernas nin mem. Sed neniu homo, serioze konsiderante, akceptas ĉi tiun ideon.

Tial bonoj ne povas fondi el malbono. Ĉar se, kiel vi kontraŭas, sakrilegio estas malbono pro la sola kialo, ke ĝi alportas multe da malbono, se vi nur absolvas sakrilegon de ĝia puno kaj promesas al ĝi imunecon, sakrilegio estos tute bona. Kaj tamen la plej malbona puno por krimo kuŝas en la krimo mem. **25.** Vi eraras, mi subtenas, se vi proponas rezervi viajn punojn por la pendumisto aŭ la malliberejo; la krimo estas punita tuj post kiam ĝi estas farita; ne, prefere, en la momento, kiam ĝi estas farita. Tial bono ne fontas el malbono, same kiel figoj kreskas el olivarboj. Aĵoj kiuj kreskas respondas al ilia semo; kaj varoj ne povas foriri de sia klaso. Kiel tio, kio estas honorinda, ne kreskas el tio, kio estas malnobla, tiel ankaŭ bono ne kreskas el malbono. Ĉar la honorinda kaj la bonulo estas identaj.

26. Iuj el nia lernejo kontraŭas ĉi tiun deklaron jene: "Ni supozu, ke mono prenita el iu ajn fonto estas bono; kvankam ĝi estas prenita per sakrilegio, la mono pro tio ne devenas sian originon de sakrilegio. Vi eble ricevos mian signifon per la jena ilustraĵo: En la sama kruĉo estas peco da oro kaj estas serpento. Se vi prenas la oron el la kruĉo, ne nur ĉar ankaŭ la serpento estas tie, mi diras, ke la kruĉo donas al mi la oron – ĉar ĝi enhavas ankaŭ la serpenton, – sed ĝi donas la oron malgraŭ enhavi ankaŭ la serpenton. Simile, gajnu rezultojn el sakrilegio, ne nur ĉar sakrilegio estas malbena kaj malbenita ago, sed ĉar ĝi enhavas kiel la serpento en la kruĉo estas malbono, kaj ne la oro, kiu kuŝas tie apud la serpento; do en sakrilegio estas la krimo, ne la profito, kio estas malbona." **27.** Sed mi diferencas de tiuj homoj; ĉar la kondiĉoj ĉiukaze tute ne estas samaj. Unue mi povas preni la oron sen la serpento, en la alia mi ne povas fari la profiton sen fari la sakrilegio. La gajno en ĉi-lasto kazo ne kuŝas flank-al-flanke kun la krimo; ĝi estas miksitaj kun la krimo.

28. "Tio, kio, dum ni volas atingi ĝin, implikas nin en multajn malbonojn, ne estas bono. Sed dum ni deziras akiri riĉecon, ni engaĝiĝas en multaj malbonoj; tial riĉeco ne estas bono." "Via unua premiso," ili diras, "enhavas du signifojn; unu estas: ni engaĝiĝas en multaj malbonoj dum ni deziras atingi riĉaĵojn. Sed ni ankaŭ implikiĝas en multaj malbonoj dum ni deziras atingi virton. Unu viro, vojaĝante por procesigi siajn studojn, suferas ŝiprompiĝon, kaj alia estas kaptita. La dua signifo estas jena: tio, per kio ni implikiĝas en malbonoj, ne estas bono. Kaj el nia propono ne sekvos logike, ke ni implikiĝas en malbonoj per riĉeco aŭ per plezuro; alie, se estas per riĉeco, ke ni implikiĝas en multaj malbonoj, riĉaĵoj ne nur ne estas bono, sed ili estas pozitive malbono. Vi tamen subtenas simple, ke ili ne estas bonaj. Krome," diras la kontraŭulo, "vi koncedas, ke riĉaĵoj estas de iu utilo. Vi kalkulas ilin inter la avantaĝoj; kaj tamen sur ĉi tiu bazo ili eĉ ne povas esti avantaĝo, ĉar estas per la serĉado de riĉaĵo ke ni suferas multe da malavantaĝo." **30.** Iuj homoj respondas al ĉi tiu objekto jene: "Vi eraras, se vi atribuas malavantaĝojn al riĉaĵo. Riĉeco vundas neniun; estas la propra malsaĝeco de homo, aŭ la malboneco de lia proksimulo, kiu damaĝas lin ĉiukaze, same kiel glavo per si mem faras. ne mortigu; ĝi estas nur la armilo uzata de la mortiginto. La riĉeco mem ne malutilas vin, nur ĉar pro riĉeco vi suferas malbonon."

31. Mi opinias, ke la rezonado de Posidonio estas pli bona: li opinias, ke riĉeco estas kaŭzo de malbono, ne ĉar, per si mem, ili faras ian malbonon, sed ĉar ili instigas homojn, por ke ili estu pretaj fari malbonon. Ĉar la efika kaŭzo, kiu nepre produktas malbonon samtempe, estas unu afero, kaj la antaŭa kaŭzo estas alia. Ĝuste ĉi tiu antaŭa kaŭzo eniĝas en riĉeco; ili ŝveligas la spiriton kaj naskas fierecon, ili alportas malpopularecon kaj maltrankviligas la menson ĝis tia grado, ke la nura reputacio havi riĉaĵon, kvankam ĝi nepre damaĝos nin, tamen havigas ĝojon. **32.** Ĉiuj varoj, tamen, devus ĝuste esti liberaj de kulpo; ili estas puraj, ili ne koruptas la spiriton, kaj ili ne tentas nin. Ili ja altigas kaj larĝigas la spiriton, sed sen ŝveligi ĝin. Tio, kio

estas bono, produktas fidon, sed riĉeco produktas senhonton. La bonaĵoj donas al ni animograndecon, sed riĉeco donas al ni arogantecon. Kaj aroganteco estas nenio alia ol falsa montro de grandeco.

33. "Laŭ tiu argumento," diras la kontraŭulo, "riĉoj ne nur ne estas bono, sed estas pozitiva malbono." Nun ili estus malbono, se ili damaĝus al si mem, kaj se, kiel mi rimarkis, estus la efika kaŭzo, kiu estas en ili; fakte, tamen, estas la antaŭa kaŭzo, kiu enestas en riĉeco, kaj ja estas tiu kaŭzo, kiu, malproksime de nur vekti la spiriton, efektive trenas ĝin perforte. Jes, riĉeco verŝas sur nin ŝajnon de la bono, kiu similas al la realo kaj akiras krediton en la okuloj de multaj homoj. **34.** La antaŭa kaŭzo enestas ankaŭ en virto; estas ĉi tio, kio enviigas - ĉar multaj homoj fariĝas nepopularaj pro sia saĝeco, kaj multaj homoj pro sia justeco. Sed ĉi tiu kaŭzo, kvankam ĝi enestas en la virto, ne estas la rezulto de la virto mem, nek ĝi estas nura ŝajno de la realo; ne, male, multe pli similas al la realo tiu vizio, kiu fulmiĝas per virto sur la spiritojn de homoj, alvokante ilin ami ĝin kaj miri pri ĝi.

35. Pozidonio opinias, ke la silogismo devus esti enkadrigita jene: "Aĵoj, kiuj donacas al la animo nenian grandecon aŭ konfidon aŭ liberecon de zorgo, ne estas bonoj. Sed riĉeco kaj sano kaj similaj kondiĉoj faras nenion el ĉi tiuj aferoj; tial riĉeco kaj sano ne estas varoj." Ĉi tiun silogismon li tiam daŭrigas ankoraŭ pli en la sekva maniero: "Aĵoj, kiuj donacas al la animo nenian grandecon aŭ konfidon aŭ liberecon de zorgo, sed aliflanke kreas en ĝi arogantecon, vantaĵon kaj malmodestecon, estas malbonoj. Sed aferoj, kiuj estas la donaco de Fortuno, pelas nin al ĉi tiuj malbonaj vojoj. Tial ĉi tiuj aferoj ne estas bonaĵoj." **36.** "Sed," diras la kontraŭulo, "per tia rezonado, aferoj, kiuj estas la donaco de Fortuno, eĉ ne estos avantaĝoj." Ne, avantaĝoj kaj varoj staras ĉiu en malsama situacio. Avantaĝo estas tio, kio enhavas pli da utileco ol de ĝeno. Sed bono devas esti nemiksita kaj sen en ĝi elemento de malutilo. Aĵo ne estas bona, se ĝi enhavas pli da utilo ol vundo, sed nur se ĝi enhavas nenion krom utilo. **37.** Krome, avantaĝoj povas esti predikataj de bestoj, de homoj, kiuj estas malpli ol perfektaj, kaj de malsaĝuloj. Tial la avantaĝa povas havi elementon de malavantaĝo miksita kun ĝi, sed la vorto "avantaĝa" estas uzata de la kunmetaĵo ĉar ĝi estas juĝata per sia superrega elemento. La bono tamen povas esti predikata de la saĝulo sole;

38. Kuraĝu; restas nur unu nodo por ke vi malimpligu, kvankam ĝi estas nodo por Heraklo: "Bono ne rezultas el malbono. Sed riĉeco rezultas el multnombraj kazoj de malriĉeco; tial riĉeco ne estas bono." Tiun ĉi silogismon nia lernejo ne rekonas, sed la Peripatistoj kaj elpensas ĝin kaj donas ĝian solvon. Pozidonio tamen rimarkas, ke ĉi tiu trompo, kiu estis bandita inter ĉiuj skoloj de dialektiko, estas refutita de Antipatro jene: **39.** "La vorto "malriĉeco" estas uzata por indiki, ne la posedon de io, sed la neposedo aŭ, kiel diris la antikvuloj, senigo, (ĉar la grekoj uzas la frazon 'per senigo', kiu signifas 'negative'). "Malriĉeco" deklaras, ne kion homo havas, sed kion li ne havas. Sekve ne povas esti pleneco rezultanta el amaso da malplenoj; multaj pozitivaj aferoj, kaj ne multaj mankoj, konsistigas riĉaĵojn. Vi havas," li diras, "malĝusta nocio pri la signifo de kio estas malriĉeco. Ĉar malriĉeco ne signifas la posedon de malmulto, sed la neposedon de multo; ĝi estas uzata do ne pri tio, kion homo havas, sed pri tio, kion li mankas." **40.** Mi povus pli facile esprimi mian signifon, se estus latina vorto, kiu povus traduki la grekan vorton kiu signifas "ne-posedanta". Antipatro atribuas ĉi tiun kvaliton al malriĉeco, sed miaflanke mi ne povas vidi kio alia estas malriĉeco ol la posedo de malmulto. Se iam ni havos multe da libertempo, ni esploros la demandon: Kio estas la esenco de riĉeco, kaj kia la esenco de malriĉeco; sed kiam venos la tempo, ni ankaŭ konsideros, ĉu ne estas pli bone provi

mildigi malriĉecon kaj malpezigi riĉecon de ĝia aroganteco, ol kvereli pri la vortoj kvazaŭ la demando de la aferoj jam estus decidita.

41. Ni supozu, ke ni estas kunvokitaj al kunveno; akto traktanta la forigon de riĉaĵoj estis alportita antaŭ la kunveno. Ĉu ni apogu ĝin, aŭ kontraŭstaros ĝin, se ni uzas ĉi tiujn silogismojn? Ĉu ĉi tiuj silogismoj helpas nin realigi, ke la roma popolo postulos malriĉecon kaj laŭdos ĝin - malriĉecon, fundamento kaj kaŭzo de sia imperio, - kaj, aliflanke, ŝrumpos pro timo de sia nuna riĉeco, pripensante ke ili trovis ĝin inter la viktimoj de iliaj konkeroj, ke riĉaĵo estas la fonto de kiu oficoserĉado kaj subaĉeto kaj malordo eksplodis en urbon iam karakterizitan de la plej granda skrupuleco kaj sobreco, kaj ke pro riĉeco oni faras ekspozicion tro abunde el la militakiro de venkitaj nacioj; pripensante, fine, ke kion ajn unu popolo forkaptis de ĉiuj ceteraj, povas ankoraŭ pli facile esti forkaptita de ĉiuj for de unu? Ne, estus pli bone subteni ĉi tiun leĝon per nia konduto kaj subigi niajn dezirojn per rekta atako prefere ol eviti ilin per logiko. Se ni povas, ni parolu pli kuraĝe; se ne, ni parolu pli sincere.

LXXXVIII. Pri liberalaj kaj profesiaj studoj

1. Vi deziris koni miajn opiniojn rilate al liberalaj studoj. Mia respondo estas jena: mi respektas neniun studon kaj opinias neniun studon bona, kio rezultas en monfarado. Tiaj studoj estas profitaj okupoj, utilaj nur tiom, kiom ili donas al la menso preparon kaj ne konstante okupas ĝin. Oni devas restadi sur ili nur tiel longe, kiel la menso povas okupi sin per nenio pli granda; ili estas nia metilernado, ne nia vera laboro. 2. Tial vi vidas kiel "liberalaj studoj" estas tiel nomataj; estas ĉar ili estas studoj indaj je libernaskita sinjoro. Sed ekzistas nur unu vere liberala studo, - tiu, kiu donas al homo sian liberecon. Ĝi estas la studo de saĝeco, kaj tio estas alta, kuraĝa kaj grandanima. Ĉiuj aliaj studoj estas etaj kaj puerilaj. Vi certe ne kredas, ke estas bono en iu ajn el la fakoj, kies instruistoj estas, kiel vi vidas, viroj de la plej malnobla kaj malnobla stampo? Ni ne devus lerni tiajn aferojn; ni devintus fini kun lernado de ili.

Iuj personoj decidis, ke la afero pri la liberalaj studoj estas ĉu ili bonigas homojn; sed ili eĉ ne konfesas aŭ celas konon de tiu ĉi aparta temo. 3. La klerulo okupas sin per esploroj pri lingvo, kaj se estas lia deziro iri pli malproksimen, li laboras pri historio, aŭ, se li etendis sian gamon ĝis la plej foraj limoj, pri poezio. Sed kiu el ĉi tiuj pavimas la vojon al virto? Elparoli silabojn, esplori vortojn, enmemorigi teatraĵojn aŭ fari regulojn por la skanado de poezio, - kio estas en ĉio ĉi, kiu liberigas timon, elradikas deziron aŭ bridas la pasiojn? 4. La demando estas: ĉu tiaj homoj instruas virton, aŭ ne? Se ili ne instruas ĝin, tiam ili ankaŭ ne transdonas ĝin. Se ili instruas ĝin, ili estas filozofoj. Ĉu vi ŝatus scii, kiel okazas, ke ili ne prenis la katedron por instrui virton? Vidu kiel malsimilaj iliaj regatoj estas; kaj tamen iliaj temoj similus unu la alian, se ili instruus la samon.

5. Povas esti, eble, ke ili kredigas al vi, ke Homero estis filozofo, kvankam ili malpruvas tion per la argumentoj mem, per kiuj ili celas pruvi ĝin. Ĉar foje ili faras el li stoiko, kiu aprobas nenion krom virto, evitas plezurojn kaj rifuzas rezigni honoron eĉ je la prezo de senmorteco; foje ili faras lin Epikurano, laŭdante la kondiĉon de stato en ripozo, kiu pasas siajn tagojn en festeno kaj kanto; foje Peripatetikulo, klasifikante bonon en tri manieroj; foje Akademiulo, tenante ke ĉiuj aferoj estas necertaj. Estas klare, tamen, ke neniu el tiuj doktrinoj devas esti patrota sur Homero, nur ĉar ili ĉiuj estas tie; ĉar ili estas neakordigeblaj unu kun la alia. Ni povas konfesi al tiuj homoj, efektive, ke Homero estis filozofo; tamen certe li fariĝis saĝa viro antaŭ ol li havis ian scion pri poezio. Do ni lernu la apartajn aferojn, kiuj saĝigis Homerom.

6. Ne pli gravas, kompreneble, ke mi esploru, ĉu Homero aŭ Heziodo estis la pli maljuna poeto, ol scii, kial Hekuba, kvankam pli juna ol Heleno tiel bedaŭrinde montris siajn jarojn. Kio, laŭ via opinio, mi diras, estus la signifo provi determini la respektivajn aĝojn de Aĥilo kaj Patroklo? 7. Ĉu vi levas la demandon: "Tra kiaj regionoj devagis Uliso?" anstataŭ provi malhelpi nin mem erarvagi en ĉiu momento? Ni ne havas libertempon aŭdi prelegojn pri la demando, ĉu li estis mar-tost inter Italio kaj Sicilio, aŭ ekster nia konata mondo (ja, tiom longa vagado ne povus esti okazinta en ĝiaj mallarĝaj limoj); ni mem renkontas ŝtormojn de la spirito, kiuj ĵetas nin ĉiutage, kaj nia malvirteco pelas nin en ĉiujn malbonojn, kiuj maltrankviligis Uliseson. Por ni neniam mankas la beleco por tenti niajn okulojn, aŭ la malamiko por ataki nin; ĉi-flanke estas sovaĝaj monstroj, kiuj ĝojas pri homa sango, sur tiu flanko la perfidaj allogoj de la orelo, kaj tie estas ŝiprompiĝo kaj la tuta diversa kategorio de malfeliĉoj. Montru al mi prefere, per la ekzemplo de Uliso, kiel mi devas ami mian landon, mian edzinon, mian patron, kaj kiel, eĉ post suferi ŝiprompiĝo, mi devas veturi al ĉi tiuj celoj,

kiel ili estas honorindaj. **8.** Kial provi malkovri ĉu Penelopo estis ŝablono de pureco, aŭ ĉu ŝi havis la ridon sur siaj samtempuloj? Aŭ ĉu ŝi suspektis, ke la viro en ŝia ĉeesto estas Uliso, antaŭ ol ŝi sciis, ke ĝi estas li? Instruu al mi prefere, kio estas pureco, kaj kiom granda bono ni havas en ĝi, kaj ĉu ĝi situas en la korpo aŭ en la animo.

9. Nun mi transdonos mian atenton al la muzikisto. Vi, sinjoro, instruas al mi, kiel la sonoro kaj la baso kongruas unu kun la alia, kaj kiel, kvankam la kordoj produktas malsamajn notojn, la rezulto estas harmonio; prefere harmoniigu mian animon kun si mem, kaj miaj intencoj ne malĝustiĝu. Vi montras al mi, kio estas la dolĉaj klavoj; montru al mi prefere kiel, meze de malfeliĉo, mi povas deteni min eldiri dolegan noton. **10.** La matematikisto instruas min kiel aranĝi la dimensiojn de miaj bienoj; sed oni prefere instruu min kiel elmeti tion, kio sufiĉas por homo por posedi. Li instruas min kalkuli, kaj adaptigas miajn fingrojn al avaro; sed mi preferus, ke li instruu al mi, ke ne utilas tiaj kalkuloj, kaj ke oni ne estas des pli feliĉa pro lacigo de la librotenistoj per siaj havaĵoj – aŭ pli ĝuste, kiom senutila estas la posedaĵo por iu homo, kiu trovas ĝin la plej granda malfeliĉo, se li estus postulata kalkuli, laŭ sia propra saĝeco, la kvanton de siaj posedaĵoj. **11.** Kio utilas al mi sciante kiel disdividi terpecon, se mi ne scias kiel dividi ĝin kun mia frato? Kion utilas eltrovi la dimensiojn de akreo, kaj detekti la eraron, se peco eĉ eskapis mian mezurstangon, se mi amariĝas kiam malbonhumora najbaro nur forskrapas iom da mia lando? La matematikisto instruas al mi, kiel mi povas perdi nenium el miaj limoj; Mi tamen serĉas lerni kiel perdi ilin ĉiujn kun leĝera koro. **12.** "Sed," venas la respondo, "mi estas forpelata el la bieno, kiun posedis miaj patro kaj avo!" Nu? Kiu posedis la teron antaŭ via avo? Ĉu vi povas klarigi, kiaj homoj (mi ne diros, kiu persono) tenis ĝin origine? Vi ne eniris ĝin kiel mastro, sed nur kiel luanto. Kaj kies luanto vi estas? Se via aserto estas sukcesa, vi estas luanto de la heredanto. La advokatoj diras, ke la publika posedaĵo ne povas esti private akirita per posedo; tio, kion vi tenas kaj nomas via, estas publika posedaĵo - efektive, ĝi apartenas al la homaro ĝenerale. **13.** Ho kia mirinda lerteco! Vi scias mezuri la cirklon; vi trovas la kvadraton de ajna formo, kiu estas metita antaŭ vi; vi kalkulas la distancojn inter la steloj; estas nenio, kio ne eniras en la amplekson de viaj kalkuloj. Sed se vi estas vera majstro de via profesio, mezuru al mi la menson de homo! Diru al mi, kiel bonega ĝi estas, aŭ kiel eta! Vi scias, kio estas rekta linio; sed kiel utilas al vi, se vi ne scias, kio estas rekta en ĉi tiu nia vivo?

*14. Mi venas apud la homo, kiu fanfaronas pri sia scio pri la ĉielaj korpoj, kiu scias
Kie kaŝiĝas la malvarmiga stelo de Saturno,
Kaj tra kia orbito devagas Merkuro.*

Kia profito estos scii ĉi tion? Ke mi estos ĝenita ĉar Saturno kaj Marso estas en opozicio, aŭ kiam Merkuro vesperiĝas en klara vido de Saturno, prefere ol lerni ke tiuj steloj, kie ajn ili estas, estas favoraj, kaj ke ili ne povas ŝanĝiĝi. ? **15.** Ili estas pelataj de senfina rondo de destino, sur vojo, de kiu ili ne povas deflankiĝi. Ili revenas ĉe fiksitaj sezonoj; ili aŭ ekmoviĝis, aŭ markas la intervalojn de la tuta monda laboro. Sed se ili respondecas pri kio ajn okazas, kiel ĝi helpas vin scii la sekretojn de la neŝanĝebla? Aŭ se ili nur donas indikojn, kio utilas antaŭvidi tion, kion vi ne povas eskapi? Ĉu vi scias ĉi tiujn aferojn aŭ ne, ili okazos.

16. Jen la forpasanta suno,
*La steloj, kinj sekvas lian vojon, kaj vi
neniam trovos la morgaŭan malveraĵon,
Aŭ trompiĝu de noktoj sen nubo.*

Tamen estis sufiĉe kaj plene ordonite, ke mi estos sekura kontraŭ ĉio, kio povas trompi min. **17.** "Kio," vi diras, "ĉu la 'morgaŭ neniam malveras min'? Kio ajn okazas sen mia scio, estas min falsa." Mi, miaflanke, ne scias kio estos, sed mi scias kio povas esti. Mi ne havos dubojn pri ĉi tiu afero; Mi atendas la estontecon en ĝia tuteco; kaj se estas ia malpliigo en ĝia severeco, mi profitas ĝin plej multe. Se la morgaŭ traktas min afable, tio estas ia trompo; sed ĝi ne trompas min eĉ ĉe tio. Ĉar same kiel mi scias, ke ĉio povas okazi, tiel ankaŭ mi scias, ke ili ne okazos en ĉiu okazo. Mi estas preta por favoraj eventoj en ĉiu okazo, sed mi estas preta por malbono.

18. En ĉi tiu diskuto vi devas toleri min, se mi ne sekvas la regulan kurson. Ĉar mi ne konsentas akcepti pentradon en la liston de liberalaj artoj, krom skulptaĵo, marmorprilaborado kaj aliaj helpoj al lukso. Mi ankaŭ forigas de la liberalaj studoj luktado kaj ĉia scio, kiu estas kunmetita de oleo kaj koto; alie, mi estus devigita akcepti ankaŭ parfumistojn kaj kuiristojn, kaj ĉiujn aliajn, kiuj pruntedonas sian saĝecon al la servo de niaj plezuroj. **19.** Ĉar kia "liberala" elemento estas en tiuj avidegaj emetikuloj, kies korpoj estas nutritaj al graso, dum iliaj mensoj estas maldikaj kaj obtuzaj? Aŭ ĉu ni vere kredas, ke la trejnado, kiun ili donas, estas "liberala" por la junaj viroj de Romo, al kiuj niaj prapatroj estis instruitaj stari rekte kaj ĵeti lancon, svingi ezokon, gvidi ĉevalon kaj manipuli armilojn? Niaj prapatroj instruis al siaj infanoj nenion, kion oni povas lerni dum kuŝado. Sed nek la nova sistemo nek la malnova instruas aŭ nutras virton. Por kio utilas al ni gvidi ĉevalon kaj regi lian rapidon per la trotujo, kaj tiam trovi, ke niaj propraj pasioj, tute nebriditaj, riglis kun ni? Aŭ venki multajn kontraŭulojn en luktado aŭ boksado, kaj poste trovi, ke ni mem estas batitaj de kolero?

20. "Kion do," vi diras, "ĉu la liberalaj studoj kontribuas nenion al nia bonfarto?" Tre multe en aliaj rilatoj, sed tute nenio koncerne virton. Ĉar eĉ ĉi tiuj artoj, pri kiuj mi parolis, kvankam certe de malalta grado - depende kiel ili faras sur manlaboro - multe kontribuas al la ekipaĵo de vivo, sed tamen havas nenion komunan kun virto. Kaj se vi demandas: "Kial do ni edukas niajn infanojn en la liberalaj studoj?" ĝi ne estas ĉar ili povas donaci virton, sed ĉar ili preparas la animon por la ricevo de virto. Same kiel tiu "ĉefa kurso", kiel nomis ĝin la antikvuloj, en gramatiko, kiu donis al knaboj sian elementan trejnadon, ne instruas al ili la liberalajn artojn, sed preparas la grundon por ilia frua akiro de tiuj ĉi artoj, do la liberalaj artoj ne kondukas la animon ĝis la virto. , sed simple direktis ĝin en tiu direkto.

21. Posidonio dividas la artojn en kvar klasojn: unue ni havas tiujn, kiuj estas komunaj kaj malaltaj, poste tiujn, kiuj servas por amuziĝo, poste tiujn, kiuj rilatas al edukado de knaboj, kaj, fine, la liberalajn artojn. La komuna speco apartenas al laboristoj kaj estas nura manlaboro; ili okupiĝas pri ekipado de vivo; ne ekzistas en ili ŝajnigo de beleco aŭ honoro. **22.** La artoj de amuziĝo estas tiuj, kiuj celas plezurigi la okulon kaj la orelon. Al ĉi tiu klaso vi povas asigni la scenejmaŝinistojn, kiuj elpensas skafaldaron, kiu memvole supreniras, aŭ plankojn kiuj leviĝas silente en la aeron, kaj multajn aliajn surprizajn aparatojn, kiel kiam objektoj kiuj kuniĝas tiam disiĝas, aŭ objektojn kiuj estas apartaj tiam kuniĝas aŭtomate, aŭ objektoj, kiuj staras rekte, tiam iom post iom kolapsas. La okulo de la nesperta estas frapita de miro de tiuj aferoj; ĉar tiaj homoj miras pri ĉio, kio okazas sen averto, ĉar ili ne konas la kaŭzojn. **23.** La artoj, kiuj apartenas al la edukado de knaboj, kaj iom similas al la liberalaj artoj, estas tiuj, kiujn la grekoj nomas la "ciklo de studoj" sed kiun ni romianoj nomas la "liberala". Tamen, tiuj sole estas vere liberalaj – aŭ pli ĝuste, por doni al ili pli veran nomon, "liberaj" – kies zorgo estas virto.

24. "Sed," oni diros, "kiel estas parto de filozofio, kiu rilatas al naturo, kaj parto, kiu rilatas al etiko, kaj parto, kiu rilatas al rezonado, tiel ĉi tiu grupo de liberalaj artoj ankaŭ pretendas por si lokon en filozofio. Kiam oni aliras demandojn, kiuj traktas la naturon, decido estas atingita per vorto de la matematikisto. Tial matematiko estas fako de tiu branĉo, kiun ĝi helpas."**25.** Sed multaj aferoj helpas nin kaj tamen ne estas partoj de ni mem. Ne, se ili estus, ili ne helpus nin. Manĝaĵo estas helpo al la korpo, sed ne estas parto de ĝi. Ni ricevas iom da helpo de la servo, kiun faras matematiko; kaj matematiko estas same nemalhavebla al filozofio kiel la ĉarpentisto estas al la matematikisto. Sed ĉarpentado ne estas parto de matematiko, nek matematiko estas parto de filozofio. **26.** Cetere, ĉiu havas siajn proprajn limojn; ĉar la saĝulo esploras kaj lernas la kaŭzojn de naturaj fenomenoj, dum la matematikisto sekvas kaj kalkulas iliajn nombrojn kaj iliajn mezurojn. La saĝulo konas la leĝojn, per kiuj la ĉielaj korpoj persistas, kiaj potencoj apartenas al ili kaj kiaj atributoj; la astronomo nur notas iliajn venojn kaj irojn, la regulojn, kiuj regas iliajn agordojn kaj iliajn leviĝojn, kaj la fojajn periodojn dum kiuj ili ŝajnas stari senmovaj, kvankam fakte neniu ĉiela korpo povas stari senmove. **27.** La saĝulo scios, kio kaŭzas la reflekon en spegulo; sed, la matematikisto povas simple diri al vi kiom malproksime la korpo devus esti de la reflektado, kaj kia formo de spegulo produktos antaŭfiksitan reflektadon. La filozofo pruvos, ke la suno estas granda korpo, dum la astronomo kalkulos kiom granda, progresante en scio per sia metodo de provo kaj eksperimento; sed por progresi, li devas alvoki al sia helpo iujn principojn. Neniu arto tamen sufiĉas al si mem, se la fundamento, sur kiu ĝi apogas, dependas de nura favoro. **28.** Nun la filozofio ne petas favorojn de ia alia fonto; ĝi konstruas ĉion sur sia propra grundo; sed la scienco pri nombroj estas, por tiel diri, strukturo konstruita sur la tero de alia homo – ĝi konstruas sur fremda grundo. Ĝi akceptas unuajn principojn, kaj per ilia favoro alvenas al pliaj konkludoj. Se ĝi povus marŝi senhelpa al la vero, se ĝi povus kompreni la naturon de la universo, mi dirus, ke ĝi proponus multe da helpo al niaj mensoj; ĉar la menso kreskas per kontakto kun ĉielaj aferoj, kaj ĉerpas en si ion de supre. Estas nur unu afero, kiu alportas la animon al perfekteco - la neŝanĝebla scio pri bono kaj malbono. Sed ne ekzistas alia arto kiu esploras bonon kaj malbonon.

Mi ŝatus trarigardi la plurajn virtojn. **29.** La braveco estas mokanto de aferoj, kiuj inspiras timon; ĝi rigardas malsupre sur, defias kaj dispremas la potencojn de teruro kaj ĉion, kio pelus nian liberecon sub la jugon. Sed faru "liberalaj studoj" fortigi ĉi tiun virton? La lojaleco estas la plej sankta bono en la homa koro; ĝi estas devigita en perfidon per neniu limo, kaj ĝi estas subaĉetita per neniu rekompenco. Lojaleco krias: "Bruligu min, mortigu min, mortigu min! Mi ne perfidos mian fidon; kaj ju pli urĝe la torturo serĉos trovi mian sekreton, des pli profunde en mia koro mi ĝin enterigos!" Ĉu la "liberalaj artoj" povas produkti tian spiriton en ni? Modereco regas niajn dezirojn; kelkajn ĝi malamas kaj disvenkas, aliajn ĝi reguligas kaj restarigas al sana mezuro, nek ĝi neniam alproksimiĝas al niaj deziroj pro si mem. Modereco scias, ke la plej bona mezuro de la apetitoj ne estas tio, kion vi volas preni, sed tio, kion vi devas preni. **30.** Bonvolemo malpermesas al vi esti tro-fortema al viaj kunuloj, kaj ĝi malpermesas al vi ekteni. Per vortoj kaj faroj kaj sentoj ĝi montras sin milda kaj ĝentila al ĉiuj homoj. Ĝi kalkulas neniun malbonon kiel alies sole. Kaj la kialo, kial ĝi amas sian propran bonon, estas ĉefe ĉar ĝi iam estos la bono de alia. Ĉu "liberalaj studoj" instruas al homo tian karakteron? Ne; ne pli ol ili instruas simplecon, moderecon kaj sindetenon, ŝparemon kaj ekonomion, kaj tiun afablecon, kiu ŝparas la vivon de proksimulo kvazaŭ ĝi estus la propra kaj scias, ke ne estas por la homo malŝpare uzi sian proksimulon.

31. "Sed," oni diras, "ĉar vi deklaras, ke la virto ne povas esti atingita sen la "liberalaj studoj", kiel vi neas, ke ili proponas ian helpon al virto?" Ĉar vi ankaŭ ne povas atingi virton sen

mangĝaĵo; kaj tamen mangĝaĵo havas nenion komunan kun virto. Ligno ne ofertas asistadon al ŝipo, kvankam ŝipo ne povas esti konstruita krom el ligno. Ne estas kialo, mi diras, kial vi devus pensi, ke io estas farita per la helpo de tio, sen kiu ĝi ne povas esti farita. **32.** Ni eĉ povus aserti, ke eblas atingi saĝon sen la "liberalaj studoj"; ĉar kvankam virto estas afero, kiun oni devas lerni, tamen ĝi ne estas lernata per tiuj ĉi studoj.

Kian kialon mi tamen supozas, ke tiu, kiu ne scias pri leteroj, neniam estos saĝa homo, ĉar saĝo ne troviĝas en leteroj? Saĝo komunikas faktojn kaj ne vortojn; kaj povas esti vere, ke la memoro estas pli dependenda, kiam ĝi ne havas subtenon ekster si. **33.** Saĝo estas granda kaj vasta afero. Ĝi bezonas multe da libera ĉambro. Oni devas lerni pri aferoj diaj kaj homaj, la pasinteco kaj la estonteco, la efemera kaj la eterna; kaj oni devas lerni pri Tempo. Vidu, kiom da demandoj aperas nur pri la tempo: unue, ĉu ĝi estas io en si mem kaj per si mem; en la dua loko, ĉu io ekzistas antaŭ tempo kaj sen tempo; kaj denove, ĉu la tempo komenciĝis kune kun la universo, aŭ, ĉar ekzistis io eĉ antaŭ ol la universo komenciĝis, ĉu la tempo ankaŭ ekzistis tiam? **34.** Estas sennombraj demandoj nur pri la animo: de kie ĝi venas, kia estas ĝia naturo, kiam ĝi komencas ekzisti kaj kiom longe ĝi ekzistas; ĉu ĝi pasas de unu loko al alia kaj ŝanĝas sian loĝejon, estante translokigita sinsekve de unu besta formo al alia, aŭ ĉu ĝi estas sklavo sed unufoje, travagante la universon post kiam ĝi estas liberigita; ĉu ĝi estas korpa aŭ ne; kio fariĝos el ĝi, kiam ĝi ĉesos uzi nin kiel sian mediumon; kiel ĝi uzos sian liberecon, kiam ĝi eskapis el ĉi tiu nuna malliberejo; ĉu ĝi forgesos sian tutan pasintecon, kaj en tiu momento komencos koni sin, kiam, liberigita el la korpo, ĝi retiriĝis al la ĉielo.

35. Tiel, kia ajn fazo de aferoj homaj kaj diaj vi ekkaptis, vi laciĝos de la grandega nombro da respondotaj kaj lernindaj aferoj. Kaj por ke ĉi tiuj multnombraj kaj potencaj regatoj havu liberan amuzon en via animo, vi devas forigi el ĝi ĉiujn superflujajn aferojn. La virto ne fordonos sin al ĉi tiuj niaj mallargaj limoj; granda temo bezonas larĝan spacon en kiu moviĝi. Ĉiuj aliaj aferoj estu elpelitaj, kaj la brusto estu malplenigita por ricevi virton.

36. "Sed estas plezuro konatiĝi kun multaj artoj." Tial ni konservu nur tiom da ili, kiom estas esenca. Ĉu vi rigardas kiel riproĉan tiun homon, kiu metas superflujajn aferojn sur la sama bazo kun utilaj aferoj, kaj en sia domo faras abunde elmontradon de multekostaj objektoj, sed ne opinias riproĉinda tiun, kiu lasis sin okupiĝi pri la senutilaj mebloj de lernado. ? Ĉi tiu deziro scii pli ol sufiĉas estas ia malmodereco. **37.** Kial? Ĉar ĉi tiu nedeca serĉado de la liberalaj artoj igas homojn ĝenaj, vortvortemaj, senpekemaj, memkontentaj enuoj, kiuj ne sukcesas lerni la esencajn nur ĉar ili lernis la neesencajn. Didimo la klerulo skribis kvar mil librojn. Mi kompatas lin, se li nur legus la saman nombron da superflujaj volumoj. En tiuj libroj li esploras la naskiĝlokon de Homero, kiu estis vere la patrino de Eneo, ĉu Anacreon estis pli de rastilo aŭ pli de drinkulo, ĉu Safo estis malbona multo, kaj aliaj problemoj la respondoj al kiuj, se trovite, estis tuj forgesendaj. Venu nun, ne diru al mi, ke la vivo estas longa! **38.** Ne, kiam vi pripensos ankaŭ niajn samlandanojn, mi povas montri al vi multajn verkojn, kiujn oni devas haki per hakilo.

Estas koste de vasta tempo elspezo kaj de vasta malkomforto al la oreloj de aliaj, ke ni gajnas tian laŭdon kiel ĉi tiu: "Kia klera viro vi estas!" Ni kontentiĝu kun ĉi tiu rekomendo, kvankam malpli citata: "Kia bona viro vi estas!" **39.** Ĉu mi celas ĉi tion? Nu, ĉu vi volus, ke mi malrulu la analojn de la monda historio kaj provu ekscii, kiu unue skribis poezion? Aŭ, en foresto de skribaj registroj, ĉu mi faru takson de la nombro da jaroj kiuj kuŝas inter Orfeo kaj Homero? Aŭ ĉu mi faru studon de la absurdaj skribaĵoj de Aristarĥo, en kiuj li markis la

tekston de la versoj de aliaj homoj, kaj eluzi mian vivon per silaboj? Ĉu mi do rulu en la polvon de la geometriisto? Ĉu mi ĝis nun forgesis tiun utilan segilon "Ŝparu vian tempon"? Ĉu mi devas scii ĉi tiujn aferojn? Kaj kion mi povas elekti ne scii?

40. Apion, la akademiulo, kiu altiris homamasojn al siaj prelegoj ĉie en Grekio en la tagoj de Gajo Cezaro kaj estis akklamita Homerid fare de ĉiu ŝtato, kutimis subteni ke Homero, kiam li finis siajn du poemojn, *Iliado* kaj la *Odiseado*, aldonis preparan poemon al sia laboro, en kiu li ampleksis la tutan Trojan militon. La argumento kiun Apion prezentis por pruvi tiun deklaron estis ke Homero intence enigis en la komencan linion du leterojn kiuj enhavis ŝlosilon al la nombro da liaj libroj. **41.** Homo, kiu volas scii multajn aferojn, devas scii tiajn aferojn, kaj ne devas pensi pri la tuta tempo, kiun oni perdas pro malbona sano, publikaj devoj, privataj devoj, ĉiutagaj devoj kaj dormo. Apliku la mezuron al la jaroj de via vivo; ili ne havas lokon por ĉiuj ĉi aferoj.

42. Mi ĝis nun parolis pri liberalaj studoj; sed pensu, kiom da superflua kaj nepraktika materio enhavas la filozofoj! Ili memvole ankaŭ malsupreniris al starigo de belaj dividoj de silaboj, al determini la veran signifon de konjunkcioj kaj prepozicioj; ili estis enviaj al la kleruloj, enviaj al la matematikistoj. Ili transprenis en sian propran arton ĉiujn superfluaĵojn de ĉi tiuj aliaj artoj; la rezulto estas, ke ili scias pli pri zorgema parolado ol pri zorgema vivado. **43.** Mi diru al vi, kiajn malbonojn ŝuldiĝas al tro bela ekzakteco, kaj kia malamiko ĝi estas de la vero! Protagoro deklaras, ke oni povas preni ambaŭ flankojn pri iu ajn demando kaj diskuti ĝin kun egala sukceso – eĉ pri ĉi tiu demando, ĉu ĉiu temo povas esti diskutita de ambaŭ vidpunktoj. Nausiphanes diras ke en aferoj kiuj ŝajnas ekzisti, ekzistas neniu diferenco inter ekzisto kaj neekzisto. **44.** Parmenido asertas, ke nenio ekzistas el ĉio ĉi, kio ŝajnas ekzisti, krom la universo sole. Zenono de Elea forigis ĉiujn malfacilaĵojn forigante tian; ĉar li deklaras, ke nenio ekzistas. La Pyrrhonian, Megarian, Eretrian, kaj Akademiaj lernejoj ĉiuj estas engaĝitaj en preskaŭ la sama tasko; ili enkondukis novan scion, ne-scion. **45.** Vi povas balai ĉiujn ĉi teoriojn per la superfluaĵoj de "liberalaj" studoj; unu klaso de homoj donas al mi scion, kiu ne utilos al mi, la alia klaso forigas ian esperon atingi scion. Pli bone, kompreneble, scii senutilajn aferojn ol nenion scii. Unu aro de filozofoj ofertas neniun lumon per kiu mi povas direkti mian rigardon al la vero; la alia elfosas miajn mem okulojn kaj lasas min blinda. Se mi algluiĝas al Protagoro, estas nenio en la skemo de la naturo, kio ne estas dubinda; se mi tenas kun Nausiphanes, mi estas certa nur pri tio - ke ĉio estas necerta; se ĉe Parmenido, estas nenio krom la Unu; se kun Zenono, ekzistas eĉ ne la Unu.

46. Kio do ni estas? Kio fariĝas el ĉiuj ĉi aferoj, kiuj nin ĉirkaŭas, subtenas, subtenas nin? La tuta universo tiam estas vana aŭ trompa ombro. Mi ne povas facile diri, ĉu mi estas pli ĉagrenita pro tiuj, kiuj volus, ke ni nenion scias, aŭ pri tiuj, kiuj ne forlasus al ni eĉ ĉi tiun privilegion. Adiaŭo.

LXXXIX. Pri la partoj de filozofio

1. Estas utila fakto, kiun vi deziras scii, unu kiu estas esenca por tiu, kiu rapidas post saĝo - nome, la partojn de filozofio kaj la divido de ĝia grandega grandeco en apartajn membrojn. Ĉar studante la partojn ni povas pli facile kompreni la tuton. Mi nur deziras, ke la filozofio venu antaŭ niaj okuloj en sia tuta unueco, same kiel la tuta vastaĵo de la firmamento estas etendita por ke ni rigardu! Ĝi estus vidaĵo tre simila al tiu de la firmamento. Ĉar tiam certe filozofio ravus ĉiujn mortulojn per amo al ŝi; ni forlasu ĉiujn tiujn aferojn, kiujn, en nia nescio pri tio, kio estas granda, ni kredas esti grandaj. Tamen, ĉar ĉi tio ne povas fali al nia sorto, ni devas rigardi filozofion same kiel homoj rigardas la sekretojn de la firmamento.

2. La menso de la saĝulo, certe, ampleksas la tutan kadron de la filozofio, pririgardante ĝin per ne malpli rapida rigardo, ol niaj mortemaj okuloj rigardas la ĉielon; ni, tamen, kiuj devas trarompi la mallumon, ni, kies vizio malsukcesas eĉ por tio, kio estas proksima, povas esti montritaj kun pli facileco ĉiu aparta objekto kvankam ni ankoraŭ ne povas kompreni la universon. Mi do plenumos vian postulon, kaj dividos la filozofion en partojn, sed ne en pecetojn. Ĉar estas utile, ke filozofio estu dividita, sed ne tranĉita en pecojn. Same kiel estas malfacile preni tion, kio estas senfine granda, tiel estas malfacile enpreni tion, kio estas senfine malgranda. 3. La homoj estas dividitaj en tribojn, la armeo en jarcentojn. Kio ajn kreskis al pli granda grandeco estas pli facile identigita se ĝi estas disigita en partojn; sed la partoj, kiel mi rimarkis, ne devas esti sennombraj kaj malpligrandaj. Ĉar troanalizo estas misa ĝuste same kiel neniui analizo; ĉio, kion vi tranĉas tiel fajne, ke ĝi fariĝas polvo, estas tiel bona kiel denove miksitaj en amason.

4. Unue do, se vi aprobas, mi faros la distingon inter saĝo kaj filozofio. Saĝo estas la perfekta bono de la homa menso; filozofio estas la amo al saĝo, kaj la klopodo atingi ĝin. La lasta strebas al la celo, kiun la unua jam atingis. Kaj estas klare kial filozofio estis tiel nomata. Ĉar ĝi agnoskas per sia nomo mem la objekton de sia amo. 5. Iuj personoj difinis saĝon kiel la konon de aferoj diaj kaj homaj aferoj. Ankoraŭ aliaj diras: "Saĝo estas koni aferojn diajn kaj homajn, kaj ankaŭ iliajn kaŭzojn." Ĉi tiu aldonita frazo ŝajnas al mi superflua, ĉar la kaŭzoj de aferoj diaj kaj aferoj homaj estas parto de la dia sistemo. Filozofio ankaŭ estis difinita diversmaniere; kelkaj nomis ĝin "la studo de virto", aliaj nomis ĝin "studo de la maniero ŝanĝi la menson", kaj kelkaj nomis ĝin "la serĉo de ĝusta kialo." 6. Unu afero estas praktike fiksita, ke estas iu diferenco inter filozofio kaj saĝo. Nek ja eblas, ke tio, kion oni serĉas, kaj tio, kio serĉas, estas identaj. Kiel estas granda diferenco inter avaro kaj riĉeco, unu estante la temo de la avido kaj la alia ĝia objekto, tiel inter filozofio kaj saĝo. Ĉar unu estas rezulto kaj rekompenco de la alia. Filozofio faras la iron, kaj saĝo estas la celo. 7. Saĝo estas tio, kion la Grekoj nomas σοφία. La romianoj ankaŭ kutimis uzi ĉi tiun vorton en la senco en kiu ili nun uzas ankaŭ "filozofion". Tion pruvos via kontento niaj malnovaj naciaj teatraĵoj, same kiel la surskribo, kiu estas ĉizita sur la tombo de Dossennus:

Paŭzu, fremdulo, kaj legu la saĝon de Dossennus.

8. Iuj el nia skolo tamen, kvankam filozofio signifis por ili "studadon de virto", kaj kvankam virto estis la celo serĉata kaj filozofio la serĉanto, tamen asertis, ke ambaŭ ne povas esti disigitaj. Ĉar filozofio ne povas ekzisti sen virto, nek virto sen filozofio. Filozofio estas la studo de virto, pere, tamen, de virto mem; sed nek virto povas ekzisti sen la studo de si mem, nek la studo de virto povas ekzisti sen virto mem. Ĉar ĝi ne estas kiel provi trafi celon el longdistanco,

kie la pafisto kaj la objekto pafita estas en malsamaj lokoj. Nek, kiel vojoj, kiuj kondukas en urbon, la aliroj al virto situas ekster la virto mem; la vojo, per kiu oni atingas virton, kondukas per virto mem; filozofio kaj virto alkroĉiĝas proksime.

9. La plej grandaj aŭtoroj, kaj la plej granda nombro da aŭtoroj, asertis, ke ekzistas tri dividoj de filozofio - morala, natura kaj racia. La unua tenas la animon en ordo; la dua esploras la universon; la tria ellaboras la esencajn signifojn de vortoj, iliajn kombinaĵojn kaj la pruvojn, kiuj malhelpas la malveron de ŝteliri kaj deloki la veron. Sed estis ankaŭ tiuj, kiuj dividis la filozofion unuflanke en malpli da dividoj, aliflanke en pli. **10.** Iuj el la Peripatetika skolo aldonis kvaran sekcion, "civila filozofio", ĉar ĝi postulas specialan agadsferon kaj interesiĝas pri alia temo. Iuj aldonis fakon por kiu ili uzas la grekan terminon "ekonomiko", la scienco de administrado de la propra domanaro. Ankoraŭ aliaj faris klaran titolon por la diversaj specoj de vivo. Ekzistas neniu el tiuj subsekcioj, aliflanke, kiu ne estos trovita sub la branĉo nomita "morala" filozofio.

11. La epikureanoj opiniis, ke filozofio estas duobla, natura kaj morala; ili forigis la racian branĉon. Tiam, kiam ili estis devigitaj de la faktoj mem distingi inter dubasencaj ideoj kaj elmontri erarojn, kiuj kuŝis kaŝitaj sub la mantelo de vero, ili mem ankaŭ enkondukis titolon, al kiu ili donas la nomon "krimmedicina kaj reguliga", kiu estas simple "racia" sub alia nomo, kvankam ili diras ke tiu sekcio estas akcesora al la sekcio de "natura" filozofio. **12.** La Kirenaiko lernejo aboliciis la naturan same kiel la racian fakon, kaj kontentiĝis nur pri la morala flanko; kaj tamen ĉi tiuj filozofoj ankaŭ inkluzivas sub alia titolo tion, kion ili malakceptis. Ĉar ili dividas moralan filozofion en kvin partojn: (1) Kion eviti kaj kion serĉi, (2) La Pasioj, (3) Agoj, (4) Kaŭzoj, (5) Pruvoj. Nun la kaŭzoj de la aferoj vere apartenas al la "natura" divido, la pruvoj al la "racia". **13.** Aristo de Hío rimarkigis, ke la natura kaj la racia estas ne nur superfluaĵ, sed ankaŭ kontraŭdiraj. Li eĉ limigis la "moralon", kio estis ĉio, kio restis al li; ĉar li abolis tiun titolon, kiu ampleksas konsilojn, asertante, ke ĝi estas afero de la pedagogo, kaj ne de la filozofo – kvazaŭ la saĝulo estus io alia ol la pedagogo de la homa raso!

14. Ĉar do la filozofio estas triobla, ni unue komencu ordigi la moralan flankon. Oni konsentis, ke tio estu dividita en tri partojn. Unue, ni havas la konjektan parton, kiu asignas al ĉiu afero sian apartan funkcion kaj pesas la valoron de ĉiu; ĝi estas plej alta en punkto de utileco. Ĉar kio estas tiel nemalhavebla, ke doni al ĉio sian ĝustan valoron? La dua rilatas al impulso la tria al agoj. Ĉar la unua devo estas determini aparte, kiaj aferoj valoras; la dua, koncepti rilate al ili regulitan kaj ordonitan impulson; la tria, harmoniigi vian impulson kaj viajn agojn, por ke sub ĉiuj ĉi kondiĉoj vi estu konsekvenca kun vi mem. **15.** Se iu el ĉi tiuj tri estas misa, estas konfuzo ankaŭ en la ceteraj. Por kia utilo estas havi ĉion taksita, ĉiu en siaj propraj rilatoj, se vi troas en viaj impulsoj? Kia utilo estas esti kontrolinta viajn impulsojn kaj havi viajn dezirojn en via propra kontrolo, se kiam vi venas al ago, vi ne konscias pri la ĝustaj tempoj kaj sezonoj, kaj se vi ne scias kiam, kie kaj kiel ĉiu ago devus esti efektivigita? Unu afero estas kompreni la meritojn kaj la valorojn de faktoj, alia afero koni la precizan momenton por la agado, kaj alia afero bremsi impulsojn kaj iri, anstataŭ rapidi, al tio, kio estas farenda. Tial la vivo estas en harmonio kun si mem nur kiam ago ne forlasis impulson, kaj kiam impulso al objekto estiĝas ĉiukaze de la valoro de la objekto.

16. La natura flanko de filozofio estas duobla: korpa kaj nekorpa. Ĉiu estas dividita en siajn proprajn gradojn de graveco, por tiel diri. La temo pri korpoj traktas, unue, ĉi tiujn du gradojn: la krea kaj la kreita; kaj la kreitaj aĵoj estas la elementoj. Nun ĉi tiu sama temo de la elementoj,

kiel iuj verkistoj tenas, estas integra; kiel aliaj opinias, ĝi estas dividita en materion, la kaŭzon, kiu movas ĉion, kaj la elementojn.

17. Restas al mi dividi la racian filozofion en ĝiaj partoj. Nun ĉiu parolado estas aŭ daŭra, aŭ dividita inter demandanto kaj respondanto. Oni interkonsentis, ke la unua devus esti nomita retoriko, kaj la dua dialektiko. Retoriko traktas vortojn, kaj signifojn, kaj aranĝon. Dialektiko estas dividita en du partojn: vortoj kaj iliaj signifoj, tio estas, en aferoj kiuj estas diritaj, kaj la vortoj en kiuj ili estas diritaj. Poste venas subdivido de ĉiu - kaj ĝi estas de vasta amplekso. Tial mi ĉesos ĉe ĉi tiu punkto, kaj

Sed traktu la kulminon de la rakonto; ĉar se mi ŝatus doni la subdividojn, mia letero fariĝus manlibro de debatisto! **18.** Mi ne klopodas malinstigi vin, bonega Lucilio, legi pri tiu ĉi temo, kondiĉe nur, ke vi senprokraste rilatas al konduto ĉion, kion vi legis.

Estas via konduto, kiun vi devas teni en kontrolo; vi devas vekti tion, kio estas languida en vi, firme ligi tion, kio malstreĉiĝis, konkeri tion, kio estas obstina, persekuti viajn apetitojn kaj la apetitojn de la homaro, kiom vi povas; kaj al tiuj, kiuj diras: "Kiom longe daŭros ĉi tiu senfina parolado?" respondu per la vortoj: **19.** "Mi devus demandi vin 'Kiom longe daŭros ĉi tiuj viaj senfinaj pekoj?'" Ĉu vi vere deziras, ke miaj rimedoj ĉesu antaŭ viaj malvirtoj? Sed mi des pli parolos pri miaj kuraciloj, kaj nur pro tio, ke vi proponas objektojn, mi daŭre parolos. Medicino komencas bonfari en la momento, kiam tuŝo igas la malsanan korpon formiki pro doloro. Mi eldiros vortojn, kiuj helpas homojn eĉ kontraŭ ilia volo. Foje vi devus permesi aliajn vortojn ol komplimentojn atingi viajn orelojn, kaj ĉar kiel individuoj vi ne volas aŭdi la veron, aŭdu ĝin kolektive. **20.** Kiom longe vi etendos la limojn de viaj bienoj? Biendomo kiu tenis nacion estas tro mallarĝa por ununura sinjoro. Kiom vi antaŭenpuŝos viajn plugitajn kampojn - vi, kiuj ne kontentas limigi la mezuron de viaj bienoj eĉ en la amplekso de provincoj? Vi havas noblajn riverojn fluantajn malsupren tra viaj privataj terenoj; vi havas potencajn riveretojn - limojn de potencaj nacioj - sub via regado de fonto ĝis elirejo. Ĉi tio ankaŭ estas tro malmulte por vi, krom se vi ankaŭ ĉirkaŭas tutajn marojn per viaj bienoj, krom se via administranto regas transe de la Adriatiko, la Ionia kaj la Egea maro, krom se la insuloj, hejmoj de famaj estroj, estas kalkulitaj de vi kiel la plej mizera el havaĵoj! Disvastigu ilin tiel vaste kiel vi volas, se vi nur havus kiel "bienon" tion, kion oni iam nomis regno; faru kion ajn vi povas al vi, kondiĉe ke ĝi estu pli ol tiu de via najbaro!

21. Kaj nun unu vorton kun vi, kies lukso disvastiĝas same vaste kiel la avideco de tiuj, al kiuj mi ĵus aludis. Al vi mi diras: "Ĉu ĉi tiu kutimo daŭros, ĝis ne estos lago, super kiu la pintejoj de viaj kamparaj domoj ne turo? Ĝis ne estos rivero, kies bordoj ne estas borditaj de viaj sinjoraj strukturoj? Kie ajn varmega akvo ŝprucos enen. riveroj, tie vi estigos novajn luksejojn. Kien ajn la bordo fleksos en golfon, tie vi tuj starigos fundamentojn, kaj, ne kontenta pri ia tero, kiu ne estas farita de arto, vi alportos la maro ene de viaj limoj. Ĉiuflanke lasu viajn domsuprojn ekbrili en la suno, jen starigitaj sur montopintoj, kie ili regas ampleksan vidon super maro kaj tero, jen levitaj de la ebenaĵo ĝis la alteco de montoj; konstruu viajn multoblajn strukturojn, viajn grandegajn amasojn, - vi tamen estas nur individuoj, kaj ankaŭ malgrandegaj! Kia profito estas al vi viaj multaj dormĉambroj? Vi dormas en unu. Neniu loko estas via, kie vi mem ne estas." **22.**" Poste mi pasas al vi, vi, kies senfunda kaj nesatigebla mago esploras unuflanke la marojn, aliflanke la teron, per grandega laboro ĉasante vian predon, jen per hoko, jen per kaptilo, jen per diversspecaj retoj; neniu besto havas pacon escepte kiam vi estas ŝtopita per ĝi. Kaj kiel malgravan porcion de tiuj viaj bankedoj, pretitaj por vi de tiom da manoj, vi

gustumas per via plezurplena palato!Kiel malgravan parton de tiu tuta ludo; kies preno estis plena de danero, u la malsana kaj grinca stomako de la mastro ŝatas?Kiel malpeza parto de ĉiuj tiuj mariskoj, importitaj de tiel malproksime, glitas sur tiu nesatigebla golo?Kompatindaj mizeruloj, u vi ne scias, ke viaj apetitoj estas pli grandaj; ol viaj ventroj?"

23. Parolu tiamaniere al aliaj viroj, – kondiĉe ke dum vi parolas vi ankaŭ aŭskultu; skribu tiamaniere, – kondiĉe ke dum vi skribas vi legu, memorante, ke ĉio vi aŭdas aŭ legas, estas aplikata al konduto, kaj al la mildigo de la furiozo de pasio. Studu, ne por aldoni ion al via scio, sed por plibonigi vian scion. Adiaŭo.

XC. Pri la Parto Ludata de Filozofio en la Progreso de Homo

1. Kiu povas dubi, mia kara Lucilio, ke la vivo estas donaco de la senmortaj dioj, sed ke bone vivi estas donaco de la filozofio? Tial la ideo, ke nia ŝuldo al filozofio estas pli granda ol nia ŝuldo al la dioj, proporcie kiel bona vivo estas pli utilo ol nura vivo, estus rigardata kiel ĝusta, se la filozofio mem ne estus bonaĵo, kiun la dioj donis al ni. Ili donis la scion pri ĝi al neniuj, sed la kapablon akiri ĝin ili donis al ĉiuj. 2. Ĉar se ili farus de la filozofio ankaŭ ĝenerala bono, kaj se ni estus donacitaj per kompreno ĉe nia naskiĝo, la saĝo perdus sian plej bonan atributon - ke ŝi ne estas unu el la donacoj de la fortuna. Ĉar kiel ĝi estas, la altvalora kaj nobla karakterizaĵo de saĝo estas, ke ŝi ne antaŭeniras renkonte al ni, ke ĉiu viro ŝuldas al si mem pro ŝi, kaj ke ni ne serĉas ŝin ĉe la manoj de aliaj.

Kio estus en la filozofio inda je via respekto, se ŝi estus aĵo kiu venis per malavareco? 3. Ŝia sola funkcio estas malkovri la veron pri aferoj diaj kaj aferoj homaj. De ŝia flanko neniam foriras religio, nek devo, nek justeco, nek iu ajn el la tuta aro de virtoj, kiuj alrokciĝas en proksime unuiginta kuneco. Filozofio instruis nin adori tion, kio estas dia, ami tion, kio estas homa; ŝi diris al ni, ke ĉe la dioj kuŝas regado, kaj inter homoj, kunuleco. Tiu ĉi kunuleco restis longe nedifektita, ĝis avareco disŝiris la komunumon kaj fariĝis kaŭzo de malriĉeco, eĉ en la kazo de tiuj, kiujn ŝi mem plej riĉigis. Ĉar homoj ĉesas posedi ĉion, kiam ili deziras ĉion por sia propra.

4. Sed la unuaj homoj kaj tiuj, kiuj devenis el ili, ankoraŭ nedifektitaj, sekvis la naturon, havante unu homon kiel kaj sian estron kaj sian leĝon, konfidante sin al la regado de unu pli bona ol ili. Ĉar la naturo havas la kutimon submeti la pli malfortan al la pli forta. Eĉ inter la mutaj bestoj regas tiuj, kiuj estas aŭ plej grandaj aŭ plej ferocaj. Ne estas malforta virbovo, kiu kondukas la gregon; ĝi estas tiu, kiu venkis la aliajn masklojn per sia forto kaj sia muskolo. En la kazo de elefantoj, la plej alta iras unue; inter viroj, la plej bona estas rigardata kiel la plej alta. Tial estis al la menso ke reganto estis asignita; kaj tial la plej granda feliĉo ripozis ĉe tiuj popoloj, inter kiuj homo ne povus esti des pli potenca, se li ne estus la pli bona.

5. Sekve, en tiu epoko, kiu estas subtenita kiel la ora epoko, Posidonio diras ke la registaro estis sub la jurisdikcio de la saĝulo. Ili tenis siajn manojn sub kontrolo, kaj protektis la pli malfortan de la pli forta. Ili donis konsilojn, kaj fari kaj ne fari; ili montris kio estas utila kaj kio estas senutila. Ilia antaŭpenso kondiĉis, ke al iliaj regatoj manku nenio; ilia braveco forpulis danĝerojn; ilia bonkoreco riĉigis kaj ornamis iliajn regatojn. Por ili regado estis servo, ne ekzerco de reĝeco. Neniu reganto provis sian potencon kontraŭ tiuj, al kiuj li ŝuldis la komencojn de sia potenco; kaj neniu havis la emon, aŭ la senkulpigon, fari malbonon, ĉar la reganto bone regis kaj la subulo bone obeis, kaj la reĝo ne povis eldiri pli grandan minacon kontraŭ malobeemaj regatoj ol ke ili foriru el la regno.

6. Sed kiam iam malvirto ŝtelis kaj regnoj transformiĝis en tiraniojn, ekestis bezono de leĝoj; kaj ĉi tiuj mem leĝoj estis siavice faritaj de la saĝuloj. Solon, kiu establis Atenon sur firma bazo per justaj leĝoj, estis unu el la sep viroj famaj pro sia saĝeco. Se Likurgo vivis en la sama periodo, okono estintus aldonita al tiu sanktigita numero sep. La leĝoj de Zaleucus kaj Karondas estas laŭdataj; ne estis en la forumo aŭ en la oficoj de lertaj konsilistoj, sed en la silenta kaj sankta retirigo de Pitagoro, ke tiuj du viroj lernis la principojn de justeco, kiujn ili devis starigi en Sicilio (kiu en tiu tempo estis prospera) kaj ĉie greka Italio.

7. Ĝis ĉi tiu punkto mi konsentas kun Posidonio; sed tiu filozofio malkovris la artojn, kiujn la vivo uzas en sia ĉiutaga rondo. Mi rifuzas konfesi, nek mi atribuos al ĝi la gloron de metiisto. Pozidonio diras: "Kiam homoj estis disĵetitaj sur la tero, protektitaj per kavernoj aŭ per la elfosita ŝirmejo de klifo aŭ per la trunko de kava arbo, estis filozofio kiu instruis ilin konstrui domojn." Sed mi, miaflanke, ne opinias, ke la filozofio elpensis ĉi tiujn niajn sagace elpensitajn loĝejojn, kiuj levigis rakonton post rakonto, kie urbo amasiĝas kontraŭ urbo, same kiel ŝi inventis la fiŝkonservaĵojn, kiuj estas enfermitaj por la celo savante la glutecon de viroj de devi kuri la riskon de ŝtormoj, kaj por ke, kiom ajn sovaĝe furiozas la maro, la lukso havu siajn sekurajn havenojn en kiuj grasigi luksajn fiŝojn. 8. Kio! Ĉu ĝi estis filozofio kiu instruis la uzon de ŝlosiloj kaj rigliloj? Ne, kio estis tio krom doni aludon al avaro? Ĉu estis la filozofio, kiu starigis ĉiujn ĉi tiujn altegajn loĝejojn, tiel danĝerajn por la personoj, kiuj loĝas en ili? Ĉu ne sufiĉis al la homo havigi al si tegmenton de ia hazarda kovro, kaj elpensi al si ian naturan retiriĝon sen helpo de arto kaj sen problemoj? Kredu min, tio estis feliĉa aĝo, antaŭ la tagoj de arkitektoj, antaŭ la tagoj de konstruistoj! 9. Ĉio ĉi tio naskiĝis, kiam la lukso naskiĝis, – ĉi tiu afero kvadrante tranĉi lignon kaj fendi trabon per senerara mano dum la segilo trapasis la markitan linion.

La prahomo kun kojnoj disfendis sian lignon.

Ĉar ili ne preparis tegmenton por estonta bankedbalo; ĉar ne tia uzo ili portis la pinojn aŭ la abiojn laŭ la tremantaj stratoj per longa vico da strekoj - nur por fiksi sur ĝi panelitajn plafonojn pezajn per oro. 10. Forkitaj stangoj starigitaj ĉe ambaŭ finoj apogis siajn domojn. Kun dense pakitaj branĉoj kaj kun folioj amasigitaj kaj kuŝitaj deklivaj ili elpensis drenadon eĉ por la plej pezaj pluvoj. Sub tiaj loĝejoj, ili vivis, sed ili vivis en paco. Pajla tegmento iam kovris liberajn virojn; sub marmoro kaj oro loĝas sklaveco.

11. Ankaŭ pri alia punkto mi diferencas de Posidonio, kiam li opinias, ke mekanikaj iloj estis elpenŝaĵo de saĝuloj. Ĉar sur tiu bazo oni povus aserti, ke tiuj estis saĝaj, kiuj instruis la artojn de meti kaptilojn por ĉasaĵo, kaj kalkaj branĉetoj por birdoj, kaj zonante potencajn arbarojn per hundoj.

Estis la eltrovemo de la homo, ne lia saĝo, kiu malkovris ĉiujn tiujn aparatojn. 12. Kaj mi ankaŭ diferencas de li, kiam li diras, ke saĝuloj malkovris niajn minojn de fero kaj kupro, "kiam la tero, bruligita de arbaraj fajroj, fandis la vejnojn de erco, kiuj kuŝis proksime de la surfaco, kaj kaŭzis elŝpruci la metalon. "Ne, tiuj homoj, kiuj malkovras tiajn aferojn, estas tiaj homoj, kiuj okupiĝas pri ili. 13. Nek mi konsideras tiun ĉi demandon tiel subtila, kiel opinias Posidonio, nome, ĉu la martelo aŭ la tenilo unue estis uzataj. Ili ambaŭ estis elpensitaj de iu homo, kies menso estis lerta kaj fervora, sed ne granda aŭ altnivela; kaj la sama validas pri iu alia malkovro, kiu povas esti farita nur per fleksita korpo kaj de menso, kies rigardo estas sur la tero.

La saĝulo estis facila en sia vivmaniero. Kaj kial ne? Eĉ en niaj propraj tempoj li preferus esti kiel eble plej malmulte malŝarĝita. 14. Kiel, mi demandas, vi povas konstante admiri kaj Diogonon kaj Dedalon? Kiu el tiuj du ŝajnas al vi saĝa homo, tiu, kiu elpensis la segilon, aŭ tiu, kiu, vidante knabon trinki akvon el la kavo de sia mano, tuj prenis sian tason el sia monujo kaj rompis ĝin, riproĉante sin per ĉi tiuj vortoj: "Malsaĝulo, ke mi estas, por esti portanta superfluan bagaĝon dum ĉi tiu tempo!" kaj poste volvis sin en sia kuvo kaj ku?is por dormi? 15. En ĉi tiuj niaj propraj tempoj, kiun homon, petu, vi opinias la pli saĝa - tiu, kiu elpensas procedon por ŝpruci safranajn parfumojn ĝis grandega alteco el kaŝitaj pipoj, kiu

plenigas aŭ malplenigas kanalojn per subita akvoj, kiu tiel lerte konstruas manĝoĉambbron kun plafono de moveblaj paneloj ke ĝi prezentas unu padronon post alia, la tegmento ŝanĝanta same ofte kiel la kursoj, – aŭ tiu, kiu pruvas al aliaj, same kiel al si, ke la naturo ne metis sur nin severan kaj malfacilan leĝon, kiam ŝi diras al ni, ke ni povas vivi sen la marmoristo kaj la inĝeniero, ke ni povas vesti nin sen trafiko; en silkaj ŝtofoj, ke ni povas havi ĉion, kio estas nemalhavebla por nia uzo, kondiĉe nur, ke ni kontentiĝas pri tio, kion la tero metis sur ĝian surfacon? Se la homaro volus aŭskulti ĉi tiun saĝulon, ili sciis, ke la kuiristo estas por ili same superflua kiel la soldato. **16.** Tiuj estis saĝuloj, aŭ ĉiukaze kiel la saĝuloj, kiuj trovis la prizorgadon de la korpo problemo facile solvebla. La aferoj, kiuj estas nemalhaveblaj, postulas neniujn ellaboritajn dolorojn por ilia akiro; nur la luksoj postulas laboro. Sekvu la naturon, kaj vi ne bezonos lertajn metiistojn.

La naturo ne deziris, ke ni estu ĉikanitaj. Por kion ajn ŝi trudis al ni, ŝi ekipis nin. "Sed malvarmon ne povas elteni la nuda korpo." Kio do? Ĉu ne estas haŭtoj de sovaĝaj bestoj kaj aliaj bestoj, kiuj povas protekti nin sufiĉe bone, kaj pli ol sufiĉe, kontraŭ la malvarmo? Ĉu ne multaj triboj kovras sian korpon per arboŝelo? Ĉu la plumoj de birdoj ne estas kunkudritaj por servi por vesto? Eĉ nuntempe, ĉu granda parto de la skita tribo ne vestas sin per haŭtoj de vulpoj kaj musoj, mola al la tuŝo kaj nepenetrebla al la vento? **17.** "Malgraŭ ĉio, viroj devas havi ian pli dikan protekton ol la haŭto, por konservi for de la varmego de la suno somere." Kio do? Ĉu la antikveco ne produktis multajn retiriĝojn, kiuj, kavigitaj aŭ de la damaĝo farita de la tempo aŭ de ia alia okazo, kiun vi volas, malfermiĝis en kavernojn? Kio do? Ĉu la plej unuaj venintaj ne prenis branĉetojn kaj teksis ilin permane en vimenmatojn, ŝmiris ilin per ordinara koto, kaj poste per stoplo kaj aliaj sovaĝaj herboj konstruis tegmenton, kaj tiel pasigis siajn vintrojn sekuraj, la pluvoj forportis? per la deklivaj gabloj? Kio do? La popoloj ĉe la rando de Sirtoj ne loĝas en elfositaj domoj, kaj ĉiuj triboj, kiuj pro la tro furioza flamado de la suno.

18. La naturo ne estis tiel malamika al la homo, ke, kiam ŝi donis al ĉiuj aliaj bestoj facilan rolon en la vivo, ŝi malebligis al li sola vivi sen ĉiuj tiuj artifikoj. Neniu el ĉi tiuj estis trudita al ni de ŝi; neniu el ili devis esti dolore serĉita, por ke niaj vivoj plilongiĝu. Ĉio estis preta por ni ĉe nia naskiĝo; estas ni, kiuj malfaciligis al ni mem ĉion, pro nia malestimo pri tio, kio estas facila. Domoj, ŝirmejo, infanaj komfortoj, manĝaĵoj kaj ĉio, kio nun fariĝis fonto de vastaj problemoj, estis pretaj, liberaj por ĉiuj kaj akireblaj por bagatelaj doloroj. Ĉar la limo ĉie respondis al la bezono; estas ni, kiuj faris ĉiujn tiujn aferojn valoraj, ni, kiuj ilin admiris, ni, kiuj igis ilin serĉi per vastaj kaj multnombraj aparatoj. **19.** La naturo sufiĉas por tio, kion ŝi postulas. Lukso turnis ŝian dorson al la naturo; ĉiutage ŝi plivastiĝas, en ĉiuj epokoj ŝi kolektis fortojn, kaj per sia spriteco antaŭenigas la malvirtojn. Komence, la lukso komencis deziri tion, kion la naturo rigardis kiel superflua, poste tion, kio estas kontraŭa al la naturo; kaj fine ŝi faris la animon sklavo al la korpo, kaj petis, ke ĝi estu tute sklavo al la voluptoj de la korpo. Ĉiuj ĉi tiuj metioj, per kiuj la urbo estas patrolita – aŭ mi diru tenataj en tumulto – estas nur okupataj de la korpofaro; Estis tempo, kiam ĉio estis oferita al la korpo kiel al sklavo, sed nun ili estas pretaj por ĝi kiel por sinjoro. Sekve, de tie venis la metiejoj de la teksistoj kaj la ĉarpentistoj; tial la bongustaj odoroj de la profesiaj kuiristoj; tial la senbrideco de tiuj, kiuj instruas senprudentajn pozojn, kaj sensenca kaj kortuŝita kantado. Ĉar tiu modereco, kiun preskribas la naturo, kiu limigas niajn dezirojn per rimedoj limigitaj al niaj bezonoj, forlasis la kampon; nun venis al tio – ke voli nur tion sufiĉan estas signo kaj de malpureco kaj de plena malriĉeco.

20. Estas malfacile kredi, mia kara Lucilio, kiel facile la ĉarmo de la elokventeco venkas eĉ grandajn homojn for de la vero. Prenu, ekzemple, Posidonius - kiu, laŭ mia takso, estas el la

nombro de tiuj kiuj plej kontribuis al filozofio - kiam li deziras priskribi la arton de teksado. Li rakontas kiel, unue, iuj fadenoj estas torditaj kaj kelkaj eltiritaj el la mola, loza maso de lano; poste, kiel la vertikala varpo tenas la fadenojn streĉitajn per pendantaj pezoj; tiam, kiel la enigita fadeno de la enfo, kiu moligas la malmolan teksturon de la reto kiu tenas ĝin firme ambaŭflanke, estas devigita per la lasto fari kompaktan kuniĝon kun la varpo. Li asertas ke eĉ la arto de la teksisto estis malkovrita fare de saĝuloj, forgesante ke la pli komplika arto kiun li priskribas estis inventita en pli postaj tagoj - la arto en kiu la reto estas ligita enkadrigi; disigis nun

*La kano disigas la varpon. Inter la fadenoj
estas pafita la enteksado de pintaj navedoj portataj;
La bone noĉitaj dentoj de la larĝa kombilo tiam kondukas ĝin hejmen.*

Supozu, ke li havis la ŝancon vidi la teksadon de nia tago, kiu produktas la vestaĵon kiu nenion kaŝos, la veston kiu havigas – mi ne diros neniun protekton al la korpo, sed neniun eĉ al modesteco!

21. Posidonius tiam pasas al la farmisto. Ne malpli elokvente li priskribas la grundon, kiun la plugilo disrompas kaj denove transiras, por ke la tero, tiel malfiksita, permesu pli liberan ludadon al la radikoj; tiam la semo estas semata, kaj la fiherboj elŝiritaj mane, por ke ia hazarda kreskaĵo aŭ sovaĝa planto ne ekkresku kaj difektu la rikolton. Ankaŭ ĉi tiu komerco, li deklaras, estas kreaĵo de saĝuloj, – kvazaŭ kultivistoj de la grundo eĉ nuntempe ne malkovrus sennombrajn novajn metodojn por pliiĝi la fekundecon de la grundo! **22.** Krome, ne limigante sian atenton al tiuj ĉi artoj, li eĉ malbonigas la saĝulon, sendante lin al la muelejo. Ĉar li rakontas al ni, kiel la saĝulo, imitante la procezojn de la naturo, komencis fari panon. "La greno," li diras, "unufoje prenita en la buŝon, estas dispremita per la silikaj dentoj, kiuj renkontas en malamika renkonto, kaj kia ajn greno eligitas la lango turnas reen al la samaj dentoj. Tiam ĝi estas miksita en amason, por ke ĝi des pli facile trairas la glitigan gorĝon. Kiam ĉi tiu atingis la stomakon, ĝi estas digestita de la egaleca varmo de la stomako; tiam, kaj ne ĝis tiam, ĝi estas asimilita kun la korpo. **23.** Sekvante ĉi tiun ŝablonon," li daŭrigas, "iu metis du malglatajn ŝtonojn, unu super la alian, imitante la dentojn, el kiuj unu aro estas senmova kaj atendas la movon de la alia aro. Tiam, per la frotado de unu ŝtono kontraŭ la alia, la greno estas dispremita kaj denove kaj denove alportita, ĝis per ofta frotado ĝi estas reduktita al pulvoro. Tiam ĉi tiu viro aspergis la manĝon per akvo, kaj per daŭra manipulado subigis la mason kaj muldis la panon. Tiu ĉi pano estis komence bakita de varmaj cindro aŭ de argila vazo varmega; poste fornoj estis iom post iom malkovritaj kaj la aliaj aparatoj, kies varmego obeos la volon de la saĝulo." Posidonius tre alproksimiĝis deklarante, ke eĉ la metio de la flikisto estas la eltrovo de la saĝulo.

24. La racio ja elpensis ĉion ĉi, sed ĝi ne estis ĝusta racio. Estis homo, sed ne la saĝulo, kiu malkovris ilin; same kiel ili inventis ŝipojn, en kiuj ni transiras riverojn kaj marojn – ŝipojn ekipitajn per veloj por kapti la forton de la ventoj, ŝipoj kun direktiloj aldonitaj ĉe la postaĵo por turni la direkton de la ŝipo en unu aŭ alian direkton. La modelo sekvita estis la fiŝo, kiu direktas sin per sia vosto, kaj per sia plej eta movo ĉi-flanke aŭ tiuflanke fleksas sian rapidan vojon. **25.** "Sed," diras Pozidonio, "la saĝulo ja malkovris ĉiujn ĉi aferojn; ili tamen estis tro malgrandaj por ke li povu trakti sin kaj tial li konfidis ilin al siaj pli malbonaj helpantoj." Ne tiel; ĉi tiuj fruaj inventoj estis elpensitaj fare de neniua alia klaso de viroj ol tiuj kiuj havas ilin respondecaj hodiaŭ. Ni scias ke certaj aparatoj aperis nur ene de nia propra memoro - kiel

ekzemple la uzo de fenestroj kiuj allasas la klaran lumon tra travideblaj kaheloj, kaj kiel la volbitaj banejoj, kun tuboj enlasitaj en siajn murojn por disvastigi la varmecon, kiu tenas egalan temperaturon en siaj plej malaltaj same kiel en siaj plej altaj spacoj. Kial mi bezonas mencii la marmoron, per kiu brilas niaj temploj kaj niaj privataj domoj? Aŭ la rondigitaj kaj poluritaj ŝtonamasoj, per kiuj ni starigas kolonojn kaj konstruaĵojn sufiĉe ampleksajn por nacioj? Aŭ niajn signojn por tutaj vortoj, kiuj ebligas al ni depreni parolon, kiel ajn rapide eldiratan, kongruan rapidon de lango al rapido de mano? Ĉio ĉi estas elpensita de la plej malalta klaso de sklavoj. **26.** La saĝo de saĝeco estas pli alta; ŝi ne trejnas la manojn, sed estas mastrino de niaj mensoj.

Ĉu vi sciis, kian saĝon montris, kion ŝi faris? Ĝi ne estas la graciaj pozoj de la korpo, aŭ la variaj notoj produktitaj per korno kaj fluto, per kiuj la spiro estas ricevita kaj, kiam ĝi eliras aŭ tra, estas transformita en voĉon. Ne estas saĝo kiu elpensas armilojn, aŭ murojn, aŭ ilojn utilajn en milito; ne, ŝia voĉo estas por paco, kaj ŝi alvokas la tutan homaron al konkordo. **27.** Ne ŝi, mi subtenas, estas la metiisto de niaj nemalhaveblaj iloj de ĉiutaga uzo. Kial vi atribuas al ŝi tiajn bagatelojn? Vi vidas en ŝi la lertan vivmetiiston. La aliaj artoj, estas vere, la saĝo havas sub ŝia kontrolo; ĉar tiu, al kiu la vivo servas, estas ankaŭ servata de la aferoj, kiuj ekipas la vivon. Sed la vojo de saĝo estas al la stato de feliĉo; tien ŝi gvidas nin, tien ŝi malfermas al ni la vojon. **28.** Ŝi montras al ni, kiaj aferoj estas malbonaj kaj kiaj aferoj estas ŝajne malbonaj; ŝi senigas niajn mensojn de vana iluzio. Ŝi donacas al ni grandecon, kiu estas substanca, sed ŝi subpremas la grandecon, kiu estas ŝveligita, kaj okulfrapa sed plenigita de malpleno; kaj ŝi ne permesas, ke ni ne sciu la diferencon inter kio estas granda kaj kio estas nur ŝvelinta; ne, ŝi liveras al ni la scion pri la tuta naturo kaj pri sia propra naturo. Ŝi malkaŝas al ni, kio estas la dioj kaj kiaj ili estas; kio estas la subaj dioj, la hejmaj diaĵoj kaj la protektaj spiritoj; kio estas la animoj kiuj estis dotitaj per daŭra vivo kaj estis akceptitaj al la dua klaso de diaĵoj, kie estas ilia loĝejo kaj kiaj iliaj agadoj, potencoj kaj volo.

Tiaj estas la saĝitoj de inico, per kiuj estas malŝlosita, ne vilaĝa sanktejo, sed la vasta templo de ĉiuj dioj – la universo mem, kies verajn aperantojn kaj verajn aspektojn ŝi proponas al la rigardo de niaj mensoj. Ĉar la vizio de niaj okuloj estas tro obtuza por tiel grandaj vidaĵoj. **29.** Tiam ŝi reiras al la komenco de la aferoj, al la eterna Racio kiu estis donita al la tuto, kaj al la forto, kiu eniĝas en ĉiuj semoj de aferoj, donante al ili la potencon formi ĉiun aĵon laŭ sia speco. Tiam la saĝo komencas demandi pri la animo, de kie ĝi venas, kie ĝi loĝas, kiom longe ĝi restas, en kiom da dividoj ĝi falas. Fine, ŝi turnis sian atenton de la korpa al la senkorpa, kaj atente ekzamenis la veron kaj la signojn per kiuj la vero estas konata, demandante poste, kiel tio, kio estas dusenca, povas esti distingita de la vero, ĉu en la vivo aŭ en la lingvo; ĉar en ambaŭ estas elementoj de la malvero miksitaj kun la vera.

30. Estas mia opinio, ke la saĝulo ne retiriĝis, kiel opinias Posidonio, de tiuj artoj, pri kiuj ni priparolis, sed ke li tute neniam prenis ilin. Ĉar li estus juĝinta, ke nenio estas inda malkovri, ke li poste ne juĝus por ĉiam uzinda. Li ne prenis aferojn, kiujn oni devus flankenmeti.

31. "Sed Anaĥarsis," diras Pozidonio, "elpensis la potistan radon, kies kirlado formas vazojn." Tiam ĉar la rado de la potisto estas menciita en Homero, homoj preferas kredi ke la versoj de Homero estas malveraj prefere ol la rakonto de Posidonius! Sed mi asertas, ke Anaĥarsis ne estis la kreinto de ĉi tiu rado; kaj e se li estis, kvankam li estis saĝa homo, kiam li inventis ĝin, tamen li ne inventis ĝin *qua*"saĝulo" - same kiel estas multe da aferoj, kiujn saĝuloj faras kiel homoj, ne kiel saĝuloj. Supozu, ekzemple, ke saĝulo estas treege piedpilo; li superos

ĉiujn kuristojn en la vetkuro pro esti floto, ne pro sia saĝeco. Mi volus montri al Pozidonio iun vitrobloviston, kiu per sia spiro muldas la vitron en multoblajn formojn, kiujn apenaŭ povus esti formita de la plej lerta mano. Ne, ĉi tiuj malkovroj estis faritaj ekde kiam ni homoj ĉesis malkovri saĝon.

32. Sed Posidonius denove rimarkas: "Demokrito laŭdire malkovris la arkon, kies efiko estis ke la kurba linio de ŝtonoj, kiuj iom post iom kliniĝas unu al la alia, estas kunligita per la finŝtono." Mi emas prononci ĉi tiun deklaron malvera. Ĉar devis esti, antaŭ Demokrito, pontoj kaj enirejoj, en kiuj la kurbiĝo komenciĝis nur ĉirkaŭ la supro. **33.** Ŝajnas tute forgliti vian memoron, ke ĉi tiu sama Demokrito malkovris, kiel eburon oni povas mildigi, kiel, per bolado, ŝtoneto transformiĝas en smeraldon – la sama procedo uzata eĉ hodiaŭ por kolorigi ŝtonojn, kiuj estas troveblaj por ĉi tiu kuracado! Eble estis saĝulo, kiu malkovris ĉiujn tiajn aferojn, sed li ne malkovris ilin pro esti saĝa homo; ĉar li faras multajn aferojn, kiujn ni vidas same bone, aŭ eĉ pli lerte kaj lerte, faritaj de homoj, kiuj tute mankas je sagaco.

34. Ĉu vi demandas, kion do eksciis la saĝulo kaj kion li elmontris? Antaŭ ĉio estas vero, kaj naturo; kaj la naturon li ne sekvis kiel la aliaj bestoj, kun okuloj tro obtuzaj por percepti la dion en ĝi. En la dua loko, estas la leĝo de vivo, kaj vivo li faris por konformiĝi al universalaj principoj; kaj li instruis nin, ne nur koni la diojn, sed sekvi ilin, kaj bonvenigi la donacojn de la hazardo ĝuste kvazaŭ ili estus diaj ordonoj. Li malpermesis al ni atenti malverajn opiniojn, kaj pesis la valoron de ĉiu afero per vera normo de taksado. Li kondamnis tiujn plezurojn, kun kiuj estas intermiksita pento, kaj laŭdis tiujn bonojn, kiuj ĉiam kontentigos; kaj li publikigis la veron eksterlande, ke li estas plej feliĉa, kiu ne bezonas feliĉon.

35. Mi ne parolas pri tiu filozofio, kiu metis la civitanon ekster sia lando kaj la diojn ekster la universon, kaj kiu donis virton al plezuro sed prefere pri tiu filozofio, kiu kalkulas nenion bonan krom tio, kio estas honorinda, – unu kiu ne povas esti ĉasita de la donacoj aŭ de homo aŭ de fortuna, unu kies valoro estas ke ĝi ne povas esti aĉetita por ajna valoro. Ke tiu ĉi filozofio ekzistis en tia malĝentila epoko, kiam la artoj kaj metioj ankoraŭ estis nekonataj kaj kiam utilaj aferoj nur eblis lerni per uzo, – tion mi rifuzas kredi.

36. Poste venis la sorto-favora periodo, kiam la donacoj de la naturo estis malfermitaj al ĉiuj, por sendistinga uzado de homoj, antaŭ ol avaro kaj lukso rompis la ligilojn, kiuj kunigis la mortulojn, kaj ili, forlasinte sian komunuman ekziston, disiĝis kaj turniĝis prirabi. La viroj de la dua aĝo ne estis saĝuloj, kvankam ili faris tion, kion saĝuloj devus fari. **37.** Efektive, ne ekzistas alia kondiĉo de la homa raso, kiun iu pli alte konsiderus; kaj se Dio komisius homon formi surterajn estaĵojn kaj doni instituciojn al popoloj, ĉi tiu homo aprobus neniun alian sistemon ol tiu, kiu akiris inter la homoj de tiu epoko, kiam Neniu plugisto prilaboris la grundon, nek ĝi estis ĝusta

Disparti aŭ ligi sian posedaĵon.

Homoj dividis siajn gajnojn, kaj la tero pli libere donis

Ŝian riĉaĵon al ŝiaj filoj, kiuj ne serĉis ilin.

38. Kiu raso de homoj estis iam pli benata ol tiu raso? Ili ĝuis la tutan naturon en partnereco. La naturo sufiĉis por ili, nun la gardisto, kiel antaŭe ŝi estis la gepatro, de ĉiuj; kaj ĉi tiu ŝia donaco konsistis el la certigita posedo de ĉiu viro de la komunaj rimedoj. Kial mi eĉ ne nomus tiun rason la plej riĉa inter la mortontoj, ĉar vi ne povus trovi malriĉulon inter ili?

Sed avareco eniris en kondiĉon tiel feliĉe ordonitan, kaj, pro sia fervoro formeti ion kaj turni ĝin al sia propra privata uzo, faris ĉion posedajon de aliaj, kaj reduktis sin de senlima riĉaĵo al streĉa bezono. Estis avareco kiu enkondukis malriĉecon kaj, pro multa avido, perdis ĉion. **39.** Kaj do, kvankam ŝi nun penas rebonigi sian perdon, kvankam ŝi aldonas unu bienon al alia, elpelante najbaron aŭ aĉetante lin aŭ maljustante al li, kvankam ŝi etendas siajn landlokojn ĝis la grandeco de provincoj kaj difinas posedon kiel signifanta vastan vojaĝon tra la propra posedaĵo, – malgraŭ ĉiuj ĉi tiuj ŝiaj klopodoj, neniu pligrandigo de niaj limoj revenigos nin al la kondiĉo de kiu ni foriris.

Kiam ni ne plu povos fari, ni posedos multon; sed ni iam posedis la tutan mondon! **40.** La grundo mem estis pli produktiva kiam prilaborita, kaj donis pli ol sufiĉe por popoloj, kiuj detenis sin de prirabi unu la alian. Kian ajn donacon produktis la naturo, la homoj trovis tiom da plezuro malkaŝi ĝin al alia, kiel esti malkovrinte ĝin. Eblis al neniu aŭ superi alian aŭ maltrafi lin; kio estis, estis dividita inter nemalpacantaj amikoj. La pli forta ankoraŭ ne komencis meti manojn sur la pli malfortan; la avarulo ankoraŭ ne, kaŝinte tion, kio kuŝis antaŭ li, komencis forfermi sian proksimumon eĉ de la vivnecesaĵoj; ĉiu zorgis tiom pri sia proksimumo kiel pri si mem. **41.** Kiraso kuŝis neuzata, kaj la mano, nemakulita de homa sango, turnis sian tutan malamon kontraŭ sovaĝaj bestoj. La tiamaj homoj, kiuj trovis en iu densa arbareto protekton kontraŭ la suno kaj sekurecon kontraŭ la severeco de vintro aŭ pluvo en siaj malbonaj kaŝejoj, pasigis sian vivon sub la branĉoj de la arboj kaj pasigis trankvilajn noktojn sen suspiri. Zorgo ĉagrenas nin per nia purpuro, Kaj el niaj litoj forpuŝas nin per la plej akraj pintoj; sed kiel milda estis la dormo, kiun la malmola tero donacis al la homoj de tiu tago! **42.** Neniuĉagrenitaj kaj panelitaj plafonoj pendis super ili, sed dum ili kuŝis sub la malferma ĉielo la steloj trankvile glitis super ili, kaj la firmamento, la nobla spektaklo, rapide preterpasis, plenumante sian potencan taskon en silento. Por ili tage, same kiel nokte, la vizioj de ĉi tiu plej glora loĝejo estis liberaj kaj malfermitaj. Estis ilia ĝojo rigardi la konstelaciojn dum ili malleviĝis de la mezo de la ĉielo, kaj aliajn, denove, kiel ili leviĝis el siaj kaŝitaj loĝejoj. **43.** Kio alia krom ĝojo povus esti vagi inter la mirindaĵoj, kiuj punktis la ĉielon malproksimen? Sed vi nuntempaj tremas pro ĉiu sono, kiun faras viaj domoj, kaj dum vi sidas inter viaj freskoj, la plej eta knaro igas vin ŝrumpi de teruro. *Iline* havis domojn tiel grandajn kiel urboj. La aero, la ventetoj blovantaj libere tra la liberaj spacoj, la flirta ombro de roko aŭ arbo, fontoj kristale klaraj kaj riveretoj ne difektitaj de homa laboro, ĉu per akvotubo aŭ per iu enfermaĵo de la kanalo, sed fluantaj. laŭplaĉe, kaj herbejoj belaj sen arto, – inter tiaj scenoj estis iliaj malĝentilaj hejmoj, ornamitaj per rustika mano. Tia loĝejo estis konforma al la naturo; tie estis ĝojo vivi, timante nek la loĝejon mem nek pri ĝia sekureco. En ĉi tiuj tagoj, tamen, niaj domoj konsistigas grandan parton de nia timo.

44. Sed kiom ajn bonega kaj senkulpa estis la vivo de la homoj de tiu aĝo, ili ne estis saĝuloj; ĉar tiu titolo estas rezervita por la plej alta atingo. Tamen, mi ne neus, ke ili estis viroj de alta spirito kaj - mi povas uzi la frazon - freŝaj de la dioj. Ĉar ne estas dubo, ke la mondo produktis pli bonan idaron antaŭ ol ĝi estis ankoraŭ eluzita. Tamen, ne ĉiuj estis dotitaj per mensaj kapabloj de plej alta perfekteco, kvankam en ĉiuj kazoj iliaj indiĝenaj potencoj estis pli fortikaj ol la niaj kaj pli taŭgaj por laboro. Ĉar la naturo ne donas virton; estas arto fariĝi bona. **45.** Ili, almenaŭ, ne serĉis en la plej malsupra skorio de la tero oron, nek ankoraŭ arĝenton aŭ travedblajn ŝtonojn; kaj ili ankoraŭ estis kompatema eĉ al la mutaj bestoj – tiom malproksima estis tiu epoko de la kutimo mortigi homon per homo, ne en kolero aŭ pro timo, sed nur por fari spektaklon! Ili ankoraŭ ne havis broditajn vestojn nek teksis oran ŝtofon; oron ankoraŭ ne estis elminita.

46. Kio do estas la konkludo de la afero? Estis pro ilia nescio pri aferoj, ke la homoj de tiuj tagoj estis senkulpaĵ; kaj estas multe da diferenco ĉu oni volas ne peki aŭ ne havas la scion peki. Justeco estis nekonata al ili, nekonata prudento, nekonata ankaŭ memregado kaj braveco; sed ilia malĝentila vivo posedis iujn kvalitojn similajn al ĉiuj ĉi virtoj. Virto ne estas donata al animo krom se tiu animo estis trejnita kaj instruita, kaj per senĉesa praktiko perfektigita. Por la atingo de ĉi tiu bonaĵo, sed ne en la posedo de ĝi, ni naskiĝis; kaj eĉ en la plej bonaj el homoj, antaŭ ol vi rafinas ilin per instruo, ekzistas nur la materialo de virto, ne virto mem. Adiaŭo.

XCI. Pri la Leciono Tirota el la Brulado de Liono

1. Nia amiko Liberalis estas nun mallevita; ĉar li ĵus aŭdis pri la fajro, kiu ekstermis la kolonion de Liono. Tia katastrofo povus ĉagreni iun ajn, por ne paroli pri homo, kiu kare amas sian landon. Sed ĉi tiu okazaĵo utilis por igi lin demandi pri la forto de sia propra karaktero, kiun li trejniis, mi supozas, nur por renkonti situaciojn, kiujn li pensis, ke li povus timigi al li. Mi tamen ne miras, ke li estis libera de timo pri malbono tiel neatendita kaj praktike neaŭdita kiel ĉi tiu, ĉar ĝi estas sen precedenco. Ĉar fajro difektis multajn urbojn, sed neniun ekstermis. Eĉ kiam fajro estis ĵetita kontraŭ la murojn per la mano de malamiko, la flamo estingiĝas en multaj lokoj, kaj kvankam daŭre renovigita, malofte formangas tiel tute ke lasi nenion por la glavo. Eĉ tertremo apenaŭ iam estis tiom perforta kaj detrua por renversi tutaj urbojn. Fine, neniam antaŭe ekflamis tiel sovaĝe en iu urbo, ke nenio restis por sekundo. 2. Tiom da belaj konstruaĵoj, el kiuj ĉiu unuopa famigus unu urbon, ruiniĝis en unu nokto. En tempo de tia profunda paco evento okazis pli malbona ol homoj povas eventuale timi eĉ en tempo de milito. Kiu povas kredi ĝin? Kiam la armiloj ĉie ripozas, kaj kiam la paco regas tra la mondo, Liono, la fiero de Gaŭlio, mankas!

La fortuno kutime permesis al ĉiuj homoj, kiam ŝi atakis ilin kolektive, havi antaŭsenton pri tio, kion ili estis destinitaj suferi. Ĉiu granda kreaĵo donis al ĝi trankvilon antaŭ sia falo; sed ĉi-kaze, nur unu nokto pasis inter la urbo plej granda kaj la urbo neekzistanta. Resume, mi bezonas pli longe por diri al vi, ke ĝi pereis, ol necesis por ke la urbo pereis.

3. Ĉio ĉi tuŝis nian amikon Liberalis, fleksante lian volon, kiu kutime estas tiel firma kaj vertikala antaŭ liaj propraj provoj. Kaj ne senkaŭze li skuiĝis; ĉar estas la neatendita, kiu metas sur nin la plej pezan ŝarĝon. Strangeco pliiĝas la pezon de katastrofoj, kaj ĉiu mortemulo sentas la pli grandan doloron kiel rezulto de tio, kio ankaŭ alportas surprizon.

4. Tial nenio devas esti neatendita de ni. Niaj mensoj devus esti senditaj antaŭen por renkonti ĉiujn problemojn, kaj ni devus konsideri, ne kio kutimas okazi, sed kio povas okazi. Ĉar kio ekzistas, ke la Fortuno, kiam ŝi tiel volis, ne trenas malsupren de la plej alta de sia prospero? Kaj kio estas, ke ŝi des pli perforte atakas des pli brile ĝi lumas? Kio estas peniga aŭ malfacila por ŝi? 5. Ŝi ne ĉiam atakas unumaniere, aŭ eĉ per sia plena forto; iam ŝi alvokas niajn proprajn manojn kontraŭ ni; alifoje, kontenta pri siaj propraj povoj, ŝi uzas neniun agenton por elpensi danĝerojn por ni. Neniu tempo estas libera; meze de niaj mem plezuroj ekestas kaŭzoj de sufero. Milito estiĝas meze de paco, kaj tio, de kiu ni dependis por protekto, transformiĝas en kaŭzon de timo; amiko fariĝas malamiko, aliancano fariĝas malamiko. La somera trankvilo estas movita en subitajn ventegojn, pli sovaĝajn ol la vintraj ventegoj. Sen malamiko en vido ni estas viktimoj de tiaj sortoj, kiujn malamikoj faras, kaj se aliaj kaŭzoj de katastrofo malsukcesas, troa bonŝanco trovas ilin por si mem. La plej moderaj estas atakitaj de malsano, la plej fortaj de malŝparado de malsano, la plej senkulpaj de puno, la plej izolitaj de la brua homamaso.

La hazardo elektas iun novan armilon per kiu alporti ŝian forton por porti kontraŭ ni, opiniante ke ni forgesis ŝin. 6. Kia ajn strukturo estis edukita per longa sinsekvo de jaroj, je la kosto de granda laboro kaj per la granda bonkoreco de la dioj, estas disigita kaj disigita de ununura tago. Ne, tiu, kiu diris "tagon", donis tro longan prokraston al baldaŭ venanta malfeliĉo; horo, momento de tempo, sufiĉas por renverso de imperioj! Estus ia konsolo por la malforteco de ni mem kaj niaj faroj, se ĉio pereus tiel malrapide kiel ili estiĝas; sed kia ĝi estas, pliiĝoj estas de malvigla kresko, sed la vojo al ruiniĝo estas rapida. 7. Nenio, ĉu publika aŭ privata, estas

stabila; la sortoj de homoj, ne malpli ol tiuj de urboj, estas en kirlo. Meze de la plej granda trankvila teruro ekestas, kaj kvankam neniuj eksteraj agentejoj vekas tumulton, tamen malbonoj eksplodas el fontoj, el kiuj oni malplej atendis ilin. Tronoj kiuj eltenis la ŝokon de civilaj kaj eksterlandaj militoj frakasas al la grundo kvankam neniuj ŝanceligas ilin. Kiom malmultaj la ŝtatoj, kiuj portis sian bonŝancon ĝis la fino!

Ni do pripensu ĉiujn eventualaĵojn, kaj fortikigu niajn mensojn kontraŭ la malbonoj kiuj eble venos. **8.** Ekzilo, la torturo de malsanoj, militoj, ŝiprompiĝo, – ni devas pensi pri ĉi tiuj. La hazardo povas forŝiri vin el via lando aŭ vian landon de vi, aŭ povas forpeli vin en la dezerton; ĝuste ĉi tiu loko, kie la homamasoj sufokas, povas fariĝi dezerto. Ni metu antaŭ niajn okulojn en ĝia tutaĵo la naturon de la homa sorto, kaj se ni ne estus superfortitaj, aŭ eĉ konsternitaj, de tiuj nekutimitaj malbonoj, kvazaŭ ili estus novaj, ni alvoku al niaj mensoj antaŭe, ne tiom grandajn malbonojn kiel ofte okazas, sed la plej granda malbono, kiu eble povas okazi. Ni devas pripensi la sorton plene kaj tute.

9. Kiom ofte urboj en Azio, kiom ofte en la Aĥaja, estis faligitaj de unu tertremo! Kiom da urboj en Sirio, kiom da Makedonio estas englutitaj! Kiom ofte ĉi tia ruiniĝo ruinigis Kipron! Kiom ofte Pafos disfalis! Ne malofte oni alportas al ni sciigojn pri la plena detruo de tutaj urboj; tamen kiel malgranda parto de la mondo estas ni, al kiu tiaj novaĵoj ofte venas!

Ni leviĝu, do, por alfronti la operaciojn de Fortuno, kaj kio ajn okazos, ni havu la certigon, ke ĝi ne estas tiel bonega kiel onidiro reklamas ĝin. **10.** Riĉa urbo estis metita en cindron, juvelo de la provincoj, kalkulita kiel unu el ili kaj tamen ne inkluzivita kun ili; kvankam ĝi estis riĉa, tamen ĝi estis starigita sur ununura monteto, kaj tio ne tre granda en amplekso. Sed el ĉiuj tiuj urboj, pri kies grandiozeco kaj grandiozeco vi aŭdas hodiaŭ, la spuroj mem estos forviŝitaj de la tempo. Ĉu vi ne vidas, kiel en Aĥaio jam disfalis la fundamentoj de la plej famaj urboj, tiel ke ne restas spuro por montri, ke ili iam eĉ ekzistis? **11.** Ne nur tio, kio estis farita per manoj, ŝanceliĝas sur la teron, ne nur tio, kio estis starigita de homa arto kaj homaj klopodoj, renversas de la pasantaj tagoj; ne, la pintoj de montoj dissolviĝas, tutaj terpecoj ekloĝis, kaj lokoj, kiuj iam staris malproksime de la vido de la maro, nun estas kovritaj de la ondoj. La potenca potenco de fajroj forkonsumis la montetojn, tra kies flankoj ili kutimis brili, kaj ebenigis ĝis la teraj pintoj, kiuj iam estis plej altaj – la konsolo de la maristo kaj lia signostango. La verkoj de la naturo mem estas ĉikanitaj; tial ni devas elporti senĝene la detruon de urboj. **12.** Ili staras sed fali! Ĉi tiu pereco atendas ilin, unu kaj ĉiuj; povas esti ke iu interna forto, kaj eksplodoj de perforto kiuj estas teruraj ĉar ilia vojo estas barita, forĵetos la pezon kiu tenas tiam malsupren; aŭ ke kirlo de furiozaj fluoj, pli potencaj ĉar ili estas kaŝitaj en la sino de la tero, trarompos tion, kiu rezistas ĝian potencon; aŭ ke la impeto de flamoj krevos sub la kadro de la terkrusto; aŭ tiu tempo, de kiu nenio estas sekura, malpliigos ilin iom post iom; aŭ ke pesta klimato forpelos iliajn loĝantojn kaj la ŝimo korodos iliajn dezertajn murojn. Estus tede rakonti ĉiujn vojojn, laŭ kiuj la sorto povas veni; sed ĉi tiun unu aferon mi scias: ĉiuj faroj de mortema homo estas kondamnitaj al morteco.

13. Tial estas pensoj tiaj, kaj tiaspecaj, kiujn mi proponas kiel konsolo al nia amiko Liberalis, kiu brulas de amo al sia lando nekredema. Eble ĝia detruo estis kaŭzita nur por ke ĝi estu denove levita al pli bona destino. Ofte reverso sed faris lokon por pli prospera riĉaĵo. Multaj strukturoj falis nur por pliiĝi al pli granda alteco. Timagenes, kiu havis rankoron kontraŭ Romo kaj ŝia prospero, kutimis diri ke la nura kialo li estis malĝojigita kiam incendioj okazis en Romo estis lia scio ke pli bonaj konstruaĵoj ekestus ol tiuj kiuj iris malsupren en la flamoj. **14.** Kaj

verŝajne ankaŭ en ĉi tiu urbo Liono ĉiuj ĝiaj civitanoj fervore klopodos, ke ĉio estu rekonstruita pli bone laŭ grandeco kaj sekureco ol tio, kion ili perdis. Ĝi estu konstruita por elteni kaj, sub pli feliĉaj aŭspicioj, por pli longa ekzistado! Ĉi tio ja estas nur la centa jaro de kiam tiu ĉi kolonio estis fondita – ne la limo eĉ de la vivo de homo. Gvidite antaŭen fare de Plancus, la naturaj avantaĝoj de ĝia loko igis ĝin vaksi forta kaj atingi la nombrojn kiujn ĝi enhavas hodiaŭ; kaj tamen kiom da katastrofoj de la plej granda severeco ĝi eltenis en la daŭro de la vivo de maljunulo!

15. Tial la menso estu disciplinita por kompreni kaj elteni sian propran sorton, kaj ĝi sciu, ke ekzistas nenio, kion la sorto ne kuraĝas - ke ŝi havas la saman jurisdikcion super imperioj kiel super imperiestroj, la saman potencon super urboj kiel super la civitanoj, kiuj loĝas en ĝi. Ni ne devas krii ĉe iu ajn el ĉi tiuj katastrofoj. En tian mondon ni eniris, kaj sub tiaj leĝoj ni vivas. Se vi ŝatas ĝin, obeu; se ne, foriru kien vi volas. Kriu en kolero se iuj maljustaj mezuroj estas prenitaj rilate al vi individue; sed se ĉi tiu neevitebla leĝo egale devigas la plej altajn kaj la malsuprajn, repacigu al la sorto, per kiu ĉio estas dissolvita. **16.** Vi ne taksu nian valoron per niaj funebraj tumultoj aŭ per ĉi tiuj monumentoj de neegala grandeco, kiuj vicas la vojon; iliaj cindroj ebenigas ĉiujn homojn! Ni estas neegalaj ĉe naskiĝo, sed egalaj en morto. Kion mi diras pri urboj, mi diras ankaŭ pri iliaj loĝantoj: Ardea estis kaptita same kiel Romo. La granda fondinto de homa juro ne faris distingojn inter ni surbaze de alta genlinio aŭ de gloraj nomoj, krom dum ni vivas. Kiam tamen ni venas al la fino, kiu atendas la mortontojn, li diras: "Foriru, ambicio! Al ĉiuj kreitaĵoj, kiuj ŝarĝas la teron, validu unu sama leĝo!" Ĉar elportante ĉion, ni estas egalaj; neniu estas pli malfortika ol alia, neniu pli certa pri sia propra vivo en la morgaŭa tago.

17. Aleksandro, reĝo de Makedonio, komencis studi geometrion; malfeliĉa homo, ĉar li per tio eksciis, kiom eta estis tiu tero, de kiu li kaptis nur frakcion! Malfeliĉulo, mi ripetas, ĉar li devis kompreni, ke li portas falsan titolon. Ĉar kiu povas esti "granda" en tio, kio estas malgrasa? La lecionoj, kiujn oni instruis al li, estis komplikaj kaj oni povis lerni nur per asidua aplikado; ili ne estis tiaspecaj kompreneblaj de frenezulo, kiu lasis siajn pensojn iri preter la oceano. "Instruu al mi ion facilan!" li krias; sed lia instruisto respondas: "Ĉi tiuj aferoj estas samaj por ĉiuj, tiel malfacilaj por unu kiel por alia." **18.** Imagu, ke la naturo diras al ni: "Tuj aferoj, pri kiuj vi plendas, estas samaj por ĉiuj. Mi ne povas doni ion pli facilan al iu homo, sed kiu volas, tiu faciligos al si la aferojn." En kiu maniero? Per egaleco. Vi devas suferi doloron, kaj soifon, kaj malsaton, kaj ankaŭ maljunecon, se oni donos al vi pli longan restadon inter homoj; vi devas esti malsana, kaj vi devas suferi perdon kaj morton. **19.** Tamen vi ne kredu tiujn, kies brua kriado ĉirkaŭas vin; neniu el ĉi tiuj aferoj estas malbono, neniu estas ekster via povo, nek estas ŝarĝa. Nur laŭ komuna opinio estas io timinda en ili. Via tima morto estas do kiel via timo de klaĉo. Sed kio estas pli malsaĝa ol homo tima de vortoj? Nia amiko Demetrio kutimas diri tion lerte, kiam li diras: "Por mi la babilado de malkleruloj estas kiel la bruado, kiu eliras el la ventro. Ĉar", li aldonas, "kian diferencon havas al mi ĉu tiaj bruado venas de supre aŭ de malsupre?" **20.** Kia frenezo estas timi malfamadon en la juĝo de malbonfama! Same kiel vi ne havis kaŭzon por ŝrumpi en teruro de la parolado de homoj, tiel vi havas neniun kialon nun ŝrumpi de ĉi tiuj aferoj, kiujn vi neniam timus, se ilia parolo ne devigis timon sur vin. Ĉu al bonulo estas malpurigita de maljusta klaĉo? **21.** Tiam ankaŭ ĉi tia afero ne difektu la morton, laŭ nia takso; ankaŭ la morto estas en malbonaodoro. Sed neniu el tiuj, kiuj kalumnias morton, provis ĝin.

Dume estas malsaĝe kondamni tion, pri kio vi ne scias. Ĉi tiun aferon, tamen, vi ja scias - ke morto estas helpema al multaj, ke ĝi liberigas multajn de torturoj, bezonoj, malsanoj, suferoj kaj laceco. Ni estas en la potenco de nenio, kiam ni havas morton en nia propra potenco! Adiaŭ.

XCII. Pri la Feliĉa Vivo

1. Vi kaj mi konsentos, mi opinias, ke eksteraj aferoj estas serĉataj por la kontentigo de la korpo, ke la korpo estas ŝatata pro konsidero por la animo, kaj ke en la animo estas iuj partoj, kiuj helpas nin, ebligante nin movi kaj subteni vivon, donacitan al ni nur pro la primara parto de ni. En ĉi tiu primara parto estas io neracia, kaj io racia. La unua obeas la duan, dum la lasta estas la nura afero, kiu ne estas resendita al alia, sed prefere raportas ĉion al si. Ĉar ankaŭ la dia racio estas starigita super ĉio super ĉio, kaj mem estas submetita al neniu; kaj eĉ ĉi tiu kialo, kiun ni posedas, estas la sama, ĉar ĝi devenas de la dia racio. 2. Nun, se ni konsentas pri ĉi tiu punkto, estas nature, ke ni konsentos ankaŭ pri la sekvanta - nome, ke la feliĉa vivo dependas de tio kaj ĉi tio sole: nia atingo de perfekta racio. Ĉar ĝi estas nenio krom tio, kio malhelpas la animon kliniĝi, kiu staras kontraŭ la Fortuno; kia ajn estas la stato de iliaj aferoj, ĝi tenas homojn senĝena. Kaj tio sole estas bono, kiu neniam estas submetita al difekto. Tiu homo, mi deklaras, estas feliĉa, kiun nenio faras malpli forta ol li; li tenas sin al la altajtoj, apogante al neniu krom si mem; ĉar tiu, kiu sin subtenas per ia apogilo, povas fali. Se la kazo estas alie, tiam aferoj, kiuj ne apartenas al ni, komencos havi grandan influon super ni. Sed kiu deziras, ke Fortuno havu la superecon, aŭ kia prudenta homo fieras pri tio, kio ne estas lia?

3. Kio estas la feliĉa vivo? Ĝi estas trankvilo, kaj daŭra trankvilo. Ĉi tio estos via, se vi posedos animograndecon; ĝi estos via, se vi posedos la firmecon, kiu decideme alkroĉiĝas al bona juĝo ĵus atingita. Kiel homo atingas ĉi tiun kondiĉon? Akirante kompletan vidon de la vero, konservante, en ĉio, kion li faras, ordon, mezuron, taŭgecon kaj volon kiu estas neofensiva kaj bonkora, kiu estas intencita al racio kaj neniam foriras de ĝi, kiu ordonas samtempe amon kaj admiro. Resume, por doni al vi la principon mallonge, la animo de la saĝulo devus esti tia, kia taŭgus por dio. 4. Kion pli oni povas deziri, kiu posedas ĉiujn honorindajn aferojn? Ĉar se malhonorindaj aferoj povas kontribui al la plej bona bieno, tiam estos la ebleco de feliĉa vivo sub kondiĉoj, kiuj ne inkluzivas honoran vivon. Kaj kio estas pli malnobla aŭ malsaĝa ol ligi la bonon de racia animo kun aferoj neraciaj? 5. Tamen estas certaj filozofoj, kiuj opinias, ke la Supera Bono akceptas kreskon, ĉar ĝi apenaŭ estas kompleta kiam la donacoj de la sorto estas malfavoraj. Eĉ Antipatro, unu el la grandaj gvidantoj de ĉi tiu lernejo, koncedas ke li atribuas iun influon al eksteruloj, kvankam nur tre malgravan influon. Vi vidas, tamen, kia absurdaĵo kuŝas en ne kontentiĝi pri la taglumo, krom se ĝi estas pliiĝita de eta fajro. Kian gravecon povas havi fajrero meze de ĉi tiu klara sunlumo? 6. Se vi ne kontentas nur pri tio, kio estas honorinda, devas sekvi, ke vi deziras krome aŭ tian trankvilon, kiun la grekoj nomas "neĝenateco", aŭ alie plezuron. Sed la unua povas esti atingita ĉiukaze. Ĉar la menso estas libera de perturbo kiam ĝi estas plene libera kontempli la universon, kaj nenio deturnas ĝin de la kontemplado de la naturo. La dua, plezuro, estas simple la bono de brutaro. Ni nur aldonas la malracia al la racia, la malhonoro al la honorinda. Agrabla fizika sento influas ĉi tiun nian vivon; 7. Kial do vi hezitas diri, ke ĉio estas bona al homo nur ĉar ĉio estas bona al lia apetito? Kaj ĉu vi taksas, mi ne diros inter herooj, sed inter viroj, la homon, kies Supera Bono estas afero de gustoj kaj koloroj kaj sonoj? Ne, li foriru el la vicoj de ĉi tiu, la plej nobla klaso de vivantaj estaĵoj, la dua nur post la dioj; Li pasigu kun la mutaj brutoj - besto, kies ĝojo estas en furaĝo!

8. La neracia parto de la animo estas duobla: unu parto estas spirita, ambicia, nekontrolita; ĝia sidejo estas en la pasioj; la alia estas humila, malvigla kaj sindona al plezuro. Filozofoj neglektis la unuan, kiu, kvankam senbrida, tamen estas pli bona, kaj certe estas pli kuraĝa kaj pli inda je homo, kaj konsideris la duan, kiu estas sennerva kaj malnobla, kiel nemalhaveblan por la feliĉa

vivo. **9.** Ili ordonis al racio servi al ĉi tiu lasta; ili faris la Superan Bonon de la plej nobla vivanta estaĵo abomena kaj malbona afero, kaj ankaŭ monstran hibridon, kunmetitan de diversaj membroj, kiuj harmonias sed malbone. Ĉar kiel diras nia Virgilio, priskribante Skilon

Supre, homa vizaĝo kaj brusto de fraŭlino,

Bela brusto, – malsupre, monstro grandega

De dika kaj senforma, kun delfena vosto

Kunigita al lupo-simila ventro.

Kaj tamen al ĉi tiu Skilo estas fiksita sur la formoj de sovaĝaj bestoj, teruraj kaj rapidaj; sed el kiaj monstraj formoj ĉi tiuj saĝuloj kunmetis saĝon! **10.** La primara arto de homo estas virto mem; al tio kuniĝas la senutila kaj pasema karno, taŭga nur por la ricevo de manĝaĵoj, kiel rimarkas Posidonio. Ĉi tiu dia virto finiĝas en malpureco, kaj al la pli altaj partoj, kiuj estas adoraj kaj ĉielaj, estas fiksita malvigla kaj malforta besto. Koncerne la duan dezideraton, – trankvila, – kvankam ĝi ja ne per si mem utilis al la animo, tamen ĝi malpezigus la animon de malhelpoj; plezuro, male, efektive detruas la animon kaj mildigas ĝian tutan vigecon. Kiuj elementoj tiel malharmoniaj kiel ĉi tiuj povas troviĝi kunigitaj? Al tio, kio estas plej vigla, aliĝas tio, kio estas plej malvigla, al tio, kio estas severa, tio, kio estas malgrava, al tio, kio estas plej sankta, tio, kio estas senbrida eĉ ĝis malpureco. **11.** "Kio do," venas la repliko, "se bona sano, ripozo kaj libereco de doloro ne verŝajne malhelpos virton, ĉu vi ne serĉu ĉion ĉi?" Kompreneble mi serĉos ilin, sed ne ĉar ili estas varoj, – mi serĉos ilin ĉar ili estas laŭ la naturo kaj ĉar ili estos akiritaj per la ekzercado de bona juĝo miaflanke. Kio do estos bona en ili? Ĉi tio sole, – ke estas bone elekti ilin. Ĉar kiam mi surmetas taŭgan vestaĵon, aŭ promenas kiel mi devus, aŭ manĝas kiel mi devus manĝi, ne estas mia vespermanĝo, aŭ mia promenado, aŭ mia vesto, kiuj estas bonaĵoj, sed la intenca elekto, kiun mi montras rilate ilin, kiel mi observas, en ĉiu afero, kiun mi faras, rimedon konforman al la racio. **12.** Mi ankaŭ aldonu, ke la elekto de bonorda vesto estas taŭga objekto de homaj klopodoj; ĉar la homo estas laŭnature bonorda kaj bone prizorgita besto. Tial la elekto de bonorda vesto, kaj ne bonorda vesto en si mem, estas bona; ĉar la bono ne estas en la aĵo elektita, sed en la kvalito de la elekto. Niaj agoj estas honorindaj, sed ne la efektivaj aferoj, kiujn ni faras. **13.** Kaj vi povas supozi, ke tio, kion mi diris pri vesto, validas ankaŭ por la korpo. Ĉar la naturo ĉirkaŭis nian animon per la korpo kvazaŭ per ia vestaĵo; la korpo estas ĝia mantelo. Sed kiu iam kalkulis la valoron de vestaĵoj laŭ la vestoŝranko, kiu enhavis ilin? La glavingo ne faras la glavon bona aŭ malbona. Tial, rilate la korpon mi resendas al vi la saman respondon, - ke, se mi havas la elekton, mi elektos sanon kaj forton, sed ke la bono implikita estos mia juĝo pri ĉi tiuj aferoj, kaj ne la aferoj mem.

14. Alia repliko estas: "Konsentite, ke la saĝulo estas feliĉa; tamen, li ne atingas la Superan Bonon, kiun ni difinis, krom se ankaŭ la rimedoj, kiujn la naturo provizas por ĝia atingo, estas ĉe lia voko. Do, dum tiu, kiu posedas virto ne povas esti malfeliĉa, tamen oni ne povas esti perfekte feliĉa se al oni mankas tiaj naturaj donacoj kiel sano aŭ sano de membro." **15.** Sed dirante tion, vi donas la alternativon, kiu ŝajnas des pli malfacile kredi, - ke la homo, kiu estas en la mezo de senĉesa kaj ekstrema doloro, ne estas mizera, eĉ estas feliĉa; kaj vi neas tion, kio estas multe malpli serioza, – ke li estas tute feliĉa. Kaj tamen, se virto povas malhelpi homon esti mizera, estos por ĝi pli facila tasko igi lin tute feliĉa. Ĉar la diferenco inter feliĉo kaj plena feliĉo estas malpli granda ol tiu inter mizero kaj feliĉo. Ĉu eblas, ke afero, kiu estas tiel potenca, por elpreni homon el katastrofo, kaj meti lin inter la feliĉaj, ne povas ankaŭ plenumi tion, kio restas, kaj igi lin superege feliĉa? Ĉu ĝia forto malsukcesas ĉe la supro de la grimrado? **16.** Estas en la vivo aĵoj kiuj estas avantaĝaj kaj malavantaĝaj, - ambaŭ ekster nia kontrolo. Se bona

homo, malgraŭ ĉiaj malavantaĝoj, ne estas mizera, kiel li ne estas superege feliĉa, eĉ se al li mankas certaj avantaĝoj? Ĉar kiel li ne estas pezigita al mizero pro sia ŝarĝo de malavantaĝoj, tiel li ne estas retirigita de la supera feliĉo pro manko de ajnaj avantaĝoj; ne, li estas same superege feliĉa sen la avantaĝoj, kiel li estas libera de mizero kvankam sub la ŝarĝo de siaj malavantaĝoj. Alie, se lia bono povas esti difektita, ĝi povas esti elprenita de li entute.

17. Mallonga spaco supre, mi rimarkis, ke eta fajro ne aldonas al la sunlumo. Ĉar pro la brilo de la suno estas forviŝita ĉiu lumo, kiu brilas krom la sunlumo. "Sed," oni povas diri, "estas certaj objektoj, kiuj staras en la vojon eĉ de la sunlumo." La suno, tamen, estas nedifektita eĉ meze de obstakloj, kaj, kvankam objekto povas interveni kaj detranĉi nian vidon pri ĝi, la suno algluiĝas al lia laboro kaj iras sur sian vojon. Kiam ajn li brilas el inter la nuboj, li estas nek pli malgranda, nek malpli akurata, ol kiam li estas libera de nuboj; ĉar estas multe da diferenco ĉu estas nur io en la vojo de lia lumo aŭ io kiu malhelpas lian brilon. **18.** Simile, malhelpoj nenion forprenas de virto; ĝi ne estas pli malgranda, sed simple brilas kun malpli brileco. En niaj okuloj, ĝi eble estas malpli videbla kaj malpli hela ol antaŭe; sed rilate al si ĝi estas la sama kaj, kiel la suno kiam li estas eklipsita, ankoraŭ, kvankam sekrete, elmetas sian forton. Katastrofoj, do, kaj perdoj, kaj malbonoj, havas nur la saman potencon super virto, kiun nubo havas super la suno.

19. Ni renkontiĝas kun unu homo, kiu asertas, ke saĝulo, kiu renkontis korpan malfeliĉon, estas nek mizera nek feliĉa. Sed li ankaŭ eraras, ĉar li metas la rezultojn de hazardo sur egalecon kun la virtoj, kaj atribuas nur la saman influon al aferoj honorindaj kiel al aferoj sen honoro. Sed kio estas pli abomeninda kaj pli malinda ol meti malestimindajn aferojn en la sama klaso kun aferoj respektindaj! Ĉar respekto ŝuldiĝas al justeco, devo, lojaleco, braveco kaj prudento; male, tiuj atributoj estas senvaloraj per kiuj la plej senvaloraj viroj ofte estas benitaj en pli plena mezuro, - kiel fortika kruro, fortaj ŝultroj, bonaj dentoj kaj sanaj kaj solidaj muskoloj. **20.** Denove, se la saĝulo, kies korpo estas provo por li, estos rigardata kiel nek mizera nek feliĉa, sed estos lasita en ia duonvoja pozicio, lia vivo ankaŭ estos nek dezirinda nek nedezirinda. Sed kio estas tiel malsaĝa por diri, ke la vivo de la saĝulo ne estas dezirinda? Kaj kio estas tiom preter la limoj de kredo kiel la opinio, ke iu vivo estas nek dezirinda nek nedezirinda? Denove, se korpaj malsanoj ne igas homon mizera, ili sekve permesas al li esti feliĉa. Ĉar aferoj, kiuj ne havas potencon ŝanĝi lian kondiĉon al pli malbona, ankaŭ ne havas la potencon ĝeni tiun kondiĉon kiam ĝi estas plej bona.

21. "Sed," iu diros, "ni scias kio estas malvarma kaj kio estas varma; varmeta temperaturo kuŝas inter. Simile, A estas feliĉa, kaj B estas mizera, kaj C estas nek feliĉa nek mizera." Mi deziras ekzameni ĉi tiun figuron, kiu estas en ludo kontraŭ ni. Se mi aldonas al via varmeta akvo pli grandan kvanton da malvarma akvo, la rezulto estos malvarma akvo. Sed se mi enverŝas pli grandan kvanton da varma akvo, la akvo finfine varmiĝos. Tamen en la kazo de via homo, kiu estas nek mizera nek feliĉa, kiom ajn mi aldonas al liaj problemoj, li ne estos malfeliĉa, laŭ via argumento; tial via figuro ne proponas analogion. **22.** Denove, supozu, ke mi metas antaŭ vi viron, kiu estas nek mizera nek feliĉa. Mi aldonas blindecon al liaj malfeliĉoj; li ne fariĝas malfeliĉa. Mi kripligas lin; li ne fariĝas malfeliĉa. Mi aldonas suferojn, kiuj estas senĉesaj kaj severaj; li ne fariĝas malfeliĉa. Tial tiu, kies vivo ne estas ŝanĝita al mizero per ĉiuj ĉi malsanoj, ankaŭ ne estas trenita de ili el sia vivo de feliĉo. **23.** Tiam se, kiel vi diras, la saĝulo ne povas fali de feliĉo al mizero, li ne povas fali en nefeliĉon. Ĉar kiel, se oni komencis gliti, oni povas halti ĉe iu aparta loko? Tio, kio malhelpas lin ruliĝi al la fundo, tenas lin ĉe la pinto. Kial, vi instigas,

eble ne estas detruita feliĉa vivo? Ĝi eĉ ne povas esti disigita; kaj tial virto mem sufiĉas por la feliĉa vivo.

24. "Sed," estas dirite, "ĉu la saĝulo ne estas pli feliĉa, se li vivis pli longe kaj estis distrita de neniu doloro, ol tiu, kiu ĉiam estis devigita barakti kontraŭ malbona sorto?" Respondu al mi nun, – ĉu li estas pli bona aŭ pli honora? Se li ne estas, tiam li ankaŭ ne estas pli feliĉa. Por vivi pli feliĉe, li devas vivi pli ĝuste; se li ne povas fari tion, tiam li ankaŭ ne povas vivi pli feliĉe. La virto ne povas esti streĉita pli forte, kaj tial ankaŭ la feliĉa vivo, kiu dependas de la virto. Ĉar virto estas tiel granda bono, ke ĝi ne estas tuŝita de tiaj sensignifaj atakoj kontraŭ ĝi kiel mallongeco de vivo, doloro kaj la diversaj korpaj ĝenoj. Ĉar plezuro ne meritas tion, virto eĉ devus rigardi ĝin. **25.** Nun kio estas la ĉefa afero en virto? Ĝi estas la kvalito ne bezoni eĉ unu tagon preter la nuntempo, kaj ne kalkuli la tagojn, kiuj estas niaj; en la plej eta ebla momento virto kompletigas eternecon de bono. Tiuj ĉi varoj ŝajnas al ni nekredeblaj kaj transcendaĵoj la homan naturon; ĉar ni mezuras ĝian grandecon laŭ la standardo de nia propra malforteco, kaj ni nomas niajn malvirtojn per la nomo de virto. Krome, ĉu ne ŝajnas same nekredeble, ke iu viro meze de ekstrema sufero diru: "Mi estas feliĉa"? Kaj tamen ĉi tiu eldiro aŭdiĝis en la fabriko mem de plezuro, kiam Epikuro diris: "Hodiaŭ kaj alia tago estis la plej feliĉaj el ĉiuj!" kvankam en unu kazo li estis turmentita de stranguro, kaj en la alia de la nekurablebla doloro de ulcerita stomako. Kial do tiuj bonoj, kiujn la virto donas, estu nekredeblaj antaŭ ni, kiuj kultivas la virton, kiam ili troviĝas eĉ ĉe tiuj, kiuj agnoskas la plezuron kiel sian mastrinon? Ĉi tiuj ankaŭ, malnoblaj kaj malnoblaj kiel ili estas, deklaras, ke eĉ meze de troa doloro kaj malfeliĉo la saĝulo estos nek mizera nek feliĉa. Kaj tamen ankaŭ ĉi tio estas nekredebla, - ne, ankoraŭ pli nekredebla ol la alia kazo. Ĉar mi ne komprenas kiel, se virto falas de ŝiaj altecoj, ŝi povas ne esti ĵetita ĝis la fundo. Ŝi aŭ devas konservi iun en feliĉo, aŭ, se forpelita de ĉi tiu pozicio, ŝi ne malhelpos, ke ni malfeliĉiĝu. Se la virto nur staras sian teron, oni ne povas forpeli ŝin de la kampo; ŝi devas aŭ venki aŭ esti konkerita.

27. Sed iuj diras: "Nur al la senmortaj dioj estas donita la virto kaj la feliĉa vivo; nur la ombron, kvazaŭ, kaj ŝajnon de tiaj bonoj kiel la iliaj. Ni alproksimiĝas al ili, sed ni neniam atingas ilin." La racio tamen estas komuna eco de kaj dioj kaj homoj; ĉe la dioj ĝi jam perfektiga, ĉe ni ĝi kapablas perfektigi. **28.** Sed estas niaj malvirtoj, kiuj malesperigas nin; ĉar la dua klaso de racia estaĵo, la homo, estas de malsupera ordo, - gardisto, kvazaŭ, kiu estas tro malstabila por teni firme al kio estas plej bona, lia juĝo ankoraŭ ŝanceliĝanta kaj necerta. Li povas postuli la kapablojn de vido kaj aŭdo, bonan sanon, korpan eksteriĝon kiu ne estas abomeninda, kaj, krome, pli grandan longecon de tagoj kunigitaj kun nedifektita konstitucio. **29.** Kvankam per racio li povas vivi vivon, kiu ne alportos bedaŭron, tamen loĝas en ĉi tiu neperfekta estaĵo, la homo, certa potenco, kiu faras malbonon, ĉar li posedas menson, kiu estas facile movita al perverseco. Supozu, tamen, la malbono kiu estas en plena vido, kaj estis antaŭe movita al agado, esti forigita; la viro ankoraŭ ne estas bona homo, sed li estas muldita al bono. Tiu tamen, en kiu mankas ia kvalito, kiu faras bonon, estas malbona.

30. Sed Tiu, en kies korpo loĝas virto, kaj spirito Ĉiam nun estas egala al la dioj; atentante sian originon, li strebas reveni tien. Neniu homo faras malbonon provante reakiri la altaĵojn de kiuj li iam malsupreniris. Kaj kial vi ne kredu, ke io da dieco ekzistas en tiu, kiu estas parto de Dio? Ĉio ĉi tiu universo, kiu ĉirkaŭas nin, estas unu, kaj ĝi estas Dio; ni estas kunuloj de Dio; ni estas liaj membroj. Nia animo havas kapablojn, kaj estas portata tien, se malvirtoj ne tenas ĝin. Same kiel estas la naturo de niaj korpoj stari rekte kaj rigardi supren al la ĉielo, tiel la animo, kiu povas etendi ĝis ĝi volas, estis enkadrigita de la naturo tiucele, ke ĝi deziru egalecon

kun la dioj. Kaj se ĝi uzas siajn potencojn kaj etendiĝas supren en sian ĝustan regionon, ĝi estas per neniun fremdan vojon ke ĝi luktas al la altaĵoj. **31.** Estus granda tasko vojaĝi al la ĉielo; la animo sed revenas tien. Kiam ĝi trovis la vojon, ĝi kuraĝe marŝas plu, malestime pri ĉio. Ĝi ĵetas, neniun malantaŭen rigardon al riĉaĵo; oron kaj arĝenton – aferojn kiuj estas plene indaj je la mallumo, en kiu ili iam kuŝis – ĝi taksas ne per la brilo, kiu frapas la okulojn de malkleruloj, sed per la koto de antikvaj tagoj, de kie nia avideco unue dekroĉis kaj elfosis ilin.

La animo, mi asertas, scias, ke riĉaĵoj estas stokitaj aliloke ol en amasigitaj trezorejoj de homoj; ke ĝi estas la animo, kaj ne la fortikaĵo, kiu devas esti plenigita. **32.** Estas la animo, kiun homoj povas regi super ĉio, kaj instalas kiel posedanton de la universo, por ke ĝi limigu sian riĉaĵon nur per la limoj de Oriento kaj Okcidento, kaj, kiel la dioj, povu posedi ĉiujn aferojn; kaj ke ĝi povu, per siaj propraj vastaj rimedoj, rigardi de supre la riĉulojn, el kiuj neniun tiel ĝojas pri sia propra riĉeco kiel li indignas pri la riĉeco de alia. **33.** Kiam la animo sin transportis al ĉi tiu alta alteco, ĝi rigardas ankaŭ la korpon, ĉar ĝi estas ŝarĝo, kiun oni devas porti, ne kiel aĵon por ami, sed kiel aĵon por kontroli; nek ĝi submetiĝas al tio, pri kiu ĝi estas metita en majstradon. Ĉar neniun estas libera, kiu estas sklavo de sia korpo. Efektive, preterlasante ĉiujn aliajn majstrojn, kiuj estiĝas per troa zorgo pri la korpo, la svingo, kiun la korpo mem ekzercas, estas kapta kaj fastema. **34.** El ĉi tiu korpo eliras la animo, jen kun senĝena spirito, jen kun ĝojo, kaj, kiam ĝi eliris, ne demandas, kio estos la fino de la dezerta argilo. Ne; same kiel ni ne zorgas pri la tondaĵoj de la haroj kaj la barbo, tiel same tiu dia animo, kiam ĝi estas elironta el la mortonto, rigardas la celon de sia surtera vazo - ĉu ĝi estos konsumita de fajro, aŭ enfermita de ŝtono, aŭ enterigita en la tero, aŭ disŝirita de sovaĝaj bestoj - kiel tio ne pli zorgas por si ol la postnaskiĝo de ĵus naskita infano. Kaj ĉu ĉi tiu korpo estos elĵetita kaj disŝirita de birdoj, aŭ formangiĝita kiam ĵetite al la marhundoj kiel predo, kiel tio koncernas tiun, kiu estas nenio? **35.** Eĉ kiam ĝi estas inter la vivantoj, la animo timas nenion, kio povas okazi al la korpo post la morto; ĉar kvankam tiaj aferoj eble estis minacoj, ili ne sufiĉis por teruri la animon antaŭ la mortomomento. Ĝi diras: "Mi ne estas timigita per la hoko de la ekzekutisto, nek per la ribela kripligo de la kadavro kiu estas elmontrita al la malestimo de tiuj kiuj atestus la spektaklon. Mi petas al neniun homo plenumi la lastajn ritojn por mi; Mi konfidas miajn restaĵojn al neniun. Naturo faris kondiĉon, ke neniun estu neentombigita. La tempo forĵetos tiun, kiun krueleco elĵetis." Tiuj estis elokventaj vortoj, kiujn Mecenas eldiris:

*Mi volas neniun tombon; ĉar la Naturo provizas
Por forpelitaj korpoj entombigo.*

Vi imagus, ke tio estas la diro de viro de striktaj principoj. Li estis ja viro de noblaj kaj fortikaj indiĝenaj donacoj, sed en prospero li difektis tiujn donacojn per malstreĉo. Adiaŭo.

VOLUMO 3

XCIH. Pri la Kvalito, Kiel Kontraste kun la Longo, de Vivo

1. Legante la leteron, en kiu vi priploris la morton de la filozofo Metronax, kvazaŭ li povus, kaj ja devus, vivi pli longe, mi maltrafis la spiriton de justeco, kiu abundas en ĉiuj viaj diskutoj pri homoj kaj aferoj, sed mankas kiam vi alproksimiĝas al unu sola temo, - kiel ja okazas ĉe ni ĉiuj. Alivorte, mi rimarkis multajn, kiuj traktas juste kun siaj kunhomoj, sed neniun, kiuj traktas juste kun la dioj. Ni fervoras ĉiutage ĉe Sorto, dirante "Kial A. estis forportita en la mezo de lia kariero? Kial B. ne estas forportita anstataŭe? Kial li devus plilongigi sian maljunaĝon, kiu estas ŝarĝo por li mem same kiel al aliaj?"

2. Sed diru al mi, preĝu, ĉu vi opinias pli juste, ke vi obeu al la Naturo, aŭ ke la Naturo obeu vin? Kaj kian diferencon faras kiom baldaŭ vi foriras de loko, de kiu vi devos pli aŭ malpli frue foriri? Ni strebu, ne por longe vivi, sed por vivi ĝuste; ĉar por atingi longan vivon oni bezonas nur la Sorton, sed por ĝuste vivi oni bezonas la animon. Vivo estas vere longa, se ĝi estas plena vivo; sed pleneco ne estas atingita antaŭ ol la animo transdonis al si sian propran Bonon, tio estas, ĝis ĝi alprenis kontrolon de si. 3. Kian profiton ricevas ĉi tiu pli maljuna viro el la okdek jaroj, kiujn li pasigis en senlaboreco? Homo kiel li ne vivis; li nur restis iom da tempo en la vivo. Nek li mortis malfrue en la vivo; li simple longe mortas. Li vivis okdek jarojn, ĉu? Tio dependas de la dato de kiu vi kalkulas lian morton! Via alia amiko tamen foriris en la floro de sia vireco. 4. Sed li plenumis ĉiujn devojn de bona civitano, bona amiko, bona filo; neniel li mankis. Lia aĝo eble estis nekompleta, sed lia vivo estis kompleta. La alia viro vivis okdek jarojn, ĉu? Ne, li ekzistis okdek jarojn, krom se vi eble volas diri per "li vivis" tion, kion ni volas diri kiam ni diras, ke arbo "vivas".

Preĝu, ni zorgu, mia kara Lucilio, ke niaj vivoj, kiel juveloj multekostaj, estu rimarkindaj ne pro sia larĝo, sed pro sia pezo. Ni mezuru ilin laŭ ilia agado, ne laŭ ilia daŭro. Ĉu vi scius, en kio troviĝas la diferenco inter ĉi tiu hardita homo, kiu, malestimante la Fortunon, servis tra ĉiu kampanjo de la vivo kaj atingis la Superan Bonon de la vivo, kaj tiu alia persono super kies kapo pasis multaj jaroj? La unua ekzistas eĉ post lia morto; ĉi-lastata mortis eĉ antaŭ ol li estis morta.

5. Ni do laŭdu kaj kalkulu en la kompanio de la benatoj tiun viron, kiu bone investis la parton de la tempo, kiom ajn malmulte, kiu estis asignita al li; ĉar tia homo vidis la veran lumon. Li ne estis unu el la komuna grego. Li ne nur vivis, sed prosperis. Foje li ĝuis belajn ĉielojn; kelkfoje, kiel ofte okazas, nur tra la nuboj ekbrilis al li la brilo de la potenca stelo. Kial vi demandas: "Kiom longe li vivis?" Li ankoraŭ vivas! Unue li transiris al la posteularo kaj sin konfidis al la gardado de la memoro.

6. Kaj tamen mi ne pro tio malkreskus por mi kelkajn pliajn jarojn; kvankam, se mia vivospaco estos mallongigita, mi ne diros, ke mankis al mi io, kio estas esenca por feliĉa vivo. Ĉar mi ne intencis vivi ĝis la lasta tago, kiun promesis al mi miaj avidaj esperoj; ne, mi rigardis ĉiun tagon kvazaŭ ĝi estus mia lasta. Kial demandi la daton de mia naskiĝo, aŭ ĉu mi ankoraŭ estas enskribita en la registro de la pli junaj viroj? Kion mi havas, estas mia propra. 7. Same kiel malgranda staturo povas esti perfekta viro, tiel ankaŭ vivo de malgranda kompaso povas esti perfekta vivo. Aĝo rangas inter la eksteraj aferoj. Kiom longe mi ekzistos ne estas mia decidi, sed kiom longe mi ekzistos laŭ mia nuna maniero estas en mia propra kontrolo. Ĉi tio estas la

nura afero, kiun vi rajtas postuli de mi, - ke mi ĉesos mezuri malgloran epokon kvazaŭ en mallumo, kaj dediĉi min al vivi anstataŭ esti portita laŭ pasinta vivo.

8. Kaj kio, vi demandas, estas la plej plena daŭro de la vivo? Ĝi vivas ĝis vi posedas saĝon. Kiu atingis la saĝon, tiu atingis, ne la plej foran, sed la plej gravan, celon. Tia povas ja kuraĝe ĝoji kaj danki la diojn – jes, kaj ankaŭ al si mem – kaj li povas konsideri sin la kreditoro de la Naturo por vivi. Li ja havos la rajton fari tion, ĉar li repagis al ŝi pli bonan vivon ol li ricevis. Li starigis la ŝablonon de bonulo, montrante la kvaliton kaj la grandecon de bonulo. Se alia jaro estus aldonita, ĝi simple estus kiel la pasinteco.

9. Kaj tamen kiom longe ni plu vivu? Ni havis la ĝojon lerni la veron pri la universo. Ni scias de kiuj komencoj estiĝas la Naturo; kiel ŝi ordonas la vojon de la ĉielo; per kiaj sinsekvaj ŝanĝoj ŝi revokas la jaron; kiel ŝi ĉesigis ĉion, kio iam estis, kaj starigis sin kiel la solan finon de sia propra estaĵo. Ni scias, ke la steloj moviĝas per sia propra movo, kaj ke nenio krom la tero staras senmove, dum ĉiuj aliaj korpoj kuras plu kun seninterrompa rapideco. Ni scias, kiel la luno superas la sunon; kial la pli malrapida postlasas la pli rapidan; kiel ŝi ricevas sian lumon, aŭ ĝin denove perdas; kio alportas la nokton, kaj kio revenigas la tagon. Al tiu loko vi devas iri kie vi estas por havi pli proksiman vidon de ĉiuj ĉi aferoj. **10.** "Kaj tamen," diras la saĝulo, "mi ne foriras pli kuraĝe pro ĉi tiu espero - ĉar mi juĝas, ke la vojo estas klara antaŭ mi al miaj propraj dioj. Mi ja gajnis agnoskon ĉe ilia ĉeesto, kaj fakte jam estis en ilia kompanio; mian animon mi sendis al ili, kiel ili antaŭe sendis al mi la sian. Sed supozu, ke mi estas tute neniigita, kaj ke post la morto restas nenio morta; mi ne havas malpli da kurao, e se, kiam mi foriru, mia kurso kondukas - nenien."

"Sed," vi diras, "li ne vivis tiom da jaroj, kiom li povus vivi." **11.** Estas libroj, kiuj enhavas tre malmultajn liniojn, admirindajn kaj utilajn malgraŭ sia grandeco; kaj ekzistas ankaŭ la *Analoj de Tanusius* – vi scias, kiel dika estas la libro, kaj kion homoj diras pri ĝi. Tio estas la kazo kun la longa vivo de certaj personoj, - stato kiu similas la *Analojn de Tanusius*! **12.** Ĉu vi konsideras pli bonŝanca la batalanto, kiu estas mortigita en la lasta tago de la ludoj, ol tiu, kiu iras al sia morto meze de la festoj? Ĉu vi kredas, ke iu estas tiel malsaĝe avida vivo, ke li preferus tranĉi sian gorgon en la vestĉambro ol en la amfiteatro? Estas ne pli longa ol ĉi tio, ke ni antaŭiras unu la alian. La morto vizitas ĉiujn kaj ĉiujn; la mortiginto baldaŭ sekvas la mortigitajn. Estas ja sensignifa bagatelo, kiun homoj diskutas kun tiom da zorgo. Kaj kiel ajn, kio gravas dum kiom da tempo vi evitas tion, kion vi ne povas eskapi? Adiaŭo.

XCIV. Pri la Valoro de Konsilo

1. Tiu sekcio de filozofio kiu liveras preskribojn konvenajn al la individua kazo, anstataŭ enkadrigi ilin por la homaro ĝenerale - kiu, ekzemple, konsilas kiel edzo devus konduki sin al sia edzino, aŭ kiel patro devus eduki liajn infanojn, aŭ kiel mastro devas regi siajn sklavojn - ĉi tiun sekcion de filozofio, mi diras, estas akceptita de iuj kiel la sola signifa parto, dum la aliaj fakoj estas malakceptitaj pro tio, ke ili devagas preter la sfero de praktikaj bezonoj - kiel se iu povus doni konsilojn pri parto de la vivo sen esti unue akirinta scion pri la sumo de la vivo entute!

2. Sed Aristo la Stoiko, kontraŭe, opinias la supre menciitan fakon malgrava – li opinias, ke ĝi ne enprofundiĝas en la menson, havante en ĝi nenion krom la preskriboj de maljunaj edzinoj, kaj ke la plej granda profito estas derivita de la efektivaj dogmoj de filozofio kaj de la difino de la Supera Bono. Kiam homo akiris kompletan komprenon de ĉi tiu difino kaj ĝisfunde lernis ĝin, li povas enkadrigi por si preskribon direktantan tion, kio estas farenda en difinita kazo. 3. Ekzakte kiel la studento de lancĵetado daŭre celas fiksan celon kaj tiel trejnas la manon por doni direkton al la misilo, kaj kiam, per instrukcio kaj praktiko, li akiris la deziratan kapablon li tiam povas utiligi ĝin kontraŭ iu celo kiun li deziras. (lerninte bati ne ajnan hazardan objekton, sed ĝuste la objekton, kiun li celis), – tiu, kiu sin ekipis por la tuta vivo, ne bezonas konsiladon pri ĉiu aparta objekto, ĉar li nun estas trejnita por renkonti lia problemoj entute; ĉar li scias ne nur kiel li devas vivi kun sia edzino aŭ sia filo, sed kiel li devas vivi ĝuste. En ĉi tiu scio estas ankaŭ inkluzivita la taŭga maniero vivi kun edzino kaj infanoj.

4. Cleanthes opinias, ke ĉi tiu fako de saĝeco estas ja utila, sed ke ĝi estas malforta afero krom se ĝi estas derivita de ĝeneralaj principoj - tio estas, krom se ĝi baziĝas sur scio pri la realaj dogmoj de filozofio kaj ĝiaj ĉefaj rubrikoj. Tiu ĉi temo estas do duobla, kondukante al du apartaj esplorlinioj: unue, Ĉu ĝi estas utila aŭ senutila? kaj, due, Ĉu ĝi mem povas produkti bonan homon? – alivorte, Ĉu ĝi estas superflua, aŭ ĉu ĝi superfluas ĉiujn aliajn fakojn?

5. Tiuj, kiuj instigas la vidon, ke ĉi tiu fako estas superflua, argumentas jene: "Se objekto, kiu estas tenata antaŭ la okuloj, malhelpas la vizon, ĝi devas esti forigita. Tiel longe kiel ĝi estas en la vojo, ĝi estas tempoperdo proponi tiajn preskribojn kiel ĉi tiuj: 'Tru tiel kaj tiel; etendu vian manon en tiu direkto.' Simile, kiam io blindigas la animon de viro kaj malhelpas ĝin vidi klare devon, ne utilas konsili lin: 'Vivu tiel kaj tiel kun via patro, tiel kaj tiel kun via edzino.' Ĉar preskriboj ne utilos dum la menso estas malklarigita de eraro; nur kiam la nuboj estos disigitaj, estos klare, kio estas sia devo en ĉiu kazo. Alie, vi nur montros al la malsanulo, kion li devas fari, se li fartis bone, anstataŭ resanigi lin. 6. Supozu, ke vi klopodas malkaŝi al la malriĉulo la arton 'riĉe agi'; kiel la afero povas esti plenumita dum lia malriĉeco estas senŝanĝa? Vi provas klarigi al malsatmortinto, kiamaniere li faru la rolon de unu kun plenumita stomako; la unua kondiĉo, tamen, estas malpezigi lin de la malsato, kiu tenas liajn vitalojn.

"La sama afero, mi certigas al vi, validas pri ĉiuj kulpoj; la kulpoj mem devas esti forigitaj, kaj preskriboj ne estu donitaj, kiuj ne povas esti plenumitaj dum la kulpoj restas. Krom se vi forpelas la malverajn opiniojn, sub kiuj ni suferas, la avarulo neniam ricevos instruon pri la ĝusta uzo de sia mono, nek la malkuraĝulo pri la maniero malestimigi danĝeron. 7. Vi devas sciigi al la avarulo, ke mono estas nek bono nek malbono; montru al li riĉulojn, kiuj ĝis la lasta grado estas mizeraj. Vi devas sciigi la malkuraĝulon, ke la aferoj, kiuj ĝenerale timigas nin el nia saĝeco, estas malpli timindaj ol onidiro reklamas ilin, ĉu la celo de timo estas sufero aŭ

morto; ke kiam venos la morto – fiksita de la leĝo por ke ni ĉiuj suferu – estas ofte granda konsolo pripensi, ke ĝi neniam povas reveni; ke meze de suferado decidemo de animo estos bona kiel kuraco, ĉar la animo malpezigas ĉian ŝarĝon, kiun ĝi eltenas kun obstina spitemo. Memoru, ke doloro havas ĉi tiun plej bonegan kvaliton: se longe ĝi ne povas esti severa, kaj se severa ĝi ne povas esti plilongigita; kaj ke ni kuraĝe akceptu kion ajn ordonas la neeviteblaj leĝoj de la universo kuŝas sur ni.

8. "Kiam per tiaj doktrinoj vi venigis la eraranton al la sento de sia propra stato, kiam li eksciis, ke la feliĉa vivo ne estas tio, kio konformas al plezuro, sed tio, kio konformas al la Naturo, kiam li falis; profunde enamiĝinte kun virto kiel la sola bono de homo kaj evitis la malnoblecon kiel la solan malbonon de la homo, kaj kiam li scias, ke ĉiuj aliaj aferoj – riĉeco, ofico, sano, forto, regado – interigās kaj ne estas kalkuleblaj nek inter bonoj nek inter bonoj inter malbonoj, tiam li ne bezonos monitoron por ĉiu aparta ago, por diri al li: "Iru tiel kaj tiel, manĝu tiel kaj tiel. Jen la konduto taŭga por viro kaj tio por virino; ĉi tiu por edziĝinta viro kaj tio por fraŭlo." **9.** Efektive, la personoj, kiuj plej multe klopodas por doni tiajn konsilojn, estas mem nekapablaj efektiviĝi ĝin. Tiel la pedagogo konsilas la knabon, kaj la avino sian nepon; estas la plej varma lernejestro, kiu asertas, ke oni neniam perdu la humoron. Iru en iun elementan lernejon, kaj vi lernos, ke ĝuste tiaj elparoloj, elirantaj de altbrovaj filozofoj, troviĝas en la lecionlibro por knaboj!

10. "Ĉu vi do proponu ordonojn klarajn, aŭ ordonojn dubindajn? Tiuj, kiuj estas klaraj, ne bezonas konsiliston, kaj dubindaj ordonoj ne akiras krediton; do la dono de preskriboj estas superflua. Ja vi devus studi la problemon tiamaniere se vi konsilas iun pri afero de dubinda klareco kaj dubinda signifo, vi devas kompletigi viajn preskribojn per pruvoj; kaj se vi devas recurri al pruvoj, viaj pruvrimedoj estas pli efikaj kaj pli kontentigaj en si mem. **11.** Ĝuste tiel vi devas trakti vian amikon, tiel vian samcivitanon, tiel vian kunulon'. Kaj kial? — Ĉar ĝi estas justa. Tamen mi povas trovi ĉi tiun tutan materialon inkluzivita sub la kapo de Justeco. Mi trovas tie, ke justa ludo estas dezirinda en si mem, ke ni ne estas devigitaj en ĝin per timo nek dungitaj tiucele por salajro, kaj ke neniu homo estas justa kiu estas altirita de io ajn en ĉi tiu virto krom la virto mem. Konvinkinte min pri ĉi tiu vidpunkto kaj ĝisfunde sorbinte ĝin, kian bonon mi povas akiri el tiaj preskriboj, kiuj nur instruas tiun, kiu estas jam trejnita? Al tiu, kiu scias, estas superflue doni preskribojn; al tiu, kiu ne scias, ĝi estas nesufiĉa. Ĉar oni devas diri al li, ne nur kion li estas instrukciita fari, sed ankaŭ kial. **12.** Mi ripetas, ĉu tiaj preskriboj estas utilaj al tiu, kiu havas ĝustajn ideojn pri bono kaj malbono, aŭ al tiu, kiu ilin ne havas? Ĉi tiu lasta ricevos de vi nenian utilon; ĉar iu ideo, kiu interbatigās kun via konsilo, jam monopoligis lian atenton. Tiu, kiu zorge decidis pri tio, kion oni devas serĉi kaj kion oni devas eviti, scias, kion li devas fari, sen unu vorto de vi. Tial, tiu tuta fako de filozofio povas esti abolicita.

13. "Estas du kialoj, kial ni erarvagas: aŭ estas en la animo malbona kvalito, kiu estis kaŭzita de malĝustaj opinioj, aŭ, eĉ se ne posedata de falsaj ideoj, la animo estas inklinata al mensogo kaj rapide koruptita de ian eksteran aspekton, kiu allogas in en la malĝustan direkton. Pro tio estas nia devo a zorge trakti la malsanan menson kaj liberigi in de misoj, a ekposedi la menson, kiam i estas ankora neokupita kaj tamen inklinata al tio, kio estas malbona; Ambaŭ ĉi tiuj rezultoj povas esti atingitaj per la ĉefaj doktrinoj de filozofio; tial doni tiajn preskribojn estas senutila. **14.** Krome, se ni donas preskribojn al ĉiu individuo, la tasko estas mirinda. Ĉar unu klaso da konsiloj estu donitaj al la financisto, alia al la farmisto, alia al la komercisto, alia al tiu, kiu kultivas la bonajn gracojn de reĝeco, alia al tiu, kiu serĉos la amikecon de siaj egaluloj, alia al tiu, kiu svatos tiujn de pli malalta rango. **15.** En la kazo de geedziĝo, vi konsilos unu personon,

kiel li devus sin konduti kun edzino, kiu antaŭ ŝia geedziĝo estis fraŭlino, kaj alia kiel li devus konduti kun virino kiu antaŭe estis edziĝinta al alia; kiel devus agi la edzo de riĉa virino, aŭ alia viro kun sendota edzino. Aŭ ĉu vi ne pensas, ke estas ia diferenco inter senfrukta virino kaj naskintino, inter progresinta en la aĝo kaj nura knabino, inter patrino kaj duonpatrino? Ni ne povas inkluzivi ĉiujn tipojn, kaj tamen ĉiu tipo postulas apartan traktadon; sed la leĝoj de filozofio estas koncizaj kaj estas devigaj en ĉiuj kazoj. **16.** Krome, la preskriboj de saĝo estu difinitaj kaj certaj: kiam aferoj ne povas esti difinitaj, ili estas ekster la sfero de saĝo; ĉar la saĝo konas la ĝustajn limojn de la aferoj.

"Ni do forigu ĉi tiun fakon de preskriboj, ĉar ĝi ne povas havigi al ĉiuj tion, kion ĝi promesas nur al malmultaj; la saĝo tamen ampleksas ĉiujn. **17.** Inter la frenezo de homoj ĝenerale kaj la frenezo, kiu estas submetita al medicina traktado estas neniu diferenco, krom ke ĉi-lasto suferas pro malsano kaj la unua pro falsaj opinioj. En unu kazo, la simptomoj de frenezo povas esti spuritaj al malbona sano; la alia estas la malsaneco de la menso. Se oni proponus ordonojn al frenezulo – kiel li devas paroli, kiel li devas iri, kiel li devus sin publike kaj private konduti, li estus pli frenezulo ol tiu, kiun li konsilis. Kio vere necesas estas trakti la nigran galon kaj forigi la esencan kaŭzon de la frenezo. Kaj jen tio, kion oni faru ankaŭ en la alia kazo - tiu de la menso malsana. La frenezo mem devas esti forskuita; alie, viaj konsilvortoj malaperos en la aero."

18. Jen kion diras Aristo; kaj liajn argumentojn mi respondos unu post la alia. Unue, kontraŭe al tio, kion li diras pri onies devo forigi tion, kio baras la okulon kaj malhelpas la vizion. Mi konfesas, ke tia homo ne bezonas preskribojn por vidi, sed ke li bezonas kuracadon por la resanigo de sia vidpovo kaj la forigo de la malhelpo, kiu lin malhelpas. Ĉar estas la Naturo, kiu donas al ni nian vidon; kaj tiu, kiu forigas obstaklojn, redonas al la Naturo ŝian ĝustan funkcion. Sed la Naturo ne instruas al ni nian devon ĉiukaze. **19.** Denove, se la katarakto de homo estas resanigita, li ne povas, tuj post sia resaniĝo, redoni ilian vidon ankaŭ al aliaj homoj; sed kiam ni estas liberigitaj de malbono, ni povas ankaŭ liberigi aliajn. Ne necesas kuraĝigo, aŭ eĉ konsilo, por ke la okulo povu distingi malsamajn kolorojn; nigra kaj blanka povas esti diferencigita sen instigado de alia. La menso, aliflanke, bezonas multajn preskribojn por vidi kion ĝi devas fari en la vivo; kvankam en okulkuracado ankaŭ la kuracisto ne nur plenumas la kuracon, sed donas konsilojn en la rabataĉeton. **20.** Li diras: "Ne estas kialo, kial vi tuj elmontru vian malfortan vizion al danĝera brilo; komencu per mallumo, kaj poste eniru duonlumojn, kaj finfine estu pli aŭdaca, al kutimiĝante iom post iom al la hela lumo de la tago. Ne estas kialo, kial vi devus studi tuj post manĝo; ne ekzistas kialo, kial vi devus trudi malfacilajn taskojn al viaj okuloj kiam ili estas ŝvelitaj kaj inflamataj; eviti ventojn kaj fortajn aerblovojn kiuj blovas en vian vizaĝon, "- kaj aliaj sugestoj de la sama speco, kiuj estas same valoraj kiel drogoj mem. La arto de la kuracisto suplementas kuracilojn per konsilo.

21. "Sed," venas la respondo, "eraro estas la fonto de peko; preskriboj ne forigas eraron, nek ili forpuŝas niajn malverajn opiniojn pri la temo de Bono kaj Malbono." Mi konfesas, ke nur preskriboj ne efikas por renversi la erarajn kredojn de la menso; sed ili ne pro tio mankas utilaj kiam ili akompanas ankaŭ aliajn rimedojn. Unue, ili refreŝigas la memoron; en la dua loko, se ordigitaj en siaj propraj klasoj, la aferoj, kiuj montriĝis en konfuzita amaso, kiam oni konsideras kiel tuton, povas esti konsiderataj en tio kun pli granda zorgo. Laŭ la teorio de niaj kontraŭuloj, vi eĉ povus diri, ke konsolo, kaj admono estis superflujaj. Tamen ili ne estas superflujaj; nek do estas konsilo.

22. "Sed estas malsaĝeco," ili respondas, "preskribi tion, kion devas fari malsanulo, kvazaŭ li farus sanon, kiam oni vere devus restarigi lian sanon; ĉar sen sanaj preskriboj ne valoras unu joton. Sed ĉu malsanuloj kaj sanaj homoj ne havas ion komunan, pri kio ili bezonas konstantan konsilon? Ekzemple, ne ekkapti avide post manĝaĵoj, kaj eviti tro laciĝi. Malriĉuloj kaj riĉuloj havas iujn preskribojn, kiuj konvenas al ili ambaŭ. **23.**"Kanigu do ilian avidecon", diras la homoj, "kaj vi ne bezonos prelegi nek malriĉulojn, nek riĉulojn, kondiĉe ke ĉe ĉiu el ili la avido trankviliĝu." Sed ĉu ne estas unu afero esti libera de mono volupto, kaj alia afero scii kiel uzi ĉi tiun monon? Avaruloj ne konas la taŭgajn limojn en monaferoj, sed eĉ tiuj, kiuj ne estas avaruloj, ne komprenas ĝian uzon. Tiam venas la respondo: "Forigu eraron, kaj viaj ordonoj fariĝos nenecesaj." Tio estas malĝusta; ĉar supozu, ke avareco malstreĉiĝas, ke lukso estas limigita, ke senpripenseco estas bridita kaj ke maldiligento estas pikita de la sprono; eĉ post kiam malvirtoj estas forigitaj, ni devas daŭre lerni kion ni devas fari, kaj kiel ni devas fari ĝin.

24. "Nenio," estas dirite, "estos plenumita aplikante konsilojn al la pli gravaj misoj." Ne; kaj eĉ medicino ne povas regi nekuraceblajn malsanojn; ĝi estas tamen uzata en iuj kazoj kiel rimedo, en aliaj kiel krizhelpo. Eĉ la potenco de universala filozofio, kvankam ĝi alvokas sian tutan forton por tiu celo, forigos el la animo tion, kio nun estas obstina kaj kronika malsano. Sed Saĝo, nur ĉar ŝi ne povas kuraci ĉion, ne kapablas fari kuracojn. **25.** Homoj diras: "Kio utilas por montri la evidentan?" Multe da bono; ĉar ni fojfoje konas faktojn sen atenti ilin. Konsilo ne estas instruado; ĝi nur engaĝas la atenton kaj vekas nin, kaj koncentras la memoron, kaj malhelpas ĝin perdi tenon. Ni sopiras multon, kio estas metita antaŭ niaj okuloj. Konsilo estas, fakte, speco de admono. La menso ofte provas ne rimarki eĉ tion, kio kuŝas antaŭ niaj okuloj; ni do devas trudi al ĝi la scion pri aferoj perfekte konataj. Oni povus ripeti ĉi tie la diron de Calvus pri Vatinius: "Vi ĉiuj scias, ke subaĉeto okazis, kaj ĉiuj scias, ke vi scias ĝin." **26.** Vi scias, ke amikeco estu skrupule honorata, kaj tamen vi ne honoras ĝin. Vi scias, ke viro faras malbonon postulante ĉastecon de sia edzino dum li mem intrigas kun la edzinoj de aliaj viroj; vi scias, ke, ĉar via edzino ne havu traktadon kun amanto, nek vi mem kun amantino; kaj tamen vi ne agas laŭe. Tial, vi devas esti konstante kondukita por memori ĉi tiujn faktojn; ĉar ili ne estu konservataj, sed pretaj por uzo. Kaj ĉio, kio estas saniga, estu ofte diskutita kaj ofte alportita antaŭ la menso, por ke ĝi estu ne nur konata al ni, sed ankaŭ preta. Kaj memoru ankaŭ, ke tiamaniere tio, kio estas klara, ofte iĝas pli klara.

27. "Sed se," venas la respondo, "viaj ordonoj ne estas evidentaj, vi estos devigata aldoni pruvojn; tial la pruvoj, kaj ne la preskriboj, estos helpemaj." Sed ĉu la influo de la monitoro ne povas utili eĉ sen pruvoj? Ĝi estas kiel la opinioj de jura fakulo, kiuj validas kvankam la kialoj de ili ne estas transdonitaj. Krome, la preskriboj kiuj estas donitaj estas de granda pezo en si mem, ĉu ili estas teksitaj en la teksaĵon de kanto, aŭ densigitaj en prozajn proverbojn, kiel la fama *Saĝeco de Katono* "Aĉetu ne tion, kion vi bezonas, sed kion vi devas havi. Tio, kion vi ne bezonas, estas kara eĉ je unu kondo." Aŭ tiuj orakulaj aŭ orakolo-similaj respondoj, kiel ekzemple **28.**"Estu ŝparema kun la tempo!" —Konu vin mem! Ĉu oni devas diri al vi la signifon kiam iu ripetas al vi liniojn kiel ĉi tiujn:

Forgesi problemojn estas la maniero kuraci ĝin.

Fortuno favoras la kuraĝulojn, sed la malkuraĝulo estas malhelpita de lia malforta koro.

Tiaj maksimumoj ne bezonas specialan pledanton; ili iras rekte al niaj emocioj, kaj helpas nin simple ĉar la Naturo ekzercas sian taŭgan funkcion. **29.** La animo portas en si la semon de ĉio, kio estas honorinda, kaj ĉi tiu semo estas instigata al kresko per konsilo, kiel fajrero, kiu estas

ventumigata de milda venteto, disvolvas sian naturan fajron. La virton vekas tuŝo, ŝoko. Cetere, estas certaj aferoj, kiuj, kvankam en la menso, tamen ne estas pretaj mane, sed komencas funkcii facile tuj kiam ili estas vortigitaj. Certaj aferoj kuŝas ĉirkaŭe en diversaj lokoj, kaj estas neeble por la nepraktikita menso aranĝi ilin en ordo. Tial, ni devus alporti ilin en unuecon, kaj kunigi ilin, por ke ili estu pli potencaj kaj pli altigi la animon. **30.** Aŭ, se preskriboj tute ne utilas, tiam ĉiu instrumetodo estu abolicita, kaj ni kontentiĝu nur pri la Naturo.

Tiuj, kiuj subtenas ĉi tiun vidpunkton, ne komprenas, ke unu viro estas vigla kaj vigla pri spriteco, alia malvigla kaj obtuza, dum certe kelkaj viroj havas pli da inteligenteco ol aliaj. La forto de la spriteco estas nutrita kaj daŭre kreskanta per preskriboj; ĝi aldonas novajn vidpunktojn al tiuj kiuj estas denaskaj kaj korektas malvirtajn ideojn. **31.** "Sed supozu," oni ripetas, "ke homo ne estas posedanto de sanaj dogmoj, kiel povas helpi lin konsilo, kiam li estas katenita de malvirtaj dogmoj?" En ĉi tio, certe, ke li estas liberigita de tio; ĉar lia natura emo ne estas disbatita, sed ombrita kaj tenita. Eĉ tiel ĝi daŭre klopodas leviĝi denove, luktante kontraŭ la influoj kiuj faras malbonon; sed kiam ĝi gajnas subtenon kaj ricevas la helpon de preskriboj, ĝi plifortiĝas, kondiĉe nur ke la kronika problemo ne koruptis aŭ neniigis la naturan homon. Ĉar en tia okazo, eĉ la trejnado, kiu devenas el filozofio, strebante per ĉiuj fortoj, ne faros restarigon. Kia diferenco, efektive, - estas inter la dogmoj de filozofio kaj preskriboj, krom se ĝi estas ĉi tio - ke la unuaj estas ĝeneralaj kaj la lastaj specialaj? Ambaŭ traktas konsilojn - la unu per la universalilo, la alia per la aparta.

32. Iuj diras: "Se oni konas justajn kaj honorindajn dogmojn, estos superflue konsili lin." Neniel; ĉar ĉi tiu homo ja lernis fari aferojn, kiujn li devus fari; sed li ne vidas kun sufiĉa klareco, kio estas tiuj aferoj. Ĉar ni estas malhelpitaj plenumi laŭdindajn farojn ne nur pro niaj emocioj, sed ankaŭ pro manko de praktiko en malkovro de la postuloj de aparta situacio. Niaj mensoj ofte estas sub bona kontrolo, kaj tamen samtempe estas neaktivaj kaj netrejnitaj por trovi la vojon de devo, - kaj konsiloj tion klaras. **33.** Denove, estas skribite: "Forpeli ĉiujn malverajn opiniojn pri Bono kaj Malbono, sed anstataŭigu ilin per veraj opinioj; tiam konsiloj ne havos funkcion por plenumi." Ordo en la animo sendube povas esti starigita tiamaniere; sed ĉi tiuj ne estas la solaj manieroj. Ĉar kvankam ni povas konkludi per pruvoj ĝuste kio estas Bono kaj Malbono, tamen la preskriboj havas sian propran rolon. Prudento kaj justeco konsistas el certaj devoj; kaj devoj estas ordigitaj per preskriboj. **34.** Cetere, juĝo pri Bono kaj Malbono mem plifortiĝas per sekvado de niaj devoj, kaj preskriboj kondukas nin al tiu celo. Ĉar ambaŭ kongruas unu kun la alia; nek preskriboj povas ekgvidi, krom se la devoj sekvas. Ili observas sian naturan ordon; tial preskriboj klare venas unue.

35. "Preskriboj," oni diras, "estas sennombraj". Denove erara! Ĉar ili ne estas sennombraj koncerne gravajn kaj esencajn aferojn. Kompreneble estas etaj distingoj, pro la tempo, aŭ la loko, aŭ la persono; sed eĉ en ĉi tiuj kazoj, preskriboj estas donitaj kiuj havas ĝeneralan aplikon. **36.** "Neniu tamen," oni diras, "kuras frenezon per preskriboj, kaj tial ankaŭ ne malbonon." Estas distingo; ĉar se vi liberigas homon de frenezo, li refariĝas prudenta, sed se ni forigis malverajn opiniojn, ne tuj sekvas kompreno pri praktika konduto. Kvankam ĝi sekvas, la konsilo tamen konfirmos sian ĝustan opinion pri Bono kaj Malbono. Kaj ankaŭ estas malĝuste kredi, ke preskriboj ne utilas al frenezuloj. Ĉar kvankam, per si mem, ili estas de neniu utilo, tamen ili estas helpo al la kuraco. Kaj riproĉante kaj punante bridon en frenezulo. Rimarku, ke mi ĉi tie rilatas al frenezuloj, kies saĝeco estas ĝenita sed ne senespere for.

37. "Tamen," oni kontraŭas, "leĝoj ne ĉiam igas nin fari tion, kion ni devas fari; kaj kio alia estas leĝoj ol preskriboj miksitaj kun minacoj?" Nun antaŭ ĉio, la leĝoj ne persvadas nur ĉar ili minacas; preskriboj, tamen, anstataŭ devigi, korektas homojn per petegado. Denove, leĝoj timigas unu pro komuniki krimon, dum preskriboj instigas homon al sia devo. Krome, la leĝoj ankaŭ helpas al bona konduto, ĉiukaze se ili instruas same kiel ordonas. **38.** Pri ĉi tiu punkto mi malkonsentas kun Posidonio, kiu diras: „Mi ne pensas, ke la *Leĝoj* de Platono havu la preambulojn aldonis al ili. Ĉar leĝo estu mallonga, por ke la neinicato des pli facile ekkaptu ĝin. Ĝi devus esti voĉo kvazaŭ sendita malsupren el la ĉielo; ĝi devus ordoni, ne diskuti. Nenio ŝajnas al mi pli obtuza aŭ pli malsaĝa ol leĝo kun preambulo. Avertu min, diru al mi, kion vi deziras, ke mi faru; Mi ne lernas sed obeas." Sed leĝoj tiel enkadritaj estas helpemaj; tial vi rimarkos, ke ŝtato kun misaj leĝoj havos misajn moralojn. **39.** "Sed," estas dirite, "ili ne utilas en ĉiu okazo." Nu ankaŭ ne estas filozofio; kaj tamen filozofio ne estas pro tio senefika kaj senutila en la trejnado de la animo. Krome, ĉu filozofio ne estas la Leĝo de Vivo? Donu, se ni volas, ke la leĝoj ne utilu; ĝi ne nepre sekvas, ke konsilo ankaŭ ne utilu. Sur ĉi tio vi devus diri, ke ne utilas konsilo kaj averto kaj admono kaj riproĉo kaj laŭdado; ĉar ili ĉiuj estas variaĵoj de konsiloj. Estas per tiaj metodoj ke ni alvenas al perfekta kondiĉo de menso. **40.** Nenio estas pli sukcesa por alporti honorindajn influojn sur la menson, aŭ por rektigi la ŝanceliĝantan spiriton inklinan al malbono, ol kuniĝo kun bonuloj. Por la ofta vizado, la ofta aŭdado de ili iom post iom enprofundiĝas en la koron kaj akiras la forton de preskriboj.

Ni ja altiĝas nur per saĝuloj; kaj oni povas esti helpata de grandulo eĉ kiam li silentas. **41.** Mi ne facile povus diri al vi, kiel ĝi helpas nin, kvankam mi estas certa pri tio, ke mi ricevis helpon tiamaniere. Feedo diras: "Certaj etaj bestoj ne lasas ajnan doloron kiam ili pikas nin; tiel subtila estas ilia potenco, tiel trompa por celoj de damaĝo. La mordo estas malkaŝita per ŝvelaĵo, kaj eĉ en la ŝvelaĵo estas neniuj videblaj vundoj." Tio ankaŭ estos via sperto kiam vi traktos saĝulojn, vi ne malkovros kiel aŭ kiam la profito venos al vi, sed vi malkovros, ke vi ricevis ĝin. **42.** "Kio estas la signifo de ĉi tiu rimarko?" vi demandas. Estas, ke bonaj preskriboj, ofte bonvenigitaj en vi, profitos al vi same multe kiel bonaj ekzemploj. Pitagoro deklaras ke niaj animoj spertas ŝanĝon kiam ni eniras templon kaj rigardas la bildojn de la dioj vizaĝo kontraŭ vizaĝo, kaj atendas la eldirojn de orakolo. **43.** Cetere, kiu povas nei, ke eĉ la plej nespertaj estas efike frapitaj de la forto de certaj preskriboj? Ekzemple, per tiaj mallongaj sed pezaj segiloj kiel: "Nenio en troo", "La avida menso estas kontentigita per neniuj gajnoj", "Vi devas atendi esti traktita de aliaj kiel vi mem traktis ilin." Ni ricevas specon de ŝoko kiam ni aŭdas tiajn dirojn; neniuj iam pensas pri dubi ilin aŭ pri demandi "Kial?" Tiel forte, ja, nura vero, neakompanata de racio, allogas nin. **44.** Se la respekto regas en la animo kaj kontrolas la malvirton, kial la konsilo ne povas fari same? Ankaŭ, se riproĉo donas al oni senton de honto, kial ne konsilis la saman potencon, kvankam ĝi uzas nurajn preskribojn? La konsilo kiu helpas sugeston per racio - kiu aldonas la motivon por fari difinitan aferon kaj la rekompencon, kiu atendas tiun, kiu plenumas kaj obeas tiajn preskribojn, estas - pli efika kaj fiksiĝas pli profunde en la koron. Se ordonoj utilas, ankaŭ konsiloj. Sed oni estas helpata de ordonoj; tial oni estas helpata ankaŭ de konsiloj.

45. Virto estas dividita en du partojn - en kontemplado de vero kaj konduto. Trejnado instruas kontempladon, kaj admono instruas konduton. Kaj ĝusta konduto ambaŭ praktikas kaj malkaŝas virton. Sed se, kiam homo estas agonta, li estas helpata de konsilo, li ankaŭ estas helpata de admono. Tial, se ĝusta konduto estas necesa al virto, kaj se krome admono evidentigas ĝustan konduton, tiam ankaŭ admono estas nemalhavebla afero. **46.** Estas du fortaj subtenoj al la animo - fido je la vero kaj konfido; ambaŭ estas la rezulto de admono. Ĉar homoj

kredas ĝin, kaj kiam kredo estas establita, la animo ricevas grandan inspiron kaj estas plena de konfido. Tial admono ne estas superflua.

Marcus Agrippa, grandanima viro, la sola persono inter tiuj, kiujn la civitaj militoj altigis al famo kaj potenco, kies prospero helpis la ŝtaton, kutimis diri, ke li multe ŝuldas al la proverbo "Harmonio faras malgrandajn aĵojn kreski; manko de harmonio igas grandajn aferojn kaduki." **47.** Li diris, ke li mem fariĝis la plej bona el fratoj kaj la plej bona el amikoj pro tiu ĉi diro. Kaj se tiaspecaj proverboj, intime bonvenigitaj en la animon, povas formi tiun ĉi animon, kial la filozofia fako, kiu konsistas el tiaj proverboj, ne povas havi egalan influon? Virto dependas parte de trejnado kaj parte de praktiko; vi devas unue lerni, kaj poste plifortigi vian lernadon per ago. Se tio estas vera, ne nur la doktrinoj de saĝeco helpas nin, sed ankaŭ la preskriboj, kiuj kontrolas kaj forigas niajn emociojn per speco de oficiala dekreto.

48. Estas dirite: "Filozofio estas dividita en scion kaj animstato. Ĉar tiu, kiu lernis kaj komprenis, kion li devas fari kaj eviti, ne estas saĝulo ĝis lia menso estas metamorfozita en la formon de tio, kio li lernis. Tiu tria fako – tiu de precepto – estas kunmetita el ambaŭ aliaj, el dogmoj de filozofio kaj animstato. Tial ĝi estas superflua rilate la perfektigon de virto; la aliaj du partoj sufiĉas por la celo." **49.** Sur tiu bazo do eĉ konsolo estus superflua, ĉar ankaŭ ĉi tio estas kombinaĵo de la aliaj du, kiel same estas admono, persvado kaj eĉ pruvo mem. Ĉar pruvo devenas ankaŭ el bonorda kaj firma mensa sinteno. Sed, kvankam ĉi tiuj aferoj rezultas el sana animstato, tamen ankaŭ la sana animstato rezultas el ili; ĝi estas kaj kreiva de ili kaj rezultanta de ili. **50.** Krome, tio, kion vi mencias, estas la marko de jam perfekta homo, de tiu, kiu atingis la altecon de la homa feliĉo. Sed la alproksimiĝo al ĉi tiuj kvalitoj estas malrapida, kaj intertempe en praktikaj aferoj, la vojon oni montru por la profito de tiu, kiu ankoraŭ mankas al perfekteco, sed progresas. Saĝo per sia propra agentejo eble montros al si ĉi tiun vojon sen helpo de admono; ĉar ŝi venigis la animon al stadio, kie ĝi povas esti pelata nur en la ĝusta direkto. Pli malfortaj karakteroj tamen bezonas iun antaŭi ilin, por diri: "Evitu ĉi tion", aŭ "Faru tion". **51.** Cetere, se oni atendas la tempon, kiam oni povas scii pri si, kia estas la plej bona aglinio, oni foje erarvas kaj erarvagante estos malhelpata alveni al la punkto, kie eblas kontenti sin pri si. La animo devus laŭe esti gvidita en la momento mem kiam ĝi iĝas kapabla gvidi sin. Knaboj studas laŭ direkto. Iliaj fingroj estas tenataj kaj gviditaj de aliaj, por ke ili sekvu la konturojn de la literoj; poste, ili estas ordonitaj imiti kopion kaj bazi sur ĝi stilon de skribmaniero. Simile, la menso estas helpata se ĝi estas instruata laŭ direkto. **52.** Tiaj faktoj kiel ĉi tiuj pravas, ke ĉi tiu filozofia fako ne estas superflua.

La demando sekvas, ĉu ĉi tiu parto sola sufiĉas por saĝigi homojn. La problemo devas esti traktita en la ĝusta tempo; sed nuntempe, preterlasante ĉiujn argumentojn, ĉu ne estas klare, ke ni bezonas iun, kiun ni povas voki kiel nia preceptoro kontraŭe al la preskriboj de homoj ĝenerale? **53.** Ne ekzistas vorto, kiu atingas niajn orelojn, ne farante al ni malbonon; ni estas vunditaj kaj de bondeziroj kaj de malbenoj. La koleraĵoj de niaj malamikoj enigis en ni falsajn timojn; kaj la korinklino de niaj amikoj difektas nin per iliaj afablaj deziroj. Ĉar ĉi tiu korinklino instigas nin palpadi post varoj kiuj estas malproksimaj, necertaj kaj ŝanceliĝantaj, kiam ni vere povus malfermi la magazenon de feliĉo hejme. **54.** Ni ne rajtas, mi subtenas, veturi rektan vojon. Niaj gepatroj kaj niaj sklavoĵoj tiras nin en malbonon. Neniu limigas siajn erarojn al si mem; homoj aspergas malsaĝecon inter siajn najbarojn kaj ricevas ĝin de ili siavice. Tial, ĉe individuo, vi trovas la malvirtojn de nacioj, ĉar la nacio donis ilin al la individuo. Ĉiu homo, koruptante aliajn, koruptas sin; li trinkas, kaj poste donas, malbonon, la

rezulto estas vasta amaso da malvirteco, ĉar la plej malbona en ĉiu aparta persono koncentriĝas en unu amaso.

55. Ni devus do havi gardanton, kvazaŭ, por nin konstante pluki je la orelo kaj dispeli onidirojn kaj protesti kontraŭ popolaj entuziasmoj. Ĉar vi eraras, se vi supozas, ke niaj kulpoj estas denaskaj en ni; ili venis de ekstere, estas amasigitaj sur nin. Tial, ricevante oftajn admonojn, ni povas malakcepti la opiniojn, kiuj bruas pri niaj oreloj. **56.** La naturo ne aliancas nin kun ia malvirto; ŝi produktis nin en sano kaj libereco. Ŝi metis antaŭ niajn okulojn neniun objekton, kiu povus vekti en ni la jukon de avideco. Ŝi metis oron kaj arĝenton sub niajn piedojn, kaj ordonis, ke tiuj piedoj frapu kaj dispremu ĉion, kio igas nin frapi kaj dispremi. Naturo levis nian rigardon al la ĉielo kaj volis, ke ni rigardu supren por rigardi ŝiajn glorajn kaj mirindajn verkojn. Ŝi donis al ni la leviĝantan kaj la subirantan sunon, la turniĝantan kurson de la daŭranta mondo, kiu malkaŝas la aferojn de la tero tage kaj la ĉielajn korpojn nokte, la movojn de la steloj, kiuj estas malrapidaj se oni komparas ilin kun la universo. , sed plej rapida se vi pripensas la grandecon de la orbitoj, kiujn ili priskribas kun nemalstreĉita rapideco; ŝi montris al ni la sinsekvajn eklipsojn de suno kaj luno, kaj aliajn fenomenojn, **57.** Ŝi ordonis, ke ĉiuj ĉi korpoj iru super niaj kapoj; sed oron kaj arĝenton, kun la fero, kiu, pro la oro kaj arĝento, neniam alportas pacon, ŝi kaŝis for, kvazaŭ ili estus danĝeraj aferoj fidi al nia gardado. Estas ni mem, kiuj trenis ilin en la lumon de la tago ĝis la fino, por ke ni batalu kontraŭ ili; estas ni mem, kiuj, forŝirante la superan teron, elfosis la kaŭzojn kaj ilojn de nia propra detruo; estas ni mem, kiuj atribuis niajn proprajn malbonagojn al la Fortuno, kaj ne ruĝiĝas rigardi kiel la plej altajn objektojn tiujn, kiuj iam kuŝis en la profundo de la tero. **58.** Ĉu vi volas scii, kiel malvera estas la brilo kiu trompis viajn okulojn? Estas vere nenio pli malpura aŭ pli implikita en mallumo ol ĉi tiuj teraĵoj, enprofundigitaj kaj kovritaj dum tiom da tempo en la koto, kie ili apartenas. Kompreneble ili estas malbonaj; ili estis elportitaj tra longa kaj malklara minŝakto. Estas nenio pli malbela ol ĉi tiuj metaloj dum la procezo de rafinado kaj apartigo de la erco. Krome, rigardu la laboristojn mem, kiuj devas manipuli kaj kribri la senfruktan gradon de malpuraĵo, la speco, kiu venas de la fundo; vidu, kiel fulgoŝmiritaj ili estas! **59.** Kaj tamen la manĝaĵoj, kiujn ili manipulas, malpurigas la animon pli ol la korpon, kaj estas pli da malpurajxo en la posedanto ol en la laboristo.

Estas do nemalhaveble, ke ni estu admonitaj, ke ni havu iun advokaton kun honesta menso, kaj, meze de la tuta tumulto kaj sonorado de malvero, aŭdu nur unu voĉon. Sed kia voĉo estos ĉi tio? Certe voĉo, kiu meze de la tuta tumulto de sin-serĉado, flustros en la surdigitan oreleon sanajn vortojn, dirante: **60.** "Vi ne bezonas envii tiujn, kiujn la popolo nomas grandaj kaj bonŝancaj; aplaŭdo ne devas ĝeni vian trankvilan sintenon; kaj vian prudenton; vi ne bezonas abomeniĝi pri via trankvila spirito, ĉar vi vidas grandan viron, vestitan per purpuro, protektitan de la konataj simboloj de aŭtoritato; vi ne bezonas juĝi la magistraton, por kiu la vojo estas liberigita, kiel pli feliĉa ol vi mem, kiun lia oficiro puŝas de la vojo. Se vi farus ordonon, kiu estas profita al vi mem kaj malutila al neniuj, purigu viajn proprajn kulpojn ekster la vojo. **61.** Estas multaj, kiuj ekbruligas urbojn, kiuj ŝtormas garnizonojn, kiuj restis nepenetreblaj de generacioj kaj sekuraj dum multaj epokoj, kiuj levas tumultojn alte kiel la muroj, kiujn ili sieĝas, kiuj per ŝafoj kaj maŝinoj frakasas turojn, kiuj estis; kreskigita al mirinda alteco. Estas multaj kiuj povas sendi siajn kolonojn antaŭen kaj premi detruie sur la malantaŭon de la malamiko, kiu povas atingi la Grandan Maron gutante per la sango de nacioj; sed eĉ ĉi tiuj homoj, antaŭ ol ili povis venki sian malamikon, estis konkeritaj de sia propra avideco. Neniu eltenis ilian atakon; sed ili mem ne povis elteni la deziron al potenco kaj la impulson al krueleco; en la tempo, kiam ili ŝajnis persekuti aliajn, ili mem estis persekutataj. **62.** Aleksandro

estis persekutita en malfeliĉon kaj sendita al nekonataj landoj per freneza deziro detrui aliulan teritorion. Ĉu vi kredas, ke la viro estis en siaj sentoj, kiu povus komenci detrui Grekion, la landon kie li ricevis sian edukadon? Kiu forkaptis la plej karan gerdonon de ĉiu nacio, ordonante al spartanoj esti sklavo, kaj atenanoj tenas sian langon? Ne kontenta pri la ruiniĝo de ĉiuj ŝtatoj, kiujn Filipo aŭ konkeris aŭ subaĉetis en sklavecon, li faligis diversajn ŝtatkomunumojn en diversaj lokoj kaj portis siajn armilojn ĉie en la mondon; lia krueleco estis laca, sed ĝi neniam ĉesis – kiel sovaĝa besto, kiu disŝiras pli ol sia malsato postulas. **63.** Jam li kunigis multajn regnojn en unu regnon; jam Grekoj kaj Persoj timas la saman sinjoron; jam nacioj Dario lasis libere submeti al la jugo: tamen li pasas preter la Oceano kaj la Suno, opiniante hontinda, ke li devus deturni sian venkvojon de la vojoj, kiujn Heraklo kaj Bakĥo trairis; li minacas perforton al Nature mem. Li ne volas iri; sed li ne povas resti; li estas kiel pezo, kiu falas kape, kaj ĝia kurso finiĝas nur kiam ĝi kuŝas senmove.

64. Ne estis virto aŭ racio, kiuj persvadis Gnaeus Pompeion partopreni en fremda kaj civila milito; ĝi estis lia freneza avido al nereala gloro. Nun li atakis Hispanion kaj la frakcion de Sertorius; nun li eliris por kateni la piratojn kaj subigi la marojn. Tiuj estis simple senkulpigoj kaj pretekstoj por etendado de lia potenco. **65.** Kio tiris lin en Afrikon, en la Nordon, kontraŭ Mitridaton, en Armenion kaj ĉiujn angulojn de Azio? Certe estis lia senlima deziro pligrandiĝi; ĉar nur en siaj propraj okuloj li ne estis sufiĉe granda. Kaj kio pelis Gajon Cezaron al la kunigita ruiniĝo de si kaj de la ŝtato? Famo, mem-serĉado, kaj la fikso de neniu limo al supereco super ĉiuj aliaj viroj. Li ne povis permesi ke ununura persono superu lin, kvankam la ŝtato permesis al du viroj stari ĉe ĝia kapo. **66.** Ĉu vi pensas, ke Gaius Marius, kiu iam estis konsulo (li ricevis ĉi tiun oficon unufoje, kaj ŝtelis ĝin ĉe ĉiuj aliaj) svatis ĉiujn siajn danĝerojn per la inspiro de virto, kiam li buĉis la teŭtonojn kaj la Kimbroj, kaj postkuras Jugurtan tra la sovaĝejoj de Afriko? Marius komandis armeojn, ambicion Marius.

67. Kiam tiaj homoj perturbis la mondon, ili mem estis maltrankviligitaj – kiel ciklonoj, kiuj kirligas kune tion, kion ili kaptis, sed kiuj unue estas kirligitaj mem kaj tial povas kuri kun des pli granda forto, havante neniu kontrolo super si mem; tial, kaŭzinte tian detruon al aliaj, ili sentas en sia propra korpo la ruinigan forton, kiu ebligis al ili kaŭzi damaĝon al multaj. Vi neniam devas kredi, ke viro povas fariĝi feliĉa pro la malfeliĉo de alia. **68.** Ni devas malimpliki ĉiujn tiajn kazojn kiel estas devigitaj antaŭ niaj okuloj kaj ŝtopitaj en niajn orelojn; ni devas purigi niajn korojn, ĉar ili estas plenaj de malbonaj paroloj. Virto devas esti kondukata en la lokon, kiun tiuj kaptis, - speco de virto kiu povas elradikigi malveron kaj doktrinojn kiuj kontraŭas la veron, aŭ povas disigi nin de la homamaso, al kiu ni metas tro grandan fidon, kaj povas restarigi nin al la posedo de sanaj opinioj. Ĉar ĉi tio estas saĝo - reveno al la Naturo kaj restarigo al la kondiĉo, el kiu la eraroj de homoj pelis nin. **69.** Granda parto de la sano estas forlasi la konsilistojn de frenezo kaj forfuĝi for de kuneco, kiu estas reciproke malboniga.

Por ke vi sciu la veron de mia rimarko, vidu kiel malsama estas la vivo de ĉiu individuo antaŭ la publiko de tiu de lia interna memo. Kviete vivo per si mem ne donas lecionojn pri justa konduto; la kamparo per si mem ne instruas simplan vivon; ne, sed kiam atestantoj kaj rigardantoj estas forigitaj, mankoj, kiuj maturiĝas en reklamado kaj montrado, sinkas en la fonon. **70.** Kiu surmetas la purpuran robon por montri ĝin antaŭ neniu? Kiu uzas oran teleron kiam li manĝas sole? Kiu, ĵetante sin malsupren sub la ombron de iu rustika arbo, montras en soleco la grandiozon de sia lukso? Neniu faras sin eleganta nur pro sia propra rigardo, aŭ eĉ pro la admiro de kelkaj amikoj aŭ parencoj. Prefere li disvastigas siajn bone destinitajn malvirtojn proporcie al la grandeco de la admira homamaso. **71.** Estas tiel: klakvoruloj kaj

atestantoj estas irritantoj de ĉiuj niaj frenezaj malfortaĵoj. Vi povas igi nin ĉesi avidi, se vi nur igos nin ĉesi montri. Ambicio, lukso kaj kaprico bezonas scenejon por agi; vi resanigos ĉiujn tiujn malsanojn, se vi serĉos emeritiĝon.

72. Tial, se nia loĝejo situas meze de la bruo de urbo, devus esti konsilisto staranta proksime de ni. Kiam homoj laŭdas grandajn enspezojn, li devus laŭdi la homon, kiu povas esti riĉa kun svelta bieno kaj mezuras sian riĉaĵon per la uzo, kiun li faras de ĝi. Antaŭ tiuj, kiuj gloras influon kaj potencon, li memvole devus rekomendi libertempon dediĉitan al studo, kaj animon, kiu forlasis la eksteran kaj sin trovis. **73.** Li montru personojn, feliĉajn laŭ la populara takso, kiuj ŝanceliĝas pro siaj enviataj altecoj de potenco, kiuj estas konsternitaj kaj havas multe alian opinion pri si ol tio, kion aliaj havas pri ili. Tio, kion aliaj opinias altigita, estas por ili pura krutaĵo. Tial ili estas timigitaj kaj en flirtado kiam ajn ili rigardas suben la abruptan krutan de sia grandeco. Ĉar ili pripensas, ke ekzistas diversaj manieroj fali kaj ke la plej supra punkto estas la plej glitiga. **74.** Tiam ili timas tion, por kio ili strebis, kaj la bonŝanco, kiu faris ilin pezaj en la okuloj de aliaj, pli pezaj sur si mem. Tiam ili laŭdas facilan libertempon kaj sendependecon; ili malamas la ŝikecon kaj provas eskapi dum iliaj riĉaĵoj daŭre estas nedifektitaj. Tiam vi finfine vidos ilin studi filozofion meze de ilia timo, kaj ĉasi solidajn konsilojn kiam ilia sorto miskarburas. Ĉar ĉi tiuj du aferoj estas kvazaŭ kontraŭaj polusoj – bonŝanco kaj prudento; tial ni estas pli saĝaj, kiam meze de mizero. Estas prospero, kiu forprenas justecon. Adiaŭ.

XCV. Pri la Utileco de Bazaj Principoj

1. Vi daŭre petas, ke mi klarigu sen prokrasto temon, kiun mi iam rimarkis, ke oni devas prokrasti ĝis la ĝusta tempo, kaj ke mi informu vin per letero, ĉu tiu ĉi filozofia fako, kiun la grekoj nomas *paraenetika*, kaj ni. Romanoj nomas la "preceptora", sufiĉas por doni al ni perfektan saĝon. Nun mi scias, ke vi prenos ĝin en bona parto, se mi rifuzos fari tion. Sed mi akceptas vian peton des pli volonte, kaj rifuzas lasi la komunan diron perdi sian signifon:

Ne petu tion, kion vi dezirus, ke vi ne havis.

2. Ĉar foje ni serĉas kun peno tion, kion ni devus malakcepti, se ofertite memvole. Nomu tion nekonstanco aŭ nomu ĝin etaj, - ni devas puni la kutimon per preta obeo. Estas multaj aferoj, kiujn ni volas, ke homoj pensu, ke ni deziras, sed kiujn ni vere ne deziras. Preleganto foje alportas sur la platformon grandegan esplorklaboron, skribitan per la plej eta mano kaj tre proksime faldita; traleginte grandan parton, li diras: "Mi ĉesos, se vi volas," kaj ekkrias: "Legu plu, legu plu!" el la lipoj de tiuj, kiuj deziras, ke la parolanto silentu tiam kaj tie. Ni ofte volas unu aferon kaj preĝas por alia, ne dirante la veron eĉ al la dioj, dum la dioj aŭ ne aŭdas, aŭ alie nin kompatas. 3. Sed mi senkompate venĝos min kaj ŝarĝos grandegan leteron sur viajn ŝultrojn; viaflanke, se vi legas ĝin nevole, vi povas diri: "Mi alportis ĉi tiun ŝarĝon sur min", kaj povas klasi vin inter tiuj viroj, kies tro ambiciaj edzinoj frenezigas ilin, aŭ tiujn, kiujn riĉeco ĉikanas, gajnitaj per ekstrema ŝvito de la frunto, aŭ tiuj, kiuj estas turmentitaj per la titoloj, kiujn ili serĉis per ĉia aparato kaj laboro, kaj ĉiuj aliaj, kiuj respondecas pri siaj propraj malfeliĉoj.

4. Sed mi devas ĉesigi ĉi tiun preambulon kaj alproksimiĝi al la konsiderata problemo. Homoj diras: "La feliĉa vivo konsistas en justa konduto; preskriboj gvidas oni al justa konduto; tial preskriboj sufiĉas por atingi la feliĉan vivon." Sed ili ne ĉiam gvidas nin al justa konduto; tio okazas nur kiam la volo estas akceptema; kaj foje ili estas vane aplikataj, kiam malĝustaj opinioj obsedas la animon. 5. Krome, homo povas agi ĝuste sen scii, ke li agas ĝuste. Ĉar neniu, krom li estas trejnita de la komenco kaj ekipita kun kompleta racio, povas disvolvi ĝis perfektaj proporcioj, komprenante kiam li devas fari iujn aferojn, kaj ĝis kia grado, kaj en kies kompanio, kaj kiel, kaj kial. Sen tia trejnado homo ne povas strebi per sia tuta koro al tio, kio estas honorinda, aŭ eĉ kun firmeco aŭ ĝojo, sed ĉiam estos rigardanta malantaŭen kaj ŝanceliĝanta.

6. Estas ankaŭ dirite: "Se el preskriboj rezultas honorinda konduto, tiam preskriboj sufiĉe sufiĉas por la feliĉa vivo; sed la unua el ĉi tiuj asertoj estas vera; tial ankaŭ la dua estas vera." Ni respondos al ĉi tiuj vortoj, ke honorinda konduto estas, certe, farita de preskriboj, sed ne de preskriboj sole. 7. "Do," venas la respondo, "se la aliaj artoj kontentiĝas per preskriboj, saĝo ankaŭ kontentiĝos per tio; ĉar la saĝo mem estas vivarto. Kaj tamen la piloto estas farita per preskriboj, kiuj diras al li tiel kaj tiel turni sin. la turisto, velas, uzu bonan venton, klinas, eluzas ŝanĝeblajn kaj variajn ventojn – ĉio en la ĝusta maniero. Aliaj metiistoj ankaŭ estas boritaj de preskriboj, tial preskriboj povos plenumi la saman rezulton en la kazo de nia metiisto en la vivarto." 8. Nun ĉiuj ĉi artoj koncernas la ilojn de la vivo, sed ne la vivo entute. Tial ekzistas multe por ŝtopi tiujn artojn de ekstere kaj malfaciligi ilin - kiel espero, avideco, timo. Sed tiu arto kiu konfesas instrui la vivarton ne povas esti malpermesita per iu cirkonstanco ekzerci siajn funkciojn; ĉar ĝi forskuas komplikaĵojn kaj traboras obstaklojn. Ĉu vi ŝatus scii kiom malsimila ĝia statuso estas al la aliaj artoj? En la kazo de ĉi-lastaj, estas pli pardoneble erari memvole ol hazarde; sed en la kazo de saĝo la plej malbona kulpo estas fari pekon volonte. 9. Mi celas ion tian: Erudito ruĝiĝos pro honto, ne se li intence faras gramatikan

fuŝon, sed se li faras ĝin neintence; se kuracisto ne rekonas, ke lia paciento malsukcesas, li estas multe pli malriĉa praktikisto ol se li rekonas la fakton kaj kaŝas sian scion. Sed en ĉi tiu vivarto memvola eraro estas des pli hontinda.

Krome, multaj artoj, jes kaj la plej liberalaj el ili ĉiuj, havas siajn specialajn doktrinojn, kaj ne nurajn preskribojn de konsilo - la medicina profesio, ekzemple. Estas la malsamaj skoloj de Hipokrato, de Asklepiades, de Themison. **10.** Kaj krome, neniu arto, kiu okupiĝas pri teorioj, povas ekzisti sen siaj propraj doktrinoj; la grekoj nomas ilin *dogmoj*, dum ni romianoj povas uzi la terminon "doktrinoj" aŭ "doktrinoj" aŭ "adoptitaj principoj" - kiel vi trovos en geometrio aŭ astronomio. Sed filozofio estas kaj teoria kaj praktika; ĝi kontemplas kaj samtempe agas. Vi ja eraras, se vi pensas, ke la filozofio ofertas al vi nenion krom sekulara helpo; ŝiaj aspiroj estas pli altaj ol tio. Ŝi krias: "Mi esploras la tutan universon, kaj mi ne estas kontenta, tenante min ene de morta loĝejo, doni al vi favorajn aŭ malfavorajn konsilojn. Grandaj aferoj invitas kaj tiajn, kiuj estas starigitaj malproksime super vi. Laŭ la vortoj de Lukrecio:

11. Al vi Mi malkaŝos la vojojn de la ĉielo

Kaj la dioj, disvastiĝantaj antaŭ viaj okuloj
La atomoj, - de kie ĉio naskiĝas,
Pligrandigita, kaj kreskigita de krea potenco,
Kaj eke ilia fino kiam la Naturo forĵetis ilin.

Filozofio do, estante teoria, devas havi siajn doktrinojn. **12.** Kaj kial? Ĉar neniu povas laŭregule plenumi ĝustajn agojn krom tiu, al kiu estis konfidita racio, kiu ebligas al li, en ĉiuj kazoj, plenumi ĉiujn kategoriojn de devo. Ĉi tiujn kategoriojn li ne povas observi krom se li ricevas preskribojn por ĉiu okazo, kaj ne nur por la nuntempo. Preskriboj per si mem estas malfortaj kaj, por tiel diri, senradikaj se ili estas asignitaj al la partoj kaj ne al la tuto. Estas la doktrinoj, kiuj plifortigos kaj subtenos nin en paco kaj trankvilo, kiuj inkluzivos samtempe la tutan vivon kaj la universon en ĝia kompleteco. Estas la sama diferenco inter filozofiaj doktrinoj kaj preskriboj kiel inter elementoj kaj membroj; la lastaj dependas de la unua, dum la unuaj estas la fonto kaj de la dua kaj de ĉiuj aferoj.

13. Homoj diras: "La malnovstila saĝo konsilis nur kion oni devas fari kaj eviti; kaj tamen la viroj de antaŭaj tagoj estis multe pli bonaj homoj. Kiam saĝuloj aperis, saĝuloj fariĝis maloftaj. Pro tio sincera, simpla virto ŝanĝiĝis al kaŝita kaj ruza scio; ni estas instruitaj kiel debati, ne kiel vivi." **14.** Kompreneble, kiel vi diras, la malnovmoda saĝo, precipe en siaj komencoj, estis kruda; sed same estis la aliaj artoj, en kiuj la lerteco evoluis kun progreso. Nek efektive en tiuj tagoj ankoraŭ estis bezono de zorge planitaj kuracoj. Malvirteco ankoraŭ ne atingis tian altan punkton, aŭ disĵetis sin tiel elsendita. Simplaj malvirtoj povus esti traktitaj per simplaj kuracoj; nun, tamen, ni bezonas defendojn starigitajn kun des pli granda zorgo, pro la pli fortaj potencoj, per kiuj ni estas atakitaj. **15.** Medicino iam konsistis el la scio de kelkaj simplaj, por haltigi la sangofluon, aŭ por resanigi vundojn; tiam iom post iom ĝi atingis sian nunan stadion de komplika vario. Ne mirinde, ke en la fruaj tagoj medicino havis malpli por fari! La korpoj de viroj estis ankoraŭ sanaj kaj fortaj; ilia manĝaĵo estis malpeza kaj ne difektita de arto kaj lukso, dum kiam ili komencis serĉi pladojn ne por forigi, sed por vekti, la apetiton, kaj elpensis sennombrajn saŭcojn por akriigi ilian glutemon, - tiam kio antaŭe estis nutrado por malsatulo fariĝis ŝarĝo por la plena stomako. **16.** De tie venas paleco, kaj tremado de vino trempitaj muskoloj, kaj repuŝa maldikeco, pro maldigesto prefere ol pro malsato. De tie malfortaj

ŝanceliĝantaj paŝoj, kaj ŝanceliĝanta irado ĝuste kiel tiu de ebrio. De tie hidropizio, disvastiĝanta sub la tuta haŭto, kaj la ventro kreskanta ĝis panĉo pro malbona kutimo preni pli ol ĝi povas teni. De tie flava iktero, senkoloraj mienoj kaj korpoj, kiuj putriĝas interne, kaj fingroj, kiuj nodiĝas kiam la artikoj rigidiĝas, kaj muskoloj, kiuj estas senĝenaj kaj sen sentpovo, kaj palpitado de la koro kun ĝia senĉesa batado. **17.** Kial mi bezonas mencii kapturton? Aŭ parolu pri doloro en la okulo kaj en la orelo, jukado kaj doloro en la febra cerbo, kaj internaj ulceroj tra la digesta sistemo? Krom ĉi tiuj, ekzistas sennombraj specoj de febro, kelkaj akraj en sia maligneco, aliaj rampantaj sur nin kun subtila damaĝo, kaj ankoraŭ aliaj kiuj alproksimiĝas al ni kun frostotremoj kaj severa fervoro. **18.** Kial mi menciu la aliajn sennombrajn malsanojn, la turmentojn, kiuj rezultas el alta vivado?

Homoj kutimis esti liberaj de tiaj malsanoj, ĉar ili ankoraŭ ne malstreĉis siajn fortojn per indulgo, ĉar ili regis sin, kaj provizis siajn proprajn bezonojn. Ili malmoligis siajn korpojn per laboro kaj vera laboro, lacigante sin per kurado aŭ ĉasado aŭ prilaborado de la tero. Ili estis refreŝigitaj per manĝaĵo, en kiu nur malsatulo povis plezurigi. Tial, ne necesis ĉiuj niaj potencaj medicinaj ekipaĵoj, tiom da instrumentoj kaj piloluloj. Pro simplaj kialoj ili ĝuis simplan sanon; necesis kompleksaj kursoj por produkti kompleksajn malsanojn. **19.** Marku la nombron da aferoj - ĉiuj por trapasi unu solan gorĝon - ke lukso miksiĝas kune, post ruinigado de tero kaj maro. Tiom da diversaj pladoj certe devas malkonsenti; ili estas riglitaj kun malfacileco kaj estas digestitaj kun malfacileco, ĉiu puŝanta kontraŭ la alia. Kaj ne estas mirinde, ke malsanoj, kiuj rezultas el misasortitaj manĝaĵoj, estas variaj kaj multnombraj; devas esti superfluo, kiam tiom da nenaturaj kombinaĵoj estas miksitaj. Tial ekzistas tiom da manieroj esti malsana kiom da vivmanieroj. **20.** La glora fondinto de la gildo kaj profesio de medicino rimarkigis, ke virinoj neniam perdis siajn harojn aŭ suferis pro doloro en la piedoj; kaj tamen nuntempe ili mankas haroj kaj estas afliktitaj de podagro. Ĉi tio ne signifas, ke la virina fiziko ŝanĝiĝis, sed ke ĝi estas konkerita; en rivalado de viraj indulgoj ili ankaŭ konkuris kun la malsanoj, al kiuj homoj estas heredantoj. **21.** Ili konservas same malfruajn horojn, kaj trinkas same multe da likvoro; ili defias virojn en luktado kaj karusado; ili estas ne malpli donacitaj al vomado de ŝvelintaj stomakoj kaj al tiel elŝuti sian tutan vinon denove; nek ili estas malantaŭ la viroj en ronganta glacio, kiel mildigo al iliaj febraj digestoj. Kaj ili eĉ egalas la virojn en siaj pasioj, kvankam ili estis kreitaj por senti amon pasive (la dioj kaj diinoj konfuzu ilin!). Ili elpensas la plej neblajn variaĵojn de malĉasteco, kaj en la kompanio de homoj ili ludas la rolon de homoj. Kia mirinde do, ke ni povas stumbli la deklaron de la plej granda kaj plej lerta kuracisto, kiam tiom da virinoj estas gutaj kaj kalvaj! Pro siaj malvirtoj, virinoj ĉesis meriti la privilegiojn de sia sekso.

22. Kuracistoj de antikva tempo sciis nenion pri preskribo de ofta nutrado kaj apogi la malfortan pulson per vino; ili ne komprenis la praktikon de sango-eligado kaj mildigo de kronikaj plendoj per ŝvitbanoj; ili ne komprenis kiel, per bandaĝo de maleoloj kaj brakoj, revoki al la eksteraj partoj la kaŝitan forton, kiu rifuĝis en la centro. Ili ne estis devigitaj serĉi multajn specojn de krizhelpo, ĉar la varioj de sufero estis tre malmultaj en nombro. **23.** Nuntempe, tamen, ĝis kia stadio altiĝis la malbonoj de la malsaneco! Ĉi tio estas la interezo, kiun ni pagas pro plezuroj, kiujn ni avidis preter kio estas racia kaj ĝusta. Vi ne devas miri, ke malsanoj estas preterkalkuleblaj: kalkulu la kuiristojn! Ĉiuj intelektaj interesoj estas ĉesigitaj; tiuj, kiuj sekvas kulturprelegon al malplenaj ĉambroj, en eksterordinaraj lokoj. La salonoj de la profesoro kaj la filozofo estas dezertaj; sed kia homamaso estas en la kafejoj! Kiom da gejunuloj sieĝas la kuirejojn de siaj glumegaj amikoj! **24.** Mi ne mencios la trupojn de malbonŝancaj knaboj, kiuj devas toleri alian hontigan traktadon post la finiĝo de la bankedo. Mi ne mencios la trupojn de katamitoj, taksitajn laŭ nacio kaj koloro, kiuj ĉiuj devas

havi la saman glatan haŭton, kaj la saman kvanton da juneco sur la vangoj, kaj la saman manieron vesti la harojn, por ke neniu knabo kun rektaj bukloj povas atingi inter la buklojn kapojn. Mi ankaŭ ne mencias la miksaĵon de bakistoj, kaj la nombron da kelneroj, kiuj ĉe difinita signalo rapidas por porti en la kursoj. Vi dioj! Kiom da viroj estas tenataj okupitaj por humumi unu solan ventron! **25.** Kio? Ĉu vi imagas, ke tiuj fungoj, la veneno de la epikuro, faras neniujn malbonajn rezultojn sekrete, kvankam ili ne havis tujan efikon? Kio? Ĉu vi supozas, ke via somera neĝo ne malmoligas la histon de la hepato? Kio? Ĉu vi supozas, ke tiuj ostroj, malvigla manĝaĵo grasigita sur ŝlimo, ne pezigas unu per koto-naskiĝinta pezeco? Kio? Ĉu vi ne pensas, ke la tiel nomata "Saŭco el la Provincoj" la multekosta ekstrakto de venenaj fiŝoj, bruligas la stomakon per sia salita putriĝo? Kio? Ĉu vi juĝas, ke la koruptitaj teleroj, kiujn viro englutas preskaŭ brulantaj de la kuireja fajro, estas estingitaj en la digesta sistemo sen fari malbonon? Kiel forpuŝaj, do, kaj kiel malsanaj estas iliaj ruktoj, kaj kiel abomenataj homoj estas pri si mem, kiam ili elspiras la fumojn de la hieraŭa diboĉo! Vi povas esti certa, ke ilia manĝaĵo ne estas digesta, sed putriĝas.

26. Mi memoras, ke mi iam aŭdis klaĉojn pri fifama plado, en kiu ĉio, pri kio epikuros amas svingi, estis kunamasigita de kuirejo, kiu rapide rapidis en bankroton; estis du specoj de mituloj, kaj ostroj ĉirkaŭtonditaj ĉe la linio, kie ili estas manĝeblaj, elmetitaj je intervaloj de ĉinoj; la tuto estis laŭflankita de muletoj tranĉitaj kaj servitaj sen la ostoj. **27.** En ĉi tiuj tagoj ni hontas pri apartaj manĝaĵoj; homoj miksas multajn gustojn en unu. La vespermanĝo funkcias, kion la stomako devus fari. Mi antaŭĝojas apud manĝo servata mastikata! Kaj kiel malmulte ni estas de ĝi jam kiam ni elektas konkojn kaj ostojn kaj la kuiristo plenumas la oficon de la dentoj!

Ili diras: "Estas tro multe da ĝeno preni niajn luksaĵojn unu post alia; ni servas ĉion samtempe kaj miksiĝu en la sama gusto. Kial mi helpu min por unu sola plado? Ni havu multajn veni al la tablo tuj; la bongustajxoj de diversaj kursoj estu kombinitaj kaj konfuzitaj." **28.** Tiuj, kiuj kutimis deklari, ke tio estis farita por elmontri kaj fifameco, komprenu, ke i ne estas farita por montri, sed ke i estas ofero al nia sento de devo! Ni havu samtempe, trempitajn en la sama saŭco, la pladojn, kiujn oni kutime servas aparte. Ne estu diferenco: ostroj, ĉinoj, mariskoj kaj muletoj estu miksitaj kune kaj kuiritaj en la sama plado." Neniu vomita manĝaĵo povus esti miksitaj pli helter-skelter. **29.** Kaj ĉar la manĝaĵo mem estas komplika, tiel la rezultaj malsanoj estas kompleksaj, neklarigeblaj, multnombraj, diversspecaj; medicino komencis kampanji kontraŭ ili laŭ multaj manieroj kaj laŭ multaj reguloj de kuracado.

Nun mi deklaras al vi, ke la sama aserto validas por filozofio. Ĝi estis ankoraŭ unu fojon simpla ĉar la pekoj de homoj estis en pli malgranda skalo, kaj povus esti resanigitaj kun nur eta problemo; tamen antaŭ ĉio ĉi morala renversita homoj devas lasi neniun rimedon neprovita. Kaj ĉu ĉi tiu plago tiel finfine estus venkita! **30.** Ni estas frenezaj, ne nur individue, sed nacie. Ni kontrolas mortigon kaj izolitajn murdojn; sed kio pri la milito kaj la tre fanfarinata krimo de buĉado de tutaj popoloj? Ne estas limoj al nia avido, neniu al nia krueleco. Kaj tiel longe kiel tiaj krimoj estas faritaj per kaŝemo kaj de individuoj, ili estas malpli malutilaj kaj malpli aŭtentigaj; sed kruelecoj estas praktikataj laŭ agoj de senato kaj popola asembleo, kaj la publiko estas ordonita fari tion, kio estas malpermesita al la individuo. **31.** Agoj, kiuj estus punitaj per perdo de vivo, kiam ili fariĝus sekrete, estas laŭdataj de ni ĉar uniformitaj generaloj ilin plenumis. Homo, nature la plej milda klaso de estaĵo, ne hontas ĝoji en la sango de aliaj, fari militon kaj konfidi la militadon al siaj filoj, kiam eĉ mutaj bestoj kaj sovaĝaj bestoj konservas la pacon unu kun la alia. **32.** Kontraŭ ĉi tiu superreganta kaj disvastiĝinta frenezo la filozofio

fariĝis afero de pli granda peno, kaj ekhavis forton proporcie al la forto, kiun akiras la kontraŭstaraj fortoj.

Antaŭe estis facile riproĉi virojn, kiuj estis sklavoj por trinki kaj kiuj serĉis pli luksan manĝaĵon; ĝi ne postulis fortan penon por revenigi la spiriton al la simpleco, de kiu ĝi nur iomete foriris. Sed nun **33**. Oni bezonas la rapidan manon, la majstron. Viroj serĉas plezuron de ĉiu fonto. Neniu malvirto restas en siaj limoj; lukso estas precipita en avidecon. Ni estas premataj de forgeso de tio, kio estas honorinda. Nenio, kio havas allogan valoron, estas baza. Homo, objekto de respekto en la okuloj de la homo, estas nun buĉata pro ŝerco kaj sporto; kaj tiuj, kiujn estis malsankte trejni por kaŭzi kaj elteni vundojn, estas elpelitaj sensŝirmaj kaj sendefendaj; kaj estas kontentiga spektaklo vidi homon faritan kadavron.

34. Meze de ĉi tiu ĉagrenita kondiĉo de moralo necesas io pli forta ol kutime, - io, kio forskuos ĉi tiujn kronikajn malsanojn; por elradikigi profundan kredon je malĝustaj ideoj, konduto devas esti reguligita per doktrinoj. Nur kiam ni aldonas al ĉi tiuj preskriboj, konsolon kaj kuraĝigon, ili povas venki; per si mem ili estas neefikaj. **35**. Se ni tenus homojn firme ligitaj kaj forŝirus ilin de la malbonoj, kiuj tenas ilin forte, ili devas lerni kio estas malbona kaj kio estas bona. Ili devas scii, ke ĉio krom virto ŝanĝas sian nomon kaj fariĝas nun bona kaj jen malbona. Ekzakte kiel la primara ligo de la soldato de unio estas lia fideleco ĵuro kaj lia amo por la flago, kaj hororo de dizerto, kaj same kiel, post ĉi tiu etapo, aliaj devoj povas facile esti postulataj de li, kaj konfidoj donitaj al li kiam unufoje la ĵuro estis farita; tiel estas kun tiuj, kiujn vi alportus al la feliĉa vivo: la unuaj fundamentoj devas esti starigitaj, kaj la virto laboris en ĉi tiujn homojn. Ili estu tenataj per ia superstiĉa adorado de virto; ili amu ŝin; ili deziru vivi kun ŝi, kaj ili rifuzu vivi sen ŝi.

36. "Sed kio do," diras homoj, "ne iuj homoj gajnis sian vojon al ekscelenco sen komplika trejnado? Ĉu ili ne faris grandan progreson nur obeante nudajn preskribojn?" Tre vera; sed ilia temperamento estis favora, kaj ili kaptis savon kvazaŭ survoje. Ĉar same kiel la senmortaj dioj ne lernis virton naskiĝinte kun virto kompleta kaj enhavante en sia naturo la esencon de bono, tiel ankaŭ certaj homoj estas ekipitaj kun nekutimaj kvalitoj kaj atingas sen longa metilernado tion, kio estas ordinaro instruado. , bonvenigante honorindajn aferojn tuj kiam ili aŭdas ilin. Tial venas la elektaj mensoj, kiuj rapide ekkaptas la virton, aŭ alie produktas ĝin el ene de si. Sed via obtuza, malvigla ulo, kiu estas malhelpata de siaj malbonaj kutimoj, devas senĉese forigi tiun ĉi animan ruston. **37**. Nun, kiel la antaŭaj, kiuj estas inklinaj al la bono, povas pli rapide leviĝi al la altoj: tiel la pli malfortaj Spiritoj estos helpataj kaj liberigitaj de siaj malbonaj opinioj, se ni konfidas al ili la akceptitajn principojn de la filozofio; kaj vi povas kompreni kiom esencaj ĉi tiuj principoj estas jene. Iuj aferoj enprofundiĝas en nin, igante nin malviglaj iel, kaj rapidaj en aliaj. Ĉi tiuj du kvalitoj, la unu de malzorgemo kaj la alia de maldiligento, ne povas esti respektive kontrolitaj aŭ vekitaj krom se ni forigas iliajn kaŭzojn, kiuj estas erara admiro kaj erara timo. Dum tiaj sentoj obsedas nin, vi povas diri al ni: "Vi ŝuldas ĉi tiun devon al via patro, ĉi tion al viaj infanoj, ĉi tiun al viaj amikoj, ĉi tiun al viaj gastoj"; sed avideco ĉiam retenos nin, kiel ajn ni provos. Homo povas scii, ke li devas batali por sia lando, sed timo lin malemigos. Viro povas scii, ke li devus ŝviti sian lastan guton da energio nome de siaj amikoj, sed lukso malpermesos. Viro povas scii, ke konservi amantinon estas la plej malbona speco de insulto al sia edzino, sed volupto forpelos lin en la kontraŭan direkton. **38**. Ne utilos do doni preskribojn, krom se vi unue forigos la kondiĉojn, kiuj verŝajne malhelpos la preskribojn; ĝi ne utilos pli ol meti armilojn ĉe via flanko kaj alproksimigi vin al la malamiko sen havi viajn manojn liberaj por uzi tiujn armilojn. La animo, por trakti la preskribojn, kiujn ni proponas,

devas unue esti liberigita. **39.** Supozu, ke viro agas kiel li devus; li ne povas daŭrigi ĝin konstante aŭ konsekvence, ĉar li ne scios la kialon de tia agado. Kelkaj el lia konduto rezultos ĝuste pro sorto aŭ praktiko; sed ne estos en lia mano regulo, per kiu li povas reguligi siajn agojn, kaj pri kiu li povas fidi diri al li, ĉu tio, kion li faris, estas ĝusta. Kiu estas bona pro nura hazardo, tiu ne promesos reteni tian karakteron por ĉiam. **40.** Krome, preskriboj eble helpas vin fari tion, kion oni devas fari; sed ili ne helpas vin fari ĝin en la ĝusta maniero; kaj se ili ne helpas vin al tiu ĉi celo, ili ne kondukas vin al la virto. Mi koncedas al vi, ke, se oni avertis, homo faros tion, kion li devus; sed tio ne sufiĉas, ĉar la kredito kuŝas, ne en la efektiva faro, sed en la maniero kiel ĝi estas farita. **41.** Kio estas pli hontinda ol multekosta manĝo, kiu manĝas la enspezon eĉ de kavaliro? Aŭ kio tiom indas je la kondamno de la cenzuristo por ĉiam indulgi sin kaj sian "internan homon", se mi povas paroli kiel la manguloj? Kaj tamen ofte inaŭgura vespermanĝo kostis al la plej zorgema viro malvarmetan milionon! La sumo mem, kiu nomiĝas hontinda se elspezita por la apetito, estas neriproĉebla se elspezita por oficialaj celoj! Ĉar ĝi ne estas lukso sed elspezo sankciita de kutimo.

42. Oni prezentis muleton de monstra grandeco al la imperiestro Tiberio. Oni diras, ke ĝi pezis kvar kaj duonon da funtoj (kaj kial mi ne tikli la palatojn de certaj epikuroj menciante ĝian pezon?). Tiberio ordonis sendi ĝin al la fiŝvendejo kaj metita por vendo, rimarkante: "Mi estos surprizita tute, miaj amikoj, se aŭ Apicius aŭ P. Octavius ne aĉetas tiun muleton." La supozo realiĝis preter lia atendo: la du viroj proponis, kaj Oktavio venkis, kaj tiel akiris grandan reputacion inter siaj intimuloj, ĉar li aĉetis por kvin mil sestercoj fiŝon, kiun la imperiestro vendis, kaj kiu, eĉ Apicius ne sukcesis aĉeti. Pagi tian prezon estis hontinda por Oktavio, sed ne por la individuo, kiu aĉetis la fiŝon por prezenti ĝin al Tiberio, – kvankam mi emus kulpigi ankaŭ ĉi tiun lastan; sed ĉe ĉiuokaze li admiris donacon, pri kiu li opiniis inda la cezaro.

Kiam homoj sidas apud la litoj de siaj malsanaj amikoj, ni honoras iliajn motivojn. **43.** Sed kiam homoj faras tion por akiri heredaĵon, ili estas kiel vulturoj atendantaj kadavraĵojn. La sama ago povas esti aŭ hontinda aŭ honorinda: la celo kaj la maniero faras la tutan diferencon. Nun ĉiu el niaj agoj estos honorindaj, se ni deklaras fidelecon al honoro kaj juĝos honoron kaj ĝiajn rezultojn kiel la sola bono, kiu povas fali al la sorto de homo; ĉar aliaj aferoj estas nur provizore bonaj. **44.** Mi opinias do, ke devus esti profunde enplantita firma kredo, kiu validos por la tuta vivo: jen kion mi nomas "doktrino". Kaj kiel ĉi tiu kredo estas, tiel estos niaj agoj kaj niaj pensoj. Kiel niaj agoj kaj niaj pensoj estas, tiel estos niaj vivoj. Ne sufiĉas, kiam viro aranĝas sian ekziston entute, doni al li konsilojn pri detaloj. **45.** Marcus Brutus, en la libro kiun li rajtigis *pri devo*, donas multajn ordonojn al gepatroj, infanoj kaj fratoj; sed neniu faros sian devon kiel li devus, krom se li havas ian principon, al kiu li povas raporti sian konduton. Ni devas meti antaŭ niajn okulojn la celon de la Supera Bono, al kiu ni povas strebi, kaj al kiu ĉiuj niaj agoj kaj vortoj povas havi referencon – same kiel maristoj devas gvidi sian vojon laŭ certa stelo. **46.** Vivo sen idealoj estas nekonstanta: tuj kiam idealo estas starigata, doktrinoj komencas esti necesaj. Mi certas, ke vi konfesos, ke nenio estas pli honta ol necerta kaj ŝanceliĝanta konduto, ol la kutimo de timema retiriĝo. Ĉi tio estos nia sperto en ĉiuj kazoj krom se ni forigos tion, kiu kontrolas la spiriton kaj ŝtopas ĝin, kaj malhelpas ĝin provi kaj provi per sia tuta forto.

47. Ofte estas donitaj preskriboj pri kiel oni devas adori la diojn. Sed ni malpermesu lumigi lampojn en la sabato, ĉar la dioj ne bezonas lumon, kaj la homoj ne ŝatas fulgon. Ni malpermesu al homoj doni matenan saluton kaj amasigi la pordojn de la temploj; mortantaj ambicioj estas altiritaj de tiaj ceremonioj, sed Dio estas adorata de tiuj, kiuj vere konas Lin. Ni

malpermesu alporti al Jupitero tukojn kaj karnskrapilojn, kaj proponi spegulojn al Junono; ĉar Dio ne serĉas servantojn. Kompreneble ne; li mem faras servadon al la homaro, ĉie kaj al ĉiuj, kiujn li estas proksime por helpi. **48.** Kvankam homo aŭdas, kian limon li devas observi en ofero, kaj kiom malproksime li devas retiriĝi de ŝarĝaj superstiĉoj, li neniam faros sufiĉan progreson antaŭ ol li koncipis ĝustan ideon pri Dio, - konsiderante Lin kiel homon, kiu posedas ĉion, kaj donas ĉion, kaj donacas ilin sen prezo. **49.** Kaj kian kialon havas la dioj por fari bonfarojn? Ĝi estas ilia naturo. Tiu, kiu opinias, ke ili ne volas fari malbonon, malpravas; ili *ne povas* fari malbonon. Ili ne povas ricevi aŭ kaŭzi vundon; ĉar fari malbonon estas en la sama kategorio kiel suferi malbonon. La universala naturo, ĉioglora kaj ĉiobela, malfortigis tiujn, kiujn ĝi forigis el la danĝero de malsano.

50. La unua maniero adori la diojn estas kredi je la dioj; la sekvaj por agnoski ilian majeston, por agnoski ilian bonecon sen kiu ne ekzistas majesto. Ankaŭ, scii ke ili estas superaj komandantoj en la universo, kontrolante ĉiujn aferojn per sia potenco kaj agante kiel gardantoj de la homa raso, kvankam ili estas foje neatentemaj pri la individuo. Ili nek donas nek havas malbonon, sed ili punas kaj retenas iujn personojn kaj trudas punojn, kaj foje punas per donado de tio, kio ŝajnas bona ekstere. Ĉu vi venkus super la dioj? Tiam estu bona homo. Kiu imitas ilin, tiu adoras ilin sufiĉe. **51.** Poste venas la dua problemo, - kiel trakti virojn. Kio estas nia celo? Kiajn preskribojn ni proponas? Ĉu ni ordonu al ili deteni sin de sangoverŝado? Kia malgranda afero estas ne damaĝi tiun, kiun vi devus helpi! Ĝi estas ja inda je granda laŭdo, kiam la homo traktas la homon kun afableco! Ĉu ni konsilu etendi la manon al la ŝiprompinto, aŭ montri la vojon al la vaganto, aŭ dividi kruston kun la malsatuloj? Jes, se mi nur povas diri al vi unue ĉion, kion oni devas doni aŭ reteni; intertempe, mi povas starigi por la homaro regulon, resume, por niaj devoj en homaj rilatoj: **52.** Ĉio, kion vi vidas, tio, kio enhavas kaj dion kaj homon, estas unu - ni estas la partoj de unu granda korpo. La naturo produktis nin rilatajn unu al la alia, ĉar ŝi kreis nin el la sama fonto kaj al la sama celo. Ŝi estigis en ni reciprokan amon, kaj faris nin inklinaj al amikecoj. Ŝi establis justecon kaj justecon; laŭ ŝia decido, estas pli mizere fari ol suferi vundon. Per ŝiaj ordonoj, niaj manoj estu pretaj por ĉio, kio bezonas esti helpita. **53.** Ĉi tiu verso estu en via koro kaj sur viaj lipoj:

Mi estas viro; kaj nenio en homa sorto
Ĉu mi opinias fremda al mi.

Ni posedu komunajn aferojn; ĉar la naskiĝo estas nia komuna. Niaj rilatoj unu kun la alia estas kiel ŝtona arko, kiu disfalas, se la ŝtonoj ne reciproke subtenus unu la alian, kaj kiu estas tenata ĝuste tiel.

54. Poste, pripensinte diojn kaj homojn, ni vidu, kiel ni devas uzi la aferojn. Estas senutile, ke ni elparolis preskribojn, krom se ni komencas pripensi, kian opinion ni devus havi pri ĉio – pri malriĉeco, riĉeco, renomo, malhonoro, civitaneco, ekzilo. Ni forigu onidiron kaj valorigu ĉiun aferon, demandante, kio ĝi estas kaj ne kiel ĝi nomiĝas.

55. Nun ni turnu nin al konsidero de la virtoj. Kelkaj personoj konsilos al ni taksi prudenton tre alte, ŝati kuraĝon, kaj alligi pli proksime, se eble, al justeco ol al ĉiuj aliaj kvalitoj. Sed ĉi tio ne utilos al ni, se ni ne scias, kio estas virto, ĉu ĝi estas simpla aŭ kunmetita, ĉu ĝi estas unu aŭ pli ol unu, ĉu ĝiaj partoj estas apartaj aŭ interplektitaj unu kun la alia; ĉu tiu, kiu havas unu virton, posedas ankaŭ la aliajn virtojn; kaj ĝuste kiaj estas la distingoj inter ili. **56.** La ĉarpentisto ne bezonas demandi pri sia arto en la lumo de ĝia origino aŭ de ĝia funkcio, same kiel

pantomimo bezonas demandi pri la arto de dancado; se ĉi tiuj artoj komprenas sin, nenio mankas, ĉar ili ne rilatas al la tutaĵo. Sed virto signifas la konon de aliaj aferoj krom si: se ni lernus virton, ni devas lerni ĉion pri virto. **57.** Konduto ne estos ĝusta krom se la volo agi estas ĝusta; ĉar ĉi tio estas la fonto de konduto. Nek, denove, la volo povas esti ĝusta sen ĝusta sinteno de menso; ĉar ĉi tio estas la fonto de la volo. Krome, tia sinteno ne troviĝos eĉ ĉe la plej bona el homoj, krom se li lernis la leĝojn de la vivo kiel tuto kaj ellaboris taŭgan juĝon pri ĉio, kaj krom se li reduktis faktojn al normo de vero. Mensa trankvilo ĝuas nur tiuj, kiuj atingis fiksan kaj senŝanĝan normon de juĝo; la resto de la homaro senĉese malfluas kaj fluas en siaj decidoj, flosante en kondiĉo kie ili alterne malakceptas aferojn kaj serĉas ilin. **58.** Kaj kio estas la kialo de tiu ĉi ĵetado tien kaj reen? Estas ĉar nenio estas klara al ili, ĉar ili uzas plej necertan kriterion - onidiron. Se vi ĉiam dezirus la samajn aferojn, vi devas deziri la veron. Sed oni ne povas atingi la veron sen doktrinoj; ĉar doktrinoj ampleksas la tutan vivon. Aĵoj bonaj kaj malbonaj, honorindaj kaj hontindaj, justaj kaj maljustaj, obeemaj kaj maldecemaj, la virtoj kaj ilia praktiko, la posedo de komfortoj, valoro kaj respekto, sano, forto, beleco, akreco de la sentoj - ĉiuj ĉi tiuj kvalitoj postulas tiun, kiu kapablas taksi ilin. Oni rajtu scii je kia valoro ĉiu objekto estas taksenda sur la listo; **59.** ĉar foje vi trompas kaj kredas, ke certaj aferoj valoras pli ol ilia reala valoro; fakte, tiel malbone vi estas trompita, ke vi trovos, ke vi devus taksi je nura penco tiujn aferojn, kiujn ni homoj konsideras kiel valoraj pleje - ekzemple, riĉecon, influon kaj potencon.

Vi neniam komprenos ĉi tion krom se vi esploros la realan normon laŭ kiu tiaj kondiĉoj estas relative taksitaj. Kiel folioj ne povas flori per siaj propraj klopodoj, sed bezonas branĉon, al kiu ili povas alkroĉiĝi kaj el kiu ili povas ĉerpi sukcon, tiel viaj ordonoj, prenitaj sole, forvelkas; ili devas esti greftitaj sur lernejo de filozofio. **60.** Cetere, tiuj, kiuj forigas doktrinojn, ne komprenas, ke tiuj doktrinoj estas pruvitaj per la argumentoj mem, per kiuj ili ŝajnas malpruvi ilin. Ĉar kion diras ĉi tiuj viroj? Ili diras, ke preskriboj sufiĉas por disvolvi la vivon, kaj ke la doktrinoj de saĝo (alivorte, dogmoj) estas superflujaj. Kaj tamen mem ĉi ilia eldiro estas doktrino, kvazaŭ mi nun rimarkus, ke oni devas malhavi preskribojn pro tio, ke ili estas superflujaj, ke oni devas uzi doktrinojn kaj ke niaj studoj estu direktitaj nur al tiu ĉi celo. ; tiel, per mia mem aserto, ke preskriboj ne devas esti prenitaj serioze, mi devus esti eldirante preskribon. **61.** Estas certaj aferoj en filozofio, kiuj bezonas admonon; estas aliaj, kiuj bezonas pruvojn, kaj ankaŭ multe da pruvoj, ĉar ili estas komplikaj kaj apenaŭ klarigeblaj kun la plej granda zorgo kaj la plej granda dialektika lerteco. Se pruvoj estas necesaj, ankaŭ doktrinoj; ĉar doktrinoj deduktas la veron per rezonado. Iuj aferoj estas klaraj, kaj aliaj estas malprecizaj: tiuj, kiujn la sentoj kaj la memoro povas ampleksi, estas klaraj; tiuj kiuj estas ekster ilia amplekso estas neklaraj.

Sed la racio ne estas kontentigita per evidentaj faktoj; ĝia pli alta kaj pli nobla funkcio estas trakti kaŝitajn aferojn. Kaŝitaj aferoj bezonas pruvon; pruvo ne povas veni sen doktrinoj; tial, doktrinoj estas necesaj. **62.** Tio, kio kondukas al ĝenerala interkonsento, kaj same al perfekta, estas certa kredo je certaj faktoj; sed se, malhavante ĉi tiun certigon, ĉiuj aferoj estas drivantaj en niaj mensoj, tiam doktrinoj estas nemalhaveblaj; ĉar ili donas al nia menso la rimedojn de neŝancelebla decido. **63.** Krome, kiam ni konsilas al homo rigardi siajn amikojn same alte kiel li mem, pripensi, ke malamiko fariĝu amiko, por stimuli la amon ĉe la amiko, kaj por kontroli malamon ĉe la malamiko, ni aldonas: "Ĉi tio estas justa kaj honorinda." Nun la justa kaj honorinda elemento en niaj doktrinoj estas brakumita de la racio; tial racio estas necesa; ĉar sen ĝi ankaŭ la doktrinoj ne povas ekzisti. **64.** Sed ni kunigu la du. Ĉar vere branĉoj estas senutilaj sen siaj radikoj, kaj la radikoj mem estas plifortigitaj per la kreskaĵoj, kiujn ili

produktis. Ĉiuj povas kompreni kiom utilaj estas la manoj; ili evidente helpas nin. Sed la koro, la fonto de la kresko kaj potenco kaj moviĝo de la manoj, estas kaŝita. Kaj mi povas diri la samon pri preskriboj: ili estas evidentaj, dum la doktrinoj de saĝeco estas kaŝitaj. Kaj kiel nur la incitoj konas la pli sanktigitan parton de la ritoj, do en filozofio la kaŝitaj veroj estas malkaŝitaj nur al tiuj, kiuj estas membroj kaj estis akceptitaj al la sanktaj ritoj. Sed preskriboj kaj aliaj tiaj aferoj estas konataj eĉ al neinicato.

65. Pozidonio opinias, ke necesas ne nur ordonado (nenio malebligas al mi uzi ĉi tiun vorton), sed eĉ persvado, konsolo kaj kuraĝigo. Al tiuj li aldonas la *esploron de kaŭzoj* (sed mi ne komprenas, kial mi ne kuraĝus nomi ĝin *etiologio*, ĉar la fakuloj, kiuj gardas la latinan lingvon, tiel uzas la terminon kiel havantaj la rajton fari tion). Li rimarkas, ke ankaŭ estos utile ilustri ĉiun apartan virton; tiun ĉi scienco Posidonio nomas *etologio*, dum aliaj nomas ĝin *karakterizado*. Ĝi donas la signojn kaj signojn kiuj apartenas al ĉiu virto kaj malvirto, tiel ke per ili povas esti desegnita inter similaj aferoj. **66.** Ĝia funkcio estas la sama kiel tiu de precepto. Ĉar tiu, kiu eldonas ordonojn, diras: "Se vi volus havi sinregadon, agu tiel kaj tiel!" Tiu, kiu ilustras, diras "La homo, kiu agas tiel kaj tiel, kaj sindetenas de iuj aliaj aferoj, posedas sinregadon." Se vi demandas, kia estas la diferenco ĉi tie, mi diras, ke unu donas la preskribojn de virto, la alia ĝian enkorpiĝon. Ĉi tiuj ilustraĵoj, aŭ, por uzi komercan terminon, ĉi tiuj *specimenoj*, havas, mi konfesas, certan utilecon; simple metu ilin por ekspozicio bone rekomendita, kaj vi trovos virojn por kopii ilin. **67.** Ĉu vi, ekzemple, konsiderus utila afero havi pruvojn donitajn al vi, per kiuj vi povas rekoni purrasan ĉevalon, kaj ne esti trompita en via aĉeto aŭ malŝpari vian tempon pro malaltbreda besto? Sed kiom pli utila estas koni la signojn de superege bela animo – markojn, kiujn oni povas al si alproprigi de alia!

*68. Tuj la ĉevalido de la altbreda besto vartis en la paŝtejo,
Marŝas kun vigla paŝo, kaj paŝas kun delikata movo;
Unue sur la danĝera vojo kaj en la minacan riveron,
Fidante sin al la nekonata ponto, sen timo pro ĝiaj knaroj,
Kolo jetita alte en la aero, kaj klara kapo, kaj ventro
Ŝanĝu, dorso rondigita, kaj brusto abunda en kuraĝo, kaj muskolo.
Li, kiam la bruado de armiloj aŭdiĝas, soni en la malproksimo,
Saltas de sia loko kaj pikas liajn orelojn, kaj ĉio en tremo*

Elverŝas la ŝtopitan fajron, kiu kuŝis proksime fermita en liaj nazotruoj.

69. La priskribo de Virgilio, kvankam rilatas al io alia, povus perfekte esti la portretado de kuraĝulo; ĉiuokaze, mi mem elektu neniun alian similecon por heroo. Se mi devis priskribi Katonon, kiu estis neterurigita meze de la bruo de la civita milito, kiu unue atakis la armeojn, kiuj jam direktiĝis al la Alpoj, kiu plonĝis vizaĝe antaŭen en la civilan konflikton, tio estas ĝuste tia esprimo kaj sinteno kiun mi devus doni al li. **70.** Verŝajne neniu povis "marŝi kun pli vigla paŝo" ol tiu, kiu leviĝis kontraŭ Cezaro kaj Pompejo samtempe kaj, kiam iuj subtenis la partion de Cezaro kaj aliaj tiun de Pompejo, eligis defion al ambaŭ gvidantoj, tiel montrante ke la respubliko ankaŭ havis kelkajn subtenantojn. Ĉar ne sufiĉas diri pri Katono "sen timo ĉe ĝiaj knaroj". Kompreneble li ne timas! Li ne koturniĝas antaŭ veraj kaj baldaŭaj bruoj; fronte al dek legioj, gaŭlaj helpantoj, kaj diversa amaso da civitanoj kaj eksterlandanoj, li eldiras vortojn plenajn de libereco, kuraĝigante la Respublikon ne malsukcesi en la lukto por libereco, sed provi ĉiujn danĝerojn; li deklaras, ke estas pli honore fali en sklavecon ol fali en linio kun ĝi. **71.** Kia forto kaj energio estas liaj! Kiam konfidon li montras meze de la ĝenerala paniko! Li

scias, ke li estas la sola, kies staro ne estas pridubita, kaj ke homoj ne demandas ĉu Katono estas libera, sed ĉu li ankoraŭ estas *inter*la libera. Tial lia malestimo al danĝero kaj la glavo. Kia plezuro estas diri, en admiro pri la neŝancelebla firmeco de heroo, kiu ne ŝanceliĝis kiam la tuta ŝtato estis en ruinoj:

Brusto abunda je kuraĝo kaj muskolo!

72. Estos utile ne nur konstati, kio estas la kutima kvalito de bonaj homoj, kaj skizi iliajn figurojn kaj trajtojn, sed ankaŭ rakonti kaj elmontri, kiaj homoj estis de ĉi tiu speco. Ni povus imagi tiun lastan kaj plej kuraĝan vundon de Katono, tra kiu Libereco laste spiris; aŭ la saĝa Laelius kaj lia harmonia vivo kun sia amiko Scipio; aŭ la noblaj faroj de la Maljunulo Cato hejme kaj eksterlande; aŭ la lignaj kanapoj de Tubero, sternitaj ĉe publika festeno, kapraj feloj anstataŭ tapiŝoj, kaj vazoj el argilaĵo ekiris por la bankedo antaŭ la sanktejo mem de Jupitero! Kio alia estis ĉi tio krom konsekrado de malriĉeco sur la Kapitolo? Kvankam mi konas nenian alian faron de lia por kiu vicigi lin kun la Katos, ĉu ĉi tiu ne sufiĉas? Ĝi estis cenzuro, ne bankedo.**73.** Kiel bedaŭrinde tiuj, kiuj avidas gloron, ne komprenas, kio estas gloro, aŭ kiel ĝi devas esti serĉata! En tiu tago la romia loĝantaro rigardis la meblojn de multaj viroj; ĝi miris nur pri tiu de unu! La oro kaj arĝento de ĉiuj aliaj estis disrompitaj kaj fanditaj tempoj sennombraj; sed la argilaĵo de Tubero daŭros dum la eterneco. Adiaŭo.

XCVI. Pri Alfrontado de Malfaciloj

1. Malgraŭ ĉio, ĉu vi ankoraŭ ĉasas kaj plendas, ne komprenante, ke en ĉiuj malbonoj, al kiuj vi aludas, ekzistas vere nur unu - la fakto, ke vi *ĉasas* kaj plendas? Se vi demandas min, mi pensas, ke por *homo* ne ekzistas mizero, krom se en la universo estas io, kion li opinias mizera. Mi ne eltenos min en tiu tago, kiam mi trovos ion neelteneblan.

Mi estas malsana; sed tio estas parto de mia sorto. Miaj sklavoĵ malsaniĝis, miaj enspezoj malaperis, mia domo estas malforta, min atakis perdoj, akcidentoj, laboroj kaj timo; ĉi tio estas komuna afero. Ne, tio estis subkompreno; estis neevitebla afero. 2. Tiaj aferoj venas pro ordono, kaj ne hazarde. Se vi kredos min, estas miaj plej internaj emocioj, kiujn mi ĵus malkaŝas al vi: kiam ĉio ŝajnas iri malfacile kaj supren, mi trejniĝis min ne nur por obei Dion, sed por konsenti kun Liaj decidoj. Mi sekvas Lin ĉar mia animo tion volas, kaj ne ĉar mi devas. Nenio iam okazos al mi, kion mi ricevos kun malbona humoro aŭ kun malklara vizaĝo. Mi volonte pagos ĉiujn miajn impostojn. Nun ĉiuj aferoj, kiuj igas nin ĝemi aŭ retiriĝi, estas parto de la imposto de vivo - aferoj, mia kara Lucilio, kiujn vi neniam esperu kaj neniam serĉu eskapi.

3. Estis malsano de la veziko, kiu timigis vin; de vi venis ĉagrenitaj leteroj; vi senĉese plimalboniĝis; Mi tuŝos la veron pli proksime, kaj diros, ke vi timis pro via vivo. Sed venu, ĉu vi ne sciis, kiam vi preĝis por longa vivo, ke tio estas tio, kion vi preĝis? Longa vivo inkluzivas ĉiujn ĉi tiujn problemojn, same kiel longa vojaĝo inkluzivas polvon kaj koton kaj pluvon. 4. "Sed," vi krias, "mi deziris vivi, kaj samtempe esti imuna de ĉiuj malsanoj." Tia virina krio ne meritas homon. Konsideru, en kia sinteno vi ricevos ĉi tiun mian preĝon (mi proponas ĝin ne nur en bona, sed en nobla spirito): "Dioj kaj diinoj same malpermesu, ke la Fortuno tenu vin en lukso!" 5. Demandu vin memvole, kiun vi elektus, se iu dio donus al vi la elekton - vivo en kafejo aŭ vivo en tendaro.

Kaj tamen la vivo, Lucilio, estas vere batalo. Tial tiuj, kiuj estas ĵetataj sur la maro, kiuj iras supren kaj malsupren super penaj rokoj kaj altaĵoj, kiuj iras en kampanjoj kiuj alportas la plej grandan danĝeron, estas herooj kaj unuarangaj batalantoj; sed personoj, kiuj vivas en putra lukso kaj facileco dum aliaj laboregas, estas nur turtoj sekuraj nur ĉar homoj malestimas ilin. Adiaŭo.

XCVII. Pri la Degenero de la Aĝo

1. Vi eraras, mia kara Lucilio, se vi opinias, ke lukseco, neglektado de bonkondutoj kaj aliaj malvirtoj, pri kiuj ĉiu homo akuzas la epokon, en kiu li vivas, estas precipe karakterizaj de nia propra epoko; ne, ili estas la malvirtoj de la homaro kaj ne de la tempoj. Neniu epoko en la historio iam estis libera de kulpigo. Cetere, se vi iam ekkalkulas la malregulaĵojn apartenantaj al iu aparta epoko, vi trovos – al la honto de la homo estu dirite – ke peko neniam persekutis eksterlande pli malkaŝe ol en la ĉeesto mem de Katono. 2. Ĉu iu kredus, ke mono ŝanĝis manojn en la proceso kiam Klodio estis akuzita pro la akuzo de sekreta adulto kun la edzino de Cezaro, kiam li malobservis la rito de tiu ofero, kiu laŭdire estas ofertita nome de la homoj, kiam ĉiuj maskloj estas tiel rigore forigitaj ekster la policdistrikto, ke eĉ bildoj de ĉiuj viraj estaĵoj estas kovritaj? Kaj tamen, mono estis donita al la ĵurio, kaj, eĉ pli baza ol tia rabataĉeto, seksaj krimoj estis postulataj de edziĝintaj virinoj kaj noblaj junuloj kiel ia aldona kontribuo. 3. La akuzo implikis malpli da peko ol la malkondamno; ĉar la akuzito pro akuzo de adulto parcelis la adultojn, kaj ne estis certa pri sia propra sekureco ĝis li faris la ĵuriajn krimulojn kiel li mem. Ĉio ĉi estis farita ĉe la proceso en kiu Cato donis ateston, kvankam tio estis lia sola parto en ĝi.

Mi citos la efektivajn vortojn de Cicerono, ĉar la faktoj estas tiom malbonaj por preterpasi kredon: 4. "Li faris taskojn, promesojn, pledojn kaj donacojn. Kaj pli ol ĉi tio (kompata Ĉielo, kia forlasita stato de aferoj!) al pluraj el la ĵurio, por rondigi ilian rekompencan, li eĉ donacis la ĝuon de certaj virinoj kaj renkontiĝojn kun noblaj junuloj." 5. Estas superflue esti ŝokita ĉe la subaĉetaĵo; la aldonoj al la subaĉetaĵo estis pli malbonaj. "Ĉu vi havos la edzinon de tiu moŝto A? Tre bone. Aŭ de B., la milionulo? Mi garantios, ke vi kuŝos kun ŝi. Se vi ne adultu, kondamnu Klodion. Tiu beleco, kiun vi deziras, estos; vizitu vin. Mi certigas al vi nokton en la kompanio de tiu virino senprokraste; mia promeso estos plenumita fidele en la leĝa tempo de prokrasto." Ĝi signifas pli disvastigi tiajn krimojn ol fari ilin; ĝi signifas ĉantaĝi dignajn matronojn. 6. Tiuj ĵurianoj en la Klodio-proceso petis la Senaton por gardisto - favoro kiu estintus necesa nur por ĵurio runde kondamni la akuziton; kaj ilia peto estis plenumita. Tial la sprita rimarko de Katulus post kiam la akuzito estis absolvita: "Kial vi petis de ni la gardiston? Ĉu vi timis, ke vi ŝtelu de vi vian monon?" Kaj tamen, meze de tiaj ŝercoj li eliris senpuna, kiu antaŭ la proceso estis adultulo, dum la juĝo pandulo, kaj kiu eskapis de konvinkiĝo pli malnoble ol li meritis.

7. Ĉu vi kredas, ke io povus esti pli malhonora ol tiaj moralaj normoj - kiam volupto ne povis konservi siajn manojn aŭ de religia kultado aŭ de la tribunaloj, kiam, en la enketo mem kiu estis okazigita en speciala kunsido laŭ ordono de la Senato, pli da krimo estis farita ol esplorita? La demando en demando estis ĉu oni povus esti sekura post adulto; montriĝis, ke oni ne povas esti sekura sen adulto! 8. Ĉio ĉi tiu intertraktado okazis en la ĉeesto de Pompejo kaj Cezaro, de Cicerono kaj Katono, – jes, tiu sama Katono, kies ĉeesto, laŭdire, igis la popolon deteni sin postuli la kutimajn ŝercojn kaj krakojn de nudaj aktorinoj ĉe la Floralia, – se vi povas kredi, ke viroj estis pli striktaj en sia konduto en festivalo ol en tribunalejo! Tiaj aferoj estos faritaj en la estonteco, kiel ili estis faritaj en la pasinteco; kaj la malĉasteco de urboj foje malpliigos pro disciplino kaj timo, neniam per si mem.

9. Tial vi ne bezonas kredi, ke estas ni, kiuj plej cedis al volupto kaj malplej al leĝo. Ĉar la nuntempaj junuloj vivas multe pli simplajn vivojn ol tiuj de epoko, kiam akuzito deklarus nekulpita pro adulto-akuzo antaŭ siaj juĝistoj, kaj liaj juĝistoj akceptas ĝin antaŭ la akuzito, kiam

diboĉo estis praktikata por certigi verdikton. , kaj kiam Clodius, amikigita per la malvirtoj mem de kiuj li estis kulpa, pozis kiel la prokuristo dum la fakta demandosesio de la kazo. Ĉu oni povus kredi ĉi tion? Tiu, al kiu unu adultado alportis kondamnon, estis absolvita pro multaj. **10.** Ĉiuj aĝoj produktos virojn kiel Klodio, sed ne ĉiuj aĝaj viroj kiel Katono. Ni facile degeneriĝas, ĉar mankas al ni gvidantoj nek kunuloj en nia malboneco, kaj la malvirteco daŭras per si mem, eĉ sen gvidantoj aŭ kunuloj. La vojo al malvirto estas ne nur malsupren, sed kruta; kaj multaj homoj fariĝas nekorekteblaj pro tio, ke, dum en ĉiuj aliaj metioj eraroj hontas al bonaj metiistoj kaj kaŭzas ĉagrenon al tiuj, kiuj erarvas, la eraroj de la vivo estas pozitiva fonto de plezuro. **11.** La piloto ne ĝojas kiam lia ŝipo estas ĵetita sur ŝiajn trabo-finojn; la kuracisto ne ĝojas, kiam li enterigas sian pacienton; la oratoro ne ĝojas, kiam la akuzito perdas kazon pro la kulpo de sia advokato; sed aliflanke ĉiu homo ĝuas siajn proprajn krimojn. A. ĝojas pri intrigo – ĉar ĝuste la malfacilaĵo allogis lin al ĝi. B. ĝojas pri falsaĵo kaj ŝtelo, kaj estas nur malkontenta kun sia peko kiam lia peko ne trafis la markon. Kaj ĉio ĉi estas la rezulto de perversaj kutimoj.

12. Male, tamen, por ke vi sciuj, ke estas ideo pri bona konduto subkonscie ĉeestanta en animoj, kiuj estis kondukita eĉ al la plej malvirtaj vojoj, kaj ke homoj ne scias pri kio estas malbono sed indiferenta – mi diras, ke ĉiuj homoj kaŝas siajn pekojn, kaj, kvankam la afero estos sukcesa, ĝuu la rezultojn kaŝante la pekojn mem. Bona konscienco tamen deziras eliri kaj esti vidita de homoj; malboneco timas la ombrojn mem. **13.** Tial mi tenas la diron de Epikuro esti plej trafa: "Ke la kulpulo eble restu kaŝita, estas eble, ke li estu certa, ke li restos kaŝita, ne eblas", aŭ, se vi opinias, ke la signifo povas esti tiel klarigita pli klara: "La kialo, ke ne estas avantaĝo por malbonfarantoj resti kaŝita estas ke kvankam ili havas la bonŝancon ili ne havas la certigon resti tiel." Jen kion mi volas diri: krimojn oni povas bone gardi; liberaj de angoro ili ne povas esti.

14. Ĉi tiu vidpunkto, mi asertas, ne malkonsentas kun la principoj de nia lernejo, se ĝi estas tiel klarigita. Kaj kial? Ĉar la unua kaj plej malbona puno por peko estas esti farinta pekon; kaj krimo, kvankam Fortuno ornamas ĝin per siaj favoroj, kvankam ŝi protektas kaj prenas ĝin en sia kontrolo, neniam povas resti senpuna; ĉar la puno de krimo kuŝas en la krimo mem. Sed tamen ĉi tiuj duaj punoj premas la kalkanojn de la unua – konstanta timo, konstanta teruro kaj malfido je propra sekureco.

Kial do mi liberigu malbonon de tia puno? Kial mi ne ĉiam lasu ĝin tremanta en la ekvilibro? **15.** Ni malkonsentu kun Epikuro pri unu punkto, kiam li deklaras, ke ne ekzistas natura justeco, kaj ke oni devas eviti krimon, ĉar oni ne povas eviti la timon, kiu rezultas el tio; ni konsentu kun li pri la alia - ke malbonaj agoj estas batataj de la vipo de la konscienco, kaj tiu konscienco estas turmentita ĝis la plej granda grado ĉar senfina angoro pelas kaj vipas ĝin, kaj ĝi ne povas fidi la garantiantoj de sia propra paco de menso. Ĉar ĉi tio, Epikuro, estas la pruvo mem, ke ni nature malvolontas fari krimon, ĉar eĉ en cirkonstancoj de sekureco ekzistas neniu, kiu ne sentas timon. **16.** Bonŝanco liberigas multajn homojn de puno, sed neniu de timo. Kaj kial tio estus, se ni ne enradikis en ni abomenon al tio, kion la Naturo kondamnis? Tial eĉ homoj, kiuj kaŝas siajn pekojn, neniam povas kalkuli, ke ili restas kaŝitaj; ĉar ilia konscienco kondamnas ilin kaj malkaŝas ilin al si. Sed estas la propraĵo de kulpo esti en timo. Ĝi estis malbone ĉe ni, pro la multaj krimoj, kiuj evitas la venĝon de la leĝo kaj la preskribitajn punojn, ĉu ne tiuj gravaj ofendoj kontraŭ la naturo devas pagi la punon en preta mono, kaj ke anstataŭ sufero venas la puno, timo. Adiaŭ.

XCVIII. Pri la Nekonstanco de Fortuno

1. Vi neniam devas kredi, ke iu ajn, kiu dependas de feliĉo, estas feliĉa! Ĝi estas fragila subteno - ĉi tiu ĝojo pri hazardaj aferoj; la ĝojo, kiu eniris el ekstere, iam foriros. Sed tiu ĝojo, kiu fontas tute el si mem, estas leĝa kaj sana; ĝi pligrandiĝas kaj ĉeestas nin ĝis la lasta; dum ĉiuj aliaj aferoj, kiuj provokas la admiron de la homamaso, estas nur provizoraj Bonoj. Vi povas respondi: "Kion vi volas diri? Ĉu tiaj aferoj ne povas servi kaj por utileco kaj por ĝojo?" Kompreneble. Sed nur se ili dependas de ni, kaj ni ne de ili. 2. Ĉio, kion rigardas la Fortuno, fariĝas produktiva kaj agrabla, nur se tiu, kiu ilin posedas, posedas ankaŭ sin mem, kaj ne estas en la potenco de tio, kio apartenas al li. Ĉar homoj eraras, mia kara Lucilio, se ili opinias, ke io bona, aŭ malbono, estas donacita al ni de la Fortuno; ĝi estas simple la krudaĵo de Bonoj kaj Malsanoj, kiun ŝi donas al ni - la fontoj de aĵoj kiuj, en nia konservado, evoluos al bono aŭ malbono. Ĉar la animo estas pli potenca ol ia Fortuno; per sia propra agentejo ĝi gvidas siajn aferojn ambaŭdirekten, kaj per sia propra potenco ĝi povas produkti feliĉan vivon, aŭ mizeran.

3. Malbona viro faras ĉion malbona - eĉ aferoj, kiuj venis kun la aspekto de kio estas plej bona; sed la justa kaj honesta viro korektas la malbonojn de la Fortuno, kaj mildigas malfacilaĵojn kaj amarecon, ĉar li scias ilin elteni; li same akceptas prosperon kun aprezo kaj modereco, kaj staras kontraŭ problemoj kun firmeco kaj kuraĝo. Kvankam homo estas prudenta, kvankam li kondukas ĉiujn siajn interesojn kun ekvilibra juĝo, kvankam li provas nenion pli ol siaj fortoj, li ne atingos la Bonon, kiu estas nealigita kaj ekster la atingo de minacoj, krom se li estas certa pri tio kio estas necerta. 4. Ĉar ĉu vi preferas observi aliajn virojn (kaj estas pli facile decidiĝi kiam oni juĝas la aferojn de aliaj), aŭ ĉu vi observas vin mem, flankenmetite ĉiujn antaŭjuĝojn, vi perceptos kaj agnoskos, ke ne ekzistas utileco en ĉio. tiuj ĉi dezirindaj kaj amataj aferoj, krom se vi ekipas vin kontraŭ la nekonstancemo de la hazardo kaj ĝiaj sekvoj, kaj krom se vi ripetas al vi ofte kaj senplende, ĉe ĉiu malfeliĉo, la vortojn: "La Ĉielo dekretis alie!" 5. Ne prefere, adopti frazon, kiu estas pli kuraĝa kaj pli proksima al la vero, sur kiu vi povas pli sekure apogi vian spiriton, diru al vi, kiam ajn aferoj rezultas kontraŭaj al via atendo: "La Ĉielo dekretis *pli bone!*"

Se vi estas tiel trankvila, nenio influos vin kaj viro estos tiel trankvila, se li pripensas la eblajn supren kaj malsupren en homaj aferoj antaŭ ol li sentas ilian forton, kaj se li venas por rigardi infanojn, aŭ edzinon, aŭ posedaĵon, kun la ideo, ke li ne nepre posedos ilin ĉiam kaj ke li ne estos pli mizera nur ĉar li ĉesos posedi ilin. 6. Estas tragike por la animo esti timema pri la estonteco kaj mizera en antaŭvido de mizero, konsumita de maltrankvila deziro, ke la objektoj, kiuj donas plezuron, restu en sia posedo ĝis la fino. Ĉar tia animo neniam ripozos; atendante la estontecon ĝi perdos la nunajn benojn, kiujn ĝi povus ĝui. Kaj ne estas diferenco inter ĉagreno por io perdita kaj la timo perdi ĝin.

7. Sed mi ne pro tio konsilas al vi esti indiferentaj. Prefere vi forturnu de vi ĉion, kio povas kaŭzi timon. Nepre antaŭvidi ĉion, kion oni povas antaŭvidi per planado. Observu kaj evitu, longe antaŭ ol ĝi okazas, ĉion, kio verŝajne damaĝos vin. Por realigi tion via plej bona helpo estos spirito de konfido kaj menso forte decidita elteni ĉion. Kiu povas porti Fortunon, tiu povas ankaŭ gardi Fortunon. Ĉiukaze, ne estas kuregado de ondoj kiam la maro estas trankvila. Kaj estas nenio pli mizera aŭ malsaĝa ol antaŭtempa timo. Kia frenezo estas antaŭvidi siajn problemojn! 8. Fine, por esprimi miajn pensojn en mallonga kompasoj kaj portreti al vi tiujn okupantojn kaj memturmentantojn - ili estas same nekontrolitaj meze de siaj

problemoj kiel ili estas antaŭ ili. Li suferas pli ol necesas, kiu suferas antaŭ ol necesas; tiaj homoj ne pesas la kvanton de sia sufero, pro la sama malsukceso, kiu malhelpas ilin esti pretaj por ĝi; kaj kun la sama manko de sindeteno ili ŝate imagas, ke ilia sorto daŭros eterne, kaj ame imagas, ke iliaj gajnoj nepre pliiĝos same kiel nur daŭros. Ili forgesas ĉi tiun saltotabulon sur kiu estas ĵetitaj mortaĵoj, kaj ili garantias al si ekskluzive konstantan daŭrigon de la donacoj de la hazardo.

9. Ĝuste pro tio mi rigardas bonegan la diron de Metrodoro, en letero de konsolo al sia fratino pri la perdo de ŝia filo, knabo de granda promeso: "La tuta Bono de la mortontoj estas morta". Li aludas al tiuj Varoj, al kiuj viroj rapidas en svarmoj. Ĉar la vera Bono ne pereas; ĝi estas certa kaj daŭra kaj ĝi konsistas el saĝo kaj virto; ĝi estas la sola senmorta aĵo, kiu falas al morta sorto. **10.** Sed la homoj estas tiel kapricoj, kaj tiel forgesantaj pri sia celo kaj pri la punkto, al kiu ĉiutage puŝas ilin, ke ili estas surprizitaj pro io perdo, kvankam iam ili nepre perdos ĉion. Ĉio, pri kio vi rajtas la posedanto, estas en via posedo sed ne estas via propra; ĉar ne estas forto en tio, kio estas malforta, nek io daŭra kaj nevenkebla en tio, kio estas malforta. Ni devas perdi nian vivon same certe kiel ni perdas nian posedaĵon, kaj ĉi tio, se ni komprenas la veron, estas mem konsolo. Perdu ĝin kun egaleco; ĉar vi ankaŭ devas perdi vian vivon.

11. Kiun rimedon ni trovas do antaŭ ĉi tiuj perdoj? Simple ĉi tio - konservi en memoro la aĵojn kiujn ni perdis, kaj ne suferi la ĝuon, kiun ni derivis de ili, por forpasi kune kun ili. Havi povas esti prenita de ni, esti havinta, neniam. Homo estas maldanka en la plej alta grado, se, perdinte ion, li sentas nenian devon pro tio, ke li ricevis ĝin. La hazardo forrabas al ni la aferon, sed lasas al ni ĝian uzon kaj ĝian ĝuon - kaj ni perdis tion, se ni estas tiel maljustaj, ke ni bedaŭros. **12.** Nur diru al vi mem: "El ĉiuj ĉi spertoj, kiuj ŝajnas tiel teruraj, neniuj estas nesuperebla. Apartaj provoj estis venkitaj de multaj: fajro de Mucius, krucumo de Regulus, veneno de Sokrato, ekzilo de Rutilius, kaj glavokauzita morto de Cato; tial ni ankaŭ venku ion." **13.** Denove, tiuj objektoj, kiuj altiras la homamason sub la aspekto de beleco kaj feliĉo, estis malŝatataj de multaj homoj kaj en multaj okazoj. Fabricius kiam li estis generalo rifuzis riĉaĵojn, kaj kiam li estis cenzuristo markis ilin kun malaprobato. Tubero opiniis malriĉecon inda kaj de li mem kaj de la diaĵo sur la Kapitolo kiam, per la uzo de argilaj pladoj ĉe publika festivalo, li montris ke homo devus esti kontentigita kun tio kiun la dioj daŭre povis uzi. La pli aĝa Sextius malaprobis la honorojn de oficejo; li estis naskita kun devo partopreni en publikaj aferoj, kaj tamen ne akceptus la larĝan strion eĉ kiam la diigita Julius ofertis ĝin al li. Ĉar li komprenis, ke tio, kion oni povas doni, estas ankaŭ forprenita.

Ni do ankaŭ faru ian kuraĝan agon memvole; ni estu inkluzivitaj inter la idealaj specoj de historio. **14.** Kial ni estis malfortaj? Kial ni perdas la koron? Tio, kio povus esti farita, povas esti farita, se nur ni purigas niajn animojn kaj sekvas la Naturon; ĉar kiam oni foriras de la Naturo oni estas devigita avidi, kaj timi, kaj esti sklavo al la hazardaj aferoj. Ni povas reveni al la vera vojo; ni povas esti restarigitaj al nia ĝusta stato; ni do estu tiel, por ke ni povu elteni doloron, en kia ajn formo ĝi atakas niajn korpojn, kaj diru al Fortuno: "Vi devas trakti *homon*; serĉu iun, kiun vi povas konkeri!"

15. Per ĉi tiuj vortoj kaj similaj vortoj, kvietiĝas la malboneco de la ulcero; kaj mi esperas ja, ke ĝi povas esti reduktita, kaj aŭ resanigita aŭ ĉesigita, kaj maljuniĝi kune kun la paciento mem. Mi tamen estas komforta en mia menso koncerne lin; kion ni nun diskutas estas nia propra perdo – la ekflugo de plej bonega maljunulo. Ĉar li mem vivis plenan vivon, kaj ion kroman povas

deziri de li, ne pro si mem, sed pro tiuj, kiuj bezonas liajn servojn. **16.** Daŭrigante vivi, li traktas malavare. Iu alia persono eble metis finon al ĉi tiuj suferoj; sed nia amiko opinias ne malpli malnobla forkuri de morto ol forkuri al morto. "Sed," venas la respondo, "se la cirkonstancoj rajtigas, ĉu li ne foriru?" Kompreneble, se li ne plu povas servi al iu ajn, se lia tuta afero estos trakti doloron. **17.** Tion ni celas, mia kara Lucilio, studante la filozofion aplikante ĝin, praktikante ĝin sur la vero – rimarku, kian kuraĝon posedas prudenta homo kontraŭ morto, aŭ kontraŭ doloro, kiam unu alproksimiĝas kaj la alia peze pezas. Kion oni devas fari, oni devas lerni de tiu, kiu tion faras. **18.** Ĝis nun ni traktis argumentojn - ĉu iu homo povas rezisti doloron, aŭ ĉu la proksimiĝo de morto povas faligi eĉ grandajn animojn. Kial plu diskuti ĝin? Jen tuja fakto por ni pritrakti - morto ne faras nian amikon pli kuraĝa alfronti doloron, nek doloron por alfronti morton. Prefere li fidus sin antaŭ ambaŭ; li ne suferas kun rezignacio, ĉar li esperas morton, nek ĝoje mortas, ĉar li estas laca de sufero. Doloro li eltenas, morton li atendas. Adiaŭ.

XCIX. Pri Konsolo al la Funebruloj

1. Mi kunsendas kopion de la letero, kiun mi skribis al Marullus en la tempo, kiam li perdis sian fileton kaj laŭdire estis iom virineca en sia malĝojo - letero en kiu mi ne observis la kutiman formon de kondolencon: ĉar mi ne kredis, ke oni traktu lin milde, ĉar laŭ mi li meritas kritikon prefere ol konsolon. Kiam homo estas frapita kaj plej malfacile eltenas doloran vundon, oni devas iom humumi lin; li kontentigu sian ĉagrenon aŭ ĉiukaze forigu la unuan ŝokon; 2. Sed tiuj, kiuj supozis indulgon al malĝojo, estu tuj riproĉitaj, kaj lernu, ke ekzistas certaj malsaĝecoj eĉ en larmoj.

"Ĉu vi serĉas konsolon? Mi anstataŭe donu al vi riproĉon! Vi estas kiel virino, kiel vi prenas la morton de via filo; kion vi farus, se vi estus perdinta intiman amikon? Filo, infaneto de nekonata promeso, mortis; fragmento de tempo perdiĝis. 3. Ni ĉasas pretekstojn por ĉagreno; ni eĉ eligus maljustajn plendojn pri la Fortuno, kvazaŭ la Fortuno neniam donus al ni justan kialon por plendi! Sed mi havis vere pensis, ke vi posedas sufiĉe da spirito por trakti konkretajn problemojn, por diri nenion pri la ombraj problemoj, pri kiuj homoj ĝemas per forto de kutimo. Ĉu vi perdus amikon (kio estas la plej granda bato el ĉiuj), vi devus peni prefere ĝoji, ĉar vi posedis lin, ol funebri, ĉar vi perdis lin.

4. "Sed multaj homoj malsukcesas kalkuli, kiom multnombraj estis iliaj gajnoj, kiom grandaj iliaj ĝojoj. Malĝojo kiel la via havas ĉi tion inter aliaj malbonoj: ĝi estas ne nur senutila, sed sendanka. Ĉu do ĉio estis por nenio, ke vi havas? havis tian amikon? Dum tiom da jaroj, meze de tiel proksimaj asocioj, post tia intima komuneco de personaj intereso, nenio estis plenumita? u vi enterigas amikecon kune kun amiko? Kaj kial lamenti, ke li perdis lin, se tio estas vana posedi lin? Kredu min, granda parto de tiuj, kiujn ni amis, kvankam la hazardo forigis iliajn personojn, ankora restas e ni. La pasinteco estas nia, kaj nenio estas por ni pli sekura ol tio, kio estis. 5. Ni estas nedankemaj pro pasintaj gajnoj, ĉar ni esperas pri la estonteco, kvazaŭ la estonteco - se tiel estas, ke iu estonteco estas nia - ne rapide miksiĝos kun la pasinteco. Homoj metas mallarĝan limon al siaj ĝuoj, se ili ĝuas nur en la nuntempo; kaj la estonteco kaj la pasinteco servas por nia ĝojo - la unu kun antaŭĝojo, kaj la alia kun memoroj sed la unu estas eventuala kaj eble ne okazas, dum la alia devis esti.

"Kia frenezo estas do perdi nian tenon al tio, kio estas la plej certa el ĉiuj? Ni trankviliĝu pri la plezuroj, kiujn ni trinkis en pasintaj tagoj, se nur, dum ni trinkis ilin, la animo ne estis trapikita kiel; kribrilo, nur por denove perdi ĉion, kion ĝi ricevis. Estas sennombraj kazoj de viroj, kiuj sen larmoj enterigis filojn en la plena aĝo - viroj kiuj revenis de la funebra fajro al la Senata ĉambro, aŭ al iuj aliaj oficialaj devoj, kaj tuj okupiĝis pri io alia. Kaj prave; ĉar unue estas senutila malĝoji, se vi ne ricevas helpon de malĝojo. En la dua loko, estas maljuste plendi pri tio, kio okazis al unu homo, sed estas preta por ĉiuj. Denove, estas malsaĝe lamenti sian perdon, kiam ekzistas tia eta intervalo inter la perdita kaj la malgajninto. Tial ni devus esti pli rezignaciaj en spirito, ĉar ni sekvas proksime tiujn, kiujn ni perdis.

7. "Rimarku la rapidecon de Tempo - la plej rapidan el aferoj; konsideru la mallongecon de la vojo laŭ kiu ni rapidas plej rapide; marku ĉi tiun homamason, ĉiuj streĉantaj al la sama punkto kun plej mallongaj intervaloj inter ili - eĉ kiam ili ŝajnas plej longe; tiu, kiun vi kalkulas kiel forpasinta, simple afiŝis antaŭen. Kaj kio estas pli malracia ol priplori vian antaŭulon, kiam vi mem devas vojaĝi la saman vojaĝon? 8. Ĉu viro priploras eventon, pri kiu li sciis, ke okazos? Aŭ, se li ne pensis pri morto kiel homa sorto, li nur trompis sin. Ĉu viro priploras

eventon, pri kiu li konfesis, ke li estas neevitebla? Kiu plendas pri la morto de iu ajn, tiu plendas, ke li estis viro. Ĉiuj estas ligitaj per la samaj kondiĉoj: tiu, kiu havas privilegion naskiĝi, estas destinita al morto. **9.** Tempoj disigas nin, sed morto ebenigas nin. La periodo, kiu kuŝas inter nia unua tago kaj nia lasta, estas ŝanĝiĝema kaj necerta: se oni kalkulas ĝin laŭ siaj problemoj, ĝi estas longa eĉ por knabo, se laŭ sia rapideco, ĝi estas malabunda eĉ por grizbarbo. Ĉio estas glitiga, perfida, kaj pli ŝanĝiĝema ol ajna vetero. Ĉiuj aferoj estas ĵetataj kaj ŝanĝiĝas en siajn kontraŭojn laŭ la propono de Fortuno; meze de tia tumulto de mortaj aferoj nenio krom la morto estas antaŭvidata por iu ajn. Kaj tamen ĉiuj homoj plendas pri unu afero, en kiu neniu el ili estas trompita. **10.** — Sed li mortis en knabeco. Mi ankoraŭ ne estas preta diri, ke tiu, kiu rapide venas al la fino de sia vivo, havas la pli bonan el la rabataĉeto; ni turnu nin por pripensi la kazon de tiu, kiu maljuniĝis. Kiel tre malmulte li superas la infanon! Metu antaŭ vian menson la vastan disvastiĝon de la abismo de la tempo, kaj konsideru la universon; kaj tiam kontrasti nian tiel nomatan homan vivon kun la senfinco: vi tiam vidos, kiel malabunda estas tio, por kio ni preĝas, kaj kiun ni celas plilongigi. **11.** Kiom da ĉi tiu tempo okupas plorado, kiom da zorgo! Kiom kun preĝoj por morto antaŭ ol morto alvenos, kiom kun nia sano, kiom kun niaj timoj! Kiom multe okupas niaj jaroj da nesperto aŭ de senutila klopodo! Kaj duono de ĉi tiu tuta tempo estas malŝparita en dormado. Aldonu, krome, niajn penojn, niajn ĉagrenojn, niajn danĝerojn – kaj vi komprenos, ke eĉ en la plej longa vivo vera vivado estas la plej malgranda parto de tio. **12.** Tamen, kiu faros tian agnoskon kiel: 'Viro *ne estas* pli bone, kiu rajtas rapide reveni hejmen, kies vojaĝo estas plenumita antaŭ ol li laciĝos'? La vivo estas nek Bono nek Malbono; ĝi estas simple la loko, kie ekzistas bono kaj malbono. Tial ĉi tiu knabeto perdis nenion krom danĝero, kie perdo estis pli certa ol gajno. Li eble fariĝus modera kaj prudenta; li eble, kun via vartado, estus muldita al pli bona normo; sed (kaj tiu ĉi timo estas pli racia) li eble fariĝis same kiel la multaj. **13.** Rimarku la junulojn de la plej nobla gento, kies ekstravaganco ĵetis ilin en la arenon; rimarku tiujn virojn, kiuj servas al la pasioj de si mem kaj de aliaj en reciproka volupto, kies tagoj neniam pasas sen ebrio aŭ ia signala ago de honto; tiel estos klare al vi, ke estis pli por timi ol esperi.

"Tial vi ne devas inviti senkulpigojn por ĉagreno aŭ pligravigi malgrandajn ŝarĝojn per indigno. **14.** Mi ne admonas vin peni kaj leviĝi al grandaj altoj; ĉar mia opinio pri vi ne estas tiom malalta, ke mi min igu; pensu, ke necesas, ke vi alvoku ĉiun pecon de via virto por alfronti ĉi tiun problemon. Via ne estas doloro, ĝi estas nura piko – kaj estas vi mem, kiu igas ĝin doloro.

"Pri certeco, filozofio multe servis al vi, se vi povas kuraĝe elporti la perdon de knabo, kiu estis ankoraŭ pli konata de sia vartistino ol de sia patro! **15.** Kaj kion do? Nun, en ĉi tiu tempo, mi konsilas. vi estu malmola koro, dezirante, ke vi konservu vian mienon senmova ĉe la funebra ceremonio mem, kaj ne permesante al via animo eĉ senti la pinĉon de doloro? Neniel. Tio signifus mankon de sento prefere ol virto - rigardi la entombigaj ceremonioj de tiuj proksimaj kaj karaj al vi kun la sama esprimo kiel vi rigardis iliajn vivajn formojn, kaj montri nenan emocijon pro la unua funebro en via familio. Sed supozu, ke mi malpermesis al vi montri emocijon; estas certaj sentoj, kiuj pretendas sian proprajn rajtojn. Larmoj falas, kiel ajn ni klopodas ilin kontroli, kaj verŝante ili mildigas la animon. **16.** Kion do ni faru? Ni lasu ilin fali, sed ni ne ordonu al ili fari tion; ni ploru laŭ la emocio inundas niajn okulojn, sed ne tiom kiom nur imitado postulos. Ni ja aldonu nenion al natura ĉagreno, nek pligrandigu ĝin sekvante la ekzemplon de aliaj. La montrado de ĉagreno faras pli da postuloj ol ĉagreno mem: kiel malmultaj homoj estas malĝojaj en sia propra kompanio! Ili lamentas des pli laŭte pro tio, ke ili estas aŭdataj; personoj, kiuj estas rezervitaj kaj silentaj kiam sole, estas movitaj al novaj paroksismoj

de larmoj kiam ili vidas aliajn proksime de ili! En tiaj tempoj ili metas perfortajn manojn sur siajn proprajn personojn, - kvankam ili povus fari tion pli facile se neniu ĉeestus por kontroli ilin; en tiaj tempoj ili preĝas por morto; en tiaj tempoj ili ĵetas sin de siaj kanapoj. Sed ilia ĉagreno malfortiĝas pro la foriro de rigardantoj. **17.** En ĉi tiu afero, kiel en aliaj ankaŭ, ni estas obsedita de ĉi tiu kulpo - konforma al la ŝablono de la multaj, kaj koncerne konvencion prefere ol devon. Ni forlasas naturon kaj kapitulacas al la homamaso - kiuj neniam estas bonaj konsilistoj en io ajn, kaj ĉi-rilate kiel en ĉiuj aliaj estas plej malkonsekvencaj. Homoj vidas homon, kiu kuraĝe elportas lian malĝojon: oni nomas lin nedejora kaj sovaĝa koro; ili vidas viron, kiu disfalas kaj alkruciĝas al sia mortinto: ili nomas lin virineca kaj malforta. **18.** Ĉio do estu raportita al racio. Sed nenio estas pli malsaĝa ol svati reputacion pri malĝojo kaj sankcii larmojn; ĉar mi opinias, ke ĉe saĝulo iuj larmoj falas per konsento, aliaj per sia propra forto.

"Mi klarigos la diferencon jene: Kiam la unua novaĵo pri ia amara perdo ŝokis nin, kiam ni ĉirkaŭprenos la formon, kiu baldaŭ transiros de niaj brakoj al la funebra flamoj - tiam larmoj estas eltiritaj de ni pro la neceso de la Naturo, kaj la vivoforto, batita de la bato de malĝojo, skuas kaj la tutan korpon, kaj ankaŭ la okulojn, el kiuj ĝi elpremas kaj elfluigas la malsekecon, kiu kuŝas ene. Larmoj kiel ĉi tiuj falas per eldevida procezo, kontraŭ nia volo; sed malsamaj estas la larmoj, kiujn ni lasas eskapi, kiam ni meditas en memoro pri tiuj, kiujn ni perdis. Kaj estas en ili certa dolĉa malĝojo, kiam ni memoras la sonon de agrabla voĉo, ĝentilan konversacion kaj la okupatajn devojn antaŭe; en tia tempo la okuloj malstreĉiĝas kvazaŭ pro ĝojo. Tian ploron ni indulgas; la antaŭa speco venkas nin.

20. "Do ne ekzistas kialo, kial, nur pro tio, ke grupo da personoj staras en via ĉeesto aŭ sidas ĉe vi, vi devus aŭ kontroli aŭ elverŝi viajn larmojn; ĉu retenitaj aŭ elverŝitaj, ili neniam estas tiel hontindaj kiel; kiam ŝajnigite. Lasu ilin flui nature. Sed estas eble, ke larmoj fluas el la okuloj de tiuj, kiuj estas kvietaj kaj pacaj. Ili ofte fluas sen difekti la influon de la saĝulo – kun tia sindeteno, ke ili montras neniun mankon de neniu el ilia sento aŭ de memrespekto. **21.** Ni povas, mi certigas al vi, obei la Naturon kaj tamen konservi nian dignon. Mi vidis homojn indajn je respekto, dum la entombigo de tiuj proksimaj kaj karaj, kun mienoj sur kiuj amo estis skribita klara eĉ post kiam la tuta aparato de funebro estis forigita, kaj kiuj montris neniun alian konduton ol tiu kiu estis permesita al aŭtentika emocio. Estas beleco eĉ en malĝojo. Tion kultivu la saĝulo; eĉ en larmoj, same kiel ankaŭ en aliaj aferoj, estas certa sufiĉo; estas kun la malsaĝuloj, kiuj ŝprucas malĝojoj, kiel ĝojoj.

22. "Akceptu en senĝena spirito tion, kio estas neevitebla. Kio povas okazi, kio estas nekredible? Aŭ kio tio estas nova? Kiom da viroj en ĉi tiu sama momento faras aranĝojn por entombigoj! Kiom multaj aĉetas tombovestojn! Kiom funebras, kiam vi mem finis funebri! Kiam ofte vi pripensas, ke via knabo ĉesis esti, pripensu ankaŭ la homon, kiu ne havas certan promeson pri io ajn, kiun la Fortuno ne nepre eskortas al la limoj de la malnova tempo. aĝo, sed lasas lin iri en kia ajn punkto ŝi opinias taŭga. **23.** Vi tamen povas paroli ofte pri la forpasinto, kaj ŝati lian memoron laŭ via potenco. Ĉi tiu memoro revenos al vi des pli ofte, se vi bonvenigas ĝian venon sen amareco; ĉar neniu ĝuas interparoli kun tiu, kiu estas malĝoja, des malpli kun la malĝojo mem. Kaj kiaj ajn vortoj, kiaj ajn ŝercoj liaj, kiom ajn infano li estis, eble donis al vi plezuron aŭdi - ĉi tiujn mi volus, ke vi rememoru denove; certigu vin memfide, ke li eble plenumis la esperojn, kiujn vi, lia patro, havis. **24.** Efektive, forgesi la amatajn mortintojn, enterigi ilian memoron kune kun iliaj korpoj, plori ilin abunde kaj poste pensi pri ili sed malmulte - jen la signo de animo sub tiu de homo. Ĉar tiel estas la maniero, per kiu birdoj kaj bestoj amas siajn idojn; ilia amo rapide vekigigas kaj preskaŭ atingas frenezon, sed ĝi tute malvarmiĝas kiam ĝia objekto mortas. Tiu ĉi kvalito ne konvenas al saĝa homo; li daŭre

memoru, sed ĉesu funebri. **25.** Kaj neniel mi aprobas la rimarkon de Metrodoro - ke ekzistas certa plezuro simila al malĝojo, kaj ke oni devas ĉasi ĝin en tiaj tempoj. Mi citas la efektivaĵajn vortojn de Metrodorus **26.** Mi ne dubas, kiaj estos viaj sentoj en ĉi tiuj aferoj; ĉar kio estas pli malnobla ol "ĉasi" plezuron en la mezo mem de funebro – ne prefere per funebro – kaj eĉ meze de siaj larmoj ĉasi tion, kio donos plezuron? Ĉi tiuj estas la homoj, kiuj akuzas nin pri tro granda severeco, kalumniante niajn preskribojn pro supozata severeco - ĉar (ili diras) ni deklaras, ke malĝojo aŭ ne devas esti donita loko en la animo, aŭ alie devus. estu elpelita tuj. Sed kio estas la pli nekredebla aŭ malhoma - senti neniun ĉagrenon pro la perdo de sia amiko, aŭ iri al ĉagreno post plezuro meze de malĝojo? **27.** Tio, kion ni stoikuloj konsilas, estas honorinda; kiam la emocio estigis moderan fluon de larmoj, kaj, por tiel diri, ĉesis eferveski, la animo ne devas esti fordonita al malĝojo. Sed kion vi volas diri, Metrodoro, dirante, ke kun nia mem malĝojo estu miksiĝo de plezuro? Tio estas la dolĉa metodo por pacigi infanojn; tiel ni kvietigas la kriojn de infanetoj, verŝante lakton en iliajn gorĝojn!

"Eĉ en la momento, kiam la korpo de via filo estas sur la fajro, aŭ via amiko lastan spiron, ĉu vi ne permesos, ke via plezuro ĉesu, prefere ol plezure tikli vian funebrojn? Kio estas des pli honorinda - forigi malĝojon de via animo, aŭ akcepti plezuron eĉ en la kunulon de malĝojo? Ĉu mi diris "konfesi"? Ne, mi volas diri "persekuti", kaj ankaŭ el la manoj de la malĝojo mem. **28.** Metrodoro diras: "Estas certa plezuro kiu rilatas al malĝojo." Ni stoikuloj povas diri tion, sed vi ne povas. La sola Bono, kiun vi rekonas, estas plezuro, kaj la sola Malbono, doloro; kaj kia rilato povas esti inter Bono kaj Malbono? Sed supozu, ke tia rilato povas esti; ekzistas; nun, el ĉiuj tempoj, ĉu ĝi estas elradikenda? Ĉu ni ekzamenu ankaŭ malĝojon, kaj vidu, per kiaj elementoj de ĝojo kaj plezuro ĝi estas ĉirkaŭita? **29.** Iuj kuraciloj, kiuj estas utilaj por iuj partoj de la korpo, ne povas esti aplikataj al aliaj partoj, ĉar tiuj estas, iel, ribelaj kaj netaŭgaj; kaj tio, kio en certaj kazoj funkcias al bona celo sen ia perdo de sia memrespekto, povas fariĝi malkonvena pro la situacio de la vundo. Ĉu vi same ne hontas kuraci malĝojon per plezuro? Ne, ĉi tiu dolora punkto devas esti traktita en pli drasta maniero. Jen kion vi prefere konsilu: ke neniun sento de malbono povas atingi tiun, kiu estas mortinta; ĉar se ĝi povas atingi lin, li ne estas morta. **30.** Kaj mi diras, ke nenio povas vundi tiun, kiu estas kiel nenio; ĉar se homo povas esti vundita, li vivas. Ĉu vi pensas, ke li estas malbone ĉar li ne plu ekzistas, aŭ ĉar li ankoraŭ ekzistas kiel iu? Kaj tamen neniun turmento povas veni al li de tio, ke li ne plu estas – ĉar kia sento povas aparteni al tiu, kiu ne ekzistas? – nek pro tio, ke li ekzistas; ĉar li eskapis la plej grandan malavantaĝon, kiun la morto havas en ĝi – nome la neekzisto.

31. "Ni diru ĉi tion ankaŭ al Tiu, kiu funebros kaj sopiras la antaŭtempajn mortintojn: ke ni ĉiuj, ĉu junaj ĉu maljunaj, vivas, kompare kun eterneco, sur la sama nivelo rilate al nia mallongeco de vivo. Ĉar el ĉiuj tempo venas al ni malpli ol tio, kion oni povus nomi malplej, ĉar "malplej" estas ĉiuokaze ia parto; sed ĉi tiu nia vivo estas preskaŭ nenio, kaj tamen (malsaĝuloj, ke ni estas!), ni ampleksas ĝian tabelon!

32. "Ĉi tiujn vortojn mi skribis al vi, ne kun la ideo, ke vi devus atendi resanigon de mi en tiel malfrua dato – ĉar estas klare al mi, ke vi diris al vi ĉion, kion vi legos en mia letero – sed kun la ideo, ke mi riproĉu vin eĉ pro la eta prokrasto, dum kiu vi forfalis de via vera memo, kaj devus kuraĝigi vin por la estonteco, veki vian spiriton kontraŭ la Fortuno kaj esti atente por ĉiuj ŝiaj misiloj, ne kvazaŭ ili eble venos, sed kvazaŭ ili devis veni." Adiaŭ.

C. Pri la Skriboj de Fabiano

1. Vi skribas al mi, ke vi legis kun la plej granda fervoro la verkon de Fabianus Papirius titolita *La Devoj de Civitano*, kaj ke ĝi ne atingis viajn atendojn; poste, forgesinte, ke vi traktas filozofon, vi daŭrigas kritiki lian stilon.

Supozu, nun, ke via aserto estas vera - ke li elverŝas prefere ol metas siajn vortojn; mi tamen diru al vi komence, ke tiu ĉi trajto, pri kiu vi parolas, havas apartan ĉarmon, kaj ke ĝi estas graco taŭga al glate glitanta stilo. Ĉar, mi subtenas, tre gravas ĉu ĝi falas aŭ fluas. Krome, ankaŭ ĉi-rilate estas multe da diferenco - kiel mi klarigos al vi: 2. Fabianus ŝajnas al mi ne tiom da "elfluo" kiel "fluo" de vortoj: tiel abunda ĝi estas, sen konfuzo, kaj tamen ne sen rapideco. Tion ja deklaras kaj anoncas lia stilo - ke li ne pasigis longan tempon por prilabori sian aferon kaj tordi ĝin en formo. Sed eĉ supozante, ke la faktoj estas tiaj, kiaj vi volus ilin; la viro konstruis karakteron prefere ol vortojn, kaj skribis tiujn vortojn por la menso prefere ol por la orelo. 3. Krome, se li estus parolinta ilin en sia propra persono, vi ne havus tempon pripensi la detalojn - la tuta laboro tiel balaus vin. Ĉar kutime tio, kio plaĉas per sia rapideco, estas malpli valora se prenite enmane por legado.

Tamen, ankaŭ ĉi tiu kvalito de altiri unuavide estas granda avantaĝo, negrave ĉu zorgema esploro povas malkovri ion kritikindan. 4. Se vi demandas min, mi dirus, ke tiu, kiu trudis aprobon, estas pli granda ol tiu, kiu ĝin gajnis; kaj tamen mi scias, ke ĉi tiu lasta estas pli sekura, mi scias, ke li povas doni pli fidindajn garantiojn por la estonteco. Zorgema skribmaniero ne konvenas al la filozofo; se li estas timema pri vortoj, kiam li iam estos kuraĝa kaj firma, kiam li iam vere montros sian valoron? 5. La stilo de Fabiano ne estis senzorga, oni certigis. Tial vi trovos nenion fuŝa en lia laboro: liaj vortoj estas bone elektitaj kaj tamen ne ĉasitaj; ili ne estas kontraŭnature enmetitaj kaj renversitaj, laŭ la nuna modo; sed ili posedas distingon, kvankam ili estas prenitaj el ordinara parolo. Tie vi havas honorindajn kaj belegajn ideojn, ne katenitajn en aforismojn, sed parolatajn kun pli granda libereco. Ni kompreneble rimarkos trairejojn, kiuj ne estas sufiĉe pritonditaj, ne konstruitaj kun sufiĉa zorgo kaj malhavantaj la poluron, kiu estas en modo nuntempe; sed pri la tuto, vi vidos, ke ne ekzistas vanaj subtilecoj de argumentado. 6. Sendube povas ekzisti neniuj vario da marmoroj, neniuj akvoprovizado kiu fluas de unu apartamento al alia, neniuj "malriĉuloj-ĉambroj," aŭ ajna alia aparato kiun lukso aldonas kiam malsane kontenta kun simplaj ĉarmoj; sed, en la vulgara frazo, ĝi estas "bona domo por loĝi."

Krome, opinioj varias koncerne la stilon. Iuj deziras, ke ĝi estu polurita malsupren de ĉia malglateco; kaj iuj prenas tiel grandan plezuron en la abrupta maniero, ke ili intence rompus iun trairejon, kiu eble hazarde disvastiĝos pli glate, disĵetante la fermvortojn tiel, ke la frazoj povas rezulti neatendite. 7. Legu Cicerono: lia stilo havas unuecon; ĝi moviĝas kun modula rapideco, kaj estas milda sen esti degenerita. La stilo de Asinius Pollio, aliflanke, estas "buŝa," saka, forirante kiam vi malplej atendas ĝin. Kaj finfine, Cicerono ĉiam ĉesas iom post iom; dum Pollio derompas, krom en la tre malmultaj kazoj kie li fendetiĝas al difinita ritmo kaj ununura padrono.

8. Krom tio, vi diras, ke ĉio en Fabiano ŝajnas al vi ordinara kaj manka alto; sed mi mem opinias, ke li estas libera de tia kulpo. Ĉar tiu lia stilo ne estas ordinara, sed simple trankvila kaj alĝustigita al lia paca kaj bonorda menso - ne sur malalta nivelo sed sur ebena ebena. Mankas la vervo kaj sprono de la oratoro (kiun vi serĉas), kaj subita ŝoko de epigramoj. Sed rigardu, mi

petas, la tutan verkon, kiel bone ordigitan ĝi estas: estas distingo en ĝi. Lia stilo ne posedas, sed sugestos, dignon.

9. Menciu iun, kiun vi povas rangi antaŭ Fabiano. Cicerono, ni diru, kies libroj pri filozofio estas preskaŭ same multaj kiel tiuj de Fabiano. Mi koncedos ĉi tiun punkton; sed ne estas malgrava afero esti malpli ol la plej granda. Aŭ Asinius Pollio, ni diru. Mi denove cedos, kaj kontentos min respondante: "Estas distingo esti tria en tiom granda kampo." Vi ankaŭ povas inkluzivi Livy; ĉar Livio skribis ambaŭ dialogojn (kiujn devus esti vicigitaj kiel historio ne malpli ol kiel filozofio), kaj verkojn kiuj dedire traktas filozofion. Mi cedos ankaŭ en la kazo de Livio. Sed konsideru kiom da verkistoj Fabiano superas, se lin superas nur tri – kaj tiuj tri la plej grandaj mastroj de elokventeco!

10. Sed, oni povas diri, li ne proponas ĉion: kvankam lia stilo estas levita, ĝi ne estas forta; kvankam ĝi fluas abunde, al ĝi mankas forto kaj balaado; ĝi ne estas diafana, sed ĝi estas klara. "Oni malsukcesus," vi instigas, "trovi en ĝi ajnan krudan denuncon de malvirto, ajnajn kuraĝajn vortojn antaŭ danĝero, ajnan fieran spitemon de la Fortuno, ajnajn malestimajn minacojn kontraŭ memserĉo. Mi deziras vidi lukson riproĉita, volupto kondamnita, kaprico elpremita. Li montru al ni la fervoron de oratorado, la altecon de tragedio, la subtilecon de komedio." Vi deziras, ke li fidu al tiu plej eta el la aferoj, frazeologio; sed li ĵuris fidelecon al la grandeco de sia temo kaj tiras elokventecon post si kiel specon de ombro, sed ne de fiksita celo.

11. Nia aŭtoro sendube ne esploros ĉiun detalon, nek submetos ĝin al analizo, nek inspektos kaj emfazos ĉiun apartan vorton. Ĉi tion mi konfesas. Multaj frazoj mallongigos, aŭ malsukcesos frapi hejmen, kaj foje la stilo glitos antaŭen maldiligente; sed estos multe da lumo dum la tuta laboro; estos longaj streĉoj, kiuj ne lacigos la leganton. Kaj, finfine, li proponas ĉi tiun kvaliton por klarigi al vi, ke li celis tion, kion li skribis. Vi komprenos, ke lia celo estis ke vi sciu, kio plaĉis al li, prefere ol ke li plaĉis al vi. Lia tuta laboro faras por progreso kaj por prudento, sen ajna serĉo de aplaŭdo.

12. Mi ne dubas, ke liaj skribaĵoj estas tiaspecaj, kiujn mi priskribis, kvankam mi rememoras lin prefere ol konservi certan memoron pri li, kaj kvankam la ĝenerala tono de liaj skribaĵoj restas en mia menso, ne el zorgema kaj lastatempa trarigardo, sed skize, kiel estas nature post konato de antaŭ longe. Sed certe, kiam mi aŭdis lin prelegi, tia ŝajnis al mi lia laboro – ne solida sed plena, tia, kiu inspirus junulojn de promeso kaj vekus ilian ambicion fariĝi kiel li, sen igi ilin senespera superi lin; kaj ĉi tiu metodo de kuraĝigo ŝajnas al mi la plej helpema el ĉiuj. Ĉar estas malkuraĝige inspiri al homo la deziron, kaj forpreni de li la esperon de imitado. Ĉiuokaze, lia lingvo estis flua, kaj kvankam oni eble ne aprobis ĉiun detalon, la ĝenerala efiko estis nobla. Adiaŭ.

CI. Pri la vaneco de Antaŭplanado

1. Ĉiu tago kaj ĉiu horo malkaŝu al ni kia nenio ni estas, kaj rememorigu al ni per iuj fresaj pruvoj, ke ni forgesis nian malforton; tiam, dum ni planas por eterneco, ili devigas nin rigardi super niaj ŝultroj al la Morto.

Ĉu vi demandas min, kion signifas ĉi tiu preambulo? Ĝi rilatas al Kornelio Senecio, eminenta kaj kapabla roma kavaliro, kiun vi konis: de humilaj komencoj li progresis al la sorto, kaj la resto de la vojo jam kuŝis malsupren antaŭ li. Ĉar estas pli facile kreski en digno ol komenci; 2. Kaj la mono estas tre malrapide venas, kie estas malriĉeco; ĝis ĝi povas ŝteliri el tio, ĝi haltas. Senecio jam limis al riĉaĵo, helpita en tiu direkto de du tre potencaj havaĵoj - sciante kiel fari monon kaj kiel konservi ĝin ankaŭ; aŭ unu el ĉi tiuj donacoj povus fari lin riĉulo. 3. Ĉi tie estis homo, kiu vivis plej simple, zorgema pri sano kaj riĉeco. Li, kiel kutime, alvokis min frumatene, kaj poste pasigis la tutan tagon, eĉ ĝis la nokto, ĉe la lito de amiko, kiu estis grave kaj senespere malsana. Post komforta vespermanĝo, li subite estis kaptita de akra atako de quinsy, kaj, kun la spiro forte ŝtopiĝinta en la ŝvelinta gorĝo, apenaŭ vivis ĝis la tagiĝo. Do ene de tre malmultaj horoj post la tempo, kiam li plenumis ĉiujn devojn de sana kaj sana viro, li forpasis. 4. Tiu, kiu riskis investojn surtere kaj mare, kiu ankaŭ eniris en la publikan vivon kaj lasis nenian tipon de komerco neprovita, dum la realigo mem de financa sukceso kaj dum la memstare bato de la mono, kiu fluis en lian kason, estis forkaptita de la mondo!

Greftu nun viajn pirojn, Meliboo, kaj starigu viajn vinberojn laŭ ilia ordo!

Sed kiel malsaĝe estas elmeti sian vivon, kiam oni eĉ ne estas posedanto de la morgaŭo! Ho, kia frenezo estas elpensi vastajn esperojn! Diru: "Mi aĉetos kaj konstruos, pruntos kaj vokos monon, gajnos honortitolojn, kaj tiam, maljuna kaj plena de jaroj, mi transdonos min al vivo de facileco." 5. Kredu min, kiam mi diras, ke ĉio estas dubinda, eĉ por tiuj, kiuj estas prosperaj. Neniu rajtas tiri por si la estontecon. La afero mem, kiun ni kaptas, glitas tra niaj manoj, kaj hazardo tranĉas en la realan horon, kiun ni amasigas tiel plena. La tempo ja ruliĝas laŭ fiksa leĝo, sed kiel en mallumo; kaj kio estas al mi, ĉu la kurso de la Naturo estas certa, kiam mia propra estas necerta?

6. Ni planas forajn vojaĝojn kaj longe prokrastitajn hejmvvenojn post vagado super fremdaj marbordoj, ni planas militservon kaj la malrapidajn rekompencojn de malfacilaj kampanjoj, ni kanvasas por guberniestrecoj kaj la promociojn de unu oficejo post alia – kaj ĉiuj dum la morto staras ĉe nia flanko; sed ĉar ni neniam pensas pri ĝi krom kiel ĝi influas nian proksimumon, okazoj de morteco premas nin ĉiutage, por resti en niaj mensoj nur tiel longe kiel ili ekscitas nian miron.

7. Sed kio estas pli malsaĝa ol miri, ke io, kio povas okazi ĉiutage, okazis en iu tago? Estas ja limo fiksita por ni, ĝuste tie, kie la senkompata leĝo de la Sorto fiksas ĝin; sed neniu el ni scias kiom proksime li estas al tiu ĉi limo. Tial ni tiel ordigu niajn mensojn kvazaŭ ni estus venintaj ĝis la fino. Ni prokrastu nenion. Ni ekvilibrigu la konton de la vivo ĉiutage. 8. La plej granda difekto en la vivo estas, ke ĝi estas ĉiam neperfekta, kaj ke certa parto de ĝi estas prokrastita. Tiu, kiu ĉiutage metas la finaĵojn al sia vivo, neniam mankas tempo. Kaj tamen, el ĉi tiu manko estiĝas timo kaj avido al la estonteco, kiu formangas la menson. Estas nenio pli mizera ol zorgo pri la rezulto de estontaj eventoj; rilate la kvanton aŭ la naturon de tio, kio restas, niaj malkvietaj mensoj flirtas pro neklarigebla timo.

9. Kiel do ni evitu tiun ĉi ŝanceliĝon? Nur unumaniere, - se ne estas atingo antaŭen en nia vivo, se ĝi estas retirita en si mem. Ĉar li nur zorgas pri la estonteco, al kiu la nuntempo estas senutila. Sed kiam mi pagis al mia animo sian ŝuldon, kiam prudente ekvilibra menso scias, ke tago tute ne diferencas de eterneco - kiajn ajn tagojn aŭ problemojn la estonteco alportos - tiam la animo rigardas antaŭen de altaj altaĵoj kaj kore ridas al si mem kiam ĝi pensas pri la senĉesa sinsekvo de la epokoj. Ĉar kia perturbo povas rezulti el la ŝanĝoj kaj la malstabileco de la hazardo, se vi estas certa antaŭ tio, kio estas necerta?

10. Tial, mia kara Lucilio, komencu tuj vivi, kaj kalkulu ĉiun apartan tagon kiel apartan vivon. Kiu tiel preparis sin, tiu, kies ĉiutaga vivo estis rondeta tuto, estas facila en sia menso; sed tiuj, kiuj vivas nur por espero, trovas ke la tuja estonteco ĉiam forglitas de ilia teno kaj ke avideco ŝtelas antaŭen en ĝia loko, kaj la timo de morto, malbeno kiu metas malbenon sur ĉio alia. De tie venis tiu plej malbonigita el preĝoj, en kiu Mecenaso ne rifuzas suferi malfortecon, misformiĝon, kaj kiel kulmino la doloro de krucumo kondiĉe nur ke li povu plilongigi la spiron de vivo meze de tiuj suferoj

*11. Formu min per mano paralizita,
Malforta de piedo kaj kriplulo;
Konstruu sur mi kurbdorsan ĝibon;
Skuu miajn dentojn ĝis ili bruas;
Ĉio estas bona, se mia vivo restos.
Savu, ho, savu ĝin, mi petas,
Kvankam mi sidas sur la penetra kruco!*

12. Jen li preĝas por tio, kio, se ĝi trafintus lin, estus la plej kompatinda afero en la mondo! Kaj serĉante prokraston de sufero, kvazaŭ li petus vivon! Mi opinius lin plej malestiminda, se li volus vivi ĝis la tempo mem de krucumo: "Ne," li krias, "vi povas malfortigi mian korpon, se vi nur lasos la spiron de vivo en mia difektita kaj neefika kadavro! se vi volas, sed permesu al mi, misformita kaj misformita kiel mi estas, nur iom pli da tempo en la mondo! Vi povas najli min kaj starigi mian sidlokon sur la trapikan krucon!" Ĉu valoras pezi sian propran vundon, kaj pendigi palisumitan sur gibeton, por ke oni nur prokrasti ion, kio estas la balzamo de problemoj, **la fino de puno? Ĉu valoras ĉion ĉi posedi la spiron de vivo nur por rezigni ĝin?** 13. Kion vi petus por Mecenaso krom la indulgo de la Ĉielo? Kion li volas diri per tia virineca kaj maldeca verso? Kion li volas diri farante terminojn kun panika timo? Kion li volas diri per petado tiel malnoble por la vivo? Li neniam aŭdis Vergil legi la vortojn:

Diru al mi, ĉu la Morto estas tiel mizera?

Li petas la kulminon de la sufero, kaj – kio estas ankoraŭ pli malfacile eltenebla – plilongigon kaj plilongigon de sufero; kaj kion li gajnas per tio? Nur la bonaĵo de pli longa ekzisto. Sed kia vivo estas daŭra morto? 14. Ĉu oni povas trovi iun, kiu preferus malŝpari pro doloro, mortiĝi membron post membro aŭ ellasi sian vivon guto post guto, ol eksvalidiĝi unufoje por ĉiam? Ĉu iu povas troviĝi preta esti fiksita al la malbenita arbo, longe malsana, jam misformita, ŝvelanta kun malbelaj tumoroj sur brusto kaj ŝultroj, kaj tiri la spiron de vivo meze de longe streĉita agonio? Mi pensas, ke li havus multajn senkulpigojn por morti eĉ antaŭ ol surkruĉiĝi!

Neu, nun, se vi povas, ke la Naturo estas tre malavara farante la morton neevitebla. 15. Multaj homoj estis pretaj fari ankoraŭ pli hontigajn negocojn: perfidi amikojn por vivi pli longe mem,

aŭ memvole humiliĝi siajn infanojn kaj tiel ĝui la lumon de la tago, kiu estas atestanto de ĉiuj iliaj pekoj. Ni devas forigi tiun ĉi avidon al la vivo, kaj lerni, ke ne gravas, kiam venos via sufero, ĉar iam vi nepre suferos. La afero estas, ne kiom longe vi vivas, sed kiom noble vi vivas. Kaj ofte ĉi tiu vivi noble signifas, ke oni ne povas longe vivi. Adiaŭ.

CII. Pri la sugestoj de nia senmorteco

1. Same kiel homo ĝenas, kiam li vekas revanton de agrablaj songoj (ĉar li difektas plezuron, kiu povas esti nereala, sed tamen havas aspekton de realo), tiel ankaŭ via letero vundis min. Ĉar ĝi resendis min abrupte, absorbita ĉar mi estis en agrabla meditado kaj preta pluiri ankoraŭ se tio estus permesita al mi. 2. Mi plezure esploris la senmortecon de animoj, ne, kredante tiun doktrinon. Ĉar mi estis preta orelo al la opinioj de la grandaj aŭtoroj, kiuj ne nur aprobas, sed promesas ĉi tiun plej plaĉan kondiĉon. Mi estis fordonanta min al tia nobla espero; ĉar mi jam estis laca de mi mem, komencante jam malestimi la fragmentojn de mia frakasita ekzistado, kaj sentante, ke mi estas destinita transpasi en tiun senfinecon de tempo kaj la heredaĵon de eterneco, kiam mi estis subite vekita de la ricevo de via letero, kaj perdis mian belan songon. Sed, se mi iam povos forigi vin, mi ĝin serĉos kaj savos.

3. Estis rimarko, komence de via letero, ke mi ne klarigis la tutan problemon – en kiu mi klopodis pruvi unu el la kredoj de nia lernejo, ke la renomo kiu falas al onies sorto post morto estas bona; ĉar mi ne estis solvinta la problemon, kun kiu ni kutime alfrontas: "Neniu bono povas konsisti el aferoj distingitaj kaj apartaj; tamen renomo konsistas el tiaj aferoj." 4. Tio, pri kio vi demandas, mia kara Lucilio, apartenas al alia temo de la sama temo, kaj tial mi prokrastis la argumentojn, ne nur pri tiu ĉi temo, sed pri aliaj temoj kiuj ankaŭ kovris la saman teron. Ĉar, kiel vi scias, iuj logikaj demandoj estas miksitaj kun etikaj. Sekve, mi traktis la esencan parton de mia temo, kiu rilatas al konduto - ĉu estas malsaĝe kaj senutila okupiĝi pri tio, kio kuŝas post nia lasta tago, aŭ ĉu niaj havaĵoj mortas kun ni kaj restas nenio de li kiu ne plu ekzistas, aŭ ĉu ian profiton povas esti atingita aŭ provita antaŭe el tio, kion, kiam ĝi venos, ni ne povos senti.

5. Ĉiuj ĉi aferoj havas celon konduki, kaj tial ili estis enmetitaj sub la taŭga temo. Sed la rimarkoj de dialektikistoj kontraŭ tiu ĉi ideo devis esti kribri, kaj sekve estis flankenlasitaj. Nun kiam vi postulas respondon al ili ĉiuj, mi ekzamenos ĉiujn iliajn asertojn, kaj poste rifutos ilin unuope. 6. Krom se mi tamen faras antaŭrimarkon, estos neeble kompreni miajn refutojn. Kaj kio estas tiu antaŭrimarko? Simple ĉi tio: ekzistas certaj kontinuaj korpoj, kiel homo; ekzistas certaj kunmetitaj korpoj, - kiel ŝipoj, domoj, kaj ĉio, kio estas la rezulto de kunigo de apartaj partoj en unu suman totalon: estas iuj aliaj konsistitaj el aĵoj kiuj estas malsamaj, ĉiu membro restanta aparta - kiel armeo, popolo aŭ senato. Ĉar la personoj, kiuj iras por konsistigi tiajn korpojn, estas kunigitaj pro leĝo aŭ funkcio; sed laŭ sia naturo ili estas apartaj kaj individuaj. Nu, kiajn pliajn antaŭdirojn mi ankoraŭ volas fari? 7. Simple ĉi tio: ni kredas, ke nenio estas bono, se ĝi estas kunmetita el aĵoj kiuj estas distingitaj. Ĉar unu bono devus esti kontrolita kaj kontrolita de ununura animo; kaj la esenca kvalito de ĉiu unuopa bono estu unuopa. Ĉi tio povas esti pruvita de si mem kiam ajn vi deziras; dume tamen ĝi devis esti flankenmetita, ĉar niaj propraj armiloj estas ĵetataj al ni.

8. Kontraŭuloj parolas tiel: "Ĉu vi diras, ke nenia bono povas esti formita el aĵoj kiuj estas distingitaj? Tamen ĉi tiu renomo, pri kiu vi parolas, estas simple la favora opinio de bonuloj. Ĉar same kiel reputacio ne faras; konsistas el rimarkoj de unu homo, kaj ar malbona reputacio ne konsistas el malaprobo de unu homo, tiel renomo ne signifas, ke ni nur plezurigis unu bonan homon. Por konsistigi renomon, necesas la interkonsento de multaj distingindaj kaj laudindaj homoj. Sed tio rezultas el la decido de nombro – alivorte de personoj, kiuj estas distingitaj. Tial ĝi ne estas bono. 9. Vi diras, denove, ke renomo estas la laŭdo farita al bonulo de bonuloj. Laŭdo signifas parolon: nun parolo estas eldiro kun aparta signifo; kaj eldiro, eĉ el la lipoj de bonuloj, ne estas bono en si mem. Ĉar ĉiu ago de bonulo ne estas nepre bono; li

krias sian aplaŭdon kaj siblas sian malaprobbon, sed oni ne nomas la kriadon aŭ la siblandon bona – kvankam lia tuta konduto povas esti admirata kaj laŭdata – same ol oni aplaŭdus ternon aŭ tuson. Tial renomo ne estas bono. **10.** Fine, diru al ni, ĉu la bono apartenas al tiu, kiu estas laŭdata, aŭ al tiu, kiu estas laŭdata: se vi diras, ke la bono apartenas al tiu, kiu estas laŭdata, vi faras same malsaĝan serĉon, kvazaŭ vi subtenus, ke la bono de mia proksimula sano estas mia propra. Sed laŭdi indajn homojn estas honorinda ago; tiel la bono estas ekskluzive tiu de la homo, kiu faras la laŭdon, de la homo, kiu faras la agon, kaj ne de ni, kiuj estas laŭdataj. Kaj tamen ĉi tio estis la demando pridiskutata."

11. Mi nun respondos al la apartaj objetoj haste. La unua demando ankoraŭ estas, ĉu iu bono povas konsisti el aĵoj kiuj estas malsamaj - kaj estas voĉoj ĵetitaj ambaŭflanke. Denove, ĉu renomo bezonas multajn voĉojn? Renomo povas kontentiĝi per la decido de unu bonulo: estas unu bonulo, kiu decidas, ke ni estas bonaj. **12.** Tiam la repliko estas: "Kio! Ĉu vi difinus reputacion kiel estimon de unu individuo, kaj malbonan reputacion kiel rankoran babiladon de unu homo? Gloro, ankaŭ, ni konsideras pli disvastigita, ĉar ĝi postulas la interkonsenton de multaj homoj. ." Sed la pozicio de la "multaj" estas malsama ol tiu de "tiu". Kaj kial? Ĉar, se la bonulo pensas bone pri mi, ĝi praktike egalas al mi, ke ĉiuj bonuloj opinias bone; ĉar ili ĉiuj pensos same, se ili konos min. Ilia juĝo estas simila kaj identa; la efiko de vero sur ĝi estas egala. Ili ne povas malkonsenti, kio signifas, ke ili ĉiuj havus la saman vidon, estante nekapablaj teni malsamajn vidojn. **13.** "La opinio de unu homo," vi diras, "ne sufiĉas por krei gloron aŭ reputacion." En la antaŭa kazo, unu juĝo estas universala juĝo, ĉar ĉiuj, se ili estus demanditaj, havus unu opinion; en la alia kazo, tamen, viroj de malsimila karaktero donas diverĝajn juĝojn. Vi trovos konfuzajn emociojn - ĉio dubinda, nekonstanta, nefidinda. Kaj ĉu vi povas supozi, ke ĉiuj homoj kapablas teni unu opinion? Eĉ individuo ne tenas eĉ unu opinion. Ĉe la bonulo estas vero kiu kaŭzas kredon, kaj vero havas nur unu funkcion kaj unu similecon; dum inter la dua klaso pri kiu mi parolis, la ideoj, kun kiuj ili konsentas, estas malfortaj. Krome, tiuj, kiuj estas malveraj, neniam estas firmaj: ili estas neregulaj kaj malkongruaj. **14.** "Sed laŭdo," diras la kontraŭulo, "estas nenio krom eldiro, kaj eldiro ne estas bono." Kiam ili diru, ke renomo estas laŭdo donata al la bonuloj de la bonuloj, al kio ili referencas ne estas eldiro sed juĝo. Ĉar bonulo povas silenti; sed se li decidas, ke iu persono estas inda, de laŭdo, tiu persono estas objekto de laŭdo. **15.** Krome, unu afero estas laŭdo, kaj la gloro alia; la lasta postulas ankaŭ elparolon. Tial neniu parolas pri "funebra laŭdo", sed diras "laŭdonado" - ĉar ĝia funkcio dependas de parolo. Kaj kiam ni diras, ke homo estas laŭdata, ni certigas al li homan bonkorecon, ne per vortoj, sed per juĝo. Do la bona opinio, eĉ de tiu, kiu en silento sentas internan aprobon de bonulo, estas laŭdo.

16. Denove, kiel mi diris, laŭdo estas afero de la menso pli ol de la parolo; ĉar la parolo eligas la laŭdon, kiun la menso konceptis, kaj eldonas ĝin al la atento de la multaj. Juĝi homon indan je laŭdo, estas laŭdi lin. Kaj kiam nia tragika poeto kantas al ni, ke estas mirinda "esti laŭdata de bone laŭdata heroo", li signifas, "de tiu, kiu estas laŭdata". Denove, kiam same respektinda bardo diras: "Laudo nutras la artojn", li ne intencas la donadon de laŭdo, ĉar tio ruinigas la artojn. Nenio koruptis oratoradon kaj ĉiujn aliajn studojn, kiuj dependas de aŭdado tiom kiom populara aprobo. **17.** Reputacio nepre postulas vortojn, sed renomo povas kontentiĝi per la juĝoj de homoj, kaj sufiĉas sen la parolado. Ĝi estas kontentigita ne nur meze de silenta aprobo, sed eĉ antaŭ malferma protesto. Estas, laŭ mi, ĉi tiu diferenco inter renomo kaj gloro - ĉi-lasto dependas de la juĝoj de la multaj; sed renomo sur la juĝoj de bonuloj. **18.** Venas la repliko: "Sed al kiu bono estas ĉi tiu renomo, ĉi tiu laŭdo farita de bonuloj al bonulo? Ĉu de la laŭdata, aŭ de tiu, kiu laŭdas?" Pri ambaŭ, mi diras. Estas mia propra bono, en tio, ke mi estas

laŭdata, ĉar mi estas nature naskita por ami ĉiujn homojn, kaj mi ĝojas pro tio, ke mi faris bonajn agojn kaj gratulas min, ke mi trovis homojn, kiuj esprimas siajn ideojn pri miaj virtoj kun dankemo; ke ili estas dankemaj, estas bono por la multaj, sed ĝi estas bono ankaŭ por mi. Ĉar mia spirito estas tiel ordigita, ke mi povas rigardi la bonon de aliaj homoj kiel mian propran – ĉiukaze tiujn, el kies bono mi mem estas la kaŭzo. **19.** Ĉi tiu bono estas ankaŭ la bono de tiuj, kiuj faras la laŭdon, ĉar ĝi estas aplikata per virto; kaj ĉiu ago de virto estas bono. Miaj amikoj ne povus trovi ĉi tiun benon, se mi ne estus homo kun ĝusta stampo. Ĝi do estas bono apartenanta al ambaŭ flankoj - ĉi tio estas laŭdata kiam oni tion meritas - same vere kiel bona decido estas la bono de tiu, kiu faras la decidon kaj ankaŭ de tiu, en kies favoro la decido estis donita. Ĉu vi dubas, ke justeco estas beno por ĝia posedanto, same kiel por la homo, al kiu la justa ŝuldo estis pagita? Laŭdi la meritulojn estas justeco; tial, la bono apartenas al ambaŭ flankoj.

20. Ĉi tio estos sufiĉa respondo al tiaj komercistoj en subtilecoj. Sed ne estu nia celo lerte diskuti pri aferoj kaj treni la Filozofion malsupren de ŝia moŝto al tiaj etaj kvereloj. Kiom pli bone estas sekvi la malferman kaj rektan vojon, prefere ol plani por vi mem kurigan vojon, kiun vi devas retroiri kun senfina problemo! Ĉar tia argumentado estas nenio alia ol la sporto de viroj, kiuj lerte ĵonglas unu kun la alia. **21.** Diru al mi prefere, kiom proksime akorde kun la naturo estas lasi sian menson etendi en la senliman universon! La homa animo estas granda kaj nobla afero; ĝi ne permesas limojn krom tiuj, kiuj povas esti dividitaj eĉ de la dioj. Antaŭ ĉio, ĝi ne konsentas al humila naskiĝloko, kiel Efeso aŭ Aleksandrio, aŭ ajna lando kiu estas eĉ pli dense loĝata ol tiuj, kaj pli riĉe disvastigita kun loĝejoj. La patrujo de la animo estas la tuta spaco, kiu ĉirkaŭas la, altecon kaj larĝon de la firmamento, la tuta rondigita kupolo, ene de kiu kuŝas tero kaj maro, ene de kiu kunigas ilin ankaŭ la supra aero, kiu disigas la homon de la dio, kaj kie la tutaj gardostarantoj steloj deĵoras. **22.** Denove, la animo ne toleros mallarĝan daŭron de ekzisto. "Ĉiuj jaroj," diras la animo, "estas miaj; neniu epoko estas fermita al grandaj mensoj; la tuta Tempo estas malfermita por la progreso de la penso. Kiam venos la tago, por apartigi la ĉielan de ĝia surtera miksaĵo, mi forlasos la korpon ĉi tie, kie mi ĝin trovis, kaj memvole venos min al la dioj. Mi nun ne estas aparte de ili, sed estas nur tenita en peza kaj surtera malliberejo." **23.** Ĉi tiuj malfruoj de la mortonta ekzistado estas antaŭludo al la pli longa kaj pli bona vivo. Kiel la ventro de la patrino tenas nin dum dek monatoj, pretigante nin, ne por la ventro mem, sed por la ekzistado, en kiun ni ŝajnas esti senditaj, kiam fine ni estas kapablaj por enspiri kaj vivi subĉiele; ĝuste tiel, dum la jaroj etendiĝantaj inter infanaĝo kaj maljuneco, ni preparas nin por alia naskiĝo. Alia komenco, malsama kondiĉo, atendas nin. **24.** Ni ankoraŭ ne povas, krom en maloftaj intervaloj, elteni la lumon de la ĉielo; tial, antaŭĝoju sen timo al tiu difinita horo, – la lasta horo de la korpo sed ne de la animo. Pririgardu ĉion, kio kuŝas pri vi, kvazaŭ pakaĵo en gastoĉambro: vi devas plu vojaĝi. La naturo senvestigas vin tiel nuda ĉe via foriro kiel ĉe via eniro. **25.** Vi ne povas preni pli ol vi enportis; plie, vi devas forĵeti la plej grandan parton de tio, kion vi kunportis en la vivon: vi estos senigita de la haŭto mem kiu kovras vin - tio, kio estis via lasta protekto; vi estos senigita de la karno, kaj perdos la sangon, kiu estas superfluita kaj cirkulita tra via korpo; vi estos senigita je ostoj kaj tendenoj, la kadro de ĉi tiuj pasemaj kaj malfortaj partoj.

26. Tiu tago, kiun vi timas kiel la fino de ĉio, estas la naskiĝtago de via eterneco. Forigu vian ŝarĝon - kial prokrasti? – kvazaŭ vi ne antaŭe forlasis la korpon, kiu estis via kaŝejo! Vi alkroĉiĝas al via ŝarĝo, vi baraktas; ĉe via naskiĝo ankaŭ estis necesa granda peno flanke de via patrino por liberigi vin. Vi ploras kaj lamentas; kaj tamen ĉi tiu plorado okazas ankaŭ ĉe la naskiĝo; sed tiam ĝi estis senkulpigenda – ĉar vi venis en la mondon tute senscia kaj

nesperta. Kiam vi forlasis la varman kaj karan protekton de la ventro de via patrino, pli libera aero enspiris en vian vizaĝon; tiam vi ekstremis pro la tuŝo de malglata mano, kaj vi rigardis mirigite nekonatajn objektojn, ankoraŭ delikatajn kaj nesciantajn pri ĉio.

27. Sed nun ne estas nova afero por vi esti disigita de tio, en kiu vi antaŭe estis parto; lasu viajn jam senutilajn membrojn kun rezignacio kaj malhavis tiun korpon, en kiu vi tiom longe loĝis. Ĝi estos disŝirita, enterigita for de vido, kaj forkonsumita. Kial esti malaltigita? Jen kio ordinare okazas: kiam ni naskiĝas, la postnaskiĝo ĉiam pereas. Kial ami tian aferon kvazaŭ ĝi estus via propra posedo? Ĝi estis nur via kovrilo. Venos la tago, kiu elŝiros vin kaj forkondukos vin el la aro de la malpura kaj brua utero. **28.** Foriru de ĝi ankaŭ nun kiom vi povas, kaj retiriĝi de plezuro, krom tiaj, kiuj povas esti ligitaj kun esencaj kaj gravaj aferoj; fremdigu vin de ĝi eĉ nun, kaj pripensu ion pli noblan kaj pli altan. Iam la sekretoj de la naturo estos malkaŝitaj al vi, la nebulo estos skuita de viaj okuloj, kaj la hela lumo fluos sur vin de ĉiuj flankoj.

Imagu al vi, kiel granda estas la brilo, kiam ĉiuj steloj miksas siajn fajrojn; neniuj ombroj ĝenos la klaran ĉielon. Egale brilos la tuta ĉiela vastaĵo; ĉar tago kaj nokto estas interŝanĝitaj nur en la plej malalta atmosfero. Tiam vi diros, ke vi vivis en mallumo, post kiam vi vidis, en via perfekta stato, la perfektan lumon - tiun lumon, kiun nun vi vidas mallume kun vizio kiu estas malvasta ĝis la lasta grado. Kaj tamen, malproksime kiel ĝi estas, vi jam rigardas ĝin kun miro; kio laŭ vi estos la ĉiela lumo, kiam vi ĝin vidos en sia propra sfero?

29. Tiaj pensoj permesas al nenio malnobla enloĝiĝi en la animo, nenio malalta, nenio kruela. Ili asertas, ke la dioj estas atestantoj pri ĉio. Ili ordonas al ni renkonti la aprobon de la dioj, prepari nin por interligi ilin en iu estonta tempo, kaj plani por senmorteco. Tiu, kiu komprenis ĉi tiun ideon, ŝrumpas de neniuj ataka armeo, ne estas terurita de la trumpeto, kaj estas timigita de neniuj minacoj. **30.** Kiel ne devas esti, ke homo ne sentas timon, se li antaŭĝojas la morton? Kiu ankaŭ kredas, ke la animo restas nur dum ĝi estas katenita en la korpo, tiu tuj disĵetas ĝin eksteren, kiam ĝi estas dissolvita, por ke ĝi estu utila eĉ post la morto. Ĉar kvankam li estas forprenita de la okuloj de homoj, tamen

Ofte niaj pensoj reiras al la heroo, kaj ofte al la gloro
Gajnita de lia vetkuro revenas al la menso.

Konsideru kiom ni estas helpata de bona ekzemplo; vi tiel komprenos, ke la ĉeesto de nobla viro ne malpli utilas ol lia memoro. Adiaŭ.

CIII. Pri la Danĝeroj de Asocio kun niaj Kunuloj

1. Kial vi serĉas problemojn, kiuj eble venos al vi, sed kiuj ja tute ne venos al vi? Mi volas diri fajrojn, falantajn konstruaĵojn kaj aliajn tiajn akcidentojn, kiuj estas nuraj okazaĵoj prefere ol intrigoj kontraŭ ni. Prefere gardu vin kaj eviti tiujn problemojn, kiuj persekutas niajn paŝojn kaj etendas siajn manojn kontraŭ nin. Akcidentoj, kvankam ili povas esti gravaj, estas malmultaj – kiel esti ŝiprompita aŭ ĵetita de sia kaleŝo; sed estas de sia proksimulo, ke la ĉiutaga danĝero de homo venas. Ekipu vin kontraŭ tio; rigardu tion per atenta okulo. Ne ekzistas malbono pli ofta, neniu malbono pli persista, neniu malbono pli insinuanta. **2.** Eĉ la ŝtormo, antaŭ ol ĝi kolektiĝas, donas averton; domoj krakas antaŭ ol ili frakasas; kaj fumo estas la antaŭiranto de fajro. Sed damaĝo de homo estas tuja, kaj ju pli ĝi alproksimiĝas, des pli zorge ĝi estas kaŝita.

Vi malpravas fidi la mienojn de tiuj, kiujn vi renkontas. Ili havas la aspekton de homoj, sed la animojn de brutoj; la diferenco estas, ke nur bestoj damaĝas vin ĉe la unua renkonto; tiujn, kiujn ili preterpasis, ili ne persekutas. Ĉar nenio neniam instigas ilin fari malbonon krom kiam bezono ilin devigas: estas malsato aŭ timo, kiuj devigas ilin batali. Sed la homo ĝojas ruini la homon.

3. Vi devas tamen pripensi tiel, kian danĝeron vi kuras ĉe la manoj de la homo, por ke vi deduktu, kio estas la devo de homo. Provu, en viaj traktadoj kun aliaj, ne damaĝi, por ke vi ne estu damaĝita. Vi devus ĝoji kun ĉiuj pri iliaj ĝojoj kaj simpatii kun ili en iliaj problemoj, memorante kion vi devas proponi kaj kion vi devus reteni. **4.** Kaj kion vi povas atingi per tia vivo? Ne nepre libereco de damaĝo ĉe iliaj manoj, sed almenaŭ libereco de trompo. Tamen tiom kiam vi povas, rifuĝu per filozofio: ŝi ŝatos vin en sia sino, kaj en sia sanktejo vi estos sekura, aŭ, ĉiuokaze, pli sekura ol antaŭe. Homoj kolizias nur kiam ili iras la saman vojon. **5.** Sed tiu ĉi filozofio mem neniam devas esti fanfaronita de vi; ĉar filozofio, kiam ĝi estas uzata kun malmodesteco kaj aroganteco, estis danĝera por multaj. Lasu ŝin senigi viajn kulpojn, prefere ol helpi vin kondamni la kulpojn de aliaj. Ŝi ne detenu sin de la kutimoj de la homaro, nek faru sian aferon kondamni ĉion, kion ŝi mem ne faras. Homo povas esti saĝa sen parado kaj sen vekti malamikecon. Adiaŭ.

CIV. Pri Prizorgo de Sano kaj Menstrankvilo

1. Mi forkuris al mia vilao ĉe Nomentum, por kia celo, vi supozas? Por eskapi la urbon? Ne; forskui febron, kiu certe eniris mian sistemon. Ĝi jam kaptis min. Mia kuracisto daŭre insistis, ke kiam la cirkulado estis ĉagrenita kaj neregula, perturbante la naturan ekvilibron, la malsano estis survoja. Mi do ordonis tuj pretigi mian kaleŝon, kaj insistis foriri, malgraŭ la klopodoj de mia edzino Paulina haltigi min; ĉar mi rememoris la vortojn de mia majstro Galiono, kiam li komencis febron en Aĥaja kaj tuj ŝipariĝis, insistante, ke la malsano ne estas de la korpo, sed de la loko. 2. Tion mi rimarkis al mia kara Paulina, kiu ĉiam instigas min prizorgi mian sanon. Mi scias, ke ŝia vivo-spiro venas kaj iras kun la mia, kaj mi komencas, en mia zorgemo por ŝi, esti zorgema pri mi mem. Kaj kvankam maljuneco igis min pli kuraĝa elporti multajn aferojn, mi iom post iom perdas ĉi tiun bonaĵon, kiun la maljuneco donas. Ĉar venas en mia menso, ke en ĉi tiu maljunulo estas ankaŭ juneco, kaj juneco bezonas tenerecon. Tial, ĉar mi ne povas venki ŝin, ke ŝi amu min plu heroe, ŝi regas min pli zorge prizorgi min. 3. Ĉar oni devas indulgi verajn emociojn; kelkfoje, eĉ malgraŭ pezaj kialoj, la spiro de vivo devas esti revokita kaj konservita ĉe niaj lipoj mem eĉ je la prezo de granda sufero, pro tiuj, kiujn ni karaj; ĉar la bonulo ne vivu tiel longe kiel ĝi plaĉas al li, sed tiel longe kiel li devus. Kiu ne sufiĉe alte taksas sian edzinon, aŭ sian amikon, por resti pli longe en la vivo – tiu, kiu obstine persistas en morti – estas voluptuulo.

Ankaŭ la animo devas devigi ĉi tiun ordonon sur si, kiam ajn la bezonoj de siaj parencoj postulas; ĝi devus paŭzi kaj humuri tiujn proksimajn kaj karajn, ne nur kiam ĝi deziras, sed eĉ kiam ĝi komencis, morti. 4. Ĝi donas pruvon pri granda koro reveni al la vivo pro aliaj; kaj nobeluloj ofte faris tion. Sed ĉi tiu procedo ankaŭ, mi kredas, indikas la plej altan specon de bonkoreco: ke kvankam la plej granda avantaĝo de maljuneco estas la ŝanco esti pli neglektema rilate sinkonservadon kaj uzi la vivon pli aventure, oni devas gardi sian maljunecon kun ankoraŭ pli granda zorgo, se oni scias, ke tia ago estas plaĉa, utila aŭ dezirinda en la okuloj de homo, kiun oni karegas. 5. Ĉi tio ankaŭ estas fonto de nemalgranda ĝojo kaj profito; ĉar kio estas pli dolĉa ol esti tiel taksata de sia edzino, ke oni pro tio fariĝas pli valora al si? Tial mia kara Paulina kapablas respondecigi min, ne nur pri ŝiaj timoj, sed ankaŭ pri miaj propraj.

6. Vi do scivolas scii la rezulton de ĉi tiu preskribo de vojaĝoj? Tuj kiam mi eskapis el la prema atmosfero de la urbo, kaj el tiu terura odoro de malbonodoraj kuirejoj, kiuj, kiam ili estas uzataj, elverŝas ruinigan malordon de vaporo kaj fulgo, mi tuj perceptis, ke mia sano saniĝas. Kaj kiom pli forta vi opinias, ke mi sentis min, kiam mi atingis miajn vinberejojn! Estante, por tiel diri, ellasita al paŝtejo, mi regule eniris miajn manĝojn! Do mi denove estas mia malnova memo, sentante nun neniun ŝanceliĝantan langurecon en mia sistemo, kaj neniun malviglecon en mia cerbo. Mi komencas labori kun mia tuta energio.

7. Sed la nura loko malmulte utilas por ĉi tiu celo, krom se la menso estas plene mastro de si mem, kaj povas, laŭ sia plezuro, trovi izolitecon eĉ en la mezo de komerco; la viro, tamen, kiu ĉiam elektas feriejojn kaj ĉasas por libertempo, trovos ion por distri sian menson en ĉiu loko. Oni raportas, ke Sokrato respondis, kiam iu persono plendis, ke li ne ricevis profiton el siaj vojaĝoj: "Ĝi servas al vi! Vi vojaĝis en via propra kompanio!" 8. Ho, kia beno estus por iuj homoj vagi for de si mem! Kiel ĝi estas, ili kaŭzas al si ĉagrenon, zorgon, malmoraligon kaj timon! Kia profito estas transiri la maron kaj iri de unu urbo al alia? Se vi eskapus viajn problemojn, vi bezonas ne alian lokon sed alian personecon. Eble vi atingis Atenon, aŭ eble

Rodis; elektu ajnan staton, kiun vi volas, kiel gravas, kia povas esti ĝia karaktero? Vi alportos al ĝi vian propran.

9. Supozu, ke vi opinias, ke riĉeco estas bono: malriĉeco tiam premos vin, kaj, kio estas plej kompatinda, ĝi estos imaga malriĉeco. Ĉar vi povas esti riĉa, kaj tamen, ĉar via proksimulo estas pli riĉa, vi supozas vin malriĉa ĝuste je la sama kvanto, en kiu vi mankas al via proksimulo. Vi povas taksi oficialan pozicion bona; vi ĉagreniĝos pro la rendevuo aŭ reoficiĝo de alia al la konsulejo; vi estos ĵaluza kiam ajn vi vidos nomon plurfoje en la ŝtataj registroj. Via ambicio estos tiel freneza, ke vi konsideros vin la lasta en la vetkuro, se estas iu antaŭ vi. **10.** Aŭ vi povas taksi morton kiel la plej malbonan el malbonoj, kvankam vere ne ekzistas malbono en ĝi krom tio, kiu antaŭiras morton – timo. Vi estos fortimigita de via saĝeco, ne nur de realaj, sed de imagaj danĝeroj, kaj estos ĵetita por ĉiam sur la maron de iluzio. Kian profiton ĝi estos

Fadenigis ĉiujn urbojn de Argolis,
Ĉu fuĝanto tra la plej meza premo de malamikoj?

Ĉar la paco mem liveros plian timon. Eĉ meze de sekureco vi ne havos konfidon, se via menso iam ricevis ŝokon; post kiam ĝi akiris la kutimon de blinda paniko, ĝi estas nekapabla provizi eĉ por sia propra sekureco. Ĉar ĝi ne evitas danĝeron, sed forkuras. Tamen ni estas pli elmetitaj al danĝero kiam ni turnas la dorson.

11. Vi povas juĝi la plej grava el malbonaĵoj perdi iun el tiuj, kiujn vi amas; tamen ĉi tio estus ne malpli malsaĝa ol plorado ĉar la arboj, kiuj ĉarmas vian okulon kaj ornamas vian hejmon, perdas sian foliaron. Rigardu ĉion, kio plaĉas al vi, kvazaŭ ĝi estus floranta planto; profitu ĝin dum ĝi estas en folioj, ĉar malsamaj plantoj en malsamaj sezonoj devas fali kaj morti. Sed same kiel la perdo de folioj estas malpeza afero, ĉar ili renaskiĝas, tiel estas kun la perdo de tiuj, kiujn vi amas kaj rigardas kiel la ĝojon de via vivo; ĉar ili povas esti anstataŭigitaj kvankam ili ne povas naskiĝi denove. **12.** "Novaj amikoj, tamen, ne estos la samaj." Ne, nek vi mem restos la sama; vi ŝanĝas kun ĉiu tago kaj ĉiu horo. Sed ĉe aliaj homoj vi pli facile vidas, kia tempo prirabas; en via propra kazo la ŝanĝo estas kaŝita, ĉar ĝi ne okazos videble. Aliaj estas forkaptitaj de la vido; ni mem estas ŝtele forŝtelitaj de ni mem. Vi ne pensos pri iu ajn el ĉi tiuj problemoj, nek aplikos rimedojn al ĉi tiuj vundoj. Vi memvole semos rikolton de problemo alternante esperon kaj malespero. Se vi estas saĝa, miksu ĉi tiujn du elementojn: ne esperu sen malespero, aŭ malesperu sen espero.

13. Kian profiton vojaĝado mem iam povis doni al iu ajn? Neniu brido de plezuro, neniu brido de deziro, neniu kontrolo de malbona humoro, neniu dispremado de la sovaĝaj atakoj de pasio, neniu ŝanco forigi la animon de malbono. Vojaĝado ne povas doni al ni juĝon, aŭ forskui niajn erarojn; ĝi nur tenas nian atenton por momento per certa novaĵo, ĉar infanoj paŭzas por miri pri io nekonata. **14.** Krome, ĝi incitas nin, pro la ŝanceliĝo de menso, kiu suferas pro akra atako de malsano; la moviĝo mem igas ĝin pli maltrankvila kaj nervoza. Tial la lokojn, kiujn ni plej fervore serĉis, ni forlasas ankoraŭ pli fervore, kiel birdoj, kiuj flugas kaj foriras tuj kiam ili surteriĝis. **15.** Kion donos vojaĝoj, tio estas konatiĝo kun aliaj nacioj: ĝi malkaŝos al vi montojn de stranga formo, aŭ nekonatajn ebenaĵojn, aŭ valojn, kiuj estas akvumataj de ĉiam fluantaj fontoj, aŭ la trajtojn de iu rivero, kiu venas al nia atento. Ni observas kiel la Nilo leviĝas kaj ŝveliĝas somere, aŭ kiel la Tigriso malaperas, kuras subtere tra kaŝitaj spacoj, kaj tiam aperas kun senĉesa svingo; aŭ kiel la Meandro, tiu ofte-provita temo kaj ludaĵo de la poetoj, turnas en

oftaj fleksigoj, kaj ofte en volvaĵo venas proksima al sia propra kanalo antaŭ rekomencado de sia kurso. Sed ĉi tia informo ne faros el ni pli bonajn aŭ pli sanajn virojn.

16. Ni devus prefere pasigi nian tempon en studo, kaj kulturi tiujn, kiuj estas mastroj de saĝo, lernante ion, kio estis esplorita, sed ne fiksita; per tio la menso povas esti liberigita de plej mizera servuto, kaj gajnita al libereco. Efektive, dum vi ne scias, kion vi devus eviti aŭ serĉi, aŭ pri kio estas necesa aŭ superflua, aŭ pri tio, kio estas ĝusta aŭ malĝusta, vi ne vojaĝos, sed nur vagos. **17.** Ne estos al vi utilo en ĉi tiu rapido tien kaj reen; ĉar vi vojaĝas kun viaj emocioj kaj estas sekvataj de viaj afliktoj. Se ili ja sekvu vin! En tiu kazo, ili estus pli malproksime; kiel ĝi estas, vi portas kaj ne gvidas ilin. Tial ili premas pri vi ĉiuflanke, senĉese ĉagrenante kaj ĝenante vin. Ĝi estas medicino, ne pejzaĝo, por kiu la malsanulo devas serĉi. **18.** Supozu, ke iu rompis kruron aŭ dislokigis artikon: li ne veturas aŭ ŝipe por aliaj regionoj, sed li alvokas la kuraciston por starigi la rompitan membron, aŭ por movi ĝin reen al ĝia ĝusta loko en la ingo. Kio do? Kiam la spirito estas rompita aŭ disŝirita en tiom da lokoj, ĉu vi pensas, ke tiu lokoŝanĝo povas resanigi ĝin? La plendo estas tro profunda por esti kuracita per vojaĝo. **19.** Vojaĝado ne faras kuraciston aŭ oratoron; neniu arto akiras nur per vivado en certa loko.

Kie do kuŝas la vero? Ĉu la saĝo, la plej granda el ĉiuj artoj, povas esti prenita dum vojaĝo? Mi certigas vin, vojaĝu kiom vi volas, vi neniam povas starigi vin preter la atingo de deziro, preter la atingo de malbona humoro, aŭ preter la atingo de timo; se estus tiel, la homa raso antaŭ longe kuniĝus kaj pilgrimus al la loko. Tiaj malsanoj, dum vi kunportos iliajn kaŭzojn, ŝarĝos vin kaj maltrankviligos vin ĝis haŭto kaj osto en viaj vagadoj sur tero kaj maro. **20.** Ĉu vi miras, ke ne utilas forkuri de ili? Tio, de kio vi kuras, estas en vi. Sekve, reformu vin mem, forigu la ŝarĝon de viaj propraj ŝultroj, kaj konservu en sekuraj limoj la avidojn, kiuj devus esti forigitaj. Forigu el via animo ĉian spuron de peko. Se vi ĝuus viajn vojaĝojn, faru sanan la kunulon de viaj vojaĝoj. Tiel longe, kiel ĉi tiu kunulo estos avara kaj malbona, avideco restos al vi; kaj dum vi kunvenas kun potenculo, viaj ŝvelintaj vojoj ankaŭ algluiĝos. Vivu kun pendigito, kaj vi neniam liberiĝos de via krueleco. Se adultulo estas via kunulo, li ekbruligos la malnoblajn pasiojn. **21.** Se vi estus senigita de viaj faŭltoj, lasu malproksime malantaŭ vi la ŝablonojn de la faŭltoj. La avarulo, la trompisto, la ĉikananto, la trompanto, kiuj multe damagos al vi nur estante proksime de vi, estas *en* vi.

Ŝanĝu do al pli bonaj asocioj: vivu kun la Katos, kun Laelius, kun Tubero. Aŭ, se vi ĝuas vivi ankaŭ kun Grekoj, pasigu vian tempon kun Sokrato kaj kun Zenono: la unua montros al vi kiel morti, se estos necese; la lasta kiel morti antaŭ ol necesas. **22.** Vivu kun Krizipo, kun Posidonio: ili konatigos vin kun aferoj surteraj kaj aferoj ĉielaj; ili proponos al vi labori forte pri io pli ol bonordaj lingvaj turnoj kaj frazoj elbuŝitaj por la distro de aŭskultantoj; ili ordonos al vi esti kora kora kaj leviĝi pli ol minacoj. La nura haveno sekura de la bolantaj ŝtormoj de ĉi tiu vivo estas malestimo de la estonteco, firma starado, preteco ricevi la misilojn de Fortuno plene en la brusto, nek kaŝe, nek turnante la dorson. **23.** La naturo naskis nin kuraĝajn de spirito, kaj, kiel ŝi enplantis en iujn bestojn spiriton de feroco, en aliaj metio, en aliaj teruro, tiel ŝi donacis nin per aspiranta kaj alta spirito, kiu instigas nin serĉi vivon. de la plej granda honoro, kaj ne de la plej granda sekureco, kiu plej similas la animon de la universo, kiun ĝi sekvas kaj imitas tiom, kiom permesas niajn mortajn paŝojn. Ĉi tiu spirito antaŭenpuŝas sin, memcerta pri laŭdo kaj estimo. **24.** Ĝi estas pli alta ol ĉiuj, monarko de ĉio, kion ĝi esploras; tial ĝi devus esti submetiĝema al nenio, trovante neniun taskon tro peza, kaj nenio sufiĉe forta por pezi malsupren la ŝultrojn de viro.

Formoj timas rigardi, pri laboro aŭ morto tute ne estas teruraj, se oni kapablas ilin rigardi per neŝanceblebla rigardo, kaj kapablas trapiki la ombrojn. Multaj vidaĵoj, kiuj estas terurataj en la nokto, fariĝas mokado tage. "Formoj timas rigardi, pri laboro aŭ morto": nia Virgilio bonege diris, ke tiuj formoj estas timemaj, ne reale, sed nur "rigardi" – alivorte, ili ŝajnas teruraj, sed ne estas. **25.** Kaj kio estas en tiuj vizioj, mi diras, tiel timiga kiel onidiro? Kial, petu, mia kara Lucilio, homo devus timi laboron, aŭ mortan morton? Sennombraj kazoj okazas al mia menso pri homoj, kiuj opinias, ke tio, kion ili mem ne kapablas fari, estas neebla, kiuj asertas, ke ni eldiras vortojn, kiuj estas tro grandaj por plenumi la homan naturon. **26.** Sed kiom pli alte mi pensas pri ĉi tiuj viroj! Ili povas fari ĉi tiujn aferojn, sed rifuzas fari ilin. Al kiu tio iam provis, ĉu tiuj taskoj pruvis malveraj? Al kiu viro ili ne ŝajnis pli facilaj en la faro? Nia manko de fido ne estas rezulto de malfacilaĵo; la malfacilo venas de nia manko de fido.

27. Se vi tamen deziras modelon, prenu Sokrato'n, longe paciencan maljunulon, kiu estis skuita en la maro inter ĉiuj malfacilaĵoj kaj tamen nevenkita kaj de malriĉeco (kiun liaj suferoj hejme pli ŝarĝis) kaj de laboro; inkluzive de la peneco de militservo. Li estis multe provata hejme, ĉu ni pensas pri lia edzino, virino de malglata maniero kaj sagaca lango, aŭ pri la infanoj, kies nesolvebleco montris, ke ili pli similas al sia patrino ol al ilia patro. Kaj se vi konsideras la faktojn, li vivis aŭ en tempo de milito, aŭ sub tiranoj, aŭ sub demokratio, kiu estas pli kruela ol militoj kaj tiranoj. **28.** La milito daŭris dudek sep jarojn; tiam la ŝtato fariĝis viktimo de la Tridek Tiranoj, el kiuj multaj estis liaj personaj malamikoj. Fine venis tiu kulmino de kondamno sub la plej grava el akuzoj: ili akuzis lin je ĝenado de la ŝtata religio kaj koruptado de la junulo, ĉar ili deklaris, ke li influis la junulon por spiti la diojn, por spiti la konsilion, kaj por defii la ŝtaton ĝenerale. Poste venis la malliberejo, kaj la taso da veneno. Sed ĉiuj ĉi mezuroj tiel malmulte ŝanĝis la animon de Sokrato, ke ili eĉ ne ŝanĝis liajn trajtojn. Kia mirinda kaj malofta distingo! Li konservis ĉi tiun sintenon ĝis la fino, kaj neniu viro iam vidis Sokraton tro ĝojgita aŭ tro deprimita. Inter la tuta tumulto de Fortuno, li estis neĝenata.

29. Ĉu vi deziras alian kazon? Prenu tiun de la pli juna Marcus Cato, kun kiu Fortuno traktis en pli malamika kaj pli persista modo. Sed li rezistis al ŝi, en ĉiuj okazoj, kaj en siaj lastaj momentoj, ĉe la morto, montris, ke kuraĝulo povas vivi malgraŭ la Fortuno, povas morti malgraŭ ŝi. Lia tuta vivo pasis aŭ en civila militado, aŭ sub politika reĝimo kiu baldaŭ estigos civitan militon. Kaj vi povas diri, ke li, same kiel Sokrato, deklaris fidelecon al libereco meze de sklaveco – krom se vi eble opinias, ke Pompejo, Cezaro kaj Kraso estis la aliancanoj de libereco! **30.** Neniu iam vidis Caton ŝanĝiĝi, kiom ajn ofte la ŝtato ŝanĝiĝis: li konservis sin sama en ĉiuj cirkonstancoj - en la pretoreco, en malvenko, sub akuzo, en lia provinco, sur la platformo, en la armeo, en morto. Krome, kiam la respubliko estis en krizo de teruro, kiam Cezaro estis unuflanke kun dek batalitaj legioj ĉe lia voko, helpita de tiom da fremdaj nacioj, kaj kiam Pompejo estis aliflanke, kontentigita stari sole kontraŭ ĉiuj venantoj, kaj kiam la civitanoj klinis al aŭ Cezaro aŭ Pompejo, Katono sole establis difinitan partion por la Respubliko. **31.** Se vi akirus mensan bildon de tiu periodo, vi povas imagi unuflanke la popolon kaj la tutan proletaro avide de revolucio - aliflanke la senatanojn kaj kavalirojn, la elektitajn kaj honoritajn virojn de la ŝtatkomunumo; kaj restis inter ili sed ĉi tiuj du - la Respubliko kaj Katono.

Mi diras al vi, vi miros, kiam vi vidos la filon de Atreo kaj Priamon kaj Aĥilon koleris kontraŭ ambaŭ.

Kiel Aĥilo, li malŝatas kaj senarmigas ĉiun fraktion. **32.** Kaj jen la voĉdono, kiun li donas pri ili ambaŭ: "Se Cezaro venkas, mi mortigas min; se Pompeo, mi iras en ekzilon." Kio estis por timi homo, kiu, ĉu en malvenko aŭ en venko, atribuis al si pereon, kiu povus esti atribuita al li de liaj malamiko en sia plej granda kolero? Do li mortis pro sia propra decido.

33. Vi vidas, ke la homo povas elteni labori: Katono, piede, gvidis armeon tra afrikaj dezertoj. Vi vidas, ke la soifo estas eltenebla: li marŝis super sunbakitaj montetoj, trenante la restaĵojn de venkita armeo kaj sen provizoj, suferante mankon de akvo kaj portante pezan kirasaĵon; ĉiam la lastaj trinkantaj el la malmultaj fontoj, kiujn ili hazarde trovis. Vi vidas, ke tiu honoro, kaj ankaŭ malhonoro, povas esti malestimataj: ĉar ili raportas, ke en la sama tago, kiam Katono estis venkita ĉe la elektoj, li ludis pilkludon. Vi vidas ankaŭ, ke la homo povas esti libera de timo de tiuj super li en rango: ĉar Katono atakis Cezaron kaj Pompeon samtempe, en tempo kiam neniu kuraĝis fali kontraŭ unu sen klopodi devigi la alian. Vi vidas, ke oni povas malestimi la morton same kiel la ekzilon: Katono faris al si ekzilon kaj fine la morton, kaj milito dum la tuta tempo.

34. Kaj do, se nur ni volas retiri niajn kolojn de la jugo, ni povas teni same fortan koron kontraŭ tiaj teruroj kiel ĉi tiuj. Sed antaŭ ĉio, ni devas malakcepti plezurojn; ili faras nin malfortaj kaj virinecaj; ili faras grandajn postulojn al ni, kaj, krome, igas nin fari grandajn postulojn al Fortuno. Due, ni devas malestimi riĉecon: riĉeco estas la diplomo de sklaveco. Forlasu oron kaj arĝenton, kaj kio ajn alia estas ŝarĝo por niaj riĉe meblitaj hejmoj; libereco ne povas esti akirita por nenio. Se vi atribuas altan valoron al libereco, vi devas agordi malaltan valoron al ĉio alia. Adiaŭ.

CV. Pri Alfronti la Mondon kun Fido

1. Mi nun rakontos al vi iujn aferojn, al kiuj vi devus atenti por vivi pli sekure. Ĉu vi tamen, – tia estas mia juĝo, – aŭskultas miajn preskribojn kvazaŭ mi konsilus vin konservi vian sanon en via kamparo ĉe Ardea.

Pripensu la aferojn, kiuj instigas la homon pereigi la homon: vi trovos, ke ili estas espero, envio, malamo, timo kaj malestimo. 2. Nun, el ĉiuj ĉi, la malestimo estas la malplej malutila, tiel ke multaj kaŝe kaŝiĝis malantaŭ ĝi kiel ia kuracilo. Kiam iu malestimas vin, li faras al vi malbonon, certe, sed li preterpasas; kaj neniu persiste aŭ kun difinita celo vundas homon, kiun li malestimas. Eĉ en batalo, klinitaj soldatoj estas neglektitaj: viroj batalas kun tiuj, kiuj staras sian terenon. 3. Kaj vi povas eviti la enviajn esperojn de la malvirtuloj tiel longe, kiel vi havas nenion, kio povas eksciti la malbonajn dezirojn de aliaj, kaj tiel longe kiel vi posedas nenion rimarkindan. Ĉar homoj avidas eĉ malgrandajn aferojn, se ĉi tiuj kaptas la atenton aŭ estas maloftaj.

Vi eskapos envion, se vi ne trudas vin al la publika vido, se vi ne fanfaronas pri viaj posedaĵoj, se vi komprenas kiel ĝui aferojn private. Malamo venas aŭ pro malpuriĝo de aliaj: kaj tion oni povas eviti per neniam provokado de iu ajn; aŭ alie ĝi estas nenecesa: kaj komuna prudento gardos vin kontraŭ ĝi. Tamen ĝi estis danĝera por multaj; iuj homoj estis malamataj sen havi malamikon. 4. Pri ne timi, modera fortune kaj facila emo tion garantios al vi; viro sci, ke vi estas tia homo, kiu povas esti ofendita sen danĝero; kaj via repaciĝo estu facila kaj certa. Cetere, estas same ĝene esti timita hejme kiel eksterlande; estas tiel malbone esti timita de sklavo kiel de sinjoro. Ĉar ĉiu havas sufiĉe da forto por fari al vi ian malbonon. Cetere tiu, kiu estas timata, timas ankaŭ; neniu povis veki teruron kaj vivi trankvile.

5. Malestimo restas diskutenda. Kiu faris tiun ĉi kvaliton aldonaĵo de sia propra personeco, kiu estas malestimata ĉar li deziras esti malestimata kaj ne ĉar li *devas* esti malestimata, havas la mezuron de malestimo sub sia kontrolo. Ĉiaj ĉi-rilataj ĝenoj povas esti forigitaj per honorindaj okupoj kaj per amikecoj kun viroj, kiuj havas influon kun influa persono; kun ĉi tiuj viroj profitos al vi engaĝiĝi sed ne impliki vin, por ke la kuraco ne kostu al vi pli ol la risko. 6. Nenio, tamen, helpas vin tiom multe ol resti kvietaj – paroli tre malmulte kun aliaj, kaj tiom multe kiom povas esti kun vi mem. Ĉar estas ia ĉarmo pri la konversacio, io tre subtila kaj kaŭzo, kiu, kiel ebrio aŭ amo, ĉerpas de ni sekretojn. Neniu konservos por si tion, kion li aŭdas. Neniu rakontos al alia nur tiom, kiom li aŭdis. Kaj tiu, kiu rakontas fabelojn, diros ankaŭ nomojn. Ĉiu havas iun, al kiu li konfidigas ĝuste tion, kio estas konfidita al li. Kvankam li kontrolas sian propran babilecon, kaj estas kontenta pri unu aŭskultanto, li estigos al li nacion, se tio, kio estis sekreto baldaŭ antaŭe, fariĝos ofta parolado.

7. La plej grava kontribuo al trankvilo estas neniam fari malbonon. Tiuj, al kiuj mankas sinregado, kondukas maltrankvilajn kaj tumultajn vivojn; iliaj krimoj estas ekvilibritaj per siaj timoj, kaj ili neniam estas trankvilaj. Ĉar ili tremas post la faro, kaj ili estas embarasitaj; iliaj konsciencoj ne lasas ilin okupi sin per aliaj aferoj, kaj senĉese devigas ilin doni respondon. Kiu atendas punon, tiu ĝin ricevas, sed kiu ĝin meritas, tiu atendas ĝin. 8. Kie estas malbona konscienco io povas alporti sekurecon, sed nenio povas alporti trankvilon; ĉar homo imagas, ke, eĉ se li ne estas arestita, li eble baldaŭ estos arestita. Lia dormo maltrankviliĝas; kiam li parolas pri la krimo de alia homo, li pripensas sian propran, kiu ŝajnas al li ne sufiĉe forviŝita, ne sufiĉe kaŝita de la vido. Malĝustulo foje havas la bonŝancon eviti rimarkon, sed neniam la certigon pri tio. Adiaŭ.

CVI. Pri la Korpeco de Virto

1. Mia malfruo respondi vian leteron ne estis pro negoco. Ne aŭskultu tian ekskuzon; Mi estas en libereco, kaj ankaŭ iu ajn alia, kiu deziras esti en libereco. Neniu homo estas sub la merced de aferoj. Li memvole implikiĝas en ili, kaj tiam flatas sin, ke esti okupata estas pruvo de feliĉo. Tre bone; vi sendube volas scii, kial mi ne respondis al la letero pli frue? La afero, pri kiu vi konsultis min, estis kolektita en la teksaĵon de mia volumo. 2. Ĉar vi scias, ke mi planas kovri la tutan moralan filozofion kaj solvi ĉiujn problemojn, kiuj koncernas ĝin. Tial mi hezitis ĉu igi vin atendi ĝis venos la ĝusta tempo por ĉi tiu temo, aŭ prononci juĝon el la logika ordo; sed ŝajnis pli afable ne atendi tiun, kiu venas de tia distanco. 3. Do mi proponas kaj elekti ĉi tion el la ĝusta sinsekvo de korelacia materio, kaj ankaŭ sendi al vi, sen atendi ke oni demandu, kion ajn rilatas al samspecaj demandoj.

Ĉu vi demandas, kio ĉi tiuj estas? Demandoj pri kiu scio plaĉas prefere ol profitas; ekzemple, via demando, ĉu la bono estas korpa. 4. Nun la bono estas aktiva: ĉar ĝi estas utila; kaj kio estas aktiva estas korpa. La bono stimulas la menson kaj, iel, muldas kaj ampleksas tion, kio estas esenca por la korpo. La bonoj de la korpo estas korpaj; do devas esti la bonoj de la animo. Ĉar ankaŭ la animo estas korpa. 5. *Ergo*, la bono de homo devas esti korpa, ĉar la homo mem estas korpa. Mi bedaŭrinde erarvas, se la elementoj, kiuj subtenas la homon kaj konservas aŭ restarigas lian sanon, ne estas korpaj; tial lia bono estas korpo. Vi ne dubos, mi certas, ke emocioj estas korpaj aferoj (se mi rajtas kojniĝi en alian temon ne sub tujan diskuton), kiel kolero, amo, severeco; krom se vi dubas, ĉu ili ŝanĝas niajn trajtojn, nodas niajn fruntojn, malstreĉas la mienon, disvastigas ruĝiĝojn aŭ forpelas la sangon? Kio do? Ĉu vi pensas, ke tiaj evidentaj signoj de la korpo estas stampitaj sur nin per io alia ol korpo? 6. Kaj se emocioj estas korpaj, ankaŭ la malsanoj de la spirito - kiel avideco, krueleco kaj ĉiuj kulpoj, kiuj malmoliĝas en niaj animoj, ĝis tia grado, ke ili eniras en nekuraceblan staton. Tial ankaŭ malbono estas, kaj ĉiuj ĝiaj branĉoj - malbono, malamo, fiero; 7. kaj tiel ankaŭ la bonoj, unue ĉar ili estas kontraŭaj polusoj de la malbona, kaj due ĉar ili manifestos al vi la samajn simptomojn. Ĉu vi ne vidas, kiel spirito de kuraĝo ekbrilas la okulon? Kiel prudento tendencas al koncentriĝo? Kiel respekto produktas moderecon kaj trankvilon? Kiel ĝojo produktas trankvilon? Kiel severeco naskas rigidecon? Kiel mildeco produktas malstreĉiĝon? Tiuj ĉi kvalitoj estas do korpaj; ĉar ili ŝanĝas la tonojn kaj la formojn de substancoj, ekzercante sian propran potencon en siaj propraj regnoj.

Nun ĉiuj virtoj, kiujn mi menciis, estas bonoj, kaj ankaŭ iliaj rezultoj. 8. Ĉu vi dubas, ke ĉio, kio povas tuŝi, estas korpa?

Nenio krom korpo povas tuŝi aŭ esti tuŝita, kiel diras Lucretius. Krome, tiaj ŝanĝoj, kiel mi menciis, ne povus influ la korpon sen tuŝi ĝin. Tial ili estas korpaj. 9. Krome, ĉiu objekto, kiu havas potencon movi, devigi, reteni aŭ kontroli, estas korpa. Venu nun! Ĉu timo ne retenas nin? Ĉu la aŭdaco ne antaŭenpuŝas nin? Braveco spronos nin, kaj donas al ni impeton? Reteno nin retenu kaj revokas nin? Ĝojo levi nian animon? Malĝojo faligis nin? 10. Mallonge, ĉiu ago niaflanke estas farita laŭ la ordono de malvirteco aŭ virto. Nur korpo povas kontroli aŭ perforte influ alian korpon. La bono de la korpo estas korpa; la bono de homo rilatas al lia korpa bono; tial, ĝi estas korpa.

11. Nun, kiam mi humuris viajn dezirojn, mi antaŭvidos vian rimarkon, kiam vi diros: "Kia ludo de peonoj!" Ni obtuza nian fajnan randon per tiaj superflujaj okupoj; ĉi tiuj aferoj igas

homojn lertaj, sed ne bonaj. **12.** Saĝo estas pli klara ol tio; ne, estas klare pli bone uzi literaturon por la plibonigo de la menso, anstataŭ malŝpari la filozofion mem, kiel ni malŝparas aliajn klopodojn por superflujaj aferoj. Same kiel ni suferas de troo en ĉio, tiel ankaŭ ni suferas de troo en literaturo; tiel ni lernas niajn lecionojn, ne por la vivo, sed por la prelegejo. Adiaŭ.

CVII. Pri Obeo al la Universala Volo

1. Kie estas tiu via prudento? Kie tiu lerteco en ekzamenado de aferoj? Tiu grandeco de animo? Ĉu vi venis por esti turmentita de bagatelo? Viaj sklavoĵoj rigardis vian absorbado en komerco kiel ŝancon por ili forkuri. Nu, se viaj amikoj trompis vin (ĉar tute lasu ilin havi la nomon, kiun ni erare donis al ili, kaj tiel nomu ilin, por ke ili pli hontu pro ne esti tiaj amikoj) - se viaj amikoj, mi ripetas, trompis vin, al ĉiuj viaj aferoj io mankas; kiel estas, nur mankas al vi viroj, kiuj difektis viajn proprajn klopodojn kaj konsideris vin ŝarĝa por viaj najbaroj. 2. Neniu el ĉi tiuj aferoj estas nekutima aŭ neatendita. Estas same sencece esti estingita de tiaj eventoj, kiel plendi pri ŝpruciĝo sur la strato aŭ pri malpurigi en la koto. La programo de la vivo estas sama kiel tiu de banejo, homamaso aŭ vojaĝo: foje oni ĵetos al vi aferojn, kaj foje ili batos vin hazarde. La vivo ne estas delikata komerco. Vi komencis longan vojaĝon; vi nepre glitos, kolizios, falos, laciĝos kaj krios: "Ho por Morto!" - aŭ alivorte, rakonti mensogojn. En unu etapo vi postlasos kamaradon, en alia vi entombigos iun, en alia vi estos timema. Ĝuste meze de tiaspecaj stumbloj vi devas eliri ĉi tiun krudan vojaĝon.

3. Ĉu oni deziras morti? La menso estu preta renkonti ĉion; sciigu ĝin, ke ĝi atingis la altaĵojn, ĉirkaŭ kiuj ludas la tondro. Sciigu ĝin, ke ĝi alvenis kien -

Malĝojo kaj venĝa zorgo starigis sian sofion, kaj pala malsano loĝas, kaj terura Maljuneco.

Kun tiaj samideanoj vi devas pasigi viajn tagojn. Evitu ilin vi ne povas, sed malestimu ilin vi povas. Kaj vi malestimos ilin, se vi ofte pripensos kaj antaŭvidas la estontecon. 4. Ĉiu proksimiĝas kuraĝe al danĝero, kiun li antaŭ longe preparis sin renkonti, kaj eltenas eĉ malfacilaĵojn, se li antaŭe ekzercis kiel ilin renkonti. Sed male, la nepreparitaj estas panikitaj eĉ ĉe la plej bagatelaj aferoj. Ni devas zorgi, ke nenio venos sur nin neantaŭvidite. Kaj ĉar la aferoj estas des pli seriozaj kiam ili estas nekonataj, kontinua pripensado donos al vi la potencon, negrave kia malbono estu, ne ludi la nelernigitan knabon.

5. "Miaj sklavoĵoj forkuris de mi!" Jes, aliaj homoj estis rabitaj, ĉantaĝitaj, mortigitaj, perfiditaj, piedfrapitaj, atakitaj per veneno aŭ per kalumnio; negrave kian problemon vi mencias, tio okazis al multaj. Denove, estas multnombraj specoj de misiloj kiuj estas ĵetitaj al ni. Kelkaj estas plantitaj en ni, kelkaj estas svingitaj kaj en ĉi tiu sama momento estas survoje, iuj kiuj estis destinitaj por aliaj viroj paŝtiĝas nin anstataŭe. 6. Ni ne devus manifesti surprizon pri ia kondiĉo, en kiu ni naskiĝas, kaj pri kiu neniu devas priplori, simple ĉar ĝi estas egale ordonita por ĉiuj. Jes, mi diras, same ordonita; ĉar homo povus sperti eĉ tion, kion li saviĝis. Kaj egala leĝo konsistas, ne el tio, kion ĉiuj spertis, sed el tio, kio estas demetita por ĉiuj. Nepre preskribi por via menso ĉi tiun senton de egaleco; ni devus sen plendo pagi la imposton de nia morteco.

7. Vintro alportas malvarman veteron; kaj ni devas tremi. Somero revenas, kun sia varmo; kaj ni devas ŝviti. Nesezona vetero ĉagrenas la sanon; kaj ni devas malsani. En iuj lokoj ni povas renkonti sovaĝajn bestojn, aŭ kun homoj, kiuj estas pli detruaj ol ĉiuj bestoj. Inundoj, aŭ fajroj, kaŭzos al ni perdon. Kaj ni ne povas ŝanĝi ĉi tiun ordon de aferoj; sed tio, kion ni povas fari, estas akiri fortajn korojn, indajn je bonaj homoj, tiel kuraĝe elportante hazardon kaj metante nin en harmonio kun la Naturo. 8. Kaj la Naturo moderigas ĉi tiun mondregnon, kiun vi vidas, per ŝiaj ŝanĝigantaj sezonoj: klara vetero sekvas nubaj; post trankvilo, venas la ventego; la ventoj blovas laŭvice; tago sukcesas nokto; iuj el la ĉielaj korpoj leviĝas, kaj iuj subiras. Eterneco konsistas el maloj.

9. Ĝuste al ĉi tiu leĝo devas alĝustigi niaj animoj, tion ili sekvu, tion ili devas obei. Kio ajn okazos, supozu, ke ĝi nepre okazos, kaj ne pretu insulti la Naturon. Tion, kion vi ne povas reformi, estas plej bone elteni, kaj senplende ĉeesti la Dion, sub kies gvido ĉio progresas; ĉar ĝi estas malbona soldato, kiu grumblas sekvante sian komandanton. 10. Tial ni bonvenigu niajn ordonojn kun energio kaj vigleco, nek ĉesu sekvi la naturan kurson de ĉi tiu plej bela universo, en kiu estas teksitaj ĉiuj niaj estontaj suferoj.

Ni alparolu Jupitero'n, la piloton de tiu ĉi mondamaso, kiel faris nia granda Cleanthes en tiuj plej elokventaj linioj – linioj kiujn mi permesos al mi redoni en la latina, laŭ la ekzemplo de la elokventa Cicerono. Se ili plaĉas al vi, profitu ilin la plej grandan parton; se ili malplaĉos al vi, vi komprenos, ke mi simple sekvis la praktikon de Cicerono:

11. Gvidu min, ho Majstro de la altaj ĉieloj,

*Mia Patro, kien ajn Vi volas.
Mi ne ŝanceliĝos, sed rapide obeos.
Kaj kvankam mi ne volus, mi iros kaj suferos,
En peko kaj malĝojo, kion mi povus fari
En nobla virto. Jes, la volonta animo
Sorto gvidas, sed la nevola trenas.*

12. Ni vivu tiel kaj parolu tiel; la Sorto trovu nin pretaj kaj viglaj. Jen via granda animo – la homo, kiu sin transdonis al la Sorto; aliflanke, tiu homo estas malfortulo kaj degenerulo, kiu luktas kaj kalumnias la ordon de la universo kaj preferus reformi la diojn ol reformi sin. Adiaŭ.

CVIII. Pri la Alproksimiĝoj al Filozofio

1. La temo pri kiu vi demandas min estas unu el tiuj, kie nia sola zorgo pri scio estas havi la scion. Tamen, ĉar ĝi ĝis nun koncernas nin, vi rapidas; vi ne pretas atendi la librojn, kiujn mi ĉi-momente aranĝas por vi, kaj kiuj ampleksas la tutan fakon de moralfilozofio. Mi sendos al vi la librojn tuj; sed mi, antaŭ ol fari tion, skribos kaj rakontos al vi, kiel oni devas reguligi ĉi tiun entuziasmon lerni, per kiu mi vidas, ke vi flamas, por ke ĝi ne eniru sian vojon. 2. Aferoj ne estas kolekteblaj hazarde; nek ili estu avide atakitaj en la amaso; oni alvenos al kono de la tuto studante la partojn. La ŝarĝo devus esti taŭga al via forto, nek vi devas trakti pli ol vi povas adekvate manipuli. Sorbi ne ĉion, kion vi deziras, sed ĉion, kion vi povas teni. Nur estu sana, kaj tiam vi povos teni ĉion, kion vi deziras. Ĉar ju pli la menso ricevas, des pli ĝi vastiĝas.

3. Tio estis la konsilo, mi memoras, kiun Atalo donis al mi en la tagoj, kiam mi preskaŭ sieĝis lian klasĉambron, la unua alveninta kaj la lasta foririnta. Eĉ dum li paŝadis supren kaj malsupren, mi defius lin al diversaj diskutoj; ĉar li ne nur tenis sin alirebla por siaj lernantoj, sed renkontis ilin duonvoje. Liaj vortoj estis: "La sama celo devus posedi kaj majstron kaj akademiulon - ambicion en unu kazo antaŭenigi, kaj en la aliaj progresi." 4. Kiu studas kun filozofo, tiu kunportu ĉiutage iun bonan aferon: li ĉiutage revenu hejmen pli sana homo, aŭ en la maniero fariĝi pli sana. Kaj li tiel revenos; ĉar unu el la funkcioj de la filozofio estas helpi ne nur tiujn, kiuj studas ŝin, sed ankaŭ tiujn, kiuj kuniĝas kun ŝi. Kiu iras en la suno, kvankam li ne por tiu celo, tiu devas esti sunbruligita. Kiu frekventas la parfumisto kaj restadas eĉ por mallonga tempo, kunportos la odoron de la loko. Kaj tiu, kiu sekvas filozofon, nepre ricevos el tio ian utilon, kiu helpas al li kvankam li estas malŝata. Marku tion, kion mi diras: "remis", ne "rezistema".

5. "Kion do?" vi diras: "ĉu ni ne konas iujn homojn, kiuj sidis dum multaj jaroj ĉe la piedoj de filozofo kaj tamen ne akiris la plej etan nuancon de saĝo?" Kompreneble mi konas tiajn virojn. Estas ja persistaj sinjoroj, kiuj tenas ĝin; Mi ne nomas ilin lernantoj de saĝuloj, sed nur "okupantoj". 6. Iuj el ili venas por aŭdi kaj ne por lerni, same kiel nin allogas la teatro por kontentigi la plezurojn de la orelo, ĉu per parolado, ĉu per kanto, ĉu per teatraĵo. Ĉi tiu klaso, kiel vi vidos, konsistigas grandan parton de la aŭskultantoj, kiuj rigardas la prelegejon de la filozofo nur kiel ian ripozejon por sia libertempo. Ili ne intencas flankenmeti tie iujn kulpojn, aŭ ricevi regulon de vivo, per kiu ili povas testi siajn karakterojn; ili nur deziras plene ĝui la ĝojojn de la orelo. Kaj tamen iuj alvenas eĉ kun kajeroj, ne por depreni la aferon, sed nur la vortojn, por ke ili baldaŭ ripetadu ilin al aliaj kun tiel malmulte da profito al tiuj, kiel ili mem ricevis kiam ili aŭdis ilin. 7. Certa nombro estas ekscitita de altsonaj frazoj, kaj adaptiĝas al la emocioj de la parolanto kun vigla ŝanĝo de vizaĝo kaj menso – same kiel la senbrunaj frigiaj pastroj kiuj kutimas esti vekitaj de la sono de fluto kaj frezeziĝas laŭ ordono. Sed la vera aŭskultanto estas ravita kaj ekscitita de la beleco de la temo, ne de la tintado de malplenaj vortoj. Kiam aŭdaca vorto estas eldirita spite al morto, aŭ aĉa ĵeto spite al Fortuno, ni ĝojas agi tuj laŭ tio, kion ni aŭdis. Homoj estas impresitaj de tiaj vortoj, kaj fariĝas tio, kion ili estas ordonitaj esti, se nur la impresio restu en la menso, kaj se la loĝantaro, kiu malkuraĝigas honorindajn aferojn, ne tuj embuskas por rabi ilin de ĉi tiu nobla impulso; nur malmultaj povas porti hejmen la mensan sintenon, per kiu ili estis inspiritaj. 8. Estas facile vekti aŭskultanton, por ke li aspiru justecon; ĉar la Naturo metis la fundamentojn kaj plantis la semojn de virto en ni ĉiuj. Kaj ni ĉiuj naskiĝas al ĉi tiuj ĝeneralaj privilegioj; tial, kiam la stimulo estas aldonita, la bona spirito moviĝas kvazaŭ ĝi estus liberigita de ligoj. Ĉu vi ne rimarkis, kiel la teatro reeĥas kiam ajn oni parolas iujn vortojn, kies veron ni ĝenerale aprezas kaj unuanime konfirmas?

9. Al la malriĉuloj multe mankas; al la avida viro mankas ĉio.

Avida homo faras bonon al neniuj; li faras plej malbonan al si mem.

Ĉe tiaj versoj kiel ĉi tiuj, via plej malbona avarulo aplaŭdas kaj ĝojas aŭdi siajn proprajn pekojn insultitaj. Kiam pli vi opinias, ke tio validas, kiam tiaj aferoj estas eldiritaj de filozofo, kiam li enkondukas versojn inter siajn sanigajn preskribojn, por ke li tiel igu tiujn versojn pli efike sinki en la menson de la novfido! **10.** Cleanthes kutimis diri: "Kiel nia spiro produktas pli laŭtan sonon kiam ĝi pasas tra la longa kaj mallarĝa malfermo de la trumpeto kaj eskapas per truo kiu larĝiĝas ĉe la fino, eĉ tiel la katenaj reguloj de poezio klarigas nian signifon." La samaj vortoj estas pli senzorge akceptataj kaj malpli impresigas nin, kiam ili estas parolataj en prozo; sed kiam oni aldonas metron kaj kiam regula prozodio kunpremis noblan ideon, tiam la sama penso venas, kvazaŭ, rapidanta pli plena. **11.** Ni multe parolas pri malestimi monon, kaj ni donas konsilojn pri ĉi tiu temo en la plej longaj paroladoj, por ke la homaro kredu verajn riĉaĵojn, ke ekzistas en la menso kaj ne en sia bankkonto, kaj ke la homo, kiu sin adaptiĝas al sia svelta, signifas kaj riĉigas sin per malgranda sumo, estas la vere riĉulo; sed niaj mensoj estas frapitaj pli efike kiam tia verso estas ripetita:

Li bezonas nur malmulte, kiu deziras nur malmulte. Aŭ, Li havas sian deziron, kies deziro inkluzivas nenion, konservu tion, kio sufiĉas.

12. Kiam ni aŭdas tiajn vortojn, ni estas kondukita al konfeso de la vero.

Eĉ homoj, laŭ kies opinio nenio sufiĉas, miras kaj aplaŭdas, kiam ili aŭdas tiajn vortojn, kaj ĵuras eternan malamon kontraŭ mono. Kiam vi vidis ilin tiel disponitaj, frapu hejmen, tenu ilin, kaj ŝarĝu ilin per ĉi tiu devo, forlasante ĉiujn duoblajn signifojn, silogismojn, harojn, kaj la aliajn flankajn montrojn de neefika saĝeco. Prediku kontraŭ avido, prediku kontraŭ alta vivo; kaj kiam vi rimarkas, ke vi progresis kaj impresis la mensojn de viaj aŭskultantoj, kuŝu ankoraŭ pli forte. Vi ne povas imagi kiom da progreso povas esti kaŭzita de tiaspeca alparolo, kiam vi intencas resanigi viajn aŭskultantojn kaj estas absolute dediĉitaj al iliaj plej bonaj interesoj. Ĉar kiam la menso estas juna, oni povas plej facile gajni tion, kio estas honorinda kaj justa; vero, se ŝi povas akiri taŭgan advokanton.

13. Ĉiuokaze, kiam mi aŭdis Attalus denunci pekon, eraron kaj la malbonojn de la vivo, mi ofte kompatis la homaron kaj rigardis Attalus kiel noblan kaj majestatan estaĵon, – super niaj mortaj altecoj. Li nomis sin reĝo, sed mi opiniis lin pli ol reĝo, ĉar li rajtis juĝi reĝojn. **14.** Kaj vere, kiam li komencis subteni malriĉecon, kaj montri kiam senutila kaj danĝera ŝarĝo estis ĉio, kio superis la mezuron de nia bezono, mi ofte deziris forlasi lian prelegĉambron malriĉa homo. Kiam ajn li punis niajn plezurerĉajn vivojn, kaj laŭdis personan purecon, moderecon en dieto kaj menson liberan de necesoj, por ne paroli pri kontraŭleĝaj, plezuroj, venis sur min la deziro limigi miajn manĝaĵojn kaj trinkaĵojn. **15.** Kaj tial kelkaj el ĉi tiuj kutimoj restis ĉe mi, Lucilio. Ĉar mi planis mian tutan vivon kun granda rezolucio. Kaj poste, kiam mi revenis al la devoj de civitano, mi ja konservis kelkajn el tiuj bonaj rezolucioj. Tial mi por ĉiam forlasis ostrojn kaj fungojn: ĉar ili ne estas vere manĝaĵo, sed estas gustoj por ĉikani la satan stomakon por plu manĝi, kiel estas la fantazio de bongustaj kaj tiuj, kiuj plenigas sin preter siaj digestaj povoj: ĝi rapide, kaj rapide! **16.** Tial mi ankaŭ dum mia vivo evitis parfumojn; ĉar la plej bona odoro por la persono tute ne estas odoro. Tial mia stomako ne konas vinon. Tial mi dum mia vivo evitis la banon, kaj kredis, ke malgrasigi la korpon kaj ŝviti ĝin en maldikecon estas

samtempe neprofita kaj virineca. Aliaj resolucioj estas rompitaĵoj, sed finfine tiel, ke, en kazoj, kie mi ĉesis praktiki abstinadon, mi observis limon, kiu ja estas apud la abstinado; eble estas eĉ iom pli malfacila, ĉar estas pli facile por la volo tute fortranĉi iujn aferojn, ol uzi ilin kun sindeteno.

17. Ĉar mi komencis klarigi al vi, kiom pli granda estis mia impulso alproksimiĝi al filozofio en mia juneco ol daŭrigi ĝin en mia maljuneco, mi ne hontos rakonti al vi, kian ardan fervoron Pitagoro inspiris al mi. Sotion kutimis rakonti al mi kial Pitagoro sin detenis de bestmanĝaĵo, kaj kial, en pli postaj tempoj, Sextius faris ankaŭ. En ĉiu kazo, la kialo estis malsama, sed ĝi estis en ĉiu kazo nobla kialo. **18.** Sextius kredis, ke la homo havas sufiĉan nutraĵon sen recurri al sango, kaj ke kutimo de krueleco formiĝas kiam ajn buĉado estas praktikata por plezuro. Cetere, li pensis, ke ni devas limigi la fontojn de nia lukso; li argumentis ke varia dieto estis kontraŭa al la leĝoj de sano, kaj estis maltaŭga al niaj konstitucioj. **19.** Pitagoro, aliflanke, opiniis ke ĉiuj estaĵoj estis inter-rilataj, kaj ke ekzistis sistemo de interŝanĝo inter animoj kiuj transmigris de unu korpa formo en alian. Se oni povas kredi lin, neniu animo pereas aŭ ĉesas de siaj funkcioj entute, krom eta intervalo - kiam ĝi estas verŝita de unu korpo en alian. Ni povas demandi en kiu tempo kaj post kiaj sezonoj de ŝanĝo la animo revenas al la homo, kiam ĝi vagis tra multaj loĝejoj; sed intertempe, li timigis homojn pri kulpo kaj parricido, ĉar ili povus, sen scii tion, ataki la animon de gepatro kaj vundi ĝin per tranĉilo aŭ per dentoj - se, kiel eblas, la rilata spirito loĝas provizore en ĉi tiu peceto da karno! **20.** Kiam Sotion estis elmetita ĉi tiun doktrinon, kompletigante ĝin per siaj propraj pruvoj, li diris: "Vi ne kredas, ke animoj estas atribuitaj, unue al unu korpo kaj poste al alia, kaj ke nia tiel nomata morto estas nur ŝanĝo de restadejo? Vi ne kredas, ke en brutoj, a en sovaaj bestoj, a en kreitaĵoj de la profundo, povas restadi la animo de tiu, kiu iam estis homo? Vi ne kredas, ke nenio sur ĉi tiu tero estas neniigita, sed nur ŝanĝas sian hantast? Kaj ke ankaŭ bestoj havas ciklojn de progreso kaj, se tiel diri, orbiton por siaj animoj, ne malpli ol la ĉielaj korpoj, kiuj turniĝas en fiksitaj cirkvitoj? Grandaj homoj kredis al ĉi tiu ideo; **21.** tial, tenante vian propran vidpunkton, tenu la tutan demandon en halto en via menso. Se la teorio estas vera, estas signo de pureco deteni sin de manĝado de karno; se ĝi estas malvera, ĝi estas ekonomio. Kaj kian malbonon faras al vi doni tian kredon? Mi nur senigas vin de manĝaĵo, kiu subtenas leonojn kaj vulturojn."

22. Mi pleniĝis de ĉi tiu instruo, kaj komencis deteni min de bestoj; je la fino de jaro la kutimo estis tiel agrabla kiel facila. Mi komencis senti, ke mia menso estas pli aktiva; kvankam mi hodiaŭ ne pozitive konstatus, ĉu vere estis aŭ ne. Ĉu vi demandas, kiel mi forlasis la praktikon? Estis jene: La tagoj de mia juneco koincidis kun la frua parto de la regado de Tiberio Cezaro. Kelkaj fremdaj ritoj estis en tiu tempo inaŭguritaj, kaj abstinado de certaj specoj de bestmanĝaĵo estis fiksitaj kiel pruvo de intereso en la stranga kulto. Do laŭ la peto de mia patro, kiu ne timis persekuton, sed kiu abomenis filozofion, mi revenis al miaj antaŭaj kutimoj; kaj ne estis tre malfacile instigi min manĝi pli komforte.

23. Attalo kutimis rekomendi kusenon, kiu ne cedis al la korpo; kaj nun, kiel mi estas maljuna, mi uzas tian tiel forte, ke ĝi post premo lasas neniun spuron. Ĉion ĉi mi menciis por montri al vi, kiel fervoraj estas la novfidoj rilate siajn unuajn impulsojn al la plej altaj idealoj, kondiĉe ke iu faru sian rolon por ilin admoni kaj ekbruligi ilian ardon. Estas ja eraroj faritaj, pro la kulpo de niaj konsilistoj, kiuj instruas nin kiel debati kaj ne kiel vivi; estas ankaŭ eraroj faritaj de la lernantoj, kiuj venas al siaj instruistoj por disvolvi ne sian animon, sed sian saĝecon. Tiel la studo de saĝo fariĝas la studo de vortoj.

24. Nun multe diferencas, kion vi pensas, kiam vi alproksimiĝas al difinita temo. Se viro devas esti akademiulo, kaj ekzamenas la verkojn de Virgilio, li ne interpretas la noblan trairejon.

Tempo forflugas, kaj ne povas esti restarigita en la jena senco: "Ni devas vekigi; krom se ni rapidos, ni restos malantaŭe. La tempo ruliĝas rapide antaŭen, kaj ruliĝas nin kun ĝi. Ni estas rapidantaj ne sciante pri nia sorto; ni aranĝas ĉiujn niajn planojn por la estonteco, kaj sur la rando de krutaĵo estas trankvilaj." Anstataŭ tio, li atentigas nin, kiom ofte Vergil, parolante pri la rapideco de la tempo, uzas la vorton "muŝoj" (*fugit*).

La plej elektitaj tagoj de malfeliĉa homa vivo
Flugu unue; Malsano kaj maldolĉa maldolaŭ sukcesas,
Kaj penado, ĝis kruda morto malĝentile forkaptos ĉion.

25. Tiu, kiu konsideras ĉi tiujn liniojn en la spirito de filozofa, komentis la vortojn en ilia propra senco: "Vergil neniam diras: "La tempo pasas", sed "La tempo flugas", ĉar ĉi tiu lasta estas la plej rapida speco de movo, kaj en ĉiukaze niaj plej bonaj tagoj estas la unuaj forkaptitaj; kial do ni hezitas movi nin, por ke ni povu sekvi ĉi tiun plej rapidan el ĉiuj rapidaj aferoj?" La bono preterflugas kaj la malbono prenas sian lokon. 26. Kiel la plej pura vino fluas el la supro de la kruĉo kaj la plej densa skorio kuŝas ĉe la fundo; do en nia homa vivo, tio kio estas plej bona venas unue. Ĉu ni permesu al aliaj homoj trinki la plej bonan, kaj konservi la skoron por ni? Lasu ĉi tiun frazon algluiĝi al via animo; vi devus esti kontentigita per tio kvazaŭ ĝi estus eldirita de orakolo:

Ĉiu plej bona tago de malfeliĉa homa vivo
Flugas unue.

27. Kial "plej elekta tago"? Ĉar kio venos estas necerta. Kial "plej elekta tago"? Ĉar en nia juneco ni kapablas lerni; ni povas fleksi al pli noblaj celoj mensojn, kiuj estas pretaj kaj ankoraŭ flekseblaj; ĉar ĉi tiu estas la tempo por laboro, la tempo por teni nian menson okupita en studo kaj en ekzercado de niaj korpoj kun utila peno; ĉar tio, kio restas, estas pli malvigla kaj mankas en spirito – pli proksime al la fino.

Ni do strebu kun ĉia kuraĝo, preterlasante altirojn cetere; ni baraktu kun unu sola celo, por ke, postlasante nin, ni tro malfrue komprenu la rapidecon de la rapidfluga tempo, kies kurson ni ne povas resti. Ĉiu tago, tuj kiam ĝi venos, estu bonvena kiel la plej elekta, kaj ĝi fariĝu nia propra posedo. 28. Ni devas kapti tion, kiu fuĝas. Nun tiu, kiu skanas per klerulo la liniojn, kiujn mi ĵus citis, ne pripensas, ke niaj unuaj tagoj estas la plej bonaj, ĉar la malsano alproksimiĝas kaj la maljuneco pezas sur nin kaj pendas super niaj kapoj, dum ni ankoraŭ pensas pri nia juneco. Li pensas prefere pri la kutima kunmetado de *malsano kaj eld* de Vergil; kaj ja prave. Ĉar maljuneco estas malsano, kiun ni ne povas kuraci. 29. "Krome," li diras al si, "pensu pri la epiteto, kiu akompanas *eld*; Virgilio nomas ĝin *amara*," –

Malsano kaj amara eld sukcesas.
Kaj aliloke Virgilio diras:
Tie loĝas pala malsano kaj maldolĉa arbetajxo.

Ne estas kialo, kial vi miru, ke ĉiu homo povas kolekti el la sama fonto taŭgan materion por siaj propraj studoj; ĉar en la sama herbejo paŝtas la bovino, la hundo ĉasas la leporon, kaj la

cikonio la lacerto. **30.** Kiam la libro de Cicerono *Pri la ŝtato* estas malfermita de filologo, klerulo aŭ filozofio, ĉiu homo daŭrigas sian esploron laŭ sia maniero. La filozofo miras, ke tiom multe oni povus diri en ĝi kontraŭ justeco. La filologo prenas la saman libron kaj komentas la tekston jene: Estis du romaj reĝoj – unu sen patro kaj unu sen patrino. Ĉar ni ne povas decidi, kiu estis la patrino de Servio, kaj Ancus, la nepo de Numa, havas neniun patron registrite. **31.** La filologo notas ankaŭ, ke la oficiro, kiun ni nomas diktatoro, kaj pri kiu ni legas en niaj historioj sub tiu titolo, estis nomita en malnova tempo la *magister populi*; tia estas la nomo ekzistanta hodiaŭ en la aŭguraj arkivoj, pruvita per la fakto ke tiu, kiun la diktatoro elektis kiel vickomandon, estis nomita *magister equitum*. Li rimarkos ankaŭ, ke Romulo renkontis sian finon dum eklipso; ke ekzistis alvoko al la homoj eĉ de la reĝoj (tio estas tiel deklarita en la registro de la papo kaj estas la opinio de aliaj, inkluzive de Fenestella). **32.** Kiam la klerulo malvolvas ĉi tiun saman volumon, li metas en sian kajeron la formojn de vortoj, notante, ke *reapse*, ekvivalenta al *re ipsa*, estas uzata de Cicerono, kaj *seipse* same ofte, kio signifas *se ipse*. Tiam li turnas sian atenton al ŝanĝoj en nuna uzado. Cicerono, ekzemple, diras: "Tiam ke ni estas alvokitaj reen de la kalkso mem per lia interrompo." Nun la linion en la cirko, kiun ni nomas la *kereto* estis nomita la calx de homoj de antikva tempo. **33.** Denove, li kunigas kelkajn versojn de Ennius, precipe tiujn, kiuj rilatis al Afrikano:

*Homo, al kiu nek amiko nek malamiko povus doni
Pro ĉiuj liaj klopodoj kaj lia faro.*

El ĉi tiu paŝo la erudiciulo deklaras ke li konkludas ke la vorto *opem* signifis antaŭe ne nur *helpon*, sed *klopodojn*. Ĉar Ennius devas signifi, ke nek amiko nek malamiko povus pagi al Scipio rekompencan indan je liaj klopodoj. **34.** Poste, li gratulas sin pro la trovo de la fonto de la vortoj de Virgilio:

Super kies kapo la potenca pordego de la Ĉielo
Tondru

Rimarkante ke Ennius ŝtelis la ideon de Homero, kaj Vergil de Ennius. Ĉar ekzistas pareto de Ennius, konservita en ĉi tiu sama libro de Cicerono, *Pri la ŝtato*:

Se estus ĝuste por mortonto grimpi la regionojn de la Ĉielo, tiam la grandega pordego de la ĉielo malfermiĝas en gloro al *mi*.

35. Sed ke ankaŭ mi, dum mi okupiĝas pri alia tasko, ne povas engliti en la fakon de la filologo aŭ la klerulo, mia konsilo estas jena - ke ĉiu studo de filozofio kaj ĉia legado estu aplikata al la ideo vivi la feliĉan vivon, ke ni ne ĉasu arkaikajn aŭ malproksimegajn vortojn kaj ekscentrajn metaforojn kaj vortfigurojn, sed ke ni serĉu preskribojn, kiuj helpas al ni, eldirojn de kuraĝo kaj spirito, kiuj povas tuj esti transformitaj en faktojn. Ni devus tiel lerni ilin, ke vortoj fariĝu faroj. **36.** Kaj mi opinias, ke neniu traktis la homaron pli malbone ol tiu, kiu studis filozofion, kvazaŭ ĝi estus ia komercebla komerco, kiu vivas en malsama maniero ol tiu, kiun li konsilas. Ĉar tiuj, kiuj respondecas pri ĉiu kulpo, kiun ili punas, reklamas sin kiel ŝablonojn de senutila trejnado. **37.** Tia instruisto povas helpi min ne pli ol marmalsana piloto povas esti efika en ŝtormo. Li devas teni la tilon, kiam la ondoj ĵetas lin; li devas kvazaŭ lukti kun la maro; li devas kuntiri siajn velojn kiam la ventego furiozas; por kio utilas al mi timigita kaj vomanta *stiristo*? Kaj kiom pli granda, vi opinias, estas la ŝtormo de la vivo ol tiu, kiu ĵetas ian ŝipon! Oni devas stiri, ne paroli.

Ĉiuj vortoj, kiujn ĉi tiuj viroj eldiras kaj ĵonglas antaŭ aŭskultanta homamaso, apartenas al aliaj. **38.** Ili estas parolitaj de Platono, parolataj de Zenono, parolitaj de Krizipo aŭ de Posidonio, kaj de tuta amaso da stoikuloj same multaj kiel bonegaj. Mi montros al vi, kiel homoj povas pruvi, ke iliaj vortoj estas propraj: estas farante tion, pri kio ili parolis. Ĉar do mi donis al vi la mesaĝon, kiun mi volis transdoni al vi, mi nun kontentigos vian avidon kaj rezervos por nova letero kompletan respondon al via alvoko; por ke vi ne proksimiĝu en kondiĉo de laceco al temo, kiu estas dorna kaj kiun oni devas sekvi per atenta kaj zorgema orelo. Adiaŭ.

CIX. Pri la Kunularo de Saĝuloj

1. Vi esprimis deziron scii, ĉu saĝulo povas helpi saĝulon. Ĉar ni diras, ke la saĝulo estas tute dotita per ĉiu bono kaj atingis perfektecon; sekve, staras la demando, kiel eblas al iu helpi homon, kiu posedas la Superan Bonon.

Bonaj viroj estas reciproke helpemaj; ĉar ĉiu donas praktikon al la virtoj de la alia kaj tiel konservas la saĝon sur sia ĝusta nivelo. Ĉiu bezonas iun, kun kiu li povas fari komparojn kaj esplorojn. 2. Lertaj luktistoj estas tenitaj ĝis la marko per praktiko; muzikisto estas instigita al ago per unu de egala lerteco. Ankaŭ la saĝulo bezonas konservi siajn virtojn en ago; kaj kiel li instigas sin fari aferojn, tiel li estas instigita de alia saĝulo. 3. Kiel saĝulo povas helpi alian saĝulon? Li povas akceli siajn impulsojn, kaj montri al li ŝancojn por honorinda agado. Krome, li povas evoluigi kelkajn el siaj propraj ideoj; li povas transdoni tion, kion li malkovris. Ĉar eĉ ĉe la saĝulo ĉiam restos io por malkovri, ion, al kio lia menso povas fari novajn entreprenojn.

4. Malbonuloj malbonigas malbonulojn; ĉiu malbonigas la alian vekante sian koleron, aprobante sian maldikecon kaj laŭdante siajn plezurojn; malbonaj homoj estas en sia plej malbona stadio kiam iliaj kulpoj estas plej plene miksitaj, kaj ilia malboneco estis, por tiel diri, kunigita en partnereco. Male, do bonulo helpas alian bonulo. "Kiel?" vi demandas. 5. Ĉar li alportos ĝojon al la alia, li plifortigos sian kredon, kaj el la kontemplado de ilia reciproka trankvileco pliiĝos la ĝojo de ambaŭ. Cetere ili komunikos unu al la alia scion pri certaj faktoj; ĉar la saĝulo ne estas ĉioscia. Kaj eĉ se li estus ĉioscia, iu povus elpensi kaj montri ŝparvojojn, per kiuj la tuta afero estas pli facile disvastigita. 6. La saĝulo helpas la saĝulon, ne atentu vin, nur pro sia propra forto, sed pro la forto de la homo, kiun li helpas. Ĉi-lasto, estas vere, povas per si mem disvolvi siajn proprajn partojn; tamen eĉ tiu, kiu bone kuras, estas helpata de tiu, kiu lin kuraĝigas.

"Sed la saĝulo ne vere helpas la saĝulon; li helpas al si mem. Mi diru al vi ĉi tion: forprenu unu de siaj specialaj povoj, kaj la alia faros nenion." 7. Vi ankaŭ povus, sur tiu bazo, diri, ke dolĉeco ne estas en la mielo: ĉar estas la homo mem, kiu manĝas ĝin, kiu estas tiel ekipita, kiel lango kaj palato, por gustumi ĉi tiun specon de manĝaĵo, kiu estas. la speciala gusto allogas al li, kaj io alia malplaĉas. Ĉar estas iuj homoj tiom trafita de malsano, ke ili rigardas mielon kiel amara. Ambaŭ viroj estu en bona sano, por ke unu estu helpema kaj la alia taŭga temo por helpo. 8. Denove ili diras: "Kiam la plej alta grado da varmo estas atingita, estas superflue apliki pli da varmo; kaj kiam la Supera Bono estas atingita, estas superflue havi helpanton. Ĉu plene provizita kamparano petas pliajn provizojn de liaj najbaroj? Ĉu soldato, kiu estas sufiĉe armata por iri bone ekipita en agadon, bezonas pliajn armilojn? Tre bone, ankaŭ la saĝulo, ĉar li estas sufiĉe ekipita kaj sufiĉe armata por la vivo." 9. Mia respondo al ĉi tio estas, ke kiam oni estas varmigita al la plej alta grado, oni devas esti daŭriginta varmon por konservi la plej altan temperaturon. Kaj se oni kontraŭas, ke varmo estas memkonservanta, mi diras, ke estas grandaj distingo inter la aferoj, kiujn vi komparas; ĉar varmo estas unusola afero, sed helpemo estas multspeca. Denove, varmo ne estas helpata per aldono de plia varmo, por esti varma; sed la saĝulo ne povas konservi sian mensan normon sen interrilato kun amikoj de sia speco - kun kiuj li povas kunhavi sian bonecon. 10. Cetere ekzistas ia reciproka amikeco inter ĉiuj virtoj. Tiel, tiu kiu amas la virtojn de iuj inter siaj kunuloj, kaj siavice elmontras sian propran por esti amata, estas helpema. Kiel aferoj donas plezuron, precipe kiam ili estas honorindaj kaj kiam homoj scias, ke ekzistas reciproka aprobo. 11. Kaj krome, neniu krom saĝulo povas instigi la animon de alia saĝulo en inteligenta maniero, same kiel homo povas esti instigita en racia

maniero nur de homo. Kiel do racio necesas por instigado de racio, tiel, por instigi perfektan racion, necesas perfekta racio.

12. Iuj diras, ke ni estas helpataj eĉ de tiuj kiuj donacas al ni la tiel nomatajn "indiferentajn" profitojn, kiel monon, influon, sekurecon kaj ĉiujn aliajn valorajn aŭ esencajn helpojn por vivi. Se ni tiel argumentas, oni diros, ke la plej malsaĝulo helpas saĝulon. Helpi tamen vere signifas instigi la animon konforme al la Naturo, kaj per la ekscelenco de la instiganto kaj per la ekscelenco de tiu, kiu estas tiel instigita. Kaj ĉi tio ne povas okazi sen avantaĝo ankaŭ al la helpanto. Ĉar en trejnado de la plejboneco de alia, homo devas nepre trejni sian propran. **13.** Sed, por preterlasi el diskuto superajn varojn aŭ aĵojn kiuj ilin produktas, saĝuloj tamen povas esti reciproke helpemaj. Ĉar la nura malkovro de saĝulo fare de saĝulo estas en si mem dezirinda evento; ĉar ĉio bona estas nature kara al la bonulo, kaj tial oni sentas sin afabla kun bonulo kiel oni sentas sin afabla.

14. Necesas, ke mi transiru de tiu ĉi temo al alia, por pruvi mian punkton. Ĉar oni faras la demandon, ĉu la saĝulo pezos siajn opiniojn, aŭ ĉu li petos al aliaj konsilon. Nun li estas devigita fari tion kiam li alproksimiĝas al ŝtataj kaj hejmaj devoj - ĉio, por tiel diri, tio estas mortema. Li bezonas eksterajn konsilojn pri tiaj aferoj, same kiel la kuracisto, la piloto, la advokato aŭ la pledanto de kazoj. Tial, la saĝulo foje helpas la saĝulon; ĉar ili persvados unu la alian. Sed ankaŭ en ĉi tiuj aferoj de granda graveco, - jes, de dia graveco, kiel mi nomis ilin, - la saĝulo ankaŭ povas esti utila diskutante honorindajn aferojn en komuna, kaj kontribuante siajn pensojn kaj ideojn. **15.** Krome, estas konforme al la Naturo montri korinklinon al niaj amikoj, kaj ĝoji pri ilia progresado kvazaŭ ĝi estus absolute nia. Ĉar se ni ne faris tion, eĉ virto, kiu fortiĝas nur per ekzercado de niaj perceptoj, ne restos ĉe ni. Nun la virto konsilas al ni bone aranĝi la estantecon, pripensi la estontecon, pripensi kaj apliki niajn mensojn; kaj tiu, kiu kunportas amikon en konsilion, povas pli facile apliki sian menson kaj pripensi sian problemon.

Tial li serĉos aŭ la perfektan saĝulon aŭ tiun, kiu progresis ĝis punkto limanta al perfekteco. La perfekta saĝulo, krome, helpas nin, se li helpas niajn konsilojn per ordinara bonsenso. **16.** Ili diras, ke homoj vidas pli malproksimen en la aferoj de aliaj ol en siaj propraj. Manko de karaktero kaŭzas ĉi tion ĉe tiuj, kiuj estas blindigitaj de memamo, kaj kies timo en la horo de danĝero forprenas ilian klaran vidon pri tio, kio estas utila; estas kiam homo estas pli trankvila kaj liberigita de timo, ke li komencos esti saĝa. Tamen, estas certaj aferoj, kie eĉ saĝuloj vidas la faktojn pli klare en la kazo de aliaj ol en sia propra. Krome, la saĝulo, kune kun sia kunsagulo, konfirmos la veron de tiu plej dolĉa kaj honorinda proverbo - "ĉiam dezirante kaj ĉiam rifuzante la samajn aferojn": estos nobla rezulto kiam ili eltiros la ŝarĝon "kun egale" jugo."

17. Mi tiel respondis al via postulo, kvankam ĝi estis sub la kapo de temoj kiujn mi inkluzivas en miaj volumoj *Pri Morala Filozofio*. Pripensu, kiel mi ofte kutimas diri al vi, ke estas nenio en tiaj temoj por ni krom mensa gimnastiko. Ĉar mi denove kaj ree revenas al la penso: "Kial tio ĉi faras al mi? Faru min nun pli kuraĝa, pli justa, pli retena! Mi ankoraŭ ne havas la okazon utiligi mian trejnadon; ĉar mi ankoraŭ bezonas la kuraciston. **18.** Kial vi petas de mi senutilan scion? Vi promesis grandajn aferojn; provu min, atentu min! Vi certigis min, ke mi ne teruriĝus kvankam glavoj fulmis ĉirkaŭ mi, kvankam la pinto de la klingo tuŝetis mian gorĝon; vi certigis min, ke mi estos trankvila kvankam fajroj flamus ĉirkaŭ mi, aŭ kvankam subita ventego ekkaptus mian ŝipon kaj portos ĝin trans la tutan maron. Nun bonigu al mi tian traktadon, ke mi malestimu plezuron kaj gloron. Poste vi instruos min ellabori komplikajn problemojn, solvi

dubindajn punktojn, trividi tion, kio ne estas klara; Instruu al mi nun, kion necesas por mi scii!" Adiaŭo.

CX. Pri Vera kaj Falsa Riĉeco

1. El mia vilao ĉe Nomentum mi sendas al vi saluton kaj ordonas al vi konservi sanan spiriton en vi - alivorte, akiri la benon de ĉiuj dioj, ĉar li estas certa pri ilia graco kaj favoro, kiu fariĝis beno al si mem. Forlasu por la nuntempo la kredon de certaj personoj - ke dio estas asignita al ĉiu el ni kiel speco de asistanto - ne dio de regula rango, sed unu de pli malalta grado - unu el tiuj kiujn Ovidio nomas "plebaj dioj. Tamen, flankenigante ĉi tiun kredon, mi volus, ke vi memoru, ke niaj prapatroj, kiuj sekvis tian kredon, fariĝis stoikuloj; ĉar ili asignis Geniulon aŭ Junonon al ĉiu individuo. 2. Pli poste ni esploros, ĉu la dioj havas sufiĉe da tempo por zorgi pri la zorgoj de privataj individuoj; intertempe, vi devas scii, ke ĉu ni estas asignitaj al specialaj gardistoj, ĉu ĉu ni estas neglektitaj kaj konfiditaj al Fortuno, vi povas malbeni homon sen pli peza malbeno ol preĝi, ke li malamiku kun si mem.

Ne estas kialo, tamen, kial vi devus peti la diojn esti malamikaj al iu ajn, kiun vi rigardas kiel inda je puno; ili *estas* malamikaj al tia homo, mi subtenas, kvankam li ŝajnas esti antaŭenigita de ilia favoro. 3. Apliku zorgeman esploron, konsiderante kiel niaj aferoj efektive staras, kaj ne kion homoj diras pri ili; vi tiam komprenos, ke malbonoj pli verŝajne helpas nin ol damaĝi nin. Ĉar kiom ofte tiel nomata aflikto estis fonto kaj komenco de feliĉo! Kiom ofte privilegioj, kiujn ni akceptis kun profunda danko, konstruis por si ŝtupojn ĝis la supro de krutaĵo, ankoraŭ altigantaj homojn jam distingitajn - kvazaŭ ili antaŭe staris en pozicio, de kie ili povus fali sekure! 4. Sed ĝuste ĉi tiu falo havas en ĝi nenion malbonan, se vi konsideras la finon, post kiu la naturo ne metas homon pli malalte. La universala limo estas proksima; jes, estas proksime de ni la punkto, kie la prosperulo estas ĉagrenita, kaj la punkto, kie la malfeliĉulo estas liberigita. Estas ni mem, kiuj etendas ambaŭ ĉi tiujn limojn, plilongigante ilin per niaj esperoj kaj per niaj timoj.

Se tamen vi estas saĝa, mezuru ĉion laŭ la stato de homo; limigu samtempe kaj viajn ĝojojn kaj viajn timojn. Krome, indas ne longe ĝoji pri io, por ke vi longe ne timu ion. 5. Sed kial mi limigas la amplekson de ĉi tiu malbono? Ne estas kialo, kial vi devus supozi, ke io ajn estas timinda. Ĉiuj ĉi tiuj aferoj, kiuj nin ekscitas kaj malhelpas nin, estas malplenaj aferoj. Neniu el ni kribris la veron; timon ni transdonis unu al la alia; neniu kuraĝis alproksimiĝi al la objekto, kiu kaŭzis lian timon, kaj kompreni la naturon de lia timo - jes, la bonon malantaŭ ĝi. Tial malvero kaj vanteco ankoraŭ akiras krediton - ĉar ili ne estas refutitaj. 6. Ni konsideru, ke indas rigardi atente la aferon; tiam estos klare, kiel pasemaj, kiel necertaj kaj kiel sendanĝeraj estas la aferoj, kiujn ni timas. La perturbo en niaj spiritoj estas simila al tiu, kiun Lukrecio detektis:

Kiel knaboj, kiuj kliniĝas timigitaj en la mallumo,
Do plenkreskuloj en la lumo de la tago sentas timon.

Kio do? Ĉu ni ne estas pli malsaĝaj ol ĉiu infano, ni, kiuj "en la lumo de la tago sentas timon"? 7. Sed vi eraris, Lukrecio; ni ne timas en la taglumo; ni igis ĉion en staton de mallumo. Ni vidas nek kio vundas nek kio profitas al ni; dum nia tuta vivo ni fuŝas, nek haltante nek tretante pli zorge pro tio. Sed vi vidas, kia frenezo estas kuri antaŭen en la mallumo. Efektive, ni intencas revoki nin de pli granda distanco; kaj kvankam ni ne konas nian celon, tamen ni rapidas kun sovaĝa rapideco en la direkto, kien ni streĉas.

8. La lumo tamen povas ekbrili, se ni volas. Sed tia rezulto povas okazi nur unumaniere - se ni akiras per scio ĉi tiun konatecon kun aferoj diaj kaj homaj, se ni ne nur inundas nin, sed ni

tremas en tio, se homo revizias la samajn principojn kvankam li komprenas ilin kaj aplikas ilin denove kaj denove al si, se li esploris kio estas bona, kio estas malbona, kaj kio malvere estis tiel rajtigita; kaj, fine, se li esploris honoron kaj malnoblecon, kaj Providencon. **9.** La gamo de la homa inteligenteco ne estas limigita ene de ĉi tiuj limoj; ĝi povas ankaŭ esplori ekster la universo - ĝia celo kaj ĝia fonto, kaj la ruino al kiu la tuta naturo rapidas tiel rapide. Ni retiris la animon de ĉi tiu dia kontemplado kaj trenis ĝin en malbonajn kaj humilajn taskojn, por ke ĝi estu sklavo de avideco, por ke ĝi forlasu la universon kaj ĝiajn limojn, kaj, sub la ordono de majstroj, kiuj provas ĉion eblajn skemojn, piki sub la tero kaj serĉi kian malbonon ĝi povas elfosi el ĝi - malkontenta pri tio, kio estis libere ofertita al ĝi.

10. Nun Dio, kiu estas la Patro de ni ĉiuj, pretigis al niaj manoj tion, kion Li intencis por nia bono; li ne atendis ian serĉon de nia flanko, kaj li memvole donis ilin al ni. Sed tion, kio estus malutila, li enterigis profunde en la teron. Ni povas plendi pri nenio krom ni mem; ĉar ni elmetis la materialojn por nia detruo, kontraŭ la volo de la Naturo, kiu kaŝis ilin de ni. Ni ligis super niaj animoj al plezuro, kies servo estas la fonto de ĉia malbono; ni fordonis nin al memserĉado kaj reputacio, kaj al aliaj celoj, kiuj estas same senutilaj kaj senutilaj.

11. Kion do mi nun instigas vin fari? Nenio nova – ni ne klopodas trovi kuracojn kontraŭ novaj malbonoj – sed ĉi tio antaŭ ĉio: nome klare vidi mem, kio estas necesa kaj kio estas superflua. Kio estas necesa, ĉie renkontos vin; kio estas superflua, oni devas ĉiam ĉasi – kaj kun granda klopodo. **12.** Sed ne estas kialo, kial vi tro flatu vin, se vi malŝatas orumitajn kanapoj kaj juvelitajn meblojn. Ĉar kia virto kuŝas en malestimi senutilajn aferojn? La tempo por admiri vian propran konduton estas kiam vi venis por malestimi la necesajojn. Vi faras nenion grandan, se vi povas vivi sen reĝa pompo, se vi sentas nenian avidon al aproj, kiuj pezas mil funtojn, aŭ al flamengaj langoj, aŭ al la aliaj absurdajoj de lukso, kiu jam laca de ĉasaĵo kuiris tute, kaj elektas malsamajn pecojn de apartaj bestoj; Mi admiros vin nur kiam vi lernis malestimi eĉ la ordinaran panon, kiam vi kredigos al vi, ke herbo kreskas por la bezonoj de homoj same kiel de brutoj, kiam vi ekscios, ke manĝaĵo de la arbopinto povas pleniĝi la ventron - en kiun ni ŝtopas valorajn aferojn kvazaŭ ĝi povus konservi tion, kion ĝi ricevis. Ni devus kontentigi niajn stomakojn sen esti tro belaj. Kiel gravas, kion la stomako ricevas, ĉar ĝi devas perdi ĉion, kion ĝi ricevis? **13.** Vi ĝuas la zorge aranĝitajn bongustaĵojn, kiuj estas kaptitaj sur la tero kaj la maro; iuj pli plaĉas, se ili estas alportataj freŝaj al la tablo, aliaj, se post longa nutrado kaj deviga grasiĝo ili preskaŭ fandiĝas kaj apenaŭ povas reteni sian propran grason. Vi ŝatas la subtile elpensitan guston de ĉi tiuj pladoj. Sed mi certigas al vi, ke tiaj zorge elektitaj kaj diverse spicitaj pladoj, post kiam ili estos enirintaj en la ventron, estos egale preterpasitaj de unu sama korupto. Ĉu vi malestimus la plezurojn manĝi? Tiam konsideru ĝian rezulton! **14.** Mi memoras kelkajn vortojn de Attalo, kiuj ellogis ĝeneralan aplaudon:

"Riĉecoj longe trompis min. Mi kutimis konsterniĝadis, kiam mi ekkaptis ian brilon de ili ĉi tie kaj tie. Mi kutimis pensi, ke ilia kaŝita influo kongruas kun ilia videbla spektaklo. Sed iam, ĉe certa ellaborita distraĵo, mi vidis reliefan verkon en arĝento. kaj oro egalanta la riĉecon de tuta urbo, kaj koloroj kaj tapiŝo elpensitaj por egali objektojn, kiuj superis la valoron de oro aŭ de arĝento - alportitaj ne nur de trans niaj propraj limoj, sed de trans la limoj de niaj malamikoj; unuflanke estis sklavinoj rimarkindaj pro sia trejnado kaj beleco, aliflanke estis amasoj da sklavinoj, kaj ĉiuj aliaj rimedoj kiujn prospera kaj potenca imperio povis proponi post revizio de siaj havaĵoj. Kio alia estas ĉi tio, mi diris al mi, ol ekscito de homaj avidoj, kiuj per si mem provokas volupton? Kio estas la signifo de ĉi tiu tuta montro de mono? Ĉu ni kolektiĝis nur por lerni, kio estas avideco? Miaflanke mi forlasis la lokon kun malpli avido ol kiam mi

eniris. Mi venis por malestimi riĉaĵojn, ne pro ilia senutileco, sed pro ilia etaj. **16.** Ĉu vi rimarkis kiel, ene de kelkaj horoj, tiu programo, kiel ajn malrapida kaj zorge aranĝita, estis finita kaj farita? Ĉu komerco plenigis ĉi tiun tutan vivon nia, kiu ne povis plenigi tutan tagon?

"Mi havis ankaŭ alian penson: la riĉaĵoj ŝajnis al mi tiel senutilaj por la posedantoj kiel por la rigardantoj. **17.** Sekve, mi diras al mi, kiam ajn tia spektaklo blindigas miajn okulojn, kiam ajn mi vidas grandiozan palacon kun bone prizorgita korpo de servistoj kaj belaj portantoj portantaj portilon: Kial miri? Kial gapas pro miro? Ĉio estas spektaklo; tiaj aferoj estas elmontritaj, ne posedataj; dum ili plaĉas, ili forpasas. **18.** Turnu vin prefere al la vera riĉeco. Lerne kontentiĝi per malmulto, kaj krii kun kuraĝo kaj kun grandeco de animo: 'Ni havas akvon, ni havas kaĉon; ni konkuru en feliĉo kun Jupitero mem.' Kaj kial ne, mi petas, fari ĉi tiun defion eĉ sen kaĉo kaj akvo? Ĉar estas mallaŭte fari la feliĉan vivon dependi de arĝento kaj oro, kaj same malbono dependi ĝin de akvo kaj kaĉo. 'Sed,' iuj diros, 'kion mi povus fari sen tiaj aferoj?' **19.** Ĉu vi demandas, kio estas la kuraco kontraŭ manko? Ĝi estas fari malsaton kontentigi malsaton; ĉar, ĉio cetere egala, kia diferenco estas en la malgrandeco aŭ la grandeco de la aferoj, kiuj devigas vin esti sklavo? Kiom gravas kio malmulte estas, ke Fortuno povas rifuzi al vi? **20.** Via mem kaĉo kaj akvo povas fali sub alies jurisdikcio; kaj krome venas libereco, ne al tiu, super kiu la Fortuno havas malgrandan potencon, sed al tiu super kiu ŝi tute ne havas potencon. Jen kion mi volas diri: vi devas sopiri nenion, se vi konkurus kun Jupitero; ĉar Jupitero sopiras nenion."

Jen kion Atalo diris al ni. Se vi pretas pensi ofte pri ĉi tiuj aferoj, vi strebos ne *ŝajni* feliĉa, sed *esti* feliĉa, kaj krome ŝajni feliĉa al vi mem prefere ol al aliaj. Adiaŭ.

CXI. Pri la Vanteco de Mensa Gimnastiko

1. Vi petis min doni al vi latinan vorton por la greka *sophismata*. Multaj provis difini la terminon, sed neniu nomo restis. Ĉi tio estas natura, ĉar la afero mem ne estis akceptita de ni al ĝenerala uzo; la nomo ankaŭ renkontis opozicion. Sed la vorto, kiun uzis Cicerono, ŝajnas al mi plej taŭga: li nomas ilin *cavillationes*. 2. Se viro fordonis sin al ili, li teksas multajn malfacilajn subtilaĵojn, sed faras neniun progreson al vera vivado; li per tio ne fariĝas pli kuraĝa, aŭ pli retenita, aŭ pli alta de spirito.

Tiu, tamen, kiu praktikis filozofion por realigi sian propran kuracon, fariĝas altanima, plena de konfido, nevenkebla kaj pli granda, kiam vi alproksimiĝas al li. 3. Tiu ĉi fenomeno vidiĝas ĉe la altaj montoj, kiuj ŝajnas malpli altaj se rigardataj de malproksime, sed kiuj pruvas klare, kiom altaj estas la pintoj, kiam oni alproksimiĝas al ili; tia, mia kara Lucilio, estas nia vera filozofo, vera per siaj agoj kaj ne per siaj ruzoj. Li staras en alta loko, inda je admiro, alta, kaj vere bonega. Li ne etendas sin aŭ marŝas sur la piedpintoj kiel tiuj, kiuj celas plibonigi sian altecon per trompo, dezirante ŝajni pli alta ol ili vere estas; li estas kontenta pri sia propra grandeco. 4. Kaj kial li ne kontentiĝu, ke li kreskis ĝis tia alteco, ke Fortuno ne povas atingi ŝiajn manojn al ĝi? Li estas do super la teraj aferoj, egala al si en ĉiuj kondiĉoj, – ĉu la fluo de la vivo kuras libera, ĉu li estas ĵetita kaj vojaĝas sur maltrankvilaj kaj malesperaj maroj; sed ĉi tiu firmeco ne povas esti akirita per tiaj haroj, kiujn mi ĵus menciis. La menso ludas kun ili, sed eĉ ne profitas; la menso en tiaj kazoj simple trenas filozofion malsupren de siaj altecoj al la ebena grundo.

5. Mi ne malpermesus al vi foje ekzerci tiajn ekzercojn; sed estu en tempo, kiam vi volas nenion fari. La plej malbona trajto, tamen, kiun ĉi tiuj indulgoj prezentas, estas ke ili akiras specon de memfarita ĉarmo, okupante kaj tenante la animon per montro de subtileco; kvankam tiaj pezaj aferoj postulas nian atenton, kaj tuta vivo ŝajnas apenaŭ sufiĉa por lerni la ununuran principon malestimi la vivon. "Kio? Ĉu vi ne volis diri 'regi' anstataŭ 'malestimi'?" Ne; "regi" estas la dua tasko; ĉar neniu regis lian vivon ĝuste, krom se li unue lernis ĝin malestimi. Adiaŭ.

CXII. Pri Reformado de malmoliĝintaj pekuloj

1. Mi ja zorgas, ke via amiko estu muldita kaj trejnita, laŭ via deziro. Sed li estis prenita en tre malmoligita stato, aŭ pli ĝuste (kaj ĉi tio estas pli malfacila problemo), en tre mola stato, rompita de malbonaj kaj perfortaj kutimoj.

Mi ŝatus doni al vi ilustraĵon el mia propra metio. **2.** Ne ĉiu vinberarbo akceptas la greftprocezon; se ĝi estas malnova kaj kaduka, aŭ se ĝi estas malforta kaj svelta, la vinberarbo aŭ ne ricevos la tranĉaĵon, aŭ ne nutros kaj faros ĝin parto de si, nek alkomodiĝos al la kvalitoj kaj naturo de la greftitaj partoj. Tial ni kutime fortranĉas la vinberbranĉon supergrunde, tiel ke se ni unue ne ricevas rezultojn, ni povas provi duan entreprenon, kaj dum dua provo grefti ĝin sub la tero.

3. Nun ĉi tiu, pri kiu vi skribis al mi vian vorton, ne havas forton; ĉar li dorlotis siajn malvirtojn. Li samtempe fariĝis flaska kaj malmoliĝinta. Li ne povas ricevi racion, nek nutri ĝin. "Sed," vi diras, "li deziras racion memvole." Ne kredu lin. Kompreneble mi ne volas diri, ke li mensogas al vi; ĉar li vere pensas, ke li deziras ĝin. Lukso nur ĉagrenis lian stomakon; li baldaŭ repaciĝos kun ĝi. **4.** "Sed li diras, ke li estas elmetita kun sia iama vivmaniero." Tre verŝajna. Kiu ne estas? Viroj amas kaj malamas siajn malvirtojn samtempe. Estos la ĝusta sezono por juĝi lin, kiam li donis al ni garantion, ke li vere malamas lukson; kiel estas nun, lukso kaj li simple ne parolas. Adiaŭ.

CXIII. Pri la Vigleco de la Animo kaj Ĝiaj Atributoj

1. Vi deziras, ke mi skribu al vi mian opinion pri ĉi tiu demando, pri kiu nia lernejo diskutis – ĉu justeco, kuraĝo, antaŭvidemo kaj la aliaj virtoj, estas vivaĵoj. Per tiaj belaĵoj, mia amata Lucilio, ni pensigis homojn, ke ni akriĝas nian saĝecon je senutilaj objektoj, kaj malŝparas nian libertempon en diskutoj kiuj estos neprofitaj. Mi tamen faros tion, kion vi petas, kaj prezentos la temon kiel rigarditan de nia lernejo. Por mi mem, mi konfesas alian kredon: mi opinias, ke estas certaj aferoj, kiuj konvenas al portanto de blankaj ŝuoj kaj greka mantelo. Sed kiaj estas la kredoj, kiuj ekscitis la antikvulojn, aŭ tiujn, kiujn la antikvuloj instigis por diskuti, mi klarigos al vi.

2. La animo, konsentas homoj, estas vivaĵo, ĉar per si mem ĝi povas igi nin vivaĵoj, kaj ĉar "vivaĵoj" derivis de tio sian nomon. Sed virto estas nenio alia ol animo en certa stato; tial ĝi estas vivanto. Denove, virto estas aktiva, kaj neniu ago povas okazi sen impulso. Kaj se aĵo havas impulson, ĝi devas esti vivanto; ĉar neniu krom vivanto posedas impulson. 3. Respondo al tio estas: "Se virto estas vivanto, tiam virto mem posedas virton." Kompreneble ĝi posedas sian propran memon! Same kiel la saĝulo faras ĉion pro virto, tiel la virto plenumas ĉion pro si mem. "Tiaokaze," ili diras, "ankaŭ ĉiuj artoj estas vivaĵoj, kaj ĉiuj niaj pensoj kaj ĉio, kion la menso komprenas. Tial sekvas, ke multaj miloj da vivaĵoj loĝas en la eta koro de homo, kaj ke ĉiu individuo inter ni loĝas kaj konsistas el tio, aŭ almenaŭ enhavas, multaj vivantaj estaĵoj."

Ĉu vi zorgas pri respondo al ĉi tiu rimarko? Ĉiu el ĉi tiuj estos viva estaĵo; sed ili ne estos multaj apartaj vivaĵoj. Kaj kial? Mi klarigos, se vi aplikos vian subtilecon kaj vian koncentriĝon al miaj vortoj. 4. Ĉiu vivanto devas havi apartan substancon; sed ĉar ĉiuj supre menciitaj aferoj havas ununuran animon, sekve ili povas esti apartaj vivaĵoj sed sen plureco. Mi mem estas vivanto kaj homo; sed vi ne povas diri, ke estas du el mi pro tio. Kaj kial? Ĉar, se tiel estus, ili devus esti du apartaj ekzistadoj. Jen kion mi volas diri: unu devus esti disigita de la alia por produkti du. Sed kiam ajn vi havas tion, kio estas multobla en unu tuto, ĝi falas en la kategorion de ununura naturo, kaj tial estas ununura.

5. Mia animo estas vivanto, kaj ankaŭ mi; sed ni ne estas du apartaj personoj. Kaj kial? Ĉar la animo estas parto de mi mem. Ĝi nur estos kalkulita kiel difinita afero en si mem, kiam ĝi ekzistos per si mem. Sed tiel longe kiel ĝi estos parto de alia, ĝi ne povas esti rigardata kiel malsama. Kaj kial? Mi diros al vi: estas ĉar tio, kio estas malsama, devas esti persona kaj propra al si, tutaĵo kaj kompleta en si. 6. Mi mem konstatis, ke mi estas de malsama opinio; ĉar se oni alprenas ĉi tiun kredon, ne nur la virtoj estos vivaĵoj, sed ankaŭ iliaj kontraŭaj malvirtoj, kaj la emocioj, kiel kolero, timo, ĉagreno kaj suspekto. Ne, la argumento portos nin ankoraŭ plu – ĉiuj opinioj kaj ĉiuj pensoj estos vivaĵoj. Ĉi tio neniel estas akceptebla; ĉar ĉio, kion la homo faras, ne nepre estas la homo mem. 7. "Kio estas Justeco?" homoj diras. Justeco estas animo, kiu sin tenas en certa sinteno. "Do se la animo estas vivanta estaĵo, same estas Justeco." Neniel. Ĉar Justeco estas vere stato, speco de potenco, de la animo; kaj ĉi tiu sama animo aliformiĝas en diversajn similaĵojn kaj ne fariĝas alispeca vivaĵo tiom ofte kiom ĝi agas alimaniere. Nek la rezulto de anima ago estas vivanto. 8. Se Justeco, Braveco kaj la aliaj virtoj havas realan vivon, ĉu ili ĉesas esti vivaĵoj kaj poste rekomencas vivon, aŭ ĉu ili *ĉiam* estas vivaĵoj?

Sed la virtoj ne povas ĉesi esti. Tial estas multaj, eĉ sennombraj, vivaĵoj, loĝantaj en ĉi tiu unu animo. 9. "Ne," estas la respondo, "ne multaj, ĉar ili ĉiuj estas ligitaj al unu, estante partoj kaj

membroj de ununura tuto." Ni tiam portretas por ni bildon de la animo kiel tiu de multkapa hidro - ĉiu aparta kapo batalas kaj detruas sendepende. Kaj tamen ne ekzistas aparta vivanto al ĉiu kapo; ĝi estas la kapo de vivanto, kaj la hidro mem estas unu ununura vivanto. Neniu iam kredis, ke la Ĥimero enhavas vivantan leonon aŭ vivantan serpenton; tiuj estis nur partoj de la tuta Ĥimero; kaj partoj ne estas vivaĵoj. **10.** Tiam kiel vi povas konkludi, ke Justeco estas vivanta estaĵo? "La justeco," homoj respondas, "estas aktiva kaj helpema; tio, kio agas kaj helpas, posedas impulson; kaj tio, kio posedas impulson, estas vivanto." Vere, se la impulso estas propra; (sed en la kazo de justeco ĝi ne estas sia propra;) la impulso venas de la animo. **11.** Ĉiu vivanto ekzistas kiel ĝi komenciĝis, ĝis la morto; viro, ĝis li mortas, estas viro, ĉevalo estas ĉevalo, hundo estas hundo. Ili ne povas ŝanĝiĝi al io alia. Nun ni donu, ke Justeco - kiu estas difinita kiel "animo en certa sinteno", estas vivanta estaĵo. Ni supozu, ke ĉi tio estas tiel. Tiam ankaŭ Braveco vivas, estante "animo en certa sinteno". Sed kiu animo? Tio, kio estis sed nun difinita kiel Justeco? La animo estas tenita ene de la unua-nomita estaĵo, kaj ne povas transiri en alian; ĝi devas daŭri sian ekziston en la medio, kie ĝi havis sian originon. **12.** Krome, ne povas esti unu animo por du vivaĵoj, des malpli por multaj vivaĵoj. Kaj se Justeco, Braveco, Sindeteno kaj ĉiuj aliaj virtoj estas vivaĵoj, kiel ili havos unu animon? Ili devas posedi apartajn animojn, aŭ alie ili ne estas vivaĵoj. **13.** Pluraj vivuloj ne povas havi unu korpon; ĉi tion akceptas niaj mem kontraŭuloj. Nun kio estas la "korpo" de justeco? "La animo," ili konfesas. Kaj de braveco? "Ankaŭ la animo." Kaj tamen ne povas ekzisti unu korpo de du vivaĵoj. **14.** "La sama animo tamen," ili respondas, "alprenas la alivestiĝon de Justeco, aŭ Braveco, aŭ Sindeteno." Ĉi tio estus ebla se Braveco forestus kiam Justeco ĉeestis, kaj se Restraint forestus kiam Bravery ĉeestis; kiel nun la kazo, ĉiuj virtoj ekzistas samtempe. Sekve, kiel la apartaj virtoj povas esti vivantaj estaĵoj, se vi koncedas, ke ekzistas unu sola animo, kiu ne povas krei pli ol unu solan vivaĵon?

15. Denove, neniu vivanto estas parto de alia vivanto. Sed Justeco estas parto de la animo; tial Justeco ne estas vivaĵo. Ŝajnas, kvazaŭ mi perdis tempon pro io, kio estas agnoskita fakto; ĉar oni devus mallaŭdi tian temon prefere ol debati ĝin. Kaj neniu du vivaĵoj estas egalaj. Konsideru la korpojn de ĉiuj estaĵoj: ĉiu havas sian apartan koloron, formon kaj grandecon. **16.** Kaj inter la aliaj kialoj por miri pri la genio de la Dia Kreinto estas, mi kredas, ĉi tio, - ke meze de ĉi tiu tuta abundo ne estas ripeto; eĉ ŝajne similaj aferoj estas, kompare, malsimilaj. Dio kreis la tutan grandan nombron da folioj, kiujn ni vidas: ĉiu tamen estas stampita per sia speciala ŝablono. Ĉiuj multaj bestoj: neniu similas alian laŭ grandeco - ĉiam iom da diferenco! La Kreinto starigis al si la taskon fari malsimilajn kaj neegalajn aferojn, kiuj estas malsamaj; sed ĉiuj virtoj, kiel via argumento deklaras, estas egalaj. Tial ili ne estas vivaĵoj.

17. Ĉiu vivanto agas per si mem; sed virto nenion faras per si mem; ĝi devas agi kune kun la homo. Ĉiuj vivaĵoj aŭ estas dotitaj per racio, kiel homoj kaj dioj, aŭ alie estas neraciaj, kiel bestoj kaj brutaro. Virtoj, ĉiukaze, estas raciaj; kaj tamen ili estas nek homoj nek dioj; tial ili ne estas vivaĵoj. **18.** Ĉiu vivanto posedata de racio estas neaktiva, se ĝi ne estas unue ekscitita de ia ekstera impresio; tiam venas la impulso, kaj finfine konsento konfirmas la impulson. Nun kio estas *konsento*, mi klarigos. Supozu, ke mi devus promeni: mi *faras* marŝu, sed nur post kiam mi eldiris la ordonon al mi kaj aprobis ĉi tiun mian opinion. Aŭ supozu, ke mi devus sidiĝi; Mi *ja* sidigas min, sed nur post la sama procezo. Ĉi tiu konsento ne estas parto de virto. **19.** Ĉar ni supozu, ke ĝi estas Prudento; kiel Prudento konsentos al la opinio: "Mi devas promeni"? La naturo ne permesas tion. Ĉar Prudento zorgas pri la interesoj de sia posedanto, kaj ne de sia propra memo. La prudento ne povas marŝi aŭ sidi. Sekve, ĝi ne posedas la potencon de konsento, kaj ĝi ne estas vivanto posedata de racio. Sed se virto estas vivaĵo, ĝi

estas racia. Sed ĝi ne estas racia; tial ĝi ne estas vivanto. **20.** Se virto estas vivanto, kaj virto estas Bono - ĉu ne do ĉiu Bono estas vivanto? Ĝi estas. Nia lernejo konfesas ĝin.

Nun savi la vivon de patro estas Bono; ankaŭ estas Bono prononci sian opinion juĝe en la senato, kaj estas Bono transdoni justajn opiniojn; tial la ago savi la vivon de patro estas vivaĵo, ankaŭ la ago prononci saĝajn opiniojn. Ni portis ĉi tiun absurdan argumenton tiel malproksimen, ke vi ne povas malhelpi rekte ridi: saĝa silento estas Bono, kaj ankaŭ ŝparema vespermanĝo; tial silento kaj manĝado estas vivaĵoj. **21.** Ja mi neniam ĉesos tikli mian menson kaj ludi por mi mem per ĉi tiu bela sensencaĵo. Justeco kaj Braveco, se ili estas vivaĵoj, certe estas de la tero. Nun ĉiu surtera vivaĵo malvarmiĝas aŭ malsatas aŭ soifas; tial Justeco malvarmiĝas, Braveco malsatas, kaj Boneco sopiras trinkaĵon!

22. Kaj kio poste? Ĉu mi ne demandu niajn honorindajn kontraŭulojn, kian formon havas ĉi tiuj vivantaj estaĵoj? Ĉu tio estas de homo, aŭ ĉevalo, aŭ sovaĝa besto? Se ili ricevas rondan formon, kiel tiu de dio, mi demandos, ĉu avideco kaj lukso kaj frenezo estas egale rondaj. Ĉar ankaŭ ĉi tiuj estas "vivaĵoj". Se mi trovos, ke ili donas rondan formon ankaŭ al ĉi tiuj, mi iros ĝis demandi, ĉu modesta irado estas vivanto; ili devas tion konfesi, laŭ sia argumento, kaj daŭrigi diri, ke irado estas vivanta estaĵo, kaj rondigita vivaĵo, ĉe tio!

23. Nun ne imagu, ke mi estas la unua el nia lernejo, kiu ne parolas el reguloj, sed havas sian propran opinion: Cleanthes kaj lia lernanto Krizipo ne povis konsenti pri difino de la marŝado. Cleanthes diris ke ĝi estis spirito transdonita al la piedoj de la praa esenco, dum Krizipo asertis ke ĝi estis la praa esenco en si mem. Kial do, sekvante la ekzemplon de Krizipo mem, ĉiu homo ne devus postuli sian propran liberecon, kaj ridu laŭ ĉiuj ĉi tiuj "vivaĵoj", - tiel multnombraj ke la universo mem ne povas enhavi ilin? **24.** Oni povus diri: "La virtoj ne estas multaj vivaĵoj, kaj tamen ili estas vivaĵoj. Ĉar kiel individuo povas esti kaj poeto kaj oratoro en unu, tiel same ĉi tiuj virtoj estas vivaĵoj, sed ili ne estas multaj. La animo estas la sama; ĝi povas esti samtempe justa kaj prudenta kaj kuraĝa, konservante sin en certa sinteno al ĉiu virto." **25.** La disputo estas solvita, kaj ni do konsentas. Ĉar mi konfesos, dume, ke la animo estas vivanto kun la kondiĉo, ke poste mi povas doni mian finan voĉon; sed mi neas, ke la agoj de la animo estas vivuloj. Alie, ĉiuj vortoj kaj ĉiuj versoj vivus; ĉar se prudenta parolo estas Bono, kaj ĉiu Bono estas vivanto, tiam parolo estas vivanto. Prudenta linio de poezio estas Bono; ĉio viva estas Bono; tial, la linio de poezio estas vivanto. Kaj do "Armiloj kaj la viro, kiun mi kantas," estas vivanto; sed oni ne povas nomi ĝin ronda, ĉar ĝi havas ses futojn! **26.** "Ĉi tiu tuta propono," vi diras, "pri kiu ni ĉi-momente diskutas, estas konfuza ŝtofo." Mi fendetiĝas pro rido kiam ajn mi pripensas, ke solecismoj kaj barbarismoj kaj silogismoj estas vivaĵoj, kaj, kiel artisto, mi donas al ĉiu taŭgan similecon. Ĉu tion ni diskutas kun kuntirita brovo kaj sulkiginta frunto? Mi ne povas diri nun, post Celius, "Kia melankolia bagatelo!" Ĝi estas pli ol ĉi tio; ĝi estas absurda. Kial ni ne prefere diskutas pri io utila kaj sana por ni mem, serĉante kiel ni povas atingi la virtojn, kaj trovante la vojon, kiu kondukos nin en tiu direkto?

27. Instruu al mi, ne ĉu la Braveco estas vivanto, sed pruvu, ke neniu vivanto estas feliĉa sen braveco, tio estas, se ĝi ne fortiĝis por kontraŭstari danĝerojn kaj venkis ĉiujn hazardajn batojn per ekzercado kaj antaŭvido de ilia atako. Kaj kio estas Bravery? Ĝi estas la nevenkebla fortikaĵo por nia morta malforteco; kiam homo sin ĉirkaŭis per tio, li povas teni libere de angoro dum la sieĝo de la vivo; ĉar li uzas sian propran forton kaj siajn proprajn armilojn. **28.** Je ĉi tiu punkto mi citus al vi diron de nia filozofa Posidonio: "Neniam estas okazoj, kiam vi bezonas pensi vin sekura, ĉar vi uzas la armilojn de Fortuno; batalu kontraŭ viaj propraj!

Fortuno ne provizas armilojn kontraŭ si mem; tial viroj ekipitaj kontraŭ iliaj malamikoj estas senarmigitaj kontraŭ Fortuno mem."

29. Aleksandro, certe, turmentis kaj forkurigis la Persojn, la Hirkanojn, la Indianojn kaj ĉiujn aliajn rasojn, kiujn la Oriento disvastigas eĉ ĝis la Oceano; sed li mem, ĉar li mortigis unu amikon aŭ perdis alian, kuŝis en la mallumo lamentante foje sian krimon, kaj foje sian pardon; li, la venkinto de tiom da reĝoj kaj nacioj, estis malaltigita de kolero kaj ĉagreno! Ĉar li celis gajni kontrolon super ĉio krom liaj emocioj. **30.** Ho pri kiaj grandaj eraroj obsedas homoj, kiuj deziras puŝi sian limojn de imperio preter la maroj, kiuj juĝas sin plej prosperaj, kiam ili okupas multajn provincojn kun sia militistaro kaj kunigas novan teritorion al la malnova! Ili malmulte scias pri tiu regno, kiu estas sur egaleco kun la ĉielo en grandeco! **31.** Mem-Komando estas la plej granda ordono de ĉiuj. Ŝi instruu al mi, kia sankta afero estas la Justeco, kiu ĉiam rigardas alies bonon kaj serĉas por si nenion krom sian propran laboron. Ĝi devus havi nenion komunan kun ambicio kaj reputacio; ĝi devus kontentigi sin.

Ĉiu homo konvinku sin pri tio antaŭ ĉio alia - "Mi devas esti justa sen rekompenco." Kaj tio ne sufiĉas; li konvinku sin ankaŭ pri tio: "Ĉu mi plezuron dediĉi min memvole por subteni ĉi tiun plej noblan el virtoj." Ĉiuj liaj pensoj estu turnitaj kiel eble plej malproksimen de personaj interesoj. Vi ne bezonas ĉirkaŭrigardi por la rekompenco de justa faro; justa faro en si mem proponas ankoraŭ pli grandan revenon. **32.** Enmetu profunde en via menso tion, kion mi rimarkis mallongan spacon supre: ke ne gravas kiom da personoj konas vian justecon. Tiuj, kiuj deziras, ke oni reklamu sian virton, ne strebas al virto sed al renomo. Ĉu vi ne volas esti justa sen esti fama? Ne, ja vi devas ofte esti justa kaj esti samtempe malhonoro. Kaj tiam, se vi estas saĝa, lasu malbona reputacio, bone gajnita, estu ĝojo. Adiaŭ.

CXIV. Pri Stilo kiel Spiegulo de Karaktero

1. Vi demandis min, kial, dum certaj periodoj, degenerita parolstilo ekaperas, kaj kiel la saĝeco de homoj malleviĝis en certajn malvirtojn – tiel, ke siatempe ekspozicio ekhavis ian pufigita forto, kaj ĉe alia fariĝis pika kaj modula kiel la muziko de koncertaĵo. Vi scivolas, kial foje aŭdacaj ideoj - pli aŭdacaj ol oni povus kredi - estis favorataj, kaj kial alifoje oni renkontas frazojn malligitaj kaj plenaj de aludo, en kiuj oni devas legi pli da signifo ol oni intencis renkonti la orelon. . Aŭ kial estis epokoj, kiuj konservis la rajton al senhonta uzo de metaforo. Kiel respondo, jen frazo, kiun vi kutimas rimarki en la popola parolo – tian, kiun la grekoj faris proverbon: "Homo"**2.** Ĝuste kiel la agoj de ĉiu individua homo ŝajnas paroli, tiel la parolmaniero de homoj ofte reproduktas la ĝeneralan karakteron de la tempo, se la moralo de la publiko malstreĉiĝis kaj sin transdonis al virineco. Senvolemo en parolado estas pruvo de publika lukso, se ĝi estas populara kaj moda, kaj ne limigita al unu aŭ du individuaj okazoj. **3.** Vira kapablo ne povas esti de unu speco kaj lia animo de alia. Se lia animo estas sana, bonorda, serioza kaj detenita, lia kapablo ankaŭ estas sana kaj sobra. Male, kiam la unu degeneras, la alia ankaŭ estas poluita. Ĉu vi ne vidas, ke se la animo de homo fariĝis malvigla, liaj membroj treniĝas kaj liaj piedoj movas maldiligente? Se ĝi estas virineca, tiu povas detekti la virinecon per sia mempaŝado? Ke fervora kaj memfida animo plirapidigas la paŝon? Tiu frenezo en la animo, aŭ kolero (kiu similas frenezon), akcelas niajn korpaj movojn de marŝado al rapido?

Kaj kiom pli vi opinias, ke ĉi tio influas la kapablon, kiu estas tute interplektita kun la animo, – esti per tio muldita, obeante ĝiajn ordonojn kaj devenante el ĝi ĝiajn leĝojn! **4.** Kiel Mecenas vivis estas tro konata por nuna komento. Ni scias, kiel li iradis, kiel virineca li estis, kaj kiel li deziris sin montri; ankaŭ, kiel li ne volis, ke liaj malvirtoj eskapiĝu. Kio do? Ĉu la malstreĉo de lia parolo ne kongruas kun lia nezonita vesto? Ĉu liaj kutimoj, liaj servantoj, lia domo, lia edzino, io malpli klare markita ol liaj vortoj? Li estus homo de grandaj potencoj, se li estus direktinta sin al sia tasko per rekta vojo, se li ne ŝrumpus de komprenigi sin, se li ne estus tiel malstreĉa ankaŭ en sia parolstilo. Vi do vidas, ke lia elokventeco estis tiu de ebria homo – tordante, turniĝanta, senlima en sia malstreĉo.

5. Kio estas pli maldeca ol la vortoj: "Rivereto kaj bordo kovritaj de longtrenaj arbaroj"? Kaj vidu kiel "viroj plugas la kanalon per boatoj kaj, turnante la malprofundaĵojn, lasas ĝardenojn malantaŭ si." Aŭ, "Li buklas siajn sinjorinojn-serurojn, kaj fakturojn kaj kukojn, kaj ekĝemas, kiel arbarsinjoro, kiu preĝas kun malsupren-fleksita kolo." Aŭ, "Neregenigita skipo, ili serĉas homojn ĉe festenoj, kaj atakas domanarojn per la vinpokalo, kaj, per espero, postulas morton." Aŭ, "Geniulo apenaŭ povis atesti sian propran feston"; aŭ "fadenoj de etaj pintaĵoj kaj kraketanta manĝo"; "patrinoj aŭ edzinoj vestantaj la fajrujon."

6. Ĉu vi ne tuj imagi, tralegante ĉi tiujn vortojn, ke ĉi tiu estas la viro, kiu ĉiam paradis tra la urbo kun fluanta tuniko? Ĉar eĉ se li plenumis la devojn de la forestanta imperiestro, li ĉiam estis senvestita kiam ili petis de li la kontraŭsignon. Aŭ ke ĉi tiu estis la viro, kiu, kiel juĝisto sur la benko, aŭ kiel oratoro, aŭ ĉe iu publika funkcio, aperis kun sia mantelo ĉirkaŭvolvita ĉirkaŭ la kapo, lasante nur la orelojn malkovritaj, kiel la forkurintaj sklavo de la milionulo en la farso? Aŭ ke ĉi tiu estis la homo, kiu, en la sama tempo, kiam la ŝtato estis implikita en civila malpaco, kiam la urbo estis en malfacilaĵoj kaj sub militjuro, estis publike ĉeestita de du eŭnukoj - ambaŭ pli viroj ol li mem? Aŭ ke ĉi tiu estis la viro kiu havis nur unu edzinon, kaj tamen estis edziĝinta sennombraj fojoj? **7.** Ĉi tiuj liaj vortoj, kunmetitaj tiel fuŝe, forĵetitaj tiel

senzorge, kaj aranĝitaj en tia konsiderinda kontrasto al la kutima praktiko, deklaras ke la karaktero de ilia verkisto estis same nekutima, nesolida kaj ekscentra. Certe, ni donas al li la plej altan laŭdon por lia homaro; li estis ŝparema per la glavo kaj sindetenis de sangoverŝado; kaj li montris sian potencon nur dum sia loza vivado; sed li difektis, per tia absurda malpureco de stilo, ĉi tiun aŭtentan laŭdon, kiu estis al li ŝuldata. **8.** Ĉar estas evidente, ke li estis ne vere milda, sed virineca, kiel pruvas lia misgvida vortordo, liaj inversaj esprimoj kaj la surprizaj pensoj, kiuj ofte enhavas ion grandan, sed trovinte esprimon, fariĝis senpervaj. Oni dirus, ke lia kapo estis turnita pro tro granda sukceso.

Tiu ĉi kulpo ŝuldiĝas foje al la homo, kaj foje al lia epoko. **9.** Kiam prospero disvastigis lukson malproksimen, viroj komencas pli atentante sian personan aspekton. Tiam ili freneziĝas pro mebloj. Poste, ili dediĉas atenton al siaj domoj - kiel okupi pli da spaco kun ili, kvazaŭ ili estus kamparaj domoj, kiel fari la murojn brili per marmoro, kiu estis importita trans maroj, kiel ornami tegmenton per oro, do ke ĝi kongruu kun la heleco de la inkrustitaj plankoj. Post tio, ili transdonas sian delikatan guston al la manĝotablo, provante juĝi aprobon per noveco kaj per foriroj de la kutima ordo de pladoj, por ke la kursoj, kiujn ni kutimas servi je la fino de la manĝo, estu unue servitaj, kaj por ke la forirantaj gastoj povu partopreni la specon de manĝaĵo, kiu en antaŭaj tagoj estis metita antaŭ ili ĉe ilia alveno.

10. Kiam la menso akiris la kutimon malestimi la kutimajn aferojn de la vivo, kaj rigardi kiel malbonajn tion, kio iam estis kutima, ĝi komencas ĉasi novaĵojn ankaŭ en la parolo; nun ĝi alvokas kaj montras malnoviĝintajn kaj malnovmodajn vortojn; nun ĝi kreas eĉ nekonatajn vortojn aŭ misformas ilin; kaj nun aŭdaca kaj ofta metafora uzado fariĝas speciala trajto de stilo, laŭ la modo, kiu ĵus regas. **11.** Iuj mallongigis la pensojn, esperante fari bonan impreson lasante la signifon en dubo kaj igante la aŭdanton suspekti sian propran mankon de sprito. Iuj loĝas sur ili kaj plilongigas ilin. Aliaj ankaŭ alproksimiĝas nur antaŭ kulpo - ĉar viro vere devas fari tion, se li esperas atingi imponan efikon - sed efektive amas la kulpon pro si mem. Resume, kiam ajn vi rimarkas, ke degenerita stilo plaĉas al la kritikistoj, vi povas esti certa, ke tiu karaktero ankaŭ devojiĝis de la ĝusta normo.

Same kiel luksaj bankedoj kaj ellaborita vesto estas indikoj de malsano en la ŝtato, same malstreĉa stilo, se ĝi estas populara, montras, ke la menso (kiu estas la fonto de la vorto) perdis sian ekvilibron. Efektive vi ne devas miri, ke korupta parolo estas bonvenigita ne nur de la pli malpura homamaso sed ankaŭ de nia pli klera amaso; ĉar nur en ilia vesto kaj ne en iliaj juĝoj ili diferencas. **12.** Vi eble prefere miros, ke ne nur la efikoj de malvirtoj, sed eĉ malvirtoj mem, renkontas aprobon. Ĉar ĉiam estis tiel: la kapablo de neniu homo iam estis aprobita sen io pardonita. Montru al mi ian homon, kiom ajn fama; Mi povas diri al vi, kion lia aĝo pardonis en li, kaj kion lia aĝo intence preteratentis. Mi povas montri al vi multajn virojn, kies malvirtoj kaŭzis al ili neniun damaĝon, kaj ne malmultajn, kiuj eĉ estis helpitaj de tiuj malvirtoj. Jes, mi montros al vi personojn de la plej alta reputacio, starigitaj kiel modeloj por nia admiro; kaj tamen se vi celas korekti iliajn erarojn, vi ilin detruas; ĉar malvirtoj estas tiel interplektitaj kun virtoj, ke ili kuntrenas la virtojn. **13.** Cetere, stilo ne havas fiksjajn leĝojn; ĝi estas ŝanĝita per la uzado de la homoj, neniam la sama por ajna longeco. Multaj oratoroj rememoras al pli fruaj epokoj por sia vortprovizo, parolante en la lingvo de la Dekdu Tabeloj. Gracchus, Crassus, kaj Curio, en iliaj okuloj, estas tro rafinitaj kaj tro modernaj; do revenu al Appius kaj Coruncanius! Inverse, certaj viroj, en sia klopodo konservi nenion sed eluzitajn kaj oftajn uzokutimojn, falas en banalan stilon. **14.** Ĉi tiuj du klasoj, ĉiu laŭ sia maniero, estas degeneritaj; kaj estas ne malpli degeneru uzi neniujn vortojn krom tiuj kiuj estas okulfrapaj,

altsonaj kaj poeziaj, evitante tion, kio estas konata kaj en ordinara uzado. Unu estas, mi kredas, same misa kiel la alia: la unu klaso estas senracie ellaborita, la aliaj estas senracie neglektemaj; la unuaj depilas la kruron, la duaj eĉ ne la akselon.

15. Ni nun turnu nin al la aranĝo de vortoj. En ĉi tiu fako, kiajn sennombrajn kulpojn mi povas montri al vi! Iuj estas ĉiuj por abrupteco kaj neegaleco de stilo, intence malordigante ion ajn, kio ŝajnas havi glatan fluon de lingvo. Ili havus skuojn en ĉiuj siaj transiroj; ili rigardas kiel fortan kaj virecan ĉion, kio faras malebenan impreson sur la orelon. Ĉe kelkaj aliaj ĝi ne estas tiom "aranĝo" de vortoj, kiom ĝi estas muzikaro; tiel ruliĝanta kaj mola estas ilia glita stilo. **16.** Kaj kion mi diru pri tiu aranĝo, en kiu vortoj estas forigitaj kaj, post longa atendado, nur sukcesas enveni fine de periodo? Aŭ denove de tiu milde-konkluda stilo, Ciceronomodo, kun laŭgrada kaj milde ekvilibra malsupreniro ĉiam sama kaj ĉiam kun la kutima aranĝo de la ritmo! Nek la kulpo estas nur en la stilo de la frazoj, se ili estas aŭ etaj kaj infancaj, aŭ malnoblaj, kun pli aŭdaco ol la modesteco devus permesi, aŭ se ili estas floraj kaj ŝlacaj, aŭ se ili finiĝas en malpleno, plenumante nuran sonon kaj nenio pli.

17. Iu individuo faras ĉi tiujn malvirtojn moda - iu persono, kiu regas la elokventecon de la tago; la ceteraj sekvas lian gvidon kaj komunikas la kutimon unu al la alia. Tiel kiam Salustio estis en sia gloro, frazoj estis fortranĉitaj, vortoj finiĝis neatendite, kaj obskura koncizo estis ekvivalenta al eleganteco. L. Arruntius, viro de malofta simpleco, aŭtoro de historia verko pri la Punika Milito, estis membro kaj forta subtenanto de la Salustika skolo. Estas frazo en Salustio: *exercitum argento fecit*, signifante per tio ke li *varbis* armeon per mono. Arruntius komencis ŝati ĉi tiun ideon; li do enmetis la verbon *faciotute* tra sia libro. Tial, en unu pasejo, *fugam nostris fecere*; en alia, *Hiero, rex Syracusanorum, bellum fecit*; kaj en alia, *quae audita Panbormitanos dedere Romanis fecere*. **18.** Mi nur deziris gustumi al vi; lia tuta libro estas interplektita kun tiaj aferoj. Kion Salustio rezervis por foja uzo, Arruntius faras oftan kaj preskaŭ daŭran kutimon - kaj ekzistis kialo: ĉar Salustio uzis la vortojn kiel ili venis en lian menson, dum la alia verkisto foriris serĉante ilin. Do vi vidas la rezultojn de kopiado de la malvirtoj de alia viro. **19.** Denove, Salustio diris: *aquis hiemantibus*. Arruntius, en sia unua libro pri la Punika Milito, uzas la vortojn: *repente hiemavit tempestas*. Kaj aliloke, dezirante priskribi escepte malvarman jaron, li diras: *totus hiemavit annus*. Kaj en alia trairejo: *inde sexaginta onerarias leves praeter militem et necessarios nautarum hiemante aquilone misit*. kaj li daŭre fortigas multajn trairejojn kun tiu metaforo. En certa loko, Salustio donas la vortojn: *inter arma civilia aequi bonique famas petit*; kaj Arruntius ne povas reteni sin de mencio tuj, en la unua libro, ke ekzistis ampleksaj "rememorigiloj" koncerne Regulus.

20. Ĉi tiuj kaj similaj misfunkciadoj, kiuj imitaĵo stampas sur ies stilo, ne nepre estas indikoj de malstrikaj normoj aŭ de malboniĝinta menso; ĉar ili nepre estas personaj kaj propraj al la verkisto, ebligante juĝi per tio pri la temperamento de aparta aŭtoro; same kiel kolera viro parolos en kolera maniero, ekscitiĝema viro en tumulta maniero, kaj virineca viro en stilo kiu estas mola kaj senrezista. **21.** Vi rimarkas ĉi tiun tendencon ĉe tiuj, kiuj elŝiras, aŭ maldikigas, siajn barbojn, aŭ kiuj proksime tondas kaj razas la supran lipon konservante la reston de la hararo kaj lasante ĝin kreski, aŭ ĉe tiuj, kiuj portas mantelojn de eksterordinaraj koloroj, kiuj porti travideblajn togojn, kaj kiuj neniam degnas fari ion, kio eskapos ĝeneralan atenton; ili klopodas eksciti kaj altiri la atenton de viroj, kaj ili eltenas eĉ kun cenzuro, kondiĉe ke ili povas reklami sin. Tio estas la stilo de Mecenas kaj ĉiuj aliaj, kiuj devojiĝas de la vojo, ne hazarde, sed konscie kaj libervole. **22.** Ĉi tio estas la rezulto de granda malbono en la animo. Kiel en la kazo de trinkaĵo, la lango ne stumblas ĝis la menso estas venkita sub sia ŝarĝo kaj cedas aŭ perfidas

sin; do tiu ebrio de stilo – por kio alia ol tio mi povas nomi ĝin? – neniam donas ĝenon al iu ajn krom se la animo komencas ŝanceli. Tial, mi diras, zorgu pri la animo; ĉar el la animo eliras niaj pensoj, el la animo niaj vortoj, el la animo niaj dispozicioj, niaj esprimoj kaj nia irado mem. Kiam la animo estas sana kaj forta, ankaŭ la stilo estas vigla, energia, vireca; sed se la animo perdas sian ekvilibron, la tuta ceteraj falas en ruinojn.

23. Se nur la reĝo estos sendanĝera, via svarmo vivos harmonia; se li mortos, la abeloj ribelas.

La animo estas nia reĝo. Se ĝi estas sekura, la aliaj funkcioj restas deĵoraj kaj servas kun obeemo; sed la plej eta manko de ekvilibro en la animo igas ilin ŝanceliĝi kune kun ĝi. Kaj kiam la animo cedis al plezuro, ĝiaj funkcioj kaj agoj malfortiĝas, kaj ĉia entrepreno venas de sennerva kaj malfirma fonto. **24.** Por persisti en mia uzo de ĉi tiu simileco – nia animo estas iam reĝo, aliatempe tirano. La reĝo, ĉar li respektas aferojn honorindajn, prigardas la bonfarton de la korpo, kiu estas konfidita al lia pagendaĵo, kaj donas al tiu korpo neniun bazon, neniujn malnoblajn ordonojn. Sed nekontrolita, pasia kaj virineca animo ŝanĝas reĝecon en tiun plej teruran kaj abomenindan kvaliton - tiraneco; tiam ĝi fariĝas predo de la nekontrolitaj emocioj, kiuj persekutas ĝiajn paŝojn, gaje unue, certe, kiel popolaĉo maldiligente satigita de granda, kiu finfine estos ĝia pereco, kaj difektanta tion, kion ĝi ne povas konsumi. **25.** Sed kiam la malsano iom post iom manĝis la forton, kaj luksaj kutimoj penetris la medolo kaj la tendenojn, tia animo ĝojas pro la vido de membroj, kiujn per sia troindulgo ĝi senutiligis; anstataŭ siaj propraj plezuroj, ĝi rigardas tiujn de aliaj; ĝi fariĝas la peranto kaj atestanto de la pasioj, kiujn ĝi, kiel rezulto de memkontento, ne plu povas senti. Abundo da ĝojoj ne tiom plaĉas al tiu animo, kiom ĝi estas amara, ĉar ĝi ne povas sendi ĉiujn antaŭajn bongustaĵojn tra la tro laborigitaj gorgo kaj stomako, ĉar ĝi ne povas plu kirli en la labirinto de eŭnukoj kaj mastrinoj, kaj ĝi estas melankolia ĉar granda parto de ĝia feliĉo estas fermita, pro la limigoj de la korpo.

26. Nun ĉu ne estas frenezo, Lucilio, ke neniu el ni pripensas, ke li estas mortema? Aŭ malforta? Aŭ denove ke li estas nur unu individuo? Rigardu niajn kuiristojn, kaj la kuiristojn, kiuj bruas pro tiom da fajroj; ĉu, vi opinias, por ununura ventro okazas, ke ĉi tiu tuta bruoj kaj preparado de manĝaĵoj? Rigardu la malnovajn vinmarkojn kaj magazenojn plenigitajn de la vinjaroj de multaj epokoj; ĉu ĝi estas, vi opinias, ununura ventro, kiu devas ricevi la stokitan vinon, sigelitan per la nomoj de tiom da konsuloj, kaj kolektita el tiom da vinberejoj? Rigardu, kaj marku, en kiom da regionoj homoj plugas la teron, kaj kiom da miloj da kamparanoj prilaboras kaj fosas; ĉu, vi opinias, por unu ventro oni plantas rikoltojn en Sicilio kaj Afriko? **27.** Ni estus prudentaj, kaj niaj deziroj pli prudentaj, se ĉiu el ni farus bilancon pri si, kaj mezurus ankaŭ siajn korpajn bezonojn, kaj komprenus kiom malmulte li povas konsumi, kaj por kiom mallonga tempo! Sed nenio donos al vi tiom da helpo al modereco kiel la ofta penso, ke la vivo estas mallonga kaj necerta ĉi tie malsupre; kion ajn vi faras, atentu la morton. Adiaŭ.

CXV. Pri la supraĵaj benoj

1. Mi deziras, mia kara Lucilio, ke vi ne estu tro aparta rilate vortojn kaj ilian aranĝon; Mi havas pli grandajn aferojn ol ĉi tiujn por rekomendi al via zorgo. Vi devus serĉi kion skribi, prefere ol kiel skribi ĝin - kaj eĉ tion ne por skribi sed por senti ĝin, por ke vi tiel fari tion, kion vi sentis, pli propra kaj kvazaŭ sigelu. ĝi. 2. Kiam ajn vi rimarkas stilon, kiu estas tro zorgema kaj tro polurita, vi povas esti certa, ke ankaŭ la menso ne estas malpli absorbita de etaj aferoj. La vere granda viro parolas neformale kaj facile; kion ajn li diras, li parolas kun certeco prefere ol kun doloroj.

Vi konas la junajn dandojn, belajn pri iliaj barboj kaj bukloj, freŝaj el la bandokesto; vi neniam povas atendi de ili ian forton aŭ ian sanecon. Stilo estas la vesto de penso: se ĝi estas tajlita, aŭ tinkturita, aŭ traktita, ĝi montras, ke estas difektoj kaj certa kvanto da difektoj en la menso. Ellaborita eleganteco ne estas vira vesto. 3. Se ni havus la privilegion rigardi en la animon de bonulo, ho kia bela, sankta, grandioza, kompleza kaj brila vizaĝo ni rigardus – radianta unuflanke de justeco kaj modereco, aliflanke de braveco kaj saĝo! Kaj krom ĉi tiuj ŝparemo, modereco, eltenemo, rafinado, afableco kaj – kvankam malfacile kredebla – amo al la proksimuloj, tiu Bono, kiu estas tiel malofta en la homo, ĉio ĉi estus verŝi sian propran gloron super tiu animo. Ankaŭ tie antaŭpenso kunigita kun eleganteco kaj, rezultante el ĉi tiuj, plej bonega animgrandeco (la plej nobla el ĉiuj ĉi virtoj) – ja kian ĉarmon, ho ĉielo, kian aŭtoritaton kaj dignon ili kontribuas! Kia mirinda kombinaĵo de dolĉeco kaj potenco! Neniu povus nomi tian vizaĝon aminda sen ankaŭ nomi ĝin adora. 4. Se oni rigardus tian vizaĝon, pli altigitan kaj pli brilantan ol la mortonta okulo kutimas vidi, ĉu oni ne paŭzus kvazaŭ mute pro vizito de supre, kaj eldiros silentan preĝon, dirante: “Estu permesate rigardis ĝin!”? Kaj tiam, kondukita de la kuraĝiga afableco de lia mieno, ĉu ni ne kliniĝu kaj adoru? Se ni ne devus, post multe da pripensado de multe pli alta mieno, superante tiujn, kiujn ni kutimas rigardi, mildaj kaj tamen fulmantaj per vivdona fajro - ĉu do ni ne donu, mi diras, kun respekto al tiuj famaj linioj de nia poeto Virgilio:

5. Ho fraŭlino, vortoj estas malfortaj! Via vizaĝo estas pli ol mortemulo, kaj via voĉo sonas pli dolĉe ol de mortema homo; Benata estu vi; kaj, kiu ajn vi estas, malpezigu niajn pezajn ŝargojn.

Kaj tia vizio ja estos por ni nuna helpo kaj helpo, se ni volos adori ĝin. Sed ĉi tiu adoro ne konsistas en buĉi grasigitajn bovojn, aŭ en pendigi oferojn el oro aŭ arĝento, aŭ en verŝi monerojn en la trezorejon de la templo; prefere ĝi konsistas en volo kiu estas respektema kaj justa.

6. Ne ekzistas, mi deklaras al vi, neniu el ni, kiu ne brulus pro amo al ĉi tiu vizio de virto, se li nur havus la privilegion ĝin rigardi; ĉar nun estas multaj aferoj, kiuj detranĉas nian vizion, trapikante ĝin per tro forta lumo, aŭ ŝtopante ĝin per tro da mallumo. Se tamen, ĉar certaj drogoj kutimas esti uzataj por akriĝi kaj purigi la vidkapablon, ni same volas liberigi nian menson de malhelpoj, tiam ni povos percepti virton, kvankam ĝi estas enterigita en la korpo - kvankam malriĉeco staras en la vojo, kaj kvankam malalteco kaj malhonoro baras la vojon. Ni tiam vidos, mi diras, tiun veran belecon, negrave ĉu ĝi estos sufokita de malbeleco. 7. Male, ni ricevus vidon de malbono kaj de la malsukcesigaj influoj de animo ŝargita de malĝojo - malgraŭ la malhelpo kiu rezultas de la disvastigita brilo de riĉaĵoj kiuj fulmas ĉirkaŭe, kaj malgraŭ la falsa lumo - de oficiala pozicio sur unu flanko aŭ granda potenco aliflanke – kiu senkompatate batas sur la rigardanto.

8. Tiam estos en nia povo kompreni kiom malestimindaj estas la aferoj, kiujn ni admiras - kiel infanoj, kiuj rigardas ĉiun ludilon kiel valorajon, kiuj estimas kolĉenojn aĉetitajn je la prezo de nura denaro kiel pli karajn ol siaj gepatroj aŭ ol iliaj fratoj. Kaj kio do, kiel diras Aristo estas la diferenco inter ni mem kaj ĉi tiuj infanoj, krom ke ni maljunuloj frenezigaĵas pro pentraĵoj kaj skulptaĵoj, kaj ke nia malsaĝeco kostas al ni pli kare? Infanoj plaĉas la glataj kaj diverskoloraj ŝtonetoj, kiujn ili prenas sur la plaĝo, dum ni ĝojas pri altaj kolonoj el vejnita marmoro alportita aŭ el egiptaj sabloj aŭ el afrikaj dezertoj por teni kolonadon aŭ manĝejon sufiĉe grandan por enhavi urban homamason; **9.** Ni admiras murojn kovritajn per maldika tavolo de marmoro, kvankam ni scias dumtempe kiajn difektojn kaŝas la marmoro. Ni trompas nian propran vidon, kaj kiam ni superkovris niajn plafonojn per oro, kio alia estas, krom mensogo, pri kiu ni tiel ĝojas? Ĉar ni scias, ke sub ĉi tiu tuta orumado kaŝiĝas ia malbela ligno.

Nek tia supraĵa dekoracio disvastiĝas nur super muroj kaj plafonoj; ne, ĉiuj famaj viroj, kiujn vi vidas ĉirkaŭpaŝi kun kapo en aero, havas nenion krom orfolio prospero. Rigardu malsupre, kaj vi scios kiom da malbono kuŝas sub tiu maldika kovraĵo de titoloj. **10.** Rimarku tiun memvaron, kiu tenas la atenton de tiom da magistratoj kaj tiom da juĝistoj, kaj kiu kreas kaj magistratojn kaj juĝistojn – tiun monon, mi diras, kiu ekde kiam ĝi komencis esti rigardata kun respekto, kaŭzis la ruinon de la vera honoro. de aferoj; ni fariĝas alterne komercistoj kaj komercaĵoj, kaj ni demandas, ne kio afero vere estas, sed kio ĝi kostas; ni plenumas devojn se ĝi pagas, aŭ neglektas ilin se ĝi pagas, kaj ni sekvas honorindan kurson tiel longe kiel ĝi kuraĝigas niajn atendojn, pretaj transiri al la kontraŭa direkto se malrekta konduto promesas pli. **11.** Niaj gepatroj enŝovis en ni respekton por oro kaj arĝento; en niaj fruaj jaroj la avido estis enplantita, ekloĝante profunde en ni kaj kreskanta kun nia kresko. Tiam ankaŭ la tuta nacio, kvankam en malkonsento pri ĉiu alia temo, konsentas pri tio; jen kion ili rigardas, jen kion ili petas por siaj infanoj, jen kion ili dediĉas al la dioj, kiam ili volas montri sian dankemon – kvazaŭ ĝi estus la plej granda el ĉiuj posedaĵoj de la homo! Kaj fine, la publika opinio venis al tia paŝo, ke malriĉeco estas siblado kaj riproĉo, malestimata de la riĉuloj kaj abomenata de la malriĉuloj.

12. Versoj de poetoj ankaŭ estas aldonitaj al la konto - versoj kiuj pruntedonas brulaĵon al niaj pasioj, versoj en kiuj riĉeco estas laŭdata kvazaŭ ĝi estus la sola kredito kaj gloro de mortemulo. Homoj ŝajnas pensi ke la senmortaj dioj ne povas doni pli bonan donacon ol riĉaĵo - aŭ eĉ posedi ion pli bonan:

13. La palaco de la Sundio, kun altaj kolonoj, kaj brilanta pro oro.

Aŭ ili priskribas la ĉaron de la Suno:

Oro estis la akso, ora eke la stango, kaj oron la pneŭojn, kiuj ligis la rondirantajn radojn, kaj arĝentajn ĉiujn spokojn en la radoj.

Kaj fine, kiam ili laŭdis epokon kiel la plej bonan, ili nomas ĝin la "Ora Epoko". **14.** Eĉ inter la grekaj tragediaj poetoj estas iuj, kiuj konsideras pelfon pli bona ol pureco, saneco aŭ bona raporto

Nomu min kanajlo, nur nomu min riĉa!

Ĉiuj demandas, kiom granda estas mia riĉeco, sed neniu

Ĉu mia animo estas bona.

Neniu demandas la rimedojn aŭ fonton de via bieno,

Sed nur kiel ĝi totalas.
Ĉiuj viroj valoras tiom, kiom ili posedas.
Kio estas plej hontinda por ni posedi?
Nenio!
Se riĉeco min benas, mi amus vivi;
Tamen mi preferus morti, se malriĉa.
Viro mortas noble serĉante riĉaĵon.
Mono, tiu beno al la homa raso,

Ne povas egali la patrina amo, aŭ lispo
De infanoj, aŭ la honoro ŝuldata al la patro.
Kaj se la dolĉeco de la amanta rigardo
estos duone ĉarma, Amo ĝuste ekscitos
La korojn de dioj kaj homoj al adorado.

15. Kiam ĉi tiuj laste cititaj linioj estis parolitaj ĉe prezentado de unu el la tragedioj de Eŭripido, la tuta publiko leviĝis unuanime por sibli la aktoron kaj la teatraĵon de la scenejo. Sed Eŭripido ekstaris, postulis aŭdiencon kaj petis ilin atendi la konkludon kaj vidi la destinon, kiu estas antaŭvidita por ĉi tiu viro, kiu gapiĝis post oron. Belerofono, en tiu speciala dramo, devis pagi la punon, kiu estas postulata de ĉiuj homoj en la dramo de la vivo. **16.** Ĉar oni devas pagi la punon por ĉiuj avidaj agoj; kvankam la avideco estas sufiĉe da puno en si mem. Kiajn larmojn kaj penon mono tordas de ni! Avideco estas mizera en tio, kion ĝi sopiras, kaj mizera en tio, kion ĝi gajnas! Pensu krome pri la ĉiutaga zorgo, kiu afliktas ĉiun posedanton laŭ la mezuro de lia gajno! La posedo de riĉeco signifas eĉ pli grandan agonon de spirito ol la akiro de riĉaĵo. Kaj kiel ni malĝojas pro niaj perdoj - perdoj kiuj peze falas sur nin, kaj tamen ŝajnas ankoraŭ pli pezaj! Kaj finfine, kvankam Fortuno povas lasi nian posedaĵon sendifekta, kio ajn ni ne povas akiri krome, estas pura perdo!

17. "Sed," vi diros al mi, "oni nomas ĉi tiun viron feliĉa kaj riĉa; ili preĝas, ke iam ili egaligu lin en posedaĵoj." Tre vera. Kio do? Ĉu vi pensas, ke ekzistas en la vivo io pli kompatinda ol posedi ankaŭ mizeron kaj malamon? Ĉu tiuj, kiuj nepre avidas riĉaĵon, povus kompari notojn kun la riĉulo! Ĉu tiuj, kiuj devas serĉi politikan oficon, povus interkonsiliĝi kun ambiciaj homoj, kiuj atingis la plej serĉatajn honorojn! Ili tiam certe ŝanĝus siajn preĝojn, vidante, ke ĉi tiuj granduloj ĉiam gapas post nova gajno, kondamnante tion, kio jam estas malantaŭ ili. Ĉar estas neniu en la mondo, kiu estas kontenta pri sia prospero, eĉ se ĝi venas al li dum la kurado. Viroj plendas pri siaj planoj kaj la rezulto de siaj planoj; ili ĉiam preferas tion, kion ili ne sukcesis gajni.

18. Do filozofio povas solvi ĉi tiun problemon por vi, kaj havigi al vi, laŭ mia menso, la plej grandan bonaĵon kiu ekzistas - foresto de bedaŭro por via propra konduto. Ĉi tio estas certa feliĉo; neniu ŝtormo povas ŝveli ĝin; sed vi ne povas esti sekure stiri tra iuj subtilaj vortoj, aŭ ia milde fluanta lingvo. Lasu vortojn iri laŭplaĉe, kondiĉe ke nur via animo konservu sian propran certan ordon se via animo estas granda kaj tenas senĝene al siaj idealoj, kontenta pri si mem pro la aferoj mem kiuj malplaĉas al aliaj, animo kiu faras vivon. la testo de ĝia progreso, kaj kredas ke ĝia scio estas en ĝusta proporcio al sia libereco de deziro kaj ĝia libereco de timo. Adiaŭ.

CXVI. Pri Memregado

1. Ofte leviĝis la demando, ĉu estas pli bone havi moderajn emociojn, aŭ tute nenium. Filozofoj de nia lernejo malakceptas la emociojn; la Peripatuloj tenas ilin en kontrolo. Mi tamen ne komprenas, kiel iu duonvoja malsano povas esti aŭ sana aŭ helpema. Ne timu; Mi ne forrabas al vi iujn ajn privilegiojn, kiujn vi ne volas perdi! Mi estos bonkora kaj indulgema al la objektoj por kiuj vi strebas - tiuj, kiujn vi opinias necesaj al nia ekzisto, aŭ utilaj, aŭ agrablaj; Mi simple nudos la malvirton. Ĉar post kiam mi eldonis mian malpermeson kontraŭ la deziroj, mi ankoraŭ permesos al vi deziri, ke vi faru la samajn aferojn sentime kaj kun pli granda ĝusteco de juĝo, kaj senti eĉ la plezurojn pli ol antaŭe; kaj kiel tiuj plezuroj povas helpi veni pli facile al via voko, se vi estas ilia sinjoro prefere ol ilia sklavo!

2. "Sed," vi kontraŭas, "estas nature por mi suferi, kiam mi estas senigita de amiko; donu iujn privilegiojn al larmoj, kiuj rajtas flui! Estas ankaŭ nature esti tuŝita de la opinioj de homoj kaj esti ĵetis malsupren kiam ili estas malfavoraj; kial do vi ne permesus al mi tian honoran malemon al malbona opinio?"

Ne ekzistas malvirto al kiu mankas ia pledo; ne estas malvirto, kiu eĉ la komenco ne estas modesta kaj facile petegita; sed poste la problemo disvastiĝas pli vaste. Se vi permesas ĝin komenci, vi ne povas certigi ĝian ĉesadon. 3. Ĉiu emocio eĉ la komenco estas malforta. Poste, ĝi vekas sin kaj akiras forton per progreso; estas pli facile antaŭvidi ĝin ol rezigni ĝin. Kiu ne akceptas, ke ĉiuj emocioj fluas kvazaŭ el certa natura fonto? Ni estas dotitaj de la Naturo per intereso pri nia propra bonfarto; sed tiu ĉi intereso, kiam oni tro indulgas, fariĝas malvirto. La naturo intermiksas plezuron kun necesaj aferoj - ne por ke ni serĉu plezuron, sed por ke la aldono de plezuro alloga al niaj okuloj la nemalhaveblajn rimedojn de ekzistado. Se ĝi postulus proprajn rajtojn, ĝi estas lukso.

Ni do rezistu al ĉi tiuj kulpoj, kiam ili postulas eniron, ĉar, kiel mi diris, estas pli facile rifuzi al ili la akcepton ol forigi ilin. 4. Kaj se vi krias: "Oni rajtus iom da funebro, kaj certa kvanto da timo", mi respondas, ke la "certa kvanto" povas esti tro longe longa, kaj ke ĝi rifuzos ĉesi kiam vi tiel deziras. La saĝulo povas sekure regi sin sen tro maltrankviliĝi; li povas ĉesigi siajn larmojn kaj siajn plezurojn laŭvole; sed en nia kazo, ĉar ne estas facile retroiri niajn paŝojn, plej bone estas tute ne antaŭenpuŝi. 5. Mi pensas, ke Panaetius donis tre bonordan respondon al iu junulo, kiu demandis lin, ĉu la saĝulo fariĝu amanto: "Rilate al la saĝulo, ni vidos poste; sed vi kaj mi, kiuj ankoraŭ estas malproksimaj de la saĝo, ne fidu; ni mem fali en staton, kiu estas senorda, neregata, sklavigita de alia, malestiminda al si mem. Se nia amo ne estas malestimata, ni estas ekscititaj de ia boneco, se ĝi estas malestimata, ni estas ekbruligataj de nia fiero facile akirita amo doloras nin tiel, kiel tiu, kiu estas malfacile venkebla; ni estas kaptitaj de tio, kio estas obeema, kaj ni luktas kun tio, kio estas malfacila. Tial, konante nian malfortecon, ni restu trankvilaj. Ni ne elmontru tiun malstabilan spiriton al la tentoĵoj de trinkaĵo, aŭ beleco, aŭ flatado, aŭ io ajn, kio kaŝas kaj allogas."

6. Nun tio, kion Panaetius respondis al la demando pri amo, povas esti aplikata, mi kredas, al ĉiuj emocioj. Laŭeble, ni retropaŝu de glitigaj lokoj; eĉ sur seka tero estas sufiĉe malfacile preni fortikan standon. 7. Je ĉi tiu punkto, mi scias, vi alfrontos min kun tiu komuna plendo kontraŭ la stoikuloj: "Viaj promesoj estas tro grandaj, kaj viaj konsiloj tro malfacilaj. Ni estas nuraj manekinoj, nekapablaj nei al ni mem ĉion. Ni malĝojos, sed ne en granda mezuro; ni sentos dezirojn, sed modere; ni cedos al kolero, sed ni estos kvietigitaj." 8. Kaj ĉu vi scias, kial ni ne

havas la potencon atingi ĉi tiun stoikan idealon? Estas ĉar ni rifuzas kredi je nia potenco. Ne, certe, estas io alia, kiu ludas rolon: estas ĉar ni amas niajn malvirtojn; ni subtenas ilin kaj preferas fari senkulpigojn por ili prefere ol forskui ilin. Ni mortuloj estas dotitaj per sufiĉa forto de la naturo, se ni nur uzas ĉi tiun forton, se ni nur koncentrigu niajn potencojn kaj veku ilin ĉiujn por helpi nin aŭ almenaŭ por ne malhelpi nin. La kialo estas malvolo, la senkulpigo, malkapablo. Adiaŭ.

CXVII. Pri Reala Etiko kiel Supera al Silogistikaj Subtilecoj

1. Vi fabrikos al mi multe da problemoj, kaj vi senkonscie implikos min en granda diskuto, kaj en konsiderinda ĝeno, se vi faros tiajn malgrandajn demandojn kiel ĉi tiujn; ĉar en aranĝado de ili mi ne povas malkonsenti kun miaj samideanoj sen difekti mian staradon inter ili, nek mi povas aboni tiajn ideojn sen difekti mian konsciencon. Via demando estas, ĉu la stoika kredo estas vera: ke saĝo estas Bono, sed ke *esti saĝa* ne estas Bono. Mi unue prezentos la stoikan vidpunkton, kaj poste mi estos sufiĉe aŭdaca por doni mian propran opinionon.

2. Ni el la stoika skolo kredas, ke la Bono estas korpa, ĉar la Bono estas aktiva, kaj ĉio, kio estas aktiva, estas korpa. Tio, kio estas bona, estas helpema. Sed, por esti helpema, ĝi devas esti aktiva; do, se ĝi estas aktiva, ĝi estas korpa. Ili (la stoikuloj) deklaras ke saĝo estas Bono; tial sekvas, ke oni devas nomi ankaŭ saĝon korpa. 3. Sed ili ne opinias, ke *esti saĝa* povas esti taksata sur la sama bazo. Ĉar ĝi estas senkorpa kaj akcesora al io alia, alivorte, saĝo; tial ĝi estas neniel aktiva aŭ helpema.

"Kio do?" estas la respondo; "Kial ni ne diras, ke *esti saĝa* estas Bono?" Ni ja diras tion; sed nur raportante ĝin al tio, de kio ĝi dependas – alivorte, saĝo mem. 4. Mi diru al vi, kiajn respondojn faras aliaj filozofoj al tiuj ĉi kontraŭuloj, antaŭ ol mi mem komencos formi mian propran kredon kaj preni mian lokon tute aliflanke. "Juĝite laŭ tiu lumo," ili diras, "eĉ *vivi feliĉe* ne estas Bono. Vole nevole, tiaj personoj devus respondi, ke la feliĉa vivo estas Bono, sed ke *vivi feliĉe* ne estas Bono." 5. Kaj ĉi tiu objekto estas ankaŭ kontraŭ nia lernejo: "Vi volas esti saĝa. Tial, *estante saĝa* .estas afero dezirinda. Kaj se ĝi estas afero dezirinda, ĝi estas Bono." Do niaj filozofoj estas devigitaj tordi siajn vortojn kaj enmeti alian silabon en la vorton "dezirata", – silabo, kiun nia lingvo normale ne permesas enmeti. Sed, kun via permeso, mi aldonos in. Kio kio estas bona, oni diras, estas afero dezirinda; la *dezirinda* afero estas tio, kio falas al nia sorto post kiam ni atingis la Bonon. Ĉar la dezirinda ne estas serĉata kiel Bono; ĝi estas akcesoraĵo al la Bono post kiam la Bono estas atingita."

6. Mi mem ne havas la saman opinion, kaj mi juĝas, ke niaj filozofoj venis al ĉi tiu argumento ĉar ili jam estas ligitaj per la unua ligilo en la ĉeno kaj tial eble ne ŝanĝas sian difinon. Homoj kutimas koncedi multon al la aferoj, kiujn ĉiuj homoj konsideras; en niaj okuloj la fakto, ke ĉiuj homoj konsentas pri io, estas pruvo de ĝia vero. Ekzemple, ni konkludas, ke la dioj ekzistas, tial interalie - ke estas enplantita en ĉiu ideo pri diaĵo, kaj ne ekzistas homoj tiom ekster la atingo de leĝoj kaj kutimoj, ke ĝi almenaŭ ne kredas je iaj dioj. Kaj kiam ni diskutas pri la senmorteco de la animo, nin influas en ne malgranda grado la ĝenerala opinio de la homaro, kiu aŭ timas aŭ adoras la spiritojn de la malsupera mondo. Mi profitas ĉi tiun ĝeneralan kredon: vi povas trovi neniun, kiu ne opinias, ke la saĝo estas Bono, kaj *estante ankaŭ saĝa*. 7. Mi ne alvokos la popolon, kiel venkitan gladiatoron; ni proksimiĝu, uzante niajn proprajn armilojn. Kiam io influas difinitan objekton, ĉu ĝi estas ekster la objekto, kiun ĝi influas, aŭ ĉu ĝi estas ene de la objekto, kiun ĝi influas? Se ĝi estas ene de la objekto, kiun ĝi influas, ĝi estas same korpa kiel la objekto, kiun ĝi influas. Ĉar nenio povas influi alian objekton sen tuŝi ĝin, kaj tio, kio tuŝas, estas korpa. Se ĝi estas ekstere, ĝi retiriĝas post esti influinta la objekton. Kaj retiriĝo signifas moviĝon. Kaj tio, kio posedas movon, estas korpa. 8. Vi atendas ke mi, mi supozas, nei, ke "vetkuro" diferencas de "kurado", ke "varmo" diferencas de "esti varmega", ke "lumo" diferencas de "doni lumon". Mi koncedas, ke ĉi tiuj paroj varias, sed opinias, ke ili ne estas en apartaj klasoj. Se bona sano estas indiferenta kvalito; se beleco estas indiferenta kvalito, tiam ankaŭ *esti bela*. Se justeco estas Bono, tiam ankaŭ estas *justa*. Kaj se malnobleco estas malbono,

tiam estas malbono esti malnobla - same kiel, se doloraj okuloj estas malbono, la stato de havi dolorajn okulojn ankaŭ estas malbono. Nek kvalito, vi povas esti certa, povas ekzisti sen la alia. Kiu estas saĝa, tiu estas saĝa homo; kiu estas saĝa homo, tiu estas saĝa. Tiel vere estas, ke ni ne povas dubi pri la kvalito de unu por egali la kvaliton de la alia, ke ili ambaŭ estas rigardataj de certaj personoj kiel unu sama.

9. Jen demando, tamen, kiun mi ĝojus starigi: se ĉiuj aferoj estas aŭ bonaj aŭ malbonaj aŭ indiferentaj – al kia klaso apartenas *esti saĝa*? Homoj neas, ke ĝi estas Bono; kaj, ĉar ĝi evidente ne estas malbono, ĝi devas sekve esti unu el la "komunikiloj". Sed ni celas per la "meza" aŭ la "indiferenta" kvalito tion, kio povas fali al la malbonulo ne malpli ol al la bono - tiajn aferojn kiel monon, belecon aŭ altan socian pozicion. Sed la kvalito de *esti saĝa* povas fali al la sorto de la bonulo sole; tial *esti saĝa* ne estas indiferenta kvalito. Ankaŭ ĝi ne estas malbono; ĉar ĝi ne povas fali al la sorto de la malbona homo; tial, ĝi estas Bono. Tio, kion la bonulo sole povas posedi, estas Bono; *esti saĝa* estas la posedo de la bonulo nur; tial ĝi estas Bono. **10.** La kontraŭulo respondas: "Ĝi estas nur akcesoraĵo de saĝo." Tre bone, do, mi diras, ĉi tiu kvalito, kiun vi nomas *esti saĝa* - ĉu ĝi aktive produktas saĝon, aŭ ĉu ĝi estas pasiva kunmetaĵo de saĝo? Ĝi estas korpa en ambaŭ kazoj. Ĉar tio, kio estas agata, kaj tio, kio agas, estas same korpa; kaj, se korpa, ĉiu estas Bono. La sola kvalito, kiu povus malhelpi ĝin esti Bono, estus senkorpeco.

11. La Peripatetikoj kredas, ke ne ekzistas distingo inter *saĝo* kaj *saĝo*, ĉar ĉiu el tiuj implicas ankaŭ la alian. Nun ĉu vi supozas, ke iu ajn povas *esti saĝa* krom tiu, kiu posedas saĝon? Aŭ ke iu, kiu *estas saĝa*, ne posedas saĝon? **12.** La malnovaj majstroj de dialektiko tamen distingas inter ĉi tiuj du konceptoj; kaj el ili la klasifiko venis rekte ĝis la stoikuloj. Kia klaso tio estas, mi klarigos: Kampo estas unu afero, kaj la posedo de la kampo alia afero; kompreneble, ĉar "posedi la kampon" rilatas al la posedanto prefere ol al la kampo mem. Simile, saĝo estas unu afero kaj *stante saĝa* alia. Vi konsentos, mi supozas, ke ĉi tiuj du estas apartaj ideoj - la posedanto kaj la posedanto: saĝo estas tio, kion oni posedas, kaj tiu, kiu *estas saĝa*, ĝia posedanto. Nun saĝo estas Menso perfektigita kaj disvolvita ĝis la plej alta kaj plej bona grado. Ĉar ĝi estas la arto de vivo. Kaj kio estas *saĝa*? Mi ne povas nomi ĝin "Menso Perfektigita", sed prefere tio, kio falas al la sorto de tiu, kiu posedas "menson perfektigitan"; tiel bona menso estas unu afero, kaj la tiel nomata posedo de bona menso alia.

13. "Estas," estas dirite, "certaj naturaj klasoj de korpoj; ni diras: 'Ĉi tiu estas homo,' 'ĉi tiu estas ĉevalo'. Tiam ĉeestas la korpaj naturoj iuj movoj de la menso, kiuj deklaras ion pri la korpo, kaj ĉi tiuj havas certan esencan kvaliton, kiu estas disigita de la korpo, ekzemple: "Mi vidas Katon marŝantan". La sentoj indikas tion, kaj la menso kredas ĝin. Kion mi vidas, estas *korpo*, kaj sur ĉi tio mi koncentras miajn okulojn kaj mian menson. Denove, mi diras: "Kato marŝas." Kion mi diras," ili daŭrigas, "ne estas korpo; ĝi estas certa deklara fakto pri korpo - nomata diverse 'eldiro', 'deklaro', 'deklaro'. Tiel, kiam ni diras 'saĝeco', ni signifas ion *apartenantan* al korpo; *koncerne* korpon. Kaj estas konsiderinda diferenco ĉu vi mencias la personon rekte, aŭ parolas koncerne la personon."

14. Supozante nuntempe, ke temas pri du apartaj konceptoj (ĉar mi ankoraŭ ne estas preta doni mian propran opinion); kio malhelpas la ekziston de ankoraŭ triono – kiu tamen estas Bono? Mi rimarkis antaŭ nelonge, ke "kampo" estas unu afero, kaj la "posedo de kampo" alia; kompreneble, ĉar posedanto kaj posedanto estas de malsamaj naturoj; la lasta estas la tero, kaj la unua estas la homo, kiu posedas la teron. Sed koncerne la punkton nun pridiskutata,

ambaŭ estas de la sama naturo - la posedanto de saĝo, kaj saĝo mem. **15.** Krome, en unu okazo tio, kio estas posedata, estas unu afero, kaj tiu, kiu ĝin posedas, estas alia; sed ĉi-kaze la posedanto kaj la posedanto venas sub la saman kategorion. La kampo estas posedata pro leĝo, saĝeco pro naturo. La kampo povas ŝanĝi manojn kaj iri en la proprieton de alia; sed saĝo neniam foriras de sia posedanto. Sekve, estas neniu kialo kial vi devus provi kompari aferojn kiuj estas tiel malsimilaj unu la alian. Mi komencis diri, ke ĉi tiuj povas esti du apartaj konceptoj, kaj tamen ke ambaŭ povas esti Bonoj - ekzemple, saĝo kaj la saĝulo estas du apartaj aferoj kaj tamen donitaj de vi por esti egale bonaj. Kaj same kiel ne estas kontraŭstari pri ambaŭ saĝeco kaj la posedanto de saĝeco kiel Bonojn, tiel ankaŭ ne estas kontraŭstari kiel bonon kaj saĝon kaj la posedon de saĝo, *estante saĝa*. **16.** Ĉar mi nur volas esti saĝa por *esti saĝa*. Kaj kio do? Ĉu tiu aĵo ne estas Bono, sen kies posedo certa alia aĵo ne povas esti Bono? Vi certe konfesas, ke la saĝo, se donita sen la rajto esti uzata, ne estas bonveninda! Kaj en kio konsistas la uzo de saĝo? Estante *saĝa*, tio estas ĝia plej valora eco; se vi retiras ĉi tion, saĝo fariĝas superflua. Se procesoj de torturo estas malbonaj, tiam esti torturita estas malbono - kun ĉi tiu rezervo, ja, ke se vi forprenas la sekvojn, la unuaj ne estas malbonaj. Saĝo estas kondiĉo de "menso perfektigita", kaj *esti saĝa* ĉu la uzado de ĉi tiu "menso perfektigis". Kiel la uzado de tiu afero ne povas esti Bono, kiu sen dungado ne estas Bono? **17.** Se mi demandas vin, ĉu saĝo estas dezirinda, vi konfesas, ke ĝi estas. Se mi demandas vin, ĉu la uzado de saĝo estas dezirinda, vi ankaŭ konfesas la fakton; ĉar vi diras, ke vi ne ricevos saĝon, se vi ne rajtas uzi ĝin. Nun tio, kio estas dezirinda, estas Bono. *Esti saĝa* estas la uzo de saĝo, same kiel estas de elokventeco fari parolon, aŭ de la okuloj por vidi aferojn. Tial, *esti saĝa* estas la uzado de saĝo, kaj la uzado de saĝo estas dezirinda. Tial *esti saĝa* estas afero dezirinda; kaj se ĝi estas afero dezirinda, ĝi estas Bono.

18. Jen, jam de multaj jaroj mi kondamnas min, ke mi imitis ĉi tiujn virojn en la sama tempo, kiam mi procesas ilin, kaj ke mi malŝparis vortojn pri afero tute klara. Ĉar kiu povas dubi, ke, se varmo estas malbono, estas ankaŭ malbono varmegi? Aŭ ke, se malvarmo estas malbono, estas malbono esti malvarma? Aŭ ke, se la vivo estas Bono, do estas *vivi*? Ĉiuj tiaj aferoj estas ĉe la periferio de la saĝo, ne en la saĝo mem. Sed nia loĝloko estu en la saĝo mem. **19.** Kvankam oni emas vagi, la saĝo havas grandajn kaj vastajn retiriĝojn: ni povas esplori la naturon de la dioj, la brulaĵon, kiu nutras la konstelaciojn, aŭ ĉiujn diversajn kursojn de la steloj; ni povas konjekti ĉu niaj aferoj moviĝas en harmonio kun tiuj de la steloj, ĉu la impulso al moviĝo venas de tie en la mensojn kaj korpojn de ĉiuj, kaj ĉu eĉ tiuj okazaĵoj, kiujn ni nomas hazardaj, estas katenitaj de striktaj leĝoj kaj nenio en ĉi tiu universo estas neantaŭvidita aŭ nereguligita en siaj revolucioj. Tiaj temoj estas nuntempe retiritaj de instruado pri moralo, sed ili altigas la menson kaj levas ĝin al la grandeco de la temo, kiun ĝi diskutas; la aferoj tamen, pri kiuj mi parolis antaŭ iom da tempo, eluziĝas kaj eluzas la menson, ne (kiel vi kaj viaj konservi) akriĝi, sed malfortigi ĝin. **20.** Kaj mi petas vin, ĉu ni malŝprucas tiun necesan studon, kiun ni ŝuldas al pli grandaj kaj pli bonaj temoj, diskutante aferon, kiu eble estas malĝusta kaj certe ne utilas? Kiel utilos al mi scii, ĉu saĝo estas unu afero kaj *saĝo* alia? Kiel profitos al mi scii, ke unu estas, kaj la alia ne, Bono? Supozu, ke mi hazarde ludas je ĉi tiu preĝo: "Saĝo por vi, kaj *saĝa* por mi!" Ni eliros eĉ.

21. Penu prefere montri al mi la vojon, per kiu mi povas atingi tiujn celojn. Diru al mi, kion eviti, kion serĉi, per kiaj studoj por plifortigi mian ŝanceliĝantan menson, kiel mi povas rebati la ondojn, kiuj trafas min malproksime kaj forpeli min de mia vojo, per kiaj rimedoj mi povas elteni ĉiujn; miajn malbonojn, kaj per kiaj rimedoj mi povas liberiĝi de la malfeliĉoj, kiuj plonĝis sur min kaj tiujn, en kiuj mi mem plonĝis. Instruu al mi kiel porti la ŝarĝon de malĝojo sen

ĝemo miaflanke, kaj kiel porti prosperon sen ĝemi aliajn; ankaŭ, kiel eviti atendi la finfinan kaj neeviteblan finon, kaj bati retirigon de mia propra volo, kiam ŝajnas al mi konvene fari tion. **22.** Mi pensas, ke nenio estas pli baza ol preĝi por morto. Ĉar se vi volas vivi, kial vi preĝas por morto? Kaj se vi ne volas vivi, kial vi petas de la dioj tion, kion ili naskis al vi? Ĉar kiel, kontraŭ via volo, estis decidite, ke vi devos morti iam, tiel la tempo, kiam vi deziras morti, estas en viaj propraj manoj. Unu fakto estas por vi neceso, la alia privilegio.

23. Mi legis lastatempe plej malhonorigan doktrinon, eldiritan (pli honton al li!) de klera sinjoro: "Do mi mortu kiel eble plej baldaŭ!" Malsaĝulo, vi preĝas por io, kio jam estas via! "Do eble mi mortu kiel eble plej baldaŭ!" Eble vi maljuniĝis dum elparolo ĝuste ĉi tiujn vortojn! Ĉiuokaze, kio estas por malhelpi? Neniu vin retenas; eskapu per kiel vi volas! Elektu iun ajn parton de la Naturo, kaj petu, ke ĝi donu al vi rimedon de foriro! Ĉi tiuj, nome, estas la elementoj, per kiuj la monda laboro estas farata – akvo, tero, aero. Ĉio ĉi ne estas pli la kaŭzoj de vivo ol ili estas la vojoj de morto. **24.** "Do eble mi mortu kiel eble plej baldaŭ!" Kaj kio estas via deziro rilate al ĉi tiu "kiel eble plej baldaŭ"? Kiun tagon vi fiksas por la evento? Eble estos pli frue ol viaj preĝpetoj. Tiaj vortoj venas de malforta menso, de tiu, kiu kortumas kompaton per tia malbeno; kiu preĝas por morto, tiu ne volas morti. Petu la diojn pri vivo kaj sano; se vi estas decidita morti, la rekompenco de morto estas fini kun preĝoj.

25. Estas kun tiaj problemoj, mia kara Lucilio, ke ni devus trakti, per tiaj problemoj, ke ni muldu niajn mensojn. Ĉi tio estas saĝeco, jen kion signifas *esti saĝa* - ne bandi malplenajn subtilaĵojn en senutilaj kaj etaj diskutoj. La fortuna starigis antaŭ vi tiom da problemoj – kiujn vi ankoraŭ ne solvis – kaj ĉu vi ankoraŭ disigas harojn? Kiel malsaĝe estas praktiki batojn post kiam oni aŭdis la signalon por la batalo! For kun ĉiuj ĉi fak-armiloj; vi bezonas kirason por batalo ĝis la fino. Diru al mi, per kiaj rimedoj malĝojo kaj timo povas esti malhelpitaj de ĝeni mian animon, per kiaj rimedoj mi povas forŝovi ĉi tiun ŝarĝon de kaŝitaj avidoj. Fari ion! **26.** "Saĝo estas Bono, sed *esti saĝane* estas Bono;" tia parolado rezultas por ni en la juĝo, ke ni ne estas saĝaj, kaj en la mokado de ĉi tiu tuta studkampo - sur la tereno, ke ĝi malŝparas sian penon por senutilaj aferoj. Supozu, ke vi sciu tion oni diskutis ankaŭ tiun ĉi demandon: ĉu la estonta saĝo estas Bono? Ĉar, mi petas vin, kiel oni povus dubi, ĉu garbejoj ne sentas la pezon de la venonta rikolto, kaj ke la knabeco ne antaŭsentas alproksimiĝi al juna vireco per ia brako kaj potenco? La malsanulo, en la intertempa periodo, ne estas helpata de la venota sano, same ol kuristo a luktisto refregas la periodo de ripozo, kiu sekvos multajn monatojn poste. **27.** Kiu ne scias, ke tio, kio estas ankoraŭ estinta, ne estas Bono, pro la kialo mem, ke ĝi estas ankoraŭ estinta? Ĉar tio, kio estas bona, estas nepre helpema. Kaj krom se aferoj estas en la nuntempo, ili ne povas esti helpemaj; kaj se io ne estas helpema, ĝi ne estas Bono; se helpema, ĝi jam estas. Mi iam estos saĝa homo; kaj ĉi tiu Bono estos mia, kiam mi estos saĝulo, sed dume ĝi ne ekzistas. Aĵo devas ekzisti unue, tiam povas esti de certa speco. **28.** Kiel, mi petas vin, tio, kio ankoraŭ estas nenio, povas esti jam Bono? Kaj en kia pli bona maniero vi deziras, ke oni pruvu al vi, ke certa afero ne estas, ol diri: "Estas ankoraŭ esti"? Ĉar estas klare, ke io, kio estas survoja, ankoraŭ ne alvenis. "Printempo sekvos": Mi scias, ke nun estas ĉi tie vintro. "Sekvos somero:" Mi scias, ke ne estas somero. La plej bona pruvo laŭ mia menso, ke afero ankoraŭ ne ĉeestas, estas ke ĝi ankoraŭ estas estonta. **29.** Mi esperas iam esti saĝa, sed dume mi ne estas saĝa. Ĉar se mi posedus tiun Bonon, mi nun estus libera de ĉi tiu Malbono. Iam mi estos saĝa; el ĉi tio mem vi povas kompreni, ke mi ankoraŭ ne estas saĝa. Mi ne povas samtempe vivi en tiu stato de Bono kaj en tiu stato de Malbono; la du ideoj ne harmonias, nek Malbono kaj Bono ekzistas kune en la sama persono.

30. Ni rapidu preter ĉi tiu tuta lerta stultaĵo, kaj rapidu al tio, kio alportos al ni veran helpon. Neniu viro, kiu maltrankvile kuras post akuŝistino por sia filino en ŝiaj naskiĝdoloroj, haltos por legi la edikton de la pretoro aŭ la ordon de la okazaĵoj ĉe la ludoj. Neniu kiu rapidas por savi sian brulantan domon skanos damtabulon por konjekti kiel la malliberigita peco povas esti liberigita. **31.** Sed bona ĉielo! – en via kazo ĉiuflanke estas anoncigitaj ĉiaj novaĵoj – via domo bruligita, viaj infanoj en danĝero, via lando en sieĝo, via posedaĵo prirabita. Aldonu al ĉi ŝiprompiĝo, tertremojn kaj ĉiujn aliajn objektojn de teruro; ĉikanita inter ĉi tiuj problemoj, ĉu vi prenas tempon por aferoj, kiuj servas nur por mensa distro? Ĉu vi demandas, kia diferenco estas inter saĝo kaj *saĝa*? Ĉu vi ligas kaj malligas nodojn dum tia ruino pendas super via kapo? **32.** La naturo ne donis al ni tiom malavaran kaj libermanan tempon, ke ni povas havi la libertempon malŝpari ion ajn el ĝi. Rimarku ankaŭ, kiom multe perdiĝas eĉ kiam homoj estas tre zorgemaj: homoj estas prirabataj de unu afero pro malbona sano kaj de alia afero de malsano en la familio; foje privata, alia publika, komerco sorbas la atenton; kaj dum la tuta dormo dividas nian vivon kun ni.

El ĉi tiu tempo, tiel mallonga kaj rapida, kiu forportas nin en sia flugo, por kio utilas elspezi la plej grandan parton por senutilaj aferoj? **33.** Cetere, niaj mensoj kutimas distri prefere ol kuraci sin, fari el filozofio estetikan plezuron, kiam filozofio vere devus esti rimedo. Kia estas la distingo inter saĝo kaj *saĝa* mi ne scias; sed mi ja scias, ke ne gravas por mi ĉu mi konas tiajn aferojn aŭ ĉu mi ne scias pri ili. Diru al mi: kiam mi ekscios la diferencon inter saĝo kaj *saĝo*, ĉu mi estos saĝa?

Kial do vi okupas min per la vortoj prefere ol per la faroj de saĝeco? Faru min pli kuraĝa, faru min pli trankvila, faru min la egalulo de Fortuno, faru min ŝia superulo. Kaj mi povas esti ŝia superulo, se mi aplikas ĉi-cele ĉion, kion mi lernas. Adiaŭ.

CXVIII. Pri la Vanteco de Lokserĉado

1. Vi postulis de mi pli oftajn leterojn. Sed se ni komparas la kontojn, vi ne estos sur la kredita flanko. Ni ja faris la interkonsenton, ke via parto venis unue, ke vi skribu la unuajn leterojn, kaj ke mi respondu. Tamen mi ne estos malagraba; Mi scias, ke estas sekure fidi vin, do mi pagos anticipu, kaj tamen ne faros kiel la elokventa Cicerono ordonas al Atticus: "Eĉ se vi havas nenion por diri, skribu kion ajn eniras vian kapon." 2. Ĉar ĉiam estos io por mi skribi, eĉ preterlasante ĉiajn novaĵojn, per kiuj Cicerono plenigas sian korespondadon: kia kandidato estas en malfacilaĵoj, kiu strebas per pruntitaj rimedoj kaj kiu memstare; kiu estas kandidato por la konsulejo apogante sur Cezaro, aŭ sur Pompejo, aŭ sur sia propra fortikaĵo; kia senkompata uzuristo estas Cecilio, el kiu liaj amikoj ne povas ŝraŭbi denaron por malpli ol unu elcento ĉiumonate.

Sed estas preferinde trakti proprajn malsanojn, ol alies – kribri sin kaj vidi por kiom da vanaĵoj oni estas kandidato, kaj voĉdoni por neniu el ili. 3. Ĉi tio, mia kara Lucilius, estas nobla afero, tio alportas pacon kaj liberecon - kanvasi senpage, kaj preterpasi ĉiujn elektojn de Fortuno. Kiel vi povas nomi ĝin agraba, kiam la triboj estas kunvokitaj kaj la kandidatoj faras oferojn en siaj plej ŝatataj temploj - kelkaj el ili promesas mondonacojn kaj aliaj faras komercon per agento, aŭ eluzas siajn manojn per la kisoj de tiuj. al kiuj ili rifuzos la plej malgrandan fingrotuŝon post la elekto – kiam ĉiuj ekscitite atendas la anoncon de la heroldo, ĉu vi nomas ĝuebla, mi diras, stari senlabore kaj rigardi ĉi tiun Vantfoiron sen aĉeti aŭ vendi? 4. Kiom pli grandan ĝojon sentas tiu, kiu rigardas senzorge, ne nur la elekton de pretoro aŭ konsulo, sed tiun grandan lukton, en kiu unuj serĉas ĉiujarajn honorojn, kaj aliaj konstantan potencon, kaj aliaj la triumfon kaj la prosperan rezulton de milito, kaj aliaj riĉaĵoj, aŭ geedziĝo kaj idaro, aŭ la bonfarto de si mem kaj iliaj parencoj! Kia grandioza ago estas esti la sola homo, kiu kolportas por nenio, preĝas al neniu, kaj diras: "Fortuno, mi havas nenion komunan kun vi. Mi ne estas je via servo. Mi scias, ke viroj kiel Katono estas malestimataj de vi, kaj viroj kiel Vatinius faritaj de vi. Mi petas neniun favoron." Jen la maniero redukti Fortunon al la rangoj.

5. Ĉi tiuj do estas la aferoj, pri kiuj ni povas sinsekve skribi, kaj ĉi tiu estas la ĉiam freŝa materialo, kiun ni povas elfosi dum ni skanas la maltrankvilajn amasojn da homoj, kiuj, por atingi ion ruinigan, baraktas tra malbono al malbono, kaj serĉas tion, kion ili devas aktuale eviti aŭ eĉ trovi superfluon. 6. Ĉar kiu iam kontentiĝis, post atingo, per tio, kio estis granda, dum li preĝis por ĝi? Feliĉo ne estas, kiel homoj opinias, avida afero; ĝi estas humila afero; tial ĝi neniam satigas la deziron de homo. Vi taksas altaj la objektojn, kiujn vi serĉas, ĉar vi estas sur malalta nivelo kaj tial malproksime de ili; sed ili estas malbonaj antaŭ tiu, kiu ilin atingis. Kaj mi tre eraras, se li ne deziras grimpi ankoraŭ pli alten; tio, kion vi rigardas kiel la supro, estas nur ŝtupo sur la ŝtupetaro. 7. Nun ĉiuj homoj suferas pro nescio pri la vero; trompitaĵoj de komuna raporto, ili faras por ĉi tiuj celoj kvazaŭ ili estus bonaj, kaj tiam, gajninte sian deziron kaj multe suferinte, ili trovas ilin malbonaj, aŭ malplenaj, aŭ malpli gravaj ol ili atendis. Plej multaj homoj admiras tion, kio trompas ilin malproksime, kaj laŭ la homamaso bonaĵoj supozeble estas grandaj aferoj.

8. Nun, por ke tio ne okazu ankaŭ en nia kazo, ni demandu, kio estas la Bono. Ĝi estis klarigita en diversaj manieroj; malsamaj viroj priskribis ĝin en malsamaj manieroj. Iuj difinas ĝin tiamaniere. "Tio, kio allogas kaj vokas la spiriton al si, estas Bono." Sed la objekto tuj aperas - kio se ĝi allogas, sed rekte al ruiniĝo? Vi scias, kiel allogaj estas multaj malbonoj. Tio, kio estas vera, diferencas de tio, kio aspektas kiel la vero; tial la Bono estas ligita kun la vera, ĉar ĝi ne

estas bona krom se ĝi estas ankaŭ vera. Sed tio, kio allogas kaj allogas, estas nur *kiel* la vero; ĝi ŝtelas vian atenton, postulas vian intereson kaj tiras vin al si. **9.** Tial iuj donis ĉi tiun difinon: "Tio estas bona, kiu inspiras deziron al si mem, aŭ vekas al si la impulson de luktanta animo." Estas la sama objekto kontraŭ ĉi tiu ideo; ĉar multaj aferoj vekas la impulsojn de la animo, kaj tamen la serĉado de ili estas malutila al la serĉanto. Pli bona estas la jena difino: "Tio estas bona, kiu vekas la animon al si mem konforme al la naturo, kaj estas serĉinda nur kiam ĝi komencas esti ĝisfunde serĉinda." Ĝi estas ĝis nun honorinda afero; ĉar tio estas afero tute serĉinda.

10. La nuna temo sugestas, ke mi konstatu la diferencon inter la Bono kaj la honorinda. Nun ili havas certan kvaliton kiu miksiĝas kun ambaŭ kaj estas neapartigebla de ambaŭ: nenio povas esti bona krom se ĝi enhavas elementon de la honorinda, kaj la honorinda estas nepre bona. Kio do estas la diferenco inter ĉi tiuj du kvalitoj? La honorinda estas la perfekta Bono, kaj la feliĉa vivo estas plenumita per tio; per ĝia influo ankaŭ aliaj aferoj boniĝas. **11.** Mi celas ion tian: estas iuj aferoj, kiuj estas nek bonaj nek malbonaj - kiel milita aŭ diplomacia servo, aŭ la prononcado de juraj decidoj. Kiam tiaj okupoj estis honore faritaj, ili komencas esti bonaj, kaj ili ŝanĝiĝas de la "indiferenta" klaso al la Bono. La Bona rezultas el partnereco kun la honorinda, sed la honorinda estas bona en si mem. La Bono fontas el la honorinda, sed la lasta el si mem. Kio estas bona povus esti malbona; kio estas honorinda neniam povus esti io krom bona.

12. Iuj difinis jene: "Tio estas bona, kio estas laŭ la naturo". Nun atentu mian propran deklaron: tio, kio estas bona, estas laŭ la naturo, sed tio, kio estas laŭ la naturo, ankaŭ ne fariĝas tuj bona; ĉar multaj aferoj harmonias kun la naturo, sed estas tiom etaj, ke ne taŭgas nomi ilin bonaj. Ĉar ili estas negravaj kaj meritas esti malestimataj. Sed ne ekzistas tre malgranda kaj malestiminda bono, ĉar, dum ĝi estas malabunda, ĝi ne estas bona, kaj kiam ĝi komencas esti bona, ĝi ĉesas esti malabunda. Kiel do oni povas rekoni la Bonon? Nur se ĝi estas tute laŭ naturo.

13. Homoj diras: "Vi konfesas, ke tio, kio estas bona, estas laŭ la naturo; ĉar ĉi tio estas ĝia propra kvalito. Vi ankaŭ konfesas, ke ekzistas aliaj aferoj laŭ la naturo, kiuj tamen ne estas bonaj. Kiel do povas la unua estu bona, kaj la dua ne? Kiel povas esti ŝanĝo en la propra kvalito de aĵo, kiam ĉiu havas, en komuna kun la alia, la specialan atributon esti konforma al la naturo?" **14.** Certe pro ĝia grandeco. Ne estas nova ideo, ke certaj objektoj ŝanĝiĝas dum ili kreskas. Homo, iam infano, fariĝas junulo; lia propra kvalito estas transformita; ĉar la infano ne povis rezoni, sed la junulo posedas racion. Iuj aferoj ne nur kreskas en grandeco dum ili evoluas, sed kreskas en io alia. **15.** Iuj respondas: "Sed tio, kio pligrandiĝas, ne nepre iĝas malsama. Tute ne gravas ĉu oni verŝas vinon en flakon aŭ en kuvon; la vino konservas sian propran kvaliton en ambaŭ vazoj. Malgrandaj kaj grandaj kvantoj da mielo ne estas; klara en gusto." Sed ĉi tiuj estas malsamaj kazoj, kiujn vi mencias; ĉar vino kaj mielo havas unuforman kvaliton; kiom ajn la kvanto estas pligrandigita, la kvalito estas la sama. **16.** Ĉar iuj aferoj daŭras laŭ sia speco kaj siaj propraj kvalitoj, eĉ kiam ili estas pligrandigitaj.

Estas tamen aliaj, kiuj post multaj pliigoj estas ŝanĝitaj per la lasta aldono; estas stampita sur ili nova karaktero, malsama ol tiu de antaŭe. Unu ŝtono faras arkon - la ŝtono kiu kojnas la klinitajn flankojn kaj tenas la arkon kune memstare pozicio en la mezo. Kaj kial la lasta aldono, kvankam tre eta, faras grandan diferencon? Ĉar ĝi ne pligrandiĝas; ĝi pleniĝas. **17.** Kelkaj aferoj, per evoluo, forigas sian antaŭan formon kaj estas ŝanĝitaj en novan figuron. Kiam la menso

dum longa tempo evoluigis iun ideon, kaj en la provo kapti ĝian grandecon laciĝis, tiu afero komencas esti nomita "senfina". Kaj tiam ĉi tio fariĝis io multe malsama ol tio, kiam ĝi ŝajnis bonega sed finia. Sammaniere ni pensis pri io malfacile disdividebla; ĉe la fino mem, ĉar la tasko pli kaj pli malmolas, la afero troviĝas "nedividebla". Simile, de tio, kio apenaŭ aŭ malfacile moviĝeblas, ni antaŭeniris plu kaj plu – ĝis ni atingas la "senmoveblan". Per la sama rezonado certa afero estis laŭ la naturo; ĝia grandeco ŝanĝis ĝin en alian apartan kvaliton kaj faris ĝin Bono. Adiaŭ.

CXIX. Pri Naturo kiel nia Plej Bona Provizanto

1. Kiam ajn mi faris malkovron, mi ne atendas ke vi krii "Agoj!" Mi diras ĝin al mi mem pro vi. Se vi volas scii, kion mi trovis, malfermu vian poŝon; ĝi estas klara profito. Kion mi instruos al vi, estas la kapablo riĉiĝi kiel eble plej rapide. Kiel vi emas aŭdi la novaĵojn! Kaj prave; Mi kondukos vin per mallongigo al la plej granda riĉeco. Necesos tamen, ke vi trovu prunton; por povi fari komercon, vi devas kontrakti ŝuldon, kvankam mi ne deziras, ke vi aranĝu la prunton per meza viro, nek mi deziras, ke la makleristoj diskutu vian takson. 2. Mi donos al vi pretan kreditoron, la fama de Katono, kiu diras: "Pruntu de vi mem!" Kiom ajn malgranda ĝi estas, sufiĉos, se ni nur povos kompensi la deficiton el niaj propraj rimedoj. Ĉar, mia kara Lucilio, ne gravas ĉu vi nenion avidas, aŭ ĉu vi posedas ion. La grava principo en ambaŭ kazoj estas la sama - libereco de zorgo.

Sed mi ne konsilas al vi nei ion al la naturo – ĉar la naturo insistas kaj ne estas venkebla; ŝi postulas sian ŝuldon – sed vi devus scii ke io ajn pli ol la deziroj de la naturo estas nura "kromaĵo" kaj ne estas necesa. 3. Se mi malsatas, mi devas manĝi. La naturo ne zorgas, ĉu la pano estas la kruda speco aŭ la plej bona tritiko; ŝi ne deziras, ke la stomako estu distrita, sed plenigita. Kaj se mi soifas, la Naturo ne zorgas pri tio, ĉu mi trinkas akvon el la plej proksima rezervujo, aŭ ĉu mi artefarite frostigas ĝin, enprofundigante ĝin en grandaj kvantoj da neĝo. La naturo ordonas nur, ke la soifo estu kvieta; kaj ne gravas ĉu ĝi estas ora, aŭ kristala, aŭ murrina kaliko, aŭ kaliko el Tibur, aŭ la kava mano. 4. Rigardu ĝis la fino, en ĉiuj aferoj, kaj tiam vi forĵetos superflujajn aferojn. Malsato vokas min; lasu min etendi mian manon al tio, kio estas plej proksima; mia malsato mem allogas en miaj okuloj ĉion, kion mi povas kapti. Malsathomo malestimas nenion.

5. Ĉu vi do demandas, kio plaĉis al mi? Estas ĉi tiu nobla diro, kiun mi malkovris: "La saĝulo estas la plej fervora serĉanto de la riĉaĵoj de la naturo". "Kion," vi demandas, "ĉu vi prezentos al mi malplenan teleron? Kion vi volas diri? Mi jam aranĝis miajn kofrojn; mi jam serĉis vidi ian akvopecon, sur kiu mi povus enŝipiĝi por celoj. de komerco, iuj ŝtatspezoj kiujn mi eble pritraktos, kaj iun varo kiun mi povus akiri. Tio estas trompo - montrante al mi malriĉecon post promesado al mi riĉaĵo." Sed, amiko, ĉu vi rigardas homon malriĉan, al kiu nenio mankas? "Estas tamen," vi respondas, "dank' al si mem kaj al lia eltenemo, kaj ne dank' al lia fortuna." Ĉu vi do opinias, ke tia homo ne estas riĉa, **nur ĉar lia riĉeco neniam povas malsukcesi?** 6. Ĉu vi preferus havi multon, aŭ sufiĉe? He who has much desires more - pruvo, ke li ankoraŭ ne sufiĉe akiris; sed kiu havas sufiĉe, tiu atingis tion, kio neniam falis al la sorto de la riĉulo – haltpunkto. Ĉu vi pensas, ke ĉi tiu kondiĉo, al kiu mi referencas, ne estas riĉeco, nur ĉar neniu homo estis iam proskribita pro posedo de ili? Aŭ ĉar filoj kaj edzinoj neniam enŝovis venenon en la gorĝon pro tio? Aŭ ĉar en milita tempo ĉi tiuj riĉaĵoj estas neĝenataj? Aŭ ĉar ili alportas libertempon en tempo de paco? Aŭ ĉar ne estas danĝere posedi ilin, aŭ ĝene investi ilin?

7. "Sed oni posedas tro malmulte, se oni estas nur libera de malvarmo kaj malsato kaj soifo." Jupitero mem tamen ne estas pli bona. Sufiĉe neniam estas tro malmulte, kaj ne-sufiĉe neniam estas tro multe. Aleksandro estis malriĉa eĉ post sia konkero de Dario kaj Indioj. Ĉu mi eraras? Li serĉas ion, kion li vere povas fari sian propran, esplorante nekonatajn marojn, sendante novajn flotojn trans la Oceanon, kaj, por tiel diri, malkonstruante la stangojn mem de la universo. Sed tio, kio sufiĉas por la naturo, ne sufiĉas por la homo. 8. Troviĝis personoj, kiuj avidas ion pli post akiri ĉion; tiel blinda estas ilia saĝeco kaj tiel facile ĉiu homo forgesas sian

komencon post kiam li ekiris. Li kiu estis nur lastatempe la pridisputata sinjoro de nekonata angulo de la mondo, estas deprimita kiam, atinginte la limojn de la terglobo, li devas marŝi reen tra mondo kiun li faris sian propran. **9.** Neniĝas mono riĉigis homon; male, ĝi ĉiam batas homojn per pli granda avido al si mem. Ĉu vi demandas la kialon de ĉi tio? Kiu pli posedas, tiu komencas povi posedi ankoraŭ pli.

Resume, vi povas venigi por nia inspektado iun ajn el la milionuloj, kies nomojn oni diras, kiam oni parolas pri Crassus kaj Licinus. Li kunportu sian takson kaj sian nunan havaĵon kaj siajn estontajn atendojn, kaj li aldonu ĉiujn kune: tia homo, laŭ mia kredo, estas malriĉa; laŭ via, li eble estos malriĉa iam. **10.** Tiu tamen, kiu aranĝis siajn aferojn laŭ la postuloj de la naturo, estas libera de la timo, same kiel de la sento de malriĉeco. Kaj por ke vi sciu, kiom malfacile estas malgrandigi siajn interesojn ĝis la limoj de la naturo – eĉ tiu ĉi homo, pri kiu ni parolas, kaj kiun vi nomas malriĉa, posedas ion vere superfluan. **11.** Riĉeco, tamen, blindigas kaj allogas la homamason, kiam ili vidas grandan amason da preta mono alportita el la domo de viro, aŭ eĉ liajn murojn krustigitajn per abundo da oro, aŭ sekvantaron kiu estas elektita por beleco de fiziko, aŭ por allogeco de vestaro. La prospero de ĉiuj ĉi tiuj viroj rigardas al la publika opinio; sed la ideala homo, kiun ni forkaptis el la regado de la homoj kaj de la Fortuno, estas feliĉa interne. **12.** Ĉar koncerne tiujn personojn, en kies mensoj brusma malriĉeco malprave ŝtelis la titolon de riĉeco – tiuj homoj havas riĉecon same kiel ni diras, ke ni "havas febron", kiam vere la febro havas *nin* .. Male, ni kutimas diri: "Febro lin kaptas". Kaj sammaniere ni diru: "Riĉeco kaptas lin". Ne ekzistas do konsilo – kaj pri tiaj konsiloj neniu povas havi tro multe – kiun mi preferus doni al vi ol ĉi tion: ke vi mezuru ĉion laŭ la postuloj de la Naturo; ĉar ĉi tiuj postuloj povas esti kontentigitaj aŭ senkoste aŭ alie tre malmultekoste. Nur, ne miksu iujn malvirtojn kun ĉi tiuj postuloj. **13.** Kial vi bezonas demandi, kiel oni servas vian manĝaĵon, sur kia tablo, per kia arĝento, kun kiaj bone kongruaj kaj glatvizaĝaj junaj servistoj? La naturo postulas nenion krom nura manĝaĵo.

Ĉu serĉu, kiam soifo flamigas vian gorĝon, tason da oro?

*Ĉu vi malŝatas ĉion alian krom la karno de pavo aŭ turbo
Kiam la malsato venos sur vin?*

14. Malsato ne estas ambicia; estas tute kontenta veni al fino; nek tre zorgas pri tio, kia manĝaĵo finas ĝin. Tiuj aferoj estas nur la instrumentoj de lukso, kiu ne estas "feliĉo"; lukso, kiu serĉas kiel ĝi povas plilongigi malsaton eĉ post satiĝo, kiel plenigi la stomakon, ne plenigi ĝin, kaj kiel vekti soifon satigitan per la unua trinkaĵo. La vortoj de Horacio estas do plej bonegaj, kiam li diras, ke al onies soifo ne estas diferenco en kia multekosta pokalo, aŭ kun kia ellaborita stato, la akvo estas servata. Ĉar se vi kredas, ke gravas, kiom buklahara estas via sklavo, aŭ kiom travidebla estas la kaliko, kiun li proponas al vi, vi ne soifas.

15. Interalie, la Naturo donacis al ni tiun ĉi specialan bonaĵon: ŝi malpezigas la nuran neceson de grincado. La superflujaj aferoj akceptas elekton; ni diras: "Tio ne taŭgas"; "ĉi tio ne estas bone rekomendita"; "tio doloras mian vidon." La Konstruinto de la universo, kiu starigis por ni la leĝojn de la vivo, kondiĉe ke ni ekzistus en bonfarto, sed ne en lukso. Ĉio favora al nia bonfarto estas preta kaj preta al niaj manoj; sed tion, kion postulas la lukso, oni neniam povas kunigi krom kun mizero kaj maltrankvilo.

16. Ni do uzu ĉi tiun bonaĵon de la Naturo kalkulante ĝin inter la aferoj de alta graveco; ni pripensu, ke la plej bona titolo de la Naturo al nia dankemo estas, ke kion ajn ni volas pro nura neceso, ni akceptas sen penemo. Adiaŭ.

CXX. Pli pri Virto.

1. Via letero travagis plurajn etajn problemojn, sed fine nur pri tio trankviliĝis, petante klarigon: "Kiel ni akiras scion pri tio, kio estas bona kaj tio, kio estas honorinda?" Laŭ la opinio de aliaj lernejoj, tiuj du kvalitoj estas apartaj; inter niaj sekvantoj ili tamen estas nur dividitaj. 2. Jen kion mi volas diri: Iuj kredas, ke la Bono estas tio, kio estas utila; ili do donacas ĉi tiun titolon al riĉaĵoj, ĉevaloj, vino kaj ŝuoj; tiel malmultekoste ili rigardas la Bonon, kaj al tiaj bazaj uzoj ili lasas ĝin malsupreniri. Ili rigardas kiel honorinda tion, kio konsentas kun la principo de ĝusta konduto - kiel zorge prizorgi maljunan patron, malpezigi la malriĉecon de amiko, montri bravecon en kampanjo kaj eldiri prudentajn kaj ekvilibrajn opiniojn. 3. Ni tamen faras la Bonan kaj la honoran du aferojn, sed ni faras ilin el unu: nur la honorinda povas esti bona; ankaŭ, la honorinda estas nepre bona. Mi opinias superflua aldoni la distingon inter ĉi tiuj du kvalitoj, ĉar mi menciis ĝin tiom da fojoj. Sed mi diros ĉi tion - ke ni rigardas nenion kiel bonan, kion iu ajn povas malĝuste uzi. Kaj vi mem vidas, al kiaj malbonaj uzoj multaj homoj metas sian riĉecon, sian altan pozicion aŭ siajn fizikajn povojn.

Por reveni al la afero pri kiu vi deziras informojn: "Kiel ni unue akiras la scion pri tio, kio estas bona kaj tio, kio estas honorinda." 4. La naturo ne povus instrui al ni tion rekte; ŝi donis al ni la semojn de scio, sed ne la scion mem. Iuj diras, ke ni simple trafis ĉi tiun scion; sed estas nekredeble, ke vizio de virto povus sin prezenti al iu ajn hazarde. Ni kredas ke ĝi estas inferenco pro observado, komparo de okazaĵoj kiuj okazis ofte; nia lernejo de filozofio opinias, ke la honorinda kaj la bono estas komprenitaj per analogio. Ekde la vorto "analogio" estis akceptita al civitana rango de latinaj fakuloj, mi ne pensas, ke ĝi devus esti kondamnita, sed mi ja opinias, ke ĝi devus esti alportita en la civitanecon, kiun ĝi povas juste pretendi. Mi do uzos la vorton, ne nur kiel akceptite, sed kiel establita.

Nun kio estas ĉi tiu "analogio", mi klarigos. 5. Ni komprenis, kio estas la korpa sano: kaj el ĉi tiu bazo ni deduktis la ekziston de certa mensa sano ankaŭ. Ni konis ankaŭ la korpan forton, kaj el ĉi tiu bazo ni konkludis la ekziston de mensa fortikeco. Afablaj agoj, homaj faroj, kuraĝaj faroj, kelkfoje mirigis nin; do ni komencis admiri ilin kvazaŭ ili estus perfektaj. Sube, tamen, estis multaj faŭltoj, kaŝitaj de la aspekto kaj la brileco de certaj okulfrapaj agoj; al ĉi tiuj ni fermas niajn okulojn. La naturo ordonas al ni pligrandigi laŭdindajn aferojn: ĉiuj altigas la renomon preter la vero. Kaj tiel el tiaj faroj ni deduktis la koncepton de iu granda bono. 6. Fabricius malaprobis la oron de reĝo Pyrrhus, opiniante ĝin pli granda ol la krono de reĝo por povi malestimigi la monon de reĝo. Fabricius ankaŭ, kiam la reĝa kuracisto promesis doni sian majstran venenon, avertis Pyrrhus, ke li sin gardu kontraŭ komploto. La sama viro havis la rezolucion rifuzi aŭ esti gajnita per oro aŭ venki per veneno. Do ni admiris la heroon, kiu ne povis esti kortuŝita de la promesoj de la reĝo aŭ kontraŭ la reĝo, kiu tenis firme al nobla idealo, kaj kiu - ĉu io estas pli malfacila? - estis en milito senpeka; ĉar li kredis, ke maljustaĵoj povas esti faritaj eĉ kontraŭ malamiko, kaj en tiu ekstrema malriĉeco, kiun li faris sian gloron, ŝrumpis de ricevi riĉaĵon kiel li ŝrumpis de uzado de veneno. "Vivu," li kriis, "Ho Pirro, dankon al mi, kaj ĝoju, anstataŭ malĝoju kiel vi faris ĝis nun.

7. Horatius Cocles sole baris la mallarĝan ponton, kaj ordonis fortranĉi lian retiriĝon, por ke la vojo de la malamiko estu detruita; tiam li longe eltenis siajn atakantojn, ĝis la kraŝo de la traboj, kiam ili kolapsis pro grandega falo, sonoritis en liaj oreloj. Kiam li rigardis malantaŭen kaj vidis, ke lia lando, pro sia propra danĝero, estas libera de danĝero, "Kiu," li kriis, "deziras persekuti min ĉi tien, tiu venu!" Li plonĝis kapantaŭen, zorgante tiel eliri armita el la mezo de la impeta

riverkanalo kiel li faris por eliri nedifektita; li revenis, konservante la gloron de siaj konkeraj armiloj, tiel sekure, kvazaŭ li estus reveninta trans la ponton.

8. Tiuj ĉi faroj kaj aliaj samspecaj malkaŝis al ni bildon de virto. Mi aldonos ion, kio eble mirigos vin: malbonaĵoj foje ofertis la aspekton de kio estas honorinda, kaj tio, kio estas plej bona, manifestiĝis per sia malo. Ĉar ekzistas, kiel vi scias, malvirtoj, kiuj estas apudaj al virtoj; kaj eĉ tio, kio estas perdita kaj malhonora, povas simili tion, kio estas justa. Do la malŝparemulo falsas imitas la liberalulon – kvankam tre gravas, ĉu homo scias doni, aŭ ne scias kiel ŝpari sian monon. Mi certigas al vi, kara Lucilio, multaj, kiuj ne donas, sed simple forĵetas; kaj mi ne nomas homon liberala, kiu estas malhumila kun sia mono. Nezorgemo aspektas kiel facileco, kaj senpripenseco kiel braveco. **9.** Tiu ĉi simileco devigis nin zorge spekti kaj distingi inter aferoj, kiuj laŭ ekstera aspekto estas proksime kunligitaj, sed kiuj efektive estas tre en konflikto unu kun la alia; kaj rigardante tiujn, kiuj distingiĝis pro ia nobla peno, ni estis devigitaj observi, kiaj personoj faris iun faron kun nobla spirito kaj alta impulso, sed faris ĝin nur unufoje. Ni markis unu homon, kiu estas kuraĝa en milito kaj malkuraĝa en civilaj aferoj, elportante malriĉecon kuraĝe kaj hontige malhonore; ni laŭdis la faron, sed la homon ni malestimis. **10.** Denove ni markis alian homon, kiu estas bonkora al siaj amikoj kaj sindetena al siaj malamikoj, kiu plenumas siajn politikajn kaj personajn aferojn kun skrupula sindonemo, ne mankanta en pacienco. kie estas io, kion oni devas elteni, kaj ne mankas prudento, kiam oni agos. Ni markis lin donanta kun abundega mano, kiam estis lia devo fari pagon, kaj, kiam li devis labori, klopodante decideme kaj malpezigante sian korpan lacon per sia rezolucio. Krome, li ĉiam estis la sama, konsekvenca en ĉiuj siaj agoj, ne nur sana en sia juĝo, sed trejnita de kutimo ĝis tia grado, ke li ne nur povas agi ĝuste, sed ne povas ne agi ĝuste. Ni formis la koncepton, ke en tia homo perfekta virto ekzistas.

11. Ni apartigis tiun ĉi perfektan virton en ĝiajn plurajn partojn. Oni devis bridi la dezirojn, subpremi timon, aranĝi taŭgajn agojn, pagi ŝuldojn; ni do inkluzivis sindetenon, bravecon, prudenton kaj justecon – atribuan al ĉiu kvalito sian specialan funkcion. Kiel do ni formis la koncepton de virto? La virto manifestiĝis al ni per la ordo de ĉi tiu homo, dececo, firmeco, absoluta harmonio de agado kaj animgrandeco, kiu altiĝas super ĉio. De tie estas derivita nia koncepto de la feliĉa vivo, kiu fluas kune kun konstanta kurso, tute sub sia propra kontrolo. **12.** Kiel do ni malkovris ĉi tiun fakton? Mi diros al vi: tiu perfekta homo, kiu atingis la virton, neniam malbenis sian sorton, kaj neniam ricevis la rezultojn de la hazardo kun malĝojo; li kredis ke li estas civitano kaj soldato de la universo, akceptante siajn taskojn kvazaŭ ili estus liaj ordoj. Kio ajn okazis, li ne forpuŝis ĝin, kvazaŭ ĝi estus malbona kaj enportita sur lin per hazardo; li akceptis ĝin kvazaŭ ĝi estus asignita kiel lia devo. "Kia ajn ĉi tio estu," li diras, "ĝi estas mia sorto; ĝi estas malglata kaj malfacila, sed mi devas labori diligente ĉe la tasko."

13. Nepre do montriĝis granda la homo, kiu neniam malĝojis en malbonaj tagoj kaj neniam priploris sian sorton; li donis klaran koncepton pri si al multaj homoj; li brilis kiel lumo en la mallumo kaj turnis al si la pensojn de ĉiuj homoj, ĉar li estis milda kaj trankvila kaj egale obeema al la ordonoj de la homo kaj de Dio. **14.** Li posedis perfektecon de animo, evoluinta ĝis ĝiaj plej altaj kapabloj, malsupera nur al la menso de Dio - de kiu parto fluas malsupren eĉ en ĉi tiun koron de mortemulo. Sed ĉi tiu koro neniam estas pli dia ol kiam ĝi pripensas sian mortecon, kaj komprenas, ke la homo naskiĝis kun la celo plenumi sian vivon, kaj ke la korpo ne estas konstanta loĝejo, sed speco de gastejo (kun mallonga restado ĉe tio) kiu estas postlasota kiam oni perceptas, ke oni estas ŝarĝo por la gastiganto. **15.** La plej granda pruvo, kiel mi asertas, mia kara Lucilio, ke la animo eliras el pli altaj altaĵoj, estas se ĝi juĝas sian nunan

situacion humila kaj malvasta, kaj ne timas foriri. Ĉar kiu memoras, de kie li venis, tiu scias, kien li devas foriri. Ĉu ni ne vidas, kiom da malkomfortoj nin sovaĝas, kaj kiom malbona estas nia kunuleco kun la karno? **16.** Ni plendas iam pri niaj kapdoloroj, ĉe alia el niaj malbonaj digestoj, ĉe alia el niaj koroj kaj niaj gorgoj. Foje la nervoj ĝenas nin, foje la piedoj; nun ĝi estas diareo, kaj denove ĝi estas kataro; ni estas foje plensangaj, foje anemiaj; nun ĉi tio ĝenas nin, jen jen, kaj ordonas al ni foriri: ĝuste tio okazas al tiuj, kiuj loĝas en la domo de alia.

17. Sed ni, al kiuj tiaj korupeblaj korpoj estas asignitaj, tamen metas eternecon antaŭ niajn okulojn, kaj en niaj esperoj kaptas la plej grandan tempon, al kiu povas esti plilongigita la vivo de homo, sataj sen enspezo kaj sen influo. . Kio povas esti pli senhonta aŭ malsaĝa ol ĉi tio? Nenio sufiĉas por ni, kvankam ni iam devas morti, aŭ pli ĝuste, jam mortas; ĉar ni ĉiutage staras pli proksime al la rando, kaj ĉiu horo da tempo puŝas nin al la krutaĵo, super kiu ni devas fali. **18.** Vidu, kiel blindaj estas niaj mensoj! Tio, pri kio mi parolas en la estonteco, okazas ĉi-momente, kaj granda parto de ĝi jam okazis; ĉar ĝi konsistas el niaj pasintaj vivoj. Sed ni eraras timante la lastan tagon, vidante, ke ĉiu tago, kiam ĝi pasas, kalkulas same multe al la morto. La malsukcesa paŝo ne produktas, ĝi simple anoncas, lacecon. La lasta horo atingas, sed ĉiu horo alproksimiĝas, morto. La morto eluzas nin, sed ne forturnas nin.

Tial la nobla animo, konante sian pli bonan naturon, zorgante sin konduiti honore kaj serioze ĉe la deĵorposteno, kie ĝi estas metita, kalkulas neniun el tiuj eksterlandaj objektoj kiel sian propran, sed uzas ilin kvazaŭ ili estus prunto. , kiel fremda vizitanto rapidanta sur sia vojo. **19.** Kiam ni vidas homon de tia firmeco, kiel ni povas helpi konscii la bildon de naturo tiel nekutima? Precipe se, kiel mi rimarkis, ĝi montriĝis vera grandeco per sia konsistenco. Estas ja konsekvenco kiu restas; malveraj aferoj ne daŭras. Kelkaj viroj estas kiel Vatinius aŭ kiel Katono laŭvice; foje ili ne opinias eĉ Kurion sufiĉe severa, aŭ Fabricius sufiĉe malriĉa, aŭ Tuberon sufiĉe ŝparema kaj kontenta pri simplaj aferoj; dum aliffoje ili konkuras kun Licinus en riĉeco, kun Apicius en bankedado, aŭ kun Mecenas en delikateco. **20.** La plej granda pruvo de malbona menso estas malfirmeco, kaj daŭra ŝanceliĝo inter preteksto de virto kaj amo de malvirto.

Li havus kelkfoje ducent sklavojn ĉemane kaj foje dek. Li parolus pri reĝoj kaj grandiozaj mogoloj kaj nenio krom grandeco. Tiam li dirus: "Donu al mi trikruran tablon kaj pleton.

De bona pura salo, kaj nur kruda teksita robo por konservi la malvarmon." Se vi pagus al li (Tiel ŝparema kaj kontenta!) milionon da malvarmeta, En kvin mallongaj tagoj li estus senmona malsaĝulo.

21. La viroj, pri kiuj mi parolas, estas de ĉi tiu stampo; they are like the man whom Horatius Flaccus describes - viro neniam sama, neniam eĉ kiel li mem; ĝis tia grado li vagas en kontraŭaĵojn. Ĉu mi diris, ke multaj estas tiel? Estas la kazo kun preskaŭ ĉiuj. Ĉiu ŝanĝas siajn planojn kaj preĝojn tagon post tago. Nun li havus edzinon, kaj nun mastrinon; nun li estus reĝo, kaj denove li strebas sin konduiti, por ke neniu sklavo pli krii; nun li ŝveligas sin ĝis li fariĝas nepopulara; denove, li ŝrumpas kaj kuntiriĝas en pli grandan humilecon ol tiuj, kiuj vere estas modestaj; foje li diŝjetas monon, foje li ŝtelas ĝin. **22.** Tiel malsaĝa menso estas plej klare pruvita: ĝi montras unue en ĉi tiu formo kaj poste en tio, kaj neniam estas kiel si mem – kio estas, laŭ mi, la plej hontinda el kvalitoj. Kredu min, ĝi estas bonega rolo - ludi la rolon de unu homo. Sed neniu povas esti unu homo krom la saĝulo; la ceteraj ofte movas niajn maskojn. Foje vi opinios nin ŝparemaj kaj seriozaj, aliffoje malŝparemaj kaj mallaboremaj. Ni

senĉese ŝanĝas niajn karakterojn kaj ludas rolon kontraŭan al tio, kiun ni forĵetis. Vi do devigu vin konservi ĝis la fino de la dramo de la vivo la karakteron, kiun vi supozis komence. Zorgu, ke homoj povu vin laŭdi; se ne, ili almenaŭ identigu vin. Efektive, koncerne la homon, kiun vi vidis nur hieraŭ, oni povas ĝuste fari la demandon: "Kiu li estas?" Tiel granda ŝanĝo okazis! Adiaŭ.

CXXI. Pri Instinkto en Bestoj

1. Vi alportos al mi proceson, mi certas, kiam mi prezentos al vi la hodiaŭan problemon, pri kiu ni jam sufiĉe longe palpis. Vi krios denove: "Kion ĉi tio rilatas al karaktero?" Kriu, se vi volas, sed mi antaŭ ĉio kunigu vin kun aliaj kontraŭuloj, kontraŭ kiuj vi povas fari proceson – kiel Pozidonio kaj Arhidemo; ĉi tiuj viroj estos juĝitaj. Mi tiam daŭrigos diri, ke ĉio, kio temas pri karaktero, ne nepre produktas bonan karakteron. 2. La homo bezonas unu aferon por sia manĝaĵo, alian por sia ekzercado, alian por sia vesto, alian por sia instruado, kaj alian por sia plezuro. Ĉio tamen havas referencon al la bezonoj de la homo, kvankam ĉio ne plibonigas lin. Karaktero estas trafita de malsamaj aferoj en malsamaj manieroj: kelkaj aferoj servas por korekti kaj reguligi karakteron, kaj aliaj esploras ĝian naturon kaj originon. 3. Kaj kiam mi serĉas la kialon, kial la Naturo naskis la homon, kaj kial ŝi starigis lin super aliaj bestoj, ĉu vi supozas, ke mi lasis karakterstudon en la malantaŭo? Ne; tio estas malĝusta. Ĉar kiel vi povas scii, kia karaktero estas dezirinda, krom se vi malkovris, kio plej taŭgas por la homo? Aŭ krom se vi studis lian naturon? Vi povas ekscii, kion vi devas fari kaj kion vi devus eviti, nur kiam vi lernis, kion vi ŝuldas al via propra naturo.

4. "Mi deziras," vi diras, "lerni kiel mi povas malpli avidi, kaj timi malpli. Forigu min de miaj senraciaj kredoj. Pruvu al mi, ke tiel nomata felio estas nekonstanta kaj malplena, kaj ke la vorto facile akceptas pliiĝon de silabo." Mi plenumos vian bezonon, kuraĝigante viajn virtojn kaj batante viajn malvirtojn. Homoj povas decidi, ke mi estas tro fervora kaj malzorgema pri tio ĉi; sed mi neniam ĉesos ĉasi malbonon, kontroli la plej senbridajn emociojn, mildigi la forton de plezuroj, kiuj rezultigos doloron, kaj krii la preĝojn de homoj. Kompreneble mi faros ĉi tion; ĉar estas la plej grandaj malbonoj, pri kiuj ni preĝis, kaj el tio, kio igis nin danki, venas ĉio, kio postulas konsolon.

5. Dume, permesu al mi detale pridiskuti kelkajn punktojn, kiuj povas ŝajni nun sufiĉe malproksimaj de la nuna enketo. Ni iam diskutis ĉu ĉiuj bestoj havas iajn sentojn pri sia "konstitucio". Ke tio estas la kazo estas pruvita precipe per ilia farado de moviĝoj de tia taŭgeco kaj facilmoveco ke ili ŝajnas esti trejnitaj por la celo. Ĉiu estaĵo estas lerta en sia propra linio. La lerta laboristo manipulas siajn ilojn kun facileco naskita de sperto; la piloto scipovas lerte stiri sian ŝipon; la artisto povas rapide kuŝi sur la koloroj kiujn li preparis en granda vario por la celo de bildigo de la simileco, kaj pasas kun preta okulo kaj mano de paletro al kanvaso. Sammaniere besto estas lerta en ĉio, kio rilatas al la uzo de sia korpo. 6. Ni emas miri pri lertaj dancistoj ĉar iliaj gestoj estas perfekte adaptitaj al la signifo de la peco kaj ĝiaj akompanaj emocioj, kaj iliaj movoj kongruas kun la rapideco de la dialogo. Sed tio, kion arto donas al la metiisto, estas donita al la besto de la naturo. Neniu besto malfacile manipulas siajn membrojn, neniu besto malsukcesas kiel uzi sian korpon. Ĉi tiun funkcion ili ekzercas tuj ĉe naskiĝo. Ili venas en la mondon kun ĉi tiu scio; ili naskiĝas plene trejnitaj.

7. Sed homoj respondas: "La kialo, kial bestoj estas tiel lertaj en la uzo de siaj membroj, estas ke se ili movos ilin nenature, ili sentos doloron. Ili estas *devigitaj* fari tiel, laŭ via lernejo, kaj ĝi estas timo prefere ol volforto, kiu movas ilin en la ĝusta direkto." Ĉi tiu ideo estas malĝusta. Korpoj pelataj de deviga forto moviĝas malrapide; sed tiuj, kiuj moviĝas memvole, posedas viglecon. La pruvo, ke ne timo de doloro instigas ilin tiel, estas, ke eĉ kiam doloro kontrolas ilin, ili luktas por plenumi siajn naturajn movojn. 8. Tiel la infano, kiu provas stari kaj kutimas porti sian propran pezon, komencante elprovi sian forton, falas kaj ree leviĝas kun larmoj ĝis per dolora peno li trejnigis sin al la postuloj de la naturo. Kaj iuj bestoj kun malmolaj

konkoj, turnitaj sur la dorso, tordas kaj palpas per siaj piedoj kaj faras movojn flanken ĝis ili estas restarigitaj al sia ĝusta pozicio. La testudo sur sia dorso sentas nenian suferon; sed li estas maltrankvila, ĉar li maltrafas sian naturan kondiĉon, kaj ne ĉesas skui sin ĝis li denove staros sur siaj piedoj.

9. Do ĉiuj ĉi bestoj havas konscion pri sia fizika konstitucio, kaj pro tio povas administri siajn membrojn same facile kiel ili; nek ni havas pli bonan pruvon, ke ili estiĝas ekipitaj per ĉi tiu scio, ol la fakto, ke neniu besto estas nesperta en la uzo de sia korpo. **10.** Sed iuj objektas jene: "Laŭ via rakonto, ies konstitucio konsistas el reganta potenco en la animo, kiu havas certan rilaton al la korpo. Sed kiel infano povas kompreni ĉi tiun komplikan kaj subtilan principon, kiun mi apenaŭ povas klarigi eĉ al vi? Ĉiuj vivantaj estaĵoj devus naskiĝi logikistoj, por kompreni difinon, kiu estas malklara por la plimulto de romiaj civitanoj!" **11.** Via objekto estus vera, se mi parolus pri vivaj estaĵoj kiel komprenante "difinon de konstitucio", kaj ne "ilian realan konstitucion". La naturo estas pli facile komprenebla ol klarigi; tial, la infano, pri kiu ni parolis, ne komprenas kio estas "konstitucio", sed komprenas *sian propran* konstitucion. Li ne scias kio estas "vivaĵo", sed li sentas, ke li estas besto. **12.** Cetere, tiun propran konstitucion li nur konfuze, kurte kaj malhele komprenas. Ni ankaŭ scias, ke ni posedas animojn, sed ni ne konas la esencon, la lokon, la kvaliton aŭ la fonton de la animo. Kia estas la konscio de niaj animoj, kiun ni posedas, malkleraj kiel ni estas pri ilia naturo kaj pozicio, eĉ tiel ĉiuj bestoj posedas konscion pri siaj propraj konstitucioj. Ĉar ili nepre devas senti tion, ĉar ĝi estas la sama agentejo, per kiu ili sentas ankaŭ aliajn aferojn; ili nepre devas havi senton pri la principo, kiun ili obeas kaj per kiu ili estas kontrolataj. **13.** Ĉiu el ni komprenas, ke estas io, kiu ekscitas liajn impulsojn, sed li ne scias, kio ĝi estas. Li scias, ke li havas senton de strebado, kvankam li ne scias kio ĝi estas aŭ ĝia fonto. Tiel eĉ infanoj kaj bestoj havas konscion pri sia primara elemento, sed ĝi ne estas tre klare skizita aŭ portretita.

14. "Vi asertas, ĉu vi," diras la kontraŭulo, "ke ĉiu vivanto estas komence adaptita al sia konstitucio, sed ke la konstitucio de la homo estas rezona, kaj tial la homo estas adaptita al si ne nur kiel vivanto; sed kiel rezonado, estaĵo? Ĉar homo estas kara al si mem rilate al tio, en kio li estas homo. Kiel do infano, estante ankoraŭ ne dotita de racio, povas sin adapti al rezona konstitucio?" **15.** Sed ĉiu aĝo havas sian propran konstitucion, malsaman ĉe la infano, la knabo kaj la maljunulo; ili ĉiuj estas adaptitaj al la konstitucio en kiu ili troviĝas. La infano estas sendenta, kaj li taŭgas por ĉi tiu kondiĉo. Tiam liaj dentoj kreskas, kaj li ankaŭ taŭgas por tiu kondiĉo. Ankaŭ vegetaĵaro, kiu evoluos al greno kaj fruktoj, havas specialan konstitucion kiam juna kaj apenaŭ rigardanta super la suproj de la sulkoj, alian kiam ĝi estas plifortigita kaj staras sur tigo kiu estas mola sed sufiĉe forta por elteni sian pezon, kaj ankoraŭ alia, kiam la koloro ŝanĝas al flava, profetas draŝtempon, kaj malmoliĝas en la orelo - negrave kia povas esti la konstitucio en kiun la planto venas, ĝi konservas ĝin, kaj konformas al ĝi. **16.** La periodoj de infanaĝo, knabeco, juneco kaj maljuneco, estas malsamaj; sed mi, kiu estis infaneto, knabo kaj junulo, estas ankoraŭ la sama. Tiel, kvankam ĉiu havas en malsamaj tempoj malsaman konstitucion, la adaptiĝo de ĉiu al sia konstitucio estas la sama. Ĉar la naturo ne transdonas al mi knabecon aŭ junecon, aŭ maljunecon; ĝi transdonas min al ili. Tial, la infano estas adaptita al tiu konstitucio, kiu estas lia en la nuna momento de infanaĝo, ne al tio, kiu estos lia en juneco. Ĉar eĉ se ekzistas por li iu pli alta fazo, en kiun li devas esti ŝanĝita, la stato en kiu li naskiĝas ankaŭ estas laŭ la naturo. **17.** Antaŭ ĉio, la vivanta estaĵo estas adaptita al si mem, ĉar devas esti ŝablono, al kiu ĉiuj aliaj aferoj povas esti referitaj, mi serĉas plezuron; por kiu? Por mi mem. Mi do zorgas pri mi mem. Mi ŝrumpas de doloro; nome de kiu? Mi mem. Tial mi

zorgas pri mi mem. Ĉar mi taksas ĉiujn miajn agojn rilate al mia propra bonfarto, mi atentigas min antaŭ ĉio alia. Ĉi tiu kvalito ekzistas en ĉiuj vivantaj estaĵoj - ne engreftitaj sed denaskaj.

18. La naturo naskas sian idaron kaj ne forĵetas; kaj ĉar la plej certa sekureco estas tiu, kio estas plej proksima, ĉiu homo estis konfidita al sia propra memo. Tial, kiel mi rimarkis en la daŭro de mia antaŭa korespondado, eĉ junaj bestoj, elirinte el la ventro de la patrino aŭ el la ovo, tuj memvole scias, kio estas malutila por ili, kaj evitas mortfarajn aferojn. Ili eĉ ŝrumpas kiam ili rimarkas la ombron de rabobirdoj kiuj flugas supre.

Neniu besto, kiam ĝi eniras la vivon, estas libera de la timo de morto. **19.** Homoj povas demandi: "Kiel besto ĉe naskiĝo povas havi komprenon pri aferoj sanigaj aŭ detruaj?" La unua demando, tamen, estas ĉu ĝi povas havi tian komprenon, kaj ne *kiel* ĝi povas kompreni. Kaj estas klare, ke ili havas tian komprenon pro tio, ke, eĉ se vi aldonos komprenon, ili agos ne pli adekvate ol ili faris en la unua loko. Kial la kokino ne montru timon antaŭ la pavo aŭ la ansero, kaj tamen forkuru de la akcipitro, kiu estas multe pli malgranda besto eĉ ne konata al la kokino? Kial junaj kokidoj devus timi katon kaj ne hundon? Ĉi tiuj birdoj klare havas antaŭsenton de damaĝo - ne bazita sur realaj eksperimentoj; ĉar ili evitas ion antaŭ ol ili eble povas havi sperton pri ĝi. **20.** Krome, por ke vi ne supozu, ke ĉi tio estas rezulto de hazardo, ili ne ŝrumpas de iuj aliaj aferoj, kiujn vi atendus, ke ili timu, kaj ili neniam forgesas viglecon kaj zorgon ĉi-rilate; ili ĉiuj posedas egale la fakultaton eviti tion, kio estas detrua. Krome ilia timo ne kreskas dum iliaj vivoj longiĝas.

Tial ja evidentiĝas, ke ĉi tiuj bestoj ne atingis tian kondiĉon per sperto; ĝi estas pro denaska deziro al memkonservado. La instruoj de sperto estas malrapidaj kaj neregulaj; sed kio ajn Naturo komunikas, apartenas egale al ĉiuj, kaj venas tuj. **21.** Se vi tamen postulas klarigon, ĉu mi diru al vi, kiel estas, ke ĉiu vivanto provas kompreni tion, kio estas malutila? Ĝi sentas, ke ĝi estas konstruita el karno; kaj tiel ĝi perceptas ĝis kia grado karno povas esti tranĉita aŭ bruligita aŭ dispremita, kaj kiaj bestoj estas ekipitaj per la potenco fari ĉi tiun damaĝon; estas el tiaj bestoj, ke ĝi derivas malfavoran kaj malamikan ideon. Ĉi tiuj tendencoj estas proksime ligitaj; ĉar ĉiu besto samtempe konsultas sian propran sekurecon, serĉante tion, kio helpas ĝin, kaj ŝrumpas de tio, kio damaĝos ĝin. Impulsoj al utilaj objektoj, kaj abomeno de la malo, estas laŭ la naturo; sen ia pripensado por instigi la ideon, kaj sen ajna konsilo, kio ajn la Naturo preskribis, estas farita.

22. Ĉu vi ne vidas, kiel lertaj abeloj estas konstrui siajn ĉelojn? Kiom tute harmonia en kundivido kaj eltenado de laboro? Ĉu vi ne vidas, kiel la araneo teksas reton tiel subtilan, ke la mano de homo ne povas imiti ĝin; kaj kia tasko estas aranĝi la fadenojn, kelkajn direktitajn rekte al la centro, por solidigi la reton, kaj aliaj kuri ronde kaj malpliigi en dikeco - por impliki kaj kapti en speco de reto la pli malgrandaj insektoj por kies ruino la araneo disvastigas la reton? **23.** Ĉi tiu arto naskiĝas, ne instruata; kaj pro tio neniu besto estas pli lerta ol iu alia. Vi rimarkos, ke ĉiuj araneaĵoj estas same bonaj, kaj ke la aperturoj en ĉiuj kahelaj ĉeloj estas identaj laŭ formo. Kia ajn arto komunikas estas necerta kaj malebena; sed la taskoj de la Naturo estas ĉiam unuformaj. La naturo nenion komunikis krom la devo prizorgi sin kaj la lerton por fari tion; tial la vivado kaj la lernado komenciĝas samtempe. **24.** Ne mirinde, ke vivaĵoj naskiĝas kun donaco, kies foresto senutiligus naskiĝon. Ĉi tiu estas la unua ekipaĵo kiun la Naturo donis al ili por la konservado de ilia ekzisto - la kvalito de adaptebleco kaj memamo. Ili ne povis pluvivi krom dezirante fari tion. Nek ĉi tiu sola deziro estus prosperiginta ilin, sed sen ĝi nenio povus prosperi. Ĉe neniu besto vi povas observi ian malaltan estimon, aŭ eĉ ian malatenton, de

memo. Mutaj bestoj, maldiligentaj alirilate, estas lertaj vivi. Do vi vidos, ke estaĵoj, kiuj estas senutilaj por aliaj, estas atentaj por sia propra konservado. Adiaŭo.

CXXII. Pri Mallumo kiel Vualo por Malvirteco

1. La tago jam komencis malpliĝi. Ĝi konsiderinde ŝrumpis, sed tamen ankoraŭ permesos bonan tempon, se oni leviĝas, por tiel diri, kun la tago mem. Ni estas pli laboremaj, kaj ni estas pli bonaj homoj, se ni antaŭvidas la tagon kaj bonvenigas la tagiĝon; sed ni estas malnoblaj ŝerculoj, se ni kuŝas dormantaj, kiam la suno estas alte en la ĉielo, aŭ se ni vekiĝas nur kiam alvenas la tagmezo; kaj eĉ tiam al multaj ŝajnas ankoraŭ ne tagiĝo. 2. Iuj renversis la funkciojn de lumo kaj mallumo; ili malfermas okulojn trempitajn de la hieraŭa diboĉo nur ĉe la proksimiĝo de la nokto. Estas same kiel la kondiĉo de tiuj popoloj, kiujn laŭ Virgilio la Naturo kaŝis kaj metis en loĝejon rekte kontraŭan al nia:

Kiam en nia vizaĝo la Tagiĝo kun anhelantaj rajdĉevaloj spiras malsupren, por ili la ruĝeca vespero ekbruligas Ŝiajn malfrue lumigitajn fajrojn.

Ne la lando de ĉi tiuj viroj, tiom kiom ilia vivo, estas "rekte kontraŭa" al nia. 3. Povas ekzisti Antipodoj loĝantaj en ĉi tiu sama urbo nia, kiuj, laŭ la vortoj de Katono, "neniam vidis la sunon leviĝi aŭ mallevi." Ĉu vi pensas, ke ĉi tiuj viroj scias *vivi*, se ili ne scias *kiam* vivi? Ĉu ĉi tiuj homoj timas morton, se ili enterigis sin vivantaj? Ili estas tiel strangaj kiel la noktaj birdoj. Kvankam ili pasigas siajn horojn de mallumo meze de vino kaj parfumoj, kvankam ili pasigas la tutan amplekson de siaj nenaturaj vekhoroj en manĝado de vespermanĝoj – kaj tiuj tro kuiritaj aparte por konsistigi multajn kursojn – ili ne vere bankedadas; ili faras siajn proprajn funebrajn servojn. Kaj la mortintoj almenaŭ havas siajn bankedojn tage.

Sed ja al tiu, kiu aktivas, neniuj tago estas longa. Do ni longigu nian vivon; ĉar la devo kaj la pruvo de vivo konsistas en ago. Mallongigu la nokton; uzu iom el ĝi por la taga komerco. 4. Birdoj, kiuj estas preparitaj por la bankedo, por ke ili facile grasiĝu pro manko de ekzerco, estas tenataj en mallumo; kaj simile, se homoj vegetas sen fizika agado, iliaj senaj korpoj estas supersutitaj de karno, kaj en sia memkontenta izoliteco kreskas sur ili la graso de maldiligenteco. Krome, la korpoj de tiuj, kiuj ĵuris fidelecon al la horoj de mallumo, havas abomenan aspekton. Iliaj vizaĝkoloroj estas pli alarmaj ol tiuj de anemiaj invalidoj; ili estas mankhavaj kaj malfortaj kun hidropizio; kvankam ankoraŭ vivas, ili jam estas kadavroj. Sed ĉi tio, laŭ mia opinio, estus inter la plej malgrandaj el iliaj malbonaĵoj. Kiom pli da mallumo estas en iliaj animoj! Tia viro estas interne stuporigita; lia vizio estas mallumigita; li envias la blindulojn. Kaj kiu viro iam havis okulojn por vidi en la mallumo?

5. Vi demandas min, kiel ĉi tiu malvirteco venas sur la animon – ĉi tiun kutimon renversi la taglumon kaj transdoni sian tutan ekziston al la nokto? Ĉiuj malvirtoj ribelas kontraŭ la Naturo; ili ĉiuj forlasas la destinitan ordon. Estas la devizo de lukso ĝui kio estas nekutima, kaj ne nur foriri de tio, kio estas ĝusta, sed lasi ĝin kiel eble plej malproksime, kaj finfine eĉ preni pozicion kontraŭ tio. 6. Ĉu vi ne kredas, ke homoj vivas kontraŭ la Naturo, kiuj trinkas faston, kiuj prenas vinon en malplenajn vejnojn kaj pasas al sia manĝaĵo en ebrieco? Kaj tamen tio estas unu el la popularaj malvirtoj de la junularo – perfektigi sian forton por trinki sur la sojlo mem de la bano, meze de la senvestitaj banantoj; ne eĉ trempi en vino kaj poste tuj forfroti la ŝviton, kiun ili altigis per multaj varma glaso da likvoro! Por ili, glaso post tagmanĝo aŭ unu post la vespermanĝo estas *burga*; estas tio, kion faras la kamparaj varletoj, kiuj ne estas fantoj de plezuro. Ĉi tiu nemiksita vino ĝojigas ilin nur ĉar ne estas manĝaĵo por flosi en ĝi, ĉar ĝi facile eniras iliajn muskolojn; ĉi tiu drinkado plaĉas al ili nur ĉar la stomako estas malplena.

7. Ĉu vi ne kredas, ke viroj vivas kontraŭe al la Naturo, kiuj interŝanĝas la modon de siaj vestaĵoj kun virinoj? Ĉu homoj ne vivas kontraŭe al la Naturo, kiuj klopodas aspekti freŝaj kaj knabecaj en aĝo ne taŭga por tia provo? Kio povus esti pli kruela aŭ pli mizera? Ĉu tempo kaj hombieno povas iam porti tian homon preter artefarita knabeco? ^[4] 8. Ĉu ne vivas homoj kontraŭe al la Naturo, kiuj vintre avidas rozojn, aŭ serĉas kreskigi printempan floron kiel la lilio per varmakvaj hejtiloj kaj artefaritaj temperaturoj? Ĉu homoj ne vivas kontraŭ la Naturo, kiuj kreskas fruktarboj sur la supro de muro? Aŭ levi svingantajn arbarojn sur la tegmentojn kaj krenelojn de iliaj domoj - la radikojn komenciĝantajn ĉe punkto, al kiu estus eksterordinare por la arbopintoj atingi? Ĉu homoj ne vivas kontraŭe al la Naturo, kiu metas la fundamentojn de banĉambroj en la maro kaj ne imagas, ke ili povas ĝui sian naĝadon krom se la hejtita naĝejo estas batita kiel kun la ondoj de ŝtormo?

9. Kiam homoj komencis deziri ĉion kontraŭ la vojoj de la Naturo, ili finas per tute forlasi la vojojn de la Naturo. Ili krias: "Estas tage – ni iru dormi! Estas la tempo, kiam viroj ripozas: jen por ekzercado, jen por veturado, jen por tagmanĝo! Jen, la tagiĝo alproksimiĝas: estas la vespermanĝo! ne faru kiel la homaro. Estas malalte kaj malbona vivi en la kutima kaj konvencia maniero. Ni forlasu la ordinaran specon de tago. Ni havu matenon kiu estas speciala trajto de nia, propra al ni mem!" 10. Tiaj homoj estas, laŭ mi, kvazaŭ mortintaj. Ĉu ili ne ĉiuj nur ĉeestas ĉe entombigo - kaj antaŭ sia tempo ankaŭ - kiam ili vivas meze de torĉoj kaj tajloj? Mi memoras, ke tia vivo iam estis tre moda: inter tiaj viroj kiel Acilius Buta, persono de pretoria rango, kiu trakuris grandegan bienon kaj konfesinte sian bankroton al Tiberio, ricevis la respondon: "Vi vekigiĝis tro malfrue!" 11. Julius Montanus iam legis poemon laŭvoĉe; li estis meze bona poeto, konata pro sia amikeco kun Tiberio, same kiel lia malfavoro. Li ĉiam kutimis pleniĝi siajn poemojn per malavara aspergo de sunleviĝoj kaj sunsubiroj. Tial, kiam iu persono plendis ke Montanus legis la tutan tagon, kaj deklaris ke neniuj viroj devus ĉeesti iujn ajn el siaj legaĵoj, Natta Pinarius rimarkis: "Mi ne povus fari pli justan rabataĉeton ol ĉi tio: mi estas preta aŭskulti lin de sunleviĝo ĝis sunsubiro!" Montanus legis, kaj atingis la vortojn:

— Gins la hela mateno por disvastigi siajn flamojn klare brulantajn; la ruĝa tagiĝo Disĵetas sian lumon; kaj la malĝojokula hirundo revenas al siaj idoj, Alportante manĝaĵon de la babilantoj, kaj kun dolĉa beko dividante kaj servante.

Tiam Varus, romia kavaliro, la pendumisto de Marcus Vinicius, kaj spongilo ĉe elegantaj vespermanĝoj, kiujn li gajnis pro sia degenerita saĝeco, kriis: "Enlitiĝotempo por Buta!" 13. Kaj poste, kiam Montanus deklamis

Jen nun la paŝtistoj kunfaldis siajn ŝafojn, kaj la malrapida mallumo 'Ginoj por disvastigi silenton sur teroj, kiuj dorme luliĝas en dormon, ĉi tiu sama Varus rimarkis: "Kio? Jam nokte? Mi iros kaj pagos mian matenan vokon ĉe Buta!" Vi vidas, nenio estis pli fifama ol la renversita vivmaniero de Buta. Sed ĉi tiu vivo, kiel mi diris, iam estis moda. 14. Kaj la kialo, kial iuj homoj vivas tiel, ne estas pro tio, ke ili opinias, ke tiu nokto en si mem ofertas pli grandajn altirojn, sed ĉar tio, kio estas normala, donas al ili neniun apartan plezuron; lumo estante amara malamiko de la malbona konscienco, kaj, kiam oni avidas aŭ malŝatas ĉion en proporcio, kiel ili kostis al oni multe aŭ malmulte, lumigado, por kiu oni ne pagas, estas objekto de malestimo. Cetere, la luksa persono deziras esti objekto de klaĉo dum sia tuta vivo; se homoj silentas pri li, li pensas, ke li malŝparas sian tempon. Tial li estas malkomforta kiam ajn iu el liaj agoj evitas fifamecon.

Multaj viroj manĝas sian posedaĵon, kaj multaj viroj tenas mastrinojn. Se vi gajnus reputacion inter tiaj personoj, vi devas fari vian programon ne nur unu de luksa sed unu de fifameco; ĉar en tia okupata komunumo malbono ne malkovras la ordinaran specon de skandalo. **15.** Mi aŭdis Pedo Albinovanus, tiu plej alloga rakontisto, paroli pri sia loĝejo super la urbodomo de Sextus Papinius. Papinius apartenis al la tribo de tiuj, kiuj evitas la lumon. "Ĉirkaŭ la naŭa nokte mi aŭdas la sonon de vipoj. Mi demandas, kio okazas, kaj oni diras al mi, ke Papinius trapasas siajn kontojn. Ĉirkaŭ la dekdua estas streĉa kriado; mi demandas, kio estas la afero. estas, kaj oni diras, ke li ekzercas sian voon. Ĉirkaŭ la dua matene Mi demandas la signifon de la sono de radoj; ili diras al mi, ke li veturis. **16.** Kaj en la tagiĝo estas grandega tumultvoko de sklavo kaj ĉefservistoj, kaj pandemonio inter la kuiristoj. Mi demandas ankaŭ la signifon de ĉi tio, kaj ili diras al mi, ke li alvokis sian kortumon kaj sian apetitigaĵon, post la eliro de la bano. Lia vespermanĝo," diris Pedo, "neniam iris preter la tago, ĉar li vivis tre ŝpareme; li estis abundega kun nenio krom la nokto. Sekve, se vi kredas tiujn, kiuj nomas lin malmoza kaj malbona, vi nomos lin ankaŭ "sklavo de la lampo."

17. Vi ne miru, trovinte tiom da specialaj manifestiĝoj de la malvirtoj; ĉar malvirtoj varias, kaj ekzistas sennombraj fazoj de ili, nek ĉiuj iliaj diversaj specoj povas esti klasifikitaj. La metodo por konservi justecon estas simpla; la metodo de konservado de malboneco estas komplika, kaj havas senfinan ŝancon deflankiĝi. Kaj la sama validas pri karaktero; se vi sekvas la naturon, karaktero estas facile administrebla, libera, kaj kun tre etaj nuancoj de diferenco; sed la speco de homo, kiun mi menciis, posedas malbone misforman karakteron, ekster harmonio kun ĉio, inkluzive de si mem. **18.** La ĉefa kaŭzo, tamen, de ĉi tiu malsano ŝajnas al mi skerma ribelo de la normala ekzistado. Same kiel tiaj personoj distingiĝas de aliaj en sia vesto, aŭ en la ellaborita aranĝo de siaj vespermanĝoj, aŭ en la eleganteco de siaj kaleŝoj; eĉ tiel ili deziras fari sin apartaj per sia maniero dividi la horojn de sia tago. Ili ne volas esti malvirtaj laŭ la konvencia maniero, ĉar fifameco estas la rekompenco de ilia speco de malvirteco. Fifameco estas kion ĉiuj tiaj viroj serĉas - viroj kiuj, por tiel diri, *vivas malantaŭen*.

19. Tial, Lucilio, ni tenu la vojon, kiun la Naturo trafis por ni, kaj ni ne deflankiĝu de ĝi. Se ni sekvas la Naturon, ĉio estas facila kaj senbara; sed se ni batalas kontraŭ la Naturo, nia vivo tute ne diferencas de tiu de homoj, kiuj remas kontraŭ la fluo. Adiaŭ.

CXXIII. Pri la Konflikto inter Plezuro kaj Virto

1. Lacigita de la malkomforto prefere ol de la longeco de mia vojaĝo, mi atingis mian Albanan vilaon malfrue en la nokto, kaj mi trovas nenion en preteco krom mi mem. Do mi liberiĝas de laceco ĉe mia skribtablo: mi prenas iom da bono el ĉi tiu malfruo de mia kuiristo kaj mia bakisto. Ĉar mi komunikas kun mi mem pri ĉi tiu temo – ke nenio estas peza, se oni akceptas ĝin kun malpeza koro, kaj ke nenio devas provoki sian koleron, se oni ne aldonas al sia amaso da problemoj per kolero. 2. Mia bakisto estas sen pano; sed la inspektisto aŭ la dommastro aŭ unu el miaj luantoj povas provizi min per tio. "Malbona pano!" vi diras. Sed nur atendu ĝin; ĝi fariĝos bona. La malsato faros eĉ tian panon delikata kaj de la plej bona gusto. Tial mi ne devas manĝi ĝis la malsato min ordonos; do mi atendas kaj ne manĝos ĝis mi ricevos bonan panon aŭ alie ĉesos pri ĝi. 3. Necesas, ke oni kutimiĝu al svelta faro: ĉar estas multaj problemoj de tempo kaj loko, kiuj transiros la vojon eĉ de la riĉulo kaj unu ekipita por plezuro, kaj edukis lin per ronda turno. Havi kion ajn li deziras estas en la povo de neniuj; estas en lia povo ne deziri tion, kion li ne havas, sed gaje uzi tion, kio venas al li. Granda paŝo al sendependeco estas bonhumora stomako, kiu pretas elteni malglatan traktadon.

4. Vi ne povas imagi kiom da plezuro mi tiras el tio, ke mia laco repaciĝas al si mem; Mi petas, ke neniuj sklavoj frotu min, neniun banon, kaj neniun alian restarigilon krom la tempo. Por tio, kio akumuliĝis laborado, ripozo povas malpezigi. Ĉi tiu manĝo, kia ajn ĝi estu, pli da plezuro donos al mi ol inaŭgura bankedo. 5. Ĉar mi elprovis mian spiriton subite, pli simplan kaj veran provon. Efektive, kiam homo faris preparojn kaj donis al si formalan alvokon por esti pacienca, ne estas same klare kiom da reala forto de menso li posedas; la plej certaj pruvoj estas tiuj, kiujn oni elmontras senprokraste, rigardante la proprajn problemojn ne nur juste sed trankvile, ne flugante en koleriĝojn aŭ vortajn kverelojn, provizante la proprajn bezonojn ne avidante ion, kio estis vere ŝuldata, kaj pripensante, ke niaj kutimoj povas esti malkontenta, sed neniam niaj propraj realaj memoj. 6. Kiom da aferoj estas superflujaj ni ne konscias, ĝis ili komencas manki; ni simple uzis ilin ne ĉar ni bezonis ilin sed ĉar ni havis ilin. Kaj kiom ni akiras simple ĉar niaj najbaroj akiris tiajn aferojn, aŭ ĉar la plej multaj homoj posedas ilin! Multaj el niaj problemoj povas esti klarigitaj pro tio, ke ni vivas laŭ ŝablono, kaj, anstataŭ aranĝi niajn vivojn laŭ racio, estas erarigitaj de konvencio.

Estas aferoj, kiujn, se farite de malmultaj, ni rifuzus imiti; tamen kiam la plimulto komencis fari ilin, ni sekvas – kvazaŭ io ajn estus pli honorinda ĉar ĝi estas pli ofta! Krome, malĝustaj vidpunktoj, kiam ili fariĝis ĝeneralaj, atingas, en niaj okuloj, la normon de justeco. 7. Ĉiu nun vojaĝas kun Numidianaj eksterlandanoj antaŭantaj lin, kun trupo de sklavkuristoj por malbari la vojon; ni opinias hontinda havi neniujn asistantojn, kiuj kubutos amasojn de la vojo, aŭ pruvos, per granda polvonubo, ke alta eminentulo alproksimiĝas! Ĉiuj nun posedas mulojn, kiuj estas ŝarĝitaj per kristalaj kaj mirhinaj tasoj ĉizitaj de lertaj artistoj de granda renomo; estas malhonorinde, ke via tuta bagaĝo konsistas el tio, kion oni povas ĉagreni sendanĝere. Ĉiuj havas paĝojn, kiuj rajdas kune kun ŝmirkovritaj vizaĝoj, por ke la varmego aŭ la malvarmo ne damaĝu iliajn tenerajn vizaĝojn; estas hontige, ke neniuj el viaj deĵorantaj sklavinoj montru sanan vangon, ne kovritan per kosmetikaĵoj.

8. Vi devus eviti konversacion kun ĉiuj tiaj personoj: ili estas tiaj, kiuj komunikas kaj enplantas siajn malbonajn kutimojn de unu al alia. Ni kutimis pensi, ke la plej malbona vario de tiuj homoj estas tiuj, kiuj fanfaronas pri siaj vortoj; sed estas iuj homoj, kiuj fanfaronas pri sia malboneco. Ilia parolado estas tre malutila; ĉar kvankam ĝi ne estas tuj konvinka, tamen ili lasas

la semojn de mizero en la animo, kaj la malbono, kiu certe fontos en novan forton, sekvas nin ĉirkaŭ eĉ kiam ni disiĝis de ili. **9.** Same kiel tiuj, kiuj ĉeestis koncerton portas en la kapon la melodiojn kaj la ĉarmon de la kantoj, kiujn ili aŭdis - procedo kiu malhelpas ilian pensadon kaj ne permesas al ili koncentriĝi pri seriozaj temoj, - eĉ tiel la parolado de flatantoj kaj entuziasmuloj pri tio, kio estas depravata bastonas. en niaj mensoj longe post kiam ni aŭdis ilin paroli. Ne estas facile forigi la memoron de kapta melodio; ĝi restas ĉe ni, daŭras, kaj revenas de tempo al tempo. Sekve, vi devus fermi viajn orelojn kontraŭ malbona babilado, kaj ĝuste komence, ankaŭ; ĉar kiam tia parolado akiris enirejon kaj la vortoj estas akceptitaj kaj estas en niaj mensoj, ili fariĝas pli senhontaj. **10.** Kaj tiam ni komencas paroli jene: "Virto, Filozofio, Justeco - ĉi tio estas ĵargono de malplenaj vortoj. La sola maniero esti feliĉa estas bone fari vin mem. Manĝi, trinki kaj elspezi vian monon estas la sola reala vivo. , la sola maniero rememorigi vin, ke vi estas mortema. Niaj tagoj fluas plu, kaj vivo – kiun ni ne povas restarigi – rapidas for de ni. Kial heziti rekonscii? Tiu nia vivo ne ĉiam akceptos plezurojn; dume, dum ĝi povas tion fari, dum ĝi kriegas por ili, kia profito estas trudi al ĝi ŝparecon? Tial antaŭiru la morton, kaj lasu, ke ĉio, kion la morto forpelos de vi, malŝparu nun sur vi mem. Vi havas nenium amantinon, nenium favoratan sklavon por vi enviigu vian mastrinon, vi estas sobra, kiam vi aperas publike, vi manĝas kvazaŭ vi devus montri vian kontlibron al "Paĉjo"; sed *tio* ne estas vivi, ĝi estas nur partopreni la ekziston de iu alia. **11.** Kaj kia frenezo estas zorgi pri la interesoj de via heredanto, kaj rifuzi al vi ĉion, kun la rezulto, ke vi igas amikojn malamikojn per la grandega kvanto de la riĉaĵo, kiun vi intencas forlasi! Ĉar ju pli la heredanto ricevos de vi, des pli li ĝojos pri via ekflugo! Ĉiuj tiuj aĉaj uloj, kiuj kritikis la vivojn de aliaj homoj en spirito de malgajeco kaj estas veraj malamikoj al siaj propraj vivoj, ludante lernejestron por la mondo - vi ne devus konsideri ilin kiel indaj moneroj, nek hezitu preferi bonan vivon al bona reputacio."

12. Ĉi tiuj estas voĉoj, kiujn vi devus eviti same kiel Uliso; li ne velus preter ili antaŭ ol li estus ligita al la masto. Ili ne estas malpli potencaj; ili allogas virojn el lando, gepatroj, amikoj kaj virtaj manieroj; kaj per espero, kiu, se ne malnobla, estas malbone steligita, ili ruinigas ilin en vivon de malnobleco. Kiom pli bone sekvi rektan vojon kaj atingi celon, kie la vortoj "plaĉa" kaj "honorinda" havas la saman signifon! **13.** Tiu ĉi fino estos ebla por ni, se ni komprenas, ke ekzistas du klasoj de objektoj, kiuj aŭ allogas nin aŭ forpuŝas nin. Altiras nin tiaj aferoj kiel riĉaĵoj, plezuroj, beleco, ambicio kaj aliaj tiaj kaŭzaj kaj plaĉaj objektoj; nin forpuŝas penado, morto, doloro, malhonoro aŭ vivoj de pli granda ŝparemo. Ni do devas trejni nin, por ke ni evitu timon al unu aŭ deziron al la alia. Ni batalu en la kontraŭa maniero: ni retiriĝu de la objektoj kiuj allogas, kaj veku nin por renkonti la objektojn kiuj atakas.

14. Ĉu vi ne vidas kiom malsama estas la metodo malsupreniri monton de tiu uzata por grimpi supren? Viroj venantaj malsupren de deklivo kliniĝas malantaŭen; viroj suprenirantaj krutan lokon kliniĝas antaŭen. Ĉar, mia kara Lucilio, permesi al vi meti la pezon de via korpo antaŭ veninte malsupren, aŭ, suprengriminte, ĵeti ĝin malantaŭen, tio estas plenumi malvirton. La plezuroj prenas unu malsupren monteton sed oni devas labori supren al tio, kio estas malglata kaj malfacile grimpebla; en unu kazo ni ĵetu niajn korpojn antaŭen, en la aliaj ni metu la kondukilon al ili.

15. Ĉu vi kredas, ke mi nun diras, ke nur tiuj homoj alportas ruinon al niaj oreloj, kiuj laŭdas plezuron, kiuj inspiras al ni timon de doloro – tiu elemento, kiu en si mem provokas timon? Mi kredas, ke ni ankaŭ estas vunditaj de tiuj, kiuj maskas sub la alivestiĝo de la stoika skolo kaj samtempe instigas nin al malvirto. Ili fanfaronas, ke nur la saĝulo kaj la klera estas amanto. "Li sole havas saĝon en ĉi tiu arto; la saĝulo ankaŭ estas plej sperta en trinkado kaj festonado. Nia

studo devus esti ĉi tio sole: ĝis kia aĝo la florado de amo povas elteni!" 16.Ĉio ĉi povas esti rigardata kiel koncesio al la manieroj de Grekio; ni mem prefere turnu nian atenton al vortoj kiel ĉi tiuj: "Neniu homo estas bona hazarde. Virto estas io, kion oni devas lerni. Plezuro estas malalta, eta, konsiderata senvalora, kunhavita eĉ de mutaj bestoj - la plej eta kaj malnobla el ili, kiuj flugas al plezuro. Gloro estas malplena kaj pasema afero, pli malpeza ol aero. Malrieco estas malbono por neniu, krom se li piedbatas kontra la piko. La morto ne estas malbono; kial vi bezonas demandi? La morto sola estas la egala; privilegio de la homaro. Superstiĉo estas la misgvida ideo de frenezulo; ĝi timas tiujn, kiujn ĝi devus ami; ĝi estas indigno kontraŭ tiuj, kiujn ĝi adoras. Ĉar kia diferenco estas inter nei la diojn kaj malhonori ilin?"

17. Vi devus lerni tiajn principojn, prefere vi devus lerni ilin parkere; filozofio ne devus provi klarigi malvirton. Ĉar malsanulo, kiam lia kuracisto ordonas al li vivi malzorge, estas kondamnita nerememorebla. Adiaŭ.

CXXIV. Pri la Vera Bono kiel Atingita de la Racio

1. Plene multajn antikvajn ordonojn mi povus doni,

Ĉu vi ne ŝrumpis, kaj sentis honton lerni Tiajn humilajn devojn.

Sed vi ne ŝrumpas, nek estas malhelpitaj de iuj subtilecoj de studo. Ĉar via klera menso ne kutimas esplori tiajn gravajn temojn en libera kaj facila maniero. Mi aprobas vian metodon, ke vi igas ĉion kalkuli al certa grado de progreso, kaj en tio vi estas malkontenta nur kiam nenio povas esti plenumita per la plej granda grado da subtileco. Kaj mi penas montri, ke ĉi tio estas ankaŭ nun. Nia demando estas, ĉu la Bono estas kaptita de la sentoj aŭ de la kompreno; kaj la konsekvenco de tio estas, ke ĝi ne ekzistas ĉe mutaj bestoj aŭ infanetoj.

2. Tiuj, kiuj taksas plezuron kiel la superan idealon, opinias, ke la Bono estas afero de la sensoj; sed ni stoikuloj asertas, ke ĝi estas afero de la kompreno, kaj ni asignas ĝin al la menso. Se la sensoj juĝus pri tio, kio estas bona, ni neniam malakceptus ian plezuron; ĉar ne ekzistas plezuro, kiu ne altiras, nek plezuro, kiu ne plaĉas. Male, ni ne devus suferi doloron propravole; ĉar ne ekzistas doloro, kiu ne konfliktas kun la sentoj. 3. Cetere tiuj, kiuj tro amas plezuron kaj tiuj, kiuj pleje timas doloron, tiukaze ne meritus riproĉon. Sed ni kondamnas homojn, kiuj estas sklavo al iliaj apetitoj kaj siaj voluptoj, kaj ni malŝatas homojn kiuj, pro timo de doloro, kuraĝas nenian virecon. Sed kian malbonon tiaj homoj povus fari, se ili rigardus nur al la sentoj kiel arbitraciantoj de bono kaj malbono? Ĉar estas al la sentoj, ke vi kaj viaj konfidis la provon de aferoj serĉendaj kaj evitindaj!

4. La racio, tamen, estas certe la reganta elemento en tia afero; kiel la racio decidis pri la feliĉa vivo, kaj ankaŭ pri virto kaj honoro, tiel ŝi decidis pri bono kaj malbono. Ĉar ĉe ili la plej malnobla parto rajtas doni frazon pri la pli bona, tiel ke la sentoj – kiel densaj, kaj obtuzaj, kaj eĉ pli malviglaj ĉe la homo ol ĉe la aliaj bestoj, – juĝas pri la Bono. 5. Nur supozu, ke oni dezirus distingi etajn objektojn per la tuŝo prefere ol per la vido! Ne ekzistas speciala fakultato pli subtila kaj akra ol la okulo, kiu ebligus al ni distingi inter bono kaj malbono. Vi vidas do, en kia nescio pri la vero homo pasigas siajn tagojn kaj kiel abomene li renversis altajn kaj diajn idealojn, se li opinias, ke la sento de la tuŝo povas juĝi la naturon de la Supera Bono kaj la Supera Malbono! 6. Li diras: "Kiel ĉiu scienco kaj ĉiu arto devus posedi elementon, kiu estas palpebla kaj kaptabla de la sentoj (iliaj fonto de origino kaj kresko), tiel same la feliĉa vivo devenas sian fundamenton kaj siajn komencojn el la palpeblaj aferoj. , kaj el tio, kio falas en la amplekso de la sentoj. Certe vi konfesas, ke la feliĉa vivo prenas siajn komencojn de la palpeblaj al la sensoj." 7. Sed ni difinas kiel "feliĉaj" tiujn aferojn, kiuj kongruas kun la Naturo. Kaj tio, kio kongruas kun la Naturo, estas evidenta kaj tuj videblas - same facile kiel tio, kio estas kompleta. Tio, kio estas laŭ la Naturo, tio, kio estas donacita al ni tuj ĉe nia naskiĝo, estas, mi asertas, ne Bono, sed komenco de Bono. Vi tamen atribuas la Superan Bonon, plezuron, al nuraj beboj, tiel ke la infano ĉe sia naskiĝo komenciĝas ĉe la punkto, kie la perfektigita viro alvenas. Vi metas la arbopinton kie la radiko devus esti. 8. Se iu diras, ke la infano, kaŝita en la ventro de sia patrino, ankaŭ de nekonata sekso, delikata, senforma kaj senforma – se oni diras, ke tiu ĉi infano jam estas en stato de boneco, li klare ŝajnas erarvaganta en sia ideoj. Kaj tamen kiom malmulte da diferenco estas inter tiu, kiu ĵus ricevis la vivodonacon, kaj tiu, kiu ankoraŭ estas kaŝita ŝarĝo en la internaĵoj de la patrino! Ili estas same evoluintaj, kiom koncernas ilian komprenon pri bono aŭ malbono; kaj infano ankoraŭ ne pli kapablas kompreni la Bonon ol arbo aŭ iu muta besto.

Sed kial la Bono ne ekzistas en arbo aŭ en muta besto? Ĉar ankaŭ tie ne ekzistas kialo. Pro la sama kaŭzo do la Bono ne ekzistas ĉe infano, ĉar ankaŭ la infano ne havas kialon; la infano atingos la Bonon nur kiam li atingos racion. **9.** Estas bestoj sen racio, estas bestoj ankoraŭ ne dotitaj per racio, kaj estas bestoj, kiuj posedas racion, sed nur nekomplete; en neniu el ĉi tiuj la Bono ekzistas, ĉar estas la racio, kiu alportas la Bonon en sia kompanio. Kio do estas la distingo inter la klasoj, kiujn mi menciis? En tio, kio ne posedas racion, la Bono neniam ekzistos. En tio, kio ankoraŭ ne estas dotita per racio, la Bono ne povas ekzisti tiutempe. Kaj en tio, kio posedas racion sed nur nekomplete, la Bono kapablas ekzisti, sed ankoraŭ ne ekzistas. **10.** Jen kion mi volas diri, Lucilio: la Bonon ne povas esti malkovrita ĉe iu hazarda homo, aŭ en ajna hazarda aĝo; kaj ĝi estas same malproksime de infanaĝo kiel lasta estas de unua, aŭ kiel tio, kio estas kompleta de tio, kio ĵus estiĝis. Tial, ĝi ne povas ekzisti en la delikata korpo, kiam la kadro nur ĵus komencis kunligiĝi. Kompreneble ne - ne pli ol en la semo. **11.** Koncedante la veron pri tio, ni komprenas, ke ekzistas certa speco de Bono de arbo aŭ en planto; sed tio ne validas pri ĝia unua kresko, kiam la planto ĵus komencis elkreski el la tero. Estas certa Bono de tritiko: ĝi tamen ne ekzistas en la ŝveliganta trunko, nek kiam la mola spiko sin elpuŝas el la ŝelo, sed nur kiam someraj tagoj kaj ĝia difinita matureco maturigis la tritikon. Same kiel la Naturo ĝenerale ne produktas sian Bonon antaŭ ol ŝi estas perfektigita, tiel same la Bono de homo ne ekzistas en la homo ĝis la racio kaj la homo estas perfektigitaj. **12.** Kaj kio estas ĉi tiu Bono? Mi diros al vi: ĝi estas libera menso, justa menso, submetanta aliajn aferojn al si kaj sin al nenio. Tiel malproksima estas infanaĝo de konfesi ĉi tiun Bonon, ke knabeco ne havas esperon pri ĝi, kaj eĉ juna vireco flegas la esperon sen pravigo; eĉ nia maljuneco estas tre bonŝanca, se ĝi atingis ĉi tiun Bonon post longa kaj koncentrita studado. Se ĉi tio do estas la Bono, la bono estas afero de la kompreno.

13. "Sed," diras la repliko, "vi konfesis, ke ekzistas certa Bono de arboj kaj de herbo; tiam certe povas esti certa Bono de infano ankaŭ." Sed la vera Bono ne troviĝas en arboj aŭ en mutaj bestoj la Bono, kiu ekzistas en ili, estas nomata "bona" nur pro ĝentileco. "Do kio ĝi estas?" vi diras. Simple tio, kio konformas al la naturo de ĉiu. La vera Bono ne povas trovi lokon en mutaj bestoj - neniel; ĝia naturo estas pli feliĉa kaj estas de pli alta klaso. Kaj kie ne estas loko por racio, la Bono ne ekzistas. **14.** Estas kvar naturoj, kiujn ni menciu ĉi tie: de la arbo, besto, homo kaj Dio. La lastaj du, havantaj rezonpovon, estas de la sama naturo, distingitaj nur pro la senmorteco de unu kaj la morteco de la alia. El unu el ĉi tiuj do – se Dio – estas la Naturo, kiu perfektigas la Bonon; de la alia – por la homo – doloroj kaj studo faras tion. Ĉiuj aliaj aferoj estas perfektaj nur en sia aparta naturo, kaj ne vere perfektaj, ĉar mankas al ili racio.

Efektive, resume, tio sola estas perfekta, kio estas perfekta laŭ la naturo kiel tuto, kaj la naturo kiel tuto estas posedata de racio. Aliaj aferoj povas esti perfektaj laŭ sia speco. **15.** Tio, kio ne povas enhavi la feliĉan vivon, ne povas enhavi tion, kio produktas la feliĉan vivon; kaj la feliĉan vivon produktas sole Varoj. Ĉe mutaj bestoj ne estas spuro de la feliĉa vivo, nek de la rimedoj, per kiuj la feliĉa vivo estas produktita; ĉe mutaj bestoj la Bono ne ekzistas. **16.** La muta besto komprenas la nunan mondon pri li nur per siaj sentoj. Li memoras la pasintecon nur renkontante ion, kio memorigas liajn sentojn; ĉevalo, ekzemple, memoras la ĝustan vojon nur kiam li estas metita ĉe la deirpunkto. En sia budo li tamen ne havas memoron pri la vojo, kiom ajn ofte li eble paŝis laŭ ĝi. La tria ŝtato - la estonteco - ne venas en la scion de mutaj bestoj.

17. Kiel do ni povas rigardi kiel perfektan la naturon de tiuj, kiuj ne havas sperton pri tempo en ĝia perfekteco? Ĉar tempo estas triobla, - pasinteco, nuna, kaj estonteco. Bestoj perceptas nur la tempon, kiu estas por ili plej grava en la limoj de ilia venado kaj irado - la nuntempo. Malofte

ili rememoras la pasintecon - kaj tion nur kiam ili estas konfrontitaj kun nunaj memorigiloj. **18.** Tial la Bono de perfekta naturo ne povas ekzisti en neperfekta naturo; ĉar se ĉi tiu lasta speco de naturo posedus la Bonon, tiel same havus nura vegetaĵaro. Mi ja ne neas, ke mutaj bestoj havas fortajn kaj rapidajn impulsojn al agoj, kiuj ŝajnas laŭ la naturo, sed tiaj impulsoj estas konfuzitaj kaj senordaj. La Bono tamen neniam estas konfuzita aŭ malordigita.

19. "Kio!" vi diras, "ĉu mutaj bestoj moviĝas maltrankvile kaj malbonorde?" Mi diras, ke ili moviĝis en ĝenata kaj malbone orda modo, se ilia naturo akceptis ordon; kiel ĝi estas, ili moviĝas laŭ sia naturo. Ĉar tio laŭdire estas "ĝenata" kiu povas ankaŭ en iu alia tempo esti "ne ĝenita"; tiel ankaŭ tio laŭdire estas en stato de problemo kiu povas esti en stato de paco. Neniu homo estas malvirta krom tiu, kiu havas la kapablon de virto; en la kazo de mutaj bestoj ilia movo estas tia kia rezultas el ilia naturo. **20.** Sed, por ne lacigi vin, en muta besto troviĝos ia bono, kaj ia virto, kaj ia perfekteco – sed nek la Bono, nek virto, nek perfekteco en la absoluta senco. Ĉar ĉi tio estas la privilegio de rezonado de estaĵoj sole, al kiuj rajtas scii la kaŭzon, la gradon kaj la rimedojn. Tial bono povas ekzisti nur en tio, kio posedas racion.

21. Ĉu vi demandas nun, kien tendencas nia argumento, kaj kian profiton ĝi estos al via menso? Mi diros al vi: ĝi ekzercas kaj akriĝas la menson, kaj certigas, okupante ĝin honore, ke ĝi plenumos ian bonon. Kaj eĉ tio estas utila, kiu retenas homojn kiam ili rapidas al malvirteco. Tamen mi diros ankaŭ ĉi tion: Mi ne povas esti al vi pli granda utilo ol malkaŝante la Bonon, kiu estas ĝuste via, elprenante vin el la klaso de mutaj bestoj, kaj metante vin sur la nivelon kun Dio. **22.** Kial, preĝu, vi nutras kaj praktikas vian korpan forton? La naturo donis forton en pli granda grado al brutaro kaj sovaĝaj bestoj. Kial kulturi vian belecon? Post ĉiuj viaj klopodoj, mutaj bestoj superas vin en beleco. Kial vesti viajn harojn kun tia senfina atento? Kvankam vi mallevigas ĝin laŭ parto, aŭ ligas ĝin laŭ la germana stilo, aŭ, kiel faras la skitoj, lasu ĝin flui sovaĝe - tamen vi vidos kolhararon pli dikigitan ĵeti sur ajnan ĉevalon, kiun vi elektos, kaj kolhararon de pli granda beleco hirkinta sur la kolo de iu leono. Kaj eĉ post trejnado de vi mem por rapideco, vi ne estos egala por la leporo. **23.** Ĉu vi ne volas forlasi ĉiujn ĉi tiujn detalojn - en kiuj vi devas agnoski malvenkon, strebante kiel vi al io, kio ne estas via propra - kaj reveni al la Bono, kiu estas vere via?

Kaj kio estas ĉi tiu Bono? Ĝi estas klara kaj senmanka menso, kiu rivalas kun tiu de Dio levita multe super mortaj zorgoj, kaj kalkulanta nenion propran por esti ekster si. Vi estas rezona besto. Kio Bono, do, kuŝas en vi? Perfekta kialo. Ĉu vi pretas disvolvi ĉi tion ĝis ĝiaj plej foraj limoj - ĝis ĝia plej granda kresko? **24.** Konsideru vin feliĉa nur, kiam ĉiuj viaj ĝojoj naskiĝas de racio, kaj kiam – markinte ĉiujn objektojn, kiujn homoj kroĉas, aŭ pri kiuj preĝas, aŭ prigradas – vi trovas nenion, kion vi deziras; menso, mi ne diras *preferas*. Jen mallonga regulo, per kiu mezuri vin, kaj per kies provo vi povas senti, ke vi atingis perfektecon: "Vi venos al via propra, kiam vi komprenos, ke tiuj, kiujn la mondo nomas bonŝancaj, estas vere la plej malfeliĉaj el ili ĉiuj." Adiaŭ.